

Arkadiy Vasiliev

Saat On Üçte, Sayın Generalim

türkçesi

T. Deliorman

Kaldıraç

Saat On Üçte, Sayın Generalim

ARKADİY VASİLİEV

ARKADİY VASİLİEV

SAAT ON ÜÇTE, SAYIN GENERALİM

Kaldıraç Yayınevi - 35
Anlatı-Roman Dizisi - 3

Saat On Üçte, Sayın Generalim
ARKADİY VASİLİEV

ISBN 978-605-87856-0-1
1. Baskı: İstanbul 2011
(Türkçe ilk baskısı Sosyal Yayınları tarafından Şubat 1980'de yapılmıştır)

Çeviren: T. Deliorman

Baskı Öncesi Hazırlık: Ülkü Gündoğdu

Kapak Tasarımı: Melih Aytek Yıldırım

Baskı ve Cilt: Kayhan Matbaası
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi No: 244
Topkapı/İstanbul

Kaldıraç Yayınevi
Şehit Muhtar Mah. Nane Sk. No: 15/4 Beyoğlu/İSTANBUL
Tel&Fax: 0 212 251 68 61
www.kaldiracyayinevi.com.tr, kaldirac.info@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Bu Roman ve Yazarı Üzerine Gerekli Birkaç Söz

Romanın yazarı Arkadiy Vasiliev kısacık önsözünde şöyle diyor: "Bu roman, gerçek tarihsel olaylara ve gerçek insan kaderlerine dayanmaktadır. Başkahramanın adından başka, romandaki kahramanların hiçbirinin gerçek adı değiştirilmemiştir."

Romanda, Sovyet tarihinin belli başlı iki kesiti aydınlığa kavuşturulmaktadır: 1918-1925 yılları arasındaki dönem ve İkinci Dünya Savaşı yılları. Birinci döneme ilişkin kesiti anlatan sayfalarda Lenin'i, Cerjinski, Sverdlov ve Frunze gibi yöneticileri, Sol Eserler Partisinin Başkanı Mariya Spiridonova'yı ve bu partinin diğer yöneticilerini, karşı devrimcileri, gerek bunlar gerekse Anarşistler tarafından Sovyet Devleti'ne karşı girişilen komploları yakından tanıyacaksınız. Yine bu kesitte, özellikle, ÇeKa'nın gerçek yapısını ve işleyişini göreceksiniz. Sovyet tarihinin 1918-1925 arası olayları, birçok ülkede, genelikle burjuva kaynaklarına dayanılarak tanıtılmıştır. Bu yüzden de, bu döneme ilişkin olayların gerçek yüzü doğru olarak bilinmemekte ve sosyalist demokrasi konusunda ürkütücü kanılara yol açılmaktadır. Örneğin, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden sonra, Lenin'in başkanlığı altında kurulmuş olan ilk devrim hükümetinin "ortanın solu"ndaki bir burjuva partisiyle birlikte kurulan bir koalisyon hükümeti olduğu pek az kimse tarafından bilinmektedir. Lenin'in bütün çabalarına rağmen, bu hükümetin yaşayamamasının nedenleri bu romanda ayrıntılı olarak gözler önüne serilmektedir.

Romanın ikinci bölümünde, gerçek yüzüyle yine pek bilinmeyen, hatta hemen hemen hiç bilinmeyen olaylar en ince ayrıntılarıyla gün ışığına çıkarılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın daha ilk günlerinde, Almanlara bile isteye tutsak düşen bazı Sovyet generalleri -ki bunların en ünlüsü General Vlasov'du- Almanya'da Hitler'in hizmetine girmişler ve Berlin'de "Kurtuluş Komitesi" adı altında bir komite kurmuşlardı. İşte, romanın başkahramanı bu komitenin karargâhına kadar sokulmuş, asıl yüzünü yakından görmüş ve yaptıklarını izlemiştir. Ayrıca, Almanya'daki tutsak kamplarını, Gestapo'yu ve Hitler, Himmler, Göring, Göbels, Rozenberg ve hempalarını yakından tanıtmaktadır bize.

Romanın yazarı gençliğinde Çekist olarak çalıştığı için, ele aldığı konuları avucunun içi gibi bilmekte ve bu olayları olanca dinamizmleri ve derinlikleri içinde sunabilmektedir. Yazar, teker teker incelediği binlerce belgeye dayanmaktadır burada. Arkadiy Vasiliev; "Evet böyle bir Parti var", "Komutanın gençliği", "Pazartesi sıkıcı bir gün" adlı romanlarıyla gerek Sovyetler Birliği'nde gerekse öteki ülkelerde geniş bir ün yapmıştır. En ünlü ve önemli romanı "Saat on üçte, sayın generalim"dir. Bu romanın 1970'te yayımlanan ilk baskısı yüz bin tirajlıdır. Günümüze kadar yalnızca Sovyetler Birliği'nde yarım milyondan fazla basılmıştır. Bütün sosyalist ülkelerde ve çoğu kapitalist ülkelerde çevirileri çıkmış ve büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Arkadiy Vasiliev, 1972'de, yazarlığının en olgun çağında ölmüştür.

T. Deliorman

YAZARIN KISA BİR AÇIKLAMASI

İkinci Dünya Savaşı'nda, düşmanın cephe gerisinde ve özellikle vatan haini Vlasov'un başında bulunduğu, sözde "Rus Kurtuluş Ordusu" karargâhında çalışmış olan Sovyet istihbaratçıları için, bir kitap yazmaya karar vermiştim.

Belgeleri incelerken, Sovyet istihbaratçısı Nikandrov'un adına sık sık rastlıyordum. Alabildiğine soğukkanlı, gözlemci bir Çekist olduğu, kendisine ilişkin belgelerde açıkça anlaşılıyordu. İlk Çekistlerden biriydi, 1918-1925 yılları arasında ÇeKa'da çalışmış, sonra öğrenimini tamamlayarak parti işlerinde görev almış, İkinci Dünya Savaşı sırasında da düşmanın cephe gerisine gönderilmişti.

Nikandrov'la tanıştım ve aramızda yakın bir dostluk doğdu. Kendisinden, ÇeKa'nın ilk yıllarındaki çalışmalarına ilişkin birçok şeyler öğrendim. Ve şunu da anladım ki, Vlasov'un Almanya'da etrafını çevreleyen "yönetici"lerden bazıları, İç Savaş sırasındaki karşı devrim eylemlerine ve ayaklanmalara katılmışlardır. Böylece, yazmayı kararlaştırdığım kitabın çerçevesi genişlemiş oldu.

Roman, gerçek tarihsel olgulara ve gerçek insan kaderlerine dayanmaktadır. Başkahramanın adından başka, romandaki kahramanların hiçbirinin gerçek adı değiştirilmemiştir.

ÇEVİRMENİN NOTU

ÇeKa, Rusça "Çrezviçaynaya Komisiya" sözünün baş harflerinden oluşan bir sözcüktür. "Olağanüstü Komisyon" anlamındaki Çrezviçaynaya Komisiya, 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden hemen sonra, Lenin'in önerisiyle kurulmuştu. Ödevi; Sovyet devletini, karşı devrimcilerin, karaborsacıların komplolarından korumak ve güçlendirmekti. ÇeKa'da çalışan insanlara da kısaca Çekist denirdi. "Devrimin Şövalyesi" diye haklı bir ün yapmış olan Feliks Edmundoviç Cerjinski, bu komisyonun başkanıydı.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİRİ ÖLÜ

Y. H. Peters Yoldaşa Rapor

Grubumuz, 15 Mart'ı 16'ya bağlayan gece Moskova-Brestk garındaki depo ve vagonlarda arama-tarama yapıyordu. Bir yük vagonunda cılız bir ışık dikkatimizi çekti, kapıyı açtık. Yüksekçe bir kaide üzerinde bir tabut vardı. Mumlar yanıyordu. Ölünün akrabaları, bohçaları üzerine oturmuşlardı.

Her olasılığa karşı kimliklerini gözden geçirdik. Gerek dirilerin, gerekse ölü Gribuşina Avgusta Yuvenalievna'nın kimliklerinde kuşkuyu çekecek hiçbir şey yoktu. Gribuşina, Petrograd eyaletinin Tosno şehrindendi. Moskova'daki akrabalarına gelir gelmez tifodan hastalanmış ve ölmüştü. Cenazeyi Tosno şehrine götürecek olan vagon, kendilerine, Baltık ve Karadeniz Filosu Taşıma İşleri İdaresi Müdürü Germanov yoldaş tarafından verilmişti. Ölünün akrabalarından, kendilerini rahatsız ettiğimiz için özür diledik. Ve tam yanlarından çıkmak üzereyken, Martinov yoldaş, ölünün göz kapakları üzerindeki paraların kıpırdadığını fark etti. Bu olağanüstü olay karşısında, ruhunu tanrısına henüz teslim etmiş olan kadının gözlerinden paraları çekti aldı. Gribuşina, gözlerini açtı ve doğrulmaya yekindi.

Tam o anda da bir silah sesi duyuldu. Ve silahlı çatışmada vatandaş Stupitsin öldü. Bizim kaybımız yok.

Tabutun üzerinde bulunduğu kaidenin altında ve "akrabalar"ın oturdukları bohçalarda şunları bulduk: 10 pud un (bir pud -

Rusların eski ağırlık ölçüsü- 16 kg 380 gr), 9 pud bulgur, iki çuval toz şeker, 12 pud kesme şeker, 47 adet kilise mumu, iki sandık nal çivisi.

Dirilen kadın ve akrabaları Butirsk Tutukevine sevkedildi.

Elkonan silahlar: Üç tabanca, 61 adet mermi. Tutukluların kimliklerini de gönderiyorum.

Stupitsin'in cesedi morga teslim edildi.

16 Mart 1918 Grupbaşı: *Malgin*

Rapora Ek: Baltık ve Karadeniz Filosu Taşıma İşleri İdaresi Müdürü Germanov yoldaş, Gribuşina'yı götürmek için vagon müsaadesi vermediğini, bu adı ilk defa duyduğunu, kanısınca bu işte bir dalavere bulunduğunu ve en büyük bir titizlikle üzerinde durulması gerektiğini telefonla bildirdi.

Germanov yoldaş, şu nokta üzerine de dikkatimizi çekti: Bu Gribuşina, gerçekten Tosno şehrindense, sözüm ona cenazesini götürecek olan vagonun Moskova-Brestk garında ne işi var? Çünkü Tosko'ya Nikolaev garından gidilir.

Malgin

İkinci Ek: Tutuklanan "akraba" İvan Efimoviç Noskov, tutukevine götürüldükten sonra sorguya çekilmesini rica etmiş. Sorgusunda, kendisinin Moskovalı olduğunu ve Milis İdaresinin Ekonomik İşler Bölümü'nde çalıştığını söyledi. Vagonda yakalanan bütün gıda maddelerinin, Moskova'nın Malaya Ordinka sokağında, 5 numaralı evde oturan İvan Sevastiyanoviç Artemiev'e ait olduğunu, gıda maddelerinin Petrograd'a satılmak üzere gönderilmekte bulunduğunu, kendisinin de işte bir aracı rolü yaptığını ekledi.

Karar: Tutukluların sorguya çekilmesi, Artemiev'in evinde arama-tarama yapılması, gerekirse kendisinin tutuklanması, elko-

nan yiyecek maddelerinin askerî hastaneye, çivilerîn de süvari birliğine verilmesi.

Sözde ölünün, gözleri üzerindeki paraları çekip alan Andrey Martinov, bir haftadır ÇeKa'da çalışıyordu.

Brest Demiryolu İşliği Parti Sekreteri Beloglazof, 10 Mart günü, vardiya sona ermek üzereyken yanına geldi. Andrey'in, tezgâhtaki üç pudluk silindiri hiç zorlanmadan kaldırışını seyrettikten sonra: "Taşı sıksan suyunu çıkarırsın herhâlde," dedi.

Andrey güldü:

— Herhâldesi de mi var bunun?

— Kaç yaşındasın Martinov?

— Yirmi.

— Şikâyet etmek için tabii ki erken. Seni bir başka işe göndersek, gider misin?

— Burada bir kimseye engel mi oluyorum? Burası da fena değil.

— ÇeKa diye bir şey duydun mu?

— Gazetelerde okudum. Komploları ortaya çıkarıyor.

— ÇeKa'da çalışmak ister misin?

— Petrograd'da değil mi bu örgüt?

— Yakında Moskova'ya gelecek. Çalışmak ister misin orada?

— Bir şey diyemem şimdilik. Düşünmem gerek.

— Düşünmeye vakit yok. Bizden iki kişi istiyorlar. Yarın orada olmanız lazım. Razı mısın?

— İkinci kim?

— Nikolay Mahover.

— Uzun zaman için mi?

— Bilmiyorum. Herhâlde değil. Bir süre çalıştıktan sonra yine buraya döneceksin.

— Hele bir karımla görüşeyim.

— Sonra görüşürsün. Razı mısın?

— Evet.

— Vereceğim bir tezkere ile Lübyanka'da on bir numaraya gidecek, orada Peters yoldaşı bulacaksın.

Andrey, ertesi günü, ÇeKa üyesi Peters'in karşısındaydı. Kâğıdı verdikten sonra sordu:

— Uzun zaman için mi?

Peters gülümsedi:

— Herhâlde.

Andrey'in hoşuna gitti Peters. Canlı, dinamik bir adamdı, tek bir fazla söz söylememişti. Dikkatli ve zeki bakışlıydı. Sesi biraz boğuktu. Ruşça'yı Leton ağzı ile konuşuyordu.

Martinov'u küçük bir odaya götürdü. Pencere önündeki boşlukta bir genç oturuyordu. Omuzlarında bir asker kaputu vardı. Peters'i görünce ayağa kalktı. Peters: "Yeni bir arkadaş. Hemen öğretmeye başla," dedi. Ve çıktı.

Delikanlı kaputunu giyerken, iri mavi gözleriyle Andrey'i süzdü.

— Üşümüyor musun?

— Hayır.

— Ben donuyorum. Mart ayı, bu sizin Moskova'da kazma kürek yaktırıyor anlaşılan.

— Sadece yeni takvime göre mart. Eskisince henüz şubattayız.

— Ha eskisi, ha yenisi. Soğuk. Adın ne? Benimki Malgin... Saatin yok mu?

— Nereden olacak!

— Benim de yok. Saat on bir oldu mu dersin?

— Hemen hemen.

— Gidelim öyleyse. Çay hazırdır. Ekmek de verecekler.

Koridorda bir diğer Çekistle karşılaştılar. Malgin tanıştırdı:

— Filatov. Haydut ve karaborsacıların zebanisi.

Filatov kaşlarını çattı:

— Bir son ver bu şakaya artık canım. İnsanın adı çıkacağına canı çıksın. Yeni mi bu arkadaş?

Filatov da Andrey'in hoşuna gitti. Kararlı bir insana benziyordu. Baş parmağı ile işaret parmağı arasındaki üçgende bir dövme vardı: Mavi bir gemi çapası. Martinov, Filatov'un elini sıkarken gördü bunu.

Sıcak çay, yüz gram ekmek ve birer bonbon verildi kendilerine.

Filatov acele ediyordu, çok kalmadan çıktı. Martinov'la Malgin uzun süre oturdular. İçerinin sıcaklığı hoşlarına gitmişti. Malgin: "Haydi kalkalım," dedi. "Daha fazla kalırsak bir daha acıkacağız."

Koridorda yürürlerken, sıska ve dar omuzlu Malgin konuşuyordu:

— Çarlık zamanı olsaydı, seni mutlaka muhafız kıtasına alırlardı. Hem de süvari.

Andrey gülümsedi:

— Neden?

— Hem uzun boylusun, hem de sarışınsın. Muhafız kıtasına renge bakarak adam seçerlerdi. Preobrajen alayına esmerleri, Semönov alayına kumralları, Pavlov alayına çip burunluları, senin gibi sarışın ve selvi boyluları da süvari muhafız alayına alırlardı... Beni de, olsa olsa herhangi bir piyade alayına trampetçi yaparlardı.

Bir kapı önünde, Malgin: "Buradan silah ve mermi alacaksın," dedi ve: "Silah kullanmasını biliyor musun?" diye sordu.

— Biraz.

— Öğreneceksin. Şunu da söyleyeyim ki, bugün eve gidemeyeceksin. Nöbetçiyiz çünkü.

Andrey birden bozuldu:

— Karıma haber vermeliydim. Telâş eder.

Malgin, ona acır gibi baktı:

— Acele etmişsin, kardeş... Çocukların da var herhâlde.

— Henüz yok.

— Ne de olsa acele davranmışsın. Aldırma, her gece nöbet yok.

Uzun sakallı yaşlı bir asker, Andrey'e bir tabanca ve otuz mermi verdikten sonra: "Numarayı defterine yaz veya en iyisi belle," dedi.

Andrey, tabancaya, beceriksizce altı mermi yerleştirdi.

Asker gülümsedi:

— Tabanca dolduruşun ilk mi?

— Böyle bir gereksinimle karşılaşmadım şimdiye dek.

— Yedi tane alır. Ver göstereyim.

Andrey, tabancayı cebine koydu. Asker, sandıktan geniş bir askı ve yeni bir sarı tabanca kılıfı çıkardı:

— Sağlık ve esenlikle taşı. Dikkat et, acemilikle kendini vurmayasın.

Malgin, Andrey ve aynı gün ÇeKa'ya alınmış olan Nikolay Mahover, gece Tverskaya caddesinde yürüyor, karakolları denetliyorlardı. Nastasinka sokağında, "İmdat! İmdat!" diye haykırarak koşan sıska bir kadınla karşılaştılar.

Malgin, el fenerini kadının yüzüne tuttu:

— Ne bağırıyorsun?

Küçük bir kızdı bu. Bluzu paramparçaydı, bir gözünün altı mosmordu. Sırılsıklamdı, titriyordu. Dudaklarını güçlükle oynatarak: "Koşun, gelin! Öldürecek onu..." diye yalvardı.

Şairler Kahvesi'nde duvar diplerine sıralanmış bir yığın insan vardı. İki küçük salonu birleştiren dar koridor da doluydu. Orkest-ra yerinde, smokinli kara kuru bir genç dans hareketleri yapıyor ve bir yandan da: "Bir ki! Bir, ki, üç!" diye orkestrayı yönetiyordu.

Sırtında yeşilimsi toprak renkli züppece bir üniforma bulunan, ayaklarındaki subay çizmeleri pırıl pırıl, iri kıyım, geniş omuzlu bir erkek, salonun orta yerinde, hiçbir kızgınlık belirtisi göstermeden, ustasının komutası ile çekicini örse indiriyormuş gibi, dingin ve uyumlu hareketlerle, esmer bir kadının yüzüne tokat atıyordu. Esmer kadın hiçbir direniş göstermiyordu. Ellerini arkasına bağlamış, her tokatta başı sağa veya sola gidiyor ve sanki şamarlanan bir başkasıymış gibi umursamaz bir sesle: "Rica ederim! Rica ederim!" diyordu.

Öteki, kadının karnına bir tekme indirdikten sonra, orkestra şefi: "Finita!" diye haykırdı.

Andrey itin yakasına yapıştı. Öteki, "benim gibi adama el kaldırmak cesaretini gösteren bu adam da kim oluyor" der gibi şaşkın şaşkın bakındı, fakat Mahover'i elinde silahla görünce yelkenleri indirdi ve yalvaran bir sesle mırıldandı:

— Götürün beni! Rica ederim götürün beni!

Ve bunu söyler söylemez, talaş döşeli pis yere, ağır bir çuval gibi devrildi, bir saralı gibi sapır sapır titreyip sarsılmaya başladı. Esmer kadın, derhal üzerine atıldı, erkeğin başını dizlerine koydu, kana bulanmış, sapsarı yüzünü kaldırdı: "Dokunmayın ona!" diye yalvardı.

Malgin, bayılan adamın gözkapaklarını kaldırdı, el fenerini gözlerinin içine çevirdi ve sonra kısaca yargısını verdi:

— Numara yapıyor.

Tutuklunun, kokain ve morfin tüccarları arasında "Tarantula" diye bilinen Mihail Tarantoviç olduğu anlaşıldı. Şairler Kahvesi'ne, "aydınlar toplumu"nda eğlenmek için yeni dostu ile gelmiş ve orada karısı ile karşılaşmış. Satamadığı katırı döven sarhoş cambaz gibi dövdüğü kadın, kendi karısıydı.

Tarantula'nın briç pantolonunun ceplerinde yeni bir tabancadan başka, yirmişer, yirmi beşer gramlık paketler halinde yarım ki-

lo kokain bulundu. Bir hazineydi bu.

Ertesi sabah Malgin: "Ben gara gidiyorum, bizimkilerin geldiğini haber aldım. Sen, Tarantoviç'i sorguya çek," dedi.

Andrey alabildiğine heyecanlıydı. Yaşamında ilk kez bir tutukluyla konuşacaktı. İlk soruları neler olmalıydı? Ve daha sonrakiler? Bu işin altından başarı ile kalkabilecek miydi? Onu en fazla heyecanlandıran sorun da buydu.

Koridorda Filatov'la karşılaştı. Filatov, Andrey'i dinledikten sonra gülümsedi:

— Ne o, bay aydın? Herif, eşekoğlu eşek, kokain ticareti yapıyor, sen kalkmışsın, onunla felsefî tartışmalar yapıyorsun. Tabanca yakaladınız mı üzerinde? Yakaladınız. Sevket devrim mahkemesine... Hepsi bu... Haydi iş başına.

Tarantula oturmayı reddetti. Soruları ayakta yanıtlıyordu:

— Kokaini, bana, "Genhart" firmasının temsilcisi bay Kudriyavtsev getirdi. Bu firmanın deposu, Gümrük avlusundadır. Onu, maddi delillerle yakalamak istiyorsanız, derhal gidin oraya. Depoda pek çok deri var, saymadım ama, çok, beş yüz kadar. İyi deriler, çoğu da gön. Kapıdan girdikten sonra, hemen sağda beş fıçı kloroform var.

Andrey: "O kadar çok mu?" diye hayretle sordu.

Tarantoviç'in dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi. Andrey, düştüğü zor durumdan bir an önce kurtulmak için: "Belki de kloroform değil bunlar?" dedi.

— Hem de halisi... Ayrıca, üç yüz çift kadar iş ceketi var. Hepsi de askerî levazım mühürü ile mühürlü. Elli çuval kadar portakal kabuğu da bulacaksınız.

— Portakal kabuğu mu?

— Evet. Eczacılara satılıyor.

Andrey, asıl konuya girdi:

— Bırakın portakal kabuğunu da, şu kokain sorunu üzerine

daha ayrıntılı bilgi verin. Hem de tabanca konusunu anlatın. Nereden elinize geçti bu?

— Suharevka çarşısından satın aldım. Orada böyle şeyler istemediğiniz kadar çok. Kendi güvenliğim için aldım. Çünkü namuslu insanlar, geceleri evlerinden dışarı çıkamıyorlar.

Tarantoviç, birden uyuklamaya başladı. Konuşkanlığı yok oldu. Davet beklemeden bir iskemleye yığıldı. Bulanık, ölü bakışlarını Andrey'e çevirdi: "Bir paket! Hiç olmazsa bir paketçik!" diye yalvarmaya başladı.

Andrey, kokaini çekmecesine koydu. Tarantoviç yerinden fırladı ve: "Namussuz, ver şunu! Tanrım gibi yalvarıyorum sana, ver! diye çığlık kopardı.

Andrey nöbetçileri çağırdı. Tarantoviç boş bir çuvala dönmüş, dudakları mosmor olmuştu. Ağlayan bir sesle yalvarıyordu:

— Neyin eksilecek! Niçin vermiyorsun?

Kapıdan çıkarken haykırdı:

— Damarlarımı keseceğim. Başına dert açacağım it.

Andrey yalnız kalmıştı odada. Birden içini bir üzüntü kapladı. Dışarısı herhâlde şakır şakır güneşliydi. Tek penceresi avluya bakan bu küçücük oda bile biraz aydınlanmıştı. "Gerçekten de damarlarını keserse? Delirdi sanki!"

Yapılacak bir işi olsaydı, bu ağır düşüncelerden sıyrılacaktı. Hiçbir iş yapmadan oturması ve Malgin'i beklemesi gerekiyordu. Parti sekreteri Beloglazov'u anımsadı, "İş yaratmakta eşin yoktur Beloglazov yoldaş. Bul bana bir iş. Ah, neden razı oldum!"

Avluda bir gürültü koptu. Martinov, pencereden başını uzattı: Büyük sandıklarla yüklü arabalar giriyordu kapıdan. Çok geçmeden Malgin içeri girdi:

— E, konuştun mu?

Andrey, üzüntülü bir sesle cevap verdi:

— Evet, konuştum.

Malgin bunalım içinde bulunduğunu anlamıştı: "Andrüşa," dedi, "Her şeye alışman gerek. Bizim iyi insanlarla işimiz pek az. Görevimiz hiç de iç açıcı değil."

Andrey, Artemiev'i söyletmek için dokuz dereden su getirmek gereksinimini duymadı. Tutuklu, hiçbir dürtme beklemeden konuşuyordu:

— Affedersiniz, bay sorgucu, affınızı dilerim, bay sorgucu, sözlerim yanlış anlaşıldı tarafınızdan. Her biri beşer ruble değerinde olan, özür dilerim, çarlık zamanının beş rublesi demek istiyorum, bu yüz seksen altın para tamamıyla bana aittir, tanrının rahmetine kavuşmuş olan babam Sevastiyan İvanoviç Artemiev'den miras kalmıştır bana. Zapta da böyle yazın. Onar ruble değerindeki, şu otuz iki altın para da miras yolu ile mülkiyetime geçmiştir. Bu sözlerim hilafsız doğrudur, bu arı gerçek, noter belgeleriyle doğrulanabilir. Babam -tanrının rahmeti onun üzerinde olsun, tanrı kendisine cennet zevklerini ve bitimsiz yaşam versin- yeryüzü yaşamından birdenbire ayrılmıştı, buna karşın, rahmetli, vasiyetini önceden yasalara tamamıyla uygun olarak hazırlamıştı. Biraz önce elinizdeydi bu vasiyetname, yeşil dosyaya koydunuz. Bir bakın, rica ederim, işte o... Evet, o, o... Şu on üç altın, bu uğursuz, bu şeytanca sayı, anam Aleksandra Danilova tarafından, kendi elcağızı ile bana verildi. İster inanın, ister inanmayın, vicdanımın sesine uyarak söylüyorum bunu. Elbet, hiçbir belge karşılığı olmadan verildi. Pırıl pırıl Ural platininden kesilip yapılmış olan, elli ruble değerindeki şu akpak mücevher, ana tarafımdan dedem Danila Petroviç Lomasov tarafından hediye edildi bana. Kendisi devlet şûrası üyesiydi. Bu unvan, sizi şimdi ilgilendirmiyor tabii. Eh, olan olmuş, gelen geçmiş. Dedemin bu unvanı, o zamanki Rus rütbeleri listesine göre tümgeneral ve kontra-amiral karşılığı idi... Sibirya platininden kesilmiş şu mücevher, dedemin hediyesidir, benim Altıncı

Moskova Erkek Lisesi hazırlık sınıfına başlamam dolayısı ile hediye edilmiştir. Bu lisenin o zamanlar nerede bulunduğu sizi ilgilendiriyorsa, söyleyeyim: Piyatnitski mahallesinde, Ovçinnikova sokağında, Pligina'ya ait binada.

Artemiev, ağız dolusu konuşmasının durdurulmasından korkuyordu sanki. Masa üzerine dizilmiş olan servetine el sürmüyor, sadece, kıllı küt parmaklı geniş elini altın yığını üzerinde yukarıdan dolaştırıyordu:

— Şu üç kapaklı, "Prima" kaliteli, ankır mekanizmalı ve dokuz yakut taşlı, ünlü Lonjin firması yapımı altın saati kendim satın aldım. Belleğim bana ihanet etmiyorsa eğer, bin dokuz yüz sekiz yılında, İlinka'daki Prorokov'un mağazasından almıştım. Şimdi orada kupon bürosu var, emekçi halka un, şeker, gaz ve kibrit kuponları dağıtılıyor. Bana, herhangi bir emekle uğraşmadığım, yani emek unsuru olmadığım için kupon verilmiyor... Saatin -lütfen zapta geçirin- üç ziynetli altın zinciri var. Yazdınız mı? Teşekkür ederim. Ziynetlerden biri horoz biçiminde. Horozun gözü tam kırat platindir. Öteki ziynet, dikkat buyurun, nal biçiminde... Bazılarına göre nal, ön yargıdan başka bir şeyi dile getirmiyor, bazıları ise nalı seviyor ve uğur getirdiğine inanıyor. İyi ama, sağduyu ve benim şimdiki durumum bunun doğru olmadığını ortaya koyuyor.

Andrey, çekmeceden kâğıt çıkarırken, Artemiev dayanamadı, altın tabakayı ilk önce avucu ile okşadı, sonra elinde tarttı.

Andrey: "Bu da mı miras?" diye sordu ve "Nerede görmüştüm bu Artemiev'i acaba?" sorusu aklına saplandı.

— Mademki merak ediyorsunuz, anlatayım. Hayır, miras değil. Ben aldım. Bunda, tam kırat altmış beş zolotnik [Eski Rus ağırlık ölçüsü, bir zolotnik 4,26 gr -çevirmen] altın var. Ağır, taşımaya elverişli değil, sadece hediye eşyası. Açın, bakın, içinde şunlar yazılı: "Çok sayın Aleksandr Aleksandroviç Puhov'a, ellinci doğum yıldönümü dolayısı ile Moskova-Kursk-Nijgirod Demiryolu Mü-

dürlüğündeki minnettar meslektaşları tarafından." Tamam mı? Profesör Puhov'un kendisinden satın alındı. Adını duymamışsanız, bu profesöre ilişkin şu bilgiyi verebilirim: Ağırbaşlı bir bay, nazik bir adam. Leontievska'da Pegov'un evinde oturuyor. Bir zamanlar Moskova'yı sıvı gazla ışıklandıran İngiliz şirketi bu binanın alt katında bulunuyordu. Şimdi, doğal olarak, bu ortaklığın yerinde yeller esiyor. Ne şirket var, ne de gaz. Bu altın gülle için, bu deyişten dolayı özür dilerim, iki çuval birinci kalite tertemiz Başkurt buğdayı unu, bir buçuk kilo şeker -bir kilosu kesme, yarım kilosu da toz şeker- verdim. Tabakayı, Aleksandr Aleksandrov'un ısrarlı ricası üzerine satın aldım. Çünkü o sırada eşi ağır hastaydı, toz şekere gereksinimi vardı. Anladığıma göre profesör, karısını gençliğinde şımartmış ve kadın yokluğa alışmamış.

— Profesörü adamakıllı soyup soğana çevirmişsiniz

— Ah, sizinle konuşmak ne kadar güç! Soyup soğana çevirmişim. Nasıl söz bu! Oysa ben, bu zamanda ona yaşam bahşettim. Buğday unu verdim. Nereden bulacaksınız buğday ununu! Ticaret bir zorbalık değildir. Bizim işimiz malımızı sunmak, önermek. Müşterininki karar vermek. Onu zorlamıyoruz... Şekere gelince... Savaştan önce, her isteyen istediği kadar şekerli çay içiyordu. Şimdiyse, Re-Se-Fe-Se-Re'de [Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sözünün Rusça baş harfleri -çev.] Rus şekerinin yarım kilosu yüz rubleye...

Lüzumsuz sözler söylediğini anlayan Artemiev, derhal yüzüne tatlı bir gülümseme maskesi geçirdi:

— Böyle fıkralar anlatılıyor. Allah allah kim uydurur bunları canım!

— Altın alım satımını yasaklayan kararnameyi okudunuz mu?

— Evet.

— Yiyecek maddeleri karaborsasını yasaklayan kararnameden haberiniz var mı?

— Ayrıntılarını bilmiyorum -gözlerinde alaycı bir gülümseme belirdi-. Bu kararnameler de pek çok oldu be canım... Gün geçmiyor ki bir yenisi çıkmasın. Hepsini izlemek ne mümkün! Bir emek insanı olmadığım için bana gazete verilmiyor. Görülmeyecek bir yere çekilip de okumak olmuyor. Duvarların ardı soğuk çünkü... İstiyorsanız, bana yüklediğiniz bütün suçları üzerime almaya hazırım.

Andrey, ilgiyle yüzüne baktı:

— Ne demek o her türlü suç?

— Tam bir çıkmazda ve benim durumumda bulunan bir insan başka ne yapabilir vatandaş? Çok iyi anlıyorum ki, "Olağanüstü Komisyon"dan özür dilerim, ÇeKa'dan yani, sağ kurtulamayacağım. Ne acının, ne üzüntünün bulunduğu, yaşamın bitimsiz olduğu öteki dünyaya çabuk elden gönderileceğimi, sizin deyişinizle "temizleneceğimi" biliyorum. Sizin gözünüzde kimim ben? Kötülerin kötüsü, en zararlıların en zararlısı, biraz önce dediğiniz gibi karaborsacı, karşı devrimci! Beni nasıl olsa ortadan kaldıracaksınız. Ama bir suçla, ama beş suçla. Benim için ne fark eder! İtiraftan kaçınmak için direnmeye değer mi bu? Yani böyle bir direnmeye niyetim yok, esasen anlamı da yok -Artemiev biraz daha coştu- demek istiyorum ki, delikanlı, özür dilerim sorgucu vatandaş, yaşamım, hiç demesem de, hemen hemen hiç ilgilendirmiyor beni artık. Gülümsüyorsunuz, sanıyorsunuz ki, ben aklanmak veya daha kötüsü, kalbinizde merhamet duygularını uyandırmak için bu yöntemi seçtim, affedersiniz ama, aldanıyorsunuz. Gerçekten de artık yaşama isteği denen bir şey kalmadı içimde.

Andrey'e birden öyle geldi ki, Artemiev'le önceleri, yıllarca önce konuşmuştu.

— Beni yaşama bağlayan hiçbir bağ kalmadı, sorgucu vatandaş. Hayır, hiçbir sürekli bağ kalmadı, ne kadın ne çocuk... Bir keşiş değilim elbette, cins-i latifi severim...

"Dinledik bunları sizden" diye uyarıda bulundu Andrey ve

Malgin'in sorguları sırasında yaptığı gibi devam etti:

— Bu sözlerin sorgu ile bir ilişkisi yok. En iyisi, karaborsaya sürdüğünüz malları nereden buluyorsunuz, onu anlatın.

Artemiev'in yüzünde tatlı bir gülümseme belirdi:

— Çok ilginç bir noktaya dokundunuz. Evet, gerçekten de nereden buluyorum? Geçen hafta, Kafkasya giyimli tanımadığım bir vatandaş yanıma geldi ve bütün o yiyecek maddelerini satın almamı önerdi. Fiyat elverişliydi ve ben tehlikeyi göze aldım.

— Yüksek fiyatla satma tehlikesini mi?

— Asla! Ben bunları hediye için aldım. Biraz önce cinsi lâtiften söz etmiştim. Avgusta Yuvenalievna beni kendine çeken son kadındır. Savaştan biraz önce kaplıca dönüşümde, trende tanıştık. Kocası albay Gribuşin'le yolculuk yapıyordu. Ünlü Brusilov taarruzundan sonra Avgusta Yuvenalievna dul kaldı. Çok geçmeden aramızda derin bir dostluk kuruldu. Sonra, dönüşümler, evrimler birbirini izledi. Misafirliğe gidip gelmeler sakıncalı olmaya başladı. İyi ama o, sürekli ayrılığın duyguları soğuttuğunu anlayamıyordu. Bir gün Moskova'ya geldi, bende bir hafta misafir kaldı. Ne var ki, bizim ateş daha fazla alevlenmedi... Acıdım zavallıya: Besin yetersizliğinden zayıflamış, sararıp solmuş. Kafkasyalıdan ne aldımsa kendisine verdim. Yakalanmasaydık, bunlar, tam zafere kadar yetip artacaktı ona.

— Hangi zafere?

— Gazetelerin yazdığı, proletarya devriminin tüm dünya çapındaki tam zaferine dek. O zaman, zenginler de olmayacak, açlar da...

— Yuttum mu sanıyorsunuz?

— Zaten benim hiçbir sözüme inanmadığınızı çok iyi biliyorum. Eh, sizin bileceğiniz bir iş bu. Bütün gerçekleri olduğu gibi önünüze seriyorum, ruhumu çırıl çıplak ortaya koyuyorum.

— Pekâlâ. Mademki öyle, anlatın bakalım, vagon tahsisi mü-

saadesini nasıl sağladınız ve sizin yabancı dediğiniz o insanların ne işleri vardı tabut dolayında?

— Vagon tahsisi sorununun anlaşılmayacak hiçbir zor yanı yok: Arabayı yağlamazsan yürümez.

— Kimi yağladınız öyleyse ve neyle?

— Bunu, en iyisi Stupitsin'den sormalısınız? Fakat, ne yazık ki soğuk bir ceset şimdi o. Tüm yağlama işini yapan o idi.

— Ölüye mi yüklüyorsunuz suçu?

— Ne demek "yüklemek?" Affınıza sığınarak söylüyorum, onu sonsuzluğa dek susturan ben değilim. Kendisiyle namusumla ödeştim; bir çuval toz şeker ve on bin ruble verdim ona. Hem de Kerenski rublesi değil, Petrovka [Rublenin değeri, Kerenski döneminde hemen hemen sıfıra düşmüştü -çev.] Bende bıraktığı tatlı anılardan dolayı Avgusta Yuvenalievna'ya ne derecede müteşekkir olduğumu bundan da anlayabilirsiniz.

"Çok muydu Petrovkalarınız?" diyerek, mavi bir kurdele ile bağlanmış beşer yüz rublelik kalın bir desteyi gösterdi. Para destesinin üzerindeki kâğıtta: "Kutsal paralar, O. Y. Vostorgov için." yazısı vardı.

— Kim bu O. Y. Vostorgov?

Artemiev, hafifçe ve nezaketle gülümsedi:

— Sorgucu vatandaş, görülüyor ki, bizim Moskova işlerinin cahilisiniz. Affedersiniz, ateist olduğunuz derhal anlaşılıyor. Çünkü, Ortodoks olup da Peder Yoan Vostorgov'u tanımayan yoktur. Bu adam, yıllar yılı, Vasiliy Blajeni Kilisesi yönetim kurulunun başkanıydı. Tatlı konuşmasıyla dinleyenleri büyüleyen bir din konuşmacısıydı. Kendisini Födor İvanoviç Şalyapin'le kıyaslamak günahtır ama, vaazlarına biletle girilirdi. Bir ay önceden de bilet almak gerekirdi.

— Onun vaazlarına ücret mi vadettiniz yoksa?

— Ferasetinize diyecek yok, sorgucu vatandaş. Ancak, bizde,

buna ücret denmez, ölü ana babalar için dua hediyesi denir.

— Pekâlâ dua hediyesi olsun. Buradakiler kırk bin ruble kadar.

— Yuvarlak hesap elli bin. Sayın bakın. Annemin vasiyeti elli bindi.

— İyi ama, belgeler arasında annenizin vasiyeti yok.

— Öyleyse kaybolmuş.

Andrey, Artemiev'in söylediklerini yazarken, bir yandan da: "Ah, şeytan, nereden tanıyorum seni ben?" diye düşünüyordu.

— Galiba hızlı konuşuyorum, sorgucu vatandaş. Ağır ağır da konuşabilirim. İnsana doğa tarafından iki kulak ve bir dil verilmiştir. Demek ki, bir konuşacaksın, iki dinleyeceksin.

"Önceleri bir yerde görmüştüm bu adamı. Bu kulak ve dil hikâyesini de dinlemiştim kendisinden."

— Ben, özür dilerim, severim konuşmasını. Gevezelik etmek, hem kolay hem de hiçbir çaba gerektirmeyen bir iş: Döndür, habire döndür ağzında dilini, bu insan düşmanını... Yazmak, öyle basbayağı okumuş insanlar için bile konuşmak kadar kolay değildir. Galiba pek de gerekli olmayan ayrıntılara kaçıyorum ha?

"Nerede görmüştüm? Nerede?"

— Şöyle bir yöntem uygulayalım: Sizi ilgilendiren sorunlar nelerse onlar üzerinde sorular yöneltin bana? Ha? Daha iyi olacak, değil mi? Elbette daha iyi. Siz soracaksınız, ben yanıtlayacağım...

Andrey, az daha haykıracaktı. Anımsamıştı. Bu İvan Sevastiyanoviç Artemiev, şöyle bağırıyordu: "Ben soracağım, sen yanıtlayacaksın, köppoğlu!"

"Ben Soracağım, Sen Yanıtlayacaksın..."

Polisler daldığı zaman evdekilerin tümü derin uykudaydı. Kapıyı çalmamışlar, mandalını kanırtarak boşandırmışlardı.

İçerisini el feneriyle ışıklandıran polis:

— Buyurun, komiserim, diye haykırdı.

Sırtında, altın rengi düğmeli açık lacivert kaput bulunan kalın bir adam, kukuletasını çıkardıktan sonra selâm durdu:

— Ben polis komiseri Lavrov...

Andrey'in babası gülümsedi:

— Ben Martinov. Memnun oldum tanıştığımıza.

Polis, kaputunun eteği ile tabureyi sildi, masaya yaklaştırıp feneri üzerine çevirdi. Lavrov, oturduktan sonra, nazik bir sesle Andrey'in anasına döndü:

— Lambayı yakar mısınız?

Ana, yeşil abajurlu gaz lambasını yaktı. Andrey'le Petka bakıştılar: Bu lamba pek seyrek yakılırdı, her zaman, masada değil, ıskının üzerinde dururdu. Çocukların dokunmaları şiddetle yasaktı. İçerisi, lamba ve fenerin ışıkları ile bir noel gecesine dönmüştü.

Polisler her köşeyi aradılar, dua yerinin arkasını araştırdılar, sobanın içini uzun maşa ile karıştırdılar. Biri, sırt üstü yatıp bacayı gözden geçirdi. Yüzünü çevirdiği zaman Nataşa kendini tutamayarak güldü. Adamın burnu ve bıyıkları is'e bulanmıştı.

Babası gülümsedi:

— Böyle haller karşısında gülünmez, kızım. Bu amca, çarlığın kendisine verdiği ödevi yerine getiriyor.

Polisler, mahzene inerek, hıyar ve lahana turşusu fıçılarını çıkardılar. Uzun bir mantar kavanozunu getirdiler. Bunları Andrey'le Petka toplamıştı. Bir gün babaları da kendileriyle gitmişti. Pek az mantar bulabildi ve sonra, dinlenmek istediğini söyledi. Çocuklar, daha fazla toplamak için orman içine daldılar. Andrey, öyle bir yer biliyordu ki, orada beyaz mantarlar, adeta insanın gözüne bakıyorlardı. Sepetlerini doldurduktan sonra döndüler. Babaları, bir kütüğe oturmuş, çakısıyla bir çubuğu yontuyordu, yanı başına da tanımadıkları iki adamla komşuları Anfim Bolotin uzanmıştı. Babası onları görünce, tatlı tatlı gülümseyerek, "Hele şu aslanla-

rıma bakın." dedi. Mantarları, yosunlar üzerine dizdiler. Babaları, sepetin dibine akgürgen yaprakları serdi, sepete ilk önce, kâğıda sarılı bir paket yerleştirdi, sonra da mantarları doldurdu.

Tanımadıkları adamlardan biri bir beyaz mantar alarak gözleriyle okşar gibi baktı ve:

— Aman ne güzel şey bu! diye söylendi.

Bu sırada mantar elinden fırladı, şapkası bir yana uçtu ve kütüğün dibine lök diye düştü, mantar delisi olan Bolotin bu saygısızlık karşısına kendini tutamadı:

— Olur mu böyle şey, canım! Dikkatli tutsaydın ya! Mantar bu, hıyar değil! diye sert bir sesle söylendi.

Andrey'in tanımadığı adamlarla Anfim biraz sonra gittiler. Baba ve çocuklar, Martinov'un sepetine de mantar topladılar ve yaptıkları işin verdiği memnunluk ve övünçle evin yolunu tuttular.

... Polis, kavanozu lambaya yaklaştırarak evirip çevirdikten sonra Lavrov'a bir şeyler fısıldadı. Öteki, evet anlamında başını salladı. Polis, kavanozu bir yana bırakıp fıçılarla uğraşmaya başladı. İlk önce kapakları çıkarıp attı. Ananın, kapak altına her zaman koyduğu keten bez parçalarını çıkardı. Etrafa, sarımsak, dere otu ve frenk üzümü yaprağı karışımı, iştah açıcı bir koku yayıldı. Polis elini fıçıya soktu, fakat hıyarlar öylesine düzenli ve sıkı sıralanmıştı ki, kolu derinlere gidemedi ve söverek fıçıyı devirdi. Hıyarlar sıçrayarak döşemeye yayıldı, salamura, soba etrafındaki çatlaklardan aşağı sızmaya başladı.

Ana derin bir nefes alarak söylendi:

— Turşudan ne istediniz? Bir şey yok orada.

Baba, yalın ayak, soba yanında duruyordu, salamura akıntısını atlayarak, anayı sakinleştirmek için:

— Bırak kendileri de inansınlar, Maşa, dedi.

Polis, lahana turşusu fıçısını kestirmeden başaşağı getirdi, içindekiler tamamıyla dökülsün diye fıçının dibini yumrukladı ve laha-

na öbeği üzerinden çekip kaldırdı. Nataşa yine güldü, herhâlde, yazın bir arkadaşı ile ıslak kumdan yaptıkları çörekleri anımsamıştı.

Lahanalar arasına konmuş olan havuçlar kırmızı kırmızı göze çarpıyordu. Ana, derin bir göğüs geçirdi. Baba, onun ne düşündüğünü anlamıştı:

— Kuznetsovlardan ya da Balandinlerden ödünç alırsın, onlar bizden fazla yaptılar, dedi.

Polisler dışarı çıktılar, tam o sırada horoz bir çığlık kopardı. Ama yine göğüs geçirdi, baba:

— Horoz, üzerlerine atılıp gözlerini çıkarır alimallah, diyerek gülümsedi.

Üstleri başları horoz tüyü içinde, geri döndüler. Lavrov ayağa kalkarak kukuletasını bağlamaya koyuldu:

— Giyinin bakalım, bay Martinov! Haydi, çabuk.

Ana, gözleri kocasında, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Nataşa da ağlıyordu. Baba, dolaklarını dolarken:

— Maşa, bana yiyecek koy bir şeye, dedi.

Lavrov yineledi:

— Haydi, çabuk!

Ana, somundan büyük bir parça kesti, dışarıdan kurutulmuş iki balık getirdi, dolaptan şeker kavanozunu çıkardı.

— Şeker gerekli değil bana, onsuz da olurum, dedi baba.

Yiyecek üstüne yapılan konuşma, ekmek ve balık polislerden birinin iştahını açmıştı. Yerdeki hıyarlardan birini aldı, hemen hemen yarısını ısırarak kıtır kıtır yemeye koyuldu.

Baba, nezaketle:

— Buyurun, yiyin, dedi.

Ana da ekledi:

— Afiyet olsun! Zaten atacağız bunları...

Lavrov, ters ters bakınca, polis, elindeki yarım hıyarı yere fırlattı.

— Haydi Martinov, kalkalım.

Baba, anayı kucakladı, Nataşa'yı öptü, Petka ile Andrey'in, büyük adamlarmış gibi ellerini sıktı ve:

— Ananıza yardım edin ha! dedi.

Aradan iki hafta geçmişti, ana bir gün fabrikadan erken döndü eve. Kocasının tutuklanmasından sonra taşımaya başladığı baş örtüsünü sessizce çıkardı, sandığın kapağını açarak eşyalarını gözden geçirmeye koyuldu. Yalnız büyük bayramlarda giydiği yünlü yeşil entarisi, düğmeli iskarpinleri ve kocasının siyah ceketi en üstteydi. Cekete dikkatle bakınca ağlamaya başladı: Güveler didik didik etmişti ceketi.

Petka ile Nataşa da, işin ne olduğunu anlamadan bir ağızdan bir ağlama tutturdular. Petka, sadece kız kardeşine eşlik etmek için, isteksiz isteksiz ağlıyor ve ağabeyine yan gözle bakarak, "Bu curcunayı durdurmanın zamanı gelmedi mi daha?" demek istiyordu.

Andrey, anasının sandığı açışının nedenini anlamıştı. Önceki gün, pınar başında komşusuna şöyle diyordu anası:

— Zaten, ilk önce beni işten çıkaracaklarını biliyordum. Baş kontrolör, şu şişko it, vardiyadan sonra bir saat dırıldandı: "Dokuduklarında pek çok ilmik kaçığı var, Martinova." dedi. Sanki ilmikleri kasten koparıyormuşum...

Aynı günün akşamı Anisya Stoletova gelmişti onlara. 1905 yılı yazındaki grev sırasında, mitinglerde cesaretli konuşmalar yaptığı için, herkesin "halk vekili" dediği Anisya şu haberi getirmişti: Dokumacılar, işten sonra fabrika müdürünü yanlarına çağırmışlar, ananın işten atılmamasını rica etmişler. Müdür, "Buna karşı olmadığını, fakat kendisinin bu sorunu çözemeyeceğini" söylemiş ve fabrika sahibi Mihail Terentiyev'le görüşmeyi vadetmiş.

Ana, enerjik, "halk vekili"ne gösterdiği yakın ilgiden dolayı teşekkür etti ve Anisya'yı kucaklayıp öptü:

— Ağlamayacağım artık, Anisya, kahrolsun bu gözyaşları, dedi. Fabrikada bırakmazlar artık beni. Çünkü, bulaşıcı bir hastalık gibiyim onların gözünde.

Ananın dedikleri doğru çıktı. Kapıcı başının anlattıklarına göre, fabrika sahibi, müdüre bağırıp çağırmış ve şu sözlerinin aynen "halk vekili"ne iletilmesini istemiş: "Allaha şükür, 1905 yılında değiliz, bize emir vermeyi bıraksın da, işine dikkat etsin, yoksa o da fabrikadan uçabilir!"

Ana, ilk önce yünlü entarisini bitpazarına götürdü. İyi fiyatla sattığı anlaşılıyordu, çünkü eve neşeli döndü, yarım kilo kaynamış salamla beşer kopeykalık iki francala getirdi.

Salamı, kara ekmekle ağır ağır yediler. Çünkü, ağızlarındaki cennet taamı lezzetinin olabildiği kadar uzun zaman sürmesini istiyorlardı. Ana, salamdan tatmadı bile. Petka bunun nedenini sorduğu zaman elini savurdu:

— Adam sen de... Yesem n'olur, yemesem n'olur, dedi.

Sonra, francalalardan birini dörde böldü ve çocuklara şekerli çay verdi.

Çocuklar mutluydu, ne var ki, analarının neşesi yine bozulmuştu. Kendine düşen francala dilimini yerken yanaklarından gözyaşları süzülüyordu.

Üç hafta sonra düğmeli iskarpinlerini, kocasının ceketinin pantolonunu ve üzerinde kahverengi deriden bir saat cebi bulunan geniş lastik kemeri bitpazarına götürdü. Geç vakit sadece kemerle eve döndü. Ne salam almıştı, ne de francala. Petka ile Saşka durumu kavrayamıyorlardı, sabahları daha uyanır uyanmaz, "Ne yiyeceğiz?" diye soruyorlardı. Ana, tunç tencereyi masaya koydu, içinde kaynamış patatesler vardı. Her zamanki gibi: "Haydi, yiyin bakalım." demedi. Değişik bir sesle: "Perhiz aylarına giriyoruz artık..." diye söylendi. Din ululları perhiz tutmuşlar ve bize de perhizi vasiyet etmişlerdi. Hem de aç karınla moral bozukluğuna düşmemeyi.

Ana, o gün, eski semaveri iyice ovdu, parlattı. Üzerindeki "Bataşov kardeşler" yazısı ortaya çıktı. Semaveri eski bir yastık kılıfına sardı ve peyke üzerine koydu.

Aynı günün gecesi, avluya bakan pencere üç defa hafif hafif tıklatıldı. Baba evdeyken de böyle tıklatılır ve sonra tanımadıkları kimseler eve alınırdı.

Ana pencereye koştu. Pencerenin tıklatılmasından sonra Anfim Bolotin girdi içeri. Babadan bir hayli genç olmasına karşın çok yakın bir dostluk kurulmuştu aralarında. Bazen gecenin geç vakitlerine kadar toplantı yaparlar ve ana: "Gece kuşlarına bakın hele!" diye mırıldanırdı. Anfim, anaya, üçer rublelik iki yeşil banknotla iki altın ruble verdi.

— Teşekkür ederim, Anfim. Tam zamanında imdadıma yetiştin.

— Hiçbir ilgim yok benim bu paralarla. Ben sadece kuryeyim.

Anfim bir sigara yaktı. Ev mahorka [Düşük kaliteli tütün -çev.] koktu. Andrey derhal babasını anımsadı.

Bolotin, Neburçilov'un fabrikasının müdürü ile konuştuğunu, ananın hemen, yarınki sabah vardiyasında işe başlayabileceğini gülümseyerek anlattı. Hem de yedek olarak değil, tezgâhta çalışacaktı.

Gözleri sevinçle dolan ana. kılıfından çıkardığı semavere su doldururken, Anfim çay içmeye vakti olmadığını söyledi. Ana bir daha:

— Teşekkür ederim, Anfim İvaniç! dedi.

— Söyledim sana, benim bu para ile hiçbir ilgim yok. Parti kasasından bu para.

Ana, Andrey'e, semaveri yakmasını ve Nataşka'yı da uyandırmasını söyledi. Kendisi çarşıya gitti, biraz sonra, elinde bir somun ve bir şişede azıcık bitkisel yağ olduğu halde döndü.

Bir tabağa hafifçe tuzlandırılmış bitkisel yağa bandırılan kara ekmeğin tadına doyum olur mu!

Petka ile Nataşka uyumaya gittiler. Ana, Andrey'e, ertesi gün yapacağı işleri bir bir şöyle anlattı:

— Bir litre bitkisel yağ, yarım pud çavdar unu, bir kilo bulgur ve yarım kilo şeker alacaksın, bunları eve getirdikten sonra Stoletovalara gideceksin ve teşekkür ettikten sonra: "Annem ekmeği pişirip getirecek," diyeceksin.

Ana, kocasının kışlık paltosunu yere sererek üzerine uzandı. Bu paltonun kuzu derisinden yapılmış yakasını da satmıştı. Uyuyamayacağından korkuyordu.

Yaz sonlarında bir gün, kocasının davasında hazır bulunmak üzere Vladimir şehrine gitti. Bir hafta sonra Andrey anasını görünce içi sızladı. Zayıflamıştı, gözleri içeri çökmüş, yüzü solmuştu.

İlk önce Anfim Bolotin geldi. Çok geçmeden, mutfak dolup taştı, gelenlerin bir kısmı kapı ağzında kaldı.

— Askerî mahkeme bu! Hiç şakası yoktur.

— Daha iyi bir avukat gerekliydi.

— Beş avukat da olsa ne olacak!

Babayı ölüme mahkûm etmişti mahkeme. Avukat, kararı temyiz etmişti.

Ana, herhâlde herkesin iyice bellemesi için, şu sözleri zaman zaman yineliyordu:

— Denejkin büyük miskinlikler yaptı. İncil'e el basıp yemin ettiği halde durmadan yalan söyledi. Şunu görmüşmüş, bunu duymuşmuş. Öylesine ölçüsüz, endazesiz yalanlar söylüyordu ki, yargıç, iki kez sözünü kesti: "Uyduruyorsunuz galiba." dedi. Grişka'yı bir görseydiniz yüzüne tükürürdünüz. "Gerçeğin ta kendisini söylüyorum" diye haykırıyordu.

Anfim Bolotin dayanamadı:

— Hele bir gelsin, derisini yüzeceğiz köppoğlu köpeğin...

Tanıdık, tanımadık gelenlerin hepsi gittikten sonra odayı derin bir sessizlik kapladı. Öylesine ki, yanan küçük gaz lambasının cızırtısı duyuluyordu. Andrey uyumuyordu. Anasını üzmemek için gözlerini kapamıştı. Ana, eşiğe oturmuş, gözlerini bir noktaya dikmiş, kıpırdamadan duruyordu.

Beş gün sonra avukattan bir telgraf aldılar. Petrograd'dan gönderilen telgrafta: "Yirmi yıl kürek cezası ile değiştirildi." deniyordu.

Martinovlarda yine birçok insan toplandı. İçlerinde içkiyi fazla kaçırmış olanlar:

— Martinov öteki dünyadan döndü. Kutlayalım bu büyük olayı. Kutlayalım! diyorlardı.

Bazıları, Martinov'un özgürlüğe ne zaman kavuşacağını kolayca hesapladı: 1920'de.

Stoletova:

— O zamana kadar insanın ne başında saç kalır, ne de ağzında diş! diye söylendi.

İki ay sonra babadan mektup geldi. Nijni Novgorot'tan postalanmıştı. Sibirya yolunda olduklarını yazıyordu. Götürüldükleri vagonun bütün gün Novki istasyonunda kaldığını üzülerek bildiriyordu. Bilselerdi, orada görüşebilirlerdi.

Ana, bu satırları okuyunca ağlamaya başladı. Şuya ile Novki arası trenle üç saatti, biletler de pek pahalı değildi. Yazık!

Fırıncı Grişka Denejkin'in derisini yüzmeye gerek kalmadı. Anasına gönderdiği mektupta hayır duasını rica ediyor ve şöyle diyordu: "Anacığım, yanınıza dönemeyeceğim. Beni yaşatmazlar orada..."

Kış başlarında, babanın kız kardeşi Matröşa haladan haber geldi. Moskova'da bir diş doktorunun evinde aşçılık yapıyordu. Yeğenlerinin, babaları dipdiri olduğu halde yetim kaldıklarını öğ-

renmişti. Andrey'in Moskova'ya gönderilmesini rica ediyor ve: "Maşa, onu bir tanışın yanına yerleştiririm, bir zanaat öğrenir." diyordu.

Tren, sabaha karşı Moskova'ya vardı. Andrey, gar önündeki meydanlığa çıktığı zaman ne ürktü, ne de şaşkınlık geçirdi. Yalnız, Moskova'ya ne zaman varacağını halasına tellemediği için ergin bir adam gibi üzüldü.

Ona göre meydanda en az beş yüz faytoncu vardı. Meydan onların bağırış çağırışları ve kızakların gıcırtıları ile Şuya pazarı gibi uğultuluydu. Fakat, meydanı dikkatle gözden geçirince, faytoncuların o kadar fazla olmadıklarını, olsa olsa otuz kişi olduklarını, yolcuların kızaklara aldırış etmeden yürüyüp gitmelerinden dolayı gürültü kopardıklarını anladı.

Hangi yöne yürümeliydi? Halasının bulunduğu kahrolası Ordinka sokağı neredeydi? Sağda mı? Kime sormalı? Herkes koşar gibi yürüyor. Kimisi işine yetişmek için, kimisi de soğuğun sıfır altı yirmi beş derece olmasından ötürü.

Andrey, en büyük felaketin kendisini Ordinka'da beklediğinden habersizdi. Kapıda bir zil düğmesi bulunduğunu bilmediği için kapıyı tıklattı. İçeriden bir kadın sesi duyuldu:

— Ağrınız fazla mı?

Andrey ne cevap vereceğini bilmiyordu.

— Ağrınız dayanılamıyacak gibiyse uyandırayım doktoru? Değilse, saat sekizden sonra kabul ediyor.

Andrey bütün cesaretini toplayarak:

— Hiçbir yerim ağrımıyor benim. Matröşa halamı arıyorum, dedi.

Kapı açıldı. Yaşlı bir kadın, şaşkın şaşkın süzdü onu:

— Matröşa halanı mı arıyorsun?

— Matröşa İvanovna Martinova'yı... Burada aşçı o.

— Aşçı benim! Matröşa halan burada değil artık.

Kadın, kapıyı kapamak için yekindi, fakat, beklenmedik ziyaretçinin telâşını görünce sorularını sürdürdü:

— Onun nesi oluyorsun sen?

Andrey anlattı. Bunun üzerine kadın, onu sofaya aldı ve büyük bir sandığı gösterdi: "Otur şuraya," diyerek bir odaya girdi. Çok geçmeden, Andrey'e göre, kraliçeler gibi giyinmiş genç bir kadınla döndü. Etekleri yerleri süpüren, mavi çizgili yanardöner kırmızı bir entari vardı kadının sırtında. Beli, uçları püsküllü kalın bir kemerle sıkılmıştı. Kadın, Andrey'i şöyle bir sözdükten sonra: "Kalsın bakalım," dedi.

Ve hanımla aşçısı arasında, Andrey'in pek de anlayamadığı bir konuşma başladı: Pötar Yakovleviç'in en hoşlandığı şey madeyra imiş, Konstantin Semönoviç Ofika rakısına bayılırmış, Ana Pavlovna ise mantarlı havyara taparmış. Hanım, elma turşusu alıp almadığını soruyor, bir takım balık adları sıralıyordu. Karagöz balığını süte koyup koymadığını sorunca Andrey güldü ve kendini tutamayarak sordu;

— Ne diye sütü bozacaksınız?

Hanım, sert sert Andrey'e baktı, aşçı kadın güldü, sonra kendini çabucak toparlayarak:

— Otur oturduğun yerde... Sana soran mı var!... diye çocuğu haşladı.

Andrey bütün gün çalıştı: Mutfak kalıntılarını ve süprüntüleri dışarı taşıdı, odun yardı, iki kez bakkala gidip geldi. Akşam, bey, antrede kalmasını, misafirlerin paltolarını asmalarına yardım etmesini, bastonlarını şuraya koymasını, galoşlarını şuraya dizmesini emretti.

Andrey, canı sıkkın olmasına karşın, ilk misafirleri görünce gülmemek için kendini zor tuttu. Erkek, sırık gibi ve sıska bir herifti. Kadın, kısacık, yusyuvarlak bir şeydi, iyi kızartılmış bir somunu andırıyordu. İyi kalpli olacak ki, Andrey'in eline bir bonbon tutuş-

turdu. Ev sahipleri, misafirleri içeri alınca, Andrey, misafir bayanın yere düşen yumuşak baş örtüsünü alıp, bu pahalı şalı dikkatle sandık üstüne koydu.

Sonra, bir genç kızla bir üniversite öğrencisi geldi. Son misafir, kelli felli, oturaklı bir baydı. Kış paltosu giymemişti. Ev sahibi erkek onu görünce pek sevindi, hanım ise doğrudan boynuna asıldı adamın. Durmadan:

— Sizi bekliyorduk, İvan Sevastiyanoviç, sizi bekliyordum, diyordu.

Aşçı kadın, bunun, Artemiev firmasının sahibi olduğunu, zenginliğinin hesabını kendisinin bile bilmediğini Andrey'e anlattı.

Çocuk, uzun süre sandık üzerinde oturdu. İçeriden misafirlerin sesleri geliyordu. İlk önce hafif sesle konuştular. Daha sonra sesleri yükseldi.

Bir aralık üniversite öğrencisi yanına geldi. Deri kaplı tabakasından ince uzun bir sigara çıkardı, tabakayı Andrey'e uzatarak:

— Yak bakalım, dedi.

Andrey:

— İçmiyorum, diyerek, kadının yumuşak baş örtüsünü yan tarafa itti. Çünkü üniversiteli genç, kibrit çöpünü sandık üzerine atmıştı.

Öğrenci hafif hafif sallanıyordu.

— Karnın aç, değil mi? Dur, sana biraz kıymalı börek getireyim.

Genç kız yanlarına geldi ve öğrencinin kolunu çekiştirerek:

— Seröja, neden kayboldunuz? diye sordu.

Andrey, vadedilen böreğe kavuşamadı. Gözleri kapanıyordu. Ev sahibi tarafından uyandırıldı:

— Hadi bakalım, misafirlerin galoşlarını ver.

Sırık gibi olanla yusyuvarlak karısı gidiyorlardı artık. Ev sahibi beyle öğrenci onları geçiriyorlardı. Odadan yüksek müzik sesi

geliyordu, dans ediyorlardı.

Bey, sırıkla öpüştü, öğrenci de "somun"un pelerinini omuzlarına koydu.

— Erken ayrılıyorsunuz, Evgeniya Sergeevna... Sizinle güzel güzel eğleniyorduk...

Somun, telâşla sordu:

— Baş örtüm nerede? Baş örtüm?

Sandık üzerinde yoktu baş örtüsü.

Bey:

— Nerede bayanın baş örtüsü? diye kızgınlıkla çocuğun üstüne yürüdü.

Allah allah, yerin dibine mi batmıştı bu baş örtüsü!.. Biraz önce sandık üzerinde durup duruyordu.

Sırık sandığa oturdu, başı göğsüne düşüyordu. Uykulu bir sesle:

— Gidelim, Jeneçka, gidelim. Sonra buluruz, diye mırıldanıyordu.

— Aklını mı kaçırdın sen! Bu soğukta...

Ev sahibi hanımla Artemiev de antreye geldiler. Artemiev:

— Şimdi bulacağız, Evgeniya Sergeevna, şimdi bulacağız, diyerek, sanki oyun oynuyormuş gibi, Andrey'in suratına ustalıklı bir tokat aşketti:

— Dişlerini dökeceğim, uyuntu!

Ev sahibi hanım:

— İvan Sevastiyaniç! diye bir çığlık kopardı.

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Öğrenci:

— Hakkınız yok! Ayıp, sayın bay! diye haykırıyordu.

Genç kız, öğrencinin omuzlarından düşen kışlık paltosunu yerden kaldırdı.

İvan Sevastiyanoviç, kötülük dolu küçümencik gözlerini iri iri açtı:

— Bay öğrenci, allah insana iki kulakla bir dil vermiştir. Bir konuşun, iki dinleyin! dedi ve Andrey'e bir şamar daha indirdi:

— Söyle, nereye sakladın? diye dişlerinin arasından söylendi.

Aşçı kadın, ateşe körükle gitti:

— Söyle, nerede?

— Almadım. Neden dövüyorsunuz beni?

— Uyuntu! Soru sorma bana. Ben soruyorum, köppoğlu, sen yanıtlayacaksın... Kerpetensiz sökeceğim dişlerini...

Ev sahibi bey, Andrey'in paltosunu sokağa fırlattı.

Çocuk, merdivenler üstünde sabahladı. Bir aralık öğrenci ile genç kız yanından geçtiler. Andrey, uyuyormuş gibi davrandı.

Aşçı kadının sonradan Matröşa halaya anlattığına göre, Andrey'in sokağa atılmasından sonra, öğrenci, baş örtüsünü sandığın arkasında bulmuş.

HERKESE - HERKESE - HERKESE...

Artemiev'in sorgusunu tamamladıktan sonra, Andrey evine yollandı.

ÇeKa ile Andrey'in oturduğu Bolşava Presnenska mahallesi arasında yarım saatlik bir yol vardı. Bronna'da tabancasını kılıfından çıkararak cebine koydu. Çünkü, Patriyarşiya Gölü geceleri belalı bir yerdi. Kara pelerinli ve maskeli kişiler, gelip geçenleri soyup don gömlek bırakıyor, karşı koyanları dayaktan geçiriyorlardı. Mart başında, karısının mantosunun alınmasını önlemeye çalışan bir erkeği çırıl çıplak soymuşlar, göl üzerindeki buzu kırarak, adamı, açtıkları delikten göle sarkıtmışlardı.

Andrey, Ermolaevska'da gürültüler ve silah sesleri duydu. Sanki, büyük bir çekiçle raylara vuruluyordu.

Yol kesitinde bir otomobil vardı. İri kıyım iki genç, şoförü dışarı atmaya çalışıyor, asker kılıklı bir başkası havaya silah sıkıyor-

du. Şoför:

— Hakkınız yok! Şikâyet edeceğim sizi! diye bağırıyordu.

Andrey, koşarak yanlarına vardı. Asker, tehdit dolu bir sesle:

— Delik deşik olmak istemiyorsan derhal defol! diye haykırdı.

Andrey, askerin elindekinin gerçek değil, tapalı tabanca olduğunu anladı.

Asker, bir daha:

— Defol, diyorum sana! tehdidini savurdu.

Şoför, Andrey'i görünce daha fazla cesaretlendi:

— Yoldaş, rica ederim, yoldaş...

— Bırakın!

— Kimsin sen lan?

— Siz kimsiniz?

Asker, göğsünü kabartarak:

— Biz mi? "Şipşak sosyalistler!" Her türlü mülkiyete karşı olan amansız savaşımcılar! Şu anda bir otomobile gereksinimimiz var. Bu araba serbest! Sokakta duruyordu.

Şoför:

— Duruyormuş! Yalan! Bir an için durmuştum. Siz, derhal üzerime çullandınız! diye sert sert söylendi.

Gençlerden biri:

— Ben "Kasırga"danım! dedi.

— Anarşist mi?

— Peki, sen kimsin?

Andrey belirgin bir nezaketle cevap verdi:

— ÇeKa'danım!

Asker, tapalı tabancasını gizledi ve yumuşak bir sesle:

— Bunu daha önceden söylemek yok muydu yahu! Gidelim, arkadaşlar, dedi.

Öteki hafif bir sesle: "Yalnız galiba," diye söylendi.

Asker, kararını vermişti, yineledi:

— Gidelim!

Ve koşa koşa uzaklaştılar. Sık sık arkalarına bakıyorlardı.

Şoför motoru harekete geçirdi:

— Buyurun, götüreyim sizi!.. Kahrolasıcalar!

Otomobil bir demir kasa gibi zangırdıyordu. Şoför yakındı:

— Gece gündüz demeden çalışıyorum. Bütün eyalet kazan, ben kepçe... Bir bakıyorsun Kuntseva'dayım, bir bakıyorsun Vsehsvetsko'da. Önceki gün Tuşino'ya iki kez gönderildim. Oysa arabanın bütün parçaları dökülüp gidiyor.

Andrey dalgındı, aklı kendi işlerindeydi: "Babam evdedir herhâlde..."

Tüm Rusya Şûraları Olağanüstü Kongresi 14 Mart'ta Moskova'da başlamıştı. Babası, İvanovo-Voznesensk delegesi olarak başkente gelmişti.

Şoför devam ediyordu yakınmalarına:

— Bari bana gördürülen işler de işe benzese... Sürtükleri dolaştırıyor, sarhoşları topluyorum. Belki de, şimdi serbest kalıp evime gideceğimi sanıyorsun. Nerede o mutluluk bende! Ermolaevska'ya gidip Germanov yoldaşı alacağım.

— Kimi?

— Germanov'u. Kodamanlardan biri. Büyük şef. Vozdvijenka'daki büyük bina, deniz askerleriyle birlikte onun emrinde. Şimdi onu madamının evinden almaya gideceğim. Yaya yürümez hiç. Baltıklı olmasına karşın, bir avuç gölcükte boğulmaktan korkar.

Andrey'in evi önüne gelmişlerdi, arabadan çıkarak şoförün elini sıktı:

— Teşekkür ederim, dedi.

— Gerçekte ben sana teşekkür etmeliyim.

Masada babasının yanında siyah saçlı, iri yarı bir adam oturuyordu. Sol şakağında, yanağından çenesine uzanan kan kırmızısı bir yara izi vardı. Babası:

— Tanıştırayım sizi, dedi, benim Andrey bu.

Siyah saçlı adam, küreği andıran iri elini uzattı:

— Düşen.

Misafir, bundan sonra Andrey'le hiç ilgilenmedi. Sanki eve gelen kişi ev sahibi değil de, onların başbaşa yaptıkları söyleşiyi bölen yabancının biriydi.

— Galiba sen antlaşmayı hiç de okumamışsın, Martinov. Ya da derinliğine inmemişsin, sadece şöyle bir göz gezdirmişsin, o kadar, diyordu Düşen. Yüzündeki yara izi kıpır kıpır oynamaya başladı, içinden elektrik akımı geçiyordu sanki.

Andrey, misafirin, babası ile Brest (Litovsk) Antlaşması üzerinde tartıştığını derhal anladı. Misafir devam ediyordu:

— Dikkatle okumuş olsaydın, Almanların Polonya, Estonya, Letonya ve Litvanya'dan çekilmeyi kabul ettiklerini anlaman gerekirdi.

— Biliyorum.

— Riga Körfezi ve Riga Almanlarda kalıyor. Libava ve Vindava da onlarda. Rusya'nın uğrunda dereler gibi kan döktüğü her şeyi, ama her şeyi, Lenin, Almanlara veriyor. Hem de tamamıyla gönüllü olarak... Anlıyor musun ne demek istediğimi?...

— Anlıyorum.

— Allah allah... Adamın nasırına basıyorlar, o da "mersi" diyor. Rusya'nın ordusu olmayacak yahu! Ukrayna Rusya'dan koparılıp alınıyor, Almanya'ya bağımlı bir bölge haline getiriliyor, anlıyor musun, bölge... Bunu da anlıyorsun değil mi?

— Anlıyorum.

Düşen, masa üzerindeki kâğıt parçalarını gösteriyordu:

— Batum'u Türklere vereceğiz. Karadeniz Filosu'ndaki gemilerimizi silahsızlandıracağız...

— Yalnız Karadeniz Filosu'ndakileri değil. Bütün savaş gemilerimizi...

Düşen, hayretle baktı Mihail İvanoviç'e: "N'apıyor bu yahu? Alay mı ediyor? Başımıza gelenlerden hiçbir şey de mi anlamıyor?" demek istiyordu. İri yumruğunu masaya indirdi:

— Uşakov'un, Nahimov'un, Makarov'un Rusya'nın şan ve şerefi için yaptıkları her şey elden gidiyor! Siz sizin o Lenin'le birlikte aklınızı oynatmışsınız yahu! Hiç olmazsa şu maddeyi oku: "Rusya, Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin hükümetine veya sosyal kuruluşlarına karşı her türlü ajitasyona ya da propagandaya son verir." Ve bu maddenin altına da Lenin'in emriyle imza konmuştur! Ne derler buna, biliyor musun?

Martinov güldü:

— Hiç değişmemişsin, Düşen. Anımsıyor musun, Manzurka'dayken, komiser Vitkovski, yardımlaşma kasasına girmemizi yasaklamıştı. Ve bu yasağa boyun eğen bir tek kişi vardı sürgünler arasında: Sen!

— E-eee? N'olmuş uymuşsam? Disiplinli adamım ben.

— Öyleyse, dinle, Düşen: Biz Bolşevikler, komiserler ve jandarmalar karşısında disiplinli değildik! Onlar, bize, halka gerçeği anlatmamızı yasak ederlerdi. Buna karşın, anlatırdık biz. Ve görüyorsun ki, bazı kazanımlar sağladık. Almanlar, Ukrayna'da ajitasyon ve propaganda yapmamızı yasaklıyorlar. Ama biz yine de gerçekleri anlatacağız halka ve amacımıza ulaşacağız.

— Yüzkarası bir barış, rezilce bir barış, korkunç bir barış bu. Unutma şu sözümü: Yakın bir günde Rusya'dan sadece Moskova, Razanska, Vladimir eyaleti ve senin çok sevdiğin İvanovo-Voznesensk kalacak!

Baba gülümseyerek:

— Güzeldir benim şehrim, dedi. Pekâlâ, Düşen yoldaş, bırakalım şimdi bu tartışmayı da, akşam yemeğine oturalım.

Düşen, kırgın bakışlarla baktı Mihail İvanoviç'e:

— Martinov, bugün oy verdiğimiz barışın nasıl bir barış ol-

duğunu anlamıyor musun daha? Sovyet egemenliğinin onurunu ayaklar altına alan bir barış...

— Çok doğru. Sovyet egemenliği için son derece ağır, onur kırıcı bir barış... Seninle aynı görüşteyim bu konuda, iyi ama sen nokta koyuyorsun buna, bense virgül. Sovyet egemenliğini horlayıcı bir barış, fakat yok edici değil. Ve bu barış bugün Sovyet iktidarı için son derece gerekli. Sen, işte bu son derecede önemli noktayı anlayamıyorsun.

Bu sırada kapı vuruldu. Antrede Nadya'nın sesi duyuldu:

— Elbette... Bekliyorlar.

Anfim Bolotin girdi içeri. Andrey, Şurya'dan ayrılışından beri görmemişti onu. Buna karşın derhal tanıdı babasının arkadaşını.

Anfim, Andrey'i kucaklayıp öptü:

— Şuna bak, aslan gibi olmuş oğlumuz bizim. Nadya, ona çıkışmaya hazırlanmıştım. Bizim İvanovo-Voznesensk genç kızla dolu. Oysa Andrey, tutmuş, Moskovalı bir kızla evlenmiş.

— Ben Kinişmenliyim, dedi Nadya.

— Öyleyse sözüm yok. Tamam. Sen de bizimsin.

Baba, Anfim'e sordu:

— Konuştular mı seninle?

— Ikmık ettim. Fakat Sverdlov: "İvanovo-Voznesensk'te yeteri kadar Bolşevik var. Yaroslavl'da ise..." dedi.

Düşen, yeni bir tartışmaya yol açmak isteyen bir tutumla sordu:

— Başka neler dedi Marat?

Baba, konuşmaya bir başka yön vermek için araya girdi:

— Tanıştırayım sizi. Bolotin yoldaş. Bu da, Yaroslavl'dan Düşen.

Anfim elini uzattı. Düşen'in yara izi yine kıpırdadı. Bolotin dingin bir sesle:

— Galiba hemşeri çıkacağız sizinle, Düşen yoldaş, dedi, ne

arıyorsunuz burada?

Düşen sinirli bir halde diretti:

— Daha neler dedi "amansız" Sverdlov?

Bolotin gülümsedi:

— Yakov Mihayloviç, bizde, İvanovo-Voznesensk'de menşeviklere hiçbir zaman inanılmamıştır, dedi. Sizde, Yaroslavl'da ise menşevikler çokçadır ve...

Düşen:

— Tamamlayın sözünüzü, diye adeta bağırdı, Sverdlov yoldaşın size bir öneride bulunmamış olması olanaksızdır.

Bolotin yine dinginlikle yanıtladı:

— Tahminlerinizde acele etmeyin, Düşen yoldaş. Kimsenin sizi ortadan kaldırmaya hazırlandığı yok. Gün gelecek, siz, kendiliğinizden yok olacaksınız.

Düşen birden doğruldu, kapıyı ayağı ile açtıktan sonra, eşikte başını büyük Martinov'a çevirerek:

— Hoşça kal! diye haykırdı.

Baba:

— Gözlerini kin bürüdü, dedi. Oysa iyi insandı, hem de cesur. Aleksandrovsk Tutukevi'nde haydut Kene Vaska'yı yola getirdi. Gene bir gün kafayı çekmiş, bıçakla sağa sola saldırıyordu. Düşen, haydutun fiyakasını bozdu.

Pencereye vuruldu. Nadya kapıyı açmaya gitti.

Asker kılıklı, orta boylu, geniş omuzlu, tıknaz saçları kirpi dikenleri gibi dimdik biri girdi içeri.

Baba, buyur der gibi başını salladı, bugün karşılaşmış oldukları belliydi.

Yeni gelen, Andrey'i baştan aşağı süzdü, mavi gözlerinde şaka kıvılcımları belirdi:

— Andrey!

Ve yanıt beklemeden, genç Martinov'u kucakladı:

— Ormanda en büyük mantarını kırdığımı anımsıyor musun?

Baba güldü:

— Nereden anımsayacak! O zaman yedi yaşında bile yoktu.

Andrey babasının yanlışını düzeltti:

— Yedi yaşındaki Petka idi. Benim yaşım ondu. Anfim İvanoviç, o zaman, "hıyar değil o" demişti.

Yeni gelen, güldü:

— Görüyor musun, her şeyi anımsıyor.

Baba ciddi bir tonla belirtti:

— Biz, o tutukevinden bu tutukevine dolaşırken büyüdü bunlar.

Yeni gelen:

— Nerede Düşen? Bugün sana uğrayacağını söylemiştin.

— Gitti. Biraz önce...

Bolotin şaka ile karışık açıkladı:

— Kızdı ve ayrılıp gitti. Anlaşamadık... Senin iyi bir bağlaşığın olabilecek Düşen, Mişa.

Yeni gelen gülümsedi:

— Bırak şu gevezeliği, Anfim.

— Neden gevezelik olsun? Sen de Brest Antlaşması'na karşısın, o da. Aynı görüştesiniz yani.

— Tartışmak istiyorsan, başlayalım, dedi yeni gelen. Fakat, şunu da göz önünde bulundur ki, menşeviklerle aynı görüşte olduğumu bir daha yinelemek cesaretinde bulunursan seninle fena halde kapışırız.

Derin bir soluk aldı ve sert bir sesle devam etti:

— Kimin haklı olduğunu yaşam gösterecek. Ben şimdi de şu kanıdayım: Dün, Şûralar Kongresi Başkanlığı'na, Brest Barış Antlaşması'na karşı olduklarına ilişkin dilekçe veren elli beş Bolşevik'ten birçoğu, Lenin'e karşı tutum almadıkları için pişman olu-

yor. Ben de onlar arasındayım. İlk kez Vladimir İliç'le aynı görüşte değilim. Fakat, Anfim, beni menşeviklerle, hatta Düşen gibilerle aynı çuvala koyma.

— Kızma bana, Frunze yoldaş, dedi Bolotin.

Andrey: "Yaaa, demek ki, senmişsin bu Frunze yoldaş," der gibi yeni gelenin yüzüne baktı.

1918 yılının Mart ayında bulunuyorlardı. O günlerde kim tahmin ederdi ki, Rusya'da pek seyrek rastlanan bu soyadı çok geçmeden dillere destan olacaktı. Kolçak ve Vrangel'i tam yenilgiye uğratan destansal kahraman o günlerde ortada yoktu henüz. Andrey'in yanı başında duran, asker kılıklı, beli siyah palaskalı adamda, ne yalan söyleyelim, hiç de bir kahraman görünümü yoktu. Sarı tokalı palaskası belinden aşağı sarkmış, çarpık ökçeli çizmeleri çoktan beri temizlenmemişti.

Buna karşın, Andrey'in kalbi heyecanla çarpıyordu, hatta biraz şaşırmıştı Andrey. "Buymuş demek Arseniy yoldaş. Demek, ölüm mahkûmları hücresinde üç kez kalan, zifiri karanlık bir gece kalın zincirlerle darağacına götürülen senmişsin!" Andrey, bu yiğit insan için anlatılanların hepsini anımsıyordu şimdi.

Babası:

— Haydi, yoldaşlar, yemeğe... dedi.

Ve Nadya'ya bir paket uzattı:

— Tayınlarımız burada. Bir şeyler hazırla da, yiyelim, Naduşa.

Nadya, misafirlerin henüz uykuda oldukları sabahın erken saatinde, yastık altındaki cep saatini ve mavi yün şalı çıkardı:

— Doğum günün kutlu olsun, Andruşa.

— Teşekkür ederim, karıcığım. Nereden buldun bu şeyleri?

— Saat babamdan kalma. Savaşa giderken yanına almadı: "Yitiririm belki" dedi. Şala gelince, ben ördüm.

— Haydi, doğum günümü kimseye söylemeyelim, olmaz mı?

— Yirmi yıl, ne de olsa az değil. Otuza tırmanmaya başlıyorsun artık.

Babasının şen sesini duydular:

— Basbayağı kocadın, evlat. Fakat, yutturamayacaksın bunu. Unutmuş değilim ben.

Odaya girdi ve bir el çantasını uzattı Andrey'e:

— Bana gerekli değil artık. Senin işine yarayacaktır.

Aile bayramını öğrenen Frunze, ilk önce, Andrey'e hiçbir armağan veremeyeceği için üzüldü, sonra cebinden bir brovning çıkararak:

— Nasıl, uygun mu? Al bakalım, dedi.

Anfim Bolotin, Andrey'i kucakladı, kendisine uzun ömür diledi, sonra derhal gitmeye kalktı, ayrılırken:

— Bugün Yaroslavl treninin erken hareket edeceğini söylediler. Zamanıdır gitmenin, dedi.

16 Mart sabahı soğuktu. Gece tipi vardı. Isırıcı bir kuzey yeli esiyordu.

Vagankov Mezarlığı'nda kargalar, hallerinden yakınır gibi ağlıyordu.

Sessiz Bolşaya Presenska'da hemen hemen kimseler yoktu, sadece, pelerinli bir kocakarı, ağır galoşlu ayaklarını sürüye sürüye ilerlemeye çalışıyordu. Andrey, yaşlı kadını geçti ve başını çevirdi. Kadın, başındaki kabarık erkek kalpağının altından, yorgun, acılı gözleriyle bakıyordu.

Apoletsiz asker kaputu giymiş bir erkek hızlı hızlı yürüyordu. Kaldırdığı yakasına bir kukuleta bağlamıştı, ayaklarında, yeni "Avusturya ayakkapları" vardı.

Uzun bir silindir biçimindeki afiş kulesindeki eski afişleri ihtiyar bir afiş asıcı koparak, sobada yakmak için bir kızağa dolduruyordu. Afiş tahtasını iyice temizledikten ve tutkalladıktan sonra yeni bir afişi gererek yapıştırdı. Bunda şunlar okunuyordu: "Bol-

şoy Tiyatrosu. Pazar, 17 Mart (yeni takvim)", "Kuğu Gölü. Salı, 19 Mart." "Boris Godunov. Feodor İvanoviç Şalyapin."

Afişçi, fırçasını bir daha tutkalladı ve daha küçük bir afiş astı: "Anarşistler Kulübü'nde. Tartışma. Konu: 'Rusya Nereye Gidiyor?' Giriş serbest. Büfede sıcak çay."

Bolşaya Bronna ve Trevskaya caddelerinin kesiştiği yerdeki gazete vitrini önünde bir grup insan toplanmıştı. Astragan kalpaklı ve monokllu bir adam yüksek sesle okuyordu:

"Paris, Londra, Sofya, Newyork, Viyana, Roma, İstanbul, Stokholm, Helsinki, Kopenhag, Tokyo-Pekin, Cenevre, Zürih, Madrit, Lizbon, Brüksel, Belgrad. Tüm Şûra-Halk Vekillerine. Herkese, herkese, herkese. Federatif Sovyet Cumhuriyeti Hükümeti - Halk Komiserleri Şûrası ve memleketin en yüksek egemenlik organı İşçi Asker ve Köylü Halk Vekilleri Merkez Yürütme Komitesi Moskova'ya taşınmıştır.

Adres: Moskova, Kremlin, Halk Komiserleri Şûrası ve Şûra Halk Vekilleri MYK."

Sevinçli mi, yoksa alaylı mı olduğu anlaşılamayan uyumlu bir sesle imzayı okudu:

"Halk Komiserleri Şûrası Bürosu Direktörü Bon-Bureviç. Moskova, 12 Mart 1918."

Kelebek gözlüğünü cebine koyduktan sonra oradan ayrıldı. Sarı deri ceketli bir delikanlı koşa koşa geldi. Etrafa kömür kokusu yayıldı. Herhâlde gardan geliyordu.

— Yeni bir kararname mi? Ne diyor? Silah konusunda mı? "Üç gün içinde teslim etmeyenler kendi tabancalarıyla..." mı deniyor?

Sakallı, yüzü şiş, boynu sargılı bir asker haykırdı:

— Kes sesini be. Moskova'nın başkent olduğu bildiriliyor.

— Aha-aa!. Bolşevikçikler bıkmışlar aktaşla kaplı saraydan. Demek, Petrograd'ı bugün yarın teslim edecekler.

Asker, sözünü kesti:

— Bana bak, ölçülü konuş. Bolşevikler için ulu orta konuşma. Ben de Bolşevik'im. Kime teslim edeceklermiş Petrograd'ı ha? Söyle.

Delikanlı, tehlikesiz saydığı bir yere kadar uzaklaştıktan sonra bağırdı:

— Kime olacağı belli. Lenin her şeyi kime vermek istiyor? Ha? Almanlara!

Asker gülmeye başladı. Nikotinden sararmış dişleri ortaya çıktı. Şu sözlerle delikanlının sicilini okudu:

— Sersem! Bir de sağlık memuru olacaksın. Bir yük beygiri gibi, etrafı kokuttun!

"Kendimi Tutamayacağım Diye Korkuyorum"

Andrey'i baştan aşağı süzdükten sonra Malgin:

— Ne bu halin yahu? dedi. Nerede o senin o tüccar?

Martinov hiç beklenmedik bir yanıt verdi:

— Sorgusunu ben yapmayacağım artık. Yapmayacağım.

Ve Artemiev'le ilk karşılaşmasını anlattı.

Malgin, dinledikten sonra hiçbir şey söylemeden uzaklaştı. Beş-altı dakika sonra da geri döndü:

— Peters'in yanına git.

Peters'in odasında, kendisinden başka, köşedeki koltukta, uzun kırçıl sakallı ve sık kalın kaşlı bir başkası daha vardı.

— Oturun, Martinov, dedi Peters, karaborsacı Artemiev'in sorgusundan neden vazgeçtiniz?

Andrey susuyor, sözlerine nereden başlayacağını kestiremiyordu. Peters yardım etti:

— Tanıyor musunuz eskiden?

Andrey:

— İyi tanıyorum, diyerek başladı. Her şeyi anlattı. Profesör Puhov'un tabakasını da anmayı unutmadı. Ve sözlerini şöyle bitirdi:

— Dayanamayacağımdan korkuyorum.

Peters sakallıya döndü:

— Siz ne dersiniz, Aleksandroviç?

Öteki, "bilmem ki" der gibi omuzlarını oynattı.

— Haklısınız, Martinov. ÇeKa'da çalışanlar yansız olmalıdırlar ve olmak zorundadırlar. Özgürlüklerinden yoksun bulunan bir insan kendini savunamaz. Sorgucunun da sorgu altındaki ile kişisel bir geçmişi varsa bu işten bir hayır gelmez.

Aleksandroviç söze karıştı:

— Hayır mı? Bizi buraya hayır yapmak için göndermediler.

Peters, kuru bir sesle açıklama yaptı:

— Düşüncemi doğru anlatamadım. Adalet demek istedim. Serbestsiniz, Martinov.

Koridorda Aleksandroviç, Andrey'e yetişti:

— Benimle gel.

Aleksandroviç, Martinov'dan dikkatle bilgi aldı:

— Onun evinde ele geçen paralar ve mücevherler nerede?

— Büromda..

— Neden kasaya teslim etmediniz?

— Memurun makbuzları yoktu, bu yüzden almadı.

— Pekâlâ. Serbestsiniz. Dava evrakını ve değerli eşyayı Filatov'a teslim edin. O, biraz sonra yanınıza gelecek. Peters yoldaş, Profesör Puhov'a ait tabakayı Cerjinski'nin sekreterine teslim etmenizi rica etti.

Bir saat sonra hizmetçi, ÇeKa Başkanı Cerjinski'nin bütün Çekistleri toplantıya çağırdığını bildirdi.

Cerjinski'nin küçük kabini Çekistlerle doldu. Herkes için iskemle yoktu, kimisi pencere altı tahtalara ilişti.

Cerjinski'nin bürosunun kenarına oturmuş olan Aleksandro-

viç titizlikle kalemini sivriltiyordu.

Cerjinski, Rusya imparatorluğu haritasının yanıbaşına, duvara dayanmıştı. Haritanın şurasına burasına renk renk bayrakçıklar iğnelenmişti.

Cerjinski:

— Sizi dinliyoruz, Peters, dedi, Doronin, siz de daha yakına gelin.

Bütün gözler, arkadaşlarıyla birlikte Petrograd'dan gelmiş olan Doronin'e çevrildi. Peters'e kötü kötü bakan Doronin sapsarı idi.

Peters konuşmaya başladı:

— Doronin yoldaş, üç gün önce, Çarlık Ordusu eski albaylarından Yastrebov'a gönderildi. Yastrebov, general Kornilov'un emriyle Rostov-Don'dan gelmiş. Ayrıntılara girmeyeceğim, sadece şunu söyleyeceğim: Albay Yastrebov bizim düşmanımızdır. Lesnaya sokağında, on dokuz numarada oturan akrabası Poluhina'nın evine misafir olmuş. Kadın, Yastrebov'un düşmanca eylemlerinden habersiz olduğu için, bunu, kız kardeşinin kocası olarak kabul etmiş.

Aleksandroviç:

— Sorundan ayrılma, Peters yoldaş, diyerek sözünü kesti.

Peters, dinginlikle karşılık verdi:

— Bütün bunların sorunla doğrudan ilgisi var, Aleksandroviç yoldaş. Yoldaşların her şeyi anlamaları gerek. Doronin, Poluhina'nın evine dalar dalmaz, ilk önce ev sahibine sövmüş.

— Ben sadece...

Cerjinski:

— Susun, Doronin! diye sözünü kesti.

— Doronin, ne arama emrini ne de görev kimliğini göstermeden, içeri girer girmez, ev sahibine, olduğu yerde durmasını emretmiş ve kadına, eski hazır yiyici diye haykırmış, bir şeyler söylemek isteyen kızını da yerin dibine batırmış. Aramayı kabaca yapmış,

bütün eşyayı darmadağın etmiş, porselenlerden bazılarını kırmış, halıyı lekelemiş. Yastrebov'un ısrarı üzerine tanık çağırmış. Poluhina'nın evinden ayrılırken, özür dilememiş, yaptığı kabalığı protesto eden kadını, "Bana bak, sayın bayan, çok çok konuşursan seni de alıp götürürüm ha!" diye tehdit etmiş.

— Yalan! Böyle bir şey yok!

Cerjinski öksürünce Doronin sustu.

— Yalan malan yok. Tanıklar hepsini doğruladı. Fakat, Doronin en büyük kabalığı Yastrebov'u sorgularken yapmış. Adamı birkaç kez silahla tehdit etmiş ve, "Kendine gel, it, yoksa kurşunu yersin ha!" diye bağırmış. Bütün bunları öğrendikten sonra davayı Doronin'den aldım. Söyleyeceklerim bunlar.

Doronin, yalvarır gibi Cerjinski'ye baktı:

— Müsaade eder misiniz, Cerjinski yoldaş?

— Sizi dinliyoruz. Fakat, uyarıyorum, yalnız gerçekleri...

— Peters'in bütün söyledikleri doğrudur. Yalnız bir noktayı unuttu: Yastrebov'un ve madamının bir yüzüme tükürmedikleri kaldı. Neler demediler ki... Kendimi haklı çıkarmaya çalışmayacağım... Gerekli görmüyorum... Burjuvayı koruyabilirsiniz elbette...

Cerjinski:

— Hepsi bu mu? diye sordu.

— Şimdilik bu.

İçerdekilerin hepsi, çatık kaşla susuyordu. Sadece Aleksandrov kalemini sivriltmeye devam ediyordu. Sanki olup bitenler kendisini hiç ilgilendirmiyordu.

Cerjinski sözü aldı:

— Bugün genç bir Çekist arkadaşımız, adını söylemeyeceğim, sorun adında değil... Bugün, yeni bir Çekist arkadaşımız, büyük bir karaborsacının davasını yürütmekten vazgeçti. Günümüzde Moskova'da ekmek sorununun ne kadar zor bir sorun olduğunu anlatmayı gerekli görmüyorum size. Her gün erginlere iki yüz

ellişer gram, çocuklara da üç yüz ellişer gram ekmek verebilmemiz için Moskova'ya yirmi bir vagon un gelmesi gerekiyor. Oysa dün on sekiz vagon un ve bir vagon darı verildi. Yarın memurlar ve bu arada biz bir gram ekmek almayacağız, hepsi işçi ve çocuklara gidecek. İşte böyle bir zamanda suçlular, Moskova'dan, yüzlerce insanın beslenebileceği unu kaçırmak istemişler. Gizli besin maddeleri depoları açığa çıkarıldı, pek çok altın ele geçti.

Yeni arkadaşımız davayı yürütmekten vazgeçti, çünkü, yıllarca önce, arkadaşımız çocukken, başsanık kendisini hiçbir neden olmadan, gaddarca dövmüş. Arkadaşımız, sanığın kişiliğinde o adamı tanımış ve soruşturmayı yürütmeye hakkı olmadığına karar vermiş -burada Cerjinski sesini yükseltti- Duyuyor musunuz, yoldaşlar? Davayı sürdürmeye hakkı yok. "Dayanamayacağımdan korkuyorum..." demiş bu arkadaşımız. Doğru bir davranış bu. Çekist'in kişisel olarak yan (taraf) olmaya hakkı yoktur. Ben, Doronin'in davranışı üstüne konuşmak istemiyorum. Kendisine Çe-Ka'da görev vermekte yanılmışız anlaşılan. Bu yanlışlığı düzelteceğiz elbette... Silah yanınızda mı, Doronin?

— Evet.

— Bırakın masaya!

Doronin, brovningini masaya koydu.

— Görev revolveriniz nerede?

— Evde.

— Kapustin yoldaş, Doronin'le birlikte evine gidin ve revolveri alın. Siz görevden çıkarıldınız. Doronin! Azlinizin nedeni, Çe-Ka'nın saygınlığını gözden düşürmek ve yasaların size verdiği hakkın sınırını aşmak.

Cerjinski, duvar kenarında gidip geliyordu. ÇeKa sekreteri Ksenofontov, Feliks Edmundoviç (Cerjinski) tarafından yazılmış olan, evlerde arama-taramaya ve tutuklamaya ilişkin yönergeyi okuyordu:

"Silahlı kişilerin özel evlere girmeleri ve suçluları tutuklamaları kötü bir şeydir. Ne var ki, iyilik ve adaletin zafere ulaşması için günümüzde başvurulması zorunlu olan bir eylemdir. Şunu hiçbir zaman aklımızdan çıkarmayalım, bu bir kötülüktür. Bizim ödevimiz, bu kötülüğü uygularken, bu zorunluluğa başvurma gereğini gelecek için tamamıyla ortadan kaldırmaktır. Ve bu yüzden, kendilerine arama-tarama yapma, insanı özgürlüğünden yoksun etmek ve tutukevine gönderme ödevi verilen herkes, arama yaptıkları ve tutukladıkları insanlara karşı dikkatli olmalı, hatta kendi yakınlarına davrandıklarından daha nazik davranmalıdırlar. Çünkü, özgürlüğünden yoksun edilen insan kendini savunamaz ve bizim iktidarımız altındadır. Herkes, devlet iktidarının temsilcisi olduğunu ve yapacağı her türlü azarlamanın, kabalık, hoşgörüsüzlük ve nezaketsizliğin bu iktidara leke getireceğini unutmamalıdır. Ancak tehlike karşısında silaha başvurulur. Tutuklananlara ve ailelerine karşı son derece nazik davranılmalıdır. Ahlak dersi vermek ve azarlamak yasaktır. Tabanca ile ve genellikle her türlü silahla tehdit yasaktır..."

Ksenofontov okumasını bitirdi ve kâğıtları masaya bıraktı. Aleksandroviç bunları derhal alarak kalemle bazı yerlerine işaretler yapmaya başladı.

Cerjinski:

— Sizin düşünceniz ne, yoldaş? Tamamlamalar yapmak isteyen var mı? Belki bazı yerleri anlaşılamadı? diye sordu.

— Anlaşılamayacak hiçbir şey yok.

— Hepsi doğru!

Aleksandroviç söz aldı:

— Müsaade eder misiniz, Cerjinski yoldaş? "Devlet iktidarının temsilcisi" diyorsunuz. Son derece genel bir söz bu. İktidar, biliyorsunuz, türlü türlüdür. Örneğin çarlık diktatörlüğü... Şöyle düzeltilmesini öneriyorum: "Sovyet iktidarının -işçi ve köylü iktidarı-

nın- temsilcisi..." Kanımca böyle daha iyi olacak.

— Haklısınız, dedi Cerjinski. Bu nokta son derecede önemli... Öyle yazalım. Teşekkür ederim, Aleksandroviç yoldaş. Başka söz isteyen var mı?"

— Müsaade eder misiniz?

— Buyurun, Latsis yoldaş.

— Hepsi doğru. Aleksandroviç yoldaşın düzeltmesi de yerinde. Ancak, tam değil. Doronin gibi kabalık yapmışız, silah çekmişiz... Böyle davrananların derhal ÇeKa'dan atılmasını ve Moskova'dan uzaklaştırılmasını öneriyorum. Yasaların kendilerine verdiği hakkı kötüye kullananlar bu tutumlarının sorumluluğunu da taşımalıdırlar.

Cerjinski:

— Kabul, dedi, başka söz isteyen var mı? Yok. Ben de birkaç söz söyleyeyim. ÇeKa'nın emir ve yönergeleri kesindir, incelemeye ve oya sunulamaz. Sadece yerine getirilir. Ne var ki, bu belgeyi oylamaya sunmak istiyorum. Bütün bunların onaylanmasını ve titizlikle uygulanmasını isteyenler ellerini kaldırsın.

Andrey, Filatov'un elini ağır ağır ve isteksizce kaldırmakta olduğunu, fakat, sık kaşlarını çatmış olan Aleksandrov'a bakınca, herkesten daha yukarı kaldırdığını fark etti.

Cerjinski'nin sesi duyuldu:

— Teşekkür ederim, yoldaşlar. İndirin ellerinizi lütfen. Karşı görüşte olan var mı? Yok. Çekimser? O da yok. Demek ki, oy birliği ile kabul edildi. Bir daha teşekkür ederim, yoldaşlar. Şimdi, herkes ödevi başına. Martinov, siz kalın. Artemiev davasını teslim ettiniz mi?

— Evet.

Cerjinski, Profesör Puhov'un tabakasını çekmecesinden çıkardı:

— Bir ödev vereceğim size, Martinov. Adınız Andrey, değil

mi? Yanılmıyorum herhâlde. Evet! Andrey Mihayloviç, olağan bir iş değil bu, nazik bir iş, diyebilirim. Büyük bir bilim adamı olan Puhov'un etrafında, yabancı bir firmanın mensubu olan bir bay dolaşıyor. Puhov'u Amerika'ya çekmeye çalışıyor herhâlde. Memleketimizde yaşam, gördüğünüz gibi, ne yazık henüz bir düzene girmiş değil, herkes yokluklara dayanamıyor. Bir akademisyenler heyeti bugünlerde Vladimir İliç'i (Lenin'i) ziyaret edecek. Bilim adamlarının yaşamını nasıl düzelteceğimizi düşüneceğiz. Şimdilik durumları hiç de iç açıcı değil. Yabancı firmalar bunu anlamışlar. Birçoklarına yönelmişler. Puhov da onlar arasında. Profesörün bu tabakayı bir pud unla değiştirmiş olması hiç de boşuna değil. Belli ki açlık yakasına yapışmış. Profesörle görüşün, en fazla neye gereksinimi var, öğrenin, kendisine nasıl yardım edebiliriz, anlayın. Tabakasını kendisine verin. Anladınız, değil mi?

— Anladım, Feliks Edmundoviç. Neye gereksinimi bulunduğunu, kendisine nasıl yardım edebileceğimizi araştıracağım.

— Sonra ben, Puhov'la tanışmak için yanınıza geleceğim. Şimdi git, doğum gününü kutla.

Andrey şaşırmıştı birden:

— Kim söyledi size, Feliks Edmundoviç?

Cerjinski işi şakaya döktü:

— Yüzüne baktım ve yirmi yaşını tamamlamış bir gençle karşı karşıya bulunduğumu anlayıverdim.

Andrey derhal eve dönmedi. İlk önce Filatov'a uğradı.

— İmzala bakalım şu değerli eşya tutanağını...

Andrey, okumadan imzayı bastı. Filatov, bu yıldırım hızı ile hallettiği işten dolayı Andrey'i kutladı ve çıkarken, sanki rastgele aklına gelmiş gibi sordu:

— Neler konuştu seninle Cerjinski?

Andrey kısaca yanıtladı:

— Dava sorununu.

Filatov gülümsedi:

— Gizli, demek... Bravo! Yamansın! Herhâlde hoşlandı senden. Hoşça kal.

Malgin girdi odaya:

— Derhal Petrovka'ya, Solodovnikovski pasajına koş! Bir kargaşa çıkmış orada," dedi.

Merkez İşçi Kooperatifleri'nin bütün mağazaları, iki gün önce, erginler için olan iaşe kuponlarının beşte bir kesitleri karşılığında iki yüz ellişer gram tuzlu sığır eti, ikinci kesitleriyle yüz yirmi beşer gram bitkisel yağ, çocuk kuponlarının ikinci kesitleriyle de ikişer yumurta dağıtacaklarını ilan etmişlerdi.

İlk günü dağıtım olaysız geçti. Gerçi bazı mağazalarda müşteriler et tayınının kemikleri de kapsayıp kapsamadığı üzerinde tartışmalar yaptılar. Moskova Şehir Komitesi, öğleye doğru, kemikleri kapsamadığını, bazı kalabalık ailelere kemiklerin ayrıca satılabileceğini bildirdi.

16 Mart günü, saat on altıya doğru satışların durdurulması zorunluluğu ortaya çıktı, çünkü, et ve yumurta vagonları, bir istasyonda çakılıp kalmıştı.

Solodovnikovski pasajında tuzlu sığır eti erkenden, saat on üçe varmadan bitmişti. Kuyrukta boşuna beklemiş olan kadınlar, bu durum karşısında dehşetli kızmışlar, mağazaya hücum ederek, mağazanın altındaki depoya girmişler ve beş fıçı tuzlu eti, henüz kesilmiş iki sığırı ve on beş sandık da yumurtayı ortaya çıkarmışlardı.

Satıcılar arka kapıdan sıvışmış, mağaza yöneticisi ise iyice bir dayak yemiş, canını zorlukla kurtararak bürosuna kapıyı kilitlemişti.

Üç kadın, önlük takarak tezgâh başına geçmişti. Biri kasiyerlik yapıyor, kuponları hızlı hızlı keserek paraları alıyordu.

Bir Çekist'in mağazaya geldiğini öğrenen yönetici başını kapı-

dan uzattı, yüzü şiş ve mosmordu. Başını uzatır uzatmaz üzerine iri bir kemik fırlatıldı.

Andrey:

— Yoldaşlar, dedi, devrimci düzeni bozmayalım!

— Geç kaldın, delikanlı! diye bağırdı "satıcı"lardan biri. Düzeni yoluna koyan bizleriz.

Andrey, yöneticiye:

— Gelin buraya! emrini verdi.

— Bu yılanlar oradayken çıkamam.

Kasiyer kadın, bir yandan makasla kuponları keserken:

— Az geldi galiba! diye haykırdı. Biz yılansak, sen de domuz enciğisin. Korkma, dokunmayacağız artık!

Uzun tartışmalardan sonra yönetici nihayet cesaretini topladı ve deliğinden çıktı. Gerçekten de domuz yavrusuna benziyordu. Yassı kafası, yağ bürümüş, kısa, kalın boynuna yapışmıştı. Ufacık gözleri kötü kötü bakıyordu.

— Benimle gelmeniz gerekiyor, dedi Andrey.

Yönetici korku dolu bir sesle:

— Peki, mal ne olacak? diye sordu. Sorumluluğunu ben taşıyorum. Kasanın da...

Kasiyer kadın yine söze karıştı:

— Korkma. Biz her şeyin hesabını yapacağız, tutanak da yapacağız.

Ve tezgâh altından çantayı çıkarıp açtı. Para ile doluydu çanta.

Yönetici:

— Benim kişisel paralarım onlar, dedi.

Kuyrukta gülüşmeler oldu:

— Maaş mı aldın yoksa? Bravo! Kazancın yerinde maşallah...

— Soyadınız ne, vatandaş?

— Filatov.

— Adınız?

— Mefodiy Spiridonoviç.

— Nerede oturuyorsunuz?

— Trubna'da.

Yöneticinin adı, Kiril, Afanasiy, Nikodim gibi bir ad olsaydı, Andrey, her zamanki gibi durumun gerektiğini yapacaktı: Tutukluyu komutanlığa götürecek, Merkez Kooperatif Müdürlüğü'ne telefon edip, mağazaya yeni bir yönetici göndermelerini isteyecekti.

İyi ama, bu adam, Aleksandrov'un yardımcısı Çekist Filatov'la sadece aynı soyadını taşımakla kalmıyordu. Adları da uyuyordu: Leonit Mefodieviç Filatov. Bir rastlantı mıydı bu?

— Çocuklarınız var mı? Oğullarınız?

— Elbette! Elbette var! Bir kızım, iki oğlum -Filatov Andrey'e göz kırptı- Löna...

— Haydi gidelim, vatandaş Filatov.

Kadınlar bu konuşmayı dinlemişlerdi. Kasiyer kadın Andrey'e kuşku ile baktı:

— Delikanlı, görev kimliğinizi görebilir miyim?

Andrey gösterdi. Kasiyer dikkatle gözden geçirdi, mühür üzerinde titizlikle durdu:

— Gerçek! Doğru! ÇeKa'dan. Özür dilerim, Martinov yoldaş. Bir aralık, bu domuzu kurtarmak için gelip gelmediğiniz aklımdan geçti de...

— Gidelim, vatandaş Filatov.

— Ne demek gidelim yani? Mağazayı kim kapayacak? Kasanın hesabını kim verecek?

Andrey, kasiyer kadına:

— Adınız ne? diye sordu.

— Ana Aleksandrovna Nefedova. Evim karşıda.

— Gerekenleri yapın, Nefedova yoldaş. Ben, yeni bir işçi gönderilmesi sorunu ile derhal uğraşacağım.

— Hiç kuşkunuz olmasın, her şey gerektiği gibi yapılacaktır.

O sabah baba ve Frunze, Nadya'ya para vererek, Suharevka'ya gitmesini rica ettiler. Frunze gülerek şöyle diyordu:

— Mür'de ve Meriliz'de olduğu gibi, her şey nasıl istersen öyle. Pahalı ama her şey var. Şeker 17 ruble, bir paket çay 25 ruble...

Akşam Andrey eve döndüğü zaman, masada bir şişe votka gördü, halka halka doğranmış soğanla çevrili karagöz balıkları etrafa iştah açıcı bir koku saçıyordu. Frunze, bunları, Halk Komiserleri Şûrası büfesinden delege niteliği ile almıştı.

Baba kadehleri doldurdu, burnu acayip bir koku ile titredi, fakat kimseye bir şey söylemedi. Frunze, bıyıklarını sıvazladıktan sonra neşeyle:

— Sana uzun ömürler dilerim, Andrüşa, düşmanlara inat, en az yüz yıl yaşa... dedi ve çatalını bir balığa batırdı.

— Mezeyi önceden hazırlamazsam öksürürüm.

Kadehleri bir içişte kuruttular. Frunze kadehe hayret dolu gözlerle baktı, kokladı ve sessizce masaya bıraktı. Baba kaşlarını çattı:

— Dolandırıcılar! diye söylendi.

Suharevka'da Nadya'ya votka yerine imbikten geçirilmiş su sokuşturmuşlardı. Mihail Vasilieviç işi şakaya döktü:

— Oysa ben iki-üç kadeh devirdikten sonra "Oy bahçem, canım bahçem..." şarkısını söylemeye niyetlenmiştim, Eh, n'apalım. Nadya, her işte bir hayır var. Seni aldatan her kimse, bizim sağlığımızı düşünmüş. Alkolün zehir zıkkım olduğunu biliyor bu adam. Her kadeh ömrü bir gün kısaltırmış. Demek ki ömrümüz birkaç gün daha uzadı. Gelin, şimdi çay içelim. Keskin çaya bayılırım. Havuç çayından bıktım artık...

Nadya çay hazırlarken, Mihail Vasilieviç kaşla göz arasında şunları söyledi:

— Babam, hafif çay içmek, sevgiliyi öpmeye benzer, derdi...

Ötede Nadya ağlıyordu, çünkü paketten de, gerçek çay yerine, kullanıldıktan sonra kurutulmuş çay çıkmıştı.

Baba:

— Suharevka'da aldatmazsan satamazsın, dedi.

Nadya yanlarına geldi:

— Kala kala patates böreğine kaldık. Patetesler biraz donmuş, bu yüzden börek tatlı oldu. Ama sıcak...

Sokaktan silah sesleri ve haykırışlar duyuldu. Frunze perdeyi araladı:

— Anarşistler yine yaygara koparıyorlar. Bugün Preçistenka'da bir evi ele geçirmeye kalkıştılar. Böyle evler azdır. Neresine baksan kara bayraklar asılı.

Nadya ekledi:

— Etrafa korku salmaktan başka bir şey gelmiyor ellerinden. Bu sabah, Olsuev'in evi yakınında bir bomba patlattılar, etrafı kara bir duman bürüdü. Şimdi herhâlde, şurada, Prohorivka'daki hazır mal deposunu soymak istemişlerdir. Kahrolasıcalar ne zaman uslanacaklar bilmem ki...

Ertesi sabah, Nadya'yı, Rusya Merkez Yürütme Komitesi Köylü Seksiyonunun yeşil boyalı büyük binasına kadar hep birlikte geçirdiler. Nadya orada, Seksiyon Başkanı Spridonova'nın sekreteri olarak çalışıyordu.

Binanın giriş kapısında bir kadınla burun buruna geldiler. İnce kara kaşlı ve enerjik ağızlı bir kadındı bu. Düz büyük burnu, yüzüne biraz erkek sertliği veriyordu. Sabah ayazına karşın, baş örtüsüzdü. Ortasından düz bir çizgi ile ikiye ayrılmış gür saçları kulaklarını kapatıyor ve yüksek alnını daha da yüksek gösteriyordu.

Frunze, hafif bir baş eğmesiyle kadını selâmladı. O, Mihail Vasilieviç'e çatık kaşları altından baktı ve selâmına belli belirsiz bir karşılık verdi.

— Kim bu kadın? diye sordu Andrey.

Nadya:

— Nasıl kimmiş? Benim Spridonova, dedi. Şimdi çıkışacak bana, neden kendisinden daha geç geldim diye.

Birkaç adım uzaklaştıktan sonra baba sordu:

— Mişa, neden sana şeytan görmüş gibi baktı öyle?

— Herkese öyle bakar o... Kendi istediği olmadı mı kudurur.

Bolşaya Lubyanka'da birbirlerinden ayrıldılar. Andrey, Frunze'nin elini kuvvetle sıktı:

— Hoşça kal, Mihail Vasilieviç.

Babası Andrey'i kucakladı:

— Onun anasını görmek için bile vakti yok. Gel, evlat. Anan dört gözle bekliyor seni. Nataşa ile Pötar'ın da artık sabırları tükendi.

1918, Mart

Eskiden Çarın sadık ve vefalı kulu majeste Rus esnafı, şimdi, hiç beklemediği alayların hızı ile tam bir şaşkınlık içinde. Hayret ve nefretini dile getirmekten başka bir şey gelmiyor elinden.

— Her şeyin başı ve öncesi midedir efendim, mide. Bir zamanlar Moskova'nın Ohitniy Rât pazarında cancağızının istediği her şey vardı, her şey, her şey... Sığır eti mi istersin, dana eti mi, türlü türlü ev etleri mi! O tavuklar, o kazlar, o ördekler, o piliçler... Neler de neler... Seç seç al, beyim, seç seç al! Ondan mı efendim, derhal! Dana böbreği istemez misiniz? Buyurun, madam, bizde her şeyin tazesi var. Şu sülünlere bir bakın hele... İşte, sayın bayan, yaban tavuğu! Efendim? Bıldırcın mı arıyorsunuz? İşte! Daha bu sabah çayırda koşuyordu. Ördek ister misiniz? Buyurun. Ya Tverskaya'daki Eliseev'de?... Aman allahım, içeri giriverdin mi gözlerin fal taşı gibi açılırdı, ne almaya geldiğini unuturdun. Baharatın haddi

hesabı yoktu. Hem de taklit değil, gerçek baharat. Oysa şimdi!...

— Her şeyin başı ve öncesi saygı efendim, saygı... Pazar ya da diğer tatil günleri ailece kiliseye giderdik. Herkes tanırdı beni. Mimbere varıncaya kadar en az kırk kez şapkamı çıkarırdım.

— Her şeyin başı ve öncesi topraktır efendim, topraktır. Toprak benim olduktan sonra, bu konunun sözü bile olmaz, istersem nadasa bırakırım, istersem işlerim: Sürer, eker, gübreler ve bol verim alırım, istersem satarım, istersem Tarım Bankası'na ipotek veririm.

— Her şeyin başı ve öncesi Bolşeviklerdir efendim Bolşevikler... Eski takvimce sayarsak, Bolşevik devriminden beri tam beş ay geçti. Altıncı ay başladı.

Oysa neler yazılmadı!... Eski hükümet zamanındaki Amerika Birleşik Devletleri elçisi bey mister Fransis, Bolşevikler için yazılı olarak: "En çok on gün iktidarda tutunabilirler." demişti.

İyi haber alan kaynaklara göre, onun, yani şu mister Fransis'in ricası üzerine Amerikan hükümeti, Bolşevikler iktidarda iken Rusya'ya iaşe yüklü gemi gönderilmesini yasaklamış. Nedir bunun anlamı? Hey Ruslar, açlıktan geberin demek... E-ee, peki baylar, Bolşevikler sizin beğeninize uymuyorsa, bebeklerin günahı ne?

Elçilerin en tedbirlisi İngiltere elçisiydi. Susuyordu adam, işte bu kadar. Dediklerine göre bütün işlerini saman altından yürütürmüş. Açıkça ise: "Rusya'nın içişleri bizi ilgilendirmez." derdi.

Beş ay geçti, onlar durup duruyorlar.

— Her şeyin başı ve öncesi, başkentin Petrograd'dan Moskova'ya taşınmasıdır, efendim. Biliyor musunuz, hoşuma gitti bu iş benim. Avrupa'nın penceresi olmak, elbette ki, iyi bir şey. Ne var ki, soruna bir de ayık kafa ile bakmak gerek: Pencere penceredir, fakat başkent memleketin kıyısında olmamalıdır. Evet, memleketin bir kıyısındaydı... Moskova'ya gelince, canım Moskova, anacığım Moskova, hem eski bir şehir, hem de eyaletler daha yakın. Yani bu

sorun üzerinde bir diyeceğim yok. Beni korkutan sorun başka... Son günlerde Kudrinska'ya uğradım. Baktım, miting yapıyorlar. Biraz kulak misafiri oldum ve başıma kaynar sular döküldü. Konuşmacı: "İşlemeyen dişlemez!" diyordu. Rica ederim, nasıl anlayalım bunu? Demek ki ben, geçici bir zaman için çalışmıyorum, kemeri sıkmalıyım, öyle mi! Şu Bolşevikler çok ters insanlar vesselâm.

— Bolşevikleri nerede gördünüz ki, be canım? Şöyle bir göründüler ve kayboldular. Partilerini dağıttılar. Şimdi bir yenisi ortaya çıktı: Rus Komünist Partisi, parantez içinde de bir "b" harfi.

— Bütün iş, işte bu parantezde. O "b", Bolşevik demek.

— Kim anlayabilir böyle olduğunu? Ama benim için fark etmez. Asıl olan, ortamın biraz daha durulması. Şimdi ne rahatlıkla sokağa çıkabiliyorsun, ne de bir komşuya gidebiliyorsun. Hep korku içindesin. Biraz günün ahvalinden söz etmek, şöyle başdöndürücü gizli bir haberle gönlünü hoş etmek için komşuya geçiyorsun, hop bu sırada evini haydutlar basmış.

— Allah kahretsin bu anarşistleri. O koskoca revolverleri de nereden bulmuş reziller? Top gibi patlıyorlar. Bazıları yüzlerine maske geçiriyor. Tanıyabilirsen tanı bakalım. Anarşist mi, yoksa, Vtoraya Meşçanska'da İvan Sergeeviç Pohlöpkin'in bütün ailesini, yani tam dokuz kişiyi bıçaktan geçiren İlüşka Kuçerov mu?

— "Moskova Anarşistler Federasyonu"nun bildirisini okudunuz mu? "Anarşi gazetesi"nde yayımlandı. "Herkese ilan ediyoruz ki, kişisel çıkarlar için yapılan hiçbir soygunu kabul etmiyor ve hoşgörmüyoruz" deniyordu. Bir de "Kara Muhafızlar Merkezi"nin bildirisi vardı. Aynı Anarşi gazetesinin birinci sayfasında iri harflerle basılmıştı. Bunda da şöyle deniyordu: "Herkesin bilgisine sunuyoruz ki, anarşist fedai gruplarının bütün eylemleri, merkez üyelerinin de katılması ile yapılmakta ve bunların hepside en az üç merkez üyesinin imzası bulunan görev kimliklerini yanlarında ta-

şımaktadırlar. Bu koşullara uymadan yapılan eylemlerin hiçbirinden Kara Muhafız Merkezi sorumlu değildir."

Anladınız mı? Demek ki şöyle davranacaksınız: Yüzleri maskeli herifler evinizi bastığı zaman: "Vatandaşlar, çıkarın kimliğinizi hem de üç imzalı olacak!" diyeceksiniz. Sonra: "Hangileriniz Merkez üyesi?" diye soracaksınız. Bunu elbette, karnınız deşilip barsaklarınız dökülmeden başarabilmeniz gerekir.

— Bu kargaşadan belirli bir süre uzak kalmak için bir yere gitmeliyiz. Gitmeliyiz ama, nasıl? Tren biletleri özel müsaadeyle satılıyor. Bu müsaade için en az bir ay o daireden bu daireye koşmak ve en sonunda "hayır!" yanıtını almak gerekiyor.

— Her şeyin başı ve öncesi, nereye gitmeli? Gidilecek yer mi kaldı? Bir zamanlar, mucizeler yaratıcı Meryem ana kilisesinin bulunduğu Kursk'a hem misafirliğe, hem ibadete giderdik. Burası, hemen hemen altı yüz yıldan, yani 1295'ten beri bir ziyaretgâhtı. Bundan başka, biri baharda, ikincisi de sonbaharda olmak üzere yine Kursk'ta iki panayır yapılırdı. Şimdiyse Kursk'a sadece cepheye gitmek için gidiliyor. Allahım yarabbim ne hale getirdiler Rusya'yı! Kursk'ta savaşlar, Belgorot'ta savaşlar, Sinelnikovo'da savaşlar, Don'da savaşlar. Orada, diyorlar, bir arada tam üç yükbaşkom var sizin anlayacağınız, üç yüksek başkomutan. Biri general Aleksiev, öteki büyük prens Nikolay Nikolaeviç, diğeri de general Kornilov[1]...

— Ve ortaya durmadan da yeni yeni general ve amiraller çıkıyor: Kolçaklar, Dutovlar... Çin-Doğu Demiryolu bölgesinde bir

1 Rus İç Savaşında Rus ordu komutanı general. Tarihte en çok "Kornilov Olayı" olarak bilinen ve Ağustos-Eylül 1917 tarihinde yaptığı başarısız darbe girişimiyle hatırlanır. Girişim, Aleksandr Kerenski'nin Geçici Hükümetini güçlendirmek amacıyla yapılsa da, sonunda Bolşevikler sayesinde başarısız olacak ve Kornilov, Kerenski tarafından tutuklanacaktır. Bu olay Ekim Devrimi'ne giden yolda Bolşeviklerin elini güçlendiren bir öneme sahiptir.

general Pleşkov türemiş ki, emirler yağdırıyor ve "yükbaşkom" diye imza atıyormuş. Demek ki, bu, dördüncü "yük". Uzak Doğu'nun bir yerinde şimdilik allaha şükür, fakat "yük"e hazırlanıyormuş. Pskov'a -insanın inanacağı gelmiyor- 1240'tan beri Almanların ayak basamadığı bu Rus bölgesine de şimdi Almanlar gelmiş. Eski Vergi Dairesi Genel Dikrektörü'nü vali yapmışlar. Ve bu vali ölüm cezasını ve kamçı ile cezalandırmayı uygulamaya koymuş. Soyluların dışında herkesi kamçıdan geçiriyormuş. Biz, soylu değil esnaf olduğumuz için bu ceza bizim için de geçerli olacak. Özür dilerim. Eksik olsun!

"Parayı Nereden Bulacağız?"

Sol Eserlerin (Sosyalist Devrimcilerin) Merkez Komitesi parasız kalmıştı: Merkez Komitesi üyelerinin, propagandistlerin, konferansçıların geçimlerini sağlamak, broşür ve el ilanları bastırmak için paraya gereksinimleri vardı. "Halkın Davası ve Emek Bayrağı gazeteleri"nden büyük kârlar umuyorlardı. İyi ama, umutları boşuna çıktı. Zaten az olan tirajları günden güne düşüyordu.

Sol Eserler Partisi Merkez Komitesi üyeleri, Şûralar Dördüncü Kongresi'nden birkaç gün önce yaptıkları toplantıda, Kongre Brest Antlaşması'nı onaylarsa, hükümetten ayrılmayı kararlaştırdılar. Prenses Uvarova'nın Leontievska sokağındaki eski konağında yapılan toplantıyı kapanış konuşmasında, Parti Başkanı Spiridonova, Merkez Komitesi üyelerinden Kamkov, Karelin ve ÇeKa Başkan Yardımcısı Aleksandroviç'e gitmemelerini rica etti. Ve sert, kuru bir sesle:

— Viyaçeslav, üst pencereyi kapat. Ve bakın, yabancı kimseler var mı! emrini verdi.

Spiridonova'nın konspirasyonu sevdiğini bilen Karelin'le Kamkov, yan odaları birer birer dolaştılar.

Spiridonova:

— İşlerimiz yürümüyor, diye başladı. Hemen hemen hiç paramız yok. İki, üç gün sonra gazeteleri kapamak zorunda kalacağız. Oysa ileride büyük giderlerimiz olacak. Sizin tavsiyelerinizi bekliyorum.

Kamkov canı sıkkın bir halde:

— Borç almamız gerekecek... Ama kimden? diye söylendi.

Spiridonova:

— Kimse bize borç vermez, diye kestirip attı.

Kamkov, hem bir öneri olarak, hem de hasetle:

— Anarşistlerde para kum gibi... Nerede ne kadar para bulurlarsa alıp götürüyorlar, dedi.

Spiridonova, sert ve aşağılayıcı bir tonla:

— Biz bir politik partiyiz, soyguncu değiliz, dedi. Sonra aramızda soygun yapacak insan da yok. Görüyorum ki, siz akıllıca bir öneride bulunamayacaksınız. Viyaçeslav sen ne diyeceksin?

Aleksandroviç, yelek cebinden küçümencik bir not defteri çıkardı, yapraklarını çevirdikten sonra:

— İlk önce şunu söylemeliyim ki, hükümetten ayrılma kararı alırken, Merkez Komitesi, komiserlerle birlikte komiser yardımcılarının ve kollegium üyelerinin de makamlarından ayrılmalarında ısrar etmemelidir. Böyle olursa benim de ayrılmam gerekecektir. Oysa siz de çok iyi biliyorsunuz ki, ÇeKa'da olup bitenleri bilmek bizim için son derecede önemlidir, diye konuştu.

Spiridonova, onun sözünü kesti:

— Bundan kimsenin kuşkusu yok, Viyaçeslav, sorun üzerinde konuş.

— Bundan başka, benim ÇeKa'dan ayrılmam, bizi mali yardım sağlama işinden de yoksun edecektir. Ben 1 Mart günlerine kadar...

Spiridonova yeniden ve hızla sözünü kesti:

— Rakamları bırak bir yana. Önemli olan, bu paraların emekçi halktan değil, karaborsacılardan, döviz dalaveracılarından alınmış olmasıdır. Bunları bizim, parti gereksinimleri için harcamamız moral hakkımızdır.

— Çok doğru. O paralar gerçekten soygun parasıdır. Fakat bugün şunu söylemekle yükümlüyüm: Para sağlamak benim için günden güne zorlaşıyor.

Karelin:

— Cerjinski mi? diye sordu.

— Hem Cerjinski, hem de ötekileri... Özellikle ÇeKa sekreteri ve Peters...

— Bilmem... Fakat ben artık huzur içinde değilim. Bugünlerde, hiç beklemediğim bir anda, bizim partimizden olan hazine deposu memurunu değiştirdiler, yerine bir Bolşeyik atadılar. Bu yüzden, bize gelecek paraların azalacağından korkuyorum. Ayrıca, ÇeKa Özel Muhafız Kıtası'nın mali durumunu güçlendirmem gerekiyor.

Karelin, hayret dolu bir sesle:

— İyi ama, dedi. Bizim bununla ilgimiz ne? Ne kadar isterseniz o kadar verin oraya.

— Bu birlik, en fazla beş yüz kişilik olmalıdır. Oysa şimdi mevcudu bin kişiye yaklaşıyor.

Spridonova yine araya girdi:

— Bunlar ayrıntılar belki de... En önemli sorun şu: Bütün halk komiserlerimiz, onların yardımcıları ve kollegium üyeleri ayrılsalar bile, Viyaçeslav yerinde kalmalıdır.

— Mariya Aleksandrovna, rica ederim hepsini yerlerinden almayın. Benden başka diğer bazıları da makamlarında kalmalıdır. Yoksa Cerjinski beni bir dakika bile yerimde tutmaz. Dün Cerjinski'ye bir kâğıt verdiler. Bunda, Özel Muhafız Kıtası Komutanı Popov'un hiç düşünmeden, Askerî Komiser'e bir dilekçe gönderdiği,

yirmi tezkere, şu kadar sıhhiye çantası ve daha başka şeyler istediği bildiriliyordu. Cerjinski'nin yanına gittiğim zaman: "Popov'un kiminle savaşmaya hazırlandığını biliyor musunuz?" sorusu ile karşılaştım. O andaki zor durumumu anlayabilirsiniz.

Karelin:

— Nasıl kurtuldun bu zor durumdan? diye sordu.

— Popov'un değiştirilmesi gerektiğini söyledim ve: "O, aşırı derecede taşkın, bir gün kötü durum karşısında bırakacak bizi" dedim. Bu Popov göz altında tutulmalı, yoksa bir gün bir oyun yapacak bize...

Spiridonova, konuşmanın başından beri ilk defa gülümsedi:

— Yanlış düşünüyorsunuz, Viyaçeslav. Popov cesur bir adam ve bizim davamıza gönülden bağlı.

Karelin'le Kamkov bakıştılar. Onlar, Spridonova'nın cesur insanlara karşı zaafını iyi biliyorlardı. Spiridonova kaşlarını çattı, kalktı:

— Nereden para bulacağız. İşte bunu düşünelim.

Filatov, Artemiev davasını Martinov'dan teslim aldıktan sonra derhal tutuklunun yanına getirilmesini istedi.

— E-ee, şişko, gerçekleri söyleyecek misin? Daha nerede gizli altının var? Anlat bakalım.

— Hepsi burada. Bunlardan başka tek bir kuruşum yok. Ne varsa hepsini verdim.

Filatov, kâğıtları şöyle bir aktardıktan sonra haykırdı:

— Söyle bakalım, annenin kakmalı kolyesi nerede?

Artemiev, Filatov'un hiçbir kolyeden haberceğizi olmadığını ve sadece bir tahmine dayanarak bağırdığını nereden bilsindi! Kurnaz Filatov, tutuklunun korkudan sapsarı kesildiğini görünce, adamın nasırına basmaya devam etti:

— İkonların mücevher kakmaları nerede?

Artemiev, iki saat kadar ölüm korkuları içinde titredikten so-

na bülbül kesildi, evinde aziz Petar'la Pavel'in ardındaki duvarda gizli bir kasa bulunduğunu söyledi.

— Haydi yürü!

Eve varınca, Artemiev seslice ağlamaya başladı. Filatov, kasayı açınca, Artemiev az daha kalp sektesine uğrayacaktı, yere yuvarlandı. Ağzından: "Allahım, Allahım..."dan başka bir sözcük çıkmıyordu.

Filatov, sert sert sordu:

— Bir valiz yok mu?

Artemiev bir deri valiz bulup getirdi. Filatov, mücevherleri valize yerleştirdikten sonra oturup bir sigara yaktı.

— Bana bak, karaborsacı, yaşamak ister misin?

— Neden sordunuz?

— Açık söyledim: Yaşamak ister misin? Tutanağa hiçbir şey yazmayacağız. Anladın mı şimdi?

— Yazmayacağız mı? Pekâlâ Peki ama, neden yazmayacağız?

— Görüyorum ki tamamıyla mankafalaştın. Yazmayacağız, o kadar... Sen kaçacaksın.

— Hiçbir yere kaçmayacağım. Arkamdan kurşunu sıkacaksın.

— Aptal! Sözde kaçmış olacaksın. Anladın mı? Sana Suharevka'da yeni bir kimlik belgesi sağlayacağız. Sakalı da keseceksin. Ve Bshsvâtko'da oturacaksın. Görüyorum ki, hâlâ hiçbir şey anlamıyorsun, kütük! Fakat, şunu da göz önünde bulundur ki, bir haber saldım mı derhal yanımda olacaksın. Hâlâ mı anlamadın?

Soruşturmacının kendisinden ne istediğini nihayet anlamış olan Artemiev, Filatov'un ayaklarına kapandı, haç çıkardı ve fısıltı ile:

— Bütün söylediklerini yapacağım... Hepsini... Allah senden razı olsun, altın gibi adamsın... Mezara kadar...

— Yalnız dikkat et, kimseye tek söz yok. Yoksa seni yedi kat yer altından çıkarırım.

— Ne söylüyorsun, canım, gülüm... Ben yaşamımı boklukta mı buldum, yoksa allahın en sersem adamı mıyım! Sizin dediğiniz gibi kütük müyüm ben! İstersen and içerim.

— Yarın akşam, saat ondan sonra Vozdvijenka'ya geleceksin. Orada Filatov'u soracaksın. Şimdi, haydi toz ol!

Artemiev, son zamanlarda bir hayli zayıflamıştı. Fırladı. Sanki bir kuduz köpek tarafından kovalanıyordu.

Filatov, sigarasından birkaç nefes daha çektikten sonra avluya koştu ve birkaç kez havaya ateş etti. İşçi nöbetçilerden biri koştu yanına. Yaşlı bir işçiydi. Sert bir sesle:

— Kim ateş etti? diye sordu.

— İtin biri elimden kurtulup kaçtı.

Filatov görev kimliğini gösterdi. İşçi acıdı Filotov'a:

— Başına gelecekler var, dedi.

— Hem de nasıl! Nereye gitti bu it? Yerin dibine battı sanki.

Nöbetçiler Lubyanka'ya kadar Filatov'a eşlik ettiler. Filatov, tanıklık etmeleri için onları komutanlığa götürmeyi düşündü, fakat elindeki valizi anımsayınca sadece adlarını yazmakla yetindi:

— Gerekirse arayacağım sizi.

— Geleceğiz... Memnuniyetle.

Filatov, nöbetçiler köşeyi dönüp gözden kayboluncaya kadar komutanlık binası önünde durdu, sonra evine yöneldi.

Evde canını sıkan bir haberle karşılaştı: ÇeKa'dan biri babasını tutuklamıştı.

SUÇLULAR CEZALANDIRILACAK

Andrey, Profesör Puhov'a telefon ederek, ÇeKa'ya gelmesini büyük bir nezaketle rica etti.

— Nereye geleyim?

— ÇeKa'ya. Yani Karşı-devrim, Sabotaj ve Spekülasyonla Sa-

vaşım İçin Olağanüstü Komisyon'a.

— Anladım. Bir yanlışlık var bu işte galiba, yoldaş. Bir başka Puhov'u arıyorsunuz herhâlde. Çünkü ben, ne karşı devrimle uğraşırım, ne sabotajla, ne de spekülasyon ile. Ne ben ve ne de karım.

— Aradığımız sizsiniz, profesör yoldaş.

— Acayip iş. Pekâlâ, gideyim. Gideyim ama, nasıl? Tramvaylar işlemiyor, fayton benim cebime göre değil. Ne yazık ki, özel arabam da yok. Bu yüzden biraz gecikeceğim. Çünkü yaya gelmek zorundayım. Bekleyecek misiniz?

— Elbette. Giriş kartınız kapıda hazırdır.

Profesör, herhâlde bambaşka bir adamla karşılaşacağını sanıyordu. Biraz şaşırmış olduğu halinden belliydi.

— Siz misiniz Martinov yoldaş?

— Benim, Puhov yoldaş. Buyurun, oturun.

Puhov gülümsedi:

— Ben, Dibenko gibi sakallı bir denizci ile karşılaşacağımı sanıyordum.

— Tanışıyor musuz onunla?

— O şerefe nail olmadım. Bir mitingde dinlemiştim kendisini. Beni çağırışınızın nedenini öğrenebilir miyim?

— Profesör yoldaş, üzerinde "Aleksandr Aleksandroviç'e" yazısı bulunan bir altın tabakanız var mıydı?

— Evet, vardı.

— Nerede şimdi bu tabaka?

— Delikanlı, bu tabakayı şimdi benden almak istiyorsanız, ne yazık ki, geç kaldınız. Vardı böyle bir tabakam, ama artık yok. Bir süre önce bir pud buğday unu ile değiştim onu.

— Eşiniz hasta mıydı o zaman?

— Evet. İyi ama, nereden biliyorsunuz bunu?

— Önemli değil nereden bildiğim, Aleksandr Aleksandroviç. Biz bu tabakayı size vermek istiyoruz... Buyurun...

Andrey çekmecesini açtı, dosyaları altüst etti, tabaka yoktu.

Bütün çekmeceleri açtı, ne kadar kâğıt varsa hepsini altüst etti ve tabakanın başına bir hal geldiğini anladı.

Bu sırada kapı çalındı:

— Müsaade eder misiniz?

— Buyurun.

Ve odaya Cerjinski girdi.

Bu kez kapıyı çalan hizmetçiydi:

— Cerjinski bekliyor sizi. Acele.

Biraz sonra, Çekistler ÇeKa Başkanının odasında toplanmışlardı.

Cerjinski Ksenofontov'a döndü:

— Aleksandroviç nerede?

— İspanyol nezlesinden hasta.

— Malgin nerede? Polukarov nerede?

— Ödevleri başında.

— Öyleyse, başlayalım. Yoldaşlar, aklın almayacağı bir olayla karşı karşıya bulunuyoruz -Cerjinski bir an sustu, en uygun sözcüğü arıyordu- dairemizde bir hırsız var. Evet, evet! Görüyorum ki, hayret içindesiniz. Ben sizden daha fazla hayretteyim. Aramızda bir hırsız var. Arkadaşımız Martinov, dün akşam, üzerinde yazı bulunan bir altın tabakayı bürosunun çekmecesine koymuş. Bu yazıdan belli ki, bu çok değerli tabaka büyük bir Rus bilginine ait. Tabaka, tutuklu bulunan bir karaborsacıdan alındı. Bütün ayrıntılar üzerinde durmayacağım. Yalnız şunu söyleyeceğim: Tabaka, Martinov'un çekmecesinden çalınmıştır.

Boğuk bir ses duyuldu:

— Martinov yanılmış olmasın?

— Yanılma yok. Martinov tabakayı bürosuna koyduktan sonra ÇeKa binasına yalnız iki yabancı girmiştir, bunlar, her türlü kuş-

kunun dışındadır. Demek ki, hırsızlığı yapan bizim aramızdan biridir.

Odada derin bir sessizlik vardı, sadece, bir süre önce İspanyol nezlesi geçirmiş olan Ksenofontov'un nefes alışı duyuluyordu.

Cerjinski saatine baktı:

— Şimdi saat on beş. Umuyorum ki, tabaka, saat on yedide on yedinci odanın pencere altındaki tahta üzerinde olacaktır. Odada kimse yok. Orada çalışan Konstantin Kalugan şu anda Nijni Vovgorot'ta bulunuyor -Cerjinski içerdekilere sessizce baktı, kimsenin üzerinde durmadı ve sözlerini tamamladı- odaya kimin girdiğini kimse gözetlemeyecek. Tabaka saat on yedide on yedinci odadaki belirli yere konmazsa, Martinov, ihmalcilik suçundan dolayı en şiddetli ceza ile cezalandırılacaktır. Serbestsiniz, yoldaşlar. Peters yoldaş, Martinov'u, herhangi bir budalalık yapmaması için saat on yediye kadar göz altında bulundurun.

Peters, Andrey'in tabancasını aldı, onu kendi odasına götürdü, "Pravda"[2]nın son sayısını eline tutuşturduktan sonra: "Okuyacak durumdaysan, oku" dedi. Andrey okumaya çalıştı, fakat beceremedi, satırları değil, sütunları görüyordu.

Kim almış olabilirdi tabakayı?.. Rezaletin daniskasıydı bu. İyi ki, Cerjinski kendisine bir çıkış yolu göstermişti. Cerjinski'nin Puhov'la tanışmasından sonra, Martinov koridora fırlayarak kısa bir not yazdı. Cerjinski profesörle kazan yapımı üzerinde iki-üç dakika konuştuktan sonra:

— Neden oturuyoruz burada? -dedi- Bu konuşmamızla Martinov'a engel oluyoruz herhâlde. Buyurun gidelim odaya."

Ve çıktılar. Profesör Cerjinski'yle konuşmasına öylesine dalmıştı ki, herhâlde tabaka konusunu unutmuştu. Belki nezaket gere-

---

2 *(Gerçek)* Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin 1991 yılına kadar resmî yayın organıdır.

ği sormamayı daha uygun bulmuştu.

...İki saat. Ne bitip tükenmez bir süreydi bu. İnsan bütün ömrünü anımsayabilirdi iki saat içinde. Yüz yirmi dakikaydı bu. Bir dakika bile geçmek bilmiyordu.

Peters'in odasında, Andrey'in tam karşısındaki duvarda, kadranı üzerinde "Pavel Bure" yazısı bulunan, tahta kutu içinde bir saat vardı. Büyük yelkovanı hareket etmiyor, dakikadan dakikaya sıçrıyordu. Duruyor, duruyor ve sonra haydi bir sıçrama yapıyor. Andrey yelkovandan gözlerini ayırmıyor, yelkovan ise uyumlu sıçramalar yapıyor.

Peters beklenmedik bir anda bir soru ortaya atıyor:

— Kim almış olabilir sence tabakayı?

— Bilmem.

— Kim vardı odada senden başka?

— Sadece Malgin. Fakat o, Yakov Hristoforoviç, alamaz tabakayı. Almaz.

— Neden?

— Eminim buna. Malgin öyledir. Ondan daha namuslu insan yoktur.

— Ben de aynı kanıdayım. Öyleyse kim olabilir? Tabaka yerin dibine batmadı ya. Elbet bir alan var. Her tarafı iyice aradın mı?

— Her yeri. İlk önce şöyle bir acele araştırdım. Çok korkmuştum, Peters yoldaş. Sonra dikkatle işe koyuldum. Bütün çekmeceleri açtım, hatta çıkarıp silkeledim.

— Gidip bir daha araştıralım.

Malgin odadaydı. İşten henüz dönmüştü.

Andrey bürosu üzerinde ekmek ve bonbon gördü. Malgin onun hakkını büfeden alıp getirmişti. Olup biteni anlattılar. Peters:

— Bir daha araştıralım, dedi. İyice...

Aramayı tamamladıktan sonra Malgin derin bir soluk aldı ve hafif bir sesle:

— Başka yerleri de arayalım, dedi.

Peters de dinginlikle:

— Söyle neresini? diye sordu.

Malgin çatık kaşla:

— Martinov dışarı çıksın, dedi.

— Martinov, koridora çık. Yalnız, uzaklaşma.

İki-üç dakika sonra Peters koridora çıktı ve:

— Gidelim, diye söylendi.

Ve Martinov'u odasına götürdü:

— Bekle biraz. Ben hemen döneceğim.

Yelkovan yine sıçrıyordu. Peters döndüğü zaman on dakika geçmişti. Peters yerine oturarak, çekmeceden bir dosya çıkardı, okumaya başladı. Zaman zaman saate bakıyor ve:

— Sabret, diyordu.

Sonra:

— Haydi gidelim, dedi.

Görenler, Martinov'u görmezlikten geliyorlardı, içeri giriyor bir kez baktıktan sonra gözlerini kaçırıyorlardı. Kimse bir söz söylemiyordu. Cerjinski de susuyordu. Saate baktı: Tam on yediydi.

— Ksenofontov yoldaş, Peters yoldaş, gidin bakın.

Her ikisi de çıktı. Oda yine sessizliğe büründü. Öyle ki, telefon çaldığı zaman, sanki gürledi.

Peters, odaya girmedi, sanki daldı. Tabaka elindeydi. Ksenofontov, sanki hiçbir şey olmamış gibi içeri girdi, dinginlikle oturdu.

Biri güldü, ilk önce Filatov gitti Andrey'in yanına ve elini uzattı:

— Tebrik ederim, Martinov yoldaş.

Andrey, uzatılan eli sıktı, ne söyleyeceğini bilemiyordu.

Cerjinski kalemiyle masayı tıklattı:

— Teşekkür ederim, yoldaşlar. Dakikası dakikasına oldu. Teşekkür ederim. Serbestsiniz.

Herkes kapıya yöneldi. Andrey, Cerjinski'ye bakıyor ve gözleriyle soruyordu: "Çıkayım mı, yoksa bekleyeyim mi?" Cerjinski yerinden kalkarak Andrey'in sırtını okşadı. Martinov, Feliks Edmundoviç'in gözlerini yakından gördü: Bu yorgun gözlerden sevinç kıvılcımları saçılıyordu. Fakat bir dakika sonra bu gözler birden değişti. Soğuk ve hatta amansız bakışlıydı:

— Filatov, kalın siz.

Odada beş kişiydiler şimdi: Feliks Edmundoviç, Peters, Ksenofontov, Andrey ve Filatov. Cerjinski bürosuna gitti, ayakta durarak bir dosyayı açtı ve beklenmedik bir soru sordu:

— Filatov, söyleyin, neyinize gerekliydi bu tabaka?

Filatov derhal yanıtladı:

— Ben almadım tabakayı -sapsarı kesilmişti, yanakları tebeşir gibiydi- almadım, ilk defa görüyorum.

Cerjinski, yumuşak bir sesle:

— Gerçeği söylemiyorsunuz, Filatov. Neyinize gerekliydi bu tabaka? Yanıtınızı bekliyorum Filatov, dedi.

— Kabahatliyim. Fakat anlayın durumumu. Martinov yasalara aykırı olarak babamı tutuklamış. Ne yaptığımı bilmiyordum. Sadece Martinov'u korkutmak istiyordum.

— Babanıza ilişkin soruşturmayı kapatması için mi? diye sordu Peters. Babanız yasa gereğince tutuklanmıştır. Bir karaborsacı o.

— Kabahatim çok büyük.

Ksenofontov söze karıştı:

— Ne zaman bitirdiniz liseyi, Filatov? Ve ondan sonra ne yaptınız?

— 1905'te. Sonra askerlik yaptım.

— Cephede bulundunuz mu?

— Hayır. Moskova'daydım.

— Sosyalist Devrimciler Partisi'ne ne zaman üye oldunuz?

— Geçen yıl.

— Tutuklusunuz, Filatov.

— Tutuklamaya hakkınız yok beni. Ben, Sosyalist Devrimciler Partisi'nin üyesiyim ve partimizle sizin partiniz arasındaki anlaşma gereğince ÇeKa'da çalışıyorum.

— Yaptıklarınız hakkında partinize bilgi verilecektir. Hiçbir parti hırsızları koruyamaz. Peters yoldaş, gereken yönergeyi verin, ÇeKa eski mensubu Filatov silahını teslim etsin, babası ve kendisi Butirsk tutukevine gönderilsin.

"Bulduk Sizi Nihayet..."

Profesör Puhov eve dönüşünde, ikinci katın sahanlığında, apartman yöneticisi Denejkina ile yüzyüze geldi. Kadın yöneticinin sırtında yeni bir pamuklu, ayaklarında yeni galoşlar vardı. Beline yeni bir subay palaskası dolamıştı. Başında Orenburg baş örtüsü vardı. Profesör, kendisini:

— İyi akşamlar, Ana Feodorovna, diye selâmladı.

Denejkina sessiz bir baş selâmı ile karşılık verdi. Ve profesörün üçüncü kata çıkmasını bekledikten sonra seslendi:

— Kararı verdin mi?

Puhov, kararsız bir ses tonu ile:

— Ne diyeyim bilmem ki... Bir taşınmanın iki yangına bedel olduğunu söylüyorlar. Zor bir iş, dedi.

— Sen bilirsin. Bana iki oda yeter de artar bile. Balo zamanı değil şimdi. Mademki tavana tırmanmaya bıkmadın, sen öyleyse tırman dur. Karına acıyaydın bari. Zavallı ayaklarını zor sürüklüyor.

— Bir konuşayım kendisiyle.

— İşi sürüncemede bırakmamaya bak. Yoksa, belki de ben vazgeçerim sonra. Moskova adamın gözyaşlarına bakmaz, hele de burjuvanın gözyaşlarına...

Puhov merdivenleri ağır ağır çıkıyordu, evine nefes nefese girmek istemiyordu, Nikolaevna, hemen hemen evlendiklerinin ilk gününden beri en çok kocasının kalbinden kaygılanıyordu. Haklıydı da: Puhov'un babası daha kırk dokuz yaşındayken sofrada kıvrılıp ölmüştü.

Puhov dördüncü kata vardığı zaman, aşağıdan Denejkina'nın sesini duydu:

— Bugün nöbet sırası sende...

— Nasıl neredeymiş! Her şeyi hazırdan bekleme. İn aşağı ve bas imzayı. Vatandaş profesör, kiracılar toplantılarına gelmen gerek. O zaman her şeyi öğreneceksin. Evi haydutlardan korumak için nöbet tutuyoruz. Nöbet, hava kararınca başlıyor ve sabah altıya kadar sürüyor.

Kaba bir sicime bağlanmış bir defterle bir kalem verdi:

— Üstünkörü bir imza attın, çiziktirdin.

— Ne yapayım kalemin sert.

— Tükürükle efendim. Sert değil, sabit kalem. Ah şu aydınlar ne kadar da beceriksiz yarabbi. Hiçbir şeyden anladığınız yok. Haydi, acele et, devlet işi bu.

Lidya Nikolaevna, bir erkek pamuklusu ile antreye çıktı. Profesör, bu pamukluyu, bitpazarından, oğlunun pantolonu ile değişmişti. Pamuklu bir hayli yıpranmıştı, güve yenikleri vardı, yenleri hemen hemen erimişti. Omuzlarına bir şal atmıştı, başında ölü annesinden kalma bir örme şapka vardı. Aleksandr Aleksandroviç karısının buz gibi elini öptü.

— Misafirimiz var Saşa.

Divanda paltolu ve şapkalı bir adam oturuyordu, doğruldu.

— Günaydın, bay Kiyatkin. Sağlığınız yerinde maşallah. Memnun oldum buna.

— Sözleriniz sadece bir nezaketten ibaret değilse, sevgili Aleksandr Aleksandroviç, son derecede memnunum.

Puhov sobaya elini değdirdi:

— Özür dilerim, Ludişa, ev neden bu kadar soğuk?

— Saşa, sağdan mı alacaktım, soldan mı, unuttum.

Profesör, bütün duvarı kaplayan büyük kitaplığa doğru yürüdü, gözlüğünü taktı:

— Sağda nelerimiz var? "Gustave Eiffel ve Kulesi." Hele kalsın, gerekli olur bir gün. Bu da ne: "Birinci Rus Elektrot Teknisyenler Kongresi Notları." Kalsın o da. Soldaki ne: İgor Grabar. "Rus Sanat Tarihi". Yazık İgor Emanuiloviç'e. Fakat, çaresi yok. Zaten yapıt tamamlanmış değil. Ludişa, kibritimiz var mı?

Kiyatkin, nezaketle çakmağını uzattı.

— Gerekli değil artık, Ludişa... Bay Kiyatkin yine imdadımıza yetişti... Rus sanatı Amerikan çakmağı ile mükemmel tutuşacak...

Kiyatkin gülümsedi.

— Benzini Rus... Hem de sizin yönteminizle arındırılmış.

Puhov alaycı gözlerle baktı misafire:

— Bunun iyi mi, yoksa kötü mü olduğunun farkında bile değilim. Benzin de Amerikan olsaydı elbette daha iyi olacaktı.

— Sorumluluktan sıyrılmak, Rus aydınlarının her zamanki özlemleridir. "Bu beni ilgilendirmez" derler.

— Olabilir. Fakat, "Lafla peynir gemisi yürümez" sözü de söylenir. Ludişka, çaydanlığı ver de, bay Kiyatkin'e Çin çayı ikram edelim. Yalnız, özür dilerim, havuç çayı. Denediniz mi hiç?

— Böyle bir olasılık geçmedi elime.

— Biliyor musunuz ki, hiç de fena değil. Akademisyen bunun için diyetik diyor. Diyetik çay. Hem de zafarinle içiliyor.

Kiyatkin, ağır koltuğu sobaya yaklaştırdı ve övünerek:

— Yakında ayrılıyorum buradan, Aleksandr Aleksandroviç. Sizin kesin kararınızı öğrenmek istiyorum, dedi.

Puhov, kalın bir telden elle kıvrılarak yapılmış küçük bir ma-

şa ile, harıl harıl yanan kâğıtları karıştırdı. Vladimir'deki Uypensk katedralinin resmi bir an parladı sonra alevler arasında kaybolup gitti.

Kiyatkin devam ediyordu:

— Sizin kesin kararınızı öğrenmek istiyorum. Sıradan bir adam olsaydınız, size, Birleşik Amerika'da sizi Kaliforniya'da, Büyük Okyanus kıyılarında bir villa beklemekte olduğunu ayrıntılarıyla anlatır, çok güzel bir arabaya, işinin ustası hizmetçilere ve bankada yüklüce bir hesaba sahip olmanın ne iyi bir şey olduğunu açıklamaya çalışırdım.

Profesör sözünü kesti:

— İçin çayınızı, soğuyacak.

Kiyatkin bir yudum aldıktan sonra bardağı masaya bıraktı:

— Biliyor musunuz, hiç de fena değil. Gargara suyunu andırıyor. Bilim adamısınız siz. Bir bilim adamı için gerekli olan her şeye sahip olacaksınız: Laboratuvara, bilgili, yürütücü yardımcılara, yetenekli öğrencilere... Ve sizin en cesurca planlarınız gerçekleşecek. Kendimi örnek göstermeye hakkım yok, alçak gönüllüğe uygun düşmez, fakat buna karşın şunu söylemeyi gerekli buluyorum: Moskova İmparatorluk Yüksek Teknik Okulu'nu bundan on yıl önce bitirdim. Beni yetenekli bir hidro teknisyen sayıyorlardı. Nereye verildim biliyor musunuz?

— Nereden bileceğim?

— O diplomamla Kuvaev'deki ştampa fabrikasına mekanisyen tayin edileceğimi ben de nereden bilebilirdim.

— Eh, başlangıç olarak hiç de kötü değil.

— Olabilir. Ama Kuvaev'de en baş kişi kimyagerdi, mekanisyen kalfa gibi bir şeydi. Hatta daha kötü: Baş buharcıydım. Sal buharı, işte o kadar. Kimyacıya yıllık üç yüz bin veriliyor. Evinden fabrikaya kadar üç yüz adım. Oysa altında fayton. Benim yolum ise bin iki yüz metre ve yaya...

— Ve siz de buna güceniyordunuz, öyle mi?

— Hayır, hayır! Sadece budalalar gücenir, akıllılar ise çıkış yolu ararlar. Ben Amerika'ya gittim. Anlıyor musunuz, Aleksandr Aleksandroviç?

— Dinliyorum sizi, dinliyorum.

— Sizi neler bekliyor burada? Sanat kitaplarını yakmak... Şu suyu ısıtmak için ciltlerce Dostoyevski yakacaksınız. Sonra o şirret kadın, sizin yöneticiniz olan kadın, elinizden evinizi alıp sizi o deliğe tıkmaya çabalayacak. Güzel bir günde sizi soyacaklar, öldürecekler veya hiç olmazsa ÇeKa'nın mahzen katına kapayacaklar.

Sobanın küçük kapağını kapamakta olan profesör kurnazca gülümsedi:

— ÇeKa'ya gittim bugün. İlk önce benimle pek sevimli ve sıkılgan bir genç konuştu. Ondan sonra Cerjinski...

Kiyatkin, soğuyan çayı şaşkınlıktan bir yudumda içti.

— Cerjinski'yle mi? Bu korkunç adam neler konuştu sizinle?

— Neler mi konuştuk? Çok şeyler. Şunu da söyleyeyim ki, hiçbir korkunçluk görmedim bu adamda ben. Çok sevimli, aydın bir kişi. Çehov'u seviyor. Yarın yine görüşeceğiz.

— Ve siz de gideceksiniz, öyle mi?

— O gelecek bana.

— Size? Cerjinski?

— Neden şaşıyorsunuz buna, bir türlü anlayamıyorum.

— Sizi anlayamıyorum, sayın profesör. Sizinle bir iş üzerinde konuşuyoruz. Sert konuşmamdan ötürü özür dilerim, ben sizin için zaman kaybediyorum, oysa siz?..

— Affedersiniz, bay Kiyatkin, konuşmayı yapan sizsiniz. Ben dinliyorum. Size en küçük bir konuşma bahanesi dahi vermiş değilim.

Kiyatkin konuşma tonunu değiştirdi:

— Böyle olamaz bu, sayın profesör. Neft nerede daha iyidir,

yeni usulle nerede tasfiye edilir? Rusya'da mı, Avustralya'da mı? Sizin için bunun önemi yok mu? Gün gelecek dünya tekniği her tarafa yayılacak. Fakat bunu siz, Birleşik Amerika'da her yerden daha iyi gerçekleştireceksiniz. Tabii, sorun teknik açıdan ele alınmalıdır. Ben politikacı değilim. Bırakalım da politika ile Vilson, Klemanso, Lenin uğraşsınlar.

— Benim bir oğlum vardı, bay Kiyatkin. Bir tek oğlum, Seröja... 1916'da öldü. Sizin de okuduğunuz o İmparatorluk Yüksek Teknik Okulu'nda okudu. Belki de iyi bir mühendis olacaktı. Oysa o, gönüllü olarak askere gitti, pilot oldu. Dostları, Alman silahı ile düşürüldüğünü yazdılar. Biliyor musunuz neden düşürmüşler? Silahları bizimkilerden daha iyi imiş, hareket halindeki hedefe daha isabetliymiş.

— Acınız çok büyük, Aleksandr Aleksandroviç. En içten başsağlığını dilerim. Ne yapalım, savaş savaştır.

— Söyleyin, bay Kiyatkin, yalnız olanca içtenliğinizle söyleyin. Herhangi bir kimseyi okyanuslar ötesine gitmeye razı edebildiniz mi? Veya bunu bir "ticaret" sırrı mı sayıyorsunuz?

— Neden sır olacak! Önerime evet derseniz, birkaç adı memnuniyetle söyleyebilirim. Şimdilik, özür dilerim, yapamam bunu. Ve, arzu ederseniz sizi sevindirebilirim: Gitmek isteyenlerden çoğuna biz hiçbir çağrıda bulunmadık. Sizi temin ederim ki, güvenilir bir topluluk içinde olacaksınız.

Bu sırada telefon çaldı. Puhov kulaklığı aldı:

— Evet, benim. Şimdi ne mi yapıyorum? Ne ile mi meşgulüm? Bir bayla konuşuyorum. Elbette ki, engel olmayacaksınız... Memnun olurum. Buyurun.

Puhov kulaklığı yerine astı ve Kiyatkin'in soru dolu bakışlarını görünce:

— Şimdi, dedi, bir iş arkadaşı ile birlikte Cerjinski gelecek. Yarın gelecekti, fakat yarın önemli bir toplantısı varmış. Şimdi gel-

mesi için müsaademi rica etti ve af diledi.

Kiyatkin, heyecanla oda içinde dolaşmaya başladı:

— Aleksandr Aleksandroviç, ne yapayım şimdi ben? Bu ziyaretten sizin için hiçbir hayır beklemiyorum. Ne var ki, ÇeKa Başkanı'nı görmek benim için ilginç olacak. Nasıl bir adam, bunu anlayacağım.

— Aleksandr Aleksandroviç, sizi bu geç saatte rahatsız ettiğim için özür dilerim.

Kiyatkin ayağa kalkarak bir reverans yaptı. Cerjinski, mühendisi baştan ayağa süzdükten sonra elini uzattı:

— Cerjinski.

— Kiyatkin, Amerikalı mühendis.

— Anlıyor musunuz, Aleksandr Aleksandroviç, tam siz çıkmıştınız ki bu genç -Cerjinski, Andrey'i gösterdi- yanıma geldi ve kendisinde olan eşyayı size veremediğini bildirdi.

Andrey, belalı tabakayı profesöre uzattı.

— Çok teşekkür ederim. Arkadaşlarımın bir armağanıydı.

Lidya Nikolaevna içeri girdi ve selâm verdikten sonra masadan çaydanlığı kaldırdı.

— Size çay hazırlayabilirim. Suyu saldılar. Herhâlde kısa bir süre için. Ama saldılar ya şu...

Kiyatkin, alaylı bir sesle:

— Yarabbi bir insanın mutlu olması için ne kadar az şey gerek! Su salmışlar ve Aleksandr Aleksandroviç, eşiniz ne kadar mutlu! Sizce bu, insan onurunun kırılması değil mi, bay Cerjinski?

Cerjinski hafifçe gülümsedi:

— Biliyor musunuz ki, sizinle aynı düşüncedeyim, bay Kiyatkin! Su yokluğu gerçekten de onur kırıcı. Kirlenen ellerini yıkayamazsın. Fakat biz Bolşevikler, her yerde her şeyin ilk nedenini arıyoruz. Örneğin neden su yok? Rusya'da neden açlık var, neden birçok evsiz çocuk sokaklarda dolaşıyor?

— Bizim çok hoş bir ata sözümüz var: "Papaz neyse cemaatı da öyledir."

— Çok doğru. Fakat sorun şu ki, sizin deyişinizle söyleyeyim, bizim cemaatta papaz çok genç, ondan öncekiyse çok yaşlıydı, sarhoştu ve her şeyi berbat etti. Bizim cemaatımıza birkaç yıl sonra gelin, bakın o zaman neler göreceksiniz.

— Müsaade ederseniz, memnuniyetle geleceğim.

— Buyurun. Şimdi, affınızı dilerim, Aleksandr Aleksandroviç'le görüşmem gerekiyor.

— Size güzel güzel konuşmalar dilerim. Müsaadenizle.

— Sizi dinliyorum, Feliks Edmundoviç?

— Misafirinize karşı herhâlde nazik davranmadım. Özür dilerim.

— Mademki öyle olmuş, şimdi ne yapılabilir ki... Alıngan değildir o...

— Bir daha affınızı dilerim... Burası bir hayli soğuk.

Cerjinski, Andrey'e baktı, bir şeyler yazmakta olduğunu görünce sözlerine devam etti:

— Dileyelim ki, ilkbahar geç kalmasın. Size, işte bu sıcaklık sorununu konuşmaya geldim. Vladimir İliç, Smolni'deyken, daha geçen yılın sonlarında, tamamıyla bataklık gübresiyle (torfla) işleyecek büyük bir elektrik istasyonunun kurulması konusu ile yakından ilgileniyordu. Galiba uzmanlarla da konuşmuştu.

— Böyle bir santral var. Bogorodsko'ya gitmediniz mi hiç?

— Fırsat düşmedi.

— Orada bir elektrik santrali var. Robert Yakovleviç Klason tarafından yapıldı. Çok akıllı bir mühendis. Santral küçük. Fakat, çok iyi çalışıyordu.

— Çalışıyordu, öyle mi? Peki şimdi?

— Doğrusunu söyleyeyim, bilmiyorum. Belki de torf yok. Hepsini tüketmişler belki de.

— Tümünü mü? Sonra ne olacak?

Puhov gülümsedi:

— Feliks Edmundoviç, siz torfun nasıl çıkarıldığını biliyor musunuz?

— Şöyle böyle. Size bu konuda danışmaya geldim. Ünlü hidroteknisyen Tihon Födoroviç Makariov, Petrograd'da oturuyor. Bu torf sorunu ile çoktan uğraşıyor. Torfun en verimli biçimde yakılması tarzını araştırıyor, yani daha az torftan daha çok ısı sağlanması sorunu ile.

— Ulaşabilecek mi buna acaba?

— Güç. Ama herhâlde olanağı var. Önemlisi, bunun şimdi yapılması. Kömür ocakları Ukrayna'da. Odunla bu iş yürütülemez. Oysa torf burnumuzun dibinde. Moskova eyaletinde, Vladimir'de, Yaroslavl'da. Torf, Rusya için bir kurtuluş şimdi. İleride ne olacak? Bir şey bilmiyoruz.

— Kanımca bir şeyler elde ettik: Sizi bulduk.

Cerjinski, telefon etmek için Puhov'un müsaadesini rica etti. Andrey, Feliks Edmundoviç'in Ksenofontov'la konuşmasını dinliyordu:

— Bugün herhâlde gelemeyeceğim. Bulunamayacağım. Zaten benim için gerekli değil.

Kulaklığı yerine astı ve Andrey'e:

— Derhal Mamonuvska'ya git. Orada "İntim Köşe" diye bir yer var. Malgin orada bekliyor seni.

Gecelerden Bir Gece

"İntim Köşe" Tiyatrosuna genellikle geç gidilirdi, saat dokuzdan önce gitmek görgüsüzlük sayılırdı. "Eros'un Kanatları" adını taşıyan birinci bölümde, başlığın çekiciliğine karşın dinleyici azdı, "Günün Yankısı" adını taşıyan ikinci bölümü ise son derecede ba-

şarılıydı, bunda öyle bir metin vardı ki, her söze herkes istediği anlamı verirdi. Fakat, "Diversiman" programın "çivisi"ydi. "Diversiman", Malaya Dimitrovka 6'daki "Anarşi" Tiyatrosu binasındaki Proletarya Tiyatrosu artistlerinin tekeli altındaydı. Bunlar öyle numaralar yaparlardı ki, dinleyiciler, yani Ohotniy Rat satıcıları, eski lise öğrencileri, dinleyici salonunda bile sigaralarından ayrılmayan saçlarını kısa kestirmiş, kapı önünde birikmiş genç kızlar, rastgele "bayanları" ile karaborsacılar, göbeklerini tutarak gülmekten kırılıyor, burunlarını çekiyor, inliyor, çılgınca alkışlıyor ve tuluat yapan artistleri sık sık sahneye davet ediyorlardı.

"İntim Köşe"de en sık iki artist sahneye çıkıyordu. Bunlar, "İdeal için oynuyorlardı, para için değil." Adları, birinin Fok, ötekinin Kus'tu.

Pervaya Meşçanska'daki Romanov meyhanesinin gedikli müşterileri olan bilardo meraklıları, markör Saşka Zabulaev'i çok iyi anımsıyor ve ortadan kayboluşuna üzülüyorlardı. Onlar, "İntim Köşe"ye gitmiyorlardı, bu yüzden de Saşka'nın Fok, meyhanenin garsonu olan dostu Emalyan Maltsev'in de Kus olduğunu bilmiyorlardı.

"Fokus" repertuvarı pikantı Fok, bazen pamuk doldurulmuş iri göğüslü kadın kılığı ile sahneye çıkıyor ve o zaman saçları kısa kesilmiş kart kızlar salondan kaçmak zorunda kalıyorlardı.

Kus, bu kez elinde armonika ile sahnede belirdi, başında kül rengi takke vardı. Armonikayı sürdürerek yüksek sesle bir şarkı tutturdu. Beklenmedik bir yerden eline geçen paralarla yaptırdığı yeni altın dişleri görünüyordu. Söylediği şarkı şuydu:

"Bu son içişim sizinle dostlar,
Ahbaplar son içişim bu sizinle.
Sabah yıldızı ışıldamaya başlayınca
Göz yaşı dökecek ailem bu şarkıyı duyunca."

Fok çıktı sahneye. Boyacı kılığındaydı, elinde bir kova ile bir

fırça vardı. Sempatiyle baktı Kus'a ve sordu:

— Askere alındın mı?

— Evet. Yarın gidip teslim oluyorum.

— Hangi sınıfa ayırdılar seni? Piyade mi?

— Daha kötüsü...

— Süvariye mi?

— Daha da kötüsü.

— Topçuya mı?

— Ne söylüyorsun! Böyle olsa sevinirdim. Daha kötüsü...

— E-ee, ne öyleyse?

— ÇeKa'ya.

Satıcılar kahkahayı bastılar. Genç kızlar çılgınca alkışladılar. Kelebek gözlü, sivri sakallı, uzun boylu biri ayağa kalktı, ağzına elini boru gibi yaparak, "Bravo!" diye haykırdı.

Sırtında kaput, başında geniş kenarlı bir şapka bulunan, acayip kılıklı biri sahneye çıktı. Elini kaldırınca, Fok ve Kus, sanki bir yel esmiş gibi ortadan kayboldular. Geniş kenarlı şapka giymiş adam, salonu değerlendiriyormuş gibi, şöyle bir gözden geçirdikten sonra sert bir sesle emir verdi:

— Yeter bu budalaca gülüşler! Benim karşımda Karşı Devrim, Sabotaj ve Karaborsa ile Savaşım için Olağanüstü Komisyon'la alay edilmesine asla tahammül etmeyeceğim.

Seyircileri bu kez alaycı bakışlarla gözden geçirdi:

— Şimdi haydi gülün bakalım! Gördüm. Hepiniz şimdi tazminat ödeyeceksiniz!

Seyircilerden bazıları dışarı çıkma girişiminde bulundu. Sahnedeki adam yine elini kaldırdı:

— Vatandaşlar, aidat ödemekte acele etmeyin.

Kapı önünde kaputlu ve şapkalı adamlar belirdi. Ellerinde tabancalar vardı.

— Acele etmeyin, vatandaşlar. İlk önce sıranın nasıl olacağı-

nı öğrenin. Dış giyimleriniz, yani palto ve pelerinlerinize tarafımızdan el konmuştur, paket yapın.

Dangalaklardan biri kapı önüne bir masa koydu.

— Şimdi bu masa önünden geçerken, gerekli gördüğünüz her şeyi; yani para, saat ve benzerlerini bu masaya bırakacaksınız. Şunu da bilin ki, bulunduğunuz bina ÇeKa birlikleri tarafından sarılmıştır. Demek ki, hiç kimse serbestçe dışarı çıkamayacaktır. Herkese, sinirlerine egemen olmalarını tavsiye ederim.

Ve birden lambalar söndü. Ardından, silah sesleri, haykırışlar, ayak topurları ve kadın çığlıkları ayyuka çıktı.

Fok ve Kus lambaların nasıl söndürüldüğünü birbirleriyle yarışırcasına anlatıyorlardı:

— Bunun anarşistlerin işi olduğunu derhal anladık.

— Derhal anladık ve ÇeKa'ya telefon etmeye koştuk.

Şık giyimli şişman bir bay haykırıyordu:

— Sorun bakalım, bu haydutlar, şarkıdan sonra şeytan gibi nereden ortaya çıktılar?

— Her şeyi yoluna koyacağız, vatandaşlar, şimdi eşyalarınızı geri alın, fakat ilk önce kimliklerinizi gösterin.

Andrey geldiği zaman Malgin en modern kızla konuşuyordu. Alnında breton. Gözlerini iki kalemle boyamış; leylak rengi ve koyu mavi. Yanağında bir ben. Ağzı votka ve tütün kokuyordu:

— Dinle dostum, bende kimlik belgesi falan yok. Nereme koyayım ki...

Ve matmazel, göğüs düğmelerini göbeğine kadar çözünce Malgin söyleyecek söz bulamadı. Göbeğinde: "Avdotin Şeker Fabrikası. Birinci Kalite" yazısı vardı. Sonra anadan doğma soyundu:

— Ceplerim yok. Anladınız mı şimdi?

Malgin şaşırmadı, kadına nazik bir sesle:

— Leydi, ilikleyin düğmelerinizi. Ve kimliğiniz açıklanıncaya kadar bekleyin burada.

En son kedi gibi yeşil irî gözlü, genç ve güzel bir sarışın kadın kimliğini gösterdi: "Artist Barkovska. Yaroslavl." Erkek arkadaşı da kimliğini çıkardı. Adı: İ. İ. Barkovski, "Yaroslavl Gubsovnarhoz" (Eyalet Sovyet Halk Ekonomisi).

— Karı koca mısınız? diye sordu Andrey.

Aktrist:

— Kardeşim, dedi ve ekledi: Özbeöz...

Andrey, erkek kardeşi dikkatle süzdü. Yanakları ve alnı çenesinden ve üst dudağından çok daha beyazdı. Sakal ve bıyığını yakında kazıttığı açıkça belliydi.

— Kendiniz mi tıraş oldunuz?

— Anlamadım.

— Sakalınızı ne zaman tıraş ettirdiniz? Bugün mü? Dün mü?

— Hiçbir şey anlamıyorum. Acayip bir soru.

Ve Barkovski sesli güldü.

— Açık konuştum. Kimliğindeki resmin sakallı.

Ve Andrey kimliği gösterdi.

— Yanılıyorsunuz. Sakalsız. Özür dilerim, sizi de durumunuz açıklığa kavuşuncaya kadar tutuklamak zorunda kalacağım.

Barkovski dinginlikle sordu:

— Uzun süre için mi? Çünkü, Eyalet Askerî Komiseri Nahimson yoldaşın tavsiyesi ile, Halk Komiserliği Askerî İşler Kollegiumu üyesi Mehonoşin'le görüşmek üzere Moskova'ya geldim. Bugün Mehonoşin'in yanındaydım. Yarın yine gitmem gerekiyor.

Malgin sözünü kesti:

— Vaktimiz olacak sizinle görüşmeye. Çünkü Mehonoşin yoldaş iki hafta önce Penza'ya gitmiş bulunuyor. Bugünkü İzvestiya gazetesinde onun bir mektubu yayımlandı.. Gazetelerin okunması gerek, sayın bay...

Cerjinski'nin evden ayrılmasından sonra Puhov karısına sordu:

— Liduşa, nasıl buldun Cerjinski'yi?

— Saşa, biliyor musun, bir şeyler var bu adamda. Basitlerden değil... Seröja'nın durumunu araştırmayı vadetti. Mühendisi uğurlarken kendisinden rica ettim bunu. Öğrendiğime göre, ölenlerin, yaralananların, iz bırakmadan kaybolanların durumlarını araştıran bir büro varmış, galiba Lefortovo'da.

Puhov sustu, çünkü o, oğlunu artık hiçbir zaman görmeyeceğine tamamıyla inanmıştı.

Kapı hızlı hızlı çalındı. Profesör karısını sakinleştirdi:

— Hiç telaşlanma. Mutlaka ev yöneticisidir.

Lidya Nikolaevna, daha antreden, Denejkina'nın cırlak sesini duydu:

— Vatandaş Puhov, neden geç kaldınız nöbete? Haydi, giyin çabucak, karının şalını da almayı unutma. Gökyüzü yıldızlı, herhâlde soğuk olacak hava.

Puhov giyinirken, Denejkina evi dolaşıyor, elindeki anahtarlarla sobayı tıklatıyordu:

— Bu köhnemiş yangın ocağını bir an önce defetmelisin. Yoksa ben bir tekmede yıkacağım. Devlet malında -evimizde- yangın mı çıkarmak istiyorsun? Son süre yarın? Görmeyeyim bir daha...

Denejkina mutfağa girdi, banyoyu gözden geçirdi:

— Bütün bunları alıp götürecek misin? Haydi, henüz kararımdan caymadan, değişelim evleri...

— Affedersiniz, Ana Födorovna, ben evimi sizinkiyle değişmeye kesinlikle karşıyım.

— Pek kesin konuşuyorsun. Göreceğiz bakalım.

— Bana yardım vadinde bulunuldu.

— Kim sana yardım edebilir, burjuva? Şu motosikletle gelen mi yoksa? Bakıyorum, sık sık gelmeye başladı.

— Hayır, Ana Födorovna, o değil. Cerjinski yoldaş... Duydunuz mu bu adı?

Ana Födorovna dondu kaldı ve güçlükle mırıldandı:

— ÇeKa'dan mı?

— Evet, Ana Födorovna, ÇeKa'dan. Hem de ÇeKa'nın Başkanı. Yirmi dakika önce buradaydı.

— Aleksandr Aleksandroviç, neden daha önceden söylemediniz bunu bana? Şöyle bir yarım bakışla olsun bakardım ona. Merdivenden inerken gözüme çarptı. Neden daha önce bildirmediniz, Lidya Nikolaevna, gözüm?

Puhov antreye geldi, Denejkina'ya bir baktı: N'olmuştu bu kadına böyle?

— Lidya Nikolaevna, gelin de kuponlarınızı alın. Ama gelmenize gerek yok, çünkü sizin için bu merdivenleri çıkmak hiç de kolay değil. Ben getireceğim.

Kemerini sıktı ve emrini verdi:

— Nöbetinizi değiştiriyorum. Ne diye bu soğukta titreyeceksiniz? On dokuzuncu evden Sotnikov nöbete çıkacak. Somun gibi suratı var. Semiz adam. Sağlam itin biri.

— Özür dilerim, Ana Födorovna, fakat ben hazırım artık. Ve devlet görevini ihmal edemem. Sıra bende, nöbetimi yapmam gerek, yazılmış bulunuyorum.

— Bunun hiçbir önemi yok. Küçük iş bu. Bir kolayını bulacağız elbette.

— Hayır. Müsaade edin.

Ana Födorovna kuşkuyla sordu:

— Cerjinski'nin geldiği doğru mu? Yoksa beni aldatıyor musunuz?

Gece ay aydınlığı vardı, her taraf açıktı. Böyle soğuk geceler pek güzeldir Mart ayında ve insanı dinçleştirir. Böyle geceler, soğuk da olsa, baharın müjdesini verir. Hava duru. Buzlar ayaklar altında çıtır çıtır.

Nöbette iki kişi var: Puhov ve İvan Petroviç Födorov. Kendisi

Moskova-Kazanska Deposunda tesviyeci. Bütün ömrünü yandaki binanın mahzeninde geçirmiş ve bu binaya yeni taşınmıştı.

Ev yöneticisi, "Arisak" sisteminde iki Japon tüfeği vermişti kendilerine. Denejkina mermilerin hepsini -beş tane- tesviyeciye teslim etti:

— Aleksandr Aleksandroviç, size gerekli değil. Zaten silah kullanmasını bilmiyorsunuz, allah korusun, ayaklarınızı delik deşik edersiniz.

Puhov gülümsedi:

— Öyleyse tüfek neyime benim?

— Gösteriş için. Zaten kim yoklayacak! Korkutulacak olanları korkutacaksınız!

Evin dört yanını dolaşıyor, bazen söze dalarak yan sokağa çıkıyorlardı.

— Aleksandr Aleksandroviç, siz her şeyi biliyorsunuz.

— İvan Petroviç, her şeyi yalnız allah bilir. O da bir dereceye kadar. Sizi neler ilgilendiriyor daha fazla?

— Beni daha fazla tesviyecilik işleri ilgilendiriyor. Bizde şimdi her şey karman çorman. Bizim köyün belediye kâtibinin işi gibi karmakarışık. Adam sarhoşken herkes haklı, ayıkken herkes kabahatli... Yüz arşınlık bir su borusu döşememiz gerekiyordu. Bütün depoları altüst ettik ve sadece iki parça bulduk. Onlar da bir-iki arşınlık. Yaz olsaydı itfaiye hortumlarından bir şeyler uydurup yapardık. İyi ama şimdi her şey donuyor.

— Peki, yer altına gömseydiniz ya.

— Çürüyecekler.

— Tahta gömlek geçirirdiniz. Tahta var mı?

— Bulacağız. Demek ki, diyorsunuz ki, her şeyi allah...

Yan sokağa vardılar. Karşı yandan, onların evlerinin dış kapısına doğru, uzun boylu ve uzun sakallı bir asker yaklaşıyordu. Sırtından boş bir sırt çantası sarkıyordu. Asker ağır kapıyı açtı ve gi-

riş yerine saklandı. Kapı gürültü ile kapandı. Puhov o yana döndü:

— Biri girdi galiba bizim binaya.

Tesviyeci dinginlikle yanıtladı:

— Bizim Ana Födorovna'ya türlü türlü hemşerileri gelir, kimisi Riyazan'dan, bazıları Kazan'dan, bir kısmı da Kostroma'dan. Bütün Rusya'da akrabası var kadının.

Uzaktan silah sesleri duyuldu.

— Silah kullanmasını bilir misiniz, Aleksandr Aleksandroviç?

— Biraz. Rus-Japon Savaşı'nda Port Artur'daydım.

— Neden söylemediniz bunu Ana Födorovna'ya?

— Beni ciddiye almaz o. Burjuvayım ne de olsa. Burjuvazinin temsilcisine mermi verilir mi! Esasen bizdekiler de manevra mermisi...

Yine silah sesleri işitildi. Bu kez yakından. Milis düdükleri de fır fır öttü.

Köşeden kaputlu ve şapkalı biri fırladı. Elinde büyük bir çıkın vardı. Puhov'la Födorov'u görünce geri döndü. Yine kaputlu ve şapkalı biri daha koşuyordu.

— Yajka, koş! diye haykırıyordu.

Födorov, silahını eline aldı:

— Dur! Yakarım!

Çıkınlı haydut, Födorov'a doğru ilerledi. Elinde tabanca vardı. Födorov ateş etti, öteki sövdü ve düştü. İkincisi, duvarı atlama girişiminde bulundu. Puhov silahını ona çevirince, haydut ellerini kaldırdı.

Silahlı adamlar yetiştiler. Çekistler, ilk önce Puhov tarafından duvar dibinde durdurulmuş olanı yakaladılar. İkincisi, tabancasını Malgin'in önüne fırlattı. Malgin tabancayı alıp gözden geçirdi. Tüfek boştu, Födorov'la Puhov'un yanına gitti:

— Teşekkür ederim, yoldaşlar. Mermileri tükenmiş. Kısmetiniz varmış.

Çekistler ayrıldılar. Dış kapıdan bir takım insanlar fırladı. Denejkina en başta koşuyordu.

— Kimlerdi ateş edenler? diye sordu.

Tesviyeci:

— Biz ... Ben ve Puhov yoldaş, diye yanıtladı. Siz, sayın Ana Födorovna, yönetici olarak daha önce çıkmanız gerekirdi. Artık iş işten geçmiş bulunuyor.

— Gidin, vatandaşlar, gidin, olağan işler bunlar. Haydutlar yakalandı. Ve siz, nöbetçi vatandaşlar, işiniz sona erdi, gidin dinlenin. Aleksandr Aleksandroviç, haydi evinize...

Kapı önüne geldikleri zaman Puhov, Födorov'a sordu:

— Kesiti ne kadar?

— Neyin?

— Size gerekli olan boruların?

— Ha-aa! Sekiz buçuk.

İkinci katın sahanlığında ayrılırken Födorov gülümsedi:

— Siz manevra mermisi demiştiniz halbuki...

Puhov da aynı neşeli sesle yanıtladı:

— Demek ki, burjuva bir daha yanıldı. İyi geceler, İvan Petroviç.

— İyi geceler. Herifin sizin tüfek karşısında nasıl korktuğunu anımsadıkça katıla katıla gülesim geliyor. Oysa boştu sizin tüfeğiniz. Şimdiki haydutlar on para etmiyor. Tek sözle, anarşi.

Puhov, karısını uyandırmamak için kapıyı sessizce araladı. Tüfeği köşeye dayadı, başından kalpağını çıkardı, bronz döner çengelli eski askının üstündeki geniş raftaki yerine koymak istiyordu. Askı çengellerinden birinde kirli bir asker kaputu asılıydı. Kırık güneşlikli bir asker şapkası, yerdeki asker çantası üzerinde duruyordu.

Lidya Nikolaevna koşa koşa geldi:

— Sakın heyecanlanma! Saşenka... Saşenka! Seröja...

— Lidya, ne oluyor sana?

— Hiç, hiç... Saşenka geldi... Tıraş oluyor...

Nöbetçi Çekistler grubu, Lubyanka LL'de sabaha karşı toplantı yapıyorlardı.

Peters de aynı gece nöbetçiydi, arkadaşlarını toplamış durum değerlendirmesi yapıyordu:

— Her gece gibi bir gece geçirdik. Beş anarşist saldırısı, on dokuz silahlı soygun, üç ölüm vakası, Gübner Fabrikası'nda patlama, biri benzin variline yanan bir meşale atmış, Trubnaya ve Tsvetnoy caddelerinin kesiştiği yerdeki hastanede kömürle yirmi yedi hasta zehirlenmiş, üçü ölmüş, sabaha karşı saat ikide saldırganlar İzvestiya gazetesi idarehanesine saldırı girişiminde bulunmuşlar, fakat işçi nöbetçiler tarafından önlenmiş bu saldırı. Her geceki gibi bir gece geçirdik. Yoldaşlar, gidin uyuyun biraz. Saat tam dokuzda Cerjinski bir toplantı yapacak. Bir olay daha: Martinov yoldaş, bu olay herhâlde daha fazla seni ilgilendiriyor. Bu gece Filatov tutukevinden kaçmış.

1918, NİSAN

Majeste esnaf, içini dökmek, nefretini açığa vurmak için birçok nedenlere sahipti:

— Son haber, baylar, tüyler ürpertici... Bildiğiniz gibi, ocak ayı başlarında Vladivostok limanına bir Japon eskadronu girdi. Eh, tam eskadron da diyemeyiz, çünkü hepsi savaş gemisi değildi, ticaret gemileri de vardı aralarında. Bizde bu haber gereği gibi yansıtılmadı, şöyle birkaç satırla bildiriverdiler, o kadar... Beş Nisanda ise, Japon Filosu amirali Kato, tutmuş, Vladivostik'a asker çıkarmış ve derhal halka hitaben bir bildiri yayımlamış. Her şeyi olanca açıklığı ile belirtmiş: "Şehrinizi bir düzene sokma işinin sorumluluğunu üzerime almış bulunuyorum. Çünkü aranızda tam bir karga-

şa hüküm sürüyor. Bazı ne idüğü belirsiz kişiler dün imparatorumun bir tebasını öldürmüşler." Öldürmüşler mi, öldürmemişler mi, git de kanıtla bakalım. Alın size: dün sözde öldürmüşler, bugün asker çıkarılıyor. Sanki biz büyük devlet değiliz de, bir sömürgeyiz...

— Moskova'daki Bolşeviklerse, allahın her günü yeni bir yönerge, şimdiki deyişle bir deklere yayımlıyorlar ve onların dedikleri gibi, "zorunlu kararnameler..." Askerî Komiser'in dünkü emrini okudunuz mu: "Her subay Moskova'ya gelir gelmez, derhal ilgili daireye gidip yazılmak zorundadır. Bu emre uymayanlar para cezasına çarptırılacak ya da üç ay tutuklu kalacaklardır!" İnanılacak gibi değil.

— Ve her gün bir daire açılıyor. Çay, affedersiniz, her gün havuç içiyoruz, başka tür çay ilaç için bile yok. Yokluğuna yok ama, bir Çay Müdürlüğü türedi. Herhâlde yalnız çay tedarikiyle uğraşacak koskoca bir komite. Ve daha da ne komiteler, ne komiteler! Tuz Komitesi. Çok önemli bu. Çünkü sofralar tuzsuz kaldı. Bir Tekstil Merkez Müdürlüğü. O da pek önemli. Çünkü çırılçıplak kaldık. Battaniyeden yapılmış kareli paltolar giyiyoruz. Yabaniler gibi. Şimdi Deri Genel Müdürlüğü mü istersin, Kâğıt Genel Müdürlüğü mü! Bir de Genel Bahçeler Komisyonu var şimdi. Tverskaya'daki 19 numaralı binaya yerleşmiş. Ve derhal bir bildiri salmış ortaya: "Bütün bilinçli vatandaşlara! Aziz yoldaşlar, baharda, bahçelerdan labada, ıspanak ve taze salata sağlanabilir..." Hatta bütün bu sebzelerin neleri içerdiğini bile yazmışlar: Taze salatada demir, tuz ve fosfor, ıspanakta azotlu maddeler var. Labadada ne olduğunu bildirmemişler ama, biliyorlar ki bu ot, bütün Ruslar için baharın tek kurtarıcıdır. "Yaz ortalarına doğru bahçelerden pancar, fasulye, ağustosta ise başlıca besin maddemiz olan patates sağlanabilir." Evet, sağlanabilir. İyi ama, söyleyin bakalım, tohum nereden bulacağız? Kürek nereden bulacağız?

— Nasıl, nereden... Merkez Yürütme Komitesi ve Halk İşletmeciliği Şûrası bütün bu sorunları inceliyorlar: Kullanılmış top mermilerinden nasıl pulluk demiri yapılır? Tırpan fabrikasında üretimine başlamışlar bile ve şimdiye kadar iki bin parça üretmişler. Çivi fabrikasında yüz pud alelade çivi, yedi pud da mıh üretip derhal Riyazan köylerine sevk etmişler. Vladimir eyaletinde yüz bin orak üretmişler. Bütün Rusya için en az yüz milyon gerekli, diyorlar. Evet, bütün Rusya için. İyi ama Rusya şimdi bir bütün değil ki. Orasından burasından budanmış. Kısacası, küçük bir Rusya. Aynı Vladimir eyaletinde beş bin küreği kısaltmışlar. Siz, kürek nereden bulacağız, diyorsunuz. Bulacağız. Her işin başlangıcı zordur.

— Bütün bunlar neyi gösteriyor? Demek ki Bolşevikler işleri ele almaya başlamışlar. Hem de ekonomi işlerini.

— Söylediklerine göre, demiryolu taşımacılığı işlerini bir düzene sokmak için yapılan toplantılara Ulyanov Lenin de katılıyor, disiplin istiyormuş.

— Deli misiniz siz! Lenin nasıl olur da disiplin isteyebilir? Unuttunuz mu yoksa: "Bütün dünyayı kuvvet kullanarak yıkacağız!"

— Çok iyi anımsıyorum: "Sonra..." Bu "sonra"yı siz de anımsarsınız: "Biz, yeni dünyamızı kuracağız!" Yalan değil. Orada değildim, fakat duymasına duydum, galiba 22 Mart Cuma günü idi, elbette ki yeni takvimce, Ulyanov Lenin bir toplantıda hazır bulunmuş, anlattıklarına göre, Volhov nehri üzerinde büyük bir elektrik santralı kurulması işinin projesi ve hesapları görüşülmüş. Bu, elbette ki bir kuruntu, bir hayal, gerçekleşmeyecek bir emel, hatta üzerinde konuşulması bile gülünç. Kursk cephesi, Arhangelsk cephesi ve sonra elektrik istasyonu. Hesap kitap yapılabilir elbette. Çünkü hesap kitap için büyük masraf gerekli değildir, iyi ama ne de olsa ilginç bir şey: Volhov üzerinde hidroelektrik santrali...

— Yalnız hidra olup kalacak. Yabancılar, biz Rusları rahat bı-

rakmayacaklar. Murmansk'da İngiliz savaş gemileri var. Bu İngilizler kültürlü bir halk olmalarına karşın, yabancının malından vazgeçmiyorlar. Dvinsk'te, Polotsk'ta, Orşa'da, Reçitsa'da, Yuriev'de, Ostrov'da, Gomel'de, Poltava ve Çernigov'da ve hele Pskov'da Almanlar...

— Ne sözcükler vardı bir zamanlar: "Komisyon", "temettü", "poliçe", "değerli kâğıtlar..." Ben günahkâr kulunuz, Salamandır ve Rus Loyd Sigorta Şirketlerinden daima hisse senetlerine sahiptim. Kafkas ve Merküriy ve Kuğu Vapur Şirketlerinin değerli kâğıtları da kötü değildi. Demiryollarının garantili senetlerinden daha garantili ne vardı! Veya Karşılıklı Kredi'yi alalım. Bunları anımsadıkça içim kan ağlıyor.

— Komiserler için yazılanları okudunuz mu? Aman, tavsiye ederim, "Askerî komiserler, Sovyet ve egemenliğinin ordudaki politik organlarıdır. En güç zamanlarda görevlerini yerine getirmeye yetenekli, kusursuz devrimciler arasından seçilirler. Komiserler dokunulmaz kişilerdir. Komiserin horlanması ve dahası, ona karşı zor kullanılması en ağır suçlardandır." Anladınız mı? Göz önünde bulundurun yani.

— Bugünlerde Milütinska sokağına gittiğiniz var mı? Gidin, görün. On numarada yeni bir tabela var: "Kızıl Ordu Topçu Kurmaylığı" Ya! Ya! Topçu! Demek ki, Bolşevikler topçuluğu iyice ele almışlar.

— Her deklere... Zorunlu kararname yani. Adalet Halk Komiserliği'ne bağlı tutukevleri kollegiumunun bugünlerde bir kararnamesi yayımlandı: "Petropavlovsk kalesinin Tubetsk kalesi, bir tutukevi yeri olarak sonsuzluğa kadar kapanacaktır." Romanovların sağlam bir güvenliği, koruma yeriydi orası. Şimdi komünistler tutup kapattılar burasını.

— İyi ama, bu Romanovlar da nerede şimdi? Eski imparator, söylentilere göre, "Devrim Sokağında" bir evde oturuyormuş. Yine

anlattıklarına göre, tüm ailesine gaz ve şeker kuponu almak için süngülü nöbetçiler arasında şehir şûrasına gidiyormuş. Tüm ailesinin besin ve şeker gereksinimi için kendisine memur kuponu veriliyormuş. Oysa gerçekte, çalışmayan bir insan olduğu için hiçbir kupona hakkı yok. Gaz kuponu vermiyorlarmış. Çünkü, vatandaş Nikolay Aleksandroviç Romanov'ün bol sayıda mumu varmış. İnsan şöyle bir düşününce çok acayip bir durumla karşılaşıyor: Bütün Rusya'nın çarına gaz verilmiyor! Ama ne diye verilmiyor! Ama ne diye verilsin ki... Bütün ömürleri keyif içinde geçmiş. Lambalar, elektrik ışıkları altında yaşamışlar. Şimdi eski kraliçe mum ışığı altında otursun da, kocasının pantolonlarını yamasın bakalım. Mum ışığına da şükretsin! Çünkü, günümüzde çıra altında oturanlar da az değil.

— Ya Moskova'da yapılmakta olan o kongreler! Eserlerin İkinci Kongresi yapılıyor. Şu sivri dilli, ünlü madam Mariye Spiridonova rapor okumuş. Halk Eğitimi Kongresi yapıldı. Ağzından bal aktığı ve geniş bilgili olduğu bilinen Anatoliy Vasilieviç Lunaçarski raporcu imiş. Enternasyonalist Askeri Tutsaklar Kongresi... Macar Bela Kon[3] onların elebaşısı. Adalet Komiserleri Kongresi, Balık Sorunları Kongresi... Ve bunların hepsi de aynı günde. Anarşistlerin de kongre hazırlığı yaptıkları söyleniyor.

BİRER BİRER ÇIKIN!

Anarşistlerin kongresi gerçekleşmedi. Yapamadılar. On bir Nisan akşamı, şurada burada ve özellikle Malaya Dmitrovka ve Povarska'da askerî kordonlar belirdi. Köşe başlarına makineli tüfekler yerleştirildi. Masumca sorular soran meraklılara, Kızıl Ordu üniformalı gençler nezaketle karşılık veriyorlardı, "Yolunuza devam edin, vatandaşlar, yolunuza devam edin. Durmayın!"

---

3 Gerçek adı Béla Kohn olan Macar asıllı komünist politikacı.

Çok geçmeden, Bolşaya Lubyanka'daki LL numaraya acayip kişiler getirmeye başladılar. İçlerinden biri bir tohum ekici gibi ellerini savura savura enerjik hareketler yapıyor, fakat susuyordu. Muhafızlar, sonra, para ve yüzük gibi bir hayli altın eşya topladılar. Bir saat bile buldular ve düşünün ki, çalışıyordu bu saat. Ceketinin altından, işlemeli kırmızı gömleği görünen, silindirli bir başkası:

— Hakkınız yok! Ben siyasal düşünce sahibiyim! Bu sizin yaptığınız zor kullanımdır! Şikâyette bulunacağım. Kropotkin'e şikâyette bulunacağım sizden!" diye bağrıyordu.

Bu olaydan birkaç saat önce ÇeKa'da olağanüstü bir toplantı yapıldı. Moskova'daki bütün dairelerin yöneticileri bu toplantıda hazır bulundu. Peters şu konuşmayı yaptı:

— Birkaç gruptan ve "Smerç", "Kasırga", "Günün Sosyalistleri", "Bağımsızlar" ve benzeri müfrezelerden oluşan "Moskova Federasyonu", bir politik örgüt olmaktan ziyade bir kriminal suçlular topluluğudur. Kendilerine, "Politik düşünce sahipleri," diyen anarşistlerin yanında yüzlerce menşevik, hırsız, hatta katil vardır. Bu haydutlar artık tahammül edilmez hale geldiler. Kısacası, bu gece, saat tam onikide harekete geçiyoruz.

Bundan sonra, müfreze komutanı seçilenlerin adları bir listeden okundu. Listede Andrey'in de adı vardı. Şaştı buna. Toplantıdan çıktıkları zaman, kafası hâlâ bu soruna takılıydı, Peters'e sordu:

— Sizce ben yapabilecek miyim bu işi?

Peters sert sert baktı ona:

— İstersen, arzun varsa, elbette yaparsın. Ne zamandan beri aramızda bulunuyorsun?

— Tam bir ay...

— Bir ay, bizim ölçümüzle uzun bir süredir. Koskoca ÇeKa'nın bile olup olacağı altı aylık bir ömrü var henüz.

Andrey'in grubuna, anarşistleri, Gudovska sokağındaki Pas-

tuhova'nın evinden kovma ödevi verildi. Anarşistler, burasını iki gün önce işgal etmişler, henüz silah ve cephane getirip tahkim edememişlerdi. Zaten hepsi de olup olacağı yirmi yedi kişiydi. Çatışmasız teslim olmaları önerisine, ikinci katın pencerelerinden yuvarlak, yassı bir şey uçtu, karanlıkta ne olduğu anlaşılamadı, büyük bir tencere kapağına benziyordu. Tencere çınladı, fısladı, fakat bunu bir patlama izlemedi.

Andrey, daha başka bir mutfak eşyası atıp atmayacaklarını bir süre bekledikten sonra, tabancasının kabzasıyla kapıya birkaç defa vurdu ve çatışmasız teslim olmalarını bir daha önerdi. İçeriden konuşmalar duyuldu.

Andrey:

— Size on dakikalık düşünme süresi veriyorum. Karşı koymanız boşunadır, ev ve avlusu sarılmıştır. Makineli tüfeklerimiz ve topumuz var. On dakika sonra hiçbir uyarıda bulunmadan ateş açacağım.

İçerden yanıt geldi:

— Parlamentör göndereceğiz. Konuşmamız gerek.

— Ne parlamentör, ne de konuşma! Ellerinizi kaldırarak birer birer çıkın!

Andrey'e yardımcı olarak verilmiş olan Prohorovska kıtasından genç komünist kendini tutamayarak güldü.

Çünkü, Andrey'in neden parlamentör istemediğini çok iyi biliyordu. Bu parlamentör sersemin biri değilse makineli tüfek falan bulunmadığını, hele top diye bir şeyin izi bile olmadığını derhal anlayacaktı.

Fakat, bu gülüşün en büyük etkiyi yaptığı apaçıktı: Kapı açıldı ve anarşistler, elleri başları üzerinde, birer birer çıkmaya başladılar. Üzerleri yine birer birer ve dikkatle arandıktan sonra, binanın kapıcı odasına tıkıldılar. Kapı ve pencere önlerinde silahlı genç işçi nöbetçiler vardı.

Yalnız, iri yarı, tek gözlü, ezik burunlu bir anarşist ellerini kaldırmadı. Sağ elinde, üzeri kayışla sıkı sıkıya bağlı bir valiz vardı.

Andrey:

— Bırak valizi! emrini verdi.

Tek gözlü anarşist, sol eliyle -besbelli ki solaktı- Andrey'e sert bir tokat vurdu. Vuruş o kadar sertti ki, Andrey şöyle bir sallantı geçirdi ve tek gözlünün ayaklarına ateş etti, öteki haykırarak valizi yere fırlattı.

Bütün odalar gözden geçirildikten, yatakların, dolapların ve büyük masanın altlarına gizlenmiş olan silahlar, bir araya toplandıktan sonra, kilerden, uzun kırmızı sakallı, iki kat olmuş bir kocakarı çıktı. Üstü başı toz ve kireç içindeydi, korkudan tir tir titriyordu. Sırtında, kadife yeleği üzerinde, mavi parlak kartondan yapılmış tac gibi bir şey sıçrayıp duruyordu. Artık hiçbir tehlike karşısında bulunmadığını, biraz güçlükle de olsa anladıktan sonra birden belini doğrulttu, dimdik durdu ve egemen bir tutum aldı. Bu yapılanları, "bay vali"ye şikâyet edeceğini sert bir dille söyledi. Rostislav Mihayloviç diye bir prensin ve general Stepan Petroviç'in adlarını andı.

Evi işgal etmiş olan belalıların götürülmesinden sonra cesarete gelen kapıcı da bu kocakarının, madam Pastuhova'nın kız kardeşi olduğunu anlattı:

— Ana Petrovna ve eşi, Petrograd'daki kargaşalığı öğrenince paracıklarını derhal bankadan çektiler ve güneye yollandılar. Orada Yalta'da pansiyonları var. Şuna, şu Lizaveta Petrovna'ya gelince zararsız bir ihtiyardır. İki yıl önce, kocası Stepan Petroviç'in öldüğü haberini alınca aklını oynattı zavallıcık. Bu külhaniler çenesine kızıl bir sakal yapıştırdılar, başına da bir mukavva taç geçirdiler. Çarlık ilan etmek istiyorlarmış. Onlara göre anarşi ana, düzenin çariçesiyiniş.

Valizi açtılar. Gülmemek için kendini zor tutan yardımcı,

Andrey'e:

— Komutanım, aynaya bir bak. Tek gözlü seni bir hayli hırpalamış. Sağ yanağın oldukça dolgunlaşmış, dedi.

Valizden iki yüz on yedi bin ruble çıktı.

Povarska'daki Graçov'un evini çatışma sonucu ele geçirdiler. Kapıya bomba atmak zorunda kaldılar. Bütün sokağı, hatta yan sokakları kara bir duman kapladı.

Malaya Dmitrova 6'daki eski Ticaret Sarayı, anarşistler tarafından "Anarşi Merkezi" haline getirilmişti. Harekâtı önceden haber almış olmalıydılar ki, iyi hazırlanmışlardı. Pencerelere ve etraftaki evlerin çatılarına makineli tüfekler yerleştirmişlerdi, binanın giriş kapısı saatli bombalı silahlı kişiler tarafından korunuyordu. Giriş kapısı önündeki kaldırımda bir havan topu vardı.

Çekistler sürekli ateş açmak zorunda kaldılar. Ve binayı ancak sabaha karşı ele geçirebildiler.

"İzvestiya"nın on dört Nisan sayısında, birinci sayfada, ÇeKa Başkanı Cerjinski'nin imzası ile bir ilan yayımlandı. Bunda, haydut saldırısına uğramış olan Moskovalılar, Tretya Znamenska'daki Milis Merkezine gidip kendilerine hakaret etmiş olanları tanımaya ve eşyalarını almaya çağırılıyorlardı.

Viktor İvanoviç

Ostojenka 43'teki "Küçük Paris" oteline gecenin geç vaktinde yeni bir misafir geldi. Uzun boylu, esmer, alaangle bıyıklı, çizgili geniş alınlı, güneşten tunçlaşmış yüzlü bir adamdı bu.

Stepanov yoldaş, dokümanları deftere geçirmekte olan otel kâtibinde şu izlenimleri bıraktı: Şık giyimli, sırtından sıyırıp rastgele koltuğa fırlattığı uzun siyah paltosunun altından bej renkli briç

ve frenç oraya çıktı. Hepsi de tam vücuduna göre dikilmiş, usta elinden çıkmış. Ayaklarında kalın tabanlı sarı ayakkabı -yüz yıl taşısan eskimez- ve aynı renkte galoşlar, besbelli ki Rus malı değil.

Stepanov nezaketle sordu:

— Nereye yerleştireceksiniz beni?

Kâtip ağzında tatlı bir gülümseme:

— İkinci kattaki dokuz numaralı odaya efendim.

Stepanov yoldaş, kâtibin hoşuna gitmişti. Ciddi, hatta sertçe, fakat nazik tutumlu bir adam. Otelin personelinin müşterilerden bahşiş almadıklarını, çünkü bahşişin namuslu emekçilerin insanlık onurunu kırdığını bildiren bir tabela asılı olmasına karşın, otel kâtibi evli ve bundan başka, içkiye düşkün olduğu için, pek saygın bir görünüşü bulunan bu yeni müşteriden bir şeyler koparacağını şaşmaz bir görüşle değerlendirdi.

— Uzun süre mi kalacaksınız, İvan Viktoroviç?

Stepanoviç, yine nezaketle:

— En çok iki gür., dedi ve masaya en az beş günlük para bıraktı.

— Fazla bıraktınız.

Stepanov babacan bir tutumla:

— Fazlası sizin, dedi ve ekledi, teşekkür ederim.

— Bir şey değil... Zaten bir şey de değil...

Müşteri bavuluna uzandı. Kâtip, misafirin paltosunu mesleğine özgü bir beceriyle omuzlarına koyarken fısıltıyla sordu:

— Matmazele gereksiniminiz yok mu?

Stepanov, bavulunu bıraktı, kendisine özen gösteren kâtibe dikkatle baktıktan sonra, derhal yanıt vermedi. Düşünüyordu:

— Uygunca bir şey varsa?

— Hiç merak emeyin. Ekstra... Henüz liseyi bitirmemiş. Affedersiniz, kargaşalıklar yüzünden...

— Umarım ki burası dingin bir yer.

— Tabii efendim. Dingin...

Otel kâtibi biraz sonra yeni bir müşteriyi kabul ediyordu: Pötar Mihayloviç Şreyder. Duruşuna, konuşma tarzına bakılırsa, subay. Şreyder'e yedi numaralı oda verildi. Çünkü o da, yukarı katlardan birine verilmemesini rica etmişti. Viktor İvanoviç'e kıyasla bu, cömert değildi. Tam beş günlük para ödedi ve daha fazla kalacağını da söyledi. Kendisini arayanları yalnız saat on altı ile on sekiz arasında kabul edeceğini, günün diğer saatlerinde otelde olmayacağını da bildirdi.

Otel kâtibi, Şreyder'i de odasına yolladıktan sonra Larisa Vikentievna'ya telefon etti, bilinen nezaket sorularından sonra asıl soruna geçti:

— Hemen gel. Bence, değer...

On dakika sonra, bej rengi kürkle süslü siyah bir pelerine bürünmüş, geniş şapkalı bir matmazel otele girdi. Yüzüne siyah bir tül örtmüştü.

Otel kâtibi, bir işveren tonu ile:

— Dokuz numaraya... ilk önce kapıyı çal, Larisa, dedi..

Matmazel:

— Yi-i, kom-cani, diye argoca söylendi. Bunun anlamı: "İyi, canikom"du.

Matmazel yarım saat sonra hızla aşağı indi, kâtibin mimikli sorusuna dişlerinin arasından, kızgınlıkla:

— Evet, değer... Hayvan!.. dedi.

Ertesi sabah ilk önce Şreyder aşağı indi. Anahtarı kâtibe verdikten sonra:

— Saat üçte döneceğim, dedi.

Kâtip bunu kendisinden sonraki nöbetçi kâtibe aktaracağını bildirdi. Şreyder'den sonra Viktor İvanoviç indi, o da anahtarı verirken:

— Üçte döneceğim, dedi.

Stepanoviç yoldaş, kızılımtrak seyrek saçlarını düzelterek, ayna önünde durmakta olan Şreyder'i görmezlikten geldi.

Stepanov gürültü ile kapıyı kapadıktan sonra, Şreyder de çıktı.

Pötar Mihayloviç Şreyder, gerçekten de Pötar Mihayloviç'ti. Fakat Şreyder değildi. Kıdemli Yüzbaşı Kazarnovski'ydi.

Viktor İvanoviç Stepanov'un asıl adı ise Boris Viktoroviç Savinkov'du. Savinkov.

Boris Savinkov, kırk yaşındaydı. Varşova'dan bir yargıcın oğluydu. Politik eylemlerinden dolayı Saint Petersburg Üniversitesi'nden kovulmuştu. Fırtınalı bir yaşamı vardı. "Sosyalist Devrimciler Partisi"ne üye olduktan kısa bir zaman sonra, "Fedailer Örgütü"nün yöneticilerinden biri olmuştu.

"Fedailer"in elebaşısı Yevno Azef'le[4] Savinkov'un hazırladıkları bir plan gereğince, Egor Sazonov, 15 Temmuz 1904'te, o zamanın İçişleri Bakanı ve Jandarma Genel Komutanı Pleve'yi, Petersburg'un İzmailov caddesinde öldürdü. İvan Kaliayev, altı ay sonra, 4 Şubat 1905'te, Kremlin'de Adalet Sarayı yakınında, Moskova Genel Valisi, Çar İkinci Nikolay'ın amcası, büyük prens Sergey Aleksandroviç'e bomba attı. Boris Savinkov, bomba olayından iki dakika önce İvan Kaliayev'i öptü ve:

— Haydi İvan! Rusya seni hiçbir zaman unutmayacak, dedi.

Savinkov, Moskova Genel Valisi Amiral Dubasov'a suikast yaptı, çılgınca bir cesaretle, yaşamını tehlikeye koyarak, kendisine inanmış denizcilerin yardımı ile Çar İkinci Nikolay'ın yatına bomba yerleştirdi. Ne var ki bomba patlamadı, Savinkov bunu kaderin bir cilvesi olarak kabul etti. Çünkü, "Fedailer"in yöneticisi Yevno Azef'in Çar polisinin hizmetinde olduğunu bilmiyordu.

---

4 Yahudi Rus ajan provokatör. Hem Rus Sosyalist Devrimci Parti (SR'lar) üyesi olarak siyasi cinayetlerin örgütleyicisi hem de Çarlık gizli polis servisi Okhrana ajanıydı. Polisin tutuklamalar yapabilmesini sağlaycak terör eylemleri gerçekleştiren bir provokatördü.

İllegal yaşam, hapisane hücreleri, 1911'den sonraki uzun süreli göçmenliği, Boris Savinkov'un dinlediği öyküler değildi, kendi başından geçen olaylardı.

Birçok kez ölümle yüzyüze gelen alabildiğine cesur Savinkov, bunlarla övünmemesine karşın, son dereçe kendini beğenmiş bir adamdı, iktidar hırslısıydı.

İvan Kaliayev'in idam edilmesinden sonra kiliselerde "tanrı kulu İvan" için dualar düzenlenmişti. Bu dualarda soyadı söylenmiyordu. O zamanlar, birçok aile yeni doğan erkek evlatlarına Egor Sazonov'un anısını yaşatmak için Egor adını koymuştu. Bu, Rus halkının, teröristlerin cesaret ve fedailiklerine karşı duydukları saygının bir belirtisiydi. Savinkov şuna bütün kalbiyle inanıyordu: Bir gün darağacında sallandırıldığı ya da kurşuna dizildiği zaman, bütün Rusya kinle ayaklanacak ve çarlığı süpürecekti.

Savinkov'un kanısınca, bütün Rus halkı Eserlerin (Sosyalist Devrimcilerin) iktidara gelmesini sabırsızlıkla bekliyordu ve o zaman, Boris Viktoroviç Savinkov, en büyük yönetici olmasa bile en büyüklerden biri olacaktı. "Rus halkı" sözünden o, Almanya sınırından Büyük Okyanus'a kadar uzanan sonsuz Rusya topraklarında yaşayan bütün insanları, öğretmenleri, fabrikatörleri, üniversite öğrencilerini, avukatları, lise öğrencilerini, toprak ağalarını, köylü ve işçileri anlıyordu.

İşçiler onun gözünde en aşağı kaliteden insanlardı. Kendince, en fazla köylüleri seviyordu. Ovalar üzerinde güneş yükseliyor, her yer şakır şakır güneş, ince belli genç kızlar gibi güneşe uzanmış gürgenlerin yapraklarında çiğ taneleri, henüz sürülmüş tarlalarda kahverengi bir parlaklık ve bütün bu güzel tablo içinde, zaman zaman uyuklayan kart beygirini dürte dürte süren dökük kılıklı, ilkel bırakılmış köylü değil, burun deliklerinden alev püsküren, masal atına binmiş levent Mikula Köylüoğlu dimdik duruyor. İşte, onun, kendi deyişiyle "can-ı gönülden sevdiği köylü"ler bunlardı. O, köylüyü böyle tasarlıyordu.

Boris Viktoroviç, 1917 Şubat Devrimi'nden sonra, daha ilk vapurla, işte bu anlı şanlı levende nasıl yaşaması gerektiğini bir an önce öğretmek için Petrograd'a gelmişti.

Karşılanma töreninde hiçbir şey eksik değildi; çiçek yağmuru, gözyaşları... Yalnız hanımlar değil, Aleksandr Födoroviç Kerenski bile ağlıyordu. Ve bundan sonra ziyafetler, ateşli nutuklar, candan kucaklaşmalar, hatta o zamanlar ateş pahasına olan şampanya...

Çiçeklerden, el sıkışmalar ve kucaklaşmalardan sonra kollar sıvandı, günün işlerine girişildi.

İlk günlerde hoştu bu uğraşılar, hatta gönül açıcıydı. Bakanlara, jandarma genel komutanlarına, genel valilere suikastler hazırlamış bu adam, kısa zamanda ne oldu biliyor musunuz: Petrograd Genel Valisi...

Fakat, ilk günlerdeki gönül okşayıcı işler çok geçmeden gönül sıkıcı bir hal almaya başladı.

Yalnız başkentte değil, bütün memlekette Boris Viktoroviç'in hiç beklemediği olaylar meydana geliyordu. Bırakalım Piter'i ve hatta Moskova'yı bir yana, İvanovo-Voznesensk'te de sosyal demokratlar çoğunlukta bulunuyorlardı. Boris Viktoroviç'in Marksizm'e ilişkin bilgisi de karman çormandı. Yalnız mültecilik yıllarında, bay Plehanov'un tarih üstüne monisfik görüşe ilişkin kitabını şöyle bir karıştırmıştı. Sıkmıştı onu bu kitap. Coşkun karakterli, ateşli savaşçı bir adama başka şeyler gerekliydi. Piter caddelerinde, çeşitli işçi bölgelerinde, "Bütün İktidar Şûralara!", "Kahrolsun Kapitalist Bakanlar!" şiarları yazılı panoları taşıyan işçiler dolaşıyor, gösteri yapıyorlardı. Bunlar, Savinkov için bütün bütüne sürpriz değildi. İşin şaşılacak ve hatta korkunç yanı, Mikula Köylüoğlu'nun tutumu idi. Savinkov, köylülerin büyük çiftlik sahipleriyle birlikte hareket edeceklerini sanıyordu. Eh, büyük çiftlik sahipleri de, elbette, topraklarından birer parçacığını gönüllü olarak valiliklerin emrine verecek, onlar da bu artıkları köylüler arasında "hak-

kaniyet dahilinde" dağıtacaklardı. Savinkov, bu "hakkaniyetin" ölçüsünü bilmiyordu. Fakat bu "hakkaniyet" sözü onun pek hoşuna gidiyordu. Kime ne kadar toprak verilecek, ne kadar süre için verilecek, sonsuz olarak mı, geçici mi, otuz yıl, kırk yıl için mi? Bunlar can sıkıcı ayrıntılardı. Bu işle tarım memurları uğraşmalıydı!

Gelgelelim ki, bu işlerde birtakım acayiplikler başgösterdi. Köylüler kendi isteklerince harekete koyuldular. 1905 yılında köylüler, kızıla boyadıkları kısrakları ağaların malikânelerine sokarlardı, hem de sık sık. Eh, o zamanlar hoş görülebilirdi bu davranış, çünkü bazı düşüncesiz malikâne sahipleri köylülere yapmadıklarını bırakmazlardı. İyi ama, artık 1905 çok uzaklarda kalmıştı, zamanlar değişmişti. Şimdi köylüler ağaları malikânelerinden kovuyordu. Hatta bazı yerlerde çiftlik binalarını ateşe veriyorlardı. Fakat, köylülerin büyük çoğunluğu malikâneleri koruyor, hatta tarım makinalarının bulunduğu sayvant altlarını nöbetleşe savunuyorlardı. Gerekliydi bunlar kendilerine. Çünkü, "Bütün İktidar Şûralara!" sloganları her tarafta yükseltiliyordu.

Savinkov'un canını sıkan bir sorun daha vardı: Ruslar, büyük çoğunluğu ile savaşa karşıydı, Almanlara karşı savaşı sürdürmek istemiyorlardı.

Ve Savinkov, hiç vakit yitirmeden, Geçici Hükümetin temsilcisi olarak, General Lavr Georgiyeviç Kornilov'un yanına Güney Batı Cephesine gitti.

Geçici Hükümetin Silahlı Kuvvetler Yüksek Başkomutanlığı'nın bütün umudu General Kornilov'da idi. Rusya'da Bolşevikleri yalnız o silip süpürebilir, memlekette demir elli bir iktidar sağlayabilir ve Almanlara karşı savaşı zafere dek ancak o sürdürebilirdi.

Savinkov, zafer nereden gelecekse orada bulunmak istiyordu. Geçici Hükümet'in, Yüksek Başkomutanlık Karargâhındaki temsilcisi olması için yapılan öneriyi de bu yüzden kabul etmişti. Söz konusu karargâh, 1917 Ağustosu'nun o yakıcı günlerinde sadece bir

savaş karargâhı değil, aynı zamanda karşı devrimin genel karargâhı idi.

Zafer gerçekleşmedi, ordu bozguna uğradı. Piter proletaryası devrimi cesaretle savunma saflarında toplandı. Rusya'nın Napolyon'u olmaya hazırlanan general, aynı makam için savaşım veren, diğer Napolyon adayı Aleksandr Födoroviç Kerenski tarafından tutuklandı ve Bihov şehrinde hapse atıldı.

General Kornilov, yakın dostu General Duhonin tarafından kurtarıldı. Bu adam, Eylül 1917'de Geçici Hükümetçe Yüksek Başkomutanlık Genel Kurmay Başkanlığı'na getirilmişti. General, Kornilov'u serbest bıraktıktan sonra, eline yüklüce bir para, etrafına muhafızlar verdi ve Don'a gitmesini sağladı.

İyi ama, General Duhonin'in de şansı yürümedi. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden sonra, kendisini Yüksek Başkomutan ilan etti. Bolşevikler, ilk önce ses çıkarmadılar, fakat çok geçmeden, eski takvimle 9 Aralık gecesi kendisini telefon başına çağırdılar ve savaşan devletlerle derhal ateşkes görüşmelerine başlamasını istediler. Telefonun öteki ucunda Bolşeviklerden Lenin, Stalin ve Krilenko bulunuyordu. Duhonin, türlü zorluklardan söz etmeye başladı ve sonunda baklayı ağzından çıkardı: "Kim oluyorsunuz siz yani?" Ve gereken yanıtı da derhal aldı: "Azledildiniz!" Ve başkomutanlığa askerliğini astsubay olarak yapmış olan Krilenko atandı.

Duhonin de çok geçmeden kurşunu yedi.

Boris Viktoroviç, artık yalnız Petrograd'da, yalnız başkentte değil, Bolşeviklerin iktidarda bulunduğu her yerde işlerini yürütemeyeceğini anladı ve çareyi Don'a gitmekte buldu.

General Aleksiev, General Kaledin ve daha birçok benzerleri orada toplanmıştı. Boris Viktoroviç Savinkov'la konuşmasına konuşuyorlardı, fakat bu teröristle aralarına bir sınır çiziyorlardı. Pleve'nin öldürülmesine diyecekleri yoktu, geçimsizin biriydi o. Fakat, büyük prens Sergey Aleksandroviç'in öldürülmesi ve hele im-

paratorun yaşamına kastedilmesi affedilecek işlerden değildi!

Özellikle, Don Atamanı Kaledin'in yardımcısı Mitrofan Bogaevski, Boris Viktoroviç'e pek sert davranıyordu. General Afrikan Bogaevski'nin kardeşi olan bu Mitrofan, sözde aydın bir baydı, üniversitede okumuş, hatta bir aralık öğretim üyeliği yapmıştı, oysa Sevinkov'la bir kasap gibi konuşuyordu, nezaketsiz ve kaba.

— Dingin Don'da suları bulandırmanıza müsaade etmeyeceğiz. Her tarafa sokmayın burnunuzu. Sanki mucizeler yaratmışsınız! Dubasov'a suikasti biz yaptık. Biz daha öyle kelleler uçuracağız ki...

Bir gün, Don Vatandaş Şûrası'nm toplantısı vardı. Savinkov da oradaydı. Ak saçları karman çorman Struve içeri girdi, Kaledin'i gülümseyerek selâmladı, fakat ne büyük bir hayrettir ki, Savinkov'u görmezlikten geldi.

Sonraları, aynı Mitrofan Bogaevski, Savinkov'la "Legal Marksistler" arasındaki ayrımı şöyle anlattı:

— Pötar Bernhardoviç Struve hiçbir zaman Marksist olmamıştır, yalnız zaman zaman meşgul olmuştur, o kadar. Ve sizin gibi katil olmayı da düşünmemiştir. Yani azizim, bizim neden onunla açık kalpli olduğumuzu bundan anlamanız gerekir.

Savinkov, otel koridorlarında, sokakta, askerî dairelerde, kısacası her nerede bulunsa, bıçak gibi keskin bakışları, kendine dönük tabanca namlularını sırtından, bütün sinirleriyle duyumsuyordu. Don'da toplananların büyük çoğunluğu monarşistti. Ve Savinkov biliyordu ki, kendisi, sosyalist devrimci olarak, fedailerin yöneticisi olarak kralcılara belirli bir zaman için gerekliydi. Sonra, onu, can sıkıcı bir engel olarak ortadan kaldıracaklardı, hem de çok düşünmeden. Ya bir otelde ya da bir restoranda çekeceklerdi kurşunu. Kurşun, öldürülmek isteneni nerede olursa bulur! Jan Jores, bir kahvede öldürülmüştü. Onu, bir karanlık sokakta da tepeleyebilirlerdi.

Savinkov, otelden bir pansiyona taşındı. Fakat, orada da rahat bırakmadılar. Geceleri kapısını çalmaya başladılar. Bir gece yine çalındı kapı. Boris Viktoroviç, don gömlek antreye fırladı. Ev sahibi kadın korkuya kapılmıştı:

— Kimi arıyorsunuz? diye sordu.

— Savinkov burada mı oturuyor? Kendisine acele mektup var.

Ev sahibi kadın bir mum yaktı ve Savinkov, ona işaretle kapıyı açmasını bildirdi.

Ayakta duramayacak kadar sarhoş, genç bir topçu subayı içeri girdi. Girdi değil, arkasında, karanlıkta görünmeyen biri tarafından itilmiş gibi atıldı. Genç subay, din düşmanlarına, "kızıl güruh"a ağız dolusu sövgüler yağdırıyordu. Bundan sonra isterik bir ağlama tutturdu, herhangi bir albay Duvakin'e lanetler savurdu, çok geçmeden dinginleşti ve Savinkov'a yatak hizmeti gören divanın önüne yuvarlanarak sızdı.

Sabah, subay, etrafına bakına bakına:

— Gidin, kaybolun buradan, dedi. Beni öldürmeye gönderdiler, yapamadım. Şimdiye kadar kimseyi öldürmedim. Hele böyle yakından...

Bir yandan da Moskova'dan gönül açıcı haberler geliyordu: Bolşeviklerin işleri kötüye gidiyormuş, açlık çığ gibi ilerliyormuş, dış düşmanlar bir şeyler hazırlıyorlarmış.

Diplomatlarla konuşmak, elbette ki, kaba Mitrofan Bogaevski'yle konuşmaktan çok daha iyi. Diplomatlar neyin nasıl söyleneceğini bilirler ve en önemlisi, Rus işleriyle ve özellikle Rus askerlerinin Almanları Batı Cephesi'nden uzaklaştırması sorunu ile yakından ilgilidirler. Sonra, paraları da var adamların, savaş sırasında büyük masraf yapmış olmalarına karşın, ne de büyük devlet bunlar, bir takımı ise savaştan büyük gelir sağladı.

Ve Viktor İvanoviç Stepanov, işte bu düşüncelerle Moskova'ya geldi.

Pötar Mihayloviç Şreyder, vadettiği saat üçte Küçük Paris Oteli'ne döndü. Anahtarını alırken, dokuzuncu oda anahtarının orada olup olmadığını anlamak için tahtadaki yerine dikkatle baktı.

Şreyder otelde uzun zaman, bir aydan fazla kaldı, tutumunu da değiştirdi, bol bol bahşiş veriyordu artık. Her gün saat on altı-on sekiz arasında odasında bulunuyordu. Bu süre içinde ona, arada bircoğu sivil, çeşitli insanlar geliyordu. Yalnız bir kez bir subay geldi, bir defa da bir papaz şöyle ayaküstü bir uğrayıp geçti.

Viktor İvanoviç sadece iki gün kaldı otelde, sonra allahaısmarladık deyip ayrıldı.

Otel kâtibi:

— Misafirliğiniz pek kısa sürdü, size doyamadık, dedi.

— Allaha şükür eski dostlar ortaya çıktı, onlarda kalacağım.

Savinkov'un tanışları az değildi: Fransız Konsolosu Grönar, Askerî Ateşe General Lavern, General Riçkov ve Albay Perhurov...

Şopen'den Vals

Moloçna sokağındaki iki numaralı evde, ev sahibi Vasilisa Nikolaevna'nın doğum günü kutlanıyordu. Masada türlü balıklar, hıyar turşusu ve söğüş dana eti vardı. Odadaki en uygun koltuğun bulunduğu kesimde de bir kayık tabakta iştah açıcı siyah havyar göze çarpıyordu. En saygıdeğer misafirin önüne konduğu belliydi.

Misafirler, saat dokuzda artık toplanmış bulunuyorlardı. Birer birer, beşer-yedişer dakika ara ile gelmişlerdi. Hepsi de zili üç defa çalmıştı: İki defa uzun, bir defa kısa.

İlk gelen, eski Ruskie Vedomosti gazetesi yazarlarından Dikhof Derental'dı. Yeğeninin tombulca elini öptükten sonra bir ah çeker gibi nefes aldı ve yerine oturdu. Bundan sonra, pek genç, aşağı yukarı yirmi beşinde, Boris Evgenieviç Pokrovski belirdi. Kendisi Moskova Ekonomi Milis Örgütü'nde memurdu. O da ev sahibinin

elini öptükten sonra, bir merhaba bile demeden, gidip Derental'ın yanıbaşına oturdu. Ev sahibi kadın misafirleri tanıştırdı ve yeni geleni karşılamaya gitti.

Albay Perhurov gelmişti. Elbette ki sivildi. Üç sözcük söyledi:

— İyi akşamlar, dostlar.

İngiliz Temsilciliği'nin hukuk müşaviriyle General Riçkov geldiler. Her ikisi de sivildi.

Ev sahibi hanım misafirleri masaya davet etti. Bu sırada Savinkov içeri girdi, hepsini kaş altından süzdü.

Ev sahibi, oturaklı vücudundan beklenmeyen bir kıvraklıkla:

— Buyurun, diye mırıldandı. Bir dakika sonra, yan odadan boğuk bir royal sesi duyulmaya başladı. Vasilisa Nikolaevna, Straus'tan bir vals çalıyordu.

Kaldırımda bir aşağı bir yukarı dolaşmakta olan Pötar Mihayloviç Şreyder yukarıdaki açık pencereye gözlerini çevirdi, bir süre dinledikten sonra, karşı köşede duran adama doğru yürüdü ve:

— Başladılar, dedi.

Yemek odasında kimseler yoktu. Savinkov, ahbaplarını küçük hizmetçi odasına götürdü. Perhurov:

— Şimdilik sayıca azız, diye başladı. Belirli nedenlerden dolayı rakam veremeyeceğim. Benim bu ihtiyatımı doğal karşılayacağınızı sanıyorum.

Savinkov sözünü kesti:

— Ben tam sayı verebileceğim. Buradakilerin hepsi bizden. O kadar az değiliz; yüz doksan iki kişi... Bu rakam sadece bir haftanın ürünüdür. Devam edin, albay.

Perhurov, dişi ağrıyormuş gibi, çatık suratla devam etti:

— O kadar çok değiliz. Fakat bu az sayı ile bile büyük bir kuvvetiz. Büyük bir kuvvet. Çünkü bizi, acılar içinde kıvranan Rusya'ya sevgimiz, Bolşeviklere nefretimiz, Kremlin'deki, utanç ve onur duygularından yoksun kaçık halk komiserlerinden vatanı

kurtaracağımıza olan inancımız birleştiriyor.

Vasilisa Nikolaevna, Şopen'e geçmişti. Kıdemli Yüzbaşı Kazarnovski, yani Şreyder, artık dolaşmaktan ve Kurmay Yüzbaşı Litvinenko'nun: "Ne zaman sona erecek bu toplantı? İt gibi dondum." sorularından bıkmış usanmıştı.

Perhurov'dan sonra Savinkov, uzun uzun ve heyecanla konuştu:

— Henüz bir başlangıç bu, dostlar. Biz, Bolşeviklerin karşısında büyük bir güç olarak büyüyoruz. Örgütümüze "Vatanı ve Özgürlüğü Kurtarma Birliği" adının verilmesini öneriyorum. Başka öneriler de olabilir. Dinlemeye hazırım.

"Kurtarma" sözcüğünün "savunma" sözcüğü ile değiştirilmesi önerildi. Oylandı ve kabul edildi: "Vatanı ve Özgürlüğü Savunma Birliği."

Program da incelendi, ilk önce birinci bölüm: En yakın ödevler, ilk maddeler, -Bolşevik hükümetinin iktidardan düşürülmesi, yerine Rusya'nın ulusal çıkarlarının bekçiliğini yapacak güçlü bir iktidarın kurulması, gerçek askerî disipline dayalı ulusal ordunun yeniden meydana getirilmesi, orduda komiserler ve komiteler bulunmaması, komutanların tüm haklarının geri verilmesi- çabucak ve oybirliği ile kabul edildi.

"Müttefiklerin yardımlarına dayanarak Almanya ile savaşın devam ettirilmesi"ne ilişkin son madde tartışmalara yol açtı.

Özellikle General Riçkov'un itirazları pek ateşliydi:

— Özür dilerim, Boris Viktoroviç. Yanlışımı hoş görün, Viktor İvanoviç. Ben sorunun bu türlü konumuna karşıyım. Ne demek yani bu: "Müttefiklerin yardımlarına dayanarak," Kimdir bu müttefikler?

— Gayet açık, aziz general: Fransa, İngiltere ve İtalya...

— Viktor İvanoviç, siz sivil bir kişisiniz, ben bir generalim ve bu müttefiklerin ne menem şey olduklarını yakından anlamış, yük-

lerini kendi sırtımda çekmiş bir insanım. Bunlar, kendileri için zararlı ya da yararlı olduğu sürece müttefikler. Pirzolanın kokusu duyulmaz olunca savaşın en kızgın zamanında müttefiklerini yüzüstü bırakıverirler. Son savaş sırasında kendilerini kaç defa kurtardık!

— Öneriniz nedir, sayın general?

— Almanlarla ittifak kuralım ve sonuna dek onlarla olalım. Almanlar sözlerini tutan insanlardır, sözlerine tükürmezler.

General uzun uzun konuştu, ağır sözler söyledi, fakat hiçbir yararı olmadı. Savaş maddesi Savinkov'un önerdiği biçimde onaylandı.

Programın ikinci bölümü -yani daha sonraki zamanın ödevleri, "Rusya'da vatandaşlara özgürlükler sağlayacak ve Rus halkının gereksinimlerine en fazla yardım edecek bir yönetimin kurulması"- hiçbir tartışmaya yol açmadı. Bütün bölüm sisliydi, açık değildi, olasılıklara dayanıyordu.

Tartışmalardan bir hayli yorgun düşmüş olan General Riçkov, kötümserleşmişti:

— Bu zamana kadar gelebilecek miyiz, allah bilir, diye söylendi.

"Vatanı ve Özgürlüğü Savunma Birliği"nin tüzüğüne ilişkin konuşmayı Savinkov yaptı. Konuşmuyor, sert sözlerle anlamı belirterek okuyordu. General Riçkov bile sözcüye şaşkınlıkla bakıyordu. Bu sivil adam bu kadar belirgin sözleri nereden bulup çıkarıyordu?

— Gerçekleştirilmesi üzerinde konuştuğumuz ödevler, şu ya da bu sınıf veya partinin savunulması sorunu değil, toplumsal bir sorundur, tüm halkın savunulması sorunudur.

Son paragraf alkışlarla karşılandı:

— Başlanan savaşım durdurulmamalıdır. Her ne türlü zorluklar ve başarısızlıklarla karşılaşılırsa karşılaşılsın, durdurulmamalıdır. Davamızdan caymak isteyenler tam bir gizlilik içinde tu-

tulmalıdır. Bunu ihlâl edenler kurşuna dizilmelidir. Vazgeçme istekleri yalnız yirmi beş Mayısa kadar kabul edilebilir. Bu günden sonraki vazgeçmelerin yanıtı kurşundur. Merkez karargâhını ve "Birliğin" programını ifşa etmek, kurşundur!

Merkez Karargâh Başkanlığı'na Albay Perhurov getirildi. Karargâhta üç şubenin bulunması kararlaştırıldı: Yeni Üyeler Bulma Şubesi, Harekât ve Haber Alma Şubesi ve Terör Şubesi.

İşler tamamlandıktan sonra Savinkov bavulu açtı. Yalnız, paraları bir gün önce konsolos Grönar'dan almış olan Vilenkin, Savinkov'u dinginlikle izliyordu. Ötekiler, hatta soğukkanlı Perhurov bile boyunlarını o yana uzatmışlardı. Bavuldan neler çıkacağını merakla bekliyorlardı. Paraları görünce hepsinin gözleri güldü.

— Arkadaşlar, bilindiği üzere hepinizin giderleri olacak. Kiminizin fazla, kiminizin daha az. Bütün hesapları sonradan düzenleyeceğiz. Şimdilik avans alacaksınız.

Ve herkese birer paket para verdi.

Riçkov'un dışındakiler nezaketlerini koruyabildiler, kendilerine kaç para verildiğini sormadılar, paraları saymadılar, birkaçı ise elaltından saydı. General, para paketini saran şeriti yırttı, paraları birer birer saydı, sonra: "Münasip! Tam! Banka tarafından ne kadar yazılmışsa o kadar!" dedi, paraları üçe böldü ve her üç bölümü de ayrı ayrı ceplere yerleştirdi.

Dikhof Derental, alt dudağını sarkıttı: General değil, tüccardı sanki herif!

Yemek masasına giderken, koridorda, general, Derental'in kulağına fısıldamaya muvaffak oldu:

— Her şeye burnunu sokma. Paralar insanlar tarafından sayılmasını sever. "Hesapları sonradan düzenleyeceğiz," demedi mi adam?

İlk önce "Vatanı ve Özgürlüğü Savunma Birliği" şerefine kadeh kaldırıldı. Derental ayağa kalkarak, Savinkov'a sadakat ve sev-

giyle baktı, titreyen coşkulu bir sesle ve ıslak gözlerle, "Viktor İvanoviç'in sarsılmaz, güçlü enerjisi, zekâsı ve pırıl pırıl temiz kalbi için kadehini kaldırdığını," söyledi, sonra ağlar gibi:

— Onu bize tanrı gönderdi. Ünü, dünya var oldukça var olsun! dedi.

Kara havyarı hızla yutan general Riçkov:

— Amin! diye mırıldandı.

Hepsi ellerinde kadeh, sırasıyla konuştu. Perhurov'un kısa konuşmasından sonra, Savinkov kendisine ilişkin sözler karşısında, hafif bir reverans yaparak:

— Baylar, bana gösterdiğiniz güvene teşekkür ederim.

Soğukta tir tir titreyen Kazarnovski, en son misafiri de Ostojenka köşesine kadar götürdükten sonra, Litvinenko'yu yanına alıp, Vasilisa Nikolaevna'nın kapısını çaldı. Vasilisa Nikolaevna açtı kapıyı, yüzü gözyaşlarından sırılsıklamdı, burnu şişmişti. Kazarnovski onu bu halde görünce şaşırdı:

— Vasenka bu halin ne böyle?

Ev sahibi, yüzünü önlüğü ile silerken:

— Hiç. Buyurun, dedi.

Kıdemli yüzbaşı ile kurmay yüzbaşı doğruca yemek masasına gittiler. Pis tabaklar arasında, işlemeli bir tahta bardakla, ısırılmış hıyarlar dikkati çekiyordu. Kazarnovski, yarı acıklanma, yarı hasetle:

— Yaman çalışmışlar, diye söylendi.

Litvinenko, bir ekmek parçasını tuzlayarak çiğnemeye başladı.

Vasilisa Nikolaevna bir koltuğa çöktü ve başını yumuşak avuçları arasına aldı:

— Ne domuz bunlar, ne domuz! Ne varsa atıştırdılar, ne içki varsa hepsini sömürdüler. Ve teşekkür bile etmediler. Ve doğum günüm işte böyle geçti.

Kazarnovski özür dilemeye çalıştı:

— Ben de sanıyordum ki, siz, sadece gizli toplantıyı perdele-

mek için bu doğum gününü uydurdunuz.

— ÇeKa durumu bir sezseydi, ne yanıt verecektiniz, haydutlar? Adım ne benim? Onlar, sizin sandığınızdan daha akıllı insanlar. Hıristiyan takvimine bakacaklar ve sizi kodese atacaklardı. Benim bugün gerçekten de doğum günüm var.

— Biz bilmiyorduk, gülüm. Bilseydik her şey başka türlü olacaktı.

— Defolun, reziller! Bu domuzları da bir daha evime getirmeyin! Beni de tehlikeye sokmayın! Soylu insanlar sanıyordum sizleri... Meğer en bayağı domuzlarmışsınız...

İNSANLAR TÜRLÜ TÜRLÜ

Anarşistlerin bozguna uğratılmasından üç gün sonra Brest Demiryolu Deposu işçileri, Andrey Martinov'u partiye üye yapmak için toplanmışlardı. Andrey, ÇeKa'ya geçmeden önce orada çalışıyordu. Partiye üye olma dilekçesini daha şubat ayında vermişti.

Andrey, depodan ayrılalı sadece bir ay olmuştu. Oysa, bu kısa süre içinde işçiler öylesine değişmişlerdi ki... Kendilerini her gün görseydi, bu değişikliği herhâlde farketmeyecekti. Şimdi sıkılıyordu: Çocukların hepsinin yüzleri zayıflamış, gözler çökmüştü.

Peters'in de toplantıya geleceği Andrey'in aklından bile geçmiyordu. Andrey'in sıkıldığını görünce, Peters gülümsedi.

Toplantı başladı. Andrey'e partinin program ve tüzüğünü kabul edip etmediğini sordular, aile üyeleri ve Nadya için bazı sorular ortaya koydular.

Bundan sonra Depo Parti Sekreteri Beloglazov:

— Martinov'un çalışmakta olduğu ÇeKa'dan gelen yoldaşa veriyorum sözü, dedi.

Peters:

— Benim sözüm ne olabilir ki, yoldaşlar, diye başladı. Onu si-

zin tavsiyenizle işe aldık. Bizde, ÇeKa'da insanı övme geleneği yoktur, bundan başka Martinov yoldaş henüz göze çarpacak bir iş de yapmış değildir. Fakat şunu da belirtmeliyim ki, ne siz ne de biz aldanmış değiliz.

Toplantı kalabalıktı, hemen hemen iki yüz kişi vardı. Sekreter: "Martinov'un partiye alınmasını kabul edenler ellerini kaldırsın." dediği zaman pek az -en çok yirmi kişi- ellerini kaldırdı. İlk önce Martinov ürktü, fakat, "Oy birliği ile kabul edilmiştir." sözünü duyunca, Depo işçileri arasında komünistlerin az sayıda olduğunu, toplantıdaki diğer işçilerin parti üyesi olmadıklarını anladı.

"Günün konuları"na geçildi.

Sekreter:

— Merkez Yürütme Komitesi üyesi Pötar Hermogenoviç Smidoviç söz istiyor, dedi.

Arka sıralardan güleç bir ses duyuldu:

— Buharin'e söz verseydin daha iyi yapardın.

Smidoviç, gülmeden ciddiyetle yanıtladı:

— Ben, zaten Buharin'in ve tüm "Sol Komünistler"in tutumları üzerinde konuşmaya hazırlanıyordum. Anlatacağım. Şimdi, her işte olduğu gibi, söze de sırasıyla başlayalım. Yoldaşlar, umut ediyorum ki, gazetelerden birçok şeyi öğrenmiş bulunuyorsunuz.

Salon:

— Biliyoruz, biliyoruz, sesleriyle uğuldadı.

— Bu yüzden bilinen şeyler üzerinde konuşmayacağım. Batı Cephesi'nden başlıyorum. Alman Ordusu Komutanlığı, üstün kuvvetlerle İngiliz ve Fransızlara taarruza geçti. İlk günlerde Almanların taarruzu iyi gidiyordu, fakat çok geçmeden olanaklarını yitirdiler, yüz elli bin kayıp verdiler ve taarruzlarını durdurdular.

Arka sıralardan biri:

— Bize ne bunlardan yahu? diye bağırdı.

— Yoldaşlar, yalnız size göre Batı Cephesi olaylarının bizim

işlerimizle hiçbir ilişkisi yoktur. Alman ordusunun kayıpları ne kadar fazlaysa ve başarıları ne ölçüde küçükse, bizim Brest Antlaşması ile elde ettiğimiz barışçı dinlenmemiz o derecede daha büyük bir güven altına alınmış olur.

— Amma yaptın ha-aa!

— Herkes düşüncesinde serbesttir... Biz yine kanıtlara dönelim. Eğer, Kazan Demiryolu işçileri ya da Kursk işçileri karşısında konuşsaydım, onlara şu haberi verecektim: Bugün bizim istasyonumuzda, Berlin'e ilk Sovyet Elçiliği temsilcileri hareket etmiştir. Fakat, siz, bu haberi biliyorsunuz. En yakın günlerde de, büyük bir olasılıkla, Moskova'ya Alman elçisi gelecektir. Almanlar, elçi değiş tokuşu sorununu uzun süre sürüncemede bıraktılar. Fakat, eninde sonunda razı oldular. Almanların Batı Cephesi'ndeki kayıplarını ve bizimle yaptıkları konuşmalarda ödün vermek zorunda kalmalarını -bu kanıtları- karşılaştırdığınız zaman, her şeyden önce, Sovyet Hükümeti'nin, Brest Barış Antlaşması'nı imzalamakla ne kadar doğru hareket etmiş olduğunu anlayacaksınız... Ne dersiniz buna, yoldaşlar?

— Sözümüzü daha sonra, söyleyeceğiz.

— Bizi cesaretlendiren, bize büyük umutlar veren başka kanıtlar da var. Berlin'de, Viyana'da, Brüksel'de ve Batı Avrupa'nın diğer birçok şehrinde, barışı koruma ve bizi savunma adına birçok gösteri ve mitingler yapılıyor... İşçi sınıfı bizden yanadır, barıştan yanadır, aziz yoldaşlar.

Bu sözler uzun uzun ve coşku ile alkışlandı, bu arada:

— Alfeev, kalk! sesleri de duyuldu.

Smidoviç, jestlerle toplantıyı dinginleştirdi. Kısa bir sessizlikten sonra, tane tane konuştu:

— Fakat, yoldaşlar, bizim durumumuz hiç de iyi değil, hatta çok ağır... Açlık daha şimdiden boğazımıza sarılmış bulunuyor, yeni ürüne kadar çok zor aylar bizi bekliyor. Memlekette buğday var.

Sovyet iktidarından hoşlanmayan ve proletarya diktatörlüğünü kalplerine saplanmış bıçak gibi gören kişiler, bu buğdayları çürütüyorlar.

Smidoviç, bir saatten fazla konuştu. Artık kimse sözünü kesmiyordu. "Anarşistlere dayak!" diyenler oldu, lakin kendilerine derhal yanıt verildi: "Kes sesini! Dayak sana gerek!"

Smidoviç, içten bir sesle konuşmasını sürdürüyordu:

— Buharin, Uritski ve Lomov, Partinin Yedinci Kongresi'nde Merkez Komitesi üyesi seçildiler, fakat onlar Brest Barışı sonuçlarının sorumluluğunu taşımak istemiyorlarmış ve bu yüzden de çalışmayı reddediyorlar.

Bir ses yükseldi:

— Tıpkı bizim Lihodeev gibi... Güç bir iş karşısında kaldı mı ya da kayınbabası İspanyol nezlesinden hastalandı mı, veya karısının midesi bozuldu mu işten kaçıyor.

Smidoviç'ten sonra birçok kişi konuştu. Sadece Alfeev bunlar arasında değildi:

— Ben sizi anlamıyorum, siz de beni anlamayacaksınız, diye hınçla söylenerek salondan çıktı.

Bundan sonra karar okundu. Kararın son sözleri, en önemlileriydi, en gereklileriydi, sade bir dille şöyle deniyordu: "Toplantı, Sovyet Hükümeti'nin doğru politikasını desteklemekte ve onaylamaktadır."

Buna şu sözlerin eklenmesi istendi: "Sol komünistler, engel olmamak için düzene çağrılmaktadır." Karar oy birliği ile kabul edildi. Ve toplantı "Enternasyonal" marşı ile sona erdi.

Toplantıdan sonra sekreter Andrey'in elini sıktı:

— Haydi kutlu olsun. Bizim işliklerimizi de unutma...

Peters de söze katıldı:

— Ben de kutlarım. Unutma konusuna gelince, sizleri elbette unutmayacak. Parti protokolü şimdilik bizde kalıyor.

Zafer Meydanı'na dek birlikte yürüdüler... Bir aralık Peters sordu:

— Tanıyor musun bu Alfeev'i?

— Şu çığırtkanı mı? Hayır. Karşı devrimcinin biri...

Peters yanıt vermedi, sadece ayrılırlarken şöyle dedi:

— Öğrendiğime göre Alfeev'in aç ve çıplak üç çocuğu varmış ve karısı hastanedeymiş... Bilinçli olmak kolay iş değil.

Andrey, kendisinin de beklemediği bir yanıt verdi:

— Babamı kürek mahkûmluğuna yolladıkları zaman biz de üç kişiydik.

— İnsanlar türlü türlüdür, Martinov... Tekrar ediyorum, bu, çekistlerin en önemli buyruklarındandır; değerlendirmelerinde asla acele davranma. Gerçekten bir şey olduğuna kanaat getirsen bile, sapta bakalım o zaman neden bu hale gelmiş... Belki gerçek düşman tam arkasında... Hiç unutma Andrey, insan için çalışır, yine insan için savaşırız.

OTO VON RONE

Yirmi üç Nisan günü, aralarında Malgin'le Andrey'in de bulunduğu birkaç kişi Peters'in odasına çağırıldı. Peters onlara şöyle dedi:

— Orşa'dan aldığımız bir habere göre, Almanya Büyük Elçisi Graf von Mirbah'ın bindiği tren bugün Moskova'ya hareket etmiş. Yarın Moskova'da olacak. Elçi karşılama, diplomatların işidir. Bizim ödevimiz ise, istenmeyen olayları önlemektir. Böyle olaylar beklenebilir. Sizin grubunuz her şeyi öngörecek ve önleyecektir. Grupbaşı olarak beni atadılar.

Rusya Merkez Yürütme Komitesi Başbakanı Yakov Mihayloviç Sverdlov'la, aynı komitenin sekreteri Varlaam Aleksandroviç Avanesov perona gelmiş bulunuyorlardı.

Tam bir bahar günüydü, sıcak ve bulutsuz. Sverdlov, her zamanki gibi deri ceketiyleydi, ceketin altında beyaz gömleği ve boyunbağı vardı.

On altı yolcu vagonu ile altı yük vagonundan ve iki soğutma vagonundan oluşan diplomatik tren, istasyona ağır ve dikkatle yaklaşıyordu.

Alman Ordusu üniformalı genç, yakışıklı ve uzun boylu bir üsteğmen, daha tren durmadan kahverengi vagondan çevik bir hareketle atladı ve bir eli pırıl pırıl bronz tutmakta olduğu halde, trenin yanı başında ağır ağır ilerlemeye koyuldu.

Sverdlov ve Avanesov, kahverengi vagonun beş-altı adım yakınında durdular. Graf Mirbah'ı Brest Litovsk görüşmeleri sırasında özel bir komisyona başkanlık ve çevirmenlik yaptığı günlerde Petrograd'da tanımış ve tanışığı olan Karahan ön tarafa geçti. Üsteğmen Almanca bir şeyler söyledikten sonra büyük elçi sahanlıkta göründü.

Graf Vilhelm kırk sekiz yaşındaydı, fakat çok daha yaşlı görünüyordu. Gözlerinin altı mosmordu, göz kapakları şişti, yanaklarında sklerotik ince kan damarları belirgindi. Bütün bunlar, gençliğin zevklerinden kendini yoksun etmediğini gösteriyordu. Yürüyüşü de yaşına göre değildi, ağır ve sallantılıydı.

Çevirmen, Svredlov'un hoş geldiniz konuşmasını elçiye özetlerken, Aleksey Malgin, gözleriyle soğutma vagonlarını işaret ederek fısıldadı:

— Graf, Moskova'da yiyecek bulamayacağını bildiği için ihtiyatlı davranmış. Herhâlde Ukrayna'dan tıkabasa tereyağı doldurmuş vagonlara...

Elçi, elçilik memurları -bunlar arasında fesli altı Türk de vardı ki, Rusları hayrette bırakmıştı- ve Rus yöneticiler, çok geçmeden perondan ayrıldılar. Almanlardan sadece birkaç kişi kaldı; Moskova'ya ilk ayak basan üsteğmen ve otuz yaşlarında, enerjik yüzlü bir başka teğmen de bu kalanlar arasındaydı.

Üsteğmenin, sivil gençlerin Alman Elçiliği mensupları etrafında boşuna dolaşmadıklarını derhal anladığı bakışlarından seziliyordu. Onlara yaklaştı, selâm verdi, ilk önce Almanca olarak, kendisini anlayıp anlamadıklarını sordu. Andrey, hayır anlamında başını salladı. Subayın güzel yüzünden hafif bir gülümseme gelip geçti, fakat zeki mavi gözlerinde derhal bir iyi niyet anlamı belirdi ve konuşmasını Rusça sürdürdü:

— Müsaadenizle kendimi tanıtayım: Üsteğmen Oto von Rone. Buradaki eşyamızı korumakla görevliyim şu anda.

Aleksey Malgin, gerek kendi, gerekse Andrey adına yanıtladı:

— Memnun olduk. Ben, Malgin.

Alöşa Malgin ayakları üzerinde yaylandı ve boyu biraz daha uzadı. Malgin'in sesi Andrey'i hayrete düşürdü, çünkü bu seste her zamanki şakacılığının gölgesi bile yoktu, dingin, onurlu bir uyum vardı.

— Üsteğmen, yardımımıza gereksiniminiz olarsa hizmetinize her zaman hazırız.

Von Oto, bir an için Andrey'e baktıktan sonra diğer subayı tanıştırdı:

— Teğmen Balk. Askerî Tutsaklar Komisyonu Başkanı olarak Yaroslavl'a gönderilecek.

Balk sessizce bir reverans yaptı ve sonra Almanca bir şeyler mırıldandı.

Diplomatlar treni, biraz sonra kör hatta çekildi ve nöbetçilere teslim edildi.

Andrey ve Malgin, gerginlikle geçen saatlerin yorgunluğunu dinlendire dinlendire, Tverskaya caddesinde ağır ağır ilerliyorlardı. Andrey, sanki o anda aklına gelmiş bir görüşünü açıkladı:

— Almanca öğreneceğim. Genellikle yabancı diller öğrenmeye çalışacağım. Yoksa, dilsizler gibiyiz. Gördün mü, adam neredeyse bizimle alay edecekti.

— Gördüm. Öğren. Gerekli. Ben, biraz da olsa Almanca biliyorum. Aslen Piterli'yim. Orada savaştan önce bunların binlercesi vardı. Balk bizim için ne dedi, biliyor musun? "Dikkat et, üsteğmen, bu delikanlılar ÇeKa'dan." dedi.

YAZARIN NOTU

Kitabın önsözünde de belirttiğim gibi, Andrey Mihayloviç Martinov'la dost olmuştuk. Yazdığım bölümleri kendisine okuyor, o da bana zaman zaman tavsiyelerde bulunuyor, bazı düzeltmeler yapmamı öneriyordu. Graf Mirbah'ın Moskova'ya gelişiyle ilgili bölümü okuduğum zaman şunları söyledi:

— Üsteğmen Oto von Rone ile yıllar sonra bir daha karşılaştım. Bambaşka bir durum içinde... Berlin'de, 1944'te, vatan haini Vlasov'un karargâhında...

"SİZE SELÂM GETİRİYORUM"

1905 yılında, baba Martinov tarafından yanlışlıkla fedailer grubuna alınan ve Mihail İvanoviç'i polise ihbar eden fırın işçisi Grigoriy Denejkin, 1918 baharında Moskova'da bulunuyordu. Fakat, provokatörler listesinde adı yoktu. Belgeler yazılırken bir yanlışlık mı yapılmıştı acaba, yoksa 1917 Şubatı'nda Jandarma Komutanlığı'na saldıran ve oradaki evrakı yakan kalabalık arasında eski jandarmalar da mı vardı?

Denejkin, verdiği ihbarların ve bunlara karşılık aldığı paraların makbuzlarının ne olduğunu bilmiyordu. Ortada mıydılar, yoksa yakılmış mıydılar? Bu yüzden, kendi kimlik belgeleriyle yaşamını sürdürmekten korkmuş ve sahte belgeler sağlamıştı. En korktuğu şey de, hemşerileriyle karşılaşmaktı. Şuya'dan kaçtığından beri, Grigoriy, kendince çok akıllı davranıyor, öte yandan, kendilerini ihbar ettiği kişiler onu dost biliyorlardı. Fakat, Anfim Bolotin'in,

"Derisini yüzeceğim." deyişini de unutmuş değildi.

Yakın akrabaları ölmüştü, sadece, savaş sırasında Moskova'ya yerleşen ve şimdi ev yöneticiliği yapan kız kardeşi Ana sağ idi. Ana, kızlık soyadını taşıyordu: Denejkina. Denejkin'i biraz tedirgin eden de buydu. Bu yüzden de, Ana Födorovna'dan uzak kalmaya çalışıyordu. Fakat, bütün provokatör listeleri yayımlandıktan sonra, Grigoriy daha cesur davranmaya başladı. Kız kardeşine sıkı sıkıya tembih etti:

— Herhangi birisi benimle ilgilenmeye koyulur, ne iş yaptığımı, nerede bulunduğumu sormaya başlarsa: "Öldü!" de. "Din, vatan, özgürlük uğruna can verdi," de. Yalnız, ola da "Çar için öldü." diye bir budalalık ağzından kaçırmayasın, budala! Şimdiki tarihsel dönemde böyle bir söz hiç de hayır getirmez!

Şuya'dayken polis komiseri Lavrov'la; daha sonra da Moskova'daki jandarma memurları ile sık temaslarını ustalıklı manevralar olarak belirtiyordu.

Denejkina, kardeşinin ne iş yaptığını bilmiyordu. Kendisine seyrek gelişinden ve gelirken de hediyeler getirmesinden memnundu.

Lakin, Mart ortasından beri Denejkina'nın kardeşi dolayısı ile tedirginliği bir hayli arttı. Denejkin, eskisi gibi hep seyrek geliyordu, iyi ama, onun adına Ana Födorovna'nın tanımadığı kimseler gelmeye başlamıştı. "Leonit Nikolaeviç'ten size selâm getiriyoruz." diyerek, arada bir geceleri, çokcası da gündüzleri geliyorlardı. Ana Födorovna, kendilerine, kardeşinden öğrendiği, "Teşekkür ederim, çok memnun oldum." yanıtı ile karşılık veriyordu. Gelenler, türlü silahlar bırakıp kayboluyorlardı.

Grigoriy, kardeşine, silahları değişik yerlere, kanepe ve döşek altlarına, kullanmadıkları soba içine iyice saklamasını ve bavulla gelecek bir adama vermesini emrediyordu. Bu adam kendisine: "Kalp çarpıntısına karşı bir şey bulunur mu sizde?" diye soracak, o

da "Var ama, bilmem size yararı olur mu?" yanıtını verecek, adam "Verin, belki olur." diyecekti. Silah ve mermileri de ancak bundan sonra teslim edecekti.

İşler yolunda gitmeye başlamış, adam iki kez gelmişti. Puhov'un oğlu, subay, mart ayı sonlarında, bir gün, iaşe kuponları sorununu konuşmak üzere Denejkina'ya uğradı. Tersliğe bakın ki, Ana Födorovna, üç tabanca getirmiş olan ziyaretçilerden birini henüz göndermiş bulunuyordu. Kadın, silahlardan ikisini gizlemeyi başarmıştı. Üçüncüsü -pırıl pırıl yeni olanı- henüz masa üzerindeydi. Konuşurlarken, subayın gözleri sık sık tabancaya kayıyordu. Ana Födorovna, Puhov'a gerekli bütün bilgiyi verdi: Şöyle şöyle formülerler alacak, bunları şöyle şöyle dolduracaktı. Puhov bir türlü kalkıp gitmiyor, gözlerini tabancadan ayırmıyordu.

Denejkina, profesörün Cerjinski ile kişisel dostluğu aklına geldikçe tüyleri diken diken oluyordu. İşte bu korku arasında, birdenbire:

— İsterseniz, alın, hediyem olsun, önerisinde bulundu.

Subay bir an şaşkınlık geçirdi:

— Neyi hediye edeceksiniz bana?

— Şu tabancayı... Kadınım ben, neyime gerek tabanca? Siz bir subaysınız...

— Nereden elinize geçti bu tabanca?

— Buldum. Sabahları erken kalkar, evleri şöyle bir gözden geçiririm. Bir gün yürürken yerde gözüme çarpıverdi.

— Şansınız varmış. Yepyeni...

— Alın, alın...

Ve subay Denejkinalardan tabanca ile çıktı. Sergey Puhov bir tabancaya hasretti ve şimdi, cebindeki silahı okşarken kendini eksiksiz bir insan olarak duyumsuyordu.

Evde kanepeye uzandı, ellerini başı altına koyarak, keyfince bir şarkı mırıldanmaya koyuldu. Almanya'da savaş tutsağı iken,

barakadaki arkadaşı Kostya Polunin çavuş bu şarkıyı sık sık söylerdi. Kostya, bir gün intihar etmişti. Şarkıda şöyle deniyordu:

"Sevgilimle dün ayrıldık,
Biliyorum: Yaşam boştur,
Seninle yine yalnızız
Kara kabzalı tabancam..."

"Hiç de fena kadın değil. Güzel, sevimli. Henüz otuzunda bile yok" diye düşünüyordu Denejkina için Sergey. Bu olay, küçük, önemsiz de olsa, sıkıntılı yaşamına bir değişiklik getirmişti. Yaşamı hiç de sevinçli değildi. Anababası ile ilk karşılaşmalarının ve sabaha kadar süren konuşmalarının verdiği mutluluktan sonra günlük yaşam başlamış ve bu kaçınılmaz sorunlar çıkmıştı karşısına: Ne yapmalıydı, bundan sonra nasıl yaşamalıydı? Yüksek Teknik Okulu'nda öğrenimine mi devam etmeliydi? İyi ama orada hiç kimseden bir şey öğrenemeyecekti. Kızıl Ordu'ya mı girmeliydi? Fakat, Mahalle Askerî Komiserliği'nde kendisine hiçbir ödev önerisinde bulunmamışlar, "Hele dinlenin bakalım, gerektiği zaman sizi çağırırız" demişlerdi.

Anlaşılıyordu ki, yarıda kalmış bir yüksek öğrenimle, savaştaki beceriksizliği ve tutsaklığı ile, kısacası, şimdiki genel durumu ile, anababasından başka kimseye gerekli değildi. Zaten ailesiyle ilişkileri de pek yolunda değildi.

Dönüşünden üçdört gün sonra sofrada konuşurlarken şöyle demişti:

— Vagonda şöyle bir öykü anlattılar: Papazı şûraya çağırırlar. Komiser, saçı sakalı birbirine karışmış bir adam. Okuryazar olmayışı yüzünden elindeki gazeteyi baş aşağı tutan komiser sert bir sesle sorar: "Söyle bakalım papaz efendi, Sovyet iktidarı karşısındaki tutumun nedir? Yalan istemem ha!" Papaz şu yanıtı verir: "Vallahi de iyi, billahi de iyi... Yalan söylemiyorum. Korkarım çünkü..."

Profesör hiçbir şey duymamış gibi davrandı ve karısına:

— Lida, Doktor Konovalov'la bugün yine görüştüm, dedi.

Genç Puhov'un dostu yoktu, her biri bir tarafa dağılmıştı. Varenka Samarinka'yı görebileceğini umuyordu, fakat anası, Varenka'nın evlendiğini ve artık Petrograd'da oturduğunu söyledi.

Profesör bir akşam çok yorgun eve döndü, sessizce akşam yemeğini yedikten sonra "Pravda"yı açtı. Sergey dayanamadı:

— Baba, Bolşeviklere üye oldun anlaşılan?

Profesör bir an oğluna baktıktan sonra, susmakla yetindi. Bu sessiz yanıt Sergey'i birden sinirlendirdi:

— Gençliğimi anımsadım şu anda. "Ey memleket, memleket! Uzak memleket! Volga ana candan. Neşeli özgürlüğü için candan..." Bizi, Rusları Alman bitleri yiyordu. Ve sizler, Lenin'inizle birlikte Alman parası ile şeker satın alıyordunuz... Evimizdeki bu şekerler nereden? Bilmek istiyorum, nereden?

Bu sırada Lidya Nikolaevna yemek odasına girdi. Kocasına ve oğluna korku ile bakıyordu.

Profesör, dinginlikle "Pravda"yı bir yana bıraktı, gözlüklerini gözlerinden indirdi:

— Sen tutsaklıkta biraz şaşkınlamışsın, Sergey. Eh, o da geçecek... Ben Bolşevik değilim. Fakat şunu da aklından çıkarma; bir daha benimle böyle konuşursan nasıl istersen öyle yaşa. Küçük değilsin artık.

Kalktı, kapıya doğru ilerledi:

— İyi geceler. Yarın erken kalkmam gerekiyor. Yolculuk yapacağım çünkü...

Sergey hava almak için dışarı çıktı, tam dış kapı önünde Denejkina ile karşılaştı. Bir asker selâmı vererek,

— Onur ve saygılar büyük komutana, dedi.

Denejkina olanca komutanlık tutumu ile gülümsedi:

— Siz her fırsatta benimle alay ediyorsunuz, Sergey Aleksandroviç.

O geceden sonra genç subay, geceleri odasına pek seyrek uğramaya başladı. Ana Födorovna'nın odası hoşuna gidiyordu artık.

... Lidya Nikolaevna oğlunun nerede gecelediğini çok geçmeden anladı. Sergey, babasının sessiz tutumunu, annesinin iğrenen bakışlarını, ancak Denejkina ile geçirdiği gecelerde unutuyordu.

Masada her zaman votka vardı. Hem de gerçek votka, resmî mühürlü Nikolaevska votkası... Sergey'in, bu kadar değerli ve pek az ele geçen votkayı nereden sağladığı sorusuna, günden güne gençleşip güzelleşmekte olan Ana Födorovna şu yanıtı veriyordu:

— Üzümünü ye de bağını sorma...

Ve türlü mezeleri önüne koyuyordu.

Sofradalarken Ana Födorovna, misafirlerine daima "Siz," "Buyurun, Sergey Aleksandroviç," "Mezeyi de ihmal etmeyin, Sergey Aleksandroviç,", "Lütfen, şundan da buyurun, Sergey Aleksandroviç." diye hitap ediyordu.

Lambayı söndürdükten sonra ise, Sergey Aleksandroviç, "Canım", "Gülüm", "Hayatım" oluyordu.

Aralarında uyuşmazlıklar da oluyordu bazen. İlk gecesi Ana Födorovna sanki bir şişe odekolon sürünmüştü. Sergey'in böyle kokulara tahammülü yoktu. O gece adamakıllı içmişti, bu yüzden ses çıkarmadı, fakat ertesi sabah kendini tutamadı:

— O odekolonu başka gereksinimlerine sakla, dedi.

Başka bir gece henüz yatmışlardı. Kapı hafifçe çalındı. Sergey: "Babam mı acaba?" diye telâşa düştü. "Annesine bir hal mi olmuştu?"

Ana Födorovna, lambayı yakmadan, kapıya doğru:

— Sen misin? diye seslendi.

— Benim. Aç!

Sergey, ne olur ne olmaz diye, el yordamı ile bütün eşyasını bulup giyinmesine ve kapıya doğru gitmesine karşın tüm konuşmayı işitemedi. Dışardaki ses:

— Defet şunu... Dondum... diyordu.

— Komutayı sevmem...

Kapıya yüklenildi. Ana Födorovna yorganı yokladıktan sonra:

— Sergey Aleksandroviç, neredesiniz? diye sordu ve sarılarak fısıldadı: "Yat, sevgilim, yat, canım..."

— Kim o gelen?

— Milisyoner. Kerata, iş için gelmiş, Seröja "Neden nöbetçileriniz ortalıkta görünmüyor?" diye soruyor.

— Yalan söylüyorsun. Ben işittim. Senin eski itlerinden biri bu...

Ana Födorovna yorgana sarılarak lambayı yaktı:

— Gidin, Sergey Aleksandroviç. Kocam vardı, fakat ardımda it dolaştırmadım. Siz ilkişiniz.

— Budala...

— Git, pilicim, git. Anacığın seni kim bilir ne kadar merak ediyordur.

Sergey gitmek istemiyordu. Ana Födorovna saçlarını düzeltmek için ellerini kaldırınca yorgan kucağına sıyrıldı.

Sergey:

— Peki, kavga etmeyeceğiz, diye uzlaşma yolunu tuttu.

Ana Födorovna beceriyle entarisini sırtna geçirdi ve nezaketle Sergey'in sözünü kesti:

— Ben kavga etmiyorum ki, gülüm. Ben gibi bir kancığın, sen gibi bir subayla kavga etmesi olasılı bir iş mi? Artık çok geç oldu, hayatım... Uyumak istiyorum. Git şimdi gülüm. Başka zaman gelirsin.

— Sen tamamen budalalaştın, biliyor musun? Saat neredeyse iki.

— Korkma. Kapıya kadar geçireceğim seni ben.

Ana Födorovna'nın sözleri nazikti ama, sesi kesin ve kuru idi. Yüzünün anlamı bir tuhaftı; ne kötü, ne de kırgın. Gururlu bir tutumla, "Dokunma bana.", "Yaklaşma bana." diyordu.

Karanlık ve soğuk merdivende Sergey yaptığı budalalığı anladı ve geri dönerek, ilk önce hafifçe, sonra daha güçlü kapıyı vurdu.

Ana Födorovna sordu:

— Kim o?

— Aç! Kemerimi unutmuşum.

Ana Födorovna aynı nazik sesle:

— Yarın gel, gündüz gözü ile alırsın, diye yanıt verdi.

Sergey bir küfür savurarak dördüncü kata vardı. Kapıyı açtı ama, içerden zincirliydi. Babası geldi, kapı aralığından baktıktan sonra zinciri boşandırdı ve sessizce sırtını dönerek yürüdü.

Sergey, ertesi günü, kin dolu bir sesle kuduzca bağırdığı için büyük bir pişmanlık duyuyordu. Artık bütün kötülükler birikmişti; kendisini bir köpek gibi kovan Denejkina'ya gidişleri, kendisinden ve anababasından memnunsuzluk, sarhoşluk geceler. Bütün bunlar patlamayı hazırlayan etkenlerdı.

— Ne diye bana arkanı dönüyorsun?. Yüzünü dön? Konuşalım!

— Konuşalım Seröja. Ama daha sonra. Şimdi meşgulüm.

— Neyle meşgulsün? O itler için rapor mu hazırlıyorsun?

— Misafirlerim var, Seröja.

Tam bu sırada babasının çalışma odasmdan iki kişi çıktı. Biri; kırkına yaklaşmış, uzun boylu, zayıf, yüksek alınlı ve kısa sakallıydı. Öteki; orta boylu, gür saçlı ve deri ceketliydi. Uzun boylusu, hiçbir ilgi göstermeden Sergey'in yanından geçti, kasketini aldı ve kapı önünde durdu.

Sergey, alaylı bir reverans yaptı, topuklarını birbirine vurdu:

— Ben Puhov. Daha doğrusu genç Puhov. Kiminle tanışmak onuruna sahip oluyorum?

Zayıf adam elini uzattı:

— Cerjinski.

Ve gencin elini sıktı. Sergey şaşkınlık dolu bakışlarla babasına baktı. Profesör güldü:

— Şimdi aklıma geldi Feliks Edmundoviç. Ah şu bellek? Tıp-

ta boşuna dememişler sklerozun ilk belirtisi diye... Nikolay Dmitrieviç Zelinski. Tanımıyor musunuz yoksa?

— Hayır.

— Tanıştıracağım sizi. Son derece de ilginç bir kişi. Moskova Üniversitesi'nde dersi olduğu saatlerde salon dolup taşardı. Sonraları o bakanla araları açıldı.

Kapı önünde duran adam söze karıştı:

— Kaso ile yani aklımda kaldığına göre, kavga etmemiş, Kaso'nun tutum ve davranışlarını protesto etmek için istifa etmişti.

— Evet, çok doğru. Şimdi o son derece de ilginç deneyler yapıyor, mazottan en yüksek kaliteli benzin elde etmek için çalışıyor.

— Teşekkür ederim, Aleksandr Aleksandroviç. Mutlaka tanıştırın bizi. Sizi fazla meşgul ettiğimiz için özür dilerim. Yarın görüşeceğiz. Daha doğrusu bugün. Çünkü, "yarın" artık başlamış bulunuyor.

Profesör, yatak odasının kapısını dikkatle açtı, soyundu ve yine aynı sessiz tutumu ile yattı. Lidya Nikolaevna ağlayışını sezdirmemeye çalıştığı halde, Puhov duydu bunu.

— Üzme kendini, Liduşa. Her şey düzelecek elbette.

— Saşa, nedir bu başımıza gelenler? Bu çocuk tamamıyla düştü artık. Her gün sarhoş. Ne yapalım, bilmem ki? Konuş kendisiyle yardım et.

Aleksandr Aleksandroviç tekrar giyindi:

— Olur. Gidip konuşacağım.

Sergey evde değildi. Herhâlde yeni çıkmıştı, çünkü kapının zinciri hâlâ sallanıyordu. Kapıyı, demek ki, yavaşça kapatmıştı.

"Şimdi Vladimir İliç Lenin Konuşacak"

Babası ile Frunze yirmi dokuz Nisan pazartesi günü geldiler. Baba kahve renkli küspe çöreğini masaya koyarken şakacı bir sesle söylenmeye başladı:

— Ah sizi gidi Moskovalı uyku tulumları... Annen, "Al da al, açtır onlar orada. Herhâlde aç tahta kurusuna dönmüşlerdir!" diye bir tutturdu ki, söz anlatmanın olasılığı yok. Oysa bunlar sıcakken lezzetlidir, soğudular mı kerpiçten farksızdırlar.

Frunze somurtkan bir yüzle söylendi:

— Bu çöreklerle yalnız aşık oynanabilir...

Frunze'nin yüzü Andrey'e yorgun ve sararmış göründü. Frunze çayını içip evden ayrıldıktan sonra babasına sordu:

— Nesi var?

— Ülserinden zoru var. Ülser baharda azar. Sofya Alekseevna ile, onun yoldaşlarımızdan daha iyi beslenmesini denedik. Yumurta bulduk, sütçü ile konuştuk. Fakat, Frunze hiçbirini kabul etmedi. Bizi geri çevirdi. Hele sabahları durumu çok kötü. Gündüzleri biraz hafifliyor.

Andrey, babasına, bir gün önceki "Pravda"yı verdi:

— Okudun mu? Lenin'in "Sovyet İktidarının Önünde Duran Ödevler" yazısını?

Babası gazeteyi alarak okumaya koyuldu.

Mihail İvanoviç, on üç yıllık parti üyeliği süresinde birçok şeylerle karşılaşmıştı. 1905 yazında mutlu günler vardı; dünyanın ilk işçi milletvekilleri şûrası Talka nehri kıyısında toplantılar yapmıştı, devrimin zaferi yakın görülüyordu. Acı günler de vardı; özellikle Aralık ayında. Arseniy'in komutasında Moskova'ya giden işçi müfrezesinin ancak yarısından azı sağ dönmüştü.

On beş etap geçilerek gidilen ağır pis kokulu, kovalı, tahta kurulu, bulaşık suyu çorbalı zindanlar vardı. Bu zindanlara, kışın yüzlerce kilometre yürünerek gidilir ve zindan avlularında, ömür boyunca unutulmayan sesler duyulurdu:

— Semönov?

— Buradayım!

— Tvororov?

— Müsaadenizle arz edeyim efendim, Tvorogov dün gece öldü.

— Pekâlâ! Taçkin, çek adı üzerine çizgiyi.

— Başüstüne efendim.

Aleksandr Merkez Tutukevi, Rusya imparatorluğunun en büyük zindanlarından biriydi.

Aylar geçer, evden tek bir mektup alınmazdı, bu, çeşitli cezalardan biriydi. Açlık grevleri yapılır, başarısız firar girişimleri olurdu, fakat Mihail İvanoviç hiçbir zaman umudunu yitirmemişti.

Etap yürüyüşlerinden ve hücre cezalarından daha da korkunç olaylar meydana gelirdi: Asılan, kurşuna dizilen, zindanlarda veremden ölen, acılara dayanamayarak yaşamlarına son veren arkadaşlarına ilişkin haberler bunlar arasındaydı.

Öyle günler olurdu ki, eski dostlarının ihanetini ya da provokatörlüklerini öğrendikleri zaman nefret ve hınçtan deliye dönerlerdi.

Bir gün, fedai grubundan dostu Konstantin Zaharov'un polis olduğunu, Dmitriy Uhov'un tutukevinden doğruca manastıra gittiğini öğrenmişti. Uhov, zaten tanrı düşüncesiyle aklını bozmuştu, bu yüzden onun bu tutumu, onları o derece üzmemişti.

Nihayet, Mart 1917'de Sibirya kürek mahkûmluğundan eve dönüş zamanı -o unutulmaz günler- gelmişti. "Siyasal Mahkûmlara Selâm!" yazılı kırmızı bir kumaş lokomotifin önüne gerilmişti. Vagonların üzerinde kızıl bayraklar dalgalanıyordu. Vagonlardaki yolcular bir deri bir kemikti, kimisi mahkûm giyimli, kimisi sivil, kimisi asker elbiseliydi. Buna karşın hepsi de sarhoşluk derecesinde neşeliydi, vagon vagon dolaşıyor, hemşeri arıyorlardı. Bitimsiz Sibirya demiryolu boyunca her istasyondan yeni yeni yolcular biniyordu trene. Kucaklaşmalar, öpüşmeler, gözyaşları... Ne yapsınlar, zindanlarda sinirleri yıpranmıştı.

Ve her istasyonda mitingler yapılıyordu.

Zindan koğuşlarındaki tartışmalar mitinglere ve bazen yirmi dört saat süren toplantılara aktarılıyordu.

Diğer sanayi şehirlerine kıyasla küçük bir şehir olan Şuya'da neler oluyordu neler! Herkes elinden geleni esirgemiyordu. Şair Konstantin Balmont'un, bölgedeki mitinglerde her gün nutuk ata ata sesi kısılmıştı. Bütün konuşmaları, en çok "Zafere kadar savaşa devam!" sloganı etrafında dönüp dolaşıyordu. Hafta sonuna doğru nihayet sesi tamamıyla kısıldı, boğuk sesiyle bir şeyler söylerken eliyle boğazını tutuyordu.

Daha sonraları ne olacaktı?

Şuya'da Bolşevikler azdı, sürgün ve zindanda olanların hepsi dönmemişti henüz. Öte yandan, zaten az olanlar arasında görüş ayrılıkları vardı.

Ve birden, yedi Nisan'da, "Pravda"da, Lenin'in "Proletaryanın Günümüzdeki Ödevleri" başlıklı yazısı yayımlandı.

Mihail Martinov için yarına ilişkin görüşlerini bir denetimden geçirmek ne büyük bir mutluluktu!

Ve önceleri olduğu gibi, şimdi de Lenin'le aynı görüşte olduğunu anlamak, Mihail Martinov için gerçekten büyük bir mutluluktu! Aleksandr Tutukevi'ndeyken, veremden hasta Piterli dökümcü İvan Maksimov, ölümünden birkaç gün önce, Eser (Sosyalist Devrimciler Partisi üyesi) Çernouhov'a, dingin ve cılız bir sesle şu yanıtı vermişti:

— Herkesin inandığı bir insanı vardır, Filip. Sizinki Yevno Azef, bizimki ise Lenin.

— Sizin Lenin'iniz sizleri öyle bir yola götürecek ki...

— Benim gideceğim yol belli artık. Birkaç gün sonra ne yazık ki, oraya götürülmüş olacağım. Eh, ne yapalım. Fakat, kimin haklı olduğunu başkaları kanıtlayacak, Filip.

Şimdi yine bahar. İnsanın başını kaşımaya vakti yok. Mihail Martinov: İvanovo-Voznesenski Bolşevikler Şehir Komitesi üyesi,

seçimli fabrika direktörü. Pamuk ve yakıt tükenmek üzere. Ekmek yok, para yok. Vladimir İliç Lenin'in de işleri başından aşkın.

Mihail İvaniviç'in bütün düşüncesi Lenin'in yazısı ile meşgul. Başka hiçbir şeyi düşünemiyor. Andrey'le Nadya çıkarlarken, ancak o zaman, gözlerini gazeteden ayırdı ve "Güle güle çocuklar." diyebildi.

Gazetede şunları okuyordu Mihail İvanoviç:

"... Bizler. Bolşevikler Partisi, Rusya'yı inandırdık. Rusya'yı, zenginlerden yoksullara, sömürücülerden emekçilere kazandırdık. Şimdiki ödevimiz Rusya'yı yönetmektir."

Mihail İvanoviç, ağır ağır, her sözcük üzerinde düşüne düşüne okumasına devam ediyordu: "Yeni toplumsal sınıfın -o sınıf ki hâlâ gereksinim ve cahilliğin baskısı ve ezgisi altındadır- yeni duruma alışabilmesi, sağını solunu görebilmesi, işlerini örgütleyebilmesi ve kendi örgütçülerini yetiştirebilmesi için, elbette, haftalar değil, aylar ve yıllar gereklidir."

Semön Bakakin de şehir konferansında şöyle dememiş miydi: "Burjuvadan iktidarı aldığımız günden beri, yakında, allaha şükür altı ay dolmuş bulunacak. Neler yaptık bu süre içinde? Neler kazandık?"

Lenin diyordu ki:

"Tarihteki her derin ve güçlü halk hareketi içinde pislikler de bulunmuştur; deneysiz yenilikçilerle serüvenciler, kendilerini beğenmişler ve gevezeler, şarlatanlar, yapışmış budalaca paniğe kapılmalar, şaşkınlıklar, iş yapar görünmeler olmuş, bazı deneysiz "önderler" yirmi işe birden sarılmış ve hiçbirini sonuna ulaştıramamıştır.

Bunların hepsi bizde de var. Bunlar, bizde, İvanovo-Voznesensk'te de oluyor. Bizde de kendini beğenmişler ve gevezeler var. Şarlatanlar da. Kahrolasıcalar sokulmayı, yapışmayı, sızmayı başardılar. İl Askerî Komiseri Pavel Baturin, şehir komitesinde, ilk

sovyet askerî birliği komutanı Kuvaldin'in kaçış öyküsünü anlatırken şöyle diyordu: "Aramıza sızmış namuzsuz, para ve iki tabanca çalmış. Oysa kendisine öylesine güveniyorduk ki..."

Özellikle yazının sonu Martinov'u son derecede ilgilendirdi. Burada, suçlandırılan devrimcilerden söz ediliyordu. Bunlara ne yazık ki rastlanıyordu. İçlerinden bazıları devrime bütün varlıklarıyla bağlıydılar, düşüncelerinde içtendiler. Ne var ki, ana sorunlarda yanılıyorlar, geri bırakılmış, gericilerin ve yıkıcı savaşların derin acısını çekmiş ve ilerlemiş memleketlerden çok daha önce sosyal devrime koyulmuş bir memleketin kaçınılmaz olarak geçmek zorunda bulunduğu aşamaları kavrayamıyorlardı. Bu insanlar zorluklarla dolu geçici dönemlerin güçlükleri karşısında dayanıklık gösteremiyorlardı.

"Savaşın dehşetleri, en ummadıkları zamanlarda başlarına gelen iflaslar, yıkım ve açlığın görülmemiş acıları karşısında dehşete düşen küçük mülkiyet sahipliği, bu gibi tiplerin sosyal kaynağıdır. Bunlar, çıkış ve kurtuluş yolu ararken, proletaryayı destekleme ile umutsuz çırpınışlar arasında kararsızlıklar geçirirken, sağa sola yalpa vurmaktadırlar. İsterik yalpalamalar bize gerekli değildir. Bize, çelik gibi sağlam proletarya birliklerinin uyumlu ilerlemesi gereklidir."

Mihail İvanoviç'in yazıyı okuduktan sonraki ilk duygusu şu oldu: "Ne yazık ki şimdi İvanono-Voznesensk'te değil de, şu küçücük odada bulunuyorum."

Politeknik Müzesi'nin büyük salonu, gecenin saat onuna doğru ağız ağıza dolmuştu. Toplantıya, Rusya Merkez Yürütme Komitesi üyelerinden başka, işçiler, parti ve şûra aktivistleri çağrılıydı. Geçitler ve merdivenler de tıklım tıklımdı. Birinci sırada; genç kızıl ordu askerleri ve Moskova eyaletinin çeşitli köylerinden gelmiş köylüler oturmuştu. Bunlar, aynı gün yapılan eyalet köy kongresinde bulunmuşlardı.

Martinov'la Frunze, beşinci sırada yanyanaydılar. Martinov daha önceden gelerek arkadaşına da yer ayırmıştı.

— İvaniç, senin Andrey'e bak hele, dedi Frunze.

Andrey kapı yanındaydı, oradan prezidyuma kolayca gidilebilirdi.

— Şimdi Vladimir İliç Lenin konuşacak, sözü, bu sade ve olağan söz duyulur duyulmaz öyle bir alkış tufanı koptu ki, sanki tavan çökecek, duvarlar yıkılacaktı.

Nihayet, Sverdlov, salonu dinginleştirmeyi başarabildi, bundan sonra da öylesine bir sessizlik oldu ki, Yakov Mihayloviç'in (Sverdlov'un) elindeki zili, kırmızı çuha ile örtülü masaya koyduğu bile duyuldu. Ve bu şaşılası dinginlik içinde Lenin söze başladı:

— Yoldaşlar, sorunu, bugün, her zamankinden biraz daha başka biçimde önünüze sereceğim. Yani, Sovyet iktidarının önünde duran ödevler başlıklı yazım, toplantımızın ana raporu olacak.

Salon birden bembeyaz oldu, hemen hemen herkesin elinde not defterleri, öğrenci defterleri ve kâğıtlar belirdi. Salondakiler, Lenin'in konuşmasını not etmeye koyuldular.

1918, Mayıs

Yaşam, majeste Rus esnafının önüne her gün yeni yeni konular atıyordu.

— Bay yoldaşların işleri yine çıkmaza girdi. Kendi krallıklarının bayramı olan 1 Mayıs'ı kutlamaları ve kızıl bayraklarla caddelerde yürümeleri üzerinden kaç gün geçti ki... Ama, Alman, tuttu Rostok-Don'u Rusya'dan koparıp aldı. Artık balık malık hak getire... Bundan sonra balıklarımızı onların (Almanların) mamahen ve papahenleri atıştıracak...

— Yine kongreler kongreler... Tüm Rusya Emek Komiserleri Kongresi, Yakıt Kongresi, Halk Ekonomisi Şûraları Kongresi... Şaşmamak elde değil, Halk Ekonomisi Kongresi! Hepimiz yalın ayak-

ken nasıl kongredir, nasıl ekonomidir bu!

— Ve menşeviklerin de kongremsi bir şeyleri oldu. Gerçek kongreye cesaret edemediler, Tüm Rusya Danışma Toplantısı diye bir şey örgütlediler. Ve bütün konuşmacılar aynı nakaratı tekrarladılar: Şûralar iktidardan atılmalıymış... Liber sözü aldı ve: "Şûraların ölüm fermanını ilan edelim!" gibilerden bir karar tasarısı sundu.

— Alın gülüm, bir kongre daha: Kitaplık sorunu üstüne... Bunun anlamı nedir, be canım? Kitap okuyun, yiyecek işlerini düşünmeyin!

— Konservatuvarı millîleştirdiler, Tretyakov Galerisi'ni millîleştirdiler. Her şeyin halkın malı olduğunu, her şeyden halkın yararlanacağını ilan ettiler. Bunun sonu ne olacak, bir türlü anlayamıyorum.

— "Prens Potemkin Zırhlısı"nın işleri de bir türlü yürümedi. Zırhlının deniz erleri ayaklandıktan ve zırhlıyı Köstence'ye götürdükten sonra, Rumenler, Rusya'ya geri verdiler. Ve adı değiştirildi, "Aziz Panteleymon" oldu. Affedersiniz, çarı tahtından attılar ve zırhlının adını yeniden "Potemkin"e çevirdiler. Geçenlerde de "Özgürlük Savaşçısı" adını verdiler. Bir iktidar değişikliği daha olursa, bakalım o zaman bu zırhlının adı ne olacak?

— Yeni para hazırlıklarını duydunuz mu? Evet, yeni paralar hazırlıyorlar. Güvendiğim birinden duydum. Kâğıtta boynuzlu şeytan resmi varsa, bu, büyük para demek, dişi şeytan resmi varsa, bilin ki bu küçük para, yani beş rubleye kadar olacak.

— Yeni bir söz daha çıktı ortaya: "Prodotryat" [İaşe müfrezeleri sözünün kısaltılmışı. Bunlar köylere gidiyor, köy ağalarının gizledikleri ürün fazlasını ortaya çıkarıp aç halka dağıtılmak üzere Sovyet iktidarına teslim ediyorlardı -çev.].

— Duydunuz mu?.. Komşunun parti üyesi olmayan oğlu bu müfrezelerden birine yazılmış, "Anne," demiş, "Hiç telaş etmeyin, köylerdeki gizli çukurları açmaya gidiyoruz..." Soygun değil de nedir bu?

— Aman allahım!

— Önceden yapmaları gerekirdi bunu.

— Ulyanov Lenin'in "Sol Çocukluk ve Küçük Burjuva" başlıklı yazısını okudunuz mu? Ciddi söylüyorum: Okuyun! Ulyanov Lenin için her şey dava! Evet, evet; dava!

— İyi ama şu bizim patrik ne yapar! Neden bunların hepsini lanetlemez!

— İsa, korusun!

— Hele bir lanetle... Sonra onlar seni öyle bir lanetlerler ki, iler tutar yerin kalmaz. Yumuşak bizim Tihon... Beceriksiz...

— İngiliz'i, Alman'ı, Fransız'ı, Amerikan'ı, Japon'u... ve daha daha neleri... Hepsi tek Rusya'ya karşı...

— Allahım, sen koru bizi...

Bu Kadar Çılgınlık Yeter!

ÇeKa mensupları arasında, giderek, adeta fark edilmeden, herkes için zorunlu bir yasa yürürlüğe girdi: "Kimin şu anda hangi işle uğraştığı, çoğunun katılacağı bir hareket olmayacaksa, bundan sonra ne yapacağı konusunda birbirlerine soru sormamaları." Çoğunun katılacağı hareketi de sadece bu harekete katılacak olanlar bilirdi.

Yenilerden biri fazla konuşkansa sözleri dinlenmez, o da yaptığı yanlışlığın farkına vararak susardı. Bunun farkında olmayan gevezeler ise ÇeKa'da fazla tutunamazlardı.

Andrey, bu yasayı daha ilk günlerde anladığı için kimseye hiçbir soru sormazdı.

Filatov'un tutukevinden kaçtığını Peters'den öğrendikten sonra, bunu bir bilgi olarak kabul etti ve nasıl kaçabildiği konusunu eşelemedi. Zaten ilgilenseydi bile, Filatov'un kaçışının, Aleksandrov'un emriyle, tutukevi müdür yardımcısı, Sol Eser Sosin tarafından örgütlendiğini hiçbir zaman öğrenemeyecekti. Bunu, hiç kim-

se, hatta Filatov'un kaçışını araştırmakla görevlendirilmiş olan Terentiy Deribas bile bilmiyordu.

Altı Mayıs sabahı karısı Nadya'dan ayrıldıktan sonra, Vozdvijenka'da, Baltık ve Karadeniz Filosu'na bağlı Yük Taşıma Genel Müdürlüğü'nün dış kapısı önünde, deniz eri üniformalı Filotov'u görünce, Martinov'un ne büyük bir şaşkınlığa uğradığını anlayabilirsiniz. Filatov sakal bırakmış olmasına karşın, Andrey tarafından kolayca tanınmıştı.

O gece, Nadya, Andrey'e hamile olduğunu bildirmişti. Hemen hemen sabaha kadar uyumadılar. Artık gelecekteki yaşamlarını üç kişi olarak kabul ediyor ve tasarımlarını.ona göre yapıyorlardı. Andrey, oğlunun -kızı değil, oğlu olacağına bütün varlığı ile inanıyordu- hemen, en geç bir hafta sonra dünyaya geleceğini tasarımlıyor ve bu yüzden, çocuk arabasını ya da karyolayı ve diğer gerekli eşyayı derhal sağlamaları gerektiğini söylüyordu. Nadya işte iken, Mişka'nın yanında kimin kalacağını düşünüyordu.

Nadya onu dinledi, dinledi ve sonra gülerek kendine gelmesini söyledi. Çünkü, kızının -o da evlatlarının mutlaka kız olacağına ve Nastenka adını taşıyacağına inanıyordu- doğmasına daha pek çok zaman vardı.

Andrey, işte böyle bir mutlu ve sevinçli gecenin sabahında düşmanla yüzyüze geldi.

Filatov, kaldırımda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu, herhâlde birini bekliyordu. Andrey, afiş tahtasının ardına gizlendi. Henüz iki dakika bile geçmemişti ki, İvan Sevastiyanoviç Artemiev belirdi ve Filatov'un yanına gitti. Kısa bir konuşmadan sonra, deniz erleri tarafından korunan giriş kapısından içeri girdiler. Deniz erlerinden biri -Andrey bunu açık seçik gördü- Filatov'a, enerjik bir tutumla selâm durdu. Bu nasıl işti ki, tutukevinden kaçan suçlular Moskova'da serbestçe dolaşıyor, geceli gündüzlü nöbet tutulan bir binaya engelsizce girebiliyorlardı.

Andrey, bulunduğu izleme noktasından ayrılamıyordu. Filatov'la Artemiev'i elden kaçırırsa, bir daha git de bul. Ya başka bir yöne saparlarsa?

Andrey, taşıdığı sandıktan su boruları onarıcısı olduğu anlaşılan bir genci durdurarak, görev kartını gösterdi, Nadya'nın çalıştığı binayı işaret ederek:

— Derhal şu binaya git, ikinci kata çık, Nadejda Martinova'yı bul ve derhal buraya gelmesini söyle. Anladın mı?

Genç, alet sandığını bırakarak gösterilen yere koştu.

Bu sırada, Baltık ve Karadeniz Filosu'na bağlı Yük Taşıma Genel Müdürlüğü binası önünde, Andrey'in, Malaya Bronna olayı gecesi tanıdığı şoförün arabası durdu.

Arabadan, geniş bir somun suratlı ve kurbağa ağızlı, deniz eri kılıklı şişman biri güçlükle indi. Nöbetçiler, otomobili görünce put kesildiler, deniz eri kendinden emin tembel yürüyüşüyle yaklaşınca selâm durdular ve ağır kapıyı o derecede hızla açtılar ki, neredeyse birbirlerine toslayacaklardı.

Andrey riski göze alarak gizlendiği yerden çıktı, şoförün yanına gitti:

— Merhaba. Kimdi bu adam?

— Merhaba. Kim olabilir! Şefim, Germanov yoldaş. Sabah sabah sen ne arıyorsun burada?

— Karımı bekliyorum, dedi Andrey, kaldırımda su boruları onarıcısı ile kendisine doğru koşmakta olan Nadya'ya koştu. Gence:

— Teşekkür ederim, dostum, dedi.

Nadya, durumu birkaç sözle anladı:

— Derhal Malgin'e telefon edeceğim.

— O da durumu Peters'e bildirsin.

Baltık ve Karadeniz Filosu'na bağlı Yük Taşıma Genel Müdürü'nün tutum ve davranışları, gece alemleri, ne idüğü belirsiz kişilerle bağlantıları, Peters'i çoktan kuşkulandırıyordu.

Yakov Hristoforiş, bir gün Moskova Halk Komiserliği oturumlarından birinde Germanov'la karşılaştı.

Peters'i bu toplantıya, o sıralarda, henüz bozguna uğratılmamış olan ve kendilerine anarşist diyen kriminalistlerin işgali altında bulunan Morozov'a ait evin nasıl serbest bıraktırılacağı konusunda düşüncesini almak için çağırmışlardı.

Orada denizciyi görünce, kim olduğunu sordu. Moskova Halk Şûrası Başkanı Mihail Nikolaeviç Pokrovski, bunun Germanov olduğunu, bazen kendisine kamyon vererek yardımlarda bulunduğunu, bu yüzden de oturumlara çağırıldığını anlattı.

Oturum sırasında telefon çaldı. Pokrovski:

— Germanov yoldaş, sizi istiyorlar, dedi.

Germanov, telefonda söylenenleri dinliyor ve kısa konuşuyordu:

— Anladım! Başlayın! Adres? Geleceğim! Derhal.

Peters, Germanov'un bir kâğıda yazdıklarını da gördü: "Spiridonovka, Tarasov'un evi."

Germanov, çok geçmeden, Pokrovski'den özür dileyerek ayrıldı.

Peters, ertesi sabah, o gece Spiridonovka'daki, eski zenginlerden Tarasov'a ait evde korunan devletçe el konmuş halı, değerli mobilya ve tablo gibi eşyaların çalındığını öğrendi.

Bu iki kanıtı -telefon konuşması ile soygunu- karşılaştıran Peters, denizci bereli kurbağaya karşı güvensizlik duydu ve bu genel müdürlüğün ne olduğunun, nereye bağlı bulunduğunun Petrograd'dan sorulmasını istedi. Çünkü, Moskova'da bu soruyu kimse yanıtlayamıyor, omuz silkerek: "Allah bilir" diyorlardı.

Malgin, Nadya'nın telefonunu bildirince, Peters, Vozdvijenka'ya derhal bir müfreze gönderilmesini emretti.

Çekistler iki-üç dakika gecikselerdi, Artemiev'le Filatov, Germanov'un arabasıyla ortadan kaybolacaklardı. Arabanın arka kanepesine oturmuşlardı, besbelli ki şefi bekliyorlardı.

Malgin, arabayı tek başına durdurmayı kararlaştırmıştı. Vozdvijenka'yı yandan geçti. Eli, cebindeki tabancasındaydı. Artemiev'le Filatov sırtları dönük olduğu için onu görmüyorlardı.

Andrey, komutasındaki birkaç kişiyle birlikte, Vozdvijenka'nın sağ yanından harekete geçti. Amacı, Malgin şoförü durdurmayı başaramazsa, 9 numaralı evin ötesinde arabanın yolunu kesmekti. Ötekiler, bir gerileme olasılığı karşısında onları desteklemek için, Mohova yakınında durmuşlardı.

Malgin ve Germanov, aynı süre içinde otomobile vardılar. Genel Müdür, şoförün yanına oturdu:

— Çek Sokolniki'ye, emrini verdi.

Malgin, şoförün elin tuttu:

— Dur bakalım, yoldaş.

Germanov, arabasını durdurmak cüretini gösteren küstaha hayretle baktı. Filatov, Malgin'i görünce, otomobilden atlayarak Mohova'ya doğru koşmaya başladı. Malgin, "Dur! Ateş edeceğim" diye bağırarak ardından koşuyordu.

Yoldan geçenler, sanki bir kasırga tarafından sürüklenip kayboldular. Çekistler de Filatov'un peşindeydiler. Mohova'ya ulaşamayacağını anlayan Filatov, Arbat yönüne döndü, Artemiev'e doğru bir şeyler bağırınca, öteki de arabadan atlayıp genel müdürlük giriş kapısına doğru kaçmaya başladı.

Çekistler, tüm Vozdvijenka genişliği boyunca Filatov'a doğru ilerliyorlardı. Andrey, Filatov'un sapsarı yüzünü yakından gördü, beresindeki "Petropavlovsk" yazısını okumaya muvaffak oldu:

— Diri yakalayın! komutasını verdi ve derhal yere yattı.

Malgin. Filatov'un tabancasını bir vuruşta yere düşürdü ve ateş etmesine meydan vermedi. Andrey bu durumu görmemişti.

Germanov, birçok küstahlık rezervine sahipti. Otomobili çember içine alan Çekistler kimlik belgesini istedikleri zaman, geniş ağzı ile güldü:

— Beni denetlemeden de geçebilirsiniz, dedi ve Çekistler arasında duran Filatov'u göstererek devam etti:

— Benim bu itlerle hiçbir ilişiğim yok. Kendilerini otomobilime almamı rica ettiler. Baktım, bizim filonun adamları...

Germanov'un görev belgesi düzgündü, köşede erguvanî bir damga vardı, alt tarafta da şu önemli cümle yazılıydı: "Germanov yoldaş, yolcu ve yük treniyle, lokomotifle, kısaca her türlü trenle yolculuk yapabilir. Yardım için başvurduğu herkes, her daire bu yardımı derhal yapmakla yükümlüdür."

Kendisine özür dilemekten başka çare kalmıyordu.

Ne var ki, Filatov, Butirki tutukevine tek başına gitmek niyetinde değildi:

— Budalalar ne diye kavuk sallıyorsunuz buna? Mikta Korkin'in ta kendisidir, diye bağırdı.

Ve tam bu anda, Germanov Korkin'in attığı bir bomba etrafı inletti.

Vozdvijenka'daki 9 numaralı evi ancak öğleye doğru ele geçirebildiler.

Artamiev'i, kilerde ölüm korkusu içinde buldular. Birisi, İvan Sevestiyanoviç'i eski, tozlu mobilyalar ardına sokmuş, rezeyi de geçirmişti.

Yük Taşıma Genel Müdürlüğü'ne ilişkin tek bir resmî yazı, tek bir dosya ele geçiremediler. Buna karşılık, ikinci katta ve tavanda, Spiridonovka'daki Tarasov'un evinden kaldırdıkları halılar ve tablolara kadar birçok eşya buldular.

On yedi kişi yakaladılar. Bunların on beşi deniz eri kılığındaydı. Yalnız, İntim Köşe ve İllegal'in ünlü müşterilerinden Simka Korobitsina (gerçek adı Simono Koro) ile, adını vermek istemeyen siyah saçlı güzel bir kız anadan doğma çıplaktılar. İkinci katın arka odalarından birinde derin uykudaydılar. Simka dinginlikle giyindi ve:

— Gene mi Butirki? diye sordu.

Siyah saçlısı dişi bir kaplan gibiydi, ısırıyor, tükürüyordu. Kendisini sarı atlas örtüye sımsıkı sarıp sarmalamak zorunda kaldılar.

Bir hayli ganimet de ele geçirildi; yedi kamyon, bir binek otomobili, beş makineli tüfek, beş tüfek ve bir çuval dolusu tabanca.

En önemlisi, Baltık ve Karadeniz Filosu'na bağlı hiçbir Yük Taşıma Dairesi'nin bulunmadığının açıkça anlaşılmış olmasıydı. Hükümetin daha Moskova'ya taşınmasından önce, 9 numaralı evi ele geçirmiş büyük bir haydut çetesi vardı. Tutuklulardan biri sorgusu sırasında, çetenin son günlerde taşınma hazırlığı içinde olduğunu söyledi. Elebaşları olan İkinci Filo kaçaklarından Mitka Korkin, yani Arhip Savelieviç Germanov böyle buyurmuş. Bir gün önce yaptıkları genel toplantıda:

— Moskova'daki çılgınlıklarımıza bir son verme zamanı geldi artık. ÇeKa bizimle ilgilenmeye başladı. Peters şeytan gibi bir adam. Gülümserken bakışları insanın kalbini deliyor," demiş.

Çekistler, başkanlarını, hiçbir zaman, son toplantıdaki kadar öfkeli görmediler.

— Münasebetsizliğin daniskası bu! Burnumuzun dibinde, Moskova'nın göbeğinde, Kremlin'in üç adım ötesinde bir haydutlar çetesi küstahça eylemde bulunuyor da, bunu biz, bir rastlantı sonucunda, son anda öğreniyoruz! Kötü çalışıyoruz yoldaşlar, kötü! -Aleksandroviç'e sert sert baktı- Filatov'un kaçışını neden bana bildirmediniz?

— Böyle önemsiz işlerle sizi meşgul etmek istemedim, Feliks Edmundoviç.

Peters, bir an Aleksandroviç'e baktı, fakat bir şey demedi.

Kiyatkin, Petrograd'dan dönüyordu, son derecede neşeliydi, çünkü gezisi başarılı sonuç vermişti. Bu başarıda "bay rastlantı"nın büyük rolü olmuştu. Zaten Bay Kiyatkin, rastlantıya allahtan fazla inanırdı. Trende, saçları karman çorman, sakallı Mis Voran'la tanışmamış olsaydı, yaşamı kim bilir ne kötü olacaktı, bunu düşünmek bile tüyler ürperticiydi. Mis Voran trende migren krizine yakalanmamış olsaydı... Ve nihayet, Mis Voran, yola çıkarken, timsah ağzını andıran büyük çantasına acele ile migren kalemini koymayı unutmamış olsaydı... Ve Kiyatkin'in migren kalemi için koşması gerekmeseydi...

İşte bunların hepsini bay rastlantı yapmıştı.

Bay rastlantı, iki gün önce de Petrograd'da gücünü ve Bay Mitrofan Kiyatkin'e bağlılığını göstermişti.

Genç ve yetkili uçak konstrüktörü, profesör Puhov'dan daha anlayışlı ve daha uyuşmacı çıkmıştı.

Balık, elbette ki kolayca yakalanmadı, olta yemi yutulacak cinstendi, bundan başka, Mitrofan'ın korku ve riskle de olsa yaptığı vaad önemliydi. Fakat, değerdi bunlar, çünkü, konstrüktör sadece yetenekli değil, aynı zamanda deha sınırına varmış bir kişiydi.

İyi ama Puhov da küçümsenmemeliydi, o da büyük bir değerdi.

Kapıyı saçları karmakarışık bir genç açtı ve kızgın bir sesle sordu:

— Kimi arıyorsunuz?

— Profesör Puhov'u.

— Evde değil.

— Öyleyse Lidya Nikolaevna'yı görebilir miyim?

Mister Kiyatkin, gencin bu soruya daha yumuşak bir sesle yanıt verdiğini fark etti:

— Ne yazık ki sağlık durumu iyi değil.

— Belki yardıma gereksinimi vardır.

— Siz ÇeKa'dan mısınız yoksa?

Kiyatkin nezaketle gülümsedi:

— Hayır. Kiminle konuşuyorum?

— Puhov'la.

Kiyatkin içten sevindi:

— Sergey Aleksandroviç, siz misiniz? Sağsınız demek? Merhaba! Anneniz kim bilir ne kadar mutludur!

Yatak odasından annesinin sesi işitildi:

— Seröja! Kim o gelen?

— Benim, Lidya Nikolaevna, Kiyatkin! Ölülerin dirilmiş olmasından dolayı sizi kutlarım!

Sergey Aleksandroviç'in Alman tutsaklığından herkesten önce kurtulması ile, talihin kendilerine gülmüş olmasından, o günlerde demiryollarında yolculuk yapmanın akıl almaz güçlüklerinden ve daha birçok şeyden konuştular. Ev sahibine çok sert bir sigara sunan Kiyatkin, yapmacık bir ilgisizlikle sordu:

— Nereye gitti dediniz Aleksandr Aleksandroviç?

— Şatura'daki Merkeze.

— Yalnız mı?

— Doğrusu ya, bilmiyorum. Herhâlde torf sorunu ile ilgili olarak. Şimdi babamın yeni bir merakı var; torfla elektrik santralı işletmek. -Sergey güldü.- Bolşevikçilerin işi duman! Kömür yok, petrol yok!

Kiyatkin yine ilgisizlik tutumu içindeydi:

— Şatura'da herhâlde torf bataklığı var?

— Olağanüstü bir bataklık! Ben bu işin uzmanı değilim, tam bir bilgim yok. Fakat, öğrendiğime göre, orada yüz milyonlarca ton torf var. Mahşere kadar yetecek ve de günahkârlara katran kaynatmaları için şeytanlara da kalacak.

Kiyatkin'in sıkıldığı belliydi, torflu da olsa, bataklık üstüne konuşmak hoşuna gitmiyordu.

— Bir uzman olmadığınızı söylediniz. İlgilendiğim için affınızı dilerim, mesleğiniz ne?

— Ne yazık ki, yarım kalmış yüksek öğrenim. Üniversitenin dördüncü sınıfındayken askere alındım.

— Babanız, sizin pilot olduğunuzu söylemişti?

— Geçmişe mazi derler. Beni altında yaldızlasalar, artık hiçbir uçağa binmem. Kanıksadım.

— Bundan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz?

— Allah bilir.

— Sanıyorum ki, ne Bolşeviksiniz, ne de onların sempatizanı.

— Allah yazdıysa bozsun.

— Mademki öyle, size şunu açıkça söyleyebilirim, bütün bu çılgınlıkların sonu hiç de uzak değil.

— Ne yazık ki siz, dileği gerçekmiş gibi kabul ediyorsunuz. Oysa yanılgı çok sakıncalı bir şeydir.

— Öyle anlaşılıyor ki, sizce her umut bir yanılgıdır. Oysa ben, başında serüvencilerin ve Alman casuslarının değil, akıllı, öğrenimli, aydın kişilerin bulunduğu güçlü ve büyük bir Rusya'yı göreceğimi umuyorum. Bayağılar da yerlerini bilmelidirler... Şimdiki Rusya'da ihtiyatlı, tedbirli olmayı bilmek gerek. Bizde, Birleşik Amerika'da her şey yerli yerinde ve açık seçik. Bir kantoraya girdiğim zaman derhal anlıyorum; şu küçük oğul, bu, büyük oğul, öteki mal sahibi. Burada ise her şey başaşağı. Bir komiteye gittiğim zaman, bakıyorum, bakıyorum da: "Şu eli ayağı düzgün bay olsa olsa buranın şefidir" diyorum. Oysa şef olarak karşıma ya bir asker ya bir deniz eri ya da -daha kötüsü- bir kadın çıkıyor... Ha, bak, tam kadın sözü açılmışken... İster misiniz bir yerde şöyle dört başı mamur bir çilingir sofrası kuralım?

Sergey bir kararsızlık geçirdi. Serbest geceleri vardı... Ana Fö-

dorovna barışmaya pek yanaşmıyordu. Konuşmasına konuşuyordu, ne var ki eşikten içeri adım attırmıyordu. Bundan başka, cebinde ancak bir sarımlık tütün kalmıştı.

— Canınızı sıkan bir derdiniz mi var? Para bakımından sıkıntılı durumdaysanız bir kolayını buluruz. Size poliçesiz ve faizsiz bir miktar borç önerisinde bulunabilirim.

Sergey sinirli sinirli gülümsedi:

— Bu önerinizi kabul etmemem gerekir. Fakat alacağım, ancak bir koşulla.

— Buyurun, söyleyin.

— Biliyorum ki, siz bir Rockefeller değilsiniz ve paranızı havaya savuracak değilsiniz. Demek ki ben size bir iş için gerekliyim. Doğru mu?

— Bravo! Siz yaman bir iş adamısınız.

Tam saat onda Tverskaya ile Nastasinka'nn kesiştiği yerde buluştular. Kiyatkin otomobilin kapısını açarak Sergey'i davet etti:

— Kendinizi evinizdeymiş gibi rahat hissedin. Tanışın.

Arabada iki genç kız vardı; biri, gözlerine trajik bir anlam vermiş, bretonlu, öteki, fındık kurdu denen cinsten, ufak tefek ve küçümencik elli.

Kiyatkin:

— Yavru, kapat perdeyi! emrini verdi.

Perdeler kapanınca içerisi küçük bir odaya döndü ve küçük el feneri de yakılınca tamamıyla intimleşti.

İçerdekilere birer kadeh Fransız konyağı sunan Mitrofan, hafif bir sesle:

— Tanrıya şükürler olsun! diye mırıldandı.

Fındık kurdu, bir yandan cıvıldadı, diğer yandan da bir yudumda içti. Sessiz arkadaşı da onu utandırmadı.

Şişeyi bitirince, Kiyatkin'in önceden masa ayırttığı Şairler

Kahvesi'ne gittiler. Kızların esmer olanı Sergey'in koluna girdi, demek ki kadınların rolleri de önceden belirlenmişti.

Sergey bu kahveye ilk kez geldiği için etrafı dikkat ve merakla gözden geçiriyordu. Burası gürültülü ve sigara dumanıyla kaplıydı. Yandaki masada ak saçlı, şişman ve siyah Rus gömlekli biri, biraz Gogol'ü andıran, sivri burunlu bir gence yüksek sesle bir şeyler dikte ediyordu. Genç adam, Gogol'e benzediğini biliyordu ki, saçlarını Gogol gibi taramıştı. Şişko, masayı zaman zaman yumrukluyor ve dağınık saçlı başını sallıyordu:

— Bay Lenin, parlak sözlerle konuşmanın, deklase olmuş küçük burjuva aydınlarına özgü bir nitelik olduğunu söyler. Biz parlak sözlerle konuşmuyor, eylemde bulunuyoruz...

Kiyatkin gülümsedi:

— Anarşist bunlar... Gazetelerinin son sayısını hazırlıyorlar. Her yerden kovuldular. Şimdi buraya sığınmışlar. Finita la komediya...

Kenarlarına mavi şerit geçirilmiş siyah ceketli kahve müdürü anarşistlerin masasına geldi:

— Baylar, hani gürültü yapmayacaktınız ya? Burada politikayla uğraşmayacağınıza söz verdiniz.

Şişman, ağız dolusu bir küfür savurduktan sonra: "Defolun başımdan... Sokakta mı çalışalım yani!" diye bağırdı.

Direktör nezaketle ellerini kavuşturdu:

— Ama hiç olmazsa sessizce yapın bunu...

Bu sırada, kara kaşlı, uzun, yakışıklı biri kapıda belirdi. İçeriye şöyle bir göz attıktan sonra büfeye doğru yürüdü. Kiyatkin onu görünce sevinmişti:

— Aleksey İvanoviç! diye haykırdı.

Yakışıklı adam geldi ve oradakilere önem vermiyormuş gibi bir davranışla elini uzattı.

— Tanışın, baylar. Teğmen Puhov.

— Ben, Siderov, diye kendini tanıtan yakışıklı adam alaycı bir sesle ekledi: Rütbem ve mevkiim sizi ilgilendiriyorsa, söyleyeyim, Moskova Ekonomi Milis Örgütü'nde çalışıyorum.

Viktor İvanoviç Politik Doğrultusunu Değiştiriyor

Gün geçmiyordu ki, ayaklanma ve başkaldırma olmasın. Şehirler ayaklanıyor, köyler ayaklanıyor, demiryolu istasyonları ve posta-telgraf dairelerinde başkaldırmalar oluyordu. Tren katarlarına, vapurlara elkonuyor, bankalar soyuluyordu. Vatan kurtarmak için ortaya atılanların sayısı az değildi. Kuş uçmaz kervan geçmez Grohovets ilçesinde ya da ıssız Alatir'de, yine aynı durumda olan Çuhloma'da, kendi aile ve komşularından başka kimsenin ne adını, ne sanını bildiği Penkin veya Belkin gibileri, etraflarına birkaç kişiyi toplayarak, Bolşeviklere karşı "Haçlı seferleri"ne girişiyorlardı. Beş kişiden tutun da elli kişiye kadar müfrezeler vardı. Yani kimin gücü ne kadar yeterse o kadar toplayabiliyordu. Yerel şûra yöneticilerinin acemilikleri, Bolşevik örgütlerinin sayıca azlığı, özellikle bazı yerlerde işçi bulunmayışı, bu ayaklanmalar için elverişli koşulları hazırlıyordu. Orta ve küçük çaplı serüvenciler, başlangıcın güç olduğu sanısındaydılar. Bunlar, örneğin, Yürivest'ten, Elebug'dan veya başka yerden başlayacağız ve ayaklanma dalga dalga Moskova'ya kadar genişleyecek, diyorlardı. Eylem çevreleri kendi deyişleriyle "sınırlı olan" birçok elebaşı, bir soygun yapıp ortadan kayboluyordu.

Şairler Kahvesi'nde Kiyatkin'in Sergey Puhov'a tanıştırdığı kara kaşlı, yakışıklı adam, bu orta çaplı serüvencilerden biriydi. Moskova'ya karşı "kutsal seferi"ne (bu "kutsal" sözcüğünü mutlaka kullanacaklardı) şubat ayında Elatma'dan başlamaya hazırlanıyordu. Ne var ki, yirmi yedi kişilik, "Bolşeviklere karşı kutsal kin duygusu ile dolu, kahraman" ordu, Deri Fabrikası işçileri tarafın-

dan tuzla buz edildi. Elatma silahlı kuvvetleri "başkomutanı" Georgi Petroviç Avaev, ilçe bankası soygununda ele geçirilen parayı cebe indirmeye muvaffak olarak soluğu Moskova'da aldı. Banka mahzeninden alınan paralar, harekâtın tek zaferiydi. Avaev, Moskova'da, Suharevka'da sağladığı sahte belgelerle Aleksey İvanoviç Sidorov oldu. Eski subaydan, her türlü işi yapmaya hazır işsiz aydına dönüştü.

Elatma Bankası soygunundan ele geçen paralar çabucak erimeye başladı. Kadeh arkadaşlarından biri, Avaev'i, Bolşaya Polyanka'daki eski Kurliyandiya Aşevi'nde öğle yemeklerini yemeğe razı etti. Ilımlı fiyatlı yemekleri peşin para ile yiyorlardı. Her yemeği değil, ancak önceden ısmarladıkları yemekleri yeğliyorlardı.

Üçüncü gün masalarına, henüz otuzunda olmayan biri oturdu. Konuşmaya başladılar. Yeni gelen, kendişi için hiçbir şey söylemiyor, sadece sorular soruyordu: "Kimdi?", "Nereliydi?", "Çoktan mı Moskova'da bulunuyordu?", "Orada bulunmuş muydu.", "Rütbesi neydi?"

Avaev, ona:

— Siz, dedi, ya çok cesursunuz ya da provokatör. İster misiniz şimdi bir milisyoner çağırayım?

— Buyurun, çağırın. Fakat, unutmayın ki, bunlar sizin son sözleriniz olacaktır.

— Hiçbir şey yapamazsınız bana.

Yeni gelen nezaketle yanıtladı:

— Yalnız tek bir şey yapabilirim. temiz bir dayak atarım. Siz, eski bir subaysınız. Belgeleriniz sahtedir. Ve cebinizde tek bir kopeyka bile yoktur. Size iyi bir durum sağlayacağım. Yalnız sorduklarıma doğru yanıtlar vereceksiniz. Öğreniminizi nerede gördünüz?

— Lisede. Altıncı sınıfa kadar okudum.

— Beni sivil öğrenim ilgilendirmiyor. Askerî okul ilgilendiriyor.

— Vilno Askerî Okulu'nu bitirdim.

— Rütbeniz?

— Kurmay yüzbaşı.

— Doğum yeriniz?

— Elatma. Soylu ailedenim.

— Çok iyi.

Ve elini uzattı. Küçük, fakat sağlam bir el:

— Ben, Arnolt Pinka.

Şairler Kahvesi'ndeki görüşmeden üç gün sonra, Avaev, Pinka ve Puhov, aynı Kurliyandiya'daydılar. Bir gün sonra da, Ostojenka'daki Küçük Paris Oteli'nde Georgiy Avaev, komutan adayı Sergey Puhov'u, Savinkov'un yardımcısı kıdemli yüzbaşı Kazarnovski'ye takdim etti. Vatan ve Özgürlükleri Savunma Birliği'nin yeni üyesinin takdimi sırasında, Avaev, tüzük gereğince, en gerekli bilgileri verdi; doğum tarihi, sosyal kökeni, askerî öğrenimi ve son görevi. Ve sonuç olarak, coşku ile ekledi:

— Davamıza son derecede bağlıdır. Kremlin'dekilerden bütün kalbiyle nefret etmektedir. Her özveriye hazırdır.

Kazarnovski, Puhov'un, elini sıkı sıkıya sıktıktan sonra sordu:

— Tüzüğü okudunuz mu? Bir kuşkuya düşerseniz, düşünmek için serbest birkaç gününüz var mı?

— Hiçbir kuşkum yok.

— Çok memnunum.

Dışarı çıktıkları zaman Kazarnovski Avaev'e şu emri verdi:

— Üç gün sonra teftiş var. Hazırlanın!

Akşamüstü saat altıya doğru, dairelerde iş saatinin sona ermesinden biraz önce, Preçistenski bulvarında, elinde budaklı bir sopa olan bir ihtiyar, Arbat meydanından bakınca sağda, Gogol heykelinin yakınında bulunan peykeye doğru, ayaklarını sürüye sürüye ilerliyordu.

Sırtında, eski püskü, tümü yağ lekeleri içinde bir palto vardı. Ayaklarındaki yama yama üstüne vurulmuş deri galoşları ondoku-

zuncu yüzyılın ikinci yarısından kalma idi. Kramskoy ve Perov'un çağdaşları olan ressamların giysilerinin zorunlu bir öğesi olan geniş kenarlı şapkası da o dönemin bir artığı idi.

Akşam sıcağına karşın paltosunun yakası kalkıktı ve beyaz sakalını kapatıyordu.

İhtiyar zorlukla peykeye çöktü, sopasına dayandı, geniş bir nefes aldıktan sonra, gözlerini yarı kapayarak öylece donup kaldı.

Albay Perhurov da, hemen hemen aynı süre içinde karşı peykeye oturdu. Yıpranmış subay şapkasını çıkarıp sol yanına koydu. Beyaz mendiliyle alnını kuruladı ve mendil elinde oturmasını sürdürdü.

Bulvarda tek tük insan vardı, torunlarıyla ihtiyar kadınlar ve kimseye aldırış etmeden konuşan birkaç çift.

Arbat meydanından gelip düşünceli Nikolay Vasilieviç Gogol'ün heykeli önünden geçenler de azdı, öncelikle orta ve genç yaşta insanlardı. Bulvara gelir gelmez, sanki komuta almışlar gibi şapkalarını çıkarıyor ve sol ellerine alıyorlardı.

Hiçbiri durmuyor, Perhurov'a bakmıyor, oturmuyor, dinginlikle, fakat çabuk çabuk geçiyorlardı, ancak gençlerden bazıları ihtiyara şöyle bir göz atıyorlardı.

Sergey Puhov, sonuncular arasındaydı. Paltosunun düğmelerini çözmüştü üniversite öğrencisi şapkası sol elindeydi, ayaklarında, bir gün önce Suharevka'dan satın alınan kalın "Aleriman." pençeli ayakkabıları vardı.

Perhurov, tam saat yedide kalktı, ağır ağır aşağı doğru yürümeye koyuldu. İhtiyar da peşinden gidiyordu. Albay, kilise ardında bulunan küçük bir eve girdi, ihtiyar da ardından...

Perhurov tarafından terslenseydi, Kıdemli Yüzbaşı Kazarnovski daha memnun olacaktı. Onun coşkun karakterini bilirdi, bazen deliye dönerdi. Fakat Perhurov bunu yapmadı, öyle bir horlayıcı nezaket içindeydi ki, yerin dibine batmak işten değildi.

— Çok sayın Pötar Mihayloviç, müsaadenizle sorayım: Bu rezilce giysiyi nereden buldunuz? Bir tiyatronun gardrobundan ödünç mü aldınız? Ve şunu da sormama müsaade edin: Bu sempatik şapkayı da nereden sağladınız? Büyük dedenizden miras mı kaldı? Ve şunu da sormak cesaretinde bulunacağım: Bu sakalı suratınıza kim yapıştırdı? Bu rezilce giysiyle bir daha görmeyeyim sizi! Anladınız mı?

— İyi ama, ben her zamanki giysiyle gelemezdim buraya.

— O da nedenmiş?

— Kendimi gizlemem gerekirdi.

Perhurov kendini tutamadı:

— Bu, bir konspirasyon değil, delilik. Çekistlere özgü bir yabanilik. Kaç kişi saydınız?

— Yüz on yedi.

— Bense yüz on dokuz.

— Belki bazıları gözümden kaçmıştır. Yüz yirmi kişinin geçmesi gerekiyordu. Teğmen Kozlovski hasta...

Konuşma her şeye karşın tatlıya bağlandı. Perhurov, sonuçlamasını yaparken şaka yapmak lütfunda bile bulundu:

— Teftişten, sakalınız dışında, genellikle memnunum. Cesur çocuklar...

"Vatan ve Özgürlükleri Savunma Birliği"nin cesur çocukları sayıca her gün artıyordu. Gizli karşı-devrimci örgüte daha fazla eski subaylar üye oluyordu. 1918 yılı baharında, başkentte birkaç bin eski subay toplanmıştı; kimisi hastanelerdeki tedavilerinden sonra cepheye dönmemiş, bazıları türlü türlü nedenlerden dolayı kendi şehirlerinden kaçmış, bir kesimi de iş bulmak için gelmişti. Devrimde iflas etmiş eski büyük zenginler de vardı aralarında. Bunlar, "Vatan ve Özgürlükleri Savunma Birliği"nin en öfkelileriydi.

Aydınlar da vardı; 1915 yılında askere alınan ve çabuk elden alaylı subay yapılan öğretmen ve üniversite öğrencileri. İçlerinde,

Sovyet egemenliğinin Rusya'yı felakete sürükleyeceğine candan inanmış insanlar da bulunuyordu, bu yüzden, Rusya'yı "barbarlıktan" kurtarmak için savaşmak kararındaydılar.

Subayların önlerinde yürüyecekleri birçok yollar vardı.

Yolun biri, Sretenkaya, Rusya çapında Kızıl Ordu'yu örgütleme şubelerinin bulunduğu binaya götürüyordu, orada Kızıl Ordu Bölge Komiserlikleri kurulmuştu. Her köşeye yapıştırılmış duyurular, Bolşevik gazetelerinde yayımlanan çağrılar Kızıl Ordu'ya gönüllü yazılma çağrılarında bulunuyordu.

Birçokları bu çağrılara uyarak geliyor, yazılıyor ve çok geçmeden, Mihaylovski çiftliği ya da Orşa civarındaki cephelere sevkediliyordu. Yalnız bir günde, on beş Nisan'da, Danilovski Komiserliği'ne iki yüzden fazla gönüllü yazılmıştı. Bunların otuz yedisi subaydı.

Mihail Lukin'le Genelkurmay'dan Albay İvan Nikolaeviç Strukov da gönüllüler arasındaydı. Bölge Askerî Komiseri Bolşevik Ribin, Strukov'u derhal tanımış ve seferberlik harekât kesimine başkan olarak atamıştı.

Albay Strukov'la Astsubay Ribin ve daha birkaç asker, 1915 yılı Şubatında, çemberden kurtulmak için, Avgust ormanlarında iki haftadan fazla dolaşmışlardı. Ribin, Serski Les köyündeki bir samanlıkta, beş gün yaralı Strukov'a bakmış, geceleri, yiyecek bulabilmek için boş evlerde arama yapmıştı.

Bir insanın candan konuşabilmesi için beş gün yeterlidir ve Ribin, albayın, Rusya'nın başına gelen felaketler karşısında ne derin acılar çekmekte olduğunu yakından görmüştü. O zaman, yani 1915 yılının Şubat ayında, Ribin, belirli nedenlerden ötürü, ölümden kurtardığı albaya, kendisinin, daha 1905'te yani on sekiz yaşındayken, İvanovo-Voznasensk'te Bolşevik Partisi'ne üye olduğunu söyleyemezdi.

Albayla askeri, tamamıyla olmasa bile birbirlerini anlamışlar-

dı. Bundan sonra savaş, kendilerini değişik yerlere atmıştı. Ve şimdi işte, hiç beklenmedik bir zamanda yeniden birleşmişlerdi.

... Eski subayların önünde birçok yollar vardı. Herkes, kendine en elverişli olanı seçiyordu.

"Vatan ve Özgürlükleri Savunma Birliği" güçleniyordu. Savinkov, Merkez Karargâhı üyelerine, her toplantıda şunu belirtmekten geri kalmıyordu:

— Bolşevikler arasında çalışan bizim adamlarımızı arayıp bulun!

Bir gün, kestane saçlı ve Scherlok Holmes suratlı birini getirdiler Perhurov'un yanına,

— Kremlin'den. Sağlam adam, diye tanıttılar.

Perhurov, kendisiyle nezaketle konuştu, sorular sordu ve doğal olarak hiçbir ödev vermedi. Kim olduğunu araştırdılar, adının Smoleviç ve Odesalı olduğunu öğrendiler. "Çok uzak memleketlerden" gelirken Moskova'ya uğramış, silahlı bir soygun yüzünden içeri düşmüş, mali bakımdan çok ağır durumdaymış. "Birlik"in Kremlin'den adam aradığını nereden öğrendiğini bir türlü anlayamadılar.

Bir gece işçi nöbetçi, Parfönövska'daki "Eynem" Fabrikası yakınından geçerken silah sesi ve bir haykırış duymuş. Sesin geldiği tarafa koşmuş ve kaldırımda bir cesetle karşılamış. Üzerinde hiçbir belge yokmuş. Sadece, ceketinin astarı arasında, Smoleviç adına, Odesa mühürlü bir mektup bulmuşlar. Albay Perhurov'un emri böylece yerine getirilmiş.

Buna karşılık, Moskova Ekonomik İşler Milisi Şefi Vodennikov'la ilişkiler iyi sonuç verdi. Vodennikov gerçekten güvenilir adamdı; sahte belgeler sağlıyor, tabanca ve mermi veriyor, gerekli kişileri ve bu arada Pinka'yı işe yerleştiriyordu.

Perhurov'un casuslarına, Ribinsk, Yaroslavl ve Murom'a yolculuk belgeleri sağladı.

Casuslar gittiler ve şu bilgileri gönderdiler: Ribinsk'teki topçu depolarında milyonlarca tüfek mermisi, binlerce top mermisi ve iki yüzden fazla yepyeni top var. Yaroslavl'da kendi haline bırakılmış zırhlı otomobiller bulunuyor, yerel Bolşevik yöneticiler bunların varlığından bile habersiz. Murom'da Sovyet askerî karargâhı bulunmaktadır. Bu yüksek askerî şûranın korunması birkaç askerin elindedir.

Bu derecede önemli haberleri öğrenen Savinkov'un yabancı dostları daha cömert davranmaya başladılar. Sorular soruyor, dinliyor, övüyor, fakat sadece vaadle yetiniyorlardı, daha sonraları, elli bin, bazen de yüz bin ruble "sadaka" vermeye koyuldular. İyi ama, sadaka ile ne iş görülebilirdi ki... Boris Viktoroviç, Konsolos Grönar'la yaptığı bir konuşmada memnuniyetsizliğini belirtti.

Ve müttefikler, allaha şükür, kesenin ağzını açtılar. Aşırı derecede bir yekûn da olmasa -yine de az sayılmaz- bir defada iki milyon birden verdiler.

Artık bu para ile bir şeyler yapılabilirdi. Elbette ki, Sovyet iktidarını devirmek için yeterli bir yekûn değildi. Bu iş için büyük kapital gerekliydi. İyi ama, hiç olmazsa bir gürültü koparılabilirdi.

Moskova'da askerlerinin sayısı beş bini aşmıştı. Bir an önce harekete geçmek için sabırsızlanıyor, sinyal bekliyor, "Neden gecikiyoruz yahu?" diye heyecanlanıyorlardı. Ve birden, bir sürpriz; nereden, biliyor musunuz? ÇeKa'dan değil, allah göstermesin! Boris Viktoroviç'ten!

Bir gün, Genel Karargâh'ını hiç beklenmedik bir anda toplantıya çağırdı ve soğuk bir sesle konuştu:

— Moskova'da ayaklanmaya kalkışmak tamamıyla anlamsız bir iş! Kremlin'i ele geçirebiliriz! Bunun için elimizdeki güç yeterlidir. Lenin'i öldürebiliriz! Komserleri kurşuna dizebiliriz!

— İyi ama, bütün bunlar sadece bir başlangıç! İşin en güç yanı bundan sonrasında. İktidarı elde tutmakta! Oysa biz, ne kadar

da acı bir gerçek olsa söylememiz gerekiyor, bu büyük şehirde iktidarı elimizde tutamayacağız! Evet, evet, baylar tutamayacağız! Baylar, affınıza dayanarak söylemeliyim ki, ben serüvenci değilim. Her şeyi tarttım, ölçtüm. Ben, taşımacılığın bu korkunç durumunda, Bolşeviklerin, başkent nüfusunun iaşesini nasıl sağlayabildiklerine şaşıyorum. Sözlerimin doğru anlaşılmasını rica ediyorum: Bu sözlerimle düşünsel düşmanlarıma hayran olduğumu belirtmek istemiyorum! Biz, Moskova nüfusunu besleyemeyiz. Evet, baylar, besleyemeyiz! Çok iyi biliyorsunuz ki, aç çocukların analarından daha korkunç, daha kararlı hiçbir şey yoktur! Anımsayın baylar, Petrograd'daki Şubat Devrimi'ne kimler başlamıştı!

General Riçkov, konuşmadı, hırladı:

— Öyleyse öneriniz nedir? Belki de hepimizin, toptan Re-Ke-Pe-Be'ye (Rusya Komünist Partisi Bolşevikler'e) girmemizi önereceksiniz?

Savinkov, dingin devam etti, fakat sesinde bir alay seziliyordu:

— Aziz general, Bolşevikler, yazık, sizin deyişinizle, toptan üye almazlar. Fakat, bir yandan da, benim söyleyeceklerimi önceden söylemiş oldunuz. Ben tam onlara ilişkin birkaç söz söylemek niyetindeydim. Biz, beş bin kişiyiz. Onlar bizim iki katımız, aziz general. Beni nasıl isterseniz öyle suçlandırın, ama şu gerçeği de söylemeliyim: Lenin'in her yandaşı üç kişi için dövüşecektir! Sayın baylar, bu gerçek ne kadar da acı olsa bir gerçektir! Onlar fanatiktırler, gerektiği zaman derhal ateşe atılırlar. Şimdi yine soruna dönelim, dostlar. Haritaya şöyle bir göz atın. Doğrultumuzu değiştirmek zorundayız. Yaroslavl, Ribinsk, Kostroma, Kazan ve Murom'dan başlamak gerekiyor. Yaroslavl ve Kostroma'yı aldık mı, Bolşeviklerin kuzeyle bağlantısını kesmiş olacağız. Ribinsk'de büyük topçu depoları var, bunlar gerekli. Bolşeviklerin karargâhı ise Murom'da. Kazan, Çekoslovaklar eyleme geçtikleri takdirde bizim

rezerv kozumuzdur. Kostroma. Ipatievsk manastırı. Tarihi anımsayın, baylar. Sorun Romanovlar sorunu değildir. Rus devletinin kökü oradadır! Ve cephane de gayet bol. Ve son oarak size en önemli haberi bildirmek istiyorum. Fakat, en ağır işkenceye tabi tutulsanız bile bunu ağzınızdan kaçırmayacaksınız.

Savinkov, dinleyenlerini bir daha gözden geçirdi, özellikle Riçkov'a sert sert baktıktan sonra devam etti:

— Susacaksınız! En iyisi bunu belirli bir zaman unutmanız gerekecektir. Bizim eyleme giriştiğimiz gün ve saatte müttefikler, Ahangels'e çıkarma yapacaklar ve bizimle birleşmek için harekete geçeceklerdir. Bizim için en önemli hareket noktası Yaroslavl'dır. Bu yüzden, albay Perhurov'u Yaroslavl birliğinin komutanı olarak atadım. Moskova'da, Avaev'in komutasında bir alay kalacaktır.

Bundan sonra Savinkov'la Perhurov, öteki birliklerin komutanlarına Moskova'dan ayrılacaklarını anlattılar: "İlk önce komutanlar ve karargâh subayları ayrılacaktır. Ötekilerini kabul etmek için. Birliklerinize söyleyin; yolda hiçbir askerî konuda konuşmayacaklardır. Kimi artist, kimi hamal, kimi karaborsacı, kimi de savaş tutsağı kılığında olacak ve buna uygun roller yapacaklardır."

Ve Savinkov bir tavsiyede daha bulundu: "Harekât sırasında her asker ve subay, sol yenine Georgiyev şeridi dikecektir. Ne olduğu belli olsun diye. Bayraklarda haç olacaktır. Apoletler sadece kahverengi olacaktır. Altın apolet kesinlikle yasaktır!"

"Ben İvanov Değilim, Prens Meşkov'um"

Andrey, Nadya'nın ısrarı üzerine, Pokrovska Bölgesi hastanesine yatırıldı. Nadya'nın yakın arkadaşı Olga, orada hemşireydi.

Nadya ilk günlerde kocasından ayrılmıyordu. Bir kurşun kalbinin bir santim altını delmiş, ikincisi sol köprücük kemiğinin sinirini koparmıştı.

Andrey'i ameliyattan sonra koridordan geçirirlerken sımsıkı dudaklarını, ak alnını, açık ve hareketsiz gözlerini gören Nadya, öldüğünü sanarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Olga kendisini teselli etti:

— Narkozun etkisi geçince bu belirtilerin hepsi kaybolacak.

Fakat, bu etki çabucak geçmedi. Andrey, zaman zaman kendine geliyor, Nadya'yı tanıyor, bir şeyler söylemeye çalışıyor, lâkin dili dönmüyordu. İki-üç gün sonra:

— Bizimkilere henüz yazma. Annemi telâşlandırmayalım, ricasında bulundu ve sonra ekledi: "İyileşeceğim ben."

Malgin'le Mahover ziyaretine her gün geliyorlardı. Birer not bırakıyorlardı. Olga bunları Andrey'in çekmecesine bırakıyor, dostlarına da, "Size selâmları var." diyordu. Peters, ancak şunu söyleyebildi: "Cerjinski sana yazılı olarak teşekkür etti, bu konuda özel bir emir hazırlattı."

Bu dünyada her şey gelip geçicidir: Andrey'in ağır durumu da geçti. On gün sonra kalkmaya, daha üç gün sonra da, -ilk önce Olga'nın yardımı ile de olsa- yürümeye başladı.

Üçüncü haftanın sonunda kendisine, avluya çıkma ve istediği peykeye oturma müsaadesi verildi. İlk yaz güneşi altında güneşlenmek, çam kokulu temiz hava almak, soğuk kıştan kurtulan serçelerin oynaşmalarını seyretmek pek hoşuna gidiyordu.

Acılar içinde geçen aylardan sonra Andrey, son zamanlarda kendi başına kaldığı anlarda düşüncelere dalmak olanaklarını buluyordu. Fakat, derhal çözüm bekleyen sorunları değil, perspektifi, ilerisini düşünüyordu.

ÇeKa'da çalışmayı kabul etmekle iyi mi yapmıştı, bunu önceleri de düşünmüştü. Bütün ömrünce böyle mi yaşayacaktı? Neden bütün ömür boyu böyle olacakmış! Bu saldırılar bir gün son bulacak, anarşistler anarşistliğin anlamsızlığını anlayacaklar, hırsızlar ve karaborsacılar soygundan vazgeçeceklerdi. Bütün bunların son

bulması olasıydı. İyi ama, ne zaman? Bir yıl ya da üç yıl sonra mı? Bu işten bir an önce çekilip de işliğine dönse? Öğrenimine devam etse? Gerçekten de, o kadar da hoş olmayan bu zanaatta ömür boyu kalmamalıydı. "Amma da yaptın ha! Bütün ömür... Hem de yaşamımı adamak... Kendim için pek acayip düşünceler bunlar. Hem de yüksekten düşünmeler... Kendimi adamak... İşleri galiba karmaşıklaştırıyorum. Daha sade yaşamam ve bu kadar derinlere dalmamam gerek. İnsan böyle derin derin düşünmeden de yaşayamaz mı! Düşünceler birbirini izliyor. Diyelim ki işliğe döndüm. Orası elbette daha dingin. Kimse burnuna tabanca dayamayacak. Filatovlar yok orada. Belki de sıkılacağım. Elbette sıkılacağım. Belki de bu işe alıştım artık..."

Andrey, bu düşüncelerini Malgin'e açtı. O, sessizce dinledi, sözünü kesmedi, sadece sordu:

— Benim bu işi sevdiğimi mi sanıyorsun?

Andrey, güvenle:

— Elbette, dedi.

— Aldanıyorsun. Andrüşa, ben tarım mühendisi olmak istiyordum, şimdi de istiyorum. Derler ki toprağı, kırı, köy emeğini en fazla sevenler köylülerdir. Oysa ben Piter doğumluyum. Şimdiye dek Vasilievski Adasında, Deryabin kışlaları civarında oturdum, çocukluğumda kır ova nedir bilmem, sadece birkaç kez, vatman olan babamla adalara gittim. İyi ama, kendimi bildim bileli tarım mühendisi olmak istedim. İşler normale dönünce okumaya gideceğim. Bir insan, bizim şimdiki işimizi sevemez mi, bilemiyorum. İyi niyetli olmak gerek. Bazı kimselerin bu pisliği temizlemesi lazım.

— Demek ki biz çöpçü gibi bir şeyiz. İyi ama onlara hiç kimse ateş etmiyor.

— Biz özel çöpçüleriz. Bir savaş içinde bulunuyoruz.

Nadya her gün ziyaretine geliyordu ve bir türlü ayrılamıyorlardı. Olga onları adeta zorla ayırıyordu:

— Dünyanın sonu gelmedi ya. Bunun yarını da var, diyordu.

Ölçülü hastane yaşamı -doktorların sabah viziteleri, prosedürler, ziyaretler- beklenmedik bir anda allak bullak oldu ve Moskova'da yürütülmekte olan görünmeyen savaşın yankıları buraya da ulaştı.

Yirmi altı Mayıs sabahı, Martinov, her zamanki peykesine henüz oturmuştu ki, Olga yanına gelip yerleşti.

— Andrüşa, önemli bir sorun üzerinde seninle görüşmek istiyorum, dedikten sonra, kendilerini bir dinleyenin olup olmadığını anlamak için etrafına dikkatle bakındı:

— Üçüncü odada İvanov adlı bir çocuk var. Herhâlde görmüşsündür. Olsa olsa on altı, en çok on yedi yaşında. Şimdi iyileşme döneminde bulunuyor. Çoktan beri peşimde. Bana aşk ilan ediyor. Dün şunları söyledi: "Sizi çok seviyorum. Bu yüzden, sizi büyük bir tehlikeden kurtarmak istiyorum. Derhal Moskova'dan ayrılın. Bir araç bulamazsanız, yaya ayrılın." "Neden?" diye sordum. "Çünkü," dedi, "Bugünlerde Moskova'da büyük bir kıyım olacak. Bizimkiler... -evet, öyle dedi.- Bizimkiler bütün Bolşevikleri ve bu arada onların en büyüğü olan Lenin Ulyanov'u öldürecekler. Kremlin'i ele geçirecekler. Bolşevikler, elbette, eli kolu bağlı kalmayacaklar ve büyük bir kıyım olacak." "Benim babam da Bolşevik. Demek ki onu da öldürecekler." dedim. "Mutlaka. Hepsini telgraf direklerinde sallandıracaklar. Uyar babanı." diye yanıt verdi.

— Sen de uyardın mı? diye sordu Martinov.

— Babam Petrograd'da. Sverdlov yolladı oraya.

— Olga, bu sorunu kimseye açma. İki olasılık var; İvanov, ya fantazör ya da...

— Eskiden askerî okul öğrencisiymiş. Bunu kesinlikle biliyorum. Ve her gece bir yere gidiyor.

Andrey, Olga'nın anlattıklarının hepsini Malgin aracılığı ile Peters'e bildirdi.

Ve İvanov gözetim altına alındı. Yattığı odadakilerden ikisi iyileştikleri için taburcu edildi. Boşalan yataklardan birine, sözde çatıdan düşmüş ve beyin sarsıntısına uğramış biri yerleştirildi. Gerçekte bu "çatıcı" ÇeKa mensubuydu. Hastanenin dış kapısında da iki Çekist geceli gündüzlü nöbet tutuyordu. Çekistler, İvanov'u daha yakından tanımak için, sık sık "çatıcı"nın ziyaretine geliyorlardı.

Ne var ki, İvanov, sanki kasten, hiçbir yere çıkmıyor, sessizce yatıyor, "Niva" dergisi kolleksiyonlarını karıştırıyordu. Ayaklanma konusunda bir daha Olga ile konuşmadı. Hemşire, ilaç vermek üzere yanına gittiği zaman, sadece gülümsemekle yetiniyordu.

Bir gece, "çatıcı" onun ağladığını duydu.

Malgin, Andrey'in ziyaretine geldiği zaman, "bunun bir tahtası noksan galiba" anlamında eliyle bir işaret yaptı.

Üçüncü gün akşam vizitesinden sonra, Olga, Andrey'e ilacını verirken, fısıltı ile:

— Giyiniyor... dedi.

İvanov, Malaya Levşinska'ya geldikten sonra etrafına bakındı, gözeticileri görmeyince, 3 numaralı eve doğru yürüdü. Dış kapı önünde biraz dolaştı, yine etrafı kolaçan etti ve kapıdan içeri daldı.

Yarım saat süre ile, iki-üç dakikada bir, birkaç kişi daha, etrafa bakındıktan sonra içeri girdi.

Küçük eve, on biri erkek ve ikisi kadın olmak üzere on üç kişi toplanmıştı. Masa üzerinde, bir piyade alayının şeması vardı. Masa altında, büyük parçalara bölünerek buruşturulmuş bir kâğıt bulundu, herhâlde küçük küçük parçalama olanağını bulamamışlardı. Bu, daktilo ile yazılmış "Vatan ve Özgürlükleri Savunma Birliği" programıydı. Bütün tutuklananlarda, "O.K." harfli üç köşe giriş kartları ele geçti.

Bir tomar da para buldular, saydılar, yirmi beş bin rubleydi.

Malgin birkaç defa sordu:

— Yurttaşlar, kimin bu paralar?

Sahip çıkan bulunmadı. Bunun üzerine Malgin:

— Mademki, sahipsiz, memleket hesabına bir gelir kaydedeceğiz, dedi.

En fazla belge, AvaevSidorov'un üstünde çıktı: Moskova Ekonomik İşler Milisi olduğuna dair görev belgesi, "İzvestiya" gazetesi yayıcısı olduğuna dair belge, Merkez Yürütme Komitesi temsilcisi olduğuna ilişkin sahte belge.

Arnolt Pinka'da, 184'üncü Alayda albay olduğuna ilişkin bir belge ve ayrıca, "Yaroslavl Şûrası Üyesi" olduğuna ilişkin bir başka belge bulundu.

Malgin, belgeleri incelerken:

— İşinizi sağlama bağlamışsınız, diye söylendi.

Çekistlerin birden odada görünmeleri, en fazla, Yüksek Teknik Okul öğrencisi olan Nikolay Korotnev'i şaşırttı.

— Ben burada başka bir amaçla bulunuyorum, yoldaşlar, dedi. Akıl almaz bir iş bu. Beni buraya matmazel Golikova çağırdı, Bir gece eğlencesine gideceğiz, dedi. Ve ben de geldim. İşin doğrusu bu... Ben, matmazele karşı ilgisiz değilim, önerisini reddedemedim. Veroçka, lütfen anlat, söylediklerim doğru, değil mi?

Veroçka doğruladı:

— Yalan değil. Yalnız bir ayrıntıyı belirtmeliyim, çağırmamı kendisi ısrarla istedi.

Gece yarısını iki buçuk saat geçe, tutuklular götürülürken, İvanov, merdivenden inerken, gizlenmek amacı ile kaçma girişiminde bulundu, aralarında biri çelme takınca düştü ve köprücük kemiği kırıldı.

Avaev-Pinka grubunun tutuklandığı Cerjinski'ye bildirildi. Feliks Edmundoviç, belgeleri ve özellikle piyade alayı şemasını ve "Vatan ve Özgürlükleri Savunma Birliği" programını dikkatle gözden geçirdi:

— Çok ciddi bir iş bu, yoldaşlar, çok ciddi. Kendileriyle kişi-

sel olarak görüşmek istiyorum. Çağırın bana şu Arnolt Pinka'yı, dedi.

Pinka, ilk önce ıkmık etti, "Rastgele uğramıştım. Hiçbir şeyden haberim yok." dediyse de, sonradan susmayı yeğledi. Açıkça görülüyordu ki, söze nereden başlayacağını düşünüyordu.

— Pekâlâ, dedi... Her şeyi anlatacağım. Yalnız bir koşulla.

— Söyleyin koşulunuzu.

— Yaşamak istiyorum. Yaşamıma dokunmayın. O zaman iğneden ipliğe her şeyi anlatacağım.

— Dokunmayacağız.

— Namus sözü mü?

— Evet.

— Zapta geçirilsin.

Pinka anlatmaya başladı. Tutuklananların, piyade alayı kurmay üyeleri olduğunu söyledi. Avaev, komutandı. Ondan yukarı zincirde bulunanları sırası ile bilmiyordu. Generalleri Dovgert'ti. Bu adamın şimdi nerede bulunduğunu bilmiyordu.

Cerjinski, sert bir sesle:

— Hepsi bu mu? -diye sorunca Pinka sarardı, bunun üzerine Cerjinski şöyle devam etti- Telâşa düşmeyin. Sözümü tutacağım, iyi ama, siz sözünüzde durmadınız, sorunun en önemlisini gizlemek istiyorsunuz. Yöneticiniz kim?

— Namus sözüme inanın ki, bilmiyorum. Bütün işler derin bir gizlilik içinde yapılıyor. Bana da pek güvenmiyorlar. Çünkü bizim işlerin başarı şansından kuşku duyuyorum.

— Terörcülük durumunu anlatın. Kimleri öldürmeyi planlamıştınız?

— Bu konudaki konuşmalara ben katılmadım.

— Kimler katıldı öyleyse?

— Hepsi.

— Demek ki, siz de?

— En başta Lenin'i öldürmeye hazırlanıyorlardı.
— İkinci?
— Galiba Sverdlov'u.
— Ve daha kimleri?
— Sizi.
— Daha?
— Söyledim, sizi.
— Size şunu sordum, daha?
— Çok...
— Komploları kim hazırlıyordu?
— Ben.

Cerjinski candan güldü:

— Ah sizi gidi kurnaz! Size söz verdiğimi bildiğiniz için bütün kabahati kendi üzerinize alıyorsunuz. Terörcülük görevinin size verilmesi olanaksızdır.

Pinka kırgın bir tutum aldı:

— Neden olanaksızmış?

— Siz korkaksınız, Pinka. Kazan'daki durum için neler biliyorsunuz?

Pinka yine sapsarı kesildi. Hızlı hızlı konuşmaya başladı:

— Kazan, Gorna sokağı, Yaçenko'nun eski evi, numara 5. Bizimkilerin İvan İvanoviç dedikleri adam orada oturuyor. Silah deposu da aynı evde. Sözü geçen İvanoviç, gidenlere gizli adresler veriyor.

Pinka sorgunun sonlarına doğru neşelendi:

— Şu üniversite öğrencisine gelince, onun gerçekten de hiçbir ilişiği yok. İyice aşık. Avaev, bu yabancıyı getirdiği için Verka'yı tokatladı.

İvanov, Butirski tutukevinin revirine yerleştirildi. Cerjinski:

— Hele biraz kalsın orada, düşünsün. -Ve ekledi- Henüz pek çocuk! Geceleyin ağlayışı da son derecede ilginç. Sinirleri bozuk.

Kendisine karşı çok dikkatli davranılmalı...

Ertesi gün Malgin, İvanov'un yanına gitti. İvanov, yorganına iyice sarınarak, başını da örterek, ona arkasını döndü. Soruları yanıtlamaya hazır olup olmadığı sorusuna:

— Siz kalpsiz hayvanlarsınız. Hastayım ben. Bırakın beni rahatıma! çığlığı ile yanıt verdi.

Malgin, bir şey demeden yanından ayrıldı.

Beş-altı gün sonra İvanov artık bir hayli iyileşmiş durumdaydı. Peters geldi yanına. Oturdu, başını okşadı:

— Ah bre çocuk... Kaç yaşındasın? On beş mi? Daha mı küçük? Pekâlâ. Yat. İyileş. Kötü insanlar arasına düşmüşsün kardeş. Malgin'e, bizim kalpsiz hayvanlar olduğumuzu söylemişsin. Oysa asıl hayvan, senin komutanın. Senin gibi bir çocuk serüvene itilir mi hiç yavru...

İvanov, ertesi gün bütün gün upuzun yattı. Getirilen yemeklere bakmadı bile. Akşamüstü kalktı, demir parmaklıklı pencereden uzun zaman avluyu seyretti. Burnu sivrilmiş, yanakları çökmüştü, gözleri derin bir hüzün içindeydi.

Akşam yemeğini getiren hasta bakıcıya:

— Peters'le görüşmek istiyorum, bildirir misiniz kendisine? diye sordu.

— Elbette bildiririz. Yalnız artık geç.

İvanov ayağa fırladı:

— Derhal istiyorum. Anlıyor musunuz, derhal. Yoksa çıldıracağım.

— Olur, canım. Bir çaresini bulacağız.

— Ben, İvanov değilim, Meşkov'um. Prens Meşkov. Tamamıyla doğru olmamasına karşın, Viktor Lvoviç. Öz babamın adı, Aleksandr'dı. Diplomattı kendisi. İran'da öldürdüler babamı, tıpkı Griboedov gibi. 1913'te. Annem ikinci kez evlendi, çok geçmeden

öldü, babamı unutamadı. Bana, her şeyi anlat, demeyin, sonra belki de yanlış anlarsınız beni. Babamı gözlerimin önünde öldürdüler. O zamanlar on bir yaşındaydım. Şimdi yaşım on altı. Geçenlerde doğru tahminde bulundunuz. Dünyada kimsem yok. Geçen kış, yaşım on altıyken cepheye kaçtım. Bir rastlantı olarak babamın arkadaşları arasına düştüm. Kabul ettiler beni. Savaştım. Keşfe gönderildim. Yaralandım gerçi. Fakat, hafif bir yaraydı bu. Benim için "Rusya", "imparator" sözcükleri, başımı döndüren ispirtolu içkilerdi. Coşkudan nefesim kesiliyordu. Karşımda çar aleyhinde bir söz söylediler mi, ağlayacağım geliyordu. Teğmen Terentiev, bir gün bana doğru nefes nefese koşarak gelip de, "Nikolay tahttan vazgeçti," dediği zaman, suratına bir tokat aşkettim. Çünkü, inanmamıştım buna. İki gün sonra bizimkilerden biri bana ateş etti. Kamfor ve özellikle iyot kokusuna dayanamadığım için hastaneden kaçtım. İçim bulanıyordu. Moskova'daki hastanede, Teğmen Nikitin'le karşılaştım, yaramın sargı bezlerini değiştirmek için gelip gidiyordu.

"Pinkaya git, sana iş bulacak," dedi ve adresini verdi.

Korkağın biri sanmayın beni. Ölümden korkum yok. Biliyorum ki hepimizi kurşuna dizeceksiniz. Avaev, sık sık: "Yenilgiye uğrayıp da ÇeKa'nın eline düştük mü, bilin ki gözlerimizi oyacaklar, tırnaklarımızı sökecekler," diyordu. Bunları şimdi size anlatıyorum. Söylemezden önce çok düşündüm. Ve anladım ki, bunların çoğu en aşağılık itler. Toplantılarımızda neler konuştuklarını bir işitseydiniz! Kızılordulular, Bolşevikler bizi kıtır kıtır keseceklermiş, sonra kanlarımızı içip bizi yiyeceklermiş... En çok konuştukları konu da kadındı. Oysa Rusya'dan, Rus halkından söz etmiyorlardı. Sık sık kavga ediyorlardı, dövüşüyorlardı da. Litvinenko'nun yüzündeki mor lekeleri gördünüz mü? -İvanov'un gözlerinde, konuşmaya başladığından beri ilk kez bir sevinç parıltısı görüldü.- Gördünüz mü? Onu Olenin getirdi bu hale, Veroçka için. Bu kızı

kazanmak için her biri birbiriyle yarışıyordu. O budala üniversite öğrencisi, soyadını bilmiyorum, Kolya diyorlar, işte o yakalandı oltaya. Veroçka onu, Tsetnoy bulvarında eline geçirmiş. İster inanın, ister inanmayın, sizin bileceğiniz iş bu, çoktan onların arasından ayrılmak, kaçmak istiyordum. Hayır, pişman değilim. Sadece olup bitenleri olduğu gibi anlatıyorum. Ve bir açıklama daha yapayım, aralarından ayrılabilseydim, önümde iki yol açılıyordu: ya İngiltere'ye kaçmak... Çünkü, amcam prens Meşkov oradadır... Ya da...

Meşkov sustu, gözlerini kapadı.

Peters, mırıldanıyormuş gibi sordu:

— İkinci yol ne? Köprüden nehre atılmak mı, yoksa şakağına kurşunu çekmek mi?

Meşkov susmasını sürdürdü.

— Demek ki, öyle ha, prens? Mahvolmuş bir yaşam. Ve tek çare; kurşun!

Meşkov, gözkapaklarını kaldırdı ve Peters, gözyaşlarını görmezlikten geldi.

— Başka ne yapabilirim ki...

— En önemli olan iş: Yaşamak! İyi ama, nasıl yaşayacaksın? Size "sen" diye hitap ettiğim için özür dilerim. Evet, nasıl yaşayacaksın? Gel, şimdi bu konu üzerinde düşünelim. Öteki dünya için acele etme. Öteki dünya dedikleri yere gitmiş değilim, sadece yolcusuyum, eminim ki, orası anlattıkları gibi ilginç bir yer değil. Babalığını arayıp bulalım, ha? Adı neydi onun? İvanov mu?

— Bırakın onu. Gerekli değil bana.

Sevinkov'a, Merkez Karargâhına, Orta Volga kıyılarında ve Murom'da hazırlanan ayaklanmaya, Konsolos Grönar'la bağlantılara ilişkin bilgileri tutuklular arasında en iyi bilen, yalnız Avaev'di. İyi ama, Avaev bu konularda tek bir söz söylemedi, tek bir itirafta bulunmadı.

Öğrenci Nikolay Korotnev'i, Peters'in yanma, saat on beşe doğru getirdiler.

— Oturun, delikanlı. Anlatın bakalım.

— Her şeyi söyledim. Veroçka da doğruladı.

— Veroçka'dan da konuşacağız. İlk önce baban ve annen; kimdir onlar? Nerede oturuyorlar? Sizden başka kaç çocukları var?

— İki kız. Yani benim kız kardeşlerim. Babam, pratikten yetişme teknisyen. Annem ev kadını. Dikiş de dikiyor. Fakat, sadece tanıdıklarımıza. Orehovo-Zuevo'da oturuyoruz.

— Anlaşıldı. Demek ki annen iğne ucu ile, baban geceli gündüzlü çalışmasıyla sana öğrenim vermeyi kararlaştırmışlar. Peki, kız kardeşlerin?

— Küçük onlar.

— Anlaşıldı. Eve henüz yardım edemiyorlar. Siz, Veroçka için aldığınız bukete kaç para verdiniz? İstemiyorsanız, söylemeyin, sizin bileceğiniz bir iş.

— Söyleyin rica ederim, Veroçka nerede? Onun karşı devrimle bir ilgisi yok. Onunki başka yönden.

— Delikanlı, tavsiye ederim size, yakınlarınızı iyi insanlar arasından seçin. Gidin evinize şimdi. Sınavlarınıza hazırlanın.

— Beni serbest mi bırakıyorsunuz?

— Dedim ya, gidin evinize. Ve ana babanızın verdiği paraları Veroçkalara harcamayın. Affedersiniz, belki de nasırınıza basıyorum, fakat şunu söylemek zorundayım ki, sizin Veroçka'nız bir sokak kızı...

On dakika sonra Martinov, Peters'in odasına girdi. Peters pencere önündeydi ve gülüyordu:

— Andrey şu hale bak...

Öğrenci, caddede kalabalığı yararak ve arada bir sağa sola bakarak koşuyordu.

— Görüyor musun, uçuyor. Geri çevireceğimizden korkuyor

budala... Sende ne var, ne yok?,

— Pinka bir kişinin adını daha söyledi. Tanıdık: Profesörün oğlu Sergey Puhov... Hani şu...

— Anladım. Ver bana dosyayı. Bir de Feliks Edmundoviç'e danışayım.

Ve Peters çok geçmeden döndü.

— Cerjinski, "Kabahatliyse tutuklansın, dedi."

Ana Födorovna Denejkina, kadınsal duygu ile, yumuşak davranmazsa, sevgili dostu Seröjenka'yı bitimsiz olarak yitireceğini anladı: "Ona acı çektirdim, yeter bu kadar!" Genç dul Varvara Feoktistova'nın (baba tarafından Samarina) yeniden Moskova'ya dönüşünde bir hayli rolü oldu.

Ana Födorovna, sevgili dostunu sevindirecek bir şeyler bulmak için Suharevka'ya gitti ve şansı da yürüdü. Ofika'dan bir şişe Şustovska likörü sağlayabildi. Suharevka'nın dalavereciliğini iyi bildiği için, şişenin tapasını çıkardı, bir yudum içti ve rahatladı. Gerçek likördü. Kısmeti açılmıştı bu kez. İhtiyar bir kadının elinde beyaz bir subay boyun atkısı gördü: "Bu atkı ile tuzağımı kuracağım. 'Eve gel, sana bir sürprizim var' diyeceğim. Sürprizi nasıl isterse öyle anlasın."

Sergey Aleksandroviç atkıyı pek beğendi:

— Biliyor musunuz Ana Födorovna, bu, sadece subay atkısı değil, genişliğine bakılırsa, amiral atkısı. Subay atkıları genellikle dar olur.

Kadının sevinçten yüzü çiçek gibi açıldı:

— Neden olmasın! Belki de amiral atkısı... Demek ki, hediyem bir gün işinize yarayacak!

Sergey'in aklından başka şeyler geçiyordu, "Amiral olmayacağım ama, hiç bilinmez, generalliğe ulaşabilirim. Bütün sorun işlerin yolunda gitmesinde..."

Sergey Aleksandroviç bu kez likörün övgüsüne başladı:

— Ana Födorovna, sevgilim. Bu tanrısal içkiyi de nereden buldunuz?

Bütün işler, sanki plan gereğince yürüyordu; içtiler, karınlarını doyurdular, Ana Födorovna lambayı kıstı, sonradan bir üfürüşte söndürmek için sadece ipince bir ışık bıraktı.

Sergey Puhov'u getirmekle görevlendirilen Malgin, yanına bir milisyoner aldı.

Kapıyı hafifçe, dikkatle çaldı. İçerden, Puhova'nın sesi geldi:

— Sen misin, Seröja?

Malgin nezaketle yanıt verdi:

— Özür dilerim. Lidya Nikolaevna. Biz ÇeKa'danız.

Kapı açıldı. Puhov tanımadığı insanlarla karşılaşınca, korku ile:

— Ne var? Aleksandr Aleksandroviç'e bir şey mi oldu yoksa?

— Profesör sağ ve sağlam, Lidya Nikolaevna. Ve herhâlde bu hafta dönecek. Biz, Sergey Aleksandroviç'i arıyoruz. Evde değil galiba? Nerede bulunduğunu biliyor musunuz?

Biraz dinginleşen Puhov'a sordu:

— Mutlaka gerekli mi size?

— Evet.

Lidya Nikolaevna:

— Herhâlde, ikinci kattaki Denejkinlerdedir.

Ve yineledi:

— Denejkinlerde. Bizim yönetici kadında.

— Seröjka, gülüm.

— Dur hele. Kapı çalınıyor... Duyuyor musun?

— Altınım benim, kim arayacak bu saatte bizi?

— Kulak ver. Senin milisyonerin galiba. Derhal defet.

— Yat, sen gülüm, yat. Ben, şimdi bakarım.

Ve tam bu sırada dışarıdan:

— Vatandaş Puhov! Sergey Aleksandroviç! sesi geldi.

— Benim! Ne var?

— Giyinin derhal. Sizi tutuklama kararı ile geliyoruz.

Sergey'in elleri titremeye başladı.

— Sizin ceketiniz mi bu, vatandaş Puhov?

— Benim.

— Boyun atkınızı unuttunuz, vatandaş Puhov.

— Benim değil o...

Hazır cevap ve cesur görünmeye çalışıyordu:

— Beni kendi boyun bağımla mı şeyedeceksiniz?

Milisyoner bu anıştırmayı sert bir sesle yanıtladı:

— ÇeKa'da asmazlar, vatandaş Puhov, gerekirse kurşuna dizerler.

Malgin, sert sert milisyonere baktı ve sustu.

— Hazır mısınız, vatandaş Puhov? Gidelim, ha?

— Hazırım, hazırım.

— Haydi öyleyse yürüyelim.

Kendini tutamayan Ana Födorovna Sergey'e doğru koştu:

— Seröja, Sergey Aleksandroviç!

Puhov, başını bile çevirmedi, merdivenden inmeye başladı. Anası, parmaklıklara dayanmış:

— Seröja!... diye haykırıyordu.

Şatura'dan döndükten sonra, oğlunun tutuklandığını karısından öğrenen Profesör, telefona uzandı, sonra vazgeçti.

— Arama-tarama yaptılar mı?

— Hayır. Yalnız Sergey'i alıp götürdüler. Görüşme dileğinde bulundum, müsaade etmediler. Soruşturma yapılıyormuş. "Şimdi olanaksız." dediler.

Profesör, oğlunun odasına gitti, bürosunun çekmecesini açınca, ilk gözüne çarpan şey tabanca oldu.

— Saşa, ne yapıyorsun?

— Atmamız gerek bunu... Fakat, doğru değil...

Profesör, oğlunun not defterini karıştırmaya başladı. Karısı:

— Aleksandr, dedi, ÇeKa bile arama yapmıyor.

— Oğlumun ne olduğunu anlamam gerek. Birçok şeyler tahmin ederdim ama, bunu asla... Bak. -"Vatanı ve Özgürlüğü Savunma Birliği" programını karısına verdi.- Oğlumuz komplocu olmuş meğer. Benim yokluğumda kimse gelmedi mi yanına?

— Saşa, ben böyle tonla konuşmalara alışık değilim. Bambaşka bir adam olmuşsun sen.

— Benim hakkımda başka zaman konuşuruz. Şimdi, genellikle olanağı varsa, Sergey'i kurtarmak için çalışmalıyız. Kim geldi benim yokluğumda?

— Kiyatkin.

— Ben de öyle tahmin etmiştim.

Bu sırada telefon çaldı. Lidya Nikolaevna aldı kulaklığı:

— Seni istiyorlar. ÇeKa'dan.

Puhov telefonda: "Bekliyorum." dedi ve yakasının üst düğmesini çözerek derin bir soluk aldı.

— Buyurun Feliks Edmundoviç. Henüz geldim. Biliyorum. Hayır, benim için üzücü olan bu sorun üzerinde hiçbir şey söyleyemem. Ne zaman mı görüşelim? Sizin için en uygun olan zamanda. Çok ilginç işler var. Telefonda bunları anlatmak güç.

Lidya Nikolaevna yalvarır gözlerle kocasına bakıyor ve işaretle, telefonu kendisine vermesini rica ediyordu.

— Güle güle. Bir dakika. Karım sizinle konuşmak istiyor.

Lidya Nikolaevna, başıyla kocasına teşekkür etti.

— Merhaba, Feliks Edmundoviç. Birkaç dakikanızı ayırabilir misiniz bana? Her kuralın bir kuraldışı olanı var. Özür dilerim.

Nikolaevna, kulaklığı yerine astı, dudakları ve tırnakları mosmordu.

Profesör, bardağa bir damla ilaç damlattı. Lidya Nikolaevna içti ve ağlamaya başladı:

— İşte senin Cerjinski'n! Hepsi uzaktan iyi... Biliyor musun ne dedi bana: "Şimdi soruşturma sürdürülüyor. Ne yazık ki avutucu hiçbir söz söyleyemeyeceğim size..." dedi. Ve düşün ki, aynı adam bizim evimize gelip gidiyor. Hepsi ne kadar da gaddar!

Profesör uzun süre divanda upuzun yattı. Sonra, sessizce giyindi. Çıkarken, "Geç kalmayacağım," dedi.

Kocasının Cerjinski'ye gittiğini sanan Lidya Nikolaevna, bu son günlerin ilk iç rahatlığını duyumsadı. Allah vere de bu bela atlatılsa ve Sergey serbest bırakılsa...

Profesör, gerçekten de geç kalmadı. Lidya Nikolaevna, Aleksandr Aleksandroviç'in ceketini sessizce askıya asışını korkulu gözlerle izliyordu. Nihayet, dayanamadı:

— Ne dedi?

— Yok. Amerika'sına hareket etmiş.

— Hiçbir şey anlamıyorum, Saşa. Hangi Amerika'sına gitmiş Cerjinski?

— Cerjinski'yi ne karıştırıyorsun bu işe, canım? Ben Kiyatkin'e gittim. Demek istiyordum ki bu alçak herife. Af-federsin Lida... Özür dilerim...

Ana Födorovna, ertesi sabah Profesörün yolunu kesti ve hınçla söylendi:

— Cerjinskiy'le tanışıyordunuz ya! Hadi bakalım övünün bu tanışmanızla şimdi.

Ve ağlamaya başladı.

Yalnız Ekmekle Yaşanmaz!

1918 baharındaki Sovyet Rusya'ya kuş bakışı bakan bir insanda şu izlenimler doğabilirdi: Bu memleket, boğazına kadar savaşa gömülmüştü, karşı devrime, yıkıcılığa ve açlığa karşı çetin bir sa-

vaşım yürütüyordu. Gerçekten de bu dört cephede müthiş bir çaba harcanıyordu. Fakat, genç cumhuriyetin yurttaşları başka işlerle de uğraşıyorlardı.

Derler ki boş arsaya yeni ev yapmak, harap olmuş eski evi onarmaktan daha kolaydır. Sosyalizm boş alana kurulamaz, birçok şeyin onarılması gerekir. Elbette ki, yapılacak işlerden büyük çoğunluğunun ilk kez yapılması, kaçınılmaz bir zorunluktur.

Devrimin, zenginliklerini, para ile sağladıkları saygınlıklarını, başkalarına komuta etme haklarını ellerinden aldığı kişilerin dışında, Sovyet Rusya halkı, çeyrek ekmeğe, korkunç ayakkabı, giyim ve yakıt yokluğuna karşın, neşeliydi, hareketliydi, coşkuluydu. Ve ne kadar da acayip görünürse görünsün, bütün tiyatro ve konser salonları her zaman ağız ağıza doluydu. İnsanlar okumak için çırpınıyor ve okuyorlardı. Hatta en ırak, en ıssız köylerde bile, çıra ışığında, yaşamlarında ilk kez bastoncuklar çiziyor, harfleri heceliyorlardı. İvanovo-Voznesensk işçileri de, çocukları da okumak, öğrenmek istiyorlardı.

1915 yılında Riga, Alman saldırısı tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı zaman, Riga Politeknik Enstitüsü'nün tüm ders araç ve gereçleri, laboratuvar ve kitaplığı Moskova'ya taşınmıştı. Mihail Frunze bu durumu rastgele öğrenince, Lunaçarski'ye, Pokrovski'ye birer mektup yazdı, Enstitü yöneticilerinin, Enstitünün İvanovo-Voznesensk'e taşınması olasılığını nasıl karşılayacaklarını öğrenmelerini, dostlarından anlamalarını rica etti. Ve bir ay sonra Frunze Moskova'ya çağırıldı.

Ve her zamanki gibi, Moskova'da Martinovların misafiri oldu. Beş-altı gün sonra, pazar günü, Moskova'da olan Enstitü yönetim kurulu üyeleri, profesör ve öğrenciler, Sofiyka'daki Alman kulübünde toplanacaklardı. Frunze, onlar arasında geçecek tartışmaların konularını biliyordu. Bir kere, Almanların bir süre sonra Riga'dan ayrılacaklarını ve Litvanya'nın özgür bir devlet olacağını

biliyordu. Daugava'daki kâşanelerde,[5] Mayerenhof ya da Dubelno'daki villalarda lüks içinde yaşayacaklarını, Kurzema kahvesinde hoş geceler geçirebileceklerini sanıyorlardı. Doğal olarak, onlar için ucuzluk alabildiğine yaygın olacaktı. Portakal haftaları ve (İngiliz, Danimarka ve İsveç Okyanus ötesi memleketlerden getirecekleri) diğer meyvaların haftaları yapılacaktı. İyi ama, Almanlar, Riga'da, allah göstermesin, uzun süre ya da bitimsiz olarak kalırlarsa? Yaşamak mı? Eh, elbette yaşayacaklardı. Ne var ki, Alman düzeni altında; rektör Alman olacak, dekanlar Almanlardan seçilecek, Litvanyalılara gelince, onlar, olup olacağı, şarkı derneklerine yönetici olarak alınacaklardı.

İvanovo-Voznesensk'e şöyle bir uğramış olan Profesör Gureviç, şehir ve mahalle ve caddelerinin adlarını öğrenince nasıl cesarete geldiklerini şöyle anlattı:

— Özellikle Riliha, Hutorovo, Yami ve Putanka pek hoşlarına gitti.

Ve ekledi:

— Kendilerine, şehrinizin ana caddesinin sidik yolu haline geldiğini söylediğim zaman gülmekten bayıldılar.

Toplantıdan bir gün önce, Graf Mirbah'ın, Enstitünün Riga'ya dönmesi konusundaki önerisini öğrenince Frunze'nin canı sıkıldı. Graf demiş ki, "Riga şu anda Alman nparatorluğu bileşiminde bulunuyor. Bu yüzden, Riga'ya ait olan her şey geri verilmelidir."

Enstitü İvanovo-Voznesensk'e taşındığı takdirde, ona bağlı olarak bir de tarım fakültesi açılacağını anlayan Malgin, hastaneden taburcu edilen Andrey'e, yapılacak toplantıya Frunze ile birlikte gitmesini önerdi. Esasen pazar günü yapılıyordu toplantı.

Başkanlığa seçilen Prof. Berlov, kalemiyle kürsüye vurarak salonda sessizliği egemen kıldıktan sonra:

---

5 Büyük süslü köşk, saray.

— Baylar, diye söze başladı, bizi yakından ilgilendiren, heyecanlandıran bu son derecede önemli ve çok güç sorunun incelenmesine geçmeden önce, müsaadenizle, sizlere, İvanovo-Voznesensk Eyaleti Yürütme Komitesi Başkanı Mihail Vasilieviç Frunze'yi takdim edeyim.

Bütün gözler, merakla "Kızıl vali"ye döndü.

— Mihail Vasilieviç birkaç söz söylemek için müsaadenizi rica ediyor. Ne dersiniz, baylar?

Berlov'un bakışları salonu taradı. İtiraz eden yoktu.

— Buyurun, Mihail Vasilieviç.

Frunze yerinden kalktı, Berlov'a dönerek, hafif bir sesle: "Teşekkür ederim" dedi. Onun bu jesti salonda bir hoşnutluk yarattı.

— Bizim şehrimiz, daha geçenlerde eyalet oldu. Daha önceleri Vladimir eyaletine bağlıydı. Şehrimiz büyüktür, çamurlu ve dumanlıdır. Şimdilik duman daha az. Çünkü, fabrikalar çalışmıyor. Ne yakıt var, ne de pamuk. Tek bir yüksek okulumuz da yok.

Arka sıralardan sinirli bir ses duyuldu:

— Çamur ve dumandan başka neyiniz var öyleyse?

Frunze gülümsedi:

— Biraz önce söyledim ya; duman da yok. Bir resim okulumuz, bir ticaret okulu, bir erkek lisesiyle bir de kız lisesi var.

— Hepsi bu mu?

— Bir ilçe merkezi için bunlar hiç de az değil. Fakat bir eyalet merkezi için son derece az. Ve en önemlisi, İvanovo-Voznesensk büyük bir fabrika bölgesinin merkezi ve ilginç bir geleceğe sahip. Bölgemizde yeni yeni fabrikalar ve elektrik santralleri kurulacak, bu yüzden de uzmanlara gereksinimimiz olacak.

Dikkatle dinliyorlardı. Sırtında sıradan bir er giysisi bulunan bu aydın ve sempatik yüzlü adam, laf kalabalığına kaçmadan, yapmacıksız, güzel konuşuyordu.

— Sizlere dingin bir yaşam vadetmiyorum. İdeal koşullar da

vadetmiyorum -yüzünde tatlı bir gülümseme belirdi-. Yalnız ideal değil, olağan, normal koşullar da vadetmiyorum. Sadece şunu vaadediyorum: Şimdilik sıkışık koşullarda çalışacaksınız. Enstitü'yü birbirinden ayrı birkaç binaya yerleştireceğiz. Evet, sıkışık koşullarda çalışacaksınız, fakat kalpler geniş olsun. Derler ki, siperden ilk önce taarruza geçen insan kahramandır, insan, bu sıçrayışa, pek de farkında olmadan, bütün ömrünce hazırlanır. Her gün, her saat çalışmak, bazen ağır koşullar içinde çalışmak da bir kahramanlıktır. İstediğiniz varsa, biz, sizleri işte böyle bir kahramanlığa çağırıyoruz.

Frunze bir an sustu, salonu dikkatle gözden geçirdi:

— Evet, kahramanlığa çağırıyoruz. Koşullar elverişli değil, üzüntüler çok, iyi ama bunların sonu mutluluk.

Aynı sinirli ses yine duyuldu:

— Bu mutluluktan neyi kastediyorsunuz?

— Son derece zor bir soru sordunuz. Mutluluğu herkes kendince anlar. Benim anladığım, benim kastettiğim mutluluk, insanlara sevinç getiren, onlara daha anlamlı, manen daha zengin ve daha güzel bir yaşam sağlayan namuslu ve özverili emektir.

— Peki ama siz, kahramanlığa, zorluklara yetenekli misiniz? Veya sadece başkalarını kandırmayı mı beceriyorsunuz?

Profesör Berlov, kalemiyle kürsüyü tıklattı:

— Nezaket sınırlarını aşmayın, baylar... Devam edin Mihail Vasilieviç.

— Söylemek istediklerim bunlardır. Şunu da bildirmeliyim ki, Halk Komiserleri Şûrası (Bakanlar Kurulu), İvanovo-Voznesensk'de bir enstitütü kurulması isteğini hararetle destekliyor. Eğitim ve Öğretim Halk Komiseri Lunaçarski'yle dün görüştüm. O, bize, gereken her türlü yardımı yapacak. İlk dönemde; enstitünün taşınması ve hazırlıkları için bize üç milyon ruble vadedildi. Ve son sözüm de şu: İvanovo-Voznesensk'e gelmek istemeyenler, nereye isterlerse oraya gitmek özgürlüğüne sahiptirler.

Son sıradaki çatlak ses yine yükseldi:

— Hatta Etiyopya'ya da mı?

Frunze, gülümsedi:

— Hatta oraya. Etiyopya'ya gitmek niyetindeyseniz, Rus doktorlara benden selâm götürün. Çünkü orada birçok Rus doktor var. Fakat, siz giderseniz, Etiyopyalıların sevineceğini hiç de sanmam.

— Nedenmiş o?

— Nasıl bir diplomaya sahip olduğunuzu bilmiyorum, fakat yanıtınızdan bir öğretim üyesi olduğunuz anlaşılıyor. Oysa, tiyatro balkonlarındaki öğrenciler gibi davranıyorsunuz.

Bir ses: "Bravo!" diye haykırdı ve bütün salondan alkışlar yükseldi. Frunze, elini kaldırarak, henüz sözünü tamamlamadığını bildirmek istedi:

— Yaptığım kabalıktan ötürü özür dilerim. Fakat biz buraya, ciddi bir olay dolayısı ile, birbirimizin görüşünü dinlemek için toplanmış bulunuyoruz, palyaçoluk yapmak için değil. Toplantının bundan sonra şöyle geçmesini öneriyorum; sorular sorulsun, görüşler ortaya konsun. Müsaade ederseniz, sorular ve konuşmalara ben de katılayım. Karar sırasında toplantıdan çıkayım. Bu önerime razı iseniz, sorularınızı bekliyorum.

Andrey'le Malgin'in yakınında bir genç oturuyordu, herhâlde üniversite öğrencisiydi. Frunze'nin konuşmasını dikkatle dinlemiş, hatta notlar almıştı.

Andrey, kaderin, kendisini bu gençle birkaç defa karşılaştıracağını nereden bilsindi! Bir defa İvanovo-Voznesensk'de, bir defa da 1945 baharında Berlin'de...

Eve dönerlerken, Malgin, Frunze'ye şaka biçiminde ricada bulundu:

— Mihail Vasilieviç, benim tarım fakültesine yazılmam için ilginizi rica edeceğim.

— Hiç merak etmeyin. Size de yer bulunacaktır. Çünkü bizim çocukların çoğu mühendis olmak istiyor.

Moskova'daki Alman Elçiliği müsteşarı, ertesi günü, Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Dışişleri Halk Komiserliği'ne hitaben, Graf von Mirbah adına uzun bir protesto mektubu yazdı:

"Alman Elçiliğinin edindiği bilgilere göre, yönetim üyeleriyle profesörlerin, öğretim üyelerinin ve öğrencilerden pek azının katıldığı genel toplantıda, ajitasyonun etkisi altında, Enstitünün Riga'ya dönmemesi ve İvanovo-Voznesensk şehrine taşınması kararı verilmiştir. Bu olayı protesto etmekle ve dikkatinizi... çekmekle görevliyim."

1918, Haziran

Majeste Rus esnafı nefes nefese idi. Yaşamı sarsan haberler, onun, birçok kanıtı, söylentiyi, umudu ve umut kırıklığını, öngörüyü, sezinlemeyi, kuşkuyu ve benzerlerini bir arada ve birdenbire kavramaya alışmamış olan yoksul kafacığını allak bullak ediyordu. En acısı da, yüzyıllar boyu kurulmuş olan yaşam düzeni yıkılıyordu ve bunun yeniden eski hale getirilmesi de artık olanaksız görünüyordu.

— Bir zamanlar, pazar günleri bizim mahalle kilisesine giderdik. Karım alelacele duasını yapar ve eve koşarak börek hazırlardı. Biz çocuklarla daha geç dönerdik. Bir de bakarsın, ev likörü masada hazır. Biraz sonra da hanım, etli ve yumurtalı böreği sıcağı sıcağına önümüze getirirdi. Baharda da taze soğanlı börek yapardı.

— Şimdiyse, "Yokkom"lar. Yeni sözcükler birbiri ardınca önümüze sürülüp duruyor: "Karaborsacı", "Komün." Şimdi de "Yokkom: Yeni Yoksullar Komitesi." Bolşevikler her şeyi önceden planlamışlar. Daha mart ayında yeni bir gazete çıkarmaya başladı-

lar: "Yoksullar"ı. Eskiden gazetelerin ne oturaklı adları vardı: "Vatandaş", "Ses", "Rus Sözü", "Borsa Haberleri". Şimdi: "Yoksullar". Yoksullar komitesinde yalnız çıplaklar var. Gelgelelim, bir polis komiserinden daha fazla haklara sahip bunlar.

— Millîleştirme kararnamesini okudunuz mu? Bir zamanlar Mihelson fabrikası vardı. Mal sahibi bu işe kapital yatırmıştı, şimdi kimin bu fabrika? Jiro'nun bir fabrikası vardı, nerede şimdi bu fabrika? Yok. Abrikosov'un bir fabrikası vardı oldum olası, onu da halkın fabrikası yaptılar. N'oluyoruz yahu? Bu güpegündüz bir soygundur! Ne aileler vardı, ne aileler. Bütün Rusya'da ünlüydüler; Gübnerler, Kostancoğulları, Sindeller. Bunlar sadece Moskova'da olanlar. Ya Piter'dekiler, ya Nijniy-Novgorot'takiler, ya İvanovo-Voznesensk'tekiler!... Hele hele Bakü'dekiler; Nobeller, Mantaşeviler... Aile dediğin böyle olur!

— DMFB diye bir yeni söz duydunuz mu?

— O da ne ola ki?

— Şimdi anlatacağım ne olduğunu. Sormovski, Kolomenski, Briyanski, Mitişkinskilerin fabrikaları vardı. Bu dev fabrikalar bir mal sahibinin parası ile kurulamaz. Bu amaçla hisse senetleri çıkarırlardı. Diyelim ki, Kamişino'da oturuyorsun ve bir gün öğreniyorsun ki, halan ya da amcandan yüklüce bir miras kalmış. Eh, çok da olmasa, yine de para. Ciddi bir adamsın, kapitalsiz yaşamışsın ve kapitalsiz yaşamaya devam ediyorsun. Kalan mirasla da... Anlıyor musun, hisse senedi satın alıyorsun. Ve bu senet senin için çalışıyor. Şimdi var mı böyle şey? Yok. Bitti. Son. Şimdi bu fabrikalar devletin malı ve bir yönetim altında birleştirilmişler: DMFB. Yani, Devlet Makina Yapım Fabrikaları Birliği...

— Peki, şimdi elimde hisse senedi varsa ne olacak?

— Yandı.

— Nasıl yanarmış?

— Yandı. O kadar. Haklısınız, sizi tamamıyla anlıyorum ve

acıyorum size. Ama siz yalnız değilsiniz. Herifler koskoca Karadeniz Filosu'nu batırdıktan sonra, sizin hisse senetlerinin ne değeri olur ki...

— Ama doğru değil bu!

— Efendi, günümüzdeki koşullarda her şeyi bekleyebilirsin, dünyanın sonunu bile. Filoyu batırdılar, bu bir gerçek.

— Ne kabahati varmış filonun?

— Bu da Brest Barış Antlaşması'nın sonuçlarından biri. Filo Sivastopol'da demirli duruyordu. Onun daimi yeri orasıdır. Almanlar, Bolşeviklerin işlerinin kötüye gittiğini görünce, Kırım'a yöneldiler ve Sivastopol'a vardılar. Bolşevikler, Almanların eline düşmemesi için filoyu Novorosiysk'e yüzdürdüler. Bunun üzerine Almanlar kıyameti kopardılar, "Vereceksiniz de vereceksiniz!" diye. Kim güçlü ise bağırmak onun hakkıdır. Ulyanov Lenin, şu emri verdi: "Filo kurtarılamazsa, Almanların eline düşmesinden batırılması daha iyidir. Batırılsın!" Ve batırdılar, arkadaş. Ve biliyor musun, bir de hangi zırhlıyı batırdılar? Potemkin'i! Ona bile kıydılar.

— Eh, çoğu gitti, azı kaldı. Çekoslovaklar, Bolşevikleri adamakıllı kötekliyorlar şimdi. Mariinsk, Çelyabinsk, Novonikolaevsk Verhneudinsk, Tomsk, Omsk ve Samara onların eline geçmiş bulunuyor.

— Bolşevikleri silip süpürmemize yardım edecekleri anlaşılıyor, ha?

— Hiçbir yardımları olmayacak galiba. Bolşevikler güçlü. Ne ile güçlü, bunu bir türlü anlayamıyorum, ama güçlü. Varın gidin mitinglerine, ne büyük bir ilgiyle dinliyorlar Ulyanov Leninlerini... İşçilerin ilgisini anlıyorum. Proleter onlar, kaybedecek hiçbir şeyleri yok. Ama okumuşlara ne dersiniz? Bugünlerde o, öğretmenler kongresinde konuştu. Öyle bir alkışladılar ki...

— Duydunuz mu, allaha şükür, Saritsin'de, Tambov'da, Saratov ve Samara'da ayaklanmalar oluyormuş.

— Bolşevikleri ortadan kaldırmaya başladılar. Hem de sıradan olanlarını değil, ileri gelenlerini. Petrograd'da namuslu insanların gözü önünde Volodarski öldürüldü.[6] Bu, bir başlangıç olsa gerek. Başkalarına da ulaşılacak. Yokkomlar nasıl kurulurmuş, oturaklı insanların atalarından kalma firmalarına nasıl el konurmuş, öğrensinler bakalım!

— Moskova ile Petrograd arasında işleyen trenlerin yeni hareket düzenlerine ilişkin haberi İzvestiya gazetesinde okudunuz mu? Okumadıysanız, amanın okuyun da zevkten dört köşe olun! Haberde şöyle deniyor: "Yakıt tasarrufunda bulunmak amacı ile, Nikolay Demiryolu hattında işleyen yolcu trenleri, bundan böyle yük treni hızı ile işleyeceklerdir. İki yolcu treni dışında, bütün yolcu trenlerine yük treni hızı uygulanacaktır. Lokomotifler odunla çalıştırılacaktır." Görüyorsunuz ya, yakıtta oduna geçiliyor. Kutlamak gerek. Hem de Nikolay, yani çar hattında. Oysa insanlar saatlerini, bu hatta işleyen trenlere göre ayarlardı.

— Allahım, ne zaman gelecek bunların sonu?

— Gazetelerde Kerenski için nasıl ad takmışlar, biliyor musunuz? "Şasa Tırpancıev." Bu geveze, Paris'e varır varmaz, gazetelere verdiği demeçte: "Rus halkının gerçek temsilcisi benim!" demiş. Puşkin'in şu dizelerini anımsar mısınız:

"Ben, çar sarayı imişim, değilmişim,
Ne önemi var!
Ben, karışıklık ve savaş nedeniyim."

— Tanrım kurtar bu kullarını...

— Duyduğuma göre, Nikolay Romanov'u (eski çar) Tobolsk'dan Ekaterinburg'a götürmüşler, tüccarlardan İpatiev'in evine yerleştirmişler. Ünlü bir aile bu İpatievler. Hele bekleyelim ba-

---

6 20 Haziran 1918'de, Bolşevik lider Volodarski Petrograd'da bir Sağ Sosyalist Devrimcinin gerçekleştirdiği suikast sonucu öldürüldü.

kalım. Romanovlar soyunun ilk çarı olan Mihail Födoroviç'i çar yapmak için, bolyarlar İpatiev Manastırında toplanmışlardı. Son çar da İpatievlerin evinde bulunuyor. Sembolik bir rastlantı...

Papaz Yoan'ın Dalavereleri

Andrey, iyileşip de ÇeKa'ya gittikten sonra, Peters, onu, "Vasiliy Blajeni" katedralinin eski yöneticisi Yoan'ın sorgusunu yapmakla görevlendirdi ve dosyasını eline verdi:

— Anladığıma göre, burada dalavereden daha ciddi işler de var. Uzun boylu, uzun kızıl sakallı, gür saçlı, insan güzeli Yoan Vostorgov, Şubat Devrimi'ne kadar, sadece Rusya'nın en ünlü kilisesinin yönetim kurulu başkanı değildi, aynı zamanda Kralcılar Partisinin Moskova Eyalet Başkanı idi. Çar tahtından atıldıktan sonra, diyanet işleri ileri gelenleri, Yoan'ın katedralin başında tutulmasını doğru bulmadılar ve onu sıradan papazlığa indirdiler. O günlerde patriyarklığa seçilmiş olan dostu Tihon, onu desteklemek istediyse de, etrafındakiler, "Olamaz," dediler. "Şimdi Cumhuriyet yönetimi var. Bir de bakarsın bu Yoan, imparator için uzun ömürler dileyen duayı okumaya başlayıverir."

Bunun üzerine Tihon, Yoan'a başka bir iş buldu: Ortodoks Misyonerler Derneği Sekreterliği.

Bu mevkiin maaşsız olduğunu ve Yoan'ın da para almadan parmağını bile oynatmayacağını çok iyi bilen yakınları, onun bu bedava işte büyük çabalar harcadığını görünce hayret içinde kaldılar. Yoan, onlara şu yanıtı verdi:

— Evde işsiz oturmak sıkar beni. Bütün ömrümce dindarlara hizmet etmeye alışmış bir insanım.

Dindarların, onun bu gayretkeşliği ile hiçbir ilişkileri yoktu. Tihon'a, misyonerler derneğinde güvendiği bir kimse gerekliydi: Din işleri için değil, daha fazla para işleri için.

Yeni sekreter, derhal, bir süre önce ruhunu allaha teslim etmiş olan tüccar kadın Aleksandra Grigorievna Tovarova'nın vasiyetnamesiyle uğraşmaya başladı. Bu kadın, savaş başlamazdan biraz önce, Neglinna caddesindeki, içinde Merkez Hamamı, "Avrupa" oteli ve "Bar" restoranı bulunan büyük hanı Misyonerler Derneği'ne bağışlamıştı. Bağış belgesine de şu koşulu koydurmuştu: "Kendisi sağ oldukça hanın bir dairesinde oturacak ve her ay gelirin dört yüz rublesi kendisine verilecekti." Aynı belgede bir ricası daha vardı kadının: "Öldükten sonra Andron Manastırı'na gömülmesi. Bu son isteği tamamıyla yerine getirildi." Vasiyetnamenin diğer bir maddesi gereğince de "Han, mal sahibi sağ oldukça kimseye satılmamalı, devredilmemeli"ydi. Mademki, allanın sevgili kulu Aleksandra artık öteki dünyayı boylamış, gereken bütün dinsel törenlerle gömülmüştü, demek ki, artık satılabilirdi. Hatta, bir de alıcı ortaya çıkmıştı. Petrograd tacirlerinden Pogaröv. Bu kadar yüksek geliri olan bir tanınmaz malı satın almanın da tam zamanıydı. Para hızla değerini yitiriyordu, Sovyet iktidarı devrilir devrilmez, hanın değeri kat kat yükselecekti.

Vostorgov derhal eyleme geçti, alıcı ile Tihon arasında bağlantı kurdu. Çünkü onun haberi olmadan böyle büyük bir iş yapılamazdı. İyi ama, tam bu sırada, ortaya birçok aracı çıktı. Misyonerler Derneği'nin kasiyeri Muhin, derneğin hukuk müşaviri avukat Krutitski, "Kurtarıcı İsa" kilisesinin kayyumu Grigoriev, episkop Efrem vb. Her birinin arabasını yağlamak, avuçlarına birkaç kuruş sıkıştırmak gerekiyordu. Tihon da hiç sıkılmadan kendi hakkını istedi, hem de yüklüce bir para. Pogaröv, Tihon'un kabininde bu "yüklüce yekûnu" öğrenince, az daha beyin kanamasından ölüp gidecekti.

Son dakikada, Sovyet Hükümeti'nin, din işleriyle devlet işlerini birbirinden ayıran, 20 Ocak 1918 tarihli kararnamesini anımsadılar. Bu kararname gereğince, hiçbir kilisenin, hiçbir dinsel derneğin mülkiyet hakkı yoktu, bütün dinsel derneklerin emlakı halkın mül-

kiyetiydi.

Ve böylece, yapılan alışverişin yasalara aykırı olduğu anlaşıldı. Tihon, patrikliğini unutarak, meyhaneden çıkan bir faytoncu gibi sövüp saymaya başladı.

Bu güç durumdan çıkış yolunu, Vostorgov'a misafir gelmiş olan Tobolsk başpapazı Varnava buldu. Kendisi, ölü Grigoriy Efimoviç Rasputin'in dostuydu ve sarhoşluğu yüzünden merkeze çağanlmıştı. Sözde patriğe değil de, öteki papazlara diyormuş gibi:

— Siz, eşeksiniz, diye söze başladı, Grigoriy Efimoviç (Rasputin) sağ olsaydı bu durum karşısınsa ne yapardı? Bu sert cevizi kerpetensiz kırardı. Pogaröv'dan paraları ödünçmüş gibi alın, bu hükümet devrilinceye kadar da, aranızdaki belgeyi gizli tutun.

Tihon itiraz etti:

— Pogaröv razı olur mu buna! İki mil'yonu gizli belge ile bize verecek kadar sersem mi sanıyorsun onu?

Pogaröv, ilk önce bu alışverişten vazgeçme yanlısıydı:

— Sözde din adamısınız, oysa bir karaborsacı gibi insanı sıkboğaz ediyorsunuz. Ben size çuval dolusu para vereceğim, buna karşılık sizin bana vereceğiniz şey, sadece bir kâğıt parçasıdır.

Bütün bunlara karşın adamı kandırdılar.

Gizli senedi, Yoan'ın, Piyatnitska 18'deki evinde imzalamayı kararlaştırdılar. Yoan orada bütün ikinci katı emrinde bulunduruyordu.

İki şişe gerçek votka ile bir şişe manastır şarabı sağladılar. Gerekli olan her şeyi hazırladılar.

Konuştular, yeni iktidara ağız dolusu sövdüler. "Kurtarıcı İsa" kilisesi papazı bir hayli kafayı çektikten sonra bir din tartışması ortaya attı:

— İşte size "büyük iktidar", fakat allah tarafından değil. Öyleyse bu cezayı bize veren allah hangi allahtır? Açıklayın bakalım, sayın akademisyenler?

"Akademisyenler"in açıklamaya vakitleri yoktu. Paraları dikkatle sayıyor ve Pogaröv'ün, aralarına sahte banknotlar sokuşturup sokuşturmadığını gözden geçiriyorlardı. Baş "tacir" Vostorgov, tüccarın önüne, divan üzerine, on iki gümüş ve altın kilise haçı sıraladı, iki değerli ziynet gösterdi. Pogaröv, haçlara bakmadı bile. Taşları evire çevire gözden geçirdi ve hatta kokladı. "Ne yazık ki, büyütecim yanımda değil. Bileydim alırdım." diye üzüldü. Yoan'da, güçlü, on defa büyüten büyüteç vardı. Pogaröv, taşları bununla da gözden geçirdikten sonra:

— Siz beni allahın sersemi yerine koyuyorsunuz, dedi.

— •Rica ederim. Sizin gibi saygın bir adamı nasıl sersem yerine koyabilirim!

— Bu taşların hepsi sahte. Açıkçası, çakıl bunlar.

— Nasıl olur, efendim!

Birbirlerine ağır sözler söylediler, kavga ettiler, sonra dinginleştiler. Vostorgov, kendini haklı çıkarmaya çalışıyor:

— Ben gerçek diye aldım. Deneysizliğin acısını çekiyorum. Bazı şeyciklerim daha var. Bugünkü karışıklık dönemi için son derecede gerekli.

— Getir görelim.

Yoan, yepyeni tabancalar ortaya çıkardı:

— Yüksek fiyat istemeyeceğim.

Tam bu sırada kapı hafifçe tıklatıldı. Yoan'ın ev işlerini yöneten prenses Şçarbatova, bir gölge gibi içeri girdi. Yoan, prensese her zamanki nazik bakışları ile baktı, fakat geniş gülümsemesi, görkemli kızıl sakalı arasında kayboluverdi. Çünkü, prenses telâşlıydı:

— Dışarıda sizi bir takım gençler arıyor. Gerekli bir iş için diyorlar. Kendileri ÇeKa'danmış...

O zamana kadar hiçbir zaman kilise tarihiyle ilgilenmemiş olan Andrey Martinov birkaç kez Rumyantsev Müzesi'nin kitaplığına gitmek zorunda kaldı.

Son Moskova ve tüm Rusya Patriği'nin, Andriyan olduğunu öğrendi. Bu patrik, Büyük Petro'nun en azılı düşmanlarından biriydi, çünkü Petro patrikliği kapatmış ve onun yerine Kutsal Sinot'u kurmuştu.

Andrey şunu da öğrendi: Rusya'da patriklik iki yüz yıl yaşayabilmişti. Çünkü, çar, en büyük ruhanî başkandı. Çarlığın devrilmesinden sonra patriklik yeniden belirmiş ve Tihon patrik seçilmişti.

Andrey, Tihon'un, Sovyet iktidarından, Bolşeviklerden nefret ettiğini de öğrendi. Fakat, Rumyantsev Müzesi Kitaplığı'ndan değil elbette.

Yoan, bütün sorulara dinginlikle ve kısaca yanıtlar veriyordu: "Anımsamıyorum."

— Tabancaları kim verdi size?

— Anımsamıyorum.

— Neyinize gerekliydi bunlar?

— Şu anda gerçekten de anımsamıyorum. Herhâlde, şey için...

— Öyleyse, müsaade ederseniz, bunları bir yerden çaldığınızı yazacağım zapta.

— Nasıl olur?

— Öyleyse kim getirdi size? Gökten düşmedi ya bunlar.

— Anımsamıyorum. Evet, evet, özür dilerim, gökten düşmedi elbet.

— Size bunları satanın kim olduğunu söylersiniz herhâlde...

— Betimleyebilirim. Kısa boylu, sarışın. Gözleri... Özür dilerim, gözlerine bakmadım.

Andrey, Vostorgov'un not defterini karıştırmaya devam ediyordu. İki sayfa, adlar ve rakamlarla doluydu: Şestakov: yirmi beş, Buturlin: elli, Bantiş Kamenski: yüz... Bazı adlar kırmızı daire içine alınmış ve üzerlerine soru işareti.

Andrey, İvan Sevastiyanoviç'i, mavi bir kurdele ile bağlı para paketini ve üzerindeki "kutsal paralar" yazısını ve Artemiev'in, "Yoan Vostorgov'u hangi Hıristiyan tanımaz! En tatlı konuşan hatiptir... Anneciğimin manevi vasiyeti gereğince, yuvarlak hesap elli bin..." diyen sesini anımsadı.

Ve aklından şu düşünce geçti: "Bir denesem ne kaybederim ki..." Ve gözlerini Vostorgov'a çevirdi:

— İvan Artemiev'den neden bu kadar az aldınız? Örneğin, Bantiş Kamenski yüz bin vermiş.

Vostorgov'un gözlerinde yalnız bir an için bir korku parıltısı belirdi. Fakat, Martinov için bu da yeterliydi. Avı yakalamıştı.

— Sözlerinizden hiçbir şey anlamadım. Nedir o yüz bin?

Andrey, şimdilik ayrıntılara dalmamayı uygun buldu. Papaz korkmuştu, hele biraz devam etsindi bu sinirliliği. "Artemiev bir daha sorguya çekilmeli. Bu listenin ne olduğunun açıklanmasında belki de onun yardımı olur."

— Günaydın İvan Sevastiyanoviç. Yine karşılaştık ha?

— Kader böyle istemiş, biz ne yapalım... Müsaade ederseniz bir merakımı gidermek istiyorum. Beni hapishaneden sizin emriniz üzerine mi getirdiler buraya? Bundan sonra Moskova'yı göreceğimi hiç sanmıyordum. Bir sabah beklenmedik bir ses duyuldu: "Artemiev, müdüriyete! Eşyanla birlikte!" Eh. İvan Sevastiyanoviç, dedim kendi kendime yine yol göründü. Ve beni trene bindirdiler. Yaşamak ilginç şey vesselâm.

Artemiev, korkmadığını göstermeye çalışıyordu. Sorulara kolayca yanıtlar veriyordu, ama gözlerinden: "Niye getirdiler beni acaba buraya?" endişesi okunuyordu.

Nihayet, merakını yenemedi, sordu:

— Ben hisseme düşeni aldım. Şimdi sizi ilgilendiren sorun nedir? Küstahlığımı af buyurun.

— Vicdanımı rahatsız eden bir sorun bu, İvan Sevastiyanoviç. Mavi kurdele ile bağlı bir tomar parayı anımsıyorsunuz, değil mi?

— Nasıl anımsamam! Annemin ruhunun istirahati için kilisede dua yapılmasına ayrılmıştı.

— Evet, evet. Para Yoan Vostorgov'un eline geçmedi, kabahat da benim. Bu affedilmez yanlışlığı düzeltmek gerekiyor.

Artemiev'in endişesi daha da arttı:

— Affedersiniz, sizin Hıristiyanlığa karşı ilginiz ne zaman doğdu?

Andrey gülümsedi ve önceden düşündüğü darbeyi indirdi:

— Başpapaz Varnava ile konuştuktan sonra.

Heyecandan, Artemiev'in burnunun tepesi aklaştı, parmakları sinirli sinirli oynamaya başladı.

— Hangi Varnava?

— Tanımıyor musunuz Varnava'yı? Korkmayın, İvan Sevastiyanoviç, şimdi siz sanık değilsiniz, tanıksınız. Paraları ne amaçla verdiniz?

— İfademde belirttim bunları. Annemin ruhuna dua okunması için.

— İvan Sevastiyanoviç, sizi akıllı bir insan bilirim. Annenizin ruh istirahati için kilisede dua okunmasına böyle büyük bir para harcanamaz. Bundan başka, annenizin vasiyetnamesi de elimde. İşte. Görebilirsiniz. Onda böyle bir rakamın sözü edilmiyor. Bu masalı bırakmanız gerekli artık. Esasen Varnava'nın ifadesi de bambaşka.

— Bu davada ben gerçekten de sadece tanık mıyım?

— Size karşı hiçbir suçlama yok.

— Öyleyse açık açık söyleyeceğim. Bu elli bini ben, eski imparatorun Sibirya'dan kurtarılması için Vostorgov'a vermek üzere hazırladım. Şunu mutlaka belirtmenizi rica edeceğim: Hazırladım, fakat vermedim. Bu işi de, Vostorgov'un şantajı üzerine yapmak

zorunda kaldım. O, biraz zahire ticareti yaptığımı biliyordu. Beni hükümete bildireceğini söyleyerek tehdit etti. Doymak bilmez işkembesinin ağzını on bin ruble ile kapattım. Ama, o, daha da istedi. Benim bundaki kabahatim, sadece, sorunu hükümete bildirmememden ibarettir. Varnava alçağına gelince, o, Moskova ile Romanovlar arasında kuriyer gibi bir şeydir, şimdi de kalkmış, namuslu emekçileri lekelemeye çalışıyor. İtoğlu it! Sarhoş şaşkın, zampara!

Andrey, Artemiev'i götürecek olan milisleri çağırdığı zaman, İvan Sevastiyanoviç mırıltı ile söylenmeye başladı:

— Sizin kim olduğunuzu öğrenirim. Bunda Filatov'un yardımı oldu. Yıllar önce, bir yakınımın evinde sizin gönlünüzü kırdım. Affınızı rica ederim. Sinirliydim. Sonradan uzun zaman pişmanlık duydum, boş yere bir öksüzü gücendirmiştim. Yaşamın bugünkü gibi alt üst olacağını nereden bilebilirdim.

— Olan olmuş, dedi Andrey, bunun dava ile hiçbir ilgisi yok.

Artemiev'le yüzleştirmede, Yoan Vostorgov'un belleği, birden bire olmasa bile, yerine gelmeye başladı.

— Artemiev, tanır mısınız bu adamı?

— Tanımayan var mı ki...

— Siz, Vostorgov, tanıyor musunuz bu adamı?

— Bir yerde görmüş gibiyim. Ama nerede, anımsayamıyorum.

— Kendinizi sersem yerine koymayın, Yoan. Sizinle az kâğıt mı oynadık...

— Olabilir. Ben, birçokları ile kâğıt oynamışımdır. Kâğıt oynamayı seven bir günahkârım.

— Artemiev'den para istemediniz mi?

— Ne demek o "para istemek?" Borç para istemiş olabilirim.

Ve üç saat böyle sürdü. Fakat, sonradan, Yoan, bu yararsız yadsımalardan bıkmış olacak ki, açıkça ve hatta kışkırtıcı bir dille konuşmaya başladı:

— Pekâlâ, yazın. Birçoklarından para aldım. Bazılarından gönül rızası ile, bazılarından da tehditle. Ne kadar topladım, anımsamıyorum, fakat, herhâlde bir milyondan fazla. İmparatorun kurtarılması için değil, kendim için. Ve para istediğim insanların keselerini daha kolay çözmelerini sağlamak için, imparatorun kurtarılması masalını uydurdum. Yani yaptığım tamamıyla bir zabıta olayıdır, politika ile hiçbir ilgisi yoktur. Verin ifademi imzalayayım. Son.

Artemiev, Vostorgov'a şaşkınlıkla bakıyor, kendi kendine: "Ustaca kıvırıyor hınzır." diyordu. Andrey, Varnava'yı çağırdığı zaman, Artemiev başını öne eğdi, Vostorgov sustu, dudaklarını ısırdı.

Martinov Varnava'ya sordu:

— Siz ne diyeceksiniz? Vatandaş Vostorgov bu paraları hangi amaçla toplamış?

Varnava gülümsedi:

— Amaç ikiydi, sorgucu vatandaş. Birincisi, ciddi olanı; düşük imparatora yardım etmek, ikincisi, doğal olarak daha önemsizi; Yoan cins-i latif meraklısıydı ve bu alanda büyük masrafı vardı.

Vostorgov, yerinden fırladı, konuşmadı, hırladı:

— Varnava, senin hakkından ancak Rasputin gelirdi. Bu dilinin çoktan koparılması gerekirdi.

Ve yumruğunu masaya indirdi:

— Rica ederim beni tutukevine gönderin. Bu yılanla konuşmaktansa, orada dolandırıcılarla yatmak daha iyidir.

Andrey, sorgu sonuçlarını Cerjinski'ye anlatırken, Peters, öğrencisine, onaylayan bakışlarla bakıyordu. Feliks Edmundoviç, dikkatle dinliyor ve zaman zaman notlar alıyordu.

— Bravo, Andrey. Uzun ipliğin ucunu yakalamışsın. Bir ucu, ta Nikolay Romanov'a, Ekaterinburg'a kadar uzanıyor. Bütün öğ-

rendiklerini oraya bildirmelisin. Görüyor musun, iyi bir Çekist olarak yetişiyorsun. Başarılar dilerim.

Cerjinski not defterini cebine koydu:

— Bugün Vladimir İliç'in yanında olacağım. Ve bu son derecede ilginç olayı da anlatacağım kendisine...

KURMAY YÜZBAŞI BLAGOVEŞÇENSKİ

Kurmay Yüzbaşı İvan Alekseeviç Blagoveşçenski, 1918 yılı baharında, Volga kıyısındaki Yurievets kasabasında oturan ailesinin evine çıkageldi.

Yurievest'e yalnız Kineşma'dan gidilirdi. Moskova-Yaroslavl demiryolu hattının son istasyonu olan Kineşma'dan Yurievets'e yazları Volga'dan, kışın da posta troykası ile yolculuk yapılırdı.

İvan Blagoveşçenski, Kineşma'daki, kendisinin 1909'da bitirdiği papaz okulu önünde birkaç dakika durup binaya göz gezdirmekten kendini alamadı.

Kalabalık bir ailenin -şaka değil, dokuz çocuğun- yükü altında ezilen, sert karakterli babası papaz Aleksey, İvan'ı da papaz yapmaya kesinlikle karar vermişti. Çocuk onun bu isteğine karşı geldiyse de, babası, onu, okulu bitirdikten sonra Kostroma Seminaryasına yolladı.

Baba-oğul, son defa 1913 yılında görüştüler. İvan Seminarya'nın dördüncü sınıfındaydı, yaz tatilini geçirmeye gelmişti. Daha limana ayak basar basmaz, dünya çatlasa papaz olmayacağını söyledi ve:

— İsterseniz asın beni. Artık seminaryadan ayrıldım, dedi.

Onun durumunu görüşmek için yapılan aile toplantısında ana ve babasından başka beş oğlan kardeşi, üç kız kardeşi ve akraba kalabalığı hazır bulunuyordu. Şehrin belediye başkanı olan, toptan ve perakende tuhafiye-manifatura firması sahibi Flyagin de bir rast-

lantı olarak onlara uğramış ve toplantıya katılmıştı.

Aile toplantısı şu kararı verdi: "İvan ya papaz olmalı ya da gözünün gördüğü yere defolup gitmeli." Kız kardeşi Elizaveta kendisini savunmaya kalkıştı, fakat dört bir yandan terslenince susmak zorunda kaldı.

İvan, ertesi günü, "gözünün gördüğü yere" gitmek için hazırlığa koyulunca, anası baygınlıklar geçirdi ve evi valeryan kokusu kapladı. Babası, oğlunu geçirmeye bile çıkmadı. Sadece, Elizaveta ile ona yirmi beş rublelik bir banknot yolladı.

Kader, İvan Blagoveşçenski'yi, Kurliyansk eyaletinin Vindavsk ilçesine bağlı Çiksten köyüne götürüp bıraktı. Çocukları okuttuktan başka, yarı okuryazar belediye başkanına da yardım ediyor, bu yüzden, onun evinde bedava oturuyordu.

Genellikle yaşam, onu güldürmüyordu. Henüz, hangi mesleği seçeceğini kararlaştıramamıştı. Öğretmenlik fena değildi. İyi ama, şehirde, bir lisede öğretmen olmalıydı. Lise öğretmenliğinden direktörlüğe ya da müfettişliğe yükselebilirdi. Sonra, Rus rütbe tablosunda, albaylığa eşit olan devlet müşavirliğine fırlaması hiç de güç olmayacaktı. Eyalet lise direktörleri arasında, tümgeneralliğe eşit olan, asil devlet müşaviri olanlar da az değildi. Resmî günlerde, altın yaldızlı ceket giyecek, polisler kendisine selâm duracaklardı. İyi ama gerçekleşmesi olanaksız olan bu emeline ulaşabilmesi için üniversite mezunu olması, yüksek mevkidekilerle yakınlıklar kurması gerekliydi.

Bazan, doğduğu kasabanın belediye başkanı Flyagin gözlerinin önünde canlanıyordu. "Kasaba küçük ama, parası çok." diyordu kendi kendine. Fakat, her şeyden önce kapitale sahip olmalıydı. Öğretmen maaşı ile ticarete nasıl atılabilirdi!

Bazan da Volga'yı aklından geçiriyordu. Kereste tacirleri hiç de kötü yaşamıyorlardı. Milyonerdiler. Kuğu kuşları gibi vapurları işliyordu.

Nihayet savaş patlak verdi de İvan Blaveşçenski'yi çamurdan kurtardı.

1915 yılında cephelerde pek çok asker ve subay -özellikle genç subay- ölmüş ve o zamana kadar orduya alınmamış olan öğretmenler de seferber edilmişti. Ve İvan Blagoveşçenski, kısa bir okul döneminden sonra, yedek subay olarak orduya katıldı. Henüz yirmi üç yaşındaydı.

Genç subay, "din, çar ve vatan için" canla başla savaştı. Bir yılda, sırası ile, teğmen, üsteğmen ve yüzbaşı oldu, hem de kurmay yüzbaşı. Savaş bir-iki yılcık daha uzayıverseydi, cesur subay, İmparator Nikolay Aleksandroviç Romanov gibi albay rütbesine yükselecekti.

Fakat, talihi yaver gitmedi, çünkü, İmparator Nikolay'ı tahttan indiriverdiler.

Ve yirmi dört yaşındaki kurmay yüzbaşı İvan Blagoveşçenski, yüksek başkomutan adına yüzlerce kişiye komuta etme zevkine doyamadı, albaylık rütbesini takınamadı. Her ne de olsa, 1917 Şubat Devrimi'nden sonra kurulan Geçici Hükümetin Başbakanı Lvov, kendisini biraz sevindirdi. Ne de olsa adam, prensti. Aynı hükümetin Savaş Bakanı Guçkov birazcık cesaretlendirdi, bu da oturaklı bir adamdı. Aleksandr Födoroviç Kerenski umutlandırdı. Lavr Kornilov düzenin sarsılmazlığına olan inancını güçlendirdi. İyi ama, tutkularının tam kızıştığı bir sırada Ulyanov Lenin bütün umutlarının üstüne tüy dikti. Devrim sağanağı cepheleri altüst etti. Şimdi ne yapmalı, nereye gitmeliydi?

Ve eski kurmay yüzbaşı, sırtında lime lime bir Avusturya kaputu (kendi subay kaputu ile görünmesi sakıncalıydı) ayaklarında ökçeleri yenmiş yampiri çizmeleri, apoletsiz, madalyasız ve nişansız, bir gün baba evine çıkageldi.

Dış kapıyı açtığı zaman, dana iriliğinde, kulakları düşük bir köpek, kulübesinden ağır ağır çıkarak, boğuk bir sesle bir-iki hav-

lama taklidi yaptı. Avlu patikasını süpürmekte olan, sarı kürklü ihtiyar, çalı süpürgesini kaldırarak köpeğin karşısına dikildi: "Dik! Yerine!" diye bağırdıktan sonra kapıdan girene:

— Kimi arıyorsunuz? diye sordu.

İvan Blagoveşçenski'nin kalbi acı ile burkuldu, bir acıma duygusu boğazına gelip saplandı. Evet, acıma duygusu, baba sevgisi değil. Çünkü, adamcağız, küçülmüş, zayıflamıştı, yel üfürse düşecek haldeydi.

Ev de ona benzemişti. Direk ve kirişler kararıp çatlamış, ev önündeki merdiven tamamıyla çürümüş, üçüncü basamak tamamıyla ortadan kalkmıştı. İhtiyar babası oraşını nasıl atlayıp yukarı çıkabiliyordu acaba?

— Dindarlar cimrileştiler. Gelirli dinsel törenler de azaldı; düğünler seyrekleşti, erkekleri Almanya'da, Galiçya'da, Neman ötelerinde ve hatta Fransa'da gömüyorlar. Asker dulları ile analar da ancak ölmeyecek kadar bir şeyler veriyorlar. Buna karşılık herkes mitinglere koşuyor.

Bunları, kendisinin geldiğini duyunca koşup gelmiş olan kız kardeşi Zinaida anlatıyordu.

Papaz Aleksey'in ailesi çil yavrusu gibi dağılmıştı. Yalnız Zinaida Yurievets'de kalmıştı. Aile toplantısında İvan'ı savunmuş olan Elizaveta Murom'daydı.

İvan, anası ve Zinaida karşılıklı oturuyorlardı. Anası biraz ağladıktan sonra sustu, gözlerini kapıya dikti: "Nerede kaldı bu adam acaba?" diye düşünüyordu.

Zinaida, bir konudan diğerine atlayarak durmadan konuşuyordu. Onun birbirleriyle pek de bağlantısı olmayan sözlerinden -bu beş yıl içinde olup bitenlerin hepsini anımsamak kolay mıydı!- İvan şunu anladı: Burada, Yurievets'de yönetim, Bolşeviklerin elindeydi. Zinaida: "Halk karşı koyuyor ama, elinden bir şey gelmiyor." sözünü sık sık tekrarlıyordu.

İvan'ın "Kim bu halk?" sorusu karşısında, eski belediye başkanı Flyagin'in, şarap fabrikası müdürünün, iki-üç bakkalın ve birkaç din adamının adlarını saydı. Burada en aktif adam, Volodka Kretov adlı bir gençti. "O, Bolşeviklerin en büyüğü. Doğrusunu da söylemek gerekirse, ağzı laf yapıyor. Kısacası, sersem değil. Halkın, özellikle çıplakların kalplerini nasıl kazanacağını biliyor."

İvan şunu da anladı: "Pek çok kötülükler de var. Soygunlar, hırsızlıklar sık sık oluyor. Fakat, Bolşevikler böyle işlerle uğraşmıyorlar. Ne var ki, şimdiye dek hiçbir haydut da yakalanmış değil. Babamın köpek düşmanı olduğunu bilirsin. Bizim evimizde yakın zamana kadar köpek görülmemiştir. Şimdi, zebellâ gibi bir köpek besliyoruz. Çünkü ancak bu köpek sayesinde evde kendimizi biraz güven içinde duyumsuyoruz."

Baba, koyu lacivert bir cübbe ile içeri girdi. Sakalı ve seyrek saçları taranmıştı, gliserinli sabun kokusunu da beraberinde getirmişti. Ev gözlüklerini değil, kilisede kullandığı altın yaldızlı gözlüklerini takmıştı. Haç işareti yaparak içerdekileri takdis etti. İvan, eski alışkanlığı ile babasının elini öpmeye uzandı, ihtiyar, elini çekti, sadece, oğlunu üç defa öptü.

— Nasılsın, iyi misin?

Ana, mahzenden hıyar ve mantar çıkarmaya gideceğini söyleyerek odadan ayrıldı. Baba, Zinaida'ya şöyle bir baktı, genç kadın, derhal mutfağa geçti ve oradan kapkacak gürültüsü duyulmaya başladı.

Baba-oğul başbaşa kaldılar. Papaz Aleksey, daha oturmadan sordu:

— Bundan sonra ne yapmak niyetindesin?

— Henüz bir karar vermiş değilim.

Baba, başı ile, fabrikatör Mildovski'nin evini işaret ederek:

— Onların yanına mı gideceksin? diye sordu.

Zinaida'nın anlattıklarına göre "orası" Volodka Kretov'un

"karargâh" merkeziydi.

— Durumu bir anlayayım bakalım hele...

Baba sustu, kendince en önemli olan soruyu hazırlamakta olduğu belliydi:

— Kiliseye gidecek misin? Örneğin bugünkü akşam duasına?

— Mutlaka, baba.

— Din görevlisi olmayı da kararlaştırmışsındır herhâlde?

— Hayır, baba. Eski tartışmaları yenilemesek daha iyi olur.

Papaz Aleksey'in yüzü sarardı ve buruştu:

— Mademki öyle, seninle konuşmam burada bitiyor, İvan. Başka hiçbir sorum yok sana.

Ve odadan çıktı.

Blagoveşçenski, bütün nisan ve mayıs aylarını Yurievets'de kız kardeşi Zinaida'nın yanında geçirdi. Nereye gidebilirdi ki... Sonra hangi para ile? Yol parasını çıkarabilmek için ilk önce limanda işçi olarak çalıştı. Sonra, yaşlı boyacının fırça savuruşunu bir süre seyretti ve kendisini yardımcı olarak yanına almasını rica etti.

Burada belki de bir süre çalışacaktı. Ne var ki, hemen hemen her gün yapılan miting ve toplantılar kendisini sinirlendiriyordu. İhtiyar boyacı bunların tiryakisi olmuştu:

— Sayın bayım, siz şu duvarı tamamlayın. Ben gidip bir dinleyeyim bakayım neler konuşacaklar, deyip ortadan kayboluyordu.

İvan, ilk aylığını aldıktan sonra "namuslu çalışma ile saray kurulamayacağını" anladı. Aylığı üç gün içinde tükeniverdi. Bir şişe "ekstra" bulmasaydı, belki de bir hafta dayandıracaktı. Nasıl içmesin ki! Bu kahrolasıca yaşamı bir gün de olsa unutmalıydı.

Şehrin eski belediye başkanı, Eser Flyagin hızır gibi imdadına yetişti. Bir akşam yanma geldi, derin derin nefes alarak bir süre sessizce oturdu ve hiç beklenmedik bir anda masaya bir tomar para koydu:

— Bunlar benim. Bir kısmı da babanın. Bir süre daha kalırsan buradaki Kretov ve Kozlov haydutları senin çanına ot tıkarlar. Kendileriyle olmayan bütün subayları temizliyorlar. Onun için bir an önce kaybol.

İvan Blagoveşçenski, daha o gece Yurievets'den ayrıldı. Flyagin'in kendisine verdiği mektupta şu adres yazılıydı: Moskova, Maroseyska, numara 15. Bu adreste Evdokiya Zaytseva adlı bir kadınla konuşacaktı.

Evdokiya Timofeevna'nın bir ay sonra döneceğini öğrenince, "İşlerim yürümüyor, yürümeyecek vesselâm!" diye düşündü. Blagoveşçenski'ye bu acı haberi, zili çaldıktan sonra kapıyı açan orta boylu, apoletsiz deniz subayı ceketli bir adam verdi. İvan'ın bu haber karşısında bir titreme geçirdiğini görünce: "Buyurun, dinlenin," dedi ve kendisini takdim etti:

— Ben Konstantin Konstantinoviç.

Blagoveşçenski, bu deniz subayı ceketli adama nasıl birdenbire güven duyduğunu anlayamadı. Kafasında karamsar düşünceler kaynaşan, son yıllarda başarısızlıktan başarısızlığa uğrayan İvan Blagoveşçenski'yi, yarım saat önce tanıştığı bir adama, başından geçen her şeyi eksiksiz anlatmaya iten güç neydi? Kendisini tedbirli olmaktan yoksun eden ve ona Flyagin'in mektubunu vermeyi emreden sihir neydi? İşin garip tarafı da şuydu ki, adam, bütün bunlarla sanki hiç ilgilenmiyormuş gibi bir tutum içindeydi.

İvan, denizci kılıklı adamın, ÇeKa'nın özel askerî müfrezesinde çalıştığını öğrenince büyük bir korku geçirdi. Konstantin Konstantinov ise ona şu beklenmedik öneride bulundu:

— Arzu ederseniz, gelin, bizim yanımızda çalışın... Hoşlandım sizden. Popov'a tavsiye edeceğim sizi. Esasen kendisi bugün buraya gelecek.

ÇeKa Özel Müfrezesi Komutanı, Blagoveşçenski'de, ya çok sarhoş ya da şaşkın bir adam izlenimi bıraktı. Sırtında deniz eri

üniforması vardı, ceketi buruşuk ve kirliydi, beresinin şeridinin uçları biri kısa biri uzundu. Hemen şu anda savaşa girecekmiş gibi silahlanmıştı; omuzundan mavzeri, palaskasından parabellemu, bir cebinden de bir tabanca sarkıyordu.

Blagoveşçenski'nin elini kuvvetle sıktı, şöyle bir yüzüne baktı ve sonra:

— Alıyorum seni, diye kestirip attı.

Solgun, hemen hemen beyaz yüzünde küçümencik bıyığı vardı. En ilginç yanı, gözleriydi. Bu çakır gözlerde belli belirsiz noktacıklar görülüyordu. Göz kapaklarını hiç kırpmıyordu. Bunlar göz değil, porselendi sanki. Konuşurken, karşısındakine başını çeviriyor, fakat gözleri hareketsiz kalıyordu. Bir ağrısı varmış gibi sık sık dişlerini gıcırdatıyordu. Konstantinov'a, kızgın bir sesle:

— Bugün daha üç kişi geldi, şunlarla bir prova yap! dedi ve birden haykırdı: Filo nasıl batırılır, anlatsınlar!

Bir an sustu, sonra emir veren bir sesle söylendi:

— Anladın mı? Şunlarla bir prova yap!

Düşünceleri o konudan bu konuya atlıyordu:

— Çizme yetersizliği içindeyiz... Bunu tütün için gönderebiliriz ha? Başlangıç olarak? Konuş kendisiyle.

Bir bardak sert çay içtikten sonra, ötekinin sunduğu ekmek parçasını bir parça beygir eti salamı ile yedi, esneyerek ayağa kalktı:

— Gidip biraz kestireceğim. Saat onda uyandır beni.

Konstantin Konstantinoviç, Blagoveşçenski'ye şu açıklamayı yaptı:

— O, sizin Yaroslavl'a gitmenizi istiyor. Duydunuz ya, "Tütün için." dedi. Yaroslavl'da, Ateş Deposunda Poluhin yoldaşa gideceksiniz. Ondan, derhal tüfek mermisi göndermesini rica edeceksiniz. Adresi biliyor o. Bundan sonra Tütün Fabrikasına varacaksınız, oradan alacağınız beş sandık tütünü şu adrese göndereceksiniz: Moskova, Tröhsviyatitelska caddesi, ÇeKa Özel Müfreze-

si. Görev kartınızı ÇeKa Başkan Yardımcısı Aleksandroviç imzalayacaktır. Bu kartı yalnız olağanüstü haller karşısında göstereceksiniz. Anlaşıldı, değil mi?

— Bazı tamamlamalar rica edebilir miyim?

— Buyurun.

— İki sorum var. Birincisi: Bu mermiler nerede kullanılacak? Ve ikincisi: Ben, sizin tanımadığınız bir insanım, neden bu iş için beni seçtiniz?

— Her iki sorunuzu da yanıtlayacağım. Mermiler, Rusya adına yapılacak haklı savaşımda kullanılacaktır. Sizi seçtik, çünkü, bay Flyagin'in size büyük güveni var. Onun mektubunu okumadınız herhâlde. Buyurun, görün.

Blagoveşçenski, mektubun daha ilk satırına göz gezdirir gezdirmez, hayret bile etmedi, sadece gülümsedi:

"Aziz dostum Konstantin Konstantinoviç, bu mektubu size götürecek olan Kurmay Yüzbaşı İvan Blagoveşçenski..."

— İyi ama ben, Evdokiya Timofeevna'ya gönderilmiştim.

Öteki, ciddi ciddi:

— Evdokiya Timofeevna benim, dedi.

Bagoveşçenski, bütün gece hemen hemen hiç uyumadı: Kuşkular içinde kıvrandı: "Müfreze, ÇeKa'nın müfrezesi. Öyleyse mermiler neden gizli gönderiliyor? Bu işte bir pislik var ama, hayırlısı olsun. Böyle işlere ne diye burnumu sokuyorum? Flyagin, beni yabancılara göndermez elbette. Ama, ne de olsa Yaroslavl'da Ateş Deposuna vardıktan sonra, "Kimsin sen?" diyecekler bana. Ne yanıt vereceğim? Popov, gördüğüm kadarı ile, rezilin biri. Sonra beni köpek gibi kurşuna dizecekler."

Sabaha karşı, Konstantin Konstantinoviç'i uyandırmamaya dikkat ederek, sessizce kalktı ve doğruca istasyona yollandı. Murom'daki kız kardeşi Elizaveta'nın yanına gitmeye kesinlikle karar verdi.

Haziran başlarındaydı. Andrey, ÇeKa büfesinde, kırk yaşlarında, uzun boylu, uzun kara sakallı yeni bir Çekist gördü. Geniş kaşları, kalpak gibi gür ve karman çorban saçları esmer yüzü, kara üzüm gözleriyle dikkati çekiyordu. Bütün Çekistleri tanıyan büfeci kadın Maşa yeni Çekiste sordu:

— Soyadınız?

— Blümkin.

Maşa tüm listeyi gözden geçirdi:

— Burada adınız yok, Blümkin yoldaş. Ama, ben, Sergev'in payını size vereceğim. Bugün gelmeyecek o. Siz de söyleyin de, adınızı listeye geçirsinler.

— Olur.

Maşa, bir parça balık, iki bonbon, yüz yirmi beş gram yulaf ekmeği verdikten sonra, Blümkin'e boş bir bardak uzattı.

— Çay masada. İstediğiniz kadar içebilirsiniz.

Blümkin, şaka ile karışık:

— Nedir bu, kahvaltı mı, yoksa öğle yemeği mi? diye sordu.

— Hayır, bütün gün için, diyen Maşa aynı şakacı tonla takıldı: Bakın size koskoca bir balık parçası verdim. Martinov yoldaşa sadece kuyruk kesimi kaldı.

Blümkin, çay içmedi, balık parçasını ekmeğin üzerine koyarak büfeden çıktı. Maşa, ardından:

— Tam bir at hırsızı! demekten kendini alamadı.

Aradan birkaç gün geçince, Blümkin'le Andrey, koridorda ya da büfede karşılaştıkça birer eski tanış gibi selâmlaşmaya başladılar. Blümkin, sıcakkanlı, neşeli, şakacı bir adamdı. Çekistlerin çoğu, onun, Sol Eser (Sosyalist Devrimci Partisi Üyesi) olduğunu, ÇeKa Başkan Yardımcısı Viyaçeslav Aleksandroviç'in verdiği özel ödevleri yaptığını biliyorlardı artık.

Blümkin, büfeye, fotoğrafçı Andreev'le gelmeye başladı. Fakat, aradan iki haftaya yakın bir süre geçmişti ki, Andreev Çe-Ka'dan kovuldu: Bir gün işe sarhoş gelmiş, kendisinden görev kartını göstermesini isteyen kapıdaki nöbetçiye sövmüş.

Andrey'le Blümkin bir gece geç vakit daireden birlikte çıktılar.

— Eve mi gidiyorsunuz? Nerede oturuyorsunuz?

— Aynı yönde oturuyoruz.

Gecenin bu geç vaktinde, neşeli, şakacı Blümkin'le yürümek, Andrey'in hoşuna gitmişti.

Leontievska'da, Prenses Uvarova'nın eski köşkü önüne geldikleri zaman, Blümkin durdu:

— Eh, artık ayrılmamız gerekiyor.

Sol Eserler Partisi Merkez Komitesiyle Moskova Komitesi bu binada bulunuyordu. Bunu bilen Andrey hayretle sordu:

— Burada mı oturuyorsunuz?

— Bekârım ben. Bir baş bir tıraş. Burada, ayrıca, prens divanları var.

Blümkin elini uzattı:

— Yol arkadaşlığına teşekkür ederim. İyi geceler.

Birkaç gün sonra, Andrey, işten çıkışta Blümkin'le yine karşılaştı. Blümkin:

— Bu gece de beraberiz ha? dedi ve derhal sordu, Vostorgov'un davası ile ilgili haberi okudun mu? Sahi, yahu, bu dava ile uğraşan sizdiniz. Daha ayrıntılı anlatır mısınız?

— Affedersiniz, Yakov yoldaş, bizim dairede, görevle ilgili işlerin sokakta konuşulması geleneklere aykırıdır.

Blümkin, nezaketle:

— Benim sizden af dilemem gerekiyor, dedi, bu papazların başına ördüğünüz çorap ilginç de, onun için sormaktan kendimi alamadım.

— Hiçbir ilginç yanı yok bu işin...

Bu kez, Blümkin, Merkez Yürütme Komitesi Köy Seksiyonunun bulunduğu bina önünde durdu:

— Ben buraya kadarım, dedi.

— Yeni eve taşınmışsınız anlaşılan. Burada da rahat divanlar var mı?

— Daireye daha yakın burası. Düztaban olduğumu bilmiyorsunuz galiba. Uzun yol yürüyemiyorum.

Martinov, birinci kattaki odalardan birinde, ışığın zayıf olmasına karşın, ÇeKa'nın eski fotoğrafçısı Andreev'i tanır gibi oldu. "Ne arıyor burada bu?" diye aklından geçirdi. Blümkin'den ayrıldıktan sonra, pencereye daha dikkatli baktı, fakat hiçbir şey göremedi, özenli bir el, yeşil perdeyi pencere üzerine geçmişti.

Martinov birkaç dakika daha bekleseydi, ÇeKa Başkan Yardımcısı Aleksandroviç'in, onun ardından Şol Eserler Merkez Komitesi üyesi Kamkov'un, daha birkaç dakika sonra da uzun etekli Mariya Spiridonova'nın aynı binaya girdiklerini görecekti.

Sol Eserlerin "parti stajları" azdı, altı ay kadardı. Bu parti, örgütsel olarak, 1917 yılının Aralık ayı başında yaptığı Birinci Kongresinde kurulmuştu. O zamana dek, açıkça burjuva mevzilerinde yer alan Sosyalist Devrimciler Partisi'nin sol kanadı sayılırdı. Başlıbaşına bir parti kuran Sol Eserler, devrim terimlerini ve kahraman ve sürü teorisini ötekilerden miras aldılar. Bu mirasın korunmasında, Merkez Komitesi üyelerinin ve özellikle Mariya Spiridonova'nın kendilerine büyük yardımı oldu.

Mariya Spiridonova, 1906 yılında -o zaman henüz yirmi iki yaşındaydı- Tambovsk gericilerinin önderi ve o bölgedeki Yahudi kıyımlarının elebaşısı olan adamı öldürdü ve ömür boyu ağır hapse mahkûm oldu. Şubat Devrimi'nden sonra, Sol Eserlerin en ünlü konuşmacısı haline geldi ve çok geçmeden partinin liderliğine yükseltildi. İşçi sınıfı ve Marksizm'le hiçbir ilgisi bulunmadığı için, Bolşeviklere karşı derin bir nefret duyuyor, onların Rus devletini yönete-

meyecekleri kanısını besliyordu. Bu yüzden, kendi partisinin Sovyet hükümetiyle koalisyon kurmasına ve bu hükümete birkaç üye ile katılmaya yarım ağızla razı odu. Böyece, kendi partisinden Proşyan Posta ve Telgraf Halk Komiserliği'ne, Kologaev Tarım Halk Komiserliği'ne, Şteyinberg Adalet Halk Komiserliği'ne getirildi.

Haftalar, aylar geçiyor, fakat Bolşevikler politika sahnesinden çekilmeye hiç de niyetli görünmüyorlardı, tam tersi, günden güne güçleniyorlardı. Sol Eserlerin, Rusya'nın en etkili partisi olma umutları ise bir türlü gerçekleşemiyordu.

Ve bunlar, kamuoyunun dikkatini partileri üzerine çekmek için, kapıyı tekmeyle kapatmayı kararlaştırdılar. Ne var ki, hükümetten çıkmaları, bekledikleri etkiyi yapmadı. Bunun üzerine, Sol Eserler Merkez Komitesi, Spiridonova'ıun ısrarı ile, Mirbah'ı öldürme ve böylece de Brest Barış Antlaşması'nı bozma kararını verdi. Ve Spiridonova, teröristleri hazırlamaya koyuldu.

Merkez Yürütme Komitesi'nin Köy Seksiyonu'nda toplandılar. Spiridonova, Blümkin'e: "Anlat bakalım," emrini verdi:

— Yalnız belli başlı noktalar üzerinde dur. Vaktimiz az.

Blümkin, neşeyle konuşmaya başladı:

— Kanımca, işleri iyi gidiyor. Avusturya-Macaristan Ordusunun tutsak subaylarından Teğmen Robert Mirbah'ı tutukladım. Henüz doğru olup olmadığı bilinmeyen bilgilere göre o, büyük elçinin yeğenidir. Olmasa bile adaştırlar.

— Neden tutukladınız?

— Lanstrem adlı bir kadının öldürülmesi olayı ile ilgisi var diye tutukladım. Fakat, asıl sorun bu öldürme olayı değildir, teğmen Mirbah'tır. Açıkça söylemek gerekirse, kendisini tutuklayamayabilirdik. Amacımız, bay elçiyi tuzağa düşürmek için onu yem olarak kullanmaktır.

Blümkin, Spiridoniva'ya, küçük harflerle yazılmış antetli bir kâğıt uzattı. Kadın, yazıyı yüksek sesle okudu:

"Doğrulama belgesi. ÇeKa, üyesi Y. Blümkin'i ve Devrim Mahkemesi temsilcisi N. V. Andreev'i, Almanya'nın Rus Sovyet Cumhuriyeti Büyük Elçisi bay Vilhelm von Mirbah'la, bay elçiyi ilgilendiren bir sorun üzerinde konuşmakla görevli kılmıştır.

ÇeKa Başkanı Cerjinski

Sekreter Ksenofontov"

Spiridonova, antetli kâğıdı masa üzerine fırlattı:

— Cerjinski, bu küstahça budalalığı imzalamaz!

Aleksandroviç tersler gibi söylendi:

— Sayın Mariya Spiridonova, böyle sözler ve böyle belgeler uydurulmaz! Siz Cerjinski'nin imzasını tanıyor musunuz?

— Evet, tanıyorum.

Aleksandroviç, üzerinde Cerjinski'nin on beş imzası bulunan bir kâğıdı Spiridonova'nın önüne koydu.

— Onun imzasına benziyor mu bunlar?

— Hem de çok. Kim taklit etti?

Aleksandroviç, belirli bir övünme ile: "Ben," dedi:

— Birkaç günümü aldı bu iş. Antetli kâğıt bende var. Metni de ben yazacağım. Ksenofontov, Cerjinski'nin imzasını görünce, hemen kendi imzasını basacak. Ben de mühürleyeceğim. Mühür bende duruyor.

Kamkov: "Fena değil," diye gülümsedi.

Spiridonova ilgi ile sordu:

— Sonra?

Blümkin gülümseyerek yanıtladı:

— Sonrası gayet basit. Ben Andreev'le birlikte elçiliğe gideceğim. Ben, ÇeKa mensubu olarak, Andreev de Devrim Mahkemesi temsilcisi sıfatı ile.

Spiridonova, endişe dolu gözlerle Andreev'e baktı ve sert bir sesle söylendi:

— Umut ederim ki, Andreev ayık olacaktır! Sonra?

— Mirbah'ın bizi kabul etmesini isteyeceğiz.

— Eliçiliğin planı var mı elinizde?

— Var. Görebilirsiniz. İşte. Şu küçük oda, sekreterin bulunduğu ilk kabul odasıdır. Oradan, daha büyük kabul odasına geçilir. Ve Mirbah, bizi, herhâlde orada kabul edecektir. Mirbah, şu ikinci kapıdan girecektir. Kabul odası birinci katta. Kat, yüksek değil. İşimizi gerçekleştirdikten sonra şu pencereden atlayıp kaçacağız.

Spiridonova odada sinirli sinirli dolaşmaya başladı:

— Ah, bir başarabilsek! Bu, bizim öyle bir zaferimiz olacak ki... Hele bir prova yapalım. Orada ne gibi mobilya var öğrendiniz mi?

— Evet, öğrendik. Ortada, yuvarlak bir mermer masa var. Şurada, sekreterin odasına açılan kapının yanında küçük bir masa daha bulunuyor. Ondan sonra, tabii, sandalyeler var.

— Pekâlâ. Başlayalım şimdi provaya. Kamkov, siz elçisiniz. Kapıdan giriyor ve oturuyorsunuz. Mirbah, elbette şuraya oturacaktır. Ne diye masayı dolaşsın! Diyelim ki, çevirmen de, Graf'ın biraz gerisinde, konuşulanları duyabilmesi ve, Yaşa, seni de görebilmesi için, şuraya oturacaktır. Almanlardan birini de buraya...

— Fazla insan bulunmayacak. Çünkü biz konuşmanın gizli olmasını isteyeceğiz.

— İyi ama, ne de olsa birisi daha olacak. Elçinin özel çevirmeni var. Bu işi ona müsteşar Doktor Ristler yapıyor. Onun da bulunması olasılıklı. Gerçekte, elçinin onunla birlikte olması gerekiyor. Elçinin yaveri, teğmen Müller de görüşmede mutlaka hazır bulunacak. Çünkü, Mirbah onsuz bir yere gitmiyor.

Spiridonova, krokiye uzun uzun baktı, bir şeyler düşündüğü belliydi:

— Silah?

— Bomba ve her olasılığa karşı tabanca.

— Bombayı nasıl sokacaksınız oraya?

— Çantada, evrak arasında. Esasen yassı bir bomba bu.

Spiridonova tekrar sordu:

— Sekreterlik odasının kapısı bu mu? Muhafızlar bu odaya nereden girecekler?

Aleksandroviç: "Yalnız şu kapıdan," dedi.

— Nereye açılıyor bu kapı?

— Büyük kabul salonuna.

— Öyleyse, Andreev, kapı yanındaki masaya otursun. Blümkin bombayı fırlatınca, sen, masayı kapıya dayayacaksın. Böylece iki-üç dakikalık bir zaman kazanmış olacaksınız. Bombayı konuşmadan sonra, Mirbah kapıya doğru ilerlemeye başlayınca ve kapıya vardığı vakit fırlatacaksınız. Böyle davranmazsanız siz de öteki dünyayı boylarsınız. Anladınız mı her şeyi şimdi? Provaya başlayalım artık. Sizi büyük kabul salonuna aldılar. Mirbah içeri giriyor. Kamkov, girin... Hızlı adımlarla değil ama. Çünkü, Mirbah ağır ağır yürür. Yaşa, siz, Graf'a karşı ilerliyorsunuz. Haydi, yürüyün. Acele etmeyin. Masaya elçiden önce varmanız nezakete aykırıdır. Kuşku uyandırabilir. Andreev, siz, masaya oturun. Çanta sizde mi? Blümkin'e vermeyi unutmayın. En iyisi, ikinizin de birer çantası olmasıdır. Tamam. Oturun, Blümkin, başlayın konuşmaya...

— Sayın Elçi, size şunu bildirmekle görevliyim...

Blümkin rolünü iyice benimsemişti. Sesi bile titriyordu.

— Daha dingin olun, Yaşa. Olabildiği kadar dingin...

Kamkov hayretle sordu:

— Sözünüzü böldüğüm için özür dilerim, Mariya Aleksandrovna, bütün bunlar niçin, bir türlü anlamıyorum. Bence, Mirbah içeri girer girmez, bizim bu armağanımız derhal ayaklarına fırlatılmalıdır.

— Her zamanki gibi yine acelecilik yapıyorsunuz, Kamkov. Yaşa bombayı çantadan çıkarayım derken, Müller derhal öldürecektir onu. Aptal değil o. Elçinin kabul salonunda bu kutunun ne

işi var, diyecektir kendi kendine ve gerçek durumu derhal anlayacaktır. En iyisi susun... Yaşa, devam et...

— ÇeKa sizin yeğeniniz Teğmen Mirbah'ı tutukladı. Bundan sonra ne olacak? Açıkça söyleyeyim, ben de bilmiyorum.

Spiridonova, kızgınlıkla homurdandı:

— Hani hazırlanmıştınız ya! Graf, yeğeninin durumu kendisini yakından ilgilendirdiğini söylerse, siz de ona, "Müsaadenizle, Bay Elçi, size tutukluluk evrakını göstereyim." diyerek, çantayı açacaksınız.

Kamkov yine söze karıştı:

— Mirbah, bu yeğeninin kendisini ilgilendirmediğini söylerse ne olacak?

Spiridonova ters ters yanıtladı:

— Çok uzak görüşlüsünüz, Kamkov. Ben de böyle bir olasılığı göz önünde bulunduruyordum. Böyle bir durum karşısında, Yaşa, siz, "Sayın Elçi, buna rağmen, size tutuklulukla ilgili bütün belgelerin birer kopyasını bırakıyorum." diyeceksiniz. Andreev, siz, kalkıp masayı kapıya dayayacaksınız. Otomobili nerede bırakacaksınız? Şurada mı? Çok iyi. Şoför kim?

— Kolt. Bizden kendisi.

— Korkmayacak mı?

— Korkmaması gerekir. Çünkü hiçbir şeyden haberi olmayacaktır.

— Bomba patlayınca?

— Herhâlde korkmayacak.

— Bunlar, sizin bileceğiniz işler... Bizim için önemli olanı, Mirbah'ın öldürülmesidir.

— Merak etmeyin. Öldüreceğiz.

— Sizin de sağ kalmanız bizim için önemlidir.

— Sağ kalmaya çalışacağız.

— Almanların ya da ÇeKa'nın eline düşmemenizi de dilerim elbette.

— Düşmemeye çalışacağız. Aramızda anlaştık, içimizden biri yaralanır da kaçamazsa, öteki onu öldürecektir. Öldüremezse, yaralı intihar edecektir.

— Üzerinize ne büyük bir görev aldığınızı biliyorsunuz. Andreev, biliyorsunuz, değil mi?

— Çok iyi biliyorum, Mariya Aleksandrovna.

Spiridonova, kalktı. Gözleri alev alev yanıyordu. Teröristleri takdis etmenin coşkusu içindeydi:

— Rusya, sizin bu kahramanlığınızı hiçbir zaman unutmayacaktır. Sosyalist Devrimciler Partisi ve Rus halkı sizi sonsuzluğa kadar anacaktır. Kurban giderseniz, Kızıl Meydan'da, Minin ve Pojarski'nin yanında, Egor Sazonov ve İvan Kaliayev'le birlikte sizin anıtlarınız da dikilecektir. Ben, yıldızınızın mutluluğuna inanıyorum.

— Bu işi hangi gün yapacağımızı bilmek isteriz, Mariya Aleksandrovna. Bir an önce olmasını arzu ediyoruz. Bizim de herkes gibi sinirlerimiz var.

— Gününü mü? Zamanı gelince bildireceğim. Gününü de, saatini de. Şimdi bir prova daha yapalım. Kamkov, geçin yerinize. Siz, Mirbah'sınız. Yürüyün. Fakat, ağır ağır...

1918, Temmuz

Majeste Rus esnafı pısmıştı, olağanüstü bir şeyler bekliyordu.

— Ah, rabbim...

Hava kurşun gibi ağırdı. Tarih Müzesi'ndeki termometre, öğleyin gölgede otuz dört dereceyi gösteriyordu.

Moskova'da her gün fırtınalar kopuyordu. Bazen birbiri ardından. Sanki biri, henüz geçen fırtına bulutunu tekrar geri çeviriyordu. Yağmurlar kısa süreliydi, kızgın asfalta iri yağmur taneleri düşüyor ve derhal kuruyordu. Boğucu bir sıcak vardı.

1 Temmuz sabahı, Aleksandroviç, Peters'in odasına girdi:

— Sizi rahatsız etmiyorum ya, Yakov Hristoforoviç?

Peters nezaketle karşılık verdi:

— Rica ederim. Şûralar Kongresi'yle ilgili bazı sorunları inceliyordum.

— Benim gelişim de bu sorunla ilgili. Özel Müfreze Komutanı biraz önce telefon etti.

— Kongre sırasında Bolşoy Tiyatro binasının korunması görevi neden onun müfrezesine verilmedi, diye soruyor, değil mi?

Peters gülümsedi.

— Bana da telefon etti. Kendisine, bu görevin, Yakov Mihayloviç Sverdlov'un ricası üzerine Leton Avcı Birliği'ne verildiğini söyledim.

— Demek ki, Sverdlov'un isteği bu? Çok iyi. Ben, Popov'u dinginleştiririm. Çünkü, kendisine güvensizlik gösteriliyor diye sinirleniyor.

— Dinginleştirin kendisini. Yakov Mihayloviç'in Leton birliğine zaafını bilirsiniz. Benim de sempatim var. Başka bir sorunuz?

— Yok.

Aleksandroviç, masaya oturdu. Peters konuşmasını sürdürdü:

— Kongre günlerinde, Bolşoy Tiyatro civarındaki bütün sokaklar her türlü giriş-çıkışa kapalı olacak. Bu bölgede oturanlara - onlar da çok değil, beş yüz kişi kadar- serbest giriş-çıkış kartı verilmelidir. Tiyatro karşısındaki tramvay durağı oradan kaldırılmalıdır. Kongre komutanlığına Strijak yoldaş atanmıştır. Yalnız onun imzasını taşıyan misafir kartları geçerli olacaktır. Bu kartlar, İkinci Şûralarevi olan Metropol Oteli'nde verilecektir.

Aleksandroviç, gülümseyerek sordu:

— Pek sıkı korunma önlemleri alıyoruz, neden?

Peters, neşe ile yanıtladı:

— Benim dilimde yok ama, Rusça'da şöyle bir atasözü var: "Tedbirliyi allah da korur."

Aleksandroviç kalktı:

— Sizi rahatsız ettim. Ben gidiyorum.

Peters, Kongre sırasında komutan Strijak'a yardım etmek, telefon santralini ve istasyonları korumak için ayrılan Çekistlerin adlarını söylüyordu. Andrey kendi adının da geçmesini bekliyordu.

Peters:

— İşte bunlar, dedi. Anlaşılmadık bir şey varsa sorun.

— Ben nerede olacağım? diye sordu Andrey.

— Andrey, sen, Kongre sırasında Cerjinski yoldaşın emrinde olacaksın.

Andrey'in sık sık eve gelmeyişine alışmış olan Nasya bile, 4 Temmuz sabahı dayanamadı ve Lubyanka'ya giderek: "Babamla Frunze geldiler, seni gecenin saat ikisine kadar beklediler," dedi.

Andrey:

— Benim bu işte hiçbir kabahatim yok. Feliks Edmundoviç görev başından ayrılmamamı emretti, diye yanıtladı.

Baba, İkinci Şûralarevinden giriş kartını, almaya gitmişti. And-rey de, o sırada, Kongre Komutanı Strijak'a Cerjinski'den bir mektup getirmişti. Baba ile oğul kucaklaştılar ve derhal ayrıldılar.

Andrey, Kongreye, yalnız bir defa, 5 Temmuz günü birkaç dakika için girdi. Şansı varmış, tam o sırada Lenin konuşuyordu.

Vladimir İliç, kürsüden değil, sahneden konuşuyordu:

— Evet, yoldaşlar, günümüzde, dolaylı veya dolaysız, açık ya da gizli savaş propagandası yapanlar, Brest Barış Antlaşması aleyhinde konuşanlar, bunun boynumuza takılmış bir ip olduğunu söyleyenler, Kerenski ve ağaların, kapitalist ve köy burjuvazisinin Rusya'daki işçi ve köylülerin boynuna yağlı ipi geçirmekte olduğunu görmemektedirler.

Sağdan: "Mirbah'la kucaklaşıyorsunuz!" sesleri duyuldu. Lenin, sessizliği sağlamak için elini kaldırdı:

— Bunlar, her kongrede, halk arasında hiçbir saygınlıkları kalmadığı için çığlık atmaktadırlar.

Eski bakanlar locasından isterik bir ses yükseldi: "Satılmışlar! Mahvettiniz Rusya'yı..."

Lenin, bir an için bağırana baktı, sonra elini savurarak konuşmasına devam etti:

— Bu durumda bulunanlar için, ellerinde başka kanıt bulunmadığından, çığlıklarla, isteriyle, sövmeler ve barbarca çıkışlarla yanıt vermekten başka hiçbir şey kalmıyor. Bu yüzden onların bu davranışları beni hayrete düşürmüyor.

Alkışlar ve gülüşmeler duyuldu. Yine aynı isterik çığlık gürültünün üstüne çıktı: "Kanıt var! Var!"

Lenin, gürültünün kesilmesini beklerken, mendille alnındaki terleri siliyordu.

Bakanlar locası parmaklıklarına abanmış olan geniş yüzlü, çıplak sarı başlı birisi: "Mirbah'ı kovun! Mirbah'ı!" diye haykırıyordu.

Yukarıdan kalın bir ses gürledi: "Susturun şu melunu!"

Locadan, sakallı ve uzun burnunda altın kelebek gözlük bulunan biri ayağa kalktı. Boru gibi kıvırdığı gazeteyi dudaklarına götürerek: "Sizi yakında tamamıyla susturacağım!" diye tehdit savurdu.

Gürültü biraz yatışmıştı. Lenin, sert bir sesle konuşmasını sürdürdü:

— Savaşa son verme çabalarının ne büyük acılara mal olduğunu Rus askerlerinin yüzde doksan dokuzu biliyor. Biz, açıkça, namuslu demokratik bir barış önerdik. Ne var ki, bütün ülkelerin, içleri pisliklerle dolu burjuvazisi tarafından reddedildi bu öneri.

Andrey'in gözleri Mariya Spiridonova'ya takıldı. Kadın, Lenin'e kin dolu bakışlarla bakıyordu.

En sonunda sessizliğe kavuşmuş olan salonda Lenin'in sesi yankılanıyordu:

— Biz, Brest Barış Antlaşması'nı, akıl almaz çaba ve acılar sonunda imzaladık. İşçiler ve köylüler biliyor bunu. Bu barışın ağır yükünü abartmak için daha fazla söze gerek var mı! Biz, halk adaletinin nerede olduğunu biliyoruz ve onu kendimize kılavuz yapmış bulunuyoruz.

Cerjinski, birkaç sözcüklük bir telgraf yazarak Andrey'e uzattı:

— Bunu derhal Peters'e götür, dedi.

Beş Temmuz Gecesi

Yakov Mihayloviç Sverdlov tarafından Yaroslavl'a gönderilmiş olan Anfim İvanoviç Bolotin, Eyalet Emek Komiser Yardımcılığı'na atandı.

Evi yoktu, bu yüzden geçici olarak Bristol Oteli'ne yerleştirildi. Fakat çocuklarıyla birlikte bir otel odasında oturmaları olanaksızdı ve Anfim, ailesini İvanovo-Voznesensk'te bırakmak zorunda kaldı.

Bu durum onu çok üzüyordu. Esasen şimdiye dek ailesiyle sürekli olarak bir arada yaşayamamıştı. Çok sevdiği karısı Katya'dan, kızı küçük Katya'dan ve Frunze'nin adını taşıyan oğlu Arseniy'den çokçası ayrı kalmıştı.

Kendisini 1912 yılında tutuklamışlardı. O zamanlar küçük Katya üç yaşındaydı, Arseniy ise henüz dünyaya gelmişti. Anfim, tutukluluğunun üç yılı içinde Katya'yı sadece bir kez, Ekaterinburg tutukevindeyken görmüştü. Katya, oraya büyük güçlükler içinde gelmiş, çocuklarını da, doğal olarak, getirmemişti.

1916 yılında mahkûmiyeti sona erdi, iyi ama, kendisini derhal askere aldılar ve derhal cepheye gönderdiler. Eve, Ekim 1917'de

dönebildi. Katya'yı zayıflamış olarak, iri ve mutlu gözlerle görünce, bir daha hiçbir zaman karısı ve çocuklarından ayrılmamaya karar verdi.

Gelişinden bir ay kadar sonra, Martinov ve Frunze, onu İvanovo-Voznesensk'e çektiler, üç ay sonra da, Sverdlov, Anfim'i Yaroslavl'a gönderdi.

Katya, çocuklarından uzakta kalamazdı, bu yüzden, ne kadar da güç olsa, İvanovo-Voznesensk'le Yaroslavl arasında mekik dokuyordu. Anfim'in yanına bazen haftada bir, bazen da ayda iki kez gidiyordu. Tren gündüz varırsa, istasyondan doğruca Anfim'in çalıştığı daireye gidiyordu. Orada kendisini herkes tanıyordu. Emek Komiseri Rabotnov, Katya'yı görür görmez, "Anfim, müjde, senin gülün yine geldi," diye bağırmaya başlıyordu.

Katya'nın elini hararetle sıkıyor ve takılmaya başlıyordu:

— Ah, ne iyi kadınsın sen, Katya. Benim yaştan şöyle sadece on beş yıl azaltmak olasılığı olsa, vallah da billâh da kaçırırdım seni.

Anfim, karısını, gelişlerinden birinde, uzun boylu, yakışıklı, sarışın Kriminal Milis Müfettişiyle tanıştırdı. Öteki, topuklarını birbirine vurarak:

— Grekov, dedi.

Katya, 5 Temmuz Cuma günü kocasından bir mektup aldı. Anfim, Şûralar Beşinci Kongresine gitmeyeceğini, bu yüzden kendisini beklediğini yazıyordu. Katya, yakın arkadaşı, genç Bolşevik Polya Voronova'ya giderek, çocuklarına her zamanki gibi göz kulak olmasını rica etti ve akşam Yaroslavl'a hareket etti.

Tren ağır gidiyor, istasyonlarda uzun uzun, diğer trenlerle karşılaşmaları bekliyordu. Yalnız Nerehta'da bekleme bir saatten fazla sürdü.

Yaroslavl'a, gece yarısından sonra, bir buçuğa doğru varıldı. Katya, ıssız sokaklarda hızlı hızlı Bristol Oteli'ne doğru yürümeye başladı.

Kotorosal nehri üzerindeki köhne köprüden geçerken, büyük bir binanın köşesinde bir kalabalık gördü. Askerî üniformalı biri, ona, kabaca sordu:

— Boynuzların nereye götürüyor seni, hey budala kadın!

Katya, subay üniformasının omuzlarında altın yaldızlı apoletleri görünce dehşetle irkildi. Gerçeği söylemenin sakıncalı olacağını anlayan Katya acele acele konuştu:

— Eve gidiyorum. Evim, Rojdestvenska'da.

— Marş! Daha hızlı yürü!

Katya, birinin: "İmdat! Milis!" diye bağırdığını ve silah sesleri duydu.

Otelin kapısı kilitliydi. Katya, kalın camı hızlı hızlı tıklattı. İgnatiç adlı sakallı kapıcı göründü: "Geliyorum, güvercinim, geliyorum." diyordu. Kapıyı açtı ve Katya'yı her-zamanki "nezaketiyle" karşıladı.

— Kocan biraz önce geldi. "Bu sabah bizim karı gelmiş olacaktı." diye söyleniyordu. Oysa sen gece yarısından sonra geliyorsun. Buyur, gir içeri. Seni görünce kim bilir nasıl sevinecektir!

Anfim'in odası ikinci kattaydı. Katya, koşarcasına odasına vardı, kocası yoktu. Açık pencerenin perdesi esen yelle savruluyordu. Katya, divana yığıldı, kalbi delice çarpıyordu. Yerinden fırladı, koşa koşa koridora çıktı ve Anfim'le yüzyüze geldi. Kocasının omuzunda havlu vardı.

— Katya! Geldin ha!

— Koş! Çabuk gel!

Katya, şaşkın şaşkın bakan kocasını pencereye götürdü:

— Uyuyor musunuz siz? Dışarda ayaklanma var! Baksana!

Caddede, silahlı, omuzları apoletli insanlar sıra sıra ilerliyorlardı. En önde orta boylu, subay üniformalı komutan yürüyordu. Yanı başında, ona bir şeyler anlatan, öfkeli öfkeli kolunu savuran bir başka subay vardı.

— Falalev bu!

— Tanıyor musun?

— Nasıl tanımam. Milis örgütü komiseridir. Yanı başındaki Baranov da seyyar müfreze komutanıdır. Alçaklar. Bekle beni biraz.

Anfim koridordaki telefona koştu. Katya da peşinden gitti.

Bolotin, telefonu birkaç defa çaldırdı. Yanıt yoktu. Nihayet, kadın sesi değil, bir erkek sesi sordu:

— Ne istiyorsun?

— Zakhayım yoldaşı verin bana.

— Kimi?

— Zakhayım'ı dedim ya.

— Sen kimsin?

— Emek Komiserliğindenim.

— Bolotin mi?

— Evet.

— Bristol'den mi telefon ediyorsun? Bekle biraz. Senin yanına da geleceğiz. Derini yüzeceğiz...

Anfim, kulaklığı yerine asarak, İgnatiç'e seslendi:

— Nahimson hangi odada?

Tam bu sırada kapı çerçevesinde Falalev'in yüzünü gördü. Falalev, kapıyı sinirli sinirli çalıyor: "Aç!" diye bağırıyordu.

İgnatiç kapıya yöneldi. Anfim onu kolundan tuttu:

— Dur bakalım, İgnatiç.

Kapıcı kolunu kurtardı ve Bolotin'e okkalı bir küfür savurdu.

Anfim: "Katya, kaç!" diye bağırdı, "Herkesi uyandır." Ve kapıyı açmasını önlemek için İgnatiç'in üstüne saldırdı. Falalev tabancasının kabzası ile kapının camını kırdı, elini iç tarafa uzattı, içteki anahtarı çevirmek için çaba harcıyordu.

Katya koridorda koşarak her kapıyı çalıyor,

— Uyanın. Derhal. Derhal fırlayın, diye bağırıyordu.

Aşağıdan silah sesleri geliyordu. Katya koridorda koşarken, Nahimson'un odasından dışarı fırladığını ve ceketini giymeye çalıştığını gördü.

Nahimson, "Ne var, ne oluyor?" diye bağırdı ve yanıt beklemeden merdivenlerden aşağı inmeye başladı.

Dış kapı açılmıştı artık. Apoletli kişiler, Anfim'in kollarını arkaya kıvırmaya çalışıyorlardı. Katya, kapıcının kocasının yüzüne tokat atışlarını dehşetle seyrediyordu. Kapıcı: "Komiser! Namussuz! İt!" diye haykırıyordu.

Nahimson, elinde tabanca, bağırıp çağıran sarhoş ayaklanmacıları dağıtmaya çabalıyordu. Kapıcının başına vurunca, öteki:

— Elebaşları bu! Çocuklar! Nahimson! diye can acısı ile bağırdı.

Beyazlar giyinmiş Kiriminal Milis Müfettişi Grekov hızla içeri girdi. Katya onu görünce haykırdı:

— Grekov yoldaş!

Grekov, Katya'ya bakmadı bile. Nahimson'a yaklaşarak sırıttı:

— Selâm, Nahimson yoldaş! Ne iyi yapmışsın da kendi başına çıkmışsın. Bizi zorlamayacaksın.

Nahimson, baştan aşağı kanlar içindeydi, şaşılası bir soğukkanlılıkla:

— Senin bir alçak olduğunu söylerlerdi de inanmazdım, Grekov! Meğer, ne kadar aldanmışım! dedi.

— Soyun, çıfıt köpeği! Çıkar ceketini!

— Çıkaracağım! Boşuna titreme, Grekov. Titreme zamanın gelecek.

İgnatiç, Katya'yı görünce cıyaklamaya benzer bir sesle:

— Yakalayın, çocuklar! Komiserin karısı bu! Paçavra! diye söylendi.

Katya, yere serili Anfim'e doğru koştu. Sanki, onun, karısını savunacak gücü vardı.

İgnatiç, elindeki çekici alçakça, kadının sırtına savurdu:

— Kancık!

Katya'nın, kendini kaybederken son gördüğü görünüm şuydu: Nahimson'u dışarı çıkarıyorlardı, o direniyordu.

Apoletli kişiler, sarhoş bağırtıları arasında Katya'nın cesedini tekmeleyip çiğniyordu. Grekov, cesedi kolları arasına alarak, bir kasap ustalığı ile yüzüstü çevirdi.

Ayaklanmacılar, "Bristol"de oturan iki Bolşeviği yanlarına alarak, otelden uzaklaştılar. İgnatiç de onlarla birlikte gitti. Yaşlı karısı odasından çıktı, inleyerek, sağa sola bakındı, sonra, dışarıdan, katran kokulu bir hasır getirdi, Katya'nın mavi noktalı beyaz bluzüne alıcı gözüyle baktı, eğildi, lacivert etekliğini yokladı, eteklik yündendi. Katya'yı inleye puflaya soydu, Anfim'in çizmelerini çıkardı, sonra yeniden Katya'ya döndü, ayakkapları yamalı olsa da, işe yarayacak durumdaydı. Bu yorucu, fakat yararlı işleri tamamladıktan sonra, korktukları için odalarından çıkmamış olan müşterilerden hiçbirinin kendisini görmeyişinden memnun bir halde, Katya ile Anfim'i hasırla örttü, kanlı giysilerini odasına taşıdı, geri döndü, sabah güneşi altında pırıldayan cam kırıklarını süpürmeye koyuldu. Tam bu sırada bir inilti duydu. Dişsiz ağzını hayretle açarak donup kaldı kocakarı. İnleyen, erkekti. Anfim Bolotin gözlerini açtı ve açık seçik, "Nine, Katya'yı çağır bana," dedi.

Korkudan şaşkına dönen kocakarı, bir sıçan gibi odasına kaçtı, aralık kalan kapısından, canlanan ölünün ölü karısının yüzünü okşayışını seyretmeye koyuldu. Anfim, bir yandan da: "Katenka! Katenka!" diye söyleniyordu.

Andrey, sabaha karşı saat ikide Tula'dan şu haberi aldı: "Mermi Fabrikası deposu yakınlarında silahlı gençlerin oluşturduğu bir grup yakalandı. Kimlikleri saptanıyor."

On beş dakika sonra da, Hamov Bölgesi Savunma Komiseri şu-

nu bildirdi: "Kimlikleri saptanamayan kişiler, Birinci Sovyet Alayı kışlasından, Üçüncü Bölüğün bütün silahlarını alıp kaçmışlardır."

Bundan sonra telefon santralindeki nöbetçi kız:

— Sizi Yaroslavl arıyor, bağlıyorum, dedi.

Fakat, kulaklıktan gıcırtıdan başka bir ses gelmiyordu. Andrey, kulaklığı masaya koydu. Aradan birkaç dakika geçti. Tam, kulaklığı yerine asacaktı ki, birden bir kadın sesi duyuldu:

— Moskova! Moskova! Duyuyor musunuz?

— Duyuyorum. Konuşun.

— Moskova! Burada ayaklanma var. Silah sesleri duyuluyor. Ben, santral telefon memuruyum. Duyuyor musunuz?

Andrey: "Duyuyorum... Konuşun, konuşun," diye bağırdı.

— Santralin kapısını kırıyorlar.

Ve ses kesildi. Bundan sonra Moskova Telefon Santrali'nin sesi geldi:

— Yaroslavl hattan çekildi.

Andrey, kabininde uyuyan Peters'i uyandırdı. O, Andrey'i dinledikten sonra:

— Yaroslavl'la bir daha bağlantı kurmaya çalış. Hangi telefonla olursa olsun. Ben Feliks Edmundoviç'e gidiyorum.

Altı Temmuz

Aynı gece, Mariya Spiridonova, Blümkin'e: "Bugün. Öğleden sonra. Başarılar dilerim," dedi.

Ve işler, provadaki gibi yürümeye başladı.

Ne var ki, beklenmedik olaylar da meydana geldi. Bütün mahalle gümbürtü ile sarsıldı. Cam kırıkları etrafa savruldu. Mirbah birden ölmedi. Blümkin, elçinin sırtına kurşun sıkmak zorunda kaldı. Ve Mirbah, cansız yere serildi. Doktor Rihter'le teğmen Müller de korkudan yere yattılar. Teğmen, soğukkanlılığını kaybetmedi, ateş açtı.

Hafifçe yaralanan Blümkin ve kendisine hiçbir şey olmayan Andreev, pencereden atlayarak otomobile koştular. Andreev, Blümkin'i arka kanepeye iterek, şoföre bağırdı:

— Tröhsveritelka'ya... Popov'un birliğine...

Uzaklaştıkları zaman Blümkin sordu:

— Her şeyi alabildin mi?

— Şapkalarımız, çantalar, belgeler ve görev kimliklerimiz kabul salonunda kaldı.

Blümkin ağır bir küfür savurdu. Andreev, sapsarıydı, gözbebekleri, henüz bir porsiyon kokain almış olan bir esrarkeşinkiler gibi genişlemişti, dudakları mosmordu. Güçlükle konuşabildi:

— Cerjinski zaten her şeyi anlayacak...

Genellikle dingin ve soğukkanlı olan Peters, odaya yıldırım gibi girdi:

— Martinov, bütün işleri bir yana bırak. Cerjinski aşağıda. Derhal yanına koş.

Karahan'la Çekistlerden Belinki ve Trepalov da otomobildeydiler. Andrey, Cerjinski'nin Karahan'a söylediği şu sözlerini duydu:

— Vladimir İliç bana telefon etti.

Denejna sokağındaki Alman Elçiliği binası önünde toplanmış olan kalabalık, birinci katın kırılmış pencerelerini seyrediyordu. ÇeKa Başkanı'nı derhal tanıdılar. İçlerinden biri, yüksek sesle:

— Cerjinski geldi, dedi.

Dış kapıda, bir kolu sargıda olan Teğmen Müller tarafından karşılandılar.

Karahan, "Başınız sağ olsun. Sovyet Halk Komiserleri Başkanı beni..." diye söze başladı.

Müller, Blümkin'in görev kartını Cerjinski'ye uzattı.

— Bu nasıl iştir, bay Cerjinski? Sizin memurlarınız...

Cerjinski, görev kartına şöyle bir baktıktan sonra:

— Alabilir miyim? diye sordu.

Müller, isteksiz isteksiz yanıt verdi:

— Bu belgenin bizde kalması daha iyi. Fakat size mutlaka gerekiyorsa, alın.

Doktor Ritsler'in başında doktor vardı. Kabul salonunun kapısı açıktı. Mirbah, yüzüstü yerde yatıyordu. Müller: "Şimdilik olduğu gibi bırakmayı uygun bulduk," dedi.

Cerjinski, yandaki sekreter odasına girdi. Sesi geliyordu:

— Sol Eserlerin marifeti bu, Yakop Mihayloviç. Derhal geliyorum.

Sonra şu sözleri duyuldu:

— Telefondaki Cerjinski. Popov nerde? Kendisine şu emrimi iletin: Birliğin bir kısmını derhal Kremlin'e, bir kısmını da Bolşoy Tiyatro'ya göndersin. Sizinle kimin konuştuğunu anladınız, değil mi?

Elçiliğin önünde bir araba durdu. Arabadan fırlayan Kriminal Milis Müffettişi Ksaveriev, kalabalığa:

— Dağılın, vatandaşlar. Tiyatro değil burası, diye haykırdı.

Cerjinski, Müller'e: "Derhal gitmem gerekiyor," diye özür diledi ve şoföre döndü:

— Çek Tröhsvetitelska'ya! Siz, Karahan, Kremlin'e gidin. Ve Vladimir İliç'e şunu söyleyin: Muhafız Birliği'nde herhâlde bir şeyler oluyor.

Sokak deniz askeri kılıklı kimselerle doluydu. Cerjinski'yi tanımış olan nöbetçiler, kapıları ardına kadar açmışlardı, sanki bekliyorlardı.

Geniş çeneli bir deniz eri:

— Hazır ol! ÇeKa Başkanı'na yol ver! diye komut verdi.

Cerjinski, bu apaçık alaycı komut sesine aldırmayarak ilerledi.

Popov, avlu ortasında duruyordu. Cerjinski, sert bir sesle sordu:

— Bu olup bitenler ne? Bu kadar çok sarhoşun işi ne burada? Emrimi neden yerine getirmediniz?

— Geçti artık senin emirlerinin zamanı. Artık ben, sadece bizim Merkez Komitesinin emrindeyim.

— Blümkin burada mı?

— Yok burada, Cerjinski. Benim adamlarımın sarhoşluğuna gelince, votkadan değil bu. Senin ve efendin Lenin'in pek yakında direklerde asılacaklarınızı bildiklerinden. Silahını ver bana.

Etraf, asık yüzlü, düşman bakışlı kişilerle çevrilmişti. Martinov ve Belenski, Feliks Edmundoviç'e daha da yaklaştılar, öyle ki, onu Popov'dan hemen hemen gizlediler. Trepalov da ardına geçti. Cerjinski, Andrey'i bir yana çekerek, Popov'a, "Hain!" diye haykırdı.

— Sözlerinde daha nazik ol, Cerjinski.

Etraftan tavsiyeler yağmaya başladı:

— Ne diye eyvallah ediyorsun ona yahu!

— Çek kurşunu bitir işini.

Fakat, hiç kimse Cerjinski'ye yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Sol Eserler Merkez Komitesi üyelerinden Kamkov'la Karelin de beliriverdiler.

Cerjinski gülümsedi:

— Her şey anlaşıldı artık. Ötekiler nerede?

Karelin, yangını körüklercesine ortaya atıldı:

— Arkadaşlar, bakın nasıl alay ediyor bizimle. Kendilerini Almanlara sattıkları yetmiyormuş gibi, şimdi de özgürlük savunucularıyla alay ediyor bu alçaklar. Arkadaşlar, sizin açlıktan imanınız gevriyor. Oysa dün, Lenin'in emriyle Almanya'ya yüz vagon buğday sevkedildi. Siz ve çocuklarınız çıplak ve perişanken, dün Almanlara üç milyar manifatura yollandı.

Cerjinski, kollarını açarak:

— Amma da yalan söylüyorsun, Karelin, dedi. Birincisi, dün değil, bir hafta önce. İkinci, yüz vagon değil, sadece otuz altı vagon. Üçüncü, bunlar, Almanlara değil, orada bulunan Rus tutsaklara. Çünkü Almanlar bunları beslemez olmuşlar. Ve dördüncü, bunları çok iyi bildiğiniz halde, çok iyi bilinen nedenler yüzünden yalan söylüyorsunuz. Bu yalanlarla kendinize cesaret vermeye çalışıyorsunuz, aldattığınız insanları da kışkırtıyorsunuz."

Karelin, Popov'a bağırdı:

— Ne diye dinliyorsun bunu? Ver şu tabancayı bana...

Cerjinski gülümsedi:

— Meğer ne yiğitmişsin de benim haberim yokmuş, Karelin...

Aleksandroviç'le Donat Çerepanov da geldiler. Çerepanov, denizcilerden birinin tabancasını belinden alarak tavana ateş etti. Cerjinski güldü:

— Korkuyorsunuz! Blümkin'i nereye sakladığınızı söyleseniz daha iyi etmez misiniz?

Bu sırada yanlarına yaklaşmış olan Mariya Spiridonova:

— Blümkin yok burada, dedi. Fakat size şunu söyleyebilirim: Mirbah'ı biz öldürdük.

— Bunu zaten biliyorum. Blümkin nerede?

Spiridonova işaretle Popov'u yanına çağırdı. ÇeKa Özel Birliği komutanı derhal yanına seğirtti. Spiridonova koluna girerek, onu yukarı götürdü. Popov, bir dakika sonra döndü ve sevinç dolu bir sesle haykırdı:

— Haydi, yürüyün bakalım.

Cerjinski, dinginlikle Çekistlere baktı. Bu bakışta, "Dayanabilecek misiniz?" sorusu vardı. Andrey başıyla belli belirsiz bir yanıt verdi: "Merak etme, Feliks Edmundoviç!"

Popov: "Yürüyün, yürüyün!" diye söyleniyordu.

Kamkov'la Karelin birden ciddileştiler. Sadece Çerepanov'un dudaklarındaki küstahça gülümseme olduğu gibi duruyordu.

Cerjinski sordu:

— Nereye gidiyoruz? Bizi kurşuna mı dizeceksiniz ya da alçakça bir planınız mı var?

Popov:

— Yürüüü, diye bağırdı, ne yapacağımızı şimdi öğreneceksiniz.

Çerepanov, alaycı bir sesle:

— İyi geceler, Cerjinski, dedi arkalarından.

Avluda bir deniz askeri, erlere, arabadan, insan başına iki kutu olmak üzere, konserve dağıtıyordu. Yeni kaputlu, yeni palaskalı takım komutanlarından biri, arkadan, yüksek sesle:

— Etli mi konserveler? diye sordu.

— Elbette etli. Sadece ikinciler bezelyeli.

— Onları sen ye!

Gevrek kuyruğu da vardı. Herhâlde henüz getirmişlerdi. Bütün avlu gevrek kokuyordu. Saymadan, tartmadan, kime ne düşerse veriyorlardı. Boyunlarına gevrek dizilerini takmış erler, Çekistlere karşı ilerliyorlardı, yüzlerinde tatlı bir gülümseme vardı, çünkü gevrek dizilerinin büyüklerini almışlardı. Çekistlerle alay ediyorlardı:

— İstiyor musunuz ha?

— Onlara şimdi daha güzel bir ziyafet çekecekler.

Dış kapıdan onlara doğru silahlı bir genç koşuyor ve: "Çizme getiriyorlar. Dizilin sıraya," diye bağırıyordu.

Popov okkalı bir küfür savurdu:

— Ah, itler, tam da zamanını buldular.

Ve sert bir komut verdi:

— Sola dön!

Sola saptılar ve kızıl tuğlalı duvarlarla karşılaştılar.

Danilov Bölgesi Askerî Komiserliğinde her günkü günlerden biri hüküm sürüyordu. Çağrılı subay ve erlerin belgeleri dolduru-

luyor, gönüllüler sorgudan geçiriliyor, en fazla sosyal kökene ve ailevi duruma ağırlık veriliyordu. Bölge Askerî Komiseri Ribin ve Seferberlik Dairesi Komutanı Strukov, askerlik yoklamasına gelmiş olan Çarlık Ordusu eski Albaylarından Ananin'le konuşuyorlardı. Ananin, bütün askerlik yaşamını topçu subayı olarak geçirmişti. Ribin'e bugün böylesi gerekliydi. Kendisine, Podvoyski adına telefon edilmiş, Yaroslavl'a topçu subayı gönderilmesi istenmişti. Bu yüzden Ribin son derecede memnundu, Podvoyski'nin ricalarını yerine getirmekten bir zevk duyuyordu, mademki Nikolay İvaniç gerekli olduğunu söylemişti, demek ki gerçekten gerekliydi.

Yaroslavl'a derhal gitmesine ilişkin öneriyi nasıl karşıladığı sorusuna, Ananin derhal şu yanıtı verdi:

— Emrinizdeyim.

— Tam zamanında geldiniz, Ananin yoldaş, tam zamanında. Ne güzel!

Yazıcı içeri girdi. Ribin'in kaşları çatıldı:

— Ne var?

Yazıcı telefonla alman haberi uzattı. Ribin okudu, sonra:

— Özür dilerim, Ananin yoldaş, Dimitriy İvanoviç'le bir şeyler konuşmam gerekiyor.

Ananin sessizce dışarı çıkınca, Ribin, haberi Strukov'un önüne koydu:

— Oku şunu, Strukov yoldaş.

"Bugün saat on beşe doğru Alman Elçiliğine iki bomba atılmış, Mirbah ağır yaralanmıştır. Bu iş, besbelli ki, monarşistlerin ve Çekoslavları da kandırmış olan ve Rusya'yı İngiliz ve Fransız kapitalistlerinin çıkarları için savaşa sokmak isteyen provokatörlerin marifetidir. Suçluların yakalanması için bütün kuvvetler seferber edilmeli, ayağa kaldırılmalıdır. Bütün otomobiller durdurulmalı, üç kez denetimden geçirilmeden bırakılmamalıdır.

Halk Komiserleri Başkanı V. Ulyanov (Lenin)"

Bu sırada telefon çaldı, Bölge Halk Şûrası'ndan soruluyordu:

— Ribin, kaç araban var?

— Bir.

— Yürüyor mu?

— Emekliyor.

— Komutanlar var mı?

— On kişi kadar.

— Buraya gelsinler. Sen de gel. Bağlantı için bir nöbetçi bırak. Acele et.

Koridorda Ananin karşısına çıktı:

— Ben durumu öğrendim artık. Yaroslavl'a derhal hareket etmem gerekecek galiba.

— Benimle gelin Ananin yoldaş.

Bir bisikletli Askerî Komiserlik binası önünde durdu, dört bildiri attı. Henüz mürekkebi kurumamış olan bu bildirilerde şöyle deniyordu:

"Hükümet Bildirisi:

Bugün, 6 Temmuz, saat on beşe doğru, Rus-İngiliz-Fransız emperyalizminin (rezil) ajanları, Cerjinski'nin imzasını taklit ederek hazırladıkları sahte görev belgeleriyle, Alman Elçisi Mirbah'ın yanına sokulmaya muvaffak olmuşlar ve Graf Mirbah'ı bomba ile öldürmüşlerdir. Bu suçu işleyen rezillerden biri, Sol Eser'dir, Cerjinski'nin başında bulunduğu komisyonun üyesidir, Sovyet iktidarına ihanet ederek, Rusya'yı savaşa sokmak isteyen insanların hizmetine girmiştir... Savinkovlarla ortaklarının yoluna sapmış olan bu reziller yüzünden, Rusya'yı şimdi savaştan ayıran mesafe kıl kadar incedir.

"Almanya'nın en güçlü partisi olan subaylar partisi, Petrograd, Moskova ve Çariçin'e saldırmak için çoktan beri bahaneler aramaktadır. Şimdi bu partinin elinde öyle bir bahane var ki, bundan iyisini arasa da bulamaz.

"Moskova'daki Sovyet iktidarının, katili ve suç ortağını yaka-

lamak için yaptığı ilk girişime, Sol Eserler, Sovyet iktidarına karşı ayaklanmaya başlamakla karşılık vermişlerdir. Cerjinski'nin başkanı olduğu komiserliği ele geçirmişler, komiserliğin başkanı Cerjinski'yi, komisyon üyesi Latsis'i, Rusya Komünist Partisinin (Bolşeviklerin) en seçkin üyelerini tutuklanmışlardır. Sol Eserler, bundan sonra Telefon Merkezini işgal etmişler, askerî harekâta başlamışlar, silahlı kuvvetlere dayanarak Sovyet otomobillerinin küçük bir kısmına el koymuşlardır.

"Sovyet iktidarı, Bolşoy Tiyatro binasında yapılmakta olan Şûralar Beşinci Kongresi'nde hazır bulunan bütün Eserleri rehine almış, karşı devrimcilerin yeni uşaklarının ayaklanmasını silahla derhal bastırıp, ortadan kaldırmak için gerekli olan bütün önlemler alınmıştır.

"Rusya'nın şu anda bir savaşa sokulmasının ne büyük bir çılgınlık ve bir cinayet olduğunu anlayan herkes, Sovyet iktidarını desteklemektedir. Ayaklanma, kuşkusuz, en kısa zamanda ezilecektir.

"Herkes nöbet başına! Herkes silah başına!"

Bildiriyi okuyuncaya kadar Bölge Şûra binasına vardılar. Binanın önünde, çoğu sivil, silahlı insanlar sıra olmaktaydı. Pencereden bir ses geldi:

— Ribin yoldaş, bunların komutanı sensin, harekete geç derhal.

Lenin'in önündeki masada Moskova şehir planı vardı. Lenin, hızlı hızlı bir şeyler yazıyordu. Yakov Mihayloviç Sverdlov, harita üzerine mavi kalemle oklar, daireler çiziyor ve şöyle diyordu:

— Karşı tarafın kuvvetleri bizimkilerden üstün. Ne yazık ki, sabaha karşı saat dörtte Yaroslavl'a iki alay gönderildi.

— Neden yazıkmış, Yakov Mihayloviç? Yaroslavl'da durum son derece ağır...

— Eserlerin emrinde bin sekiz yüz piyade, seksen süvari, kırktan fazla makineli tüfek, dört zırhlı otomobil, sekiz top var. Bu toplardan biri Kremlin'e yönelik. Ana kuvvetlerini Tröhsvetitelka'da yoğunlaştırmışlar. Barikatlar yükseltmişler, Pokrovski Meydanı etrafında mevziler kazmışlar. Bizdeki piyade tüfeği sayısı yedi yüz yirmi, top sayısı on iki, zırhlı otomobil dört, makineli tüfek takımının mevcudu da kırk.

— Bizim birliklerimiz nerelerde bulunuyor?

— Bir grup Srastniya Manastırı civarında, ikinci Askerî Komiserlik önünde, üçüncüsü de Kurtarıcı İsa Kilisesi tarafında. Birinci Letonya Alayı ile Hazırlık Kursu Bölüğü ve Sovyet Topçu Tugayı topları da orada.

— Yakov Mihayloviç, affedersiniz, sözünüzü keseceğim, Podvoyski yoldaşa bir sorum var... Nikolay İliç, grup komutanları kimlerdir?

— Kendilerine tamamıyla güvendiğimiz kişiler, Vladimir İliç: Vatsetis, Dudin. Peterson'la Kremlin Komutanı Malkov da elllerinden gelen yardımı yapıyorlar.

— Çok iyi. Bizim Yakov Mihayloviç'le birkaç önerimiz var. Bolşoy Tiyatrosu çember içine alınmış mıdır? Öyle sanıyorum ki, Sol Eserler oradan dışarı bırakılmıyor.

Podvoyski: "Hayır, bırakılmıyor, Vladimir İliç," diye yanıt verdi. "Malkov orada oldukça kuş uçmaz."

— Çok iyi. Bütün köprüler tutulmalı, geçitler kapatılmalıdır. Şu telefongrafı ilgililere iletiniz.

Podvoyski, telefongrafta şunları okudu:

"Şehirdeki ve şehrin 50 verst [Bir verst 1066 metre -çev.] çevresindeki bütün komiserlere iletilmelidir: Halk komiserlerinin otomobillerinden başka askerî birliklerin otomobillerine yol verilmeli, Karşı Devrimle Savaşım için Olağanüstü Komisyon'un bütün otomobilleri durdurulmalı, bu komisyonun üyesi olan bütün Sol Eser-

ler ve özellikle Zaks ve Aleksandroviç tutuklanmalıdır. Parti üyesi olduklarından şüphe edilenler, durumlarının açıklığa kavuşturulması için Kremlin'e getirilmelidir.

Sovyet Halk Komiserleri Başkanı Lenin"

Podvoyski:

— Telefon Santrali henüz isyancıların elinde, dedi.

Sverdlov'un yüzünde tatlı bir gülümseme belirdi:

— Artık bizim elimizde. Biraz önce telefonla bildirdiler. Avanesov'la Moskova Telefon Şebekesi Komiseri şimdi oradalar. Aslanlar. Popov'un birliği ile bütün telefon bağlantılarını kesmişler. Telgraf henüz eserlerde. Bunlar, telgraf santralini ellerine geçirince derhal şunu göndermişler.

Podvoyski sesle okudu:

— "Lenin ve Sverdlov'un imzası ile gönderilen bütün telgraflar, sağcı eserler ve menşeviklerin imzasını taşıyan tüm telgraflar iktidar partisi olan Sol Eserler Partisi için zararlı sayılmalı ve gönderilmemelidir." İlginç!

Lenin, "Bunlar," dedi, "İktidar partisi olma konusunda biraz acele davranmışlar kanımca..."

ÇeKa üyesi Martin Yanoviç Latsis'i de tutuklu Çekistlerin bulundukları odaya götürdüler. O, oturum salonuna giriyormuş gibi şapkasını çıkardı ve:

— Merhaba, yoldaşlar, diye haykırdı.

Cerjinski gülümsedi:

— Martin, bir gezintiye çıkmış gibisiniz. Şapkanızı bile unutmamışsınız.

Uzun boylu, güzel endamlı, güzel sakallı bir adam olan Martin, oturdu, şapkasını da dizleri üzerine koydu:

— Bu şapkanın çok önemli bir rolü oldu, Feliks. Bu haydutlar beni odamda tutukladılar. Ve önlerine kattılar. Yürürken, tutuklan-

dığımı nasıl haber vereyim diye düşünüyordum. Ve buldum. Beni götürenlere, "Biliyor musunuz ki, şapkamı unutmuşum odamda. Ben şapkasız bir tarafa gidemem. Alışkanlık... Müsaade edin de gidip alayım." dedim. "Haydi, çabuk al gel." dediler. Odama koştum, Yakov Mihayloviç'e telefon ettim ve ancak ondan sonra kıymetli şapkacığımı aldım.

Biraz sonra Moskova Şûrası Başkanı Pötar Hermogenoviç Smidoviç'i de getirdiler. Nazik bir aydın olan Smidoviç, Popov'a, "Hain! Satılmış!" diye haykırıyordu.

Sonra, hıncını tamamıyla çıkarmış insanların haliyle, öğrencisini tehdit eden öğretmen gibi, Popov'u parmağı ile tehdit etti:

— Alacağın olsun, şopar seni!

Cerjinski, durumun trajikliğine karşın, boğulacak gibi gülüyor ve:

— Oh, Pötar Hermogenoviç, herifin iler tutar yerini bırakmadınız. "Şopar!" ha!

Andrey, Cerjinski'nin, bu ölüm tehlikesiyle dolu saatlerdeki tutumu karşısında hayretten hayrete düşüyordu. Cerjinski, tutuklulardan hiçbirine umut vermek ve dinç görünmek için kendini zorlamıyor, etrafında kol gezen olası ölüm karşısında, ölümden korkmadığını, ölümü küçümsediğini gösterme gereksinimini duymuyordu. Fakat, dinginlik ve soğukkanlılık ile, bu ayaklanmanın mutlaka ezileceği, Sovyet iktidarının, Bolşevikler Partisinin kuşkusuz zafere ulaşacağı inancını esinliyordu.

Bir aralık Popov koşa koşa geldi ve daha kapıdan:

— Bekliyorsunuz değil mi, bekleyin bakalım! Voronej'den iki bin Donlu geliyor bizim yardımımıza!

Ve kayboldu. Cerjinski gülümsedi:

— Yalan söylüyor. Ve besbelli ki işleri kötüye gidiyor.

Popov, birkaç defa daha, hep böyle şaşırtıcı haberler getirdi:

— Vinglinski'nin birlikleri bizimle! Duydunuz mu!

— Duyduk, mademki sizinleymiş, sizinle olsun!

— Martov alayı da bizimle.

— Tebriklerimizi sunarız.

— İşiniz bitiktir artık!

Geceleyin Popov yine geldi. Saçları karmakarışıktı, gözleri buzlu cam gibiydi:

— Sizin Sverdlov, Mariya Spiridonova'nın tutuklanmasını emretmiş. Cerjinski, duydun mu?

— Duydum, duydum. İyi yapmış Sverdlov.

— İyi ama ben, Mariya Spiridonova için Kremlin'in yarısını yıkarım. Benim topçulara şimdi emir vereceğim. Hiç merhametim yoktur. Bolşoy Tiyatro'dan sadece dekorlar kalacak. Mariya için ben, tüm Lübyanka'nın anasını bellerim.

Kızıl saçlı iri yarı bir deniz eri Popov'u omuzlarından tuttu. Andrey, deniz erinin bu elinde birkaç yüzük gördü, bunlardan birinde, kan renkli iri bir taş vardı:

— Komutan, zorlama kendini. Değmez! Müsaade et de, şunları bir temizleyeyim. Yürü, gidip topçuları harekete geçirelim.

Popov, oradan ayrılır ayrılmaz, nöbetçi, kapıyı araladı ve hafif bir sesle:

— Dayanın, yoldaşlar, dedi. Bundan sonra kimseyi buraya bırakmayacağım. Hepsi sarhoş. Belki bu kafa ile bir bela çıkarırlar.

Cerjinski haklıydı: Başkaldırıcıların işleri gerçekten kötüye gidiyordu. Şûralar Beşinci Kongresi'nde delege olarak bulunan Sol Eserlerin Bolşoy Tiyatro'da tutuklanmaları yüzünden bunların Merkez Komitesi tamamıyla felce uğratılmıştı. Bundan başka, söz konusu Merkez Komitesinin üyeleri arasında birlik yoktu. İçlerinden bazıları, örneğin serüvenci ve demagog Çerepanov en sert önlemlerin alınmasını istiyorlardı. Bu "en sert" önlem de, Cerjinski ile Çekistlerin kurşuna dizilmesiyle sonuçlanıyordu. Bolşeviklerden nefret eden Kamkov gibileri biraz soğukkanlı düşünüyor ve şöyle

diyorlardı: "Pekâlâ, kurşuna dizelim. Bundan kolayı ne var? Bir, iki, hazır! Sonra ne olacak? Bolşevikler azimli insanlardır. Cerjinski için, Şûralar Kongresi'ndeki bütün delegelerimizi tepelerler. Yaparlar mı, yaparlar."

Eski Posta ve Telgraf Halk Komiseri Proşyan, giriştikleri isyanın bir serüvenden başka bir şey olmadığını anlıyor, fakat, buna katılmamazlık da edemiyordu. Kendi Merkez Komitelerinin emrine uyarak, küçük bir askerî birlikle Telgraf Santralini ele geçirdi. Orada çalışanları toplayarak, "Mirbah'ı biz öldürdük. Bu yüzden Almanlarla savaşa girmek olasılığı var..." dedi. Oradakiler, hiç de hoşlarına gitmeyen bu haberi çatık kaşla dinlediler. Proşyan, Telgraf Santralini elde tutabilmek için hiçbir ciddi önlem almadı. Şûralar Kongresi delegelerinden, İvanovo-Voznesenski İli Yürütme Komitesi Başkanı Mihail Frunze'nin komutasındaki bir işçi birliği, aynı günün akşamı, Telgraf Santralini isyancılardan temizledi.

Yiğitlik cakası satan Popov, gerçekte korkağın biriydi. Sol Eserlerin yöneticileri, onun bu yiğit görünümüne aldanmışlardı. Esasen kendileri de her istediklerinin kolayca gerçekleşebileceğine inanan kimselerdi.

Popov yalan söylüyordu, çünkü korku dağları bekliyordu. Başkalarının önünde, hatta bunlar iki-üç kişi de olsa, cart curt ediyor, ikide bir tabancasına el atıyor, olmayacak vaatlerde bulunuyordu. Ama yalnız kalınca, hemen, ceketinin astarını yokluyordu. Sahte belgeler ve yüklüce bir para orada dikiliydi.

Uyumak üzere yatağa uzandığı zamanlar bile pantolonunu çıkarmıyordu. Çünkü çalınan pırlantalar bu pantolonun ceplerindeydi.

Martov Alayının kendileriyle beraber olduğuna ilişkin sözleri de doğru değildi. Pokrovsk kışlalarında bulunan bu alaya, o akşam, "ajitasyon" yapmak için gitmiş olan Aleksandroviç, Lenin'in Alman casusu olduğunu, Rusya'yı Mirbah ve ikinci Vilhelm'e sat-

tığını, Halk Komiserleri Şûrasi'nın [Bakanlar Kurulunun -çev.] bir "kırk haramiler güruhu" olduğunu kanıtlamak için yırtındı. Erler, kendisini coşkusuz ve soğuk dinlediler. "Ajitasyon"unun fiyasko ile sonuçlanacağını sezinleyen Aleksandroviç, bir bakkal ağzı ile konuşmaya başladı:

— Sizce Sverdlov kimdir? Bir Yahudi.

Tabur komutanlarından biri:

— Aleksandroviç, Yahudiliği bir ölçü olarak almayın. Siz nesiniz? Aleksandroviç adını taşıdığınıza göre...

— Böyle bir soru ile karşılaşacağımı biliyordum. Sizce "viç" eki bir belirti midir? Öyleyse, Purişkeviç nedir?

Salonun şurasında burasında gülüşmeler oldu. Tabur komutanı haykırdı:

— Demek ki, siz de Purişkeviç'le aynı haydut çetesindensiniz!

Ve Aleksandroviç'i defettiler.

Yenilginin kaçınılmazlığını anlamış olan Popov'un erleri, emirleri isteksizce yerine getirmeye, nedenli nedensiz sövüp saymaya başladılar. İçecek ne varsa; votka, ispirto ve politura, daha akşamdan tükenmişti. Sabahleyin kendine gelenler, ayık kafa ile düşünmeye koyuldular. Kurnazları, sözcüğün anlamıyla kaçacak delik aramaya başladılar ve duvarda bir delik açarak bela yerinden uzaklaştılar.

Sverdlov'un önerisiyle, isyancılara bir elçi gönderildi. Elçinin getirdiği öneri kısaydı: "Teslim olun, başka kurtuluş yolu yok!" Popov, kendisinin affolunmayacağını göz önünde bulundurarak, öneriyi reddetti. Elçi yanlarından ayrılırken birkaç isyancı peşinden koştu. Popov, erlerine, ateş açmalarını emretti. Fakat, nakineli tüfek eri öyle bir karşılık verdi ki, küfür ustası olan Popov bile şaşırıp kaldı. Buna rağmen, elçinin arkasından gidenlere ateş etti. Makineli tüfek eri, komutanının suratına iki tokat indirdi:

— Kendi adamlarımızı da mı öldürmeye başladın, it!

Etraflarında isyancılar vardı, Popov ise insanlar arasında daima cesurdu. "Devrim adına!" diye haykırarak makineli tüfek erinin göğsünü kurşunla doldurdu.

Tam bu sırada toplar gürlemeye başladı. Topçu subayı Ananin tarafından seçilen mevzilere, işçiler ve Kızıl Ordu erleri tarafından geceleyin yerleştirilmiş olan toplar, doğruca Popov'un karargâhını dövüyordu. Mermiler, savunma hattını harman ediyordu.

İsyancılar, daha ilk mermilerden sonra çil yavruları gibi dağıldılar. Birçokları, tüfeklerini atıp, ellerini kaldırarak, kendilerine karşı ilerlemekte olanlara doğru yürümeye başadı. Bir kısmı da Kursk İstasyonu'na, Moskova İkinci İstasyonu'na ve Vladimir Şosesi'ne doğru kaçtı.

İlk top atışından on beş dakika sonra, Moskova bölge şûraları şu telefongrafı aldılar:

"Tüm bölge şûraları ve işçi örgütleri, olabildiği kadar silahlı birliği ve kısmen de işçi müfrezelerini derhal; başkaldırıcıları yakalamaya göndermelidirler. En başta Kursk İstasyonu Bölgesi olmak üzere, bütün istasyon bölgeleri titizlikle taranmalıdır. Tek bir kaçağın dahi kaçırılmaması için, olabildiği kadar fazla müfrezenin örgütlenmesini ısrarla rica ederiz. Ele geçenler, üç kat yoklamadan geçirilmedikçe ve isyana katılmadıklarını belgelerle tamamıyla kanıtlamadıkça serbest bırakılmamalıdır.

Lenin."

Beş dakika sonra bir telefongraf daha aldılar:

"Moskova ilindeki tüm köy, belediye ve ilçe şûralarına: Sovyet iktidarına karşı başkaldırmış olan Sol Eserler tam bozguna uğratılmışlardır ve şimdi, bölgenizde saklanacak delik aramaktadırlar. Bu serüvenin bütün yöneticileri de aynı durumdadırlar. Sovyet iktidarına karşı başkaldırma küstahlığında bulunmuş olan bu haydutla-

rın'yakalanıp tutuklanmaları için gerekli tüm önlemler alınmalıdır. Yollarda görülen bütün otomobiller durdurulmalı, yollar kapanmalıdır. Yol ağızlarına yerel işçi ve köylülerden oluşturulan silahlı müfrezeler yerleştirilmelidir. Alman haberlere göre, içinde isyancıların bulunduğu zırhlı bir otomobil şehir dışına kaçmıştır. Bunun durdurulması için gerekli bütün önlemler alınmalıdır.

Halk Komiserleri Şûrası Başkanı Lenin"

Peters, Popov'un karargâhına ilk girenlerden biriydi. "Feliks Edmundoviç! Cerjinski yoldaş!" diye bağırarak avluda koşuyordu.

Mahzenden çıkmakta olan Cerjinski, sanki hiçbir şey olmamış gibi dinginlikle karşılık verdi:

— Buradayım, Yakov Hristoforoviç! Günaydın arkadaşlar. Kremlin'e gidiyoruz. İliç'e rapor vermemiz gerekiyor. Popov yakalandı mı?

— Hayır. Kaçmayı başardı kerata.

Malgin, Andrey'i kucakladı, yüzü tatlı bir gülümsemeyle aydınlanmıştı:

— Yaşıyorsun!

— Daha çok yaşayacağız!

— Doğru söyle, korktun mu?

— Geçmişe mazi derler.

"ÇeKa Başkanı'na yol verin!" diyen deniz eri, onları görünce kaçmaya başladı, Andrey peşine takıldı. Deniz eri tabancasını fırlatarak ellerini kaldırdı:

— Ateş etme, yoldaş. Ateş etme!..

Zırhlı otomobil, Vladimir Şosesi'nde uçuyordu. Şoför, virajdan sonraki barikatı geç farketti. Şose, silahlı insanlarla kaynaşıyordu. İsyancılar, otomobilden dışarı atlayarak, değişik yönlerde koşmaya başladılar. Çok geçmeden birer birer yakayı ele verdiler. El-

leri bağlandı. Bir taş yığınından ibaret olan barikatın etrafında kümelendiler. Taş yığınının üstünde, sağ kolunda kırmızı bir şerit bulunan yaşlı bir işçi duruyordu. Herhâlde komutandı.

Otomobilden, son olarak şoför fırladı. Gömleği paramparçaydı ve kana bulanmıştı. Kaçarken, "Koruyun kendinizi!.." diye çılgınca bağırdı ve derhal, yüzüstü yattı. Ardından bir patlama sesi duyuldu ve otomobil siyah dumanlar arasında kayboldu.

Şoförü yakaladılar. Komutan, üzgün bir sesle:

— Ah, sizi gidi düşüncesiz Eserler sizi... Otomobilin ne kabahati vardı, itoğlu it! Ne bana, ne size... Öyle mi?

Peters:

— Git uyu! Biraz kendine gel! diyerek Andrey'i evine gönderdi. Fakat, uyuyamadı Andrey. İlk önce babası, biraz sonra da Frunze geldi, Andrey tutukluyken meydana gelen olayların ayrıntılarını anlattılar. Sol Eserler, hiçbir fabrikada destek bulamamışlar. İşçi müfrezeleri, sabah erken Bolşoy Tiyatrosu'nun ve Kremlin'in önüne gelmişler, isyancıların silah kullanmalarına olanak vermemişler. Frunze'nin, Telgraf Santrali'nden Eserleri kovan işçi müfrezesine komutanlık ettiği konusuna hiç değinmediler.

ALBAY PERHUROV, DÜZEN DEĞİŞTİRİYOR

Bütün insanlıktan nefret eden, içi hınç ve kötülük dolu biri, Yaroslavl'da çılgınlık basilini saçtı. İspanyol gribi salgını sırasında, hastalık, hastalarla teması olan herkese bir anda bulaşır ve bunlar, hararetleri hızla yükselerek sayıklamaya başlarlar. Bu eski Rus şehrindeki korkunç olaylar sırasında da, burjuva ve küçük burjuva kökenlilerin [esnafların -çev.] birçoğu, bir yıldırım hızı ile, gaddar ve mankafa katillere dönüştüler.

Grekov, Şehir Milis Örgütünün Birinci Karakolu avlusunda öldürülesiye dövülmüş olan Nahimson'un üzerine, tabancasındaki

yedi kurşunun yedisini de boşalttı. Bu çılgınca davranışının nedenlerini de şöyle anlattı:

— Yedi canlıdır bu... Tanırım kendisini...

Şehir Şûrası Başkanı Zakhaym'ı, Bolşaya Rojdestvenska sokağındaki evinde öldürdüler. Grekov, cesedini sokağa atmalarını emretti, sonra koştu, başını tekmeledi ve:

— Bu leşi buradan kim kaldırırsa, bilsin ki, öldüreceğim! Hiç şakam yoktur.

Emek Komiseri Rabotnov'u, Şûra İl Yürütme Komitesi eski Başkanı Dobrohotov'u da öldürdüler.

Motosikletçiler Grubu Şefi Ermakov, başı açık, alnı mor mürekkebe bulanmış, ter ve çamur içinde, motosikletiyle şehirde delice dolaşıyordu. Şûra'daki komünist ve işçilerin adresleri yazılı bir liste cebindeydi. Kokuevin Oteli civarında Bolşevik Lütov'a yetişti, adamı motosikletiyle devirdi, sonra duvara dikerek kurşunladı.

Yaroslavl halkının övündüğü, iki yanında güzel ıhlamur ağaçları yükselen, gölgeli bulvarda, dayaktan ezilmiş, üstleri başları kan içinde bir grup insan, Volga'ya doğru götürülüyordu. Doktor Troitski de aralarındaydı. Ermakov, onların yanına gelince motosikletini durdurdu: "Nereye götürüyorsunuz?" diye sordu.

Götürenler -biri lise öğrencisi, öteki bir erdi- yanıt verdiler:

— Limana götürmemizi emrettiler.

— Kim

— General Afanasiev.

Ermakov:

— Verin şunu bana, diye bağırdı.

Muhafızlar, doktoru, motisikletin yanına götürdüler. Ermakov, Troitski'nin çenesine bir yumruk indirdi:

— Bu, kaparo! Bana ispirto reçetesi vermemiştin. Anımsıyor musun?

Öğleye doğru evlerin duvarlarında şöyle bir emir belirdi:

"Ben Albay Perhurov, Yüksek Başkomutan General Alekseev'e bağlı Kuzey Gönüllü Ordusunun başkomutanı olarak atanmış ve ödevime başlamış bulunuyorum. Aynı zamanda, Kuzey Gönüllü Ordusu Birlikleri tarafından zaptedilen Yaroslavl ilinin sivil geçici yönetimini elime aldım.

Yaroslavl şehri ilinde normal yaşam yeniden kuruluncaya kadar, gerek sokaklarda, gerekse diğer genel yerlerde her türlü toplantı ve miting yasaktır.

Albay Perhurov"

İki çocuk, duvarların birindeki emirname önünde durmuşlardı. On altı yaşında görünen büyüğü ötekine, "Sopacı bunlar," dedi.

Gülüştüler ve yollarına devam ettiler. Teğmen Kuteynikov önlerine geçti:

— Kime gülüyordunuz biraz önce?

— Hiç kimseye... Kendi aramızda...

— Yalan söylüyorsun. Haydi yanıt ver.

— Biz, komutan yoldaş.

— Neee? Bir de yoldaş ha?

Kuteynikov, askerî okuldayken en iyi nişancı olarak biliniyordu. Bu defa herhâlde sarhoşluğu engel oldu. Çocukları birer kurşunla değil, beş kurşunla öldürebildi.

Lise öğretmenlerinden Svetlovidov teğmenin yakasına yapıştı:

— Alçak, çocuklar ne yaptı ki sana?..

Teğmen, Svetlovidov'a da ateş etti.

Menşevik Düşen'in evine iki subay geldi. Kısaca, "Giyinin. Bizimle geleceksiniz. Çabuk!" emrini verdiler.

Perhurov'un karargâhındaki küçük salona götürdüler. Yerde atılmış bir yığın evrâk vardı. Menşeviklerden avukat Maşkovski ile

işçi Abramov, duvar dibinde süklüm püklüm duruyorlardı. Kadet Kinjner, biraz sonra da şehrin belediye başkanı, büyük emlâk sahiplerinden Lopetin ve sağcı eser Marmirin içeri girince, Maşkovski biraz cesaretlendi, allaha şükür, korkacak bir şey yoktu. Pomeşçik Çernosvitov sırtında frak, etrafa parfüm saça saça içeri girince, avukatın neşesi tamamıyla yerine geldi. Çernosvitov da burada olduktan sonra, demek ki, kendisine hiçbir kötülük gelmeyecekti. Düşen, partidaşını alaycı gözlerle süzdü. Maşkovski, korkuyu atmış olmasına karşın, yüzbaşı Alşevski'ye yine de sormaktan kendini alamadı:

— Yüzbaşım, neden çağırdılar bizi buraya?

Yüzbaşı, ona hayret dolu gözlerle baktı ve sorusunu yanıtlamadı.

Bir saatten fazla beklediler. Konuşmaktan korkuyorlardı. Esasen konuşacakları bir şey de yoktu. Geçmişteki olaylar üstüne konuşmaya kalkışsalar aralarında kavga çıkacaktı, günün olayları henüz belirginleşmemişti, gelecek diye bir şey olacak mıydı bakalım?

Maşkovski, yerdeki kâğıtlardan birini aldı. Rus Komünist Partisi (Bolşevikler), parti örgütünün toplantı tutanaklarından bir kesimdi. Korku ile yere attı kâğıdı. Sanki elini ateşe sokmuştu.

General Afanasiev içeri girdi. Tören üniformasını giymişti, göğsünde nişanları vardı. İçinde tek bir gereksiz sözün bulunmadığı, kısa, kuru bir tören konuşması yaptı:

— Baylar, şimdi sizi başkomutan kabul edecek. Kendisi çok meşgul. Size ayıracak zamanı çok az. Lütfen, gereksiz sorular sormayın.

Maşkovski, nezaketle eğilerek sordu:

— Generalim, Aleksandr Petroviç'in bizi çağırış nedenini biliyor musunuz?

General kıpkırmızı kesildi:

— Burada Aleksandr Petroviç yok. Başkomutan Albay Per-

hurov var. Bu bir. İkincisi de şu: Moskova'dan haber geldi, Halk Komiserleri Şûrası iktidarı yıkılmış, Halk Komiserleri Şûrası Başkanı Lenin öldürülmüştür. Geri kalan öteki halk komiserleri de ortadan kaldırılmıştır.

Maşkovski, "Hurraaa!" diye haykırdı.

Diğerleri de buna katıldılar. Lopatin'in sesi hepsini bastırıyordu. Başkomutan gülümsedi:

— Sevincinizi anlıyorum, baylar. Zaman bizim için çalışıyor ama, ne de olsa, hava gergin. Alekseev'in ve "Yurdu ve Özgürlükleri Savunma Birliği" Başkanı Boris Viktoroviç Savinkov'un bana verdikleri yetkilere dayanarak, Yaroslavl ili başkomutanlığı görevini geçici olarak üzerime almış bulunuyorum. Halka hitaben bir bildiri hazırladım. Yüzbaşı şimdi size okuyacak bunu.

Yüzbaşı Alşevski, askerce dikleştikten sonra okumaya başladı:

"Kuzey Gönüllü Orduları Yaroslavl Bölgesi Silahlı Kuvvetleri Komutanı, Yaroslavl İli Başkomutanının emri:

Yaroslavl İli halkının bilgisine sunuyorum: İl sınırları içinde yasal düzeni ve toplumsal asayişi yeniden kurmak amacı ile, bu emrin yayınlanması gününden itibaren, ilde Ekim değişimine, yani merkezî idarenin Halk Komiserleri Şûrası tarafından ele geçirilmesine kadar yürürlükte bulunan yasalara uygun olarak varlıklarını sürdüren iktidar organları ve görevli kişiler yeniden yerlerini almalıdırlar. Gerek merkezî gerekse yerel Sovyet iktidar organlarının, şimdiye dek çıkardıkları bütün yasa ve kararnameler yürürlükten kaldırılmış sayılmalıdır. Geçici Hükümetin, il ve ilçe komiserleriyle milis örgütüne ilişkin tüm kararnameleri de yürürlülüklerini yitirmişlerdir. Adalet işlerini, yine il mahkemeleri ve sulh yargıçları gerçekleştirecektir.

Albay Perhurov"

— Hepsi bu, efendim. Çağrıyı da okuyayım mı?

Pethurov, başı ile hayır işareti yaptıktan sonra:

— Baylar, dedi, ilde düzenin yeniden kurulmasına bunlarla başlayacağız. Bir söyleyeceğiniz var mı, baylar?

"Müsaade eder misiniz?" diyerek öne atıldı.

Perhurov, "Müsaade etmiyorum," dedi ve Lopatin'e döndü:

— Sizi şehrin belediye başkanlığına atıyorum, bay Lopatin. Sosyal demokratlar serbesttirler. Haydi iş başına, baylar. Benimle bağlantınızı Yüzbaşı Alşevski ile kuracaksınız.

Ve baylar derhal işe başladılar.

Lopatin'in en büyük evi, Şehir Şûrasının kararı ile, Korzinkinov'un fabrikasında çalışan dokumacılarla Dunaev'in kibrit fabrikası işçilerine verilmişti. Lopatin, ilk iş olarak, kâhyasını, evi boşalttırmaya yolladı. Evden gönüllü olarak çıkmak istemeyenler, polise, Grekov'un yardımcısına götürülüyordu. Eşyaları, pencerelerden sokağa atılıyordu.

Savinkov'la Maşkovski, Basım İşçileri Sendikası Sekreteri Menşevik Bogdanov'u, Korzinkinov fabrikasına, "yeni büyük devrimin başarılı başlangıcını kutlamaya" gönderdiler.

İplik eğiriciler ve dokumacılar, coşkun konuşmacıyı sessizce dinlediler. Önceden yapılan uyarılara karşın, kutlama sırasında kimse söz alamadı.

— Kimi çar yapacaksınız? Yine Nikolaşka'yı mı? Yoksa, kardeşi Mihail'i mi? diye bağıranlar oldu.

Bogdanov kızdı, köpürdü:

— Budalaca konuşmayın. Rusya cumhuriyet olacak.

Kalabalığın ortasından sesler yükseldi:

— Görülüyor ne olacağı! Lopatin mi müsaade edecek cumhuriyet olmasına?

Tam bu sırada Bogdanov'a bir taş fırlatıldı. Bogdanov dengesini koruyabildi ve başını eğerek kürsüden yana fırladı, etrafına bakına bakına dışarı çıktı. Ardından gelen bir tuğla parçası kabaları-

na çarptı ve Bogdanov, sıçraya sıçraya dış kapıya zor yetişti.

Maşkovski'nin, dokumacıların "devrim"i nasıl karşıladıkları sorusuna Bogdanov kaçamak yanıt verdi:

— Eh, bir basım işçisi olarak oraya gitmemin doğru olmadığını söyledim size. Bu, kalifiye olmayan işçilerle uzman işçiler arasında sonu gelmeyen bir çatışmadır.

Maşkovski'nin aklına birden bir düşünce geldi:

— Moskova'ya telefon etsek mi dersin? Orada durum nasıl acaba?

Telefon santralindeki nöbetçi, ilk önce reddetti, "Moskova ile bağlantı kurmam için emir verilmedi bana," dedi. Sonra razı oldu. "Konuşun. Moskova'dan gelecek yanıtı ben de merak ediyorum. Kimi istiyorsunuz Moskova'dan?"

Bogdanov, Basım İşçileri Sendikası Merkez Komitesinin numarasını verdi:

— Onlar durumu biliyorlardır.

Birkaç dakika sonra telefon zırlamaya başladı.

Bogdanov kulaklığı aldı:

— Moskova! Moskova! Burası Yaroslavl. Orada durum nasıl?

Bir kadın sesi yanıt verdi:

— Bizde iyi. Sizde nasıl?

— Bizde de iyi. Söyleyin, Lenin öldürüldü mü?

Moskova yanıt vermiyordu. Bir süre sonra bir erkek sesi sordu:

— Kimsiniz siz?

Bogdanov, kulaklığı Düşen'e uzattı. Düşen acele acele konuşmaya başladı:

— Moskova'da olup bitenleri öğrenmek istiyoruz. Lenin'in öldürüldüğü, Halk Komiserleri Şûrası'nın iktidardan atıldığı doğru mu?

Erkek sesi, Düşen'i kabaca susturdu:

— Benimle konuşan bu hayvan kimdir? Halk Komiserleri Şûrasının iktidardan kovulduğunu kim söylemişse, tükürün suratına alçağın.

— Siz kimsiniz?

— Moskova Telefon Santrali Komiseri.

Düşen kulaklığı bıraktı:

— Ben de öyle düşünüyordum.

Bogdanov'un yüzünde bir umut belirdi:

— Belki de yalan söylüyor.

— Hayır. Söyledikleri doğru.

Sanki komiserin sözlerini doğrulamak istermişçesine Telgraf Merkezi'nin yakınında bir patlama oldu. Şehrin Moskova garından ateş ediliyordu. Moskova'dan henüz gelmiş olan Kızıl Ordu topçuları ateş ediyordu.

* *

Dirilen ölü, sırtını duvara dayamış, oturduğu yerden ölü karısına bakıyordu. Biraz sonra büyük bir zorlukla doğruldu, iki adım attı ve düştü, başını yere vurdu.

Onu dikkatle izlemekte olan kapıcı İgnatiç'in ihtiyar karısı, dirilen ölünün, bu kez dirilmemecesine öldüğü kanısına vardı ve rahat bir nefes aldı. Biraz önce, diri bir insanı çizmesiz bıraktığı için, ne de olsa biraz vicdan acısı çekmişti. Gerçi mevsim yazdı, hava sıcaktı. Böyle de olsa, kızgın asfalt üzerinde yalın ayak yürümek iyi değildi. Hatta bir aralık, çizmeleri koridora bırakmayı bile düşünmüştü. İyi ama İgnatiç bunu öğrenecek ve kendisini bir sokak köpeği gibi horlayacaktı.

Ölü, bir süre hareketsiz kaldıktan sonra tekrar doğruldu, merdiven parmaklıklarına tutuna tutuna yukarı çıkmaya başladı. O zamana dek odalarına kapanmış olan otel müşterileri komiserin yardımına koştular. Birkaç gün önce İvanovo-Voznesensk'ten gelmiş olan genç bayan doktor bunların en gayretlisiydi. Kocakarı onu he-

men tanıdı, bir gece önce kendisine, bir kova içinde büyük bir canlı balık vermiş, küçükken kendisine allahın her günü balık yağı içirdikleri için balık yemediğini söylemişti.

Balıktan nefret eden bayan doktorla genç bir adam, yaralıyı tavan arasına götürdüler. Bundan sonra genç adam aşağı indi ve kocakarıya, komiseri sakladıkları yeri kimseye söylememesi için sıkı sıkıya uyarıda bulundu:

— Hele bir söyle, kafanı koparırız. Anladın mı?

— Anladım. Söylemeyeceğim.

— Komiserin çizmeleri nerede?

— Bilmiyorum. Birisi almış olmalı.

Genç adam bir an düşündükten sonra, "Bulacağız!" dedi.

Kocakarı adamakıllı korktu: "Ya bulurlarsa? Beni kim bilir ne yaparlar." Ve çizmeleri sakladığı yerden çıkardı:

— Bunlar onun ayağına olur mu acaba? Olursa, alın.

— Tam onun ayaklarına göre.

Bir araba geldi. Üç hamal otele girdi:

— Ölü var mı burada?

Kocakarı sevinçle yanıtladı:

— Var. Alın, götürün hemen.

Katya'nın ölüsünü arabaya attılar. Orada daha birkaç ceset vardı.

Kocakarı haç işareti yaptı: "Allaha şükür, artık İgnatiç'i kandırmak kolay olacak, alıp götürdüler, diyeceğim." Ve, çaldığı eşyaları daha güvenli bir yere saklamak için odasına koştu. Saklamazsa, İgnatiç hepsini alır, satar ve paraları içkiye verirdi.

"Malaryam Tekrar Depreşmişti"

Eski Kurmay Yüzbaşı İvan Blagoveşçenski, iki aydır, Murom'da, kız kardeşi Elizaveta'nın yanında iyileşiyordu. İlk hafta el üstünde tutuldu, yedi, içti, bol bol uyudu. Elizaveta iyi kalpli bir

kadındı, kardeşini oğlu gibi seviyordu. Fakat, aradan bir hafta geçince, bundan sonra ne yapacağını, ne yapmak niyetinde olduğunu sormaya başladı.

Burada da yapılacak bir iş yoktu. Kızıl Ordu'ya girecek değildi ya! Şapkasında, o kadar alıştığı kokart yerine beş köşeli yıldız taşıyamazdı, en önemlisi, dünkü işçi ya da daha kötüsü, yarı okuryazar köylü olan komiserin emri altına giremezdi. Ve kime karşı savaşacaktı? Kimin için savaşacaktı? Rusya için mi? Bu Rusya şimdi neydi? RE-SE-FE-SE-RE! [Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sözünün Rusçasının başharfleri -çev.]

"Ne yapayım, yarabbi, ne yapayım!"

Kız kardeşi her zamanki lahana çorbasını ve bulgur lapasını önüne sürerken öylesine somurtuyordu ki, her lokma boğazına diziliyordu. İkinci haftanın sonunda, tabağın yanıbaşında bir İzvestiya gazetesi buldu. Gazete öyle konmuştu ki, "İşçi Aranıyor" ilanı derhal göze çarpıyordu. İlanda, Ural İş Borsasının, Halk Komiserliği'ne bağlı İş Gücü Şubesine başvurduğu, demirci, tenekeci, inşaat işçisi ve madenci istediği bildiriliyordu.

Hatırlatmanın hiçbir yoruma gereksinimi yoktu. Elizaveta; iyi kalpli, dingin Elizaveta, Lizanka, onu açıkça kovuyordu. İlk önce kız kardeşine kızdı. Şu allanın ineğine bakındı hele! Fakat, biraz düşündükten sonra, Liza'nın hiçbir kabahati olmadığı, bütün kötülüğün lanet olasıca Sovyet iktidarından geldiği sonucuna vardı. İşte bu kötülük yüzünden, o, dünkü öğretmen ve subay, şimdi tenekeci ya da inşaat işçisi olacaktı!

Gazetenin aynı sayısında, Askerî Sorunlar Halk Komiserliği'ne bağlı Yüksek Sicil Komisyonu'nun bir haberini okuyunca kızgınlığı daha da arttı. Haberde, Kızıl Orduda kendilerine önerilen askeri görev makamlarına karşı itirazları bulunan vatandaşların, Moskova, N. Lesnaya, Numara I adresine başvurmaları rica ediliyordu. Haberi uzun bir atama listesi izliyordu, İvan Blagoveşçens-

ki bu listeyi okuyunca hayretler içinde kaldı: Eski Üçüncü Deniz Alayı Komutanı Albay Grigoriy Vladimiroviç Semönov'a Piyade Tümen Komutanlığı, eski Sibirya Alayı Komutanı Albay Orşeşkovski'ye yine Piyade Tümen Komutanlığı, eski Tümen Komutanı Lev Nikolayeviç Dedintsev'e Süvari Tümen Kurmay Başkanlığı öneriliyordu.

Blagoveşçenski gazeteyi paramparça ederek, ayak yoluna götürüp bıraktı.

"Ne yapmalıyım, yarabbi, ne yapmalıyım?"

"Papaz mı olsundu? Papaz olacaksa, doğduğu şehre gitmeliydi. Elizaveta'nın anlattığına göre, bir zamanlar papaz okulu öğrencilerinin peşinden koşan Lüboçka Savelieva henüz evlenmemişti. Ondan iyi bir papaz karısı olurdu; hınzır ne allaha inanırdı, ne şeytana. Papazlık hiç de kötü bir iş değildi. İyi ama, gençken iyi. Sonra?"

"Ne yapmalıyım, yarabbi, ne yapmalıyım?"

"Bu Bolşevikleri, bu komiserleri ne zaman tepeleyeceklerdi yahu? İnsanların yaşamını altüst etmişti lanet olasıcalar. Kardeşi Yuriy'in nerede bulunduğunu öğrenmiş olsaydı bari. General Alekseev'in yanında olduğu söyleniyor. Doğru mu acaba? Güneye gitse? İyi ama neyle? Para gerek. Hem de bir hayli para. Nerden alacaktı bu parayı?"

Günler işte böyle geçiyordu. Blagoveşçenski, zamanının büyük bir bölümünü, evin bahçesinde, birçok defa onarımdan geçmiş olan salıncak iskemlede sallanarak, tek başına geçiriyordu.

Bir gün şansı yürür gibi oldu, 1916 yılında aynı tümende birlikte bulunduğu Albay Saharov'la karşılaştı. O zamanlar, Teğmen Blagoveşçensk'nin varlığından habersiz görünen Saharov, bu kez, ona bir kardeş gibi sarıldı. Sakal bırakmıştı, Blagoveşçenski'den sadece iki yaş büyük olmasına karşın, şimdi kırk yaşlarında görünüyordu.

Karşılıklı birer sigara içtiler, tümen arkadaşlarından söz ettiler. Saharov, söz arasında, yakında yine sivil giysilerini çıkarıp askerî üniformasını giyeceğini bildirdi.

— Bu çuval içinde dolaşmaktan bıktım artık, yüzbaşı, dedi.

Beş-altı gün sonra, Blagoveşçenski'nin yanına, yirmi beş yaşlarında bir genç geldi. Topuklarını birbirine vurarak kendini tanıttı:

— Valeri Petroviç Çebişev. Saharov sizin sözünüzü etti. Özlemler içinde olduğunuzu söyledi...

Cebinden bir gümüş tabaka çıkararak, Alman savaşından önce en modern sigaralardan olan yaldızlı Zefir sigarası ikram etti. En yakın geleceğe ilişkin planları üstüne konuştular. Blagoveşçenski, bir şaka havası içinde, şimdi en başta gelen ödevinin bir çift güzel çizmeye sahip olmak için çaba harcamak olduğunu söyledi:

— Okski bulvarına çıkacak kılığım yok, dedi.

Misafir, İvan Alekseeviç'in ayakkabı numarasını öğrendikten sonra, sevinçle:

— Benim ayaklarım sizinkilerden bir numara daha büyük. Çizmelerim ayaklarımı sıkıyor. Tam size göre. Yepyeni. Sadece odada giydim. Size satabilirim, dedi.

— Çok teşekkür ederim Yalnız, şu anda param yok.

— İki subay arasında paranın lafı mı olurmuş, İvan Alekseeviç? Çizme turşusu yapacak ya da bunları bit pazarına götürecek değilim ya.

Blagoveşçenski yine şakaya döktü işi:

— Götürün, götürün, yüksek bir fiyatla satarsınız.

Çebişev, çizmeleri akşamüstü getirdi ve ayrıca borç para da verebileceğini söyledi.

Ertesi sabah, Çebişev'in Antonida Vasilievna Saharova adlı bir yakınını ziyaret için, birlikte, Spas Manastırı'na gittiler. Kadın, kendilerine, bol yiyecek ve bir şişe konyak çıkardı.

Saharova adı ile tanıtılan kadın, yakın akrabası Valeri'ye iki

kez Saşa diye hitap etti.

Hiç beklemedikleri bir sırada Albay Saharov da çıkageldi.

Ve Antonida Vasilievna'nın hücresinde, Albay Saharov, kendisini Çebişev diye tanıtmış olan Teğmen Malçevski, Kurmay Yüzbaşı İvan Blagoveşçenski'yi "Yurdu ve Özgürlükleri Savunma Birliği"ne üye kabul ettiler. Ant töreninden sonra, onun, ilçe askerî komiserliğinde görev alması kararlaştırıldı.

— Sayın Blagoveşçenski, bizim orada kendi insanlarımıza gereksinimimiz var, dedi Saharov.

Kız kardeşi Elizaveta bu habere çok sevindi:

— Çok iyi yapmışsın, Vanya. Ne diye işsiz duracaksın!

İvan, onu dinlerken şöyle düşünüyordu: "Ne olacaksa olsun! Moskova'da Konstantin Konstantinoviç'ten kurtuldum. Neyim oluyormuş o benim! Saharov'a gelince, o, ciddi bir adam..."

Çebişev Malçevski, 8 Temmuz sabahı Blagoveşçenski'ye koşa koşa sevinçli bir haber getirdi:

— Yaroslavl'da hareket başladı. Bizimkiler orada, Moskova'da iktidar kimlerin elinde? Henüz bilinmiyor. Fakat, bunun önemi yok. Başlangıç iyi gidiyor. Size şimdi ancak şunu söyleyebilirim: Bizim burada başımız doktor Grigoriev. Kendisi Avinkov'la temas halinde... Ben, Futbol Meraklıları Derneği'ne gidiyorum. Bizimkiler orada. Siz evde kalın ve direktif bekleyin. Şimdilik Askerî Komiserliğe gitmeyin.

Aynı günün akşamı, Oks Bulvarı'nda piyasaya çıkmış olan kalabalık arasında silah sesleri duyuldu. Bunun, Yüksek Askerî Şûra ile Posta ve Telgraf Merkezi'ni savunmakla görevli olan nöbetçi askerî bölüğü ve milis kuvvetlerini şaşırtmak için yapıldığı sonradan anlaşıldı. İsyancılar, ne Posta ve Telgraf Merkezi'ni, ne de Askerî Şûra'yı ele geçirmeye muvaffak oldular. Kuvvetleri yeterli değildi. Viksa ve Kulebyaki gibi komşu şehirlerden vadedilen yardım da gelmedi. Viksa'dan sadece sekiz lise öğrencisi ulaşabildi.

9 Temmuz sabahı, Doktor Grigoriev'in emriyle, Kovrosk istasyonu işçilerine bir kamyon un gönderildi. Onlardan yardım umuluyordu. Fakat, işçiler, isyancıları desteklemediler, kamyona el koydular, "ajitasyoncu"ları da ÇeKa'ya teslim ettiler.

Blagoveşçenski evden çıkmadı, direktif bekledi. Çebişev Malçevski'nin, Telgraf Merkezini ele geçirme deneyinde öldüğünü, Albay Saharov'un ise, isyancıları kendi başlarına bırakarak kaçtığını bilmiyordu.

İvan Alekseeviç, kız kardeşini, olup bitenleri anlaması için şehrin merkezine gönderdi. Elizaveta dönünce kardeşini bir hayli telâşlandırdı:

— Her yer dingin, Vanya. Gündüz şehrin şurasında burasında silahlar patlamış. Sadece başpapaz Mitrofan'a yazık olmuş. Yoan Predteçe kilisesinde ayini yönettikten sonra vaaz vermiş, Sovyet yönetimine sövüp saymış ve kendisini tutuklamışlar.

— Kimler tutuklamış?

— O anda kilisede bulunan Hıristiyanlar.

Blagoveşçenski sabahı güç bekledi. Gelip kendisini her an tutuklayacakları korkusu içindeydi. "Herhâlde Çebişev ele verdi beni. Saharov da yapar bunu, kılı bile kıpırdamaz. Neyi oluyorum ki ben?"

İlçe Askerî Sorunlar Komiserliği'nde sabahları dokuzda işbaşı yapılıyordu. Blagoveşçenski daha sekizde şehrin merkezindeydi. Bolşevikler Partisi İlçe Komitesi binası yakınlarında İzvestiya Muromskogo Soveta gazetesi yazı işleri müdürü Lepöhin'le karşılaştı. Redaktör neşeliydi, çantasını savura savura yürüyordu.

— Bu ne neşe böyle, Pötar İvanoviç?

Lepöhin, ROSTA'nın telgrafını gösterdi:

— Şimdi ağlama sırası kontrada [karşı-devrimcilerde -çev.], Blagoveşçenski yoldaş. Bizlere sevinmek düşer. Allaha şükür, zafer bizde ve Moskova tam bir dinginlik içinde.

Blagoveşçenski, "Moskova'da Sol Eserler isyanının ezilmesine ilişkin üç numaralı hükümet bildirisi"ni dehşet içinde okudu:

"Sol Eserlerin Moskova'da başlattıkları karşı devrim isyanı tamamıyla ezilmiştir. Sol Eser müfrezeleri birbiri ardınca ve rezilce kaçmaktadırlar. Sol Eserler Partisi Merkez Komitesinin bütün üyeleri başta olmak üzere, tüm Sol Eser müfrezelerinin tutuklanıp silahsızlandırılmaları için direktif verilmiştir. Karşı devrim başkaldırısına katılan birkaç yüz kişi tutuklanmıştır. Sol Eserler Partisinin ünlü üyelerinden olup, Karşı Devrimle Savaşım Komisyonunun Başkan Yardımcısı olan ve provokatör Azev gibi bir rol oynayan Aleksandroviç de yakalananlar arasındadır, işçiler ve Kızıl Ordu mensupları vatandaşları uyanık olmaya çağırmaktadır. Sol Eser müfrezeleri son erlerine kadar zararsız hale getirilmelidir."

— Mükemmel, değil mi? Sol Eserler buldular belalarını.

— Özür dilerim, acele ediyorum.

İlçe Askeri Sorunlar Komiseri sordu:

— Dün neredeydin, Blagoveşçenski yoldaş? Bu itler onu da kurşuna mı dizdiler, diye bir hayli kaygılandım senin için.

— Evdeydim, Bleskunov yoldaş. Ya ispanyol gribine yakalandım ya da benim eski malarya depreşti. Dün sapır sapır titredim.

Blagoveşçenski hâlâ titriyordu, yüzü kâğıt gibiydi ve ter içindeydi.

Murom ilçesine ve Vladimir iline, Moskova'dan bir grup Çekist gönderildi.

Spaski Manastırı'ndaki Antonida Vasilievna Saharova'nın hücresinde Andrey Martinov arama-tarama yapıyordu. Madam Saharova, allah korkusu içinde olanların nazik ve dingin sesiyle tekarlıyordu:

— Fakat, ne arıyorsunuz, bir türlü anlayamıyorum. Ne olabilir ki burada?

Andrey, iki ikonun arkasında yüz otuz bin ruble buldu. Ayrıca, Başpapaz Mitrofan'ın bir mektubu ile "Yurdu ve Özgürlükleri Savunma Birliği" programı ortaya çıktı.

Andrey, bu ganimetlerle Malgin'in odasına girdiği zaman, onu, Blagoveşçenski'yi sorguya çekerken buldu.

— Çebişev Malçevski ile dostluk ilişkileri içinde olduğunuz söyleniyor.

— Bir çift eski çizmeyi karaborsa fiyatı ile satın almak dostluk ilişkileriyse, evet...

— Neden satın aldınız bu çizmeleri?

— Çünkü yalın ayak dolaşmak istemiyordum. "Bolşevikler, eski subayları bakın ne hale getirdiler..." sözünü söyletmek istemiyordum.

— Başkaldırı günü neredeydiniz?

— Evde. Malaryam yine depreşti. Titreme nöbetleri geçiriyorum. Kinin bulamıyorum. Dün bütün gün bahçede yattım. Komşulara sorabilirsiniz.

"YANDIK!.."

Moskova'dan gelen şifreli telgrafta şöyle deniyordu: "Yerel Çekistlere yardım için Murom'da yalnız Malgin kalsın. Diğerleri Yaroslavl'a gönderilsin, İvanovo-Voznesensk parti il komitesi ve ÇeKa Komisyonu ile bağlantı kurulsun."

19 Temmuz günü Novki istasyonuna vardılar. Andrey'in çocukluğunun geçtiği yerlerdi buraları. İşte, istasyonun biraz ötesinde Vareşçagino köyü. Onun on verst kadar ötesinde anasının doğduğu Novki köyü. Anneannesi Marya Gavrilovna şimdi de orada oturuyor. Köyün yakınından gündüz geçtiler. Anneannesinin evi ve avludaki üç gürgen ağacı açık seçik görünüyordu. Andrey, bir karşılık alırım umudu ile şapkasını bile salladı.

Savino, Şorigino, Ladigino... Andrey'in çocukluğundan gayet iyi tanıdığı köyler bunlar.

İşte Şuya... On beş verst kadar ötede. Altın yaldızlı tepesiyle yüksek çan kulesi görünüyor. Bundan sonra, Teza deresi kıyısına sıralanmış olan, kırmızı gövdeli fabrikaların bacaları birbirini izliyor.

İşte, çok iyi bildiği tek katlı, alçak istasyon binası. Önünde büyük kırmızı harflerle "Şuya" yazısı.

Hatta nöbetçi memur bile aynısı, uzun boylu, gösterişli, kırmızı şapkası ile son derecede ciddi bir adam.

İstasyonun karşısında, ovada, etrafı bir kale gibi tuğla duvarla çevrili ispirto fabrikası. Kapısının iki yanındaki kulelerde makineli tüfekler. Andrey anımsadı, babası, fabrika binalarının şimdi silah deposu olduğunu söylemişti.

— Andrey, şuraya bak!

İstasyona doğru bir müfreze geliyordu. Askerlerden kimisi asker ceketli, kimi sivil ceketli, bazıları da gömlekleydi. Sadece şapkaları ile tüfekleri birdi. Omuzlarından torbaları, sırtlarından çantaları sarkıyordu. Müfreze, "Yılmadan, yoldaşlar, savaşıma..." şarkısını söylüyordu. Andrey, bu şarkıyı dinginlikle dinleyemezdi. Babasının kürek mahkûmu olduğu o kahrolası yıllarda duyduğu zaman, babası gözlerinde canlanır, annesine karşı içinde bir acıma duygusu kabarır, yeni ve güzel günlerin özlemiyle ağlardı. Şimdi bile, silahlı hemşerilerini görünce, bu hem hüzün hem de sevinç verici şarkıyı dinleyince, dişlerini daha fazla sıkmak zorunluluğunu duydu.

Şuya deresi kıyısına dizilmiş olan evler birbiri ardınca geride kalıyordu. Pazar meydanının ortasında, uzun bir sayvant altında şehir kantarı vardı. Bir gün bu yerde, kısmeti yürümüş, bir gümüş ruble bulmuştu. Tihomirovların iki katlı evi, Hranilovların evi arkada kaldı. İşte pınar. Karşıki tepeye çam fidanları dikilmişti. İşte

onların eski evlerinin yeri. Çocukluğu buralarda geçmişti. İleride kendisini neler bekliyordu acaba?

İvanovo-Voznesensk'te birbirlerinden ayrıldılar. Bazıları, Negorela'daki Darinski'nin evine yöneldi, İl ÇeKa Merkezi bu binada bulunuyordu.

Andrey biraz eve uğramak istiyordu. "Kim bilir ne kadar sevineceklerdir. Annem şaşırıp kalacak. Nataşka, Petka da öyle..." Fakat, ilk önce, Parti Komitesi'ne, Frunze'ye gitmeliydi.

Mihail Vasilieviç Frunze, İl Yürütme Komitesi ve İl Halk İşletmeciliği Şûrası başkanı idi, bundan başka, İl Parti Örgütü'nün yöneticisiydi.

İvanovo-Voznesensk yeni kurulmakta olan bir ildi. Emek, tarım, ticaret, maliye, sağlık, eğitim komiserlikleri, halk işletmeciliği şûrası, askerî şûra yeni yeni örgütleniyordu. İşten anlayan, azçok okuryazar işçiler azdı. Merkez Komitesi'nden, hemen hemen her gün, başka illere ve Kızıl Ordu'ya eleman isteniyordu. Herkes için birkaç yer vardı.

Arseniy'in her sözü, Birinci Rus Devrimi'nin o müthiş günlerinde olduğu gibi, İvanovo-Voznesenskliler, Şuyalılar, Kinişemliler, kısacası, bu geniş dokumacılar bölgesinde herkes için bir yasa idi.

Arseniy, o günlerde henüz otuz dört yaşındaydı.

Akşamları, İvanovo-Voznesensk sessizliğe gömüldüğü zaman, Yaroslavl'dan top gümbürtüleri duyuluyordu.

Raboçiy Kray gazetesinin ilk sayfasında şu bildiri yayımlandı:

"İvanovo-Voznesensk RKP (B) Örgütü Komitesi'nden: Olağanüstü Toplantı'nın kararı gereğince genel seferberlik ilan edilmiştir. Bu yüzden, tüm parti üyeleri, 10, 11 ve 12 Temmuz günleri, Krutitska'da Fokin'in evindeki toplanma yerine gitmelidirler. Bu tarihlerden sonra gidenler, gecikmelerinin nedenlerini gerekçeleriyle yazmalıdırlar. Bu emre itaat etmeyenler hain sayılacak ve korkaklar olarak partiden atılacaklardır."

Aynı gün şu bildiri de yayımlandı: "Sol Eserlerin Moskova'daki, beyaz orducuların da Yaroslavl'daki isyanları sonucu ortaya çıkan endişe verici durum dolayısıyla İvanovo-Voznesensk şehrinde ve tüm ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sokakta dolaşmak saat 24'e kadar serbesttir. Ruhsatsız silah taşıyanlar şiddetle cezalandırılacaktır. Yakalandıkları yerde kurşuna dizme cezası da bunlar arasındadır."

Yaşam, o günlerde İvanovo-Voznesensklileri hiç de olağan olmayan bir "sorun"la karşı karşıya getirdi; kolera salgını belirdi.

Endişe verici bir olay daha meydana geldi. 17 Temmuz'da Kineşma'ya beş vagon un geldi. Vagonların ikisinden un yerine nehir kumu çıktı. O gün işçilere ekmek verilmedi, yalnız çocuklara, o da iki yüz elli gram değil, yüz yirmi beş gram, verildi.

Andrey, dar pencereli küçük bekleme odasındaki gencecik kıza sordu:

— Frunze Yoldaş burada mı?

— Burada. Siz kimsiniz?

— Moskova'danım. ÇeKa'dan.

— Martinov Yoldaş mısınız siz? Buyurun. Sizi soruyordu. Beni tanımadın mı, Andrüşa?

Andrey şöyle bir baktıktan sonra: "Sima! diye haykırdı." Ve kız kardeşinin arkadaşını kucakladı.

— Biraz önce Nataşa buradaydı. Mihail İvaniç'e patates getirmişti.

— Kim?.. Mihail İvaniç!

— Nasıl kimmiş? Babanız.

— Burada mı o?

— Burada.

Andrey hızla kapıyı açtı. Frunze'nin odası insanla doluydu. Hepsi, kim bu böyle giren, diye başlarını kapıya çevirdiler.

Frunze, Andrey'e başı ile oturmasını işaret etti. Boş iskemle

yoktu ve Andrey, pencere boşluğuna oturdu. Babası yanına sokuldu, elini sıktı ve fısıltı ile sordu:

— Nereden geliyorsun? Ne kadar kalacaksın?

— Murom'dan. Bilmiyorum.

Murom sözcüğünü çok hafif bir sesle söylemiş olmasına karşın duyuldu yine.

— Durum nasıl orada?

Andrey sevinçle, "Her şey yolunda," dedi. Ve anladı ki, Murom'da her şeyin yolunda olduğu haberi, burada oturan insanlar için son derecede önemli ve gönül ferahlatıcıdır.

Frunze:

— Devam edelim yoldaşlar, dedi. Sözü, Politeknik Enstitüsü'nü Örgütleme Komitesi Sekreteri Çernov Yoldaş'a veriyorum. Hafta içindeki yenilikleri anlatın.

— İlk haber sevindirici. Halk Eğitim Komiserliğinden Mihail İvanoviç Pokrovski, bir zamanlar Londra'dan Riga Enstitüsü'ne gönderilmiş olan fizik araç ve gereçlerinin Moskova'da ortaya çıkarıldığını bugün bildirdi. Bunlar, ilk fırsatta bize gönderilecek.

Frunze, el hareketiyle konuşmacının sözünü kesti:

— Bir önerim var. Araç ve gereçlerin buraya gelmesini çabuklaştırmak için Çernov Moskova'ya gönderilsin. Kabul mü? Pekâlâ! Devam edin.

— Enstitünün şu fakülteleri olacak: İplik Eğirme ve Dokumacılık, Fizik ve Mekanik, Boyacılık Bölümü ile Kimya ve Kimya Sanayii, İnşaat Mühendisliği ve Tarım İşletmeciliği Fakülteleri. Profesör Klark bugün Moskova'dan geldi, öğretim planlarını hazırlama çalışmalarımıza yardım edecek.

Frunze sordu:

— Nereye yerleştirdiniz profesörü?

— Bir eve.

— İyi mi ev?

— Evet. Bize, İl Askerî Sorunlar Komitesi komutanı tarafından tavsiye edildi.

— Sevindirici bir haber bu. Devam edin, Çernov Yildaş.

— İldeki bütün işçiler, maaşlarından birer ruble, fabrika komiteleri üyeleri onar ruble, parti üyeleri de beşer ruble vermeyi kararlaştırdılar. Bu paralar aksamadan veriliyor. İvanovo-Voznesensk Şehir Şûrası, dün Enstitüye iki bin ruble havale gönderdi.

Andrey, konuşmacıyı hayretler içinde dinliyordu. "Nasıl olur bu? Yaroslavl'da savaş yapılıyor, İvanovo-Voznesensk'de askerî yönetim var. Bu koşullarda bakın ne işler yapılıyor!" Babası, onun bu şaşkınlığını anlamış olacak ki, kendisine bir kâğıt gönderdi. Bunda, "Akşama görüşeceğiz.." deniyordu.

İl Askerî Sorunlar Komiseri Pavel Baturin içeri girdi. Konuşmacıyı rahatsız etmemek için, ayaklarının ucuna basarak Frunze'nin yanma gitti ve fısıltı ile bir şeyler söyledi. Frunze doğruldu:

— Yoldaşlar, şu anda öğrendiğimize göre, Yaroslavl'daki müfrezemizin komutanı Vasiliy Grigorieviç Kukonkov öldürülmüş. Diğer bir haber de şu: Şuyalılar ve İvanovo-Voznesensklilerden oluşan ikinci birleşik müfreze Yaroslavl'a hareket etmek üzere bulunuyor. Ben, kendilerini geçirmeye gidiyorum. Furmanov Yoldaş, oturumu siz yönetin.

Bu sırada, Raboçiy Kray gazetesinin yazı işleri müdürü içeri girdi, Frunze'nin kapıya doğru ilerlemekte olduğunu görünce, derhal:

— Mihail Vasilieviç biraz dur, dedi. Rusya Merkez Yürütme Komitesinin toplantısı ile ilgili bir haber aldık. Bu toplantıda Sverdlov, 17 Temmuz'da Eksternburg'da Ural Şûrasının kararı ile eski çar Nikolay Romanov'un kurşuna dizildiğini bildirmiş. Beyazlar şehre doğru ilerliyorlarmış, monarşistler çarı kurtarmak için girişimlerde bulunuyorlarmış.

Andrey, elinde bir deste para ile Yoan Vostorgov'u anımsadı.

Andrey eve uğrayamadı. Çekistler, Birleşik Müfrezeye katıldılar. Tren tam hareket etmek üzereyken, anası ve Nataşa istasyona geldiler. Anası, oğlunu öpmeyi ve cebine bir yiyecek paketi sokuşturmayı başardı.

Nataşa:

— Serbest kalır kalmaz, gel! diye bağırıyor ve siyah baş örtüsünü sallıyordu.

"İYİ NİŞANCI DEĞİLSİNİZ YÜZBAŞI!"

Albay Perhurov, Yaroslavl'daki ayaklanmanın bozguna uğramasının kaçınılmaz olduğunu anlamış bulunuyordu.

"Yurdu ve Özgürlükleri Savunma Birliği" Genel Karargâhınca belirlenen yerlerden hiçbirinde -Murom'daki başarısız ayaklanmadan başka- halkı ayaklandıramadılar.

Topçu depolarını ele geçirmek için Savinkov tarafından Ribinsk'e gönderilen subaylar müfrezesi makineli tüfek ateşiyle karşılandı ve subaylar teslim oldular.

Sol Eserlerin, ayaklanmalarına ilişkin Moskova'dan gelen beklenmedik haber, Perhurov'u ilk önce şaşırttı, "Bizden önce davrandı domuzlar!" dedi kendi kendine. Sonra yatıştı, "Şimdi hele bizim için çalışsınlar! Zamanı gelince kapı dışarı ederiz itleri..." Ayaklanmanın tam bozguna uğratıldığı haberine de hiçbir önem vermedi.

Perhurov, ilk günlerde, kuzeyden çıkarma yapmayı vadetmiş olan müttefiklere büyük bir güven besliyordu. İyi ama, bu umut da boş çıktı. Yaveri Yüzbaşı Alşevski, onun İngilizlere karşı savurduğu, yakası açılmadık sövgüleri kulağı ile duydu, "Hırsızlar! Karaborsacılar! Alçak korkaklar!" diyordu albay. Yaroslavl'da şöyle bir göründükten sonra, Kazan'a hareket eden Savinkov bu sövgülerden payını almıştı: "Serüvenci! Hangi şeytana uydum da bu gevezeyle bağlantı kurdum!"

Perhurov, ateşkes emrini verebilir, ayaklanmaya sürüklediği

insanları bu beladan uzaklaştırabilirdi. Fakat, ne birini ne ötekini yaptı. Direnmenin anlamsızlığını anladığı halde, subayları, askerî okul öğrencilerini ve liseli gençleri ateşe sürmeye devam etti. Topçular, onun emriyle, tarihsel kilise ve fabrika yapılarını yerle bir etti. "Askerî mahkeme" ele geçen Bolşevikleri idama mahkûm ediyor ve bu hükümler derhal yürürlüğe konuyordu..

Perhurov'un en yakın akıldaneleri olan generaller; Afanasiev, Karpov, Verövkin ve Albay Tomaşenski de direnmenin anlamsızlığını anlamışlardı, ne var ki, başkomutana öneride bulunmaktan ödleri kopuyordu.

Direnmenin ikinci haftasının sonunda, Perhurov, henüz vakit varken ve kendi adamları tarafından öldürülmeden kayıplara karışmaya karar verdi.

18 Temmuz gecesi şiddetli bir fırtına esiyordu. Perhurov, General Afanasiev ve Yüzbaşı Alşevski, Volga'da bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında, bir mavna ile on beş verst kadar yol aldılar. Perhurov, mavnanın, sol kıyıya yaklaştırılmasını emretti. Soyundu, kara sulara atıldı, giysilerini ve silahını başı üstünde tutarak, en yakın çalılığa doğru yüzdü. Kıyıya çıktıktan sonra, çamaşırlarını bura bura süzdü ve titizlikle giydi. Yol arkadaşları, kendisini korku ve umutla izliyorlardı. Neler düşünmüştü acaba Alesandr Petroviç?

— Hoşça kalın, baylar. Eylemlerimizi ayrı ayrı sürdürmek en iyisi olacak herhâlde. Kazan'da buluşacağız!

Öfkeden sapsarı kesilen Alşevski, derhal tabancasını çıkardı, Afanasiev elini tuttu ve kurşun, ıslak sabah sisi içinde kayboldu.

Perhurov ona döndü ve dingin bir sesle:

— Silah tutmasını beceremiyorsunuz Yüzbaşı. Ve iyi atıcı da değilsiniz, dedi.

Yine dinginlikle, canlı yaverine değil de, cansız bir hedefe nişan alıyormuş gibi, Alşevski'ye üç kurşun sıktı.

General Afanasiev:

— Ama, Aleksandr Petroviç, nasıl olur bu? diye dingin bir sesle sordu.

Perhurov:

— Elbette olur, dedi ve yürüdü.

Afanasiev, Alşevski'nin cesedini suya itti. Oturdu. Sigara paketini çıkardı, ıslaktı.

General Karpov ise kendi oyunu ile kapana girdi.

Karpov, 12 Temmuz'da, savaş tutsakları sorunlarıyla uğraşmak için kurulan ve Yaroslavl'a yerleşen Alman komisyonunu anımsadı ve komisyon başkanını bulup yanına getirmelerini emretti... Fakat, general, bu Alman'ı niçin çağırttığını adamlarına söylemedi. Komisyon başkanı da niçin çağırıldığını bilmiyordu, bu yüzden, gitmemek için direndi. Bundan ötürü, Alman'ı, generalin karşısına perişan bir kılıkta getirdiler; ceketinin bir yeri kopmuştu, düğmelerinin yarısından fazlası da yerlerinde değildi.

Karpov, adamlarının bu aşırı gayretkeşliklerine dehşetli kızdı, misafirden Almanca olarak özür diledi ve büyük bir nezaketle kiminle müşerref olduğunu sordu.

Kayzer ordusu temsilcisi, başlangıçta darağacına götürülmekte olduğunu sanmıştı. Bu yüzden, generalin nazik tutumunu hayretle karşıladı ve Rusça yanıt verdi:

— Teğmen Balk... 1 Temmuz'dan beri üsteğmenim. Yeni rütbeme henüz alışamadım. Size nasıl bir yararım dokunabilir?

— Sizden küçük bir ricamız var... Biz, Alman İmparatorluğu'na savaş ilan ettik. Bu durumu elçiliğinize, eğer olanağınız varsa hükümetinize bildirmenizi rica ederiz, üsteğmen.

Balk ağlar gibi bir hale geldi:

— Şakanın sırası değil, baylar. Doğrusu ya, size hiç yakıştıramıyorum bunu. Beni öldürmek size son derecede gerekliyse, bunu, benimle alay etmeden de yapabilirsiniz. Buyurun, ölmeye hazırım...

Karpov, Alman'ı yatıştırdı:

— Rica ederim, efendim. Size elimizi bile sürmeyeceğiz. Yaşayın yaşayabildiğiniz kadar. Şimdi şize her şeyi açıklayacağım. Biz size, sembolik olarak savaş ilan ediyoruz. Size ve savaş tutsaklarınıza karşı hiçbir savaş hareketinde bulunmaya niyetimiz yok. Savaş tutsağı olarak size kendimiz teslim olacağız. Anlaşıldı mı şimdi?

Balk gözlerini kırpıştırıyor, kendisine yapılan öneriyi anlamaya çalışıyordu.

— Anlıyorsunuz, değil mi? Biz, kendimiz size savaş tutsağı olacağız! Kendimiz! Siz bizi koruyacaksınız. Bolşevikler şehre girdiği zaman, bizim, Alman İmparatorluğu'nun savaş tutsakları olduğumuzu söyleyeceksiniz. Şükür allaha, en sonra anladınız.

"Yaroslavl Halkına Bildiri" başlıklı yazı, basımevinde çabucak dizildi. Bunda şöyle deniyordu:

"Brest Barış Antlaşması gereğince kurulmuş olan Savaş Tutsakları Sorunları Alman Komisyonu şunu bildirmekle onur duyar:

Kuzey Gönüllüler Ordusunun Yaroslavl müfrezesi karargâhı, 8 Temmuz'da, Gönüllüler Ordusu'nun Alman İmparatorluğu ile savaş durumunda bulunduğunu ilan etmişler. Savaş harekâtı istenilen sonucu vermediği için, daha fazla yıkıntılara meydan vermemek ve ahaliyi sayısız felaketlerden kurtarmak amacı ile Yaroslavl müfrezesi, silahları bırakarak, teslim olmuştur. Savaş tutsakları, Brest Antlaşması gereğince ve bütün uluslararası yasa ve haklar korunarak, Rus hükümetine Moskova şehrinde teslim edilecektir.

Komisyon Başkanı Üsteğmen Balk"

Kuzey Gönüllüler Ordusu'nun bozguna uğratılan Yaroslavl Müfrezesi kalıntıları Volkov Tiyatrosu'na gizlendi.

Üsteğmen, "bırakılan silahlar"dan tüfekleri alarak, yirmi do-

kuz "savaş tutuklusu"nu silahlandırdı ve bunları tiyatro önüne nöbetçi koydu.

Yarım saat geçmeden, işçi müfrezi tiyatro önüne geldi. Müfreze komutanı Nikitin, tiyatro civarında silahlı Almanları görünce hayret etti.

— Çocuklar, anlayın bakalım, ne arıyor bunlar burada?

Üsteğmen Balk'ı Nikitin'e getirdiler. O, böyle hallerin gerektirdiği kılık ve biçimdeydi: Sırtında resmî üniforması, elinde beyaz aracı bayrağı vardı, silahsızdı.

— Savaş Tutsakları Sorunları Komisyonu Başkanı Üsteğmen Balk... Görüşmelerde bulunmak için geldim.

"Kes köse?" diye soranlar oldu. "Kimdir ki bu?"

Nikitin, "Gevezelik etmeyin!" dedikten sonra, selâm vererek Balk'a sordu:

— Bize yardım etmek istiyorsunuz anlaşılan. Bu hainleri bunun için mi tiyatroya tıktınız? Haydi hep birlikte gidip görelim şunları...

Balk bildiriyi verdi Nikitin'e. Komutan yüksek sesle okumaya başladı. "... bütün uluslararası yasa ve haklar korunarak..." sözü öfkeli haykırışlara yol açtı. Nikitin, bildiriyi dikkatle katlayıp cabine koydu.

— Düşünmeniz ve askerlerinizi geri çekmeniz için size on dakika süre veriyorum. Auf wiedersehen, Herr überleytenant Balk!

Andrey ve il Çekistlerinden Zolin, akşamüstü şehri dolaşıyorlardı. Şehrin yıkılan kısmının tüm genç ve sağlam insanları ölmüştü sanki. Yıkıntılıklar arasında sadece ihtiyar kadınlar dolaşıyor, ev eşyalarının kalıntılarını arıyorlardı.

Poşehonska sokağında yerde sıska bir kocakarı oturuyordu. Yanı başında, yamru yumru bir semaver vardı. Sol eliyle bir dikiş makinasına sıkı sıkı sarılmıştı.

Zolin:

— Demidov Lisesi'nin sadece bacaları kalmış, diyordu.

Bir başka kocakarı, yarı yanmış bir ikonla ıslak bir kınalı kediyi götürüyordu.

Yerde "Akıllı Eğlence Minyatürler Tiyatrosu" yazılı bir tabela tekerleniyordu. Bir gezginci tiyatronun kalıntıları arasında bir at leşi uzanıyordu.

— Dunaev'in hem sigara, hem de kibrit fabrikası, her ikisi de yandı. Epştayn'ın fabrikasının sadece kazan dairesi kaldı. Volga'nın yakasındaki yıkıntılıkları görüyor musun? Bunlar, Vahromeev'in değirmenleridir. Şu pencerelerinden hiçbiri kalmamış sarı yapı ise papaz okuludur.

Ribinska sokağında beyaz gömleğinin kolları sıvalı yaşlı bir adam, bir gölcüğün kenarına çömelmişti. Çizgili siyah pantolonu paramparçaydı. Çatkılı yeleğini dikkatle, titizlikle yıkıyordu. Bir çocuk sessizce onu seyrediyordu. Andrey çocuğa sordu:

— Ne yapıyor bu adam?

Çocuk gözlerini ona çevirdi. Erkek, alnına düşen kır saçlarını arkaya attıktan sonra yanıtladı:

— Çıkmıyor, baylar. Yine ayçiçeği yağı lekesi var. Bay Olenin'e götürmeliyim yeniden. Bundan daha kötü olamaz.

Siyah başörtülü bir kadın yaklaştı adama:

— Bay Miron Yakovleviç, Bay Olenin geldi.

Delirmiş olan adam ayağa fırladı, çocuk da ardından gitti. Kadın hüzünlü bir sesle anlattı:

— Yalnız Borya kurtuldu. Karısı ile kızının ilk önce ırzlarına geçtiler, sonra öldürdüler. Lütfen yardım edin de, bir an önce hastaneye yatsın. Borya'yı biz yanımıza alacağız.

Bristol Oteli önünde büyük bir kalabalık kaynaşıyordu.

Duvar dibinde, entarisi lime lime genç bir kadın vardı. Kapıcı ceketli, uzun sakallı bir ihtiyar adam, kadının etrafında dolaşıyor-

du. Elindeki çekici sallıyor ve:

— İşte bu! Bolşevik yoldaşların adreslerini veren, işte bu rezil kadın! diye çığlık çığlığa haykırıyordu. Andrey, kapıcıyı kolundan yakaladı:

— Dur, baba, dur. İlk önce elindeki şu çekici ver... Anlat şimdi.

Duvar dibindeki kadın, Andrey'e kötü kötü baktı:

— Kadınlarla mı savaşıyorsunuz! Bundan kolayı var mı?

İhtiyar, yine çığlığı bastı:

— İşte bu o şarlatan kadın! Gözlerimle gördüm.

— Bağırma sağır değiliz ya! Kim bu kadın? Ne yapmış?

— Kim mi? Dilim var, anlatacağım. Artist. Kaç kişinin canına kıydırdı, biliyor musun! Kafasını ezeceğim!

Andrey, İntim Köşe tiyatrosunu ve güzel artisti anımsadı.

— Siz, Barkovska'sınız, değil mi?

— Bunun ne önemi var sizin için?

Kapıcı, çığlık çığlığa söze karıştı:

— Aynısı... Barkovska...

Kadını alıp götürdüler. Kalabalık dağıldı. Yalnız kapıcı yatışmıyordu:

— Böyle reziller ayaklar altında ezilmeli...

— Hiç kimseye başkalarını ezme müsaadesi verilmemiştir.

Kapıcı aniden koşmaya başladı. Andrey onun çevikliği karşısında hayrete düşmüştü. İhtiyar bir çocuk gibi koşuyor, kollarını savuruyor, zaman zaman ardına bakıyordu. Bir yerden, bir ıslık sesi geldi. İhtiyarın ardından silahlı bir genç koşmaya başladı. Yetişti, ihtiyara bir çelme taktı ve kapıcı yere yuvarlandı. Delikanlı ihtiyarı kaldırarak yeninden tuttu ve Bristol Oteli'ne getirdi. İhtiyar, And-rey'in ardında duran birine korkulu gözlerle bakıyor ve hiç direnme göstermeden, uslu uslu yürüyordu.

Martinov, kapıcının baktığı tarafa dönünce:

— O, o, o... Anfim İvaniç! diye haykırdı. Evet, gerçekten de Anfim Bolotin'di bu. Sargı sağ gözünü kapamıştı.

Bolotin, gözünü ihtiyardan ayırmadan, dingin bir sesle:

— Merhaba, Andrüşa! dedi.

İhtiyar, sıtma tutmuş gibi titreye titreye yürüyor ve sık sık haç işareti yapıyordu.

Delikanlı:

— Bu mu, Bolotin Yoldaş? diye sordu.

— Ta kendisi. Katya'yı nereye götürdünüz?

İhtiyar, haç işaretlerine devam ediyordu.

— Sana soruyorum? Katya nerede?

Kapıcı, bir inek gibi böğürüyor ve korku dolu gözlerini Anfim'in zayıf ve kararmış yüzünden ayıramıyordu. Sonra sağ elini alnına doğru kaldırdı, herhâlde bir daha haç işareti yapacaktı, fakat eli, güçsüzce aşağı düştü. Kendisi de yere yuvarlandı. Silahlı delikanlı eğildi, elini adamın kalbi üstüne koydu:

— Ölmüş, komiser yoldaş, dedi.

Anfim, otele doğru yürüdü, durdu ve Martinov'a döndü:

— Gel benimle Andrüşa. Odama gidelim. Dokümanlarım orada. Bir gün için eve gitmem gerekecek herhâlde.

YİNE GRİGORİY DENEJKİN

"Yurdu ve Özgürlükleri Savunma Birliği" bozguna uğratıldı. Elebaşları kurşuna dizilme cezasına çarptırıldı. Sadece Savinkov'la Perhurov gizlenerek kurtuldular. İçtenlikle pişman olan, artık Sovyet iktidarına karşı komplolara katılmayacaklarına ilişkin namus sözü veren sıradan üyeler affedilip serbest bırakıldı.

ÇeKa yöneticileri çok meşgul olmalarına karşın, serbest bırakılacak olanlarla konuşmak için vakit ayırdılar.

Peters:

— Merhaba, Puhov, dedi ve nöbetçiye çıkmasını işaret etti. Oturun. Serbest bırakılmanızla ilgili kararı okudunuz mu?

— Evet. Teşekkür ederim.

— Birkaç dakika sonra özgürlüğünüze kavuşmuş olacaksınız. Size bir sorum var: Cepheye gönderilmenizi ister misiniz?

— Evet. Er olarak.

— Neden er olarak? Siz subaysınız. Buna razı değiliz biz.

— Fakat, öyle sanıyorum ki, başka türlü güven kazanamayacağım.

— Demek ki, sizce, erler için güven, bir zorunluluk, değil, öyle mi? Bir yedek subay olarak sizinle Askerî Sorunlar Komiserliği meşgul olacaktır. Benim size bir başka sorum var. Fakat, bunu, bir sorgu olarak kabul etmeyin, siz serbestsiniz artık. Sorumu ister yanıtlar, ister yanıtlamazsınız. Yanıtınız kaderinize yansımayacaktır.

— Yanıtlayacağım, yanıtlayabilirsem...

— Siz, bir Rus aydınının oğlusunuz, üniversite öğrencisi ve subaysınız, bir savaş tutsağı olarak acılar çektiniz. Buna karşın, neden Sovyet iktidarına, halka karşı eyleme geçtiniz?

Puhov susuyordu.

— Yanıtlamak sizin için güçse yanıtlamayın.

— Çok karmaşık bir sorunla ilgili bir soru bu. Müsaadenizle ben de bir soru sormak istiyorum.

— İstediğiniz kadar sorabilirsiniz.

— Ben, karıştığım eylemden pişman olduğumu, hata ettiğimi söyledim. Bunu korku yüzünden mi yaptığımı sanıyorsunuz?

— Hayır.

— Teşekkür ederim. Müsaade ederseniz, sorunuzu yazılı olarak yanıtlamak istiyorum... Oturacağım, güzelce düşüneceğim ve yazacağım.

— Kabul. Yazın ve doğruca bana gönderin. Serbestsiniz, Sergey Aleksandroviç.

— Bir sorum daha var... Özgürlüğe kavuşmamda babamın hiçbir rolü olmadı mı?

— Babanız, sizinle, sağlığınızla yakından ilgilendi. Fakat, hiçbir ricada bulunmadı. Size şunu olanca içtenliğimle söyleyebilirim: Halk Komiserliği Şûrası, babanıza ve işlerine büyük bir değer veriyor. Siz, gerçekten büyük bir suç işlemiş olsaydınız, bırakmazdık sizi.

— Teşekkür ederim. Hoşça kalın.

— Güle güle. Mektubunuzu bekliyorum.

Profesör evde yoktu, Torf Genel Müdürlüğü'ne daha sabahtan gitmişti. Sergey'e kapıyı açan Lidya Nikolaevna, ilk önce, yarı karanlık antrede oğlunu tanıyamadı, postacı sandı, sonra boynuna atıldı, göğsüne abandı ve ağladı:

— Seröjenka! Ah, allahım, baban ne kadar sevinecek!

Sevinçli haberi Aleksandr Aleksandroviç'e bildirmek için hemen telefona koştu. Profesör onu dinledikten sonra, kulaklığı oğluna vermesini rica etti:

— Merhaba, Seröja! Nasılsın, evladım?

— Teşekkür ederim, baba. İyiyim. Sen ne zaman döneceksin?

— Daha erken gelmeye çalışırım, oğlum. Annen nasıl?

— Annem mi? Aslan gibi annem.

Sergey bir an sustu, bu söz nasıl olmuş da ağzından çıkıvermişti, buna kendisi de şaştı, sonra devam etti:

— Seni çok seviyorum, baba. Mümkünse affet beni...

Lidya Nikolaevna, mutluluk dolu gözlerle oğluna bakıyordu: Allaha şükür, evi yine bir barış yuvası olacaktı! Kahvaltı hazırlığına başladı: Oğluna yollamak için bir tarafa ayırdığı ne varsa hepsini, hatta gümüş çay kaşıkları karşılığında almayı başardığı bir parça dana sövüşünü de masaya koydu.

Oğlunun iştahla kahvaltı edişini seyrediyor ve bu arada çeşitli haberler anlatıyordu:

— Varenka Samarina hemşire oldu. Evvelki gün bize uğradı. Bugün de gelir belki. Bir itirazın var mı?

— Ne söylüyorsun, anne? Sevineceğim elbette...

Kendisini tedirgin eden bir başka haberi daha vardı ki, şimdilik bildirmemeyi uygun buldu. Oğlu kim bilir nasıl karşılayacaktı! Ne var ki, Sergey, annesini, böyle bir konuşmaya yöneltti:

— Bugün ayın otuzu, değil mi anne? Derhal bizim ev komutanlığına gidip, serbest bırakıldığıma ilişkin kâğıdı vereyim. Vermezsem, ağustos kuponu hakkımı yitiririm.

— Git, dedi Lidya Nikolaevna. Olabildiği kadar dingin konuşabilmek için kendini zorluyordu. Yalnız, Denejkina orada değil artık. Tutukladılar. Evinde araba dolusu silah buldular.

Sergey, uzun zaman sustu, Ana Födorovna'yı düşünüyordu: Ona acıyor muydu? Yoksa böyle olması kendisi için daha mı iyi idi? Sonra, bu kararsız tutumundan dolayı kendinden utandı. Kendisi için hiçbir özveriden kaçınmamış olan ve artık pek de genç olmayan bu basit kadına gerçekten acıyordu. Onun bir tek isteği vardı Sergey'den; arada bir yanına gitsin ve tatlı diller dökerek kendisini sevsin.

— Peki anne. Ev komutanlığına daha sonra gideceğim. Şimdi oturup bir mektup yazacağım.

Bir yanıt alamadı. Düşünceli, dalgın otururken, annesinin yanından ayrılışının farkına varmamıştı.

Mektubun ilk satırları üzerinde bir saatten fazla zaman kaybetti, istediklerini bir türlü yazamıyordu, kaleminden dökülen her sözcük, ona, içtenlikten ve inandırıcılıktan uzak, yapay geliyordu. Birkaç defa masadan kalktı, annesinin dönüp dönmediğini anlamak istedi. Bir türlü dönmüyordu annesi. Lidya Nikolaevna, çalışan herkes için üçer arşın basma verildiğini öğrenmişti. Sıralar, o zaman moda olan yeni deyişle "kuyruklar" birkaç sokağa uzanıp giden bir dev yılanı andırıyordu.

Sergey, ev komutanlığına gitmeye karar verdi ve annesine şu notu bıraktı: "Çok kalmayacağım. Seni sevgiyle öperim. Seröja."

Birinci katın sahanlığında, kısa boylu, kara bıyıklı, deri ceketli ve asker şapkalı biri kendisini selâmladı:

— Merhaba, sayın bay.

— Bana mı diyorsunuz?

— Sana, sayın bay, sana. Ana Födorovna'yı yakan sensin herhâlde. Jurnalcılık yapmışsın yani. Eh, sayın bay, başkasını yakarak kendini kurtarmışsın.

— Sen aklını oynatmışsın, şaşkın! Çekil önümden bakayım...

Grigoriy Denejkin hiçbir zaman iyi bir nişancı olamamıştı. Son yıllarda yalnız silah kaçakçılığı ile uğraşmasına karşın tembeldi ve, daha da kötüsü korkaktı. Fakat, bu defa tam hedefe isabet ettirdi. Attığı kurşun Sergey'in kalbini deldi ve arkadan çıktı.

Lidya Nikolaevna silah sesini duydu, ama Sergey'e ateş edildiğini nereden bilsindi! Yanından kara bıyıklı biri koşa koşa geçti. Lidya Nikolaevna, bunun, oğlunun katili olduğunu nereden bilsindi!

Sergey'in ölüsünü ilk gören o oldu ve merdivene düştü. İki adım ötesinde bir paket buldular. İçinde üç arşın basma ve bir paket Kapriz sigarası vardı.

Ana ile oğlunu aynı gün gömdüler. Babası, Sergey'in masası üzerinde bir mektup karalaması buldu. Çalkantılı bir psikolojik anı yansıtan el yazısı ile şunlar yazılmıştı: "Sayın Yakov Hristoforoviç, biliyorum ki..."

Andrey Mihayloviç Martinov'un Anılarından

Milyarlarca insanı ile koskoca dünyamız bazen dapdaracık bir yer.

Sergey Puhov'un ölümünden sonra Grigoriy Denejkin ortadan kayboldu, sanki yer açıldı, yerin dibine girdi. Uzun süre arandı, fakat bir sonuç alınamadı.

Yine de, kader, bir gün beni onunla karşılaştırdı. Bu olay, 1944 yılında, Almanya'da, Berlin'e kırk kilometre mesafedeki Dobendorf şehrinde oldu. Almanya'da birçok "eski tanıdık"larla karşılaştım. Ne var ki, propogandist kurslarında Grigoriy Denejkin'le karşılaşacağım aklımın kenarından bile geçmiyordu.

Bunu, yeri gelince anlatacağım.

"...ADIM ALFRET ROZENBERG..."

Andrey, Yaroslavl'a gelmiş olan bütün Çekistler gibi, günde ancak üç-dört saat uyuyabiliyordu. O da kesintilerle. Çünkü, büyük komplo yumağının tamamıyla çözülmesi gerekiyordu.

Menşevik Düşen'i o sorguluyordu. mart ayındaki iri yumruklu, güçlü kuvvetli, inat tartışmacı Düşen'den iz bile kalmamıştı. Zayıflamış, kurumuş, küçülmüştü, cılız bir sesle konuşuyordu. Yalnız, yüzündeki koyu kırmızı yara izi eskisinden daha belirgindi.

— Mademki, kendinizi İşçi Partisi üyesi sayıyorsunuz, öyleyse monarşist Perhurov'la işbirliği yapmayı nasıl kabul ettiniz?

Düşen susuyordu.

— Açıklayabilir misiniz bunu?

Düşen, kızarık gözlerini Martinov'a kaldırdı:

— Herhâlde açıklayabilirim. Fakat, galiba, değmez... Her şey o kadar alçakça ki... İnanın bana...

Andrey'i tanıyamadı Düşen.

Martinov, Bristol'de, Anfim Bolotin'le aynı odada oturuyordu. Fakat, birbirlerini seyrek görüyorlardı. Bolotin, Halk İşletmeciliği İl Şûrası Başkanlığı görevini üslenmişti, sık sık yolculuk yapıyordu. Bazen, geceleri odada bir araya geldikleri oluyordu. Andrey, böyle

durumlarda, Katya'nın ölümünden sanki kendisi de suçluymuş gibi bir kalp huzursuzluğu içinde bulunuyordu. Yalnız kendisi değil, diğer Çekistler de, ayaklanmayı zamanında önleyememenin suçluluğu duygusu içindeydiler.

Anfim, Katya ile ilgili konulardan kaçmıyordu. Bir gece Andrey sordu:

— Anfim İvaniç, kaç yaşındasınız?

— Neden sordun? Yaşlanmış mıyım? Yaşım büyük değil, otuz üç... Tam yaşayacak zamanım...

Özel kuriyer, Martinov'a Nadya'dan bir mektup getirdi. Karısı iyi olduğunu yazıyor, merak etmemesini rica ediyordu. "Benim senin için kaygılanmam yetmez mi? Ne yapayım? Günümüzde Çekist karısı olmak kolay mı! Seni sabırsızlıkla bekliyorum..."

İki gün sonra Peters, Andrey'i Moskova'ya çağırdı.

Anfim Bolotin, Andrey'i geçirmeye gitti.

— Ben de buradan ayrılmayı öylesine istiyorum ki, dedi hüzün dolu bir sesle. Şu mektubu Yakov Mihayloviç'e verirsin değil mi?

Martinov, Moskova garından doğruca ÇeKa'ya gitti.

Peters, bir aralık:

— Almanca'ya çalıştığını duydum, doğru mu? diye sordu.

— Sadece başladım... Vaktim yok...

— Yeni bir göreve gidiyorsun. Yine burada, ÇeKa'da. Fakat, daha karmaşık. Yabancı dillerle de ciddi olarak uğraşman gerekiyor. Başlangıçta Almanca. Daha sonra, bakacağız razı mısın?

— Evet.

— Mükemmel. Çok zayıflamışsın. Yorgun musun?

— İyiyim Peters Yoldaş.

— Bundan sonraki görevin ağır olacak. Biraz dinlen. Bir hafta izin veriyorum sana.

Andrey, ertesi sabah yola çıktı. Yük ve yolcu vagonlarından oluşan tren, İvanovo-Voznesensk'e ancak yirmi dört saatte varabildi. Özellikle Aleksandrovo yakınlarında bir köstebek ağırlığı ile yol aldı, çünkü askerî trenleri beklemesi gerekiyordu.

Andrey, bir beygir vagonunda yolculuk ediyordu. Vagona, rendelenmemiş tahtalardan alelacele ranzalar yapılmıştı.

Yanı başında genç bir adam vardı. Hemen hemen kendi yaşındaydı. İyi giyimliydi. Küçük, pek güzel, kavun içi renkli bir deri valizi vardı. Rusçayı yabancı aksanı ile konuşuyordu:

— Bizim Riga Politeknik Enstitüsü'nü sizin şehre taşıdılar. Öğrencilere yapılan bildirimde, isteyenlerin öğrenimlerine devam edebilecekleri, istemeyenlerin Moskova'daki bürodan belgelerini alabilecekleri bildirildi. İlk önce ben, öğrenimime devam edeceğimi bildirdim. Bu yüzden belgelerim İvanovo-Voznesensk'e gönderilmiş. Ama, şimdi bu isteğimden vazgeçmiş bulunuyorum ve belgelerimi almaya gidiyorum.

— Neden vazgeçtiniz?

— Bazı düşündüklerim var.

Bütün yolculuk boyunca uyumaya da, konuşmaya da, birlikte yemek yemeye de bol bol vakitleri vardı. Yuriev-Polski'de Andrey, çay için sıcak su buldu. Yanındakine:

— İvanovo-Voznesensk'te ne kadar kalacaksın? diye sordu.

— Herhâlde bir-iki gün.

— Nerede kalacaksın?

— Bir otele gideceğim.

Andrey güldü:

— Orası Riga değil. Bizim şehirde olup olacağı küçümencik iki otel var. Bunlarda oda bulabileceğini hiç sanmam. Fakat, telâş etme. Bizim evde sana da bir yer bulunur.

Anacığını, Petka'yı, Nataşa'yı görmek, Andrey için ne büyük bir mutluluktu! Petka, artık Petka değildi. İkinci Sovyet Bölüğü Ko-

mutan Yardımcısı'ndan herkes, saygı ile, "Bölük Komutan Yardımcısı Martinov Yoldaş" diye söz ediyordu.

Nataşa da, okul tatilini işte geçiriyordu. Fabrikatör Vitkov'un Sovestka sokağındaki evinde yeni açılan çocuk yuvasında çalışıyordu. Nataşa övündü:

— Açılış töreninde Frunze bile bulundu. Ben kesinlikle karar verdim, Antonida Nikolaevna gibi öğretmen olacağım.

Annesi, Derbenev fabrikasının fabrika komitesinde çalışıyordu. Onun da kendi iş alanından verilecek haberleri vardı:

— Dün bütün dokunan kumaşları yazdık. Artık dokunan bütün kumaşlar halkın malı.

Yol arkadaşı, akşam geç vakit geldi, karnını doyurdu ve teşekkür etti. Ana, Pötar'ın eve geldiği zaman uyuduğu barakada misafire bir yatak serdi.

Andrey ertesi sabah Frunze'nin yanına gitti. Telefon sık sık çalıyordu. Bu yüzden rahatça konuşamadılar. Frunze kulaklığı alıyor, "affedersiniz" deyip kapatıyor ve konuşmasına devam ediyordu.

— Siz de ekleyin! Kararı yerine getirmeyenler, on katını ödeyeceklerdir. Evet, evet, on katını ve daha fazlasını. Söyleyeceklerim bunlar.

Frunze bu sözlerini Andrey'e şöyle açıkladı:

— Son derece yoksul olanlar, yani asker eşleri, savaş tutsaklarının aileleri ve işsizlere yardım fonu kuruyouz. Bütün tüccarlardan kazançlarının yüzde ikisini, tüm fabrikatörlerin her işçi için birer ruble vermelerini istedik. Ve yalnız kendi kazançlarınızdan, işçilerin aylıklarından değil, dedik. Onlar işte buna razı olmuyorlar.

Bir telefon konuşmasında Frunze hayretle haykırdı:

— Olamaz! Ben miyim? Bugün ha? Oysa ben, bugün Voronski'nin okuyacağını sanıyordum. Affedersin, öyleyse, derhal geliyorum.

— Şaşırmışım, Andrüşa. Sosyal işlerde çalışan işçiler için kurs açtık. Benim söyleşimin yarın olacağını biliyordum. Oysa bugünmüş. Gitmem gerekiyor.

Frunze'nin odasından birlikte çıktılar. Antrede sekreter telefon kulaklığını uzattı:

— Sizi istiyorlar, Mihail Vasilieviç.

— İl Askerî Sorunlar Komiseri telefonda.

Andrey, Frunze'nin bir görev daha yüklenmiş olduğunu böylece öğrendi. Frunze, Yaroslavl Askerî Sorunlar Komiseri idi demek. O gün, bu komiserlik karargâhı, Yaroslavl'dan İvanovo-Voznesensk'e taşınıyordu.

İl Komitesi'nin geniş mermer merdivenliğinin sahanlığında, Andrey, yol arkadaşını gördü, Furmanov'la konuşuyordu. Andrey Furmanov'un yalnız son sözlerini duydu:

— Sanmam. Buradaki yoldaşlar için siz, hiç bilinmeyen bir kişisiniz. Burada Parti'ye derhal kabul edileceğinizi sanmam.

Rusça'yı yabancı aksanı ile konuşan yol arkadaşı:

— Haklısınız, Furmanov yoldaş. Hoşça kalın. Sizi rahatsız ettiğim için affınızı dilerim, diye yanıtladı.

Günler çabucak gelip geçmişti. Moskova'ya dönme zamanı gelmişti. Yine beraber yolculuk ettiler. Yol arkadaşı, Moskova garında Andrey'e misafirseverliğinden dolayı teşekkür etti ve adresini istedi. Martinov ev adresini verdi.

— Affedersiniz, soyadınızı bilmiyorum.

— Martinov. Adınızın Alfret olduğunu biliyorum. Fakat, siz de affedersiniz, soyadınızı bilmiyorum.

Yol arkadaşı bir reverans yaparak:

— Rozenberg, dedi ve tekrarladı: Alfret Rozenberg. Bir daha teşekkür ederim. Hoşça kalın...

Doğu Bölgeleri Bakanı, Alman nasyonal sosyalizminin ideologu ve "Yirminci Yüzyılın Efsanesi" kitabının yazarı Alfret Rozenberg'i; son defa, Vlasov'un Başkanlığındaki heyeti kabul ederken gördüm. Himmler, Ribentrop ve Göbels'in Vlasov'u kabullerinden sonra Rozenberg yumuşamıştı. Gözlerinde zaman zaman kin kıvılcımları parıldamasına karşın, nazik olmaya çalışıyordu. Kaygılı ve yıkılmış bir hali vardı. 1945 Nisanıydı. Sovyet orduları Berlin'e yaklaşıyordu...

Moskova garı kalabalıktı. Henüz ne Ribinsk'e ne de Yaroslavl'a yolcu trenleri gitmiyordu.

Andrey, kendi kendine, "Yaroslavl'da neler oluyor acaba? Anfim İvanoviç ne yapıyordur şimdi? İyi ki Moskova'ya geldim. Karıcığımı göreceğim..." diyordu.

Birden, korkunç anlamını yıldırım hızıyla kavradığı sözler geldi kulağına:

— Yoldaşlar! Yoldaşlar! Biraz önce, Mihelsön Fabrikası'nda Vladimir İliç Lenin'e suikast yapıldı...

Andrey, Lubyanka'ya doğru koşmaya başladı.

İKİNCİ BÖLÜM

MART, 1943

İnsanlar vardır, hem de pek çok, günlük işleriyle uğraşır dururlar, kendilerinden uzaklarda olup bitenlere aldırış dahi etmezler, oysa bu uzaktaki olaylar, eninde sonunda, şu ya da bu biçimde kendi kaderlerini de etkileyecek, yaşamlarını temelinden değiştirecektir.

1943 yılı Mart ayının başlarında, Moskova'daki Cerjinski Meydanı'na bakan iki numaralı binanın bir odasında, Devlet Güvenliği Komiseri, zile basarak sekreterini çağırdı, eline bir kâğıt vererek,

— Bu kâğıtta adı geçen yoldaşın şimdi nerede bulunduğunu ve ne iş yaptığını lütfen ivedilikle araştırın, dedi.

Bir not defterinden koparılmış olan kâğıtta komiserin elyazısı ile şunlar yazılıydı: "Andrey Mihayloviç Martinov, 1898 doğumlu, Şuyalı, 1918'den beri parti üyesi."

Devlet Güvenliğinin üçüncü rütbeden komiserinin adı, Aleksey Mihayloviç Malgin'di.

Aleksino köyü Orta Okulu Direktörü Andrey Mihayloviç Martinov, 1943 yılı Martının başlarında, kendisi için son derece önemli olan bir işle meşguldü: Okulu ısıtmak amacı ile torf sağlamaya çalışıyordu. Onun hesabınca, eldeki yakıt, büyük bir tasarrufla harcansa bile, en fazla on gün yetecekti.

En yakın torf işletmesi olan Martovo Obedinenie'de ısıtmaya elverişli kuru torf yoktu, elverişli olanlar daha sonbaharda elektrik santraline taşınmıştı. Savaştan önce yerel çapta bir işletme olan bu

elektrik santrali, savaş sırasında iki ilin sanayisini besliyordu. Kuru torf, yarı ilkel bir işletme olan Çeren Mah'tan da elde edilebilirdi. Ne var ki bu işletme de Aleksino'dan yirmi yedi kilometre uzaklıktaydı. Okulun hiçbir taşıt aracı yoktu.

Kolhoz Başkanı Evdokiya Korolöva, okula yardım etmek istiyordu ama, kolhozun olup olacağı yedi atı vardı, bunlar da açtı. Makina traktör istasyonundan yardım vadetmişlerdi, fakat Martinov bu vaatten bir sonuç çıkacağına inanmıyordu, çünkü bu işletmenin de işleri yolunda değildi.

Martinov bir mucize beklemiyordu. Mart sonunda yollar geçilmez hale gelecek ve o zaman, havalar düzelinceye kadar okulu kapatmak gerekecekti. Bu yüzden, Andrey Mihayloviç, ilçe eğitim müdürlüğü dairesine gitmeye karar verdi.

Sabah erken kalktı. Aleksino'dan ilçe merkezine bir buçuk saatlik bir yol vardı. Andrey Mihayloviç, ilçe merkezine memurlar işe başladıkları sırada varmak istiyordu. Başka işleri de vardı.

Son zamanlarda aklı fikri oğlundaydı.

Feliks, 1940 yılının baharında Pedagoji Enstitüsünü bitirmiş, kendisini öğretmenliğe değil, yerel gazetede çalışmaya göndermişlerdi. Bunu herhâlde gazetenin başredaktörü istemişti. Feliks daha öğrenciyken bu gazeteye sık sık yazılar gönderiyor ve bunların hemen hemen hepsi basılıyordu. F. Martinov imzalı röportajları gazetenin sayfalarında sık sık görülüyordu.

Oğlunun son mektubunu 1941 yılının Ekim ayında aldılar. Feliks, gönüllü olarak orduya yazıldığını bildiriyordu. Zarfta Moskova damgası vardı. Demek ki, mektubunu, cepheye giderken Moskova'dan atmıştı.

O zamandan beri ne bir ses, ne bir nefes. Bir buçuk yıldır acılı bir bilinmezlik içinde yaşıyor Martinov ailesi.

Andrey Mihayloviç, oğlunun öldüğü kanısındaydı, bunu ne karısına, ne de on altı yaşındaki kızı Maşa'ya ve on üç yaşını süren

küçük oğlu Mişa'ya söylüyordu. Nadejda İvanovna da oğlunun öldüğüne kendini inandırmıştı. Buna karşın, köy şûrasından gelen mektupları sık sık karıştırıyordu, oysa, bir mektup gelince kendisine derhal vereceklerini gayet iyi biliyordu.

1942 yılının Ocak ayında Martinovlara beklenmedik bir misafir geldi; gazetenin edebiyat bölümünde çalışan Marina Çasova adlı bir genç kız. Feliks'in bavulunu getirmişti. Daha üniversite yıllarında Feliks'le arkadaşlık ettiğini anlattı. Savaş'tan önce yerel Komsomol gazetesinde çalışıyormuş. Feliks'le sık sık civar kasaba ve köylere röportaj yapmak için giderlermiş. "Size benden söz etmedi mi?" diye sordu. Ve öyküsünü, beklenmedik bir itirafla sonuçlandırdı: Evlenecekmiş, bu yüzden Feliks'ın eşyalarını yanında tutması, artık uygun değilmiş. "Benim bu tutumumu hoş görüyorsunuz, değil mi!" dedi.

Marina akşamüstü gitti. Nadejda İvanovna bütün gece ağladı.

Bavuldan, Feliks'ın kostümü, gömlekleri, iki not defteri, gazete kesikleriyle dolu bir dosyası ve enstitü öğrencisiyken Nadejda İvanovna'nın satın aldığı bir çalar saat çıktı.

İlk oğullarından kalanlar bunlardı. Andrey Mihayloviç, oğlunun yayımlamaya muvaffak olabildiği bütün yazılarını okudu. Bu başlangıca bakılırsa, ondan iyi bir gazeteci olacaktı. Not defterinden, oğlunun bir edebiyatçı, bir yazar olmak özlemi içinde olduğunu anladı.

Nadejda İvanovna kocasının çayını hazırlarken:

— Ne zaman? diye sordu.

Andrey Mihayloviç, karısının, eve ne zaman döneceğini sorduğunu anlamıştı:

— Saat yedide, dedi.

— Ben gecikeceğim. Yine toplantımız var...

Martinov, karısının bugün muhasebeci olarak çalıştığı kolhoz yönetiminin toplantısında bulunacağını biliyordu.

— Unutmayacaksın, değil mi?

Karısı, "İl Askerî Sorunlar Komiserliğine uğramayı unutmayasın sakın. Bakarsın, çocuktan bir haber gelivermiş" demek istiyordu.

— Nasıl unuturum!

Andrey Mihayloviç, ilçeye giderken kendisinin değişmez yol arkadaşı olan sırt çantasını sırtlandı, karısını öptü. Henüz güneş doğmamıştı. Geceleyin donmuş olan dış kapı önündeki su birikintisini kaplayan ince buz tabakası çatırdadı.

Andrey, alışık olduğu yolda hızla ilerlemeye koyuldu.

Martinovlar on yıldan fazla bir zamandır Aleksino'da oturuyorlardı. Köyde herkes onlara alışmıştı. Andrey iyi bir öğretmen ve örgütçüydü, Aleksino'ya gelişinin üçüncü yılı kendisini okul direktörü yaptılar. Nadejda İvanovna tecrübeli bir ekonomist olarak tanınıyordu. Martinov'un gençliğinde Cerjinski'yle birlikte çalıştığı, Vladimir İliç'i birçok kez gördüğü ve kendisiyle konuştuğu kimsenin aklından bile geçmiyordu. Martinov'un ÇeKa'da çalıştığını, belgelerden, sadece ilçe parti komitesinin personel dairesinde çalışanlar biliyordu, onlar da, bilindiği üzere, geveze insanlar değildi.

Andrey Mihayloviç, gençliğinin savaşımcı yıllarından kimseye söz açmıyordu. Kronştad Ayaklanması'nı bastırma hareketine katıldığından dolayı aldığı "Kızıl Bayrak" madalyası genellikle kırmızı kutusunda duruyor, bayram günlerinde göğsüne takıyordu. Neden kazandığı sorusuna, kısaca, "İç Savaşta," yanıtını veriyordu.

Kronştad olaylarından sonra Martinov'un yaşamında kesin bir değişim meydana geldi. Ağır yaralı olarak götürüldüğü Petrograd Askerî Hastanesi'nde iki aydan fazla kaldı. Oradan Moskova'ya gidip ÇeKa'ya uğradığı zaman, Cerjinski'nin birkaç kez kendisiyle ilgilendiğini öğrendi.

Feliks Edmundoviç, Martinov'u derhal kabul etti, madalyasından dolayı kendinisini kutladı, durumunu sordu ve birden şu önerîyi ortaya attı:

— Andrey, şimdi ben, bir yandan da, Merkez Yürütme Komitesi'ne bağlı olarak kurulmuş olan Çocukların Yaşamını İyileştirme Komisyonu Başkanıyım. Enerjik insanlara dehşetli gereksinimim var. Bana yardım etmek ister misiniz?

Ve Andrey, Çocukların Yaşamını İyileştirme Komisyonu müfettişi oldu. Çok geçmeden de şu gerçeği anladı: Öğrenim yapmadan bu işlerin altından kalkabilmek olanaksızdı. O sıralar öyle bir dönemdi ki, cephelerden dönen kızıl ordulular ve kızıl komutanlar okul sıralarına oturuyor, partizanlar işçi fakültelerine giriyor, komsomollar ve partili işçiler, ilçe ve il komitelerinden öğrenim yapma müsaadesi istiyorlardı.

Çocuk Komisyonu sivil bir daire olmasına karşın, Andrey, alışkanlık gereği, dilekçe değil rapor yazdı ve sekreterle Cerjinski'ye gönderdi.

Ertesi gün koridorda karşılaştıkları zaman, Cerjinski:

— Odama gel, dedi.

Andrey'in, "razı olmayacak" korkusu içinden bir ateş gibi gelip geçti.

Cerjinski, onun dilekçesini dosyadan çıkararak yüksek sesle okudu: "Beni öğrenim yapmakla görevlendirmenizi rica ederim. Öğrenimimi tamamladıktan sonra yeniden bugünkü işime dönme yükümlülüğümü kabul ediyorum."

Gözlerini Martinov'a çevirdi. Andrey bu gözlerde kıvılcımlar uçuştuğunu gördü ve sevinçle, "Razı olacak!" diye düşündü.

— Bu öğrenim kaç yıl sürecek?

— Beş... İkisi hazırlık yılı, üçü de öğrenim.

— Bizim, başıboş çocuklar sorununu beş yılda çözemeyeceğimiz kanısındayız, öyle mi?

— Herhâlde daha kısa sürede çözülecek.

— Öyleyse, neden tekrar bugünkü işe döneceğinizi yazdınız?

— Ben ÇeKa'yı göz önünde bulundurmuştum.

— Şimdi senin yaşında olsaydım...

Ve Andrey'in raporuna kırmızı kalemle, "kabul" sözcüğünü yazdı.

Ve Andrey Martinov, yirmi yaşında, evli, aile babası, Rusya Komünist Partisi (Bolşevikler) üyesi, yedek Çekist, Pedagoji Enstitüsünün Hazırlık Kursu öğrencisi oldu.

Yaşam, zorluklarla dolu idi. İyi ki, Feliks'i, İvanovo'daki dedesiyle büyük annesi almışlardı. Nadya'nın maaşı ve kendisinin bursu ucu ucuna yetiyordu. Andrey, her pazar, erken erken, Moskova'nın Kursk istasyonunun indirme-bindirme kesimine gidiyordu. Moskova Şûrası, İş Borsasına, yüksek öğrenim gençliğine öncelik tanınması için yönerge yollamıştı.

Lise programlarındaki bütün dersleri iki yılda geçeceklerdi. Andrey, özellikle cebirde büyük zorluklar çekiyordu. İlk zamanlarda hep kötü not alıyordu. Eski bir subay olan öğretim üyesi Lapin, zayıf not verdikten sonra daima şunları söylüyordu:

— Yoldaş, ne yapmalı sizinle bilmem ki... Bundan sonra integral hesabı da okuyacaksınız. İyi ama, hiçbir yeteneğiniz yok...

Alaycı bir sırıtma ile ekliyordu:

— Almanya'da integral hesabını atların bile bildiğini söylüyorlar...

Andrey kızmadan yanıt veriyordu:

— Olabilir... Atlara yetişmeye çalışacağım...

Yıl sonunda, Lapin, teslim bayrağını çekti, en yüksek notu yazdıktan sonra:

— Bravo, Martinov, dedi.

1924 yılının Ocak ayı idi. Soğuktu. Birliklerevinin sütunlu salonunda Lenin tabutu içindeydi. Andrey, sabaha karşı saat üçte sıraya girdi, tabut önünden saat on birde geçti. Cerjinski saygı duruşu nöbetindeydi. Sapsarı sert yüzü mermerden kesilmiş gibi görünüyordu.

Andrey, enstitüdeki derslerden sonra, Rumyantsev Müzesi'nin, 1925'te "V. İ. Lenin" adı verilmiş olan kitaplığına koşuyordu. Yalnız orada rahat çalışabiliyor, akşamları büfeden on kopeykaya akşam yemeği alabiliyordu. Hem ucuz, hem külfetsiz.

31 Ekim akşamı Znamenka'daki evine gidiyordu. Büyük binanın önünde, kapıcı, bayrağı yarıya indiriyordu. Andrey, yoldan geçen biriyle kapıcı arasında şu konuşmayı duydu:

— Kim ölmüş?

— Frunze...

Bu acılı dakikalar, Andrey'in belleğine sonsuz olarak yerleşti. Hemşeriler, İvanovo-Voznesensk'ten gelip Tverskaya sokağındaki Kotva Oteli'ne yerleşen Mihail İvanoviç Martinov'un odasında toplandılar. Çeneleri kilitliydi sanki. Pek az konuşuyorlardı.

— Mihail Vasilieviç'i koruyamadık, gitti.

— Hem de kırk yaşında...

Oturdular, gamlı gamlı sustular ve gittiler. Andrey, kolordu komutanı Anfim Bolotin'i uğurladıktan sonra döndü.

Mihail İvanoviç, daracık kanepede derin acılar içinde oturuyordu. Oğluna sordu:

— Ne yapmak niyetindesin?

— Eve gitmek istemiyorum.

Babası ağlamaya başladı:

— Koruyamadık koruyamadık...

Ertesi günü, Parti Tarihi dersinde, Andrey, Frunze ile karşılaşma ve görüşmelerini anlattı. İlk tanıştıkları günü de anımsadı, sanki dünmüş gibiydi. Oysa devrimden önceydi.

Frunze, ormanda mantarı düşürmüş ve Anfim Bolotin sinirli sinirli, "Hıyar mı o..." demişti. Arkadaşları kendisini sessizlik içinde dinlediler. Dışarıda yağmur yağıyordu. Andrey düşünüyordu, "O zamandan beri kaç yıl geçti ki... Olup olacağı on sekiz yıl... Sanki koskoca bir tarih..."

Andrey, bir süre sonra Politeknik Müzesi salonunda Mayakovski'yi dinledi. Martinov, Lenin'in, Sovyet iktidarının karşı karşıya bulunduğu ödevlere ilişkin konferans verdiği Nisan 1918'den beri buraya gelmemişti.

Mayakovski olanca sesiyle şiir okuyordu:

"Diyalektik okuduk
biz,
fakat, Hegelden değil.
Savaş gümbürtüleri arasında,
burjuva
kurşunlar altında
kaçarken"

Andrey Martinov'un sınıf arkadaşları, 1926 yılı yazında, saatlerce sırada bekledikten sonra Cerjinski'nin tabutu önünden geçtiler. Sütunlu Salonun çıkış kapısında Andrey'i Peters durdurdu:

— Gel, dedi.

Onur nöbetine gireceklerin oluşturulduğu odada, Peters, bu işi yöneten kişiye:

— Martinov, bizim arkadaşımızdır, dedi.

Andrey put gibi duruyordu, gözleri tam karşısında bulunan Peters'in gözlerindeydi. Cerjinski'nin yüzünü görmemek için böyle yapıyordu. Feliks Edmundoviç'in ölümüne bir türlü inanamıyordu. Onun, "Şimdi senin yaşında olsaydım..." sözü aklından çıkmıyordu.

Martinov, 1927 baharında, elinde "sosyal bilimler ve yabancı dil (Almanca) okutmanlığı" hakkını belgeleyen diploması olduğu halde, Vologods ilinin kuş uçmaz kervan geçmez bir ilçesine atandı. Daha güneyde, kendi memleketine yakın bir yerde çalışma hakkı isteyebilirdi. Fakat, artık karakterinin belirgin bir niteliği halini

almış olan disiplinliliği, onun atandığı yerden vazgeçmesine müsaade etmedi. Ancak dört yıl sonra, kendisini doğum yerine yakın olan Aleksino'ya gönderdiler.

1941 yılında Haziran ayında askerî komiserliğe giderek, cepheye yollanılmasını istedi. Şu yanıtı aldı:

— Gerektiği zaman sizi çağıracağız. Şimdi çocuklara akıllı ve sağduyulu olmayı öğretin. Bu işte yararınız daha fazla olacak...

Bazı ilçe, örgütlerini dolaştıktan, karısına vadettiği üzere askerî komiserliğe uğradıktan sonra, akşamüstü parti ilçe merkezine gitti. Ve beklemediği haberle orada karşılaştı. Sekreterin kendisine uzattığı telgrafta, "Parti üyesi Andrey Mihayloviç Martinov'u derhal Merkez Komitesine gönderin" deniyordu.

— İyi ki uğradınız. Yoksa, özel bir kuriyer gönderecektik. Herhâlde önemli bir iş için çağırıyorlar.

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Yıldız falına inanmam. İnsanların kaderleri yıldızlarla belirlenmez. Benim sevgili Nadyam, bu sabah, rüyasını anımsayınca, "Ne demek acaba bu?" diye soruyordu. Onun bu sorusu beni sadece gülümsetmişti.

Fakat, benim doğduğum ay olan mart, beni her zaman olaylarla karşı karşıya getirmiştir. Şu olaylar benim için tarihseldir: Nadya ile 1918 Martı'nda tanıştım ve ÇeKa'da işe başladım, 1919 Martı'nda, Parti Sekizinci Kongresinde Vladimir İliç'le ilk defa konuştum, 1921 Martı'nda kızıl bayrak madalyasını aldım... Kısacası mart, benim için özel bir ay...

Lubyanka'daki çok iyi bildiğim yapının koridorlarında, buradan ayrılışımdan beri ne kadar çok olay geçtiğini düşünüyordum.

Aradığım odayı üçüncü katta buldum ve kapıyı vurdum.

— Buyurun.

Büyük bir masanın ardında Aleksey Malgin oturuyordu. Telefonla konuşuyordu, bu yüzden başı ile bir koltuğu gösterdi.

Yıllardan beri görüşmemiştik, Alöşa hemen hemen hiç değişmemişti, aynı cılız adamdı, sadece saçları biraz seyrekleşmiş, alnında derin iki çizgi belirmişti. Benim gençlik dostumun akıllı, dikkatli gözlerinde hiçbir değişiklik yoktu. Telefon kulaklığını yerine bıraktıktan sonra, sanki bir gün önce görüşmüşüz gibi, "Merhaba," dedi.

Biraz sonra kalktı ve güldü:

— Bunamışım ben, yahu...

Kucaklaştık. Karşılıklı oturduk, birbirimize bakarak gülümsüyorduk.

Malgin, Nadya'yı ve çocukları sordu. Birden:

— Almanca'yı unutmadın ya, dedi.

— Ne diyeyim bilmem ki...

— Olsun. Tekrar öğreneceksin. Vlasov için bir şeyler biliyor musun?

— Pek az... Ordusu ile birlikte Almanların tarafına geçmiş...

Malgin'in kaşları çatıldı:

— Ordusu ile geçtiği doğru değil. Ne yazık ki, yaygınlaşmış bir söylenti. Koskoca bir ordu nasıl olur da Almanların yanına geçer? Bu orduda komünistler yok mu, komsomollar yok mu! Ve nihayet bu orduda Sovyet insanları yok mu be canım! İkinci hücum ordusu kahramanca savaştı. Vlasov tek başına Almanların tarafına geçmiştir. Bütün bunları ayrıntıları ile öğreneceksin.

Dayanamadım:

— Ne diye öğreneyim ayrıntıları ile bunları?

Malgin gülümsedi:

— Affedersin, sana en önemli şeyi söylemedim. Andrey, sivil yaşama veda etmen gerekiyor. Seni, Almanların cephe gerisine,

Vlasov'un karargâhına göndermeyi kararlaştırdık.

— Neden beni?

— Çünkü sen Çekistsin. Öyle bir okuldan geçtin ki, pek az kimseye nasip olmuştur bu. Öğretmenlerin de kötü değildi.

— İyi ama son yıllarda ÇeKa'dan uzaktaydım.

— Bu da iyi. Kimse senden kuşkulanmayacak. Almanlar da...

— Herhâlde geri kalmışımdır.

— Telâfi edeceksin. Hemen yarın yola çıkacak değilsin ya... Dünkü parti işçileri, dünkü kolhoz başkanları bugün partizan birliklerine komutanlık ediyorlar. Düşmanın cephe gerisinde harekâtta bulunuyorlar. Sen Almanca da biliyorsun.

— Bu azizliği sana mı borçluyum, Aleksey?

— Elverişli bir adam bulmam istendi. Ben de seni buldum.

Alaycı bir sesle

— Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim, dedim.

Malgin'de şakaya şakayla yanıt verdi:

— Teşekkürü yalnız yazılı olarak kabul ediyoruz.

Ve ciddiyetle ekledi:

— Gönüllü bir iş bu. Kabul etmeyebilirsin de.

— Bugünlerde kırk dördü dolduruyorum.

— Biliyorum. 16 Mart'ta. En uygun yaş.

Aleksey, Vlasov'un çevresi hakkında bilgi vermeye başladı:

— Födor İvanoviç Truhin orada. Kendisi tümgeneral. Daha savaşın başında, galiba onuncu günü Almanlara gönüllü teslim olmuş. Kırk beş yaşında. Vasiliy Mališkin de kırk beşinde. Zakutni de aynı yaşta. Blagoveşçenski biraz büyük onlardan. Genellikle Vlasov'un etrafına tecrübeli kişiler kümelenmiş. Komitesinin özünü genellikle eski insanlar oluşturuyor. Truhin; Kostroma civarından bir toprak ağasının oğlu. Maltsev; bir büyük fabrikatörün akrabası. Meandrov; papaz oğlu Vlasov, bir köy burjuvasının oğlu. Biz, bazen, benim sosyal aritmetik dediğim bilimi küçümsüyoruz...

Evet, evet, şaşma, sosyal aritmetik. Gel, seninle bazı şeyleri hesabedelim: Sen işe başladığın zaman kaç yaşındaydın?

— Dokuz buçuk.

— Födor Truhin'i o yaşta, ayı postuna sararak, kızakla okula götürürlerdi. Babasının bin beş yüz dekar ormanı vardı. Toprakları, malikânesi bunun dışında. Sütunlu evi vardı. Dosyası yakında ele geçirildi, bunda bir gazete kesiği bulundu. Kostroma'da zenginler için düzenlenen bir bağış toplantısında, babası bir bardak şampanya için tepsiye yüz rublelik bir banknot atmış. Bu, elbette ne başlangıçmış, ne de son. Födor Truhin'in o neşeli ve tok günleri bir an için olsun unuttuğunu mu sanıyorsun? Babasının malikânesini ellerinden aldıkları zaman Truhin yirmi yaşındaydı. Çocuk değildi yani. Her şeyi anımsıyordu. Sonra Sovyet iktidarına uymaya çalıştı, fakat, 1941'de bu iktidar zorluklarla karşı karşıya gelince, bu adam, hemen Almanların tarafına geçti. Sakın geç kalmasın... Almanlar, bir-iki gün sonra Sovyet idaresini devirecekler ve belki de malikâneleri eski sahiplerine vermeye başlayacaklar. Ve o zaman Truhin derhal, "Ben buradayım!" diyecek.

Sana ben, Andrey Mihayloviç, Vlasov komitesinin zirvesindekileri anlatıyorum. Orada sıradan Vlasovcular da var. Bunlara Almanlar "Ostlegion" diyorlar.

— Ne menem şey bu Ostlegionlar?

— Tumturaklı bir ad bu Ostlegion, ama, aslında savaş tutsakları arasından derlenmiş küçük küçük gruplardan oluşturulmuş. Komutanlar Alman. Karargâhları Doğu Prusya'da, Letsen kalesinde. General Kastring'in orada bulunduğu söyleniyor. Ostlegionlarla Vlasov'un doğrudan bağlantısı yok. Onları sözüm yabana, düşünsel alanda yönetiyor, gidip, bunların önünde nutuklar söylüyor. Ostlegionlarda kriminal tipler de var, köy ağalarının tohumları da, patalojik korkaklar da, alçaklar da. Kırgınlar da var elbette. Bu arada, Ostlegion'a düşmeyi kendileri için bir trajedi sayanlar da

var. Düşmanın çemberi içine düşmekten asker suçlu değildir. Bu erlerden pek çoğu çemberi yararak bizimkilerin yanına ulaşmaya muvaffak oldu, bazıları çemberi yararken öldü, bazıları da çemberi yarmayı başaramadı. Burada, derhal el kaldırıp teslim olanları kastetmiyorum, sözüm, bütün dürüstlükleriyle savaşanlara, fakat, alınlarına kurşun sıkma cesaretini gösteremeyenleredir. Bunu herkes yapamaz. Ve sonunda, savaş tutsaklarına özgü tel örgülerinin ardına girerler. Bu tutsak kamplarında açlık ve soğuk var. Alman propagandası, aralıksız olarak, Sovyet ordusunun tam bozguna uğratıldığını, Alman ordularının Moskova'ya dayandıklarını yayıp duruyor. Ve tutsaklara, "Sizi bu hale getirenler komiserlerdir!" deniyor. Almanların, Smolensk, Pskov, Minsk, Jitomir, Şepetovka ve daha birçok yerlerde kurdukları savaş tutsakları kamplarında, tutsakları Ostlegionlara nasıl zorla çektiklerine ilişkin elimizde birçok belge var. Yöntem hep aynı: Aç bırakmak, soğukta yarı çıplak ve yalın ayak gezdirmek, çalıştırmak. Açlık ve soğuktan ölümler arttıkça, bunlar, diğerlerine şöyle diyorlar: "Baylar, önünüzde iki yol var. Biri ölüm, ötekisi Büyük Almanya ile işbirliği yapmak. İster bu koşullarda çalışırsınız, ister Ostlegion'a yazılırsınız." Bazıları, koşullara dayanamayıp ikinci yola sapıyor. Belgeleri okuduktan sonra bu gerçeği bütün korkunçluğu ile göreceksin.

— Vlasov'un karargâhında ne iş göreceğim ben?

— Demek ki razısın? Çok iyi. Ne iş mi yapacaksın? Halkımızın zaferine yardım edeceksin.

— Yani?

— Ödevler çok... Biz, Vlasovculardan ve Ostlegionculardan istihbarat işlerinde yararlanmayı kararlaştırdık. Biraz önce de belirttiğim gibi oralarda türlü türlü insanlar var. Bunların içinde akılları başlarına gelenler ve yararlı bir şeyler yaparak hatalarını düzeltmek isteyenler az değil. Bunlar, bize memnuniyetle yardım edeceklerdir. Hemen hemen bütün Avrupa'da Ostlegionlar kurul-

muş. Bunu da göz önünde bulundurduk. Ellerini kana bulaştırmamış, vicdanlarını satmamış olanlara, hatalarını düzeltmek isteyen bu gibi insanlara yanımıza gelmeleri için yardım edelim. Affedilmeleri olanaksız olanlara da Batı'ya kaçma kapılarını kapayalım. Böyleleri, biz Almanya'da ilerlemeye başladığımız zaman, adaletin hıncından kurtulmak için, Batı'ya kaçmaya çalışacaklardır. Açık konuşalım, orada büyük güçlüklerle karşılaşacaksın. Tehlikeler çok, bu yüzden aşırı derecede ihtiyatlı olacaksın. Fakat, inanıyoruz ki, bunların üstesinden geleceksin.

— Karıma ve çocuklarıma ne diyeceğim?

— Karına gerçeği anlatacaksın, "Beni eski işime alıyorlar," diyeceksin. O anlayacaktır. Çocuklara da cepheye gönderileceğini söyleyeceksin. "Ben istedim." diyeceksin. Parti örgütüne de aynı şeyi söyle. Daha sonra, partizan olduğun, partizanların yanına gittiğin söylentisini yayacağız. Şimdiye dek Martinov'dun, bundan sonra "M. Yoldaş" olarak bilineceksin. Razı isen derhal hazırlığa başla.

Ve hazırlıklara başladım.

İkinci Yıldırım Ordusunun, Volhov cephesinde 1942 baharında içine düştüğü ağır duruma ilişkin belgeleri incelemeye koyuldum.

Erlerin, subay ve komutanların kahramanlıklarını kanıtlayan pek çok belge vardı ve, neden saklayayım, büyük yanlışlıkları ve düşüncesizce eylemleri anlatan belgeler de az değildi.

Korgeneral Nikolay Kuzmiç Klikov'un komutasındaki ordu, Leningrad ablukasını yarmak gibi yüksek bir amaç uğrunda taarruza geçmişti. 1942 yılının Ocak ayında, henüz yedek güçleri çok gerilerdeyken savaşa sürülmüştü. Cephanesi de yetersizdi. Başarısızlığa uğrayınca taarruzunu durdurmak zorunda kaldı. Ocak ayının ikinci yarısında yeniden taarruza geçti. İkinci Yıldırım Ordusu erleri, Almanların savunmasında gedik açmaya muvaffak oldu,

düşmanı Volhov çayının Batı yakasına çekilmek zorunda bıraktı ve Miyasnoy Bor'u ele geçirdi. Böylece açılan ve bazı yerlerde genişliği elli kilometreyi bulan koridordan İkinci Yıldırım Ordusu erleriyle bir süvari kolordusu geçirildi. Bunlara verilen ödev şu idi: Lübnan bölgesine çıkmak ve Leningrad yönünde taarruzlarına devam etmek.

Başlangıçta İkinci Ordu Lüban yönünde başarılı olarak 70-80 kilometre ilerledi. Karşı yandan da 54. Ordunun taarruzda bulunması gerekiyordu. Fakat, çok geçmeden ilerleme hızı zayıfladı, çünkü beklenen güçler yetişmemişti. 54. Ordu da görevini yerine getirememişti.

İkinci Ordunun ön müfrezeleri Lüban yakınlarında göründüler. Tosno'ya vardılar, ne var ki, ordu, Alman direnişini tamamıyla kıramadı, uzun süren kanlı çarpışmalarda ve aralıksız bombardımanlar altında ağır kayıplara uğradı, bunların yerlerini dolduracak güçler de gelmedi.

Bahar erken başlamıştı, karlar eriyordu, ilkbahar selleri yolları bozdu. Yiyecek ve cephane tedariki gitgide güçleşiyordu.

Almanlar, mart ortasında koridoru yarım kilometreye kadar daralttılar. Bundan sonra da tamamıyla kapattılar. İkinci Ordu, bundan sonra yiyecek ve cephane yardımını sadece havadan sağlamak zorunda kaldı.

Bir belgede şu satırları okudum: "İkinci Ordunun çabaları ve 52. Ordu ile 59. Ordu birliklerinin yardımları ile koridor, 28 Mart'ta yeniden açıldı." Bütün bunların nelere mal olduğunu tasavvur edebilirsiniz! Ayrıca şunu da belirtmeliyim, düşman tam o sırada Bavyera Kolordusu ile desteklenmiştir.

İşte bir belge daha: Alman teğmeni Verner Vaydeman'ın not defterinden özetler... Söz konusu mektup, teğmenin karısının oturduğu Tsosen şehrine ulaşamamış, ölen subayın cebinde bulunmuştur. Mektupta şöyle deniyor: "Biz bu cehennemî çizgiye ölüm kori-

doru diyoruz. Yalnız bir gün içinde, yani dün, burada bizim altı yüzden fazla askerimiz can verdi. Konrat Kerl de bunlar arasında. Anımsıyorsun değil mi kendisini? Sana, geçen yılın temmuz ayında tanıştırmıştım. Ne kadar uzakta kaldı şimdi o günler..."

Bir belge daha: Polityön [Politik yönetici] Aleksey Sokolov şunları bildirmiş: "Koridordan saat beşten sekize kadar cephane yüklü 86 at geçti. İkinci Ordunun çember içindeki birliklerine sırt çantalarında yiyecek ve cephane taşıyan birçok insan da geçti. Hepsi sırılsıklamdı. Çünkü, bombaların açtıkları derin çukurlar su ile dolu idi. Tepelerinde faşist uçakları olmasaydı erlerimiz koridoru güle oynaya geçeceklerdi. Fakat, bu uçaklar, onların her birini izliyordu."

İkinci Yıldırım Ordusu Komutanı General Klikov, on beş Nisan günü ağır yaralanıyor. Cephe Askeri Şûrası, komutanın derhal cephe gerisine gönderilmesini öneriyor.

"Koridor" çalışmaya devam ediyor. Cephane ve yiyecek bu koridordan getiriliyor, yaralılar, bu koridordan götürülüyor. İki hafta içinde sekiz bin yaralı cephe gerisine taşınıyor. Askerî Şûra üyesi, Tümen Komiseri Zuev, yaralılara büyük bir özen gösteriyor.

"Koridor" çalışıyor. Askerî Şûra, koridordan demiryolu geçirilmesini kararlaştırıyor. Elde ray var, belirli sayıda vagon, özellikle yük vagonu var. Ve raylar, aralıksız bombardımanlar altında döşeniyor.

•

Yüksek Başkomutanlık, 25 Mayıs'ta, "koridor"dan güney doğuya çekilme emrini veriyor.

Artık, İkinci Yıldırım Ordusunun yeni komutanı var: Vlasov.

Almanlar, 2 Haziran'da "koridor"u yeniden kapatıyorlar. İkinci Ordu erleri, bir hayli azalmış olmalarına karşın, yirmi gün sonra, Alman savunmasında, dar bir bölgede, bazı yerlerde bir, bazı kesimlerde iki kilometre genişliğinde gedik açıyorlar. Aradan, kanlı çarpışmalar içinde dört gün daha geçiyor, düşman üçüncü

kez "koridor"u kapatıyor.

Böyle de olsa, İkinci Yıldırım Ordusunun çember içindeki birliklerinin geri çekilmesi devam ediyor. 1 Temmuz'a kadar, çarpışa çarpışa yirmi bin kadar er ve subay çekilmiştir.

Benim için en önemli olan soruna yanıt arıyorum: Vlasov çemberden neden çıkamamıştır? Acaba, kaptan gemiyi en son terk eder, kuralını kendine kılavuz mu edinmiştir? Yoksa, ordunun kalıntılarını toplayıp düşmanla son kurşuna kadar dövüşmek niyetinde miydi?

O günlerde İkinci Orduda olup bitenleri anlatan belgeleri okuduktan sonra bütün bu sorular geçersiz kaldı.

Anımsadığıma göre, bu alanda okuduğum belgelerin ilki, Volhov Cephesi Özel İstihbarat Dairesi'nin haberiydi. Bunda şöyle deniyordu:

"Çemberden kurtulan Özel İstihbarat Dairesi işçileriyle İkinci Yıldırım Ordusu komutanlarından alınan haberlere göre, Güney ve Batı askerî birlikleriyle bağlantılarını yitiren Ordu Askerî Şûrası, 23 Haziran'da aldığı kararla, İkinci Yıldırım Ordusu Genel Karargâhının 59. Ordu Bölgesine çekilmesini kararlaştırmıştır."

Aynı belgede daha sonra şunlar bildiriliyordu: "Bugün, Vlasov'un emriyle bütün radyo istasyonları yok edildi, bu yüzden de kuzeydeki askerî birliklerle tüm bağlantılar kesildi..."

Bu yersiz ve korkunç emrin nedenini uzun zaman aradım. Bir gerekliliğin, bir operatif düşüncenin bulunup bulunmadığını anlamak istiyordum. Fakat, hiçbir şey bulamadım. Büyük zararlara yol açmış olan bu emir, hiçbir gerekliliğe dayanmıyordu.

Belgede, daha aşağıda, şunları okudum: "Askerî Şûra ile İkinci Yıldırım Ordusu Karargâhı, 23 Haziran gecesi saat yirmi üçte, Drovyanoe Pole Bölgesindeki Komutanlık, konum yerinden, Gluşitsa çayının doğu yakasında bulunan 59. Tugayın komutanlık konum yerine gitti. Ertesi gün Askerî Şûra ve Ordu Karargâhı men-

supları çemberin çıkış noktası yönüne hareket etti. Fakat, Polist çayına varmadan önce yolu şaşırdılar ve düşmanın makineli tüfek, top ve havan toplu ateşi altında kaldılar..."

Üsteğmen Domraçov'un 59. Ordu Komutanı General Korovnikov'a gönderdiği rapor elime geçti. General Korovnikov, Üsteğmen Domraçov'la Polityön Snegiröv'ün komutasmda bir müfrezeyi, Askerî Şûra'ya ve İkinci Ordu Karargâhına çemberden çıkmalarına yardım etmek için göndermişti. Ve onları bu tehlikeli yola gönderirken, kendilerine şöyle demişti: "İlk önce Vlasov'u çemberden kurtarın. Yaralı ise kollarınızda taşıyın."

General Korovnikov, Vlasov'un bir hain olduğunu bilmiyordu tabii. Volhov Cephesi Komutanı General Meretskov da, Vlasov'u aramak ve kurtarmak için ormana gönderilen er ve subaylar da, aynı görevle ormana müfrezeler yollamış olan partizan komutanları Dimitriev ile Sazonov da bilmiyorlardı.

Üsteğmen Domraçov'un raporunda şunları okudum:

"Grubumuz, İkinci Ordu Karargâhı için yanına yiyecek maddeleri de aldıktan sonra, 21 Haziran gecesi saat yirmi üçü kırk dakika geçe yola çıktı. Saat altıda hayırlısı ile ulaştık." Sırtlarındaki ağır yükle cephe hattında nasıl emekleye sürüne ilerledikleri, ateş altında dikenli telleri nasıl kestikleri konusunda hiçbir ayrıntı yoktu. "Hayırlısı ile ulaştık." İşte hepsi bu kadar.

"Ayın yirmi üçünde Askerî Şûrayı ve İkinci Yıldırım Ordusu Karargâhını çemberden kurtarma hareketine başladık. Yürüyüş kolumuz şöyle dizilmişti: En önde Snegiröv, sonra ben, bizden sonra bölük komutanı Yüzbaşı Ekzemplarskin'in komutasındaki istihbarat bölüğünün iki takımı (bunlarda on iki hafif makineli tüfek vardı, teğmen Sorokin'in komutasındaki takım tamamıyla otomatlıydı), onların ardından da Vlasov, İkinci Yıldırım Ordusu Kurmay Başkanı Albay Vinogradov, Askerî Şûra mensupları, İkinci Ordu Karargâhı işçileri geliyordu. İstihbarat bölüğünden bir takım bizi

destekliyordu. Ben pusula ile yönümü belirliyordum. Polist çayına vardığımızda, Vlasov'un başkanlığında yedi-sekiz kişilik küçük bir grup güneye yöneldi. 'Nereye gidiyorsunuz? O tarafa değil, ardımdan gelin!' diye bağırdım. Aldırmadılar. Snegiröv, onları çevirmek için arkalarından koştu."

Açıkça görülüyor ki, yollarını şaşırmamışlar, kendilerini çağıranlara kulak asmamışlar ve basıp gitmişler.

Okumaya devam ediyorum: "Biz, demiryolundan uzaklaşmamaya dikkat ederek yolumuzda yürüyorduk. Bize katılan İkinci Ordu er ve komutanlarıyla birlikte, 25 Haziran günü saat üçte çemberden çıktık ve saat dörtte, 191'inci Tümenin Kurmay Başkanı Arzumanov ile Komiser Yakovlev'e durumu bildirdik."

Yalnız bir günde, yani 22 Haziran'da, altı binden fazla er ve subay çemberden kurtulmuş.

Teğmen Gorbov'un raporunda da şöyle deniyor: "İkinci Yıldırım Ordusundan erler ve subaylar, hiçbir kayıp vermeden 29 Haziran günü 49. Ordu bölgesine ulaştılar. Onların anlattıklarına göre, geldikleri bölgede düşmanın kuvveti fazla değil."

Demek ki, Vlasov da çemberden kurtulabilirmiş.

Burada bir sıçrayış yapmak istiyorum: 1944 yılı sonbaharında, Dobendorf'a, "Rus Kurtuluş Ordusu Propagandistleri Kursu"na, kursçuların dileklerini dinlemek için gönderilmiştim. Durumlarından memnun olmayanlar vardı. Bunlardan biri olan Semön Malük, konuşmamızın sonunda şöyle dedi:

— Efendim, olanağınız varsa, beni Andrey Andreeviç'e hatırlatın... Bir rapor gönderdim, fakat, anlaşılan eline geçmemiş...

— Neyi hatırlatayım, diye sordum.

— İkinci Yıldırım Ordusu Karargâhında şifre memurluğu yapmış olan Malük sağ, deyin.

Ve övünerek ekledi:

— Andrey Andreeviç, beni ilk defa Almanlara gönderdi ve

kendilerine teslim olmak istediğini bildirmemi söyledi.

— Ne zaman oldu bu?

— Gününü tam olarak anımsayamıyorum. Galiba 1942 Haziranının ortalarına doğru idi... O zaman ben Andrey Andreeviç'le uzun uzun konuştum. Beni Almanlara gönderdi. Teslim olmak istediğini bildireyim diye.

Karargâha dönünce, Malük'le konuşmamı, Karşı İstihbarat Şubesi Şefine anlattım. Aradan iki hafta geçmeden, Malük'ün, propagandistlerin mezun oldukları gün, sarhoş halde, bir araba altında kalarak ezildiğini ve kendine gelmeden öldüğünü öğrendim. Bay Çikalov da bir görüşmemizde, bana:

— Gevezelere hiç tahammülüm yoktur, dedi.

Yine 1942 yaz aylarına dönüyorum:

Sislere gömülü, bataklık, rutubetli ve karanlık Novogorodsk ormanlarında, üstün Alman kuvvetleriyle çarpışmalarda, Vlasov'un ihaneti sonucu birçok er ve subay ölmüştü.

Olhovka Bölgesi'ni savunan 22. Tümenin alaylarında, savaşabilecek durumda sadece iki bin kadar er kalmıştı. Mermileri kıttı, insan başına ancak yüz gram peksimet ve iki yüz gram at eti veriliyordu. Buna karşın, onlar düşmanı ilerletmiyor, ağır kayıplara uğratıyorlardı. Düşman sayıca üstündü, karnı yoktu ve yeni yeni kuvvetler alıyordu. Almanlar, 22. Tümenin kalıntılarına karşı kırk tank sürmüşlerdi, bunların on ikisi bizimkiler tarafından tahrip edilmişti.

İkinci Yıldırım Ordusu Özel Şube şefi Şaşkov yaralanmış ve sonra kurşunu beynine sıkmıştı. Askerî Şûra üyesi Lebedev de ölmüştü. Tümen Komiseri Zuev, kaçınılmaz olarak düşmanın eline düşüceğini anlamış ve intihar etmişti. İkinci Ordu Yedek Güçleri Komiseri Vasiliev, erler tarafından son derecede seviliyordu. Ağır yaralanmış ve ölümünden biraz önce şunları söylemişti: "Ölmek istemiyorum. Hiç olmazsa zafere kadar yaşamalıydım." Vasiliev, öleceğini anladıktan sonra bile zaferi düşünüyordu.

832. Tümenin 1238, 1265 ve 1267. alaylarında savaşabilir durumda ancak dört yüz er ve subay kalmıştı. Bunlara, günde ellişer gram peksimetle altmışar gram at eti veriliyordu. Tuzları bile yoktu. Bütün bu yokluklara karşın aslanlar gibi dövüşüyorlardı. Mermileri yetersiz olduğu için, yalnız yüzde yüz vuracaklarına emin oldukları hedeflere ateş ediyorlardı. 24 Haziran'da, savaşa savaşa çemberden çıktılar.

Alçaklar ve korkaklar da eksik değildi. Tabur komiseri Zubov tutsak edildikten sonra kaçmayı başarmıştı. Anlattığına göre Birinci Sınıf İaşe Subayı Jukovski ve Albay Gorünov Almanlara teslim olmuşlar ve onların sorduklarına ayrıntılı yanıtlar vermişler.

İkinci Ordu Ulaştırma Komutanı General Afanasiev'in General Meretskov'a yazdığı raporu coşku ile okudum: "İkinci Yıldırım Ordusu er ve komutanları kahramanca savaştılar. Büyük çoğunluğu son damla kanına dek vatana sadık kaldı. Yoksa dayanılmayacak kadar ağır koşullar içindeydiler, savaş koşulları güçlükle doluydu, bu güç durumlarının ya bir budalalığın ya da bir ihanetin sonucu olduğu düşüncesi içinde ölmek de kolay değildi.

Hiçbir ulaştırma aracı -ne araba ne otomobil- çalışmıyordu, bütün yollar diz boyu çamurdu. Cephane otuz kilometre uzağa sırtta taşınıyordu. Erler, savaş tekniğini gözbebeği gibi koruyor, birçoklarını düşmana bırakmamak için Novo Kerest'e kadar taşıyorlardı..."

Afanasiev, Vlasov'u ormanda en son görenlerdendi.

Belgelerden saptadığıma göre, makineli tüfek eratından Vasiliy Popov, Georgiy Lüsin ve Nikolay Sermaşçiev Vlasov'la beraber-mişler. Polityön (politik yönetici) Şçerbakov da onunlaymış. Vlasov'un ev yardımcısı da yanındaymış.

Afanasiev, hepsine, Oredej çayına gitmelerini önermiş. Karagöl bu çaya giden yol üzerindeymiş. Gölde balık bolmuş. Böylece yiyecek yedeklerini artırabilirlermiş. "Bu yoldan gidersek partizan-

ları bulacağız, mutlaka bulacağız!" demiş. Vlasov bu öneriyi kabul etmemiş. Erlerden biri Afanasiev'e gitmek istemiş, fakat Vlasov ona şiddetle çıkışmış ve, "Seni, alçak bir hain olarak tepelerim!" diye tehdit etmiş.

Afanasiev tek başına hareket etmiş. Bataklığın biraz güneyinde kendisini partizan nöbetçi durdurmuş. Ve partizanlar, generali, Sazonov'un komutanı olduğu Oredej müfrezesine götürmüşler. Bu müfrezede radyo istasyonu varmış. Afanasiev, haritada, Sazonov'a, Vlasov'u en son gördüğü yeri göstermiş ve, "Yakın bir yerde o. Arayın, yoldaşlar, arayın. Andrey Andreeviç kurtarılmalı!" demiş.

Sazonov'un savaşçıları üç gruba ayrılarak yola çıkmışlar. Birinci grup Vidritsa-Lisino-Tosno yönünde, ikincisi Ostrov köyü, üçüncüsü de Peçnovo istikametinde Vlasov'u aramaya başlamış.

Sazonov, partizanlarını bir haini aramaya gönderdiğini nereden bilsindi!

Bir uçak Afanasiev'i almaya gelmiş. Ve İkinci Yıldırım Ordusu Ulaştırma Komutanı geceleyin Ana Topraklara uçmuş. Hava meydanında Orgeneral Meretskov'la Orkomiser Zaporojets tarafından karşılanmış. Onlar, Afanasiev'e, Alman radyosunun şu bildirisini iletmişler: "Volhov çemberinin temizlenmesi sırasında, İkinci Yıldırım Ordusu Komutanı General Vlasov sığınağında yakalanmış ve tutsak alınmıştır."

Şaşkına dönen Afanasiev kendi kendine şöyle söylenmiş: "Eh, Andrey Andreeviç! Benim iyi tavsiyemi dinlemene herhâlde gururun engel olmuş... Dinleseydin, şimdi birlikte olacaktık..."

Vlasov'un gönüllü olarak teslim olduğunu Afanasiev nereden bilecekti ki...

Pek çok belge okudum. Bunlar arasında, Teğmen Nikolay Tkaçov'un günlüğü aklımdan çıkmıyor.

Tkaçov, 382. tümenin 1238. alayına bağlı kendi bölüğünün kalıntıları ile birlikte, çarpışa çarpışa çemberden çıkarken ölmüş. Günlüğünü, arkadaşı Teğmen Pötar Voronkov korumuş.

"Glmşitsa çayının kıyısındayım. Savaştan biraz önce Panya ile buraya gelmiştik. Kuşlar gibi şendik. Oysa şimdi Almanlar burada kuş uçurtmuyorlar, her santimetreyi makineli tüfek ateşiyle tarıyorlar. Savaştan öylesine nefret ediyorum ki. Buna karşın, son nefesime kadar savaşacağım. Ölürsem, ödevimi yapmış olmanın bilinci içinde öleceğim. Alçağın biri, düşmana teslim edildiğimiz söylentisini yaymış. Her şey olabilir: Yanlışlık, beceriksizlik, budalalık... Fakat, ihanet, asla..."

Tkaçov, Vlasov'un bir hain olduğunu nereden bilsindi ki...

Bunu şimdi biliyoruz. Anladım ki artık, Vlasov çemberden çıkabilirdi. Çıkabilirdi, fakat çıkmadı. İstemedi. Düşman tarafına gitti. Şimdi o benim de kişisel düşmanım. Çünkü, benim vatanıma, benim halkıma ve dolayısı ile bana, ben Andrev Martinov'a, benim karıma, benim çocuklarıma ihanet etti.

Malgin'e sordum:

— Ne zaman?

— Hazırlığını tamamladığın zaman.

— Hazırım. Bu canavara ölüm yargısını yerine getirmeye hazırım.

— Sana böyle bir ödev verilmiyor. Yargılanacak... Hazırlığını tamamla hele...

Ve hazırlıklarıma devam ettim.

Alman Çizmesi

Volhov Cephesi'ndeki İkinci Yıldırım Ordusu komutanı, 12 Temmuz 1942 günü gönüllü tutsak oldu.

Vlasov'u orman kıyısına çıkarmış olan Alman takımının komutanı Oberleutnant [üsteğmen -çev.] Şubort, matarasının kapağı

durumunda olan bardağı doldurdu ve Vlasov'a uzattı. Oberleutnantın bozuk bir Rusçası vardı, bu yüzden sözünü jestlerle tamamlamaya çalışıyordu:

— Kamü... Gut konyak... İnsanı dinçleştiriyor.

Vlasov, Almanlarla ilk temasında, özellikle ormanda yürürlerken her an tetikteydi, bir sürprizle karşılaşmamak için oberleytanantın yakınında olmaya dikkat ediyordu. "Allah bilir, insanı rastlantıya getirip tepeleyiverirler..."

Ormandan çıktıktan sonra, parlak güneş ışıkları altında içi rahatladı. Kendisine konyak sunan oberleytenantın, topuklarını birbirine vurup iki adım geriye çekilmesi hoşuna gitti. Subay, kendisine hitap ederken, daima elini şapkasına götürüp selâm durumuna geçiyor ve: "Herr General!" diyordu. Bu da hoşuna gidiyordu.

Vlasov'un konyak isteği yoktu. Güneş adamakıllı kızdırıyordu, bu yüzden bir bardak soğuk su olsaydı daha fazla hoşlanacaktı. Fakat, konyağı küçük yudumlar halinde içti, içmezse subaya hareket etmiş olabilirdi belki de. Bundan korkuyordu. Bardağı Alman'a verirken hafifçe eğildi, Almanca teşekkür etmek istiyordu, fakat ağzından birden, "Mersi," sözü çıktı.

Oberleytenant bardağı avucuna aldı ve aynı saygılı tonla sordu:

— Daha ister misiniz, Herr General?

— Mersi, Oberleutnant.

Vlasov, sadece, yirmi iki yaşındaki oberefreytordan (başçavuştan) hoşlanmıyordu, daha ormanda, Almanlarla ilk temasında dikkatini çekmişti bu genç. Almanlar, Vlasov'un isteği ile, onun muhafızları arasındaki makineli tüfek erlerini kurşuna dizdikleri zaman, oberefreytor, Rus generale aşağılayıcı gözlerle bakıyordu.

Almanlar, büfeci kadın Zina'yı kulübeden çıkardılar. Vlasov, bu gece, bir kaput altında onunla yattı, iç çamaşırlarını yırttı, göğsünü ve dudaklarını ısırdı. Zina, ilk anda Almanların kendisini ne

yapacaklarını anlayamadı. Asker ceketinin düğmelerini aceleyle ilikledi. Yüzü bir anda sapsarı kesildi, iri siyah gözleri daha da irileşti. Uzun boylu, kalın kaşlı Alman askeri, onu, ölmüş olan makineli tüfek askerinin altında yattıkları ağaca doğru sürüklerken, Zina yere düştü ağlıyor ve haykırıyordu:

— Andrey Andreeviç! General Yoldaş, öldürmeyin beni! Acıyın bana!

Vlasov başını çevirince, genç oberefreytorun çatık kaşlı yüzü ile karşılaştı. Bu sırada tüfek sesleri duyuldu ve Zina haykırmaz oldu. Hareket ettikleri zaman Vlasov kendini tutamayarak Zina'nın cesedine baktı. Genç kadının eteği dizlerinden yukarı çekilmişti. Ve Vlasov sol bacağındaki kahve renkli beni açık seçik gördü. Zina, bunun "yıldız" olduğunu söylemiş ve şöyle demişti: "Annemin de aynı yerde böyle bir beni var. Ben hiçbir zaman kaybolmayacağım, bu yıldızımla tanınacağım..."

Oberleytenant, generale bir dolu kadeh daha uzattı ve "Tekrar, tesellinin anasıdır." gibilerden hiç de yerinde olmayan bir söz etti.

Vlasov, yine:

— Mersi, dedi ve bardağı bu kez hiç nazlanmadan içti. Askerler güldüler. Fakat, oberleutnant kaşlarını çatınca gülüşmeler bıçak gibi kesildi. Vlasov yine fark etmişti. Onları güldüren, oberefreytordu, Vlasov'un kadehi bir dikişte içişinin taklidini yapmıştı.

Siyah bir "Opel-Admiral" durdu. Arabadan çıkan bir yüzbaşı Vlasov'u selâmladı. Oberleutnant, generale:

— Herr General, buyurun, dedi.

Ve arabanın kapağını açarak, generalin yerleşmesine yardım etti, sonra kapıyı hızla kapattı.

Arabanın içi serindi, deri ve sigara kokuyordu. Vlasov, çizmelerinin çamurlu oluşundan rahatsız oldu ve ayaklarını kanepe altına saklamaya çalıştı, fakat kanepe alçak olduğu için bunu başaramadı.

Yüzbaşı susuyordu. Vlasov, "Almanca da olsa bir şeyler söyle yahu" der gibi ona baktı. Fakat, yüzbaşının ağzı kenetliydi. Nihayet bu suskunluk tahammülsüz bir hal aldı ve Vlasov, sırf onu konuşturmak için:

— Zer gut otomobil, dedi.

Yüzbaşı, başını çevirip yanındakine bakmadı bile. Bakışlarını, şoförün pembe beyaz, pıtırlı ensesinden ayırmadı.

Araba, kırmızı tuğlalı iki kat bir yapının önünde durdu. Yüzbaşı dışarı çıktı ve arabanın kapısını açarak, Rusça:

— Geldik, sayın general. Burası Siverska istasyonu, dedi. Sizi, "Kuzey" Orduları Komutanı General Lindeman görmek istiyor.

Alman'ın, Rusça bildiği halde bütün yolculuk boyunca susmasına canı sıkılan Vlasov, sinirli bir halde:

— Kendime biraz çeki düzen vermek için kısa bir zamana gereksinimim var, dedi.

Yüzbaşı, nazik, fakat soğuk bir tonla yanıt verdi:

— Bizim burada durmakta asıl amacımız da bu, sayın general. General Lindeman sizi saat on dörtte bekliyor.

General Lindeman'ın karargâhında her şey düzen içinde yürüyordu. Astsubay üniformalı berber, Vlasov'a nasıl bir saç modeli istediğini sormadan, ormanda bir hayli büyümüş olan saçlarını, ustaca ve hızla kesti. Vlasov, berberin, kendisinin en sevdiği saç modelinin alabros olduğunu derhal anladığını memnuniyetle gördü. Ustura da yağ gibi kayıyordu. Vlasov bir elinin tersini yüzünden geçirdi ve memnuniyetle gülümsedi.

Duşun yanı başındaki küçük soyunma odasında yepyeni iç çamaşırları, etiketli çoraplar ve hoş kokulu bir sabun vardı.

Vlasov, yıkanırken, sabahleyin ormanda olup bitenleri anımsamadı bile; makineli tüfek erlerinin kurşuna dizilmelerini, Zina'nın ölümünü... Bunlar artık bir tarihti ve kendisini kaygılandırmıyordu.

Hızla akan suyun altında derin bir zevkle yıkanıyor, büyük süngerle güçlü ensesini oğuşturuyordu. Göbek çukurunun üst tarafında bir sivilce gördü, sıktı ve yerini her olasılığa kaşı güzelce yıkadı. Aklmdan şu düşünce geçti: "Tentürdiyot sürmeliyim. Olmazsa odekolonla ovmalıyım. Adam sen de, böyle de olur."

Geniş bir hamam havlusuna sarınarak soyunma odasına gitti ve iyice temizlenip ütülenmiş ceketini askıda gördü. Sadece çizmeleri kendisininki değildi, düz ve sert konçlu, pırıl pırıl Alman çizmesiydi.

Berber geldi, saçlarını parlatarak taradı, masaj yaptı.

Vlasov, bundan sonra, büyük ve aydınlık yemek salonunda - burası, Almanlar gelmeden önce parti komitesinin toplantı salonuydu- iki parça domuz pastırmasını lezzetle yedi. Acı pastasından tattı, Rus acısından tamamıyla farklıydı, mayhoş ve tatlıydı, hoşuna gitti. Sevmediği halde, bir bardak sade kahveyi içti. Bu sırada küçük bir kapta kaymak gördü. Peçete ile örtülü bir tabakta ne bulunduğunu merak etti. İki yumurta ile küçük bir kaşık.vardı. Yumurtanın birini yedi, ikincisini soyarken fazla sıkmış olacak ki, kabuğunu kırdı. Kaymağı karıştırarak ikinci kahveyi de içti.

Artık işe başlıyabilirdi, fakat yapacak bir işi yoktu, Lindeman'a götürülmesini beklemeye başladı.

Pencere yanına gitti, çerçeveyi hafifçe itince pencere kıpırdadı. "Çıkıp biraz dolaşayım. Herhâlde muhafız falan yoktur..." diye düşündü. Fakat, pencereden başını dışarı çıkarınca, dış kapı önünde otomatik silahlı bir er gördü. Hoşuna gitti. Demek ki muhafızları vardı. "Kaçabilirim de..." Ve birden neşesi kayboldu. "Kaçacak yerim yok artık. Nereye kaçacağım! Arkaya giden bütün yollar kapandı."

Bir aralık Zina aklından geçti. "Andrey Andreeviç!" diye haykıran sesini duyar gibi oldu.

Biraz önceki yüzbaşı geldi salona:

— Hazır mısınız, sayın general? Gidebiliriz artık.

General Lindeman son derecede nazik karşıladı kendisini. Odanın ortasına kadar geldi, elini uzattı, geniş bir koltuğu gösterdi, Vlasov'un oturmasını bekledi, sonra, onun sağındaki koltuğa yerleşti.

Vlasov, gamalı haçı yalnız kartlarda ve Moskova önlerinde tutsak edilen Almanlarda görmüştü. Burada yanı başında üç tane birden vardı: Biri Lindeman'ın kolunda, öteki göğsünün sağ yukarısındaki kahramanlık haçı nişanındaydı. Bu yakınlık onda hiçbir yabancılık duygusu uyandırmadı, zorunlu bir şey olarak kabul etti.

Lindeman, başı hafifçe çevirmene dönük konuşuyordu, gözleri Vlasov'daydı. Yüzbaşı onun şu sözlerini çevirdi:

— General ilk önce kendinizi nasıl hissettiğinizi öğrenmek isterim.

— Kendimi çok iyi hissettiğimi bay generale iletmenizi rica ederim.

Yüzbaşı Rusça olarak:

— İleteceğim. Fakat, siz bana ricada bulunmayın, Bay Vlasov. Sözlerini iletmek benim görevim! dedikten sonra Lindeman'a Almanca söyledi.

— Sağlık ve ruh halinizin iyi olması beni memnun etti.

Vlasov'un ağzından bir "Danke" sözü çıktı ve buna kendisi de şaştı.

Lindeman hafifçe gülümsedi ve asıl amaca geçti:

— Sizin Büyük Almanya'ya geçişinizle ilgili tüm sorunlar, Führer'in karargâhında çözüme bağlanacak. Sizi de bugünlerde oraya yollayacağız. Benim görevim, sizi kabul etmek, sağlığınızın ve ruh halinizin iyi olmasına özen göstermektir.

Vlasov, çevirmenin sözünü keserek bir "Danke!" daha savurdu. Başını eğdi: "Danke!"

Lindeman, Vlasov'un çizmelerine baktı:

— Bu konuşmamızdan sonra, sizi, size ayrılan binaya götürecekler. Her istediğinizi yüzbaşıya söyleyeceksiniz. Şu anda bir dileğiniz var mı?

— Teşekkür ederim. Hiçbir dileğim yok.

Lindeman, önündeki kâğıtları karıştırdıktan sonra:

— Beni kişisel olarak ilgilendiren bazı özel soruların var, dedi.

— Yanıtlayabileceğim sorularsa, memnuniyetle cevaplayacağım.

— Stalin'in sağlık durumu nasıl? En son ne zaman gördünüz kendisini?

Vlasov, Stalin'i en son, 1941 yılının Mayıs ayında Kremlin'de, Harp Akademisi mezunlarına verilen akşam yemeğinde, uzaktan, nutuk söylerken görmüştü. Bunu olduğu gibi söylerse, Lindeman'ı tatmin edeceği çok kuşkulu idi. Bu yüzden, yalnız birinci soruyu yanıtlamayı yeğledi:

— Benim bildiğime göre, Stalin sağlamdır. Ne var ki son aylarda bu konuda bilgi almak olanaklarım yoktu.

— Jukov hakkındaki kanınız nedir?

— Ne anlamda? İnsan olarak mı, yoksa komutan olarak mı? Komutan olarak kişiliği alabildiğine şişirilmiştir. Sıradan bir albay. Tabii yetenekleri yok denemez. İnsan olarak, çok sempatik olduğunu söylüyorlar. Kendisiyle fazla temasım olmadı.

"Özel" sorular yağmur gibi yağıyordu: Şapoşnikov, Konenev, Meretskov... Lindeman, Vlasov'un sözünü kesmeden, ilgiyle, dikkatle dinliyordu. Vlasov, yaptığı değerlendirmelerin Lindeman'ın hoşuna gittiğini farketti.

Alman general, hiç beklenmedik bir anda doğruldu:

— Bana ilginç anlar yaşattınız, general. Anlattıklarınızın hepsi gerçeğe uygunsa, bundan memnun olacağım. Fakat benim şim-

diye dek bildiklerimle sizin değerlendirmeleriniz ne yazık ki birbirine uymuyor.

Vlasov, gözlüğünü çıkardı, camlarını hızlı hızlı silmeye başladı. "Daha dikkatli olmalıyım. Böyle giderse, halim dumandır..."

— Özellikle Jukov ve Meretskov hakkındaki değerlendirmelerinizi kabul edemeyeceğim. Ben, Jukov'un eylemlerini dikkatle izliyorum. Elbette, olanaklarım içinde... Bu yetenekli komutanın önem ve rolünü küçümsemek doğru değildir. Olacak şey değil ya, ben onu bizim kara kuvvetlerinin genelkurmay başkanı olarak görsem sevinirim.

Lindeman sinirli bir halde ekledi:

— Çünkü o, Rus koşullarını bizden iyi biliyor.

Vlasov, içine düştüğü güç durumdan sıyrılmak için:

— Ne yazık ki, General Jukov'la görüşme olanaklarım azdı.

Lindeman, kuru bir sesle Vlasov'un sözünü kesti:

— Benim hiçbir temasım olmadı...

Artık açıkça belliydi ki, Kuzey Ordu Grupları Komutanı, Vlasov'a karşı her türlü ilgiyi yitirmişti. Gözleri çizmelerinde olduğu halde, yüzbaşıya bir dosya uzattı:

— Radyoda bildirmek istiyoruz. Rusça metnini görmek ister misiniz?

Vlasov, şunları okudu: "Volhov çemberinin temizlenmesi sırasında, İkinci Yıldırım Ordusu Komutanı General Vlasov sığınağında yakalanmış ve tutsak alınmıştır. General Vlasov, Büyük Almanya tarafına geçmek için çoktan fırsat kolladığını bildirmiştir."

— Ben sadece ilk cümle ile yetinmenizi rica edecektim. Şimdilik böylesi daha iyi...

Lindeman, yüzbaşıya bir şeyler söyledi. Yüzbaşı, cebinden küçük bir sözlük çıkardı, birkaç sayfa karıştırdıktan sonra, sözlüğü komutana verdi. General, gösterilen yere baktı, sonra Rusça şöyle dedi:

— Bir Rus atasözünde, "Başı kesilenin saçına ağlanmaz." denir. Fakat, ikinci cümleyi istemiyorsanız, kaldıracağız. Auf wiedersehen, Herr Vlasov...

Yüzbaşı, Lindeman'a bir şeyler fısıldadı. Vlasov, sadece "basın" sözünü anladı. Lindeman sessizce koltuğuna oturdu. Yüzbaşı kapıya giderek, ellerinde fotoğraf makinaları bulunan iki subayı içeri aldı. Yüzbaşı, Vlasov'a, oturmasını ve Lindeman'ın yaptığı gibi, ellerini dizlerine koymasını rica etti. Lindeman'ın yüzü bir gülümseme ile aydınlanmıştı. "Kuzey" Ordu Grupları Komutanı, İkinci Yıldırım Ordusu Komutanı General Vlasov'la konuşuyordu. Büyük Almanya tarafına geçmek için çoktan fırsat kollamış olan Vlasov'la.

Subaylar, fotoğraflar çektikten sonra odadan ayrıldılar. Lindeman, koltuğundan kalktı ve bir şeyler anımsamış gibi, Vlasov'a ilgiyle baktı. Kavrayışlı yüzbaşı hemen başını ona doğru yaklaştırdı ve derhal çevirdi:

— General bana söylendiğine göre, isteğiniz üzerine yanınızdaki iki askerle bir kadın öldürülmüş. Bu isteğinizin nedenini açıklar mısınız?

Vlasov, her soruyu beklerdi ama, bunu değil. Lindeman'ın, iki muhafızla Zina'nın kaderiyle ilgileneceğini hiç ummuyordu. Kafasında hazır bir yanıt formülü de yoktu. Bu yüzden aklındakini olduğu gibi söyledi:

— Görgü tanıkları ne kadar azsa o kadar iyidir...

Lindeman, yanıtı dinledi, kaşları hafifçe çatıldı ve hiçbir şey söylemedi.

Berlin'den uçakla gelmiş olan, Başkomutanlığa bağlı Propaganda Şubesinden Yüzbaşı Ştrikfeld, öğleden sonra Vlasov'un yanına gitti. Ştrikfeld, çok iyi Rusça biliyordu. Bu yüzden, başbaşa kaldılar.

— Yarın Vinitsa'ya gidiyoruz, Andrey Andreeviç.

— Söyleyin allah aşkına, Adolf Hitler orada mı? Beni kabul edecek mi?

— Kulağınıza küpe olsun, Führer'in nerede bulunduğunu hiçbir zaman, hiç kimseye sormayın. Çünkü, hiçbir zaman yanıt alamayacaksınız. Size bir tavsiyem daha var, Führer tarafından kabul edilmek istediğinizi açıklamayın. O sizi görmek isterse, götüreceklerdir elbette sizi.

Akşam, Subay Sineması'na gittiler. Seyirci azdı. Subaylar Vlasov'a ilgiyle baktılar, hatta içlerinden bazıları selâm durdu. İkisi siyah giysiliydi. Ştrikfeld, bunlardan birinin SS subaylarından brigaden führer Belinberg, ötekinin yine SS'den Obersturmbannführer Leman olduğunu söyledi.

— Bu rütbeleri askerî rütbeyle söylemek gerekirse, Leman yarbay, Belinberg ise tuğgeneraldir. Kendisi Heinrich Himmler'in yakınıdır.

Ve övünerek ekledi:

— Beraber yolculuk yaptık.

SS kıtalarından brigaden führer Belinberg'in, bir ay sonra gruper führer, yani tümgeneral olacağını, iki ay sonra da Krasnodar yakınlarında partizanlar tarafından öldürüleceğini, dul eşi Adela Belinberg'in de iki yıl sonra Himmler'in rızası ile Vlasov'un karısı olacağını o zamanlar kim bilebilirdi ki...

Vlasov bunu bilseydi, herhâlde yanına gider, tanışır, kendisiyle konuşurdu.

Ekranda günün olayları gösteriliyordu. Hallerinden memnun gürbüz Alman askerleri, Eyfel kulesi dibinde Fransız kızlarla neşeli neşeli konuşuyorlardı. Biraz sonra, aynı askerler ya da onlara pek benzeyen başkaları bir Paris kahvesinde gösterildi. Birinin elinde içki kadehi vardı.

Daha sonra, Kiev'in Puşkin ve Sverdlov caddeleriyle Tiyatro Meydanı gösterildi. Vlasov'un savaştan önce oturduğu ev, bir ara

görünüp kayboldu. Resim Galerisi'nde Almanlar dolaşıyordu.

Vlasov, iskemlesinde kıpırdadı, içinde bir huzursuzluk duymuştu. Kiev için bir şeyler söylemek istiyor, fakat duruma uygun söz bulamıyordu. Ekranda Hamburg belirdi. Muzafferane ilerleyen Alman orduları için yardım toplanıyordu.

Sonra, soylu, fakat sıkıcı kocasından Alplere kaçan çapkın bir dilberin serüvenini anlatan uzun bir film gösterildi.

Filmden pek hoşlanan Ştrikfeld çevirmeyi de unuttu. Tahta iskemlede uzun zaman oturmaktan kabaları ağrımış olan Vlasov kalkıp gidemiyordu. Çapkın dilber dağdan skiyle iniyordu. Aşağıda, sevgilisi ve henüz gelen kocası bekliyordu. Büyük Almanya Başkomutanlığına bağlı Propaganda Şubesinden Yüzbaşı Ştrikfeld, filmin nasıl sonuçlanacağını merakla bekliyordu.

Ştrikfeld'le dostça ayrıldılar. Vlasov, bütün film boyunca nasıl söyleyeceğini düşündüğü bir dileğini, ayrılırken aklına gelivermiş gibi dile getirdi:

— Olasılığı varsa, bana, Rus biçimi bir ayakkabı buldurun. Bunlar dehşetli ayaklarımı sıkıyor.

Herr Hilger Genelleme Yapıyor

Almanlar Vinitsa'yı göstermek istemediler. Kendisini, hava meydanında, pencereleri perdeli bir arabaya bindirdiler. Oysa Vlasov şehri görmek istiyordu. 72. Tümen Komutanı iken, burada iki yıla yakın bir zaman oturmuştu. Demiryolu kavşağında beş dakika beklediler, uzun bir yük treni geçiyordu. Vlasov, perdenin ucunu aralamak istedi. Kendisini havaalanında karşılayan ve arkada oturan subay, elini kabaca pencereden uzaklaştırdı ve kalın perdenin açılan kesimini sıkı sıkıya kapattı.

Birkaç gün yalnız bıraktılar. Yiyeceği ile birlikte votka, şarap da veriliyor, ekranda günlük haberler gösteriliyordu. Fakat, kendisini ilgilendiren sorunlar üzerinde hiçbir konuşma yapılmıyordu.

Ştrikfeld'e bu tutuklu durumunun daha ne kadar süreceğini sormak istedi, yüzbaşı omuzlarını kaldırmakla yetindi.

Abvere, Gestapo'ya, Dışişleri Bakanlığı Beşinci Şubesine ve istihbarat işleriyle uğraşan bütün dairelere, General Vlasov için neler öğrenmişlerse bildirmeleri için birer yazı gönderilmişti. Ştrikfeld'in, bunu, ortada fol yok yumurta yokken ağzından kaçırması olanaksızdı. Soru yazısında Vlasov'un özgeçmişi de kısaca anlatılıyordu:

"1901 yılında, Gorkov devrimden önce Nijegorod ilinin, Gagin ilçesinin, Lomakino köyünde doğdu, papaz okulunu, seminaryayı bitirdi. Üç defa evlendi; ilk kez 1926 yılında, köydeşi Ana Mihaylovna Voronina ile, ikinci kez 1937'de, Yuliya Semönovna Osadça ile, üçüncü kez, 1941'de askerî doktor Agnesa Pavlovna Podmazenko ile. Komsomola girmedi. Yüksek Vistrol askerî kurslarında okudu. Savaştan önce bölük, tabur ve tümen komutanlıklarında bulundu.

"Alınan bilgilere göre, 1937'den sonra hızla yükseldi. Uzun zaman Komünist Partisi'ne üye olmadı, köy burjuvazisi kökenli olduğunun anımsanacağından korkuyordu. Kadınlara zaafı vardır (Karısı Agnesi Pavlovna'yı doğum yapmak için gönderdikten hemen sonra iki kadınla ilişki kurdu). Parayı sever, kurnaz, içine kapanık, ölümden çok korkar.

"Şu noktaların aydınlığa kavuşturulmasını rica ediyoruz: Babasının ne kadar toprağı vardı? Sovyet komutanları arasında dostları kimlerdi? Memleketimize kaçışı Ruslar arasında ne gibi izlenimler yaratmıştır?"

Soru yazısının sonunda şöyle deniliyordu: "Bu bilgiler, General Vlasov'un anti-sovyetik amaçlar uğrunda kullanılması için gereklidir."

Ştrikfeld olmasaydı, aylaklıktan herhâlde çatlayacaktı. Yüzbaşının on parmağında on marifet vardı; sarhoş olmadan içki içmesini beceremiyordu, hiç çekinmeden fıkralar anlatabiliyordu. Bir de-

fasında Göbels için şu fıkrayı anlatmıştı: "Berlinliler sabah sabah ellerine aldıkları gazetede beyaz bir boşluk gördüler mi, bilirler ki, Propaganda Bakanı Göbels'in günlük makalesi sansür edilmiştir."

Ştrikfeld, ikinci haftanın sonunda, bir akşam, kendine teslim edilen Vlasov'un can sıkıntısı içinde kıvrandığını gördü ve özür dileyerek çıktı. Biraz sonra, yanında iki genç kızla döndü. Bunlar pek terbiyeli davranıyorlardı. Reverans yaptılar, el sıkıştılar, kendilerini küçük adları ile tanıttılar. Birinin adı Mura, ötekinin Lüsya idi.

Vlasov, orta boylu, balık etinde, iri göğüslü sarışın Lüsya'yı beğendi. O kadar ki, Ştrikfeld'in ona göz koyması olasılığını düşünerek huzursuzlanmaya başladı. Ne var ki, yüzbaşı, bu kez de nazik davrandı:

— Siz bizim misafirimizsiniz... Seçme hakkı sizin, dedi.

Sonra masaya iki şişe şarap koyarak, birini açtı ve bardakları doldurmaya başladı. Bu sırada Vlasov sabırsızlanarak, "kendininkini dışarı çıkar" anlamında bir göz işareti yaptı. Ve Lüsya'nın yanına oturdu. Genç kadın çapkınca güldü:

— Benim nişanlı sensin, öyle mi? Maşallah, fasulye sırığı gibi bir adammışsın, diye fıkır dikir söylendi ve sonra etrafına bir göz attıktan sonra, hafif bir sesle:

— Bugünlerde dağıtılan bildirilerdeki resim sensin galiba, dedi.

Aradan üç gün geçmişti. Ştrikfeld:

— Beklediğiniz görüşme bugün yapılacak, haberini verdi.

Vlasov umuyordu ki, bir "Opel-Admiral" gelip kendisini alacak, Hitler'in karargâhına götürecek, Führer'le yapacağı konuşmada Rayh'ın en yüksek makamlarındaki kişiler bulunacak, kısacası her şey yüksek düzeyde geçecekti. Öyle ya, kendisi gibi Almanların tarafına gönüllü olarak geçmiş kaç Sovyet komutanı vardı ki...

Fakat, hiçbir yere gitmesine gereksinim görülmedi. Yüzbaşı, Vlasov'un odasına, sivil bir Alman getirdi.

Sivil adam, hiçbir törene gereksinim görmeden, hatta Ştrikfeld'in sabahları yaptığı gibi faşist selâmıyla kolunu kaldırmadan kendini tanıttı:

— Dışişleri Bakanlığı danışmanlarından Hilger...

Sanki bir misafir değil bir ev sahibiymiş gibi, davet beklemeden oturdu, karşısındakini küçümseyen bir tonla:

— Sizi dinliyorum, General Vlasov.

Vlasov, şaşırmış bir halde Ştrikfeld'e baktı. Yüzbaşı, Vlasov'a, "Benden bir yardım bekleme" der gibi ilgisizlik gösteriyordu.

— Asıl ben sizi dinlemek istiyorum, Herr Hilger. Benim söyleyecek bir şeyim yok. Ben Büyük Almanya'ya gönüllü olarak geçtikten sonra her şeyi anlattım. Şimdi sadece şunu ekleyebilirim: Komünistlere karşı yürüttüğünüz savaşa hizmet ve bilgimi sunmaya hazırım.

— Sizi bu karara sevkeden etken nedir?

— İnancım.

— Kısaca da olsa anlatır mısınız?

— Çalışacağım anlatmaya.

— Sizi dinliyorum.

— Dindar bir aile ortamında yetiştim. Babam ve annem beni papaz yapmak istiyorlardı.

— Allaha inanır mısınız?

— Bilmem ki nasıl anlatayım...

— Evet veya hayır diyerek.

— İnanıyorum.

— Devam edin konuşmanıza.

— Dinle devleti birbirinden ayıran Sovyet yönetimi, dini kendi yasalarından yoksun etti.

— İnsan yasasız da dine inanışını sürdürebilir.

— Sürdürebilir ama, önde çoban olmayınca güç bir iş bu... Sonra, sonsuz baskılar...

— Anladım... Sizi bize gelmeye zorlayan etkenlerden biri din sorunu. Ötekiler?

— Çok...

— Sayın başlıcalarını...

— Marksizm-Leninizm'e karşıyım.

— Ne bakımdan?

— Sınıf savaşımı teorisine inanmıyorum. İnsanlar var yetenekli, çalışkan, tasarrufçu, gerçek mal sahibi, yine insanlar var tembel, budala, özensiz, haset... Toprak, onu sevenlere ve işlemesini becerenlere ait olmalıdır.

— Babanızın ne kadar toprağı vardı?

— Altı yüz morg... (Polonya ve Letonya'da beş dekar, Almanya'nın çeşitli bölgelerinde 2.6 - 3.6 dekar arasında)

Hilger not defterine baktı:

— Abartıyor musunuz? Belki de kırk, ha?

— Olabilir. Belki de Alman toprak ölçüsü ile Rus ölçüsünü karıştırıyorum.

— Sanayie ilişkin görüşleriniz toprağa ilişkin görüşlerinize uyuyor mu?

— Genel çizgileriyle evet.

— Bizim bildiğimize göre Komünist Partisi üyesiymişsiniz. Neden üye oldunuz? Sizden doğru bir yanıt alacağımızı umuyoruz.

— Komünistlerin düşünceleri bana tamamıyla yabancıdır, hatta düşmancadır... İyi ama, kurtlar arasında yaşayanlar kurt gibi ulumasını bilmelidirler.

— Bu atasözüne sadık kalacağınızın güvencesi nedir?

— Bir subay olarak yemin ederim.

— Siz, bir subay olarak, bir değil iki kez yemin etmişsiniz. Birinde subay andı, ikincisi Komünist Partisi'ne girdiğiniz zaman...

— Bu yemine sadık kaldığımı yapacağım işlerle göstereceğim.

— İşten kastınız ne?

— Komünistlere karşı savaşım.

— Nasıl bir savaşım?

— Her türlü.

— Şimdi ne yapmak niyetindesiniz?

— Büyük Almanya'nın Sovyet sistemini yıkmasına yardım edeceğim.

— Alman Silahlı Kuvvetleri bunu sizin yardımınız olmadan da yapacak.

— Olabilir... Fakat ele geçirilen memleketin yöneltilmesi gerekiyor.

— Öneriniz nedir?

— Komünizme karşı zafer kazanıldıktan sonra Rusya bağımsız bir ülke olarak kalmalıdır.

— Almanya, bundan ne gibi çıkarlar sağlayacaktır?

— Tüm Ukrayna, Baltık ülkeleri, Belorusya, Kırım Almanya'ya verilecek... Rus köylüleri, Almanya'ya ucuz fiyatla tarım ürünleri satacak. Madenler ortak işletilecek.

Hilger, konuşmanın başından beri ilk defa gülümsedi:

— Vatandaşlarınız, sizin bu cömertliğinizi destekleyecek mi?

Soru, apaçık alaycı bir tonla sorulmuştu. Vlasov bu alayın farkında değilmiş gibi davrandı:

— Elimizde asıl Rusya (Velikarusya) kalacak. Hiç olmamaktan daha iyi...

Hilger bir genelleme yaptı:

— General tutumunuzu az ya da çok açıklamış bulunuyorsunuz. Bunları gerekli makamlara ileteceğim. Her şey inceleneceği için belirli bir zaman geçecek. Bizim dileğimiz, sizin, yanıtı beklemeden birkaç eylemde bulunmanızdır.

— Ne gibi?

Hilger, çantasından kalın ve parlak bir kâğıt çıkardı:

— Bu, sizin Rus asker ve subaylarına çağrınızın taslağıdır. İmzalayın. Fotoğrafınıza da bir imza atın.

— Resimsiz olsun.

Hilger kesin bir tonla:

— Fotoğrafınız gerekli. Karar böyle, dedi.

— Bana ne kadar zaman veriliyor?

— Ne için?

— Çağrıyı gözden geçirmem ve redakte etmem için.

— Neden zahmete gireceksiniz, general? Çağrıyı hazırlayanlar yetenekli insanlardır. Sonra, Yüksek Başkomutanlığa bağlı Propaganda Şubesince onaylanmış, Göbels tarafından da gözden geçirilmiştir. Yani iyi hazırlanmıştır... İmzaladınız mı? Çok güzel... Şimdi sizi sevindirmek istiyorum, General Paulus'un komutasındaki Altıncı Ordu birlikleri, Führer'in planını gerçekleştire gerçekleştire Stalingrad bölgesinde Volga'ya ulaşmışlardır. Yüzbaşı, son bildiriyi okudunuz mu?

— Evet, sayın danışman. Stalingrad'ın kuzey kesimi artık elimizde bulunuyor. Hava kuvvetlerimiz, şehrin Volga kıyısındaki merkezini durmadan bombardıman ediyorlar. Akşama kadar, büyük bir olasılıkla, şehrin düştüğü haberini alacağız. Novorosiysk bölgesinde önemli başarılarımız var, Kırım ve Temrük'e taarruz plan gereğince devam ediyor.

— Yüzbaşı, şampanya şişesini açmanın tam sırası. Lütfen emir buyurun...

Ştrikfeld koşa koşa çıktı. Konuşmanın mutlaka, şampanya ile sonuçlanacağını zaten sezinlemişti. Bu Dışişleri Bakanlığı baylarını iyi tanıyordu. Boş şeyler de konuşsalar, görüşmelerden sonra tapa tavana fırlardı. Bu, onlarda bir gelenek halini almıştı. Çünkü, Yoahim von Ribentrop şarap ticaretiyle yakından ilgiliydi.

Hilger bambaşka bir adam oluvermişti; Sempatik, nazik.

— Siz Rusların şöyle bir sözünüz var: "Bütün gün içinde gönül avutmaya bir saatlik bir zaman bile yok."

— Ne güzel Rusça konuşuyorsunuz, Bay Danışman.

— Şerefinize, Bay Vlasov. Moskova'da uzun zaman kaldım, Andrey Andreeviç. Bizim elçiliğimizin danışmanı idim. Nasıl olmuş da orada karşılaşmamışız, hayret! Kokteyllerde Sovyet komutanları eksik olmazdı. Almanca biliyor musunuz?

— Pek az. Daha doğrusu hiç. Seminaryada Yunanca ve Latince okumuştum.

— Şampanya nefis, general. Sizin "Abrau-Dürso" Fransızlarınkinden hiç de aşağı değil. Hatta sizinki, bir harika. Yüzbaşı, ne dersiniz, bir şişe daha içelim mi, Rusça nasıl derlerdi Andrey Andreeviç? "Çekelim", değil mi?

Ölüler lanet edebilselerdi...

Lomakinolu köylü Andrey Vlasov ve karısı mutlaka mezarlarından ters dönerlerdi.

İhtiyar açgözlüydü. Para delisiydi. Bütün ömrünce tasarruf yapmıştı. Toprak alıyordu durmadan. En yakınını bile horlamaya hazırdı, yeter ki bundan cebine birkaç kuruş girsin.

Tefecilik de yapıyordu. Fakat, köydeşleri, çaresiz kalmayınca ondan para istemezlerdi. Süresinde ödemedin mi, canını çıkarırdı, bütün faizleri alır, üstelik söylemediğini bırakmazdı. Bir bayram günü karısı dilenciye bir kuruş yerine on kopeykalık gümüş bir para vermişti. Şaşırmıştı herhâlde, çünkü kocası eline hiç para vermezdi. İhtiyar Vlasov, yoksula köy kenarında yetişti, gümüş parayı elinden aldı ve iki kuruş verdi. Çünkü dinî bayramlarda sadaka vermek sevaptı.

İşte bir başka olay: Petrov perhizlerinde Vlasovların ineğini yıldırım çarptı. Böyle hallerde başkaları ne yapardı? Hayvanı köy dışına taşırlar, kurtlara yem olmaması için derine gömerlerdi. Vla-

sov, bu kadar çok eti atabilir miydi? Hemen bıçağa sarıldı ve ölü ineği kesti. "Hapırsa da yiyeceğiz, köpürse de..." Sadece kendi ailesi yeseydi, neyse... Kirpi de yiyebilirlerdi, onların bileceği bir işti bu. Fakat, o, satmaya kalktı... Bereket versin, köylüler perhizdeydi ve kimse almadı.

Açgözlüydü ihtiyar, bir kuruş için herkesi horlamaya hazırdı, fakat, mezarından kalkıp da, oğlu Andrey'in düşmanlarla içki içtiğini ve böyle şeyler konuştuğunu duysaydı, mutlaka lanetlerdi. Toplumdan çok yalnızca kendisini düşünen bir insandı, buna rağmen lanetlerdi.

Anası da lanetlerdi.

Allahtan bir oğul istemişlerdi. Birbiri ardınca hep kızları dünyaya gelmişti. Baba kızıyor, "Bu mülkü kime bırakacağım? Damatlara mı? Erkek evlat lazım bana!" diye bağırıyordu. Sık sık manastıra gidip adak adıyorlardı. Baba, bir gün anaya, "Bana bir erkek evlat doğurursan papaz yapacağım onu." demişti. Ana bir yandan ağlayacak, fakat bir yandan da lanetleyecekti.

"Gel de benim işle ilgili planın nereden onaylandığını anla! Ştrikfeld en yukardan onaylandığını söyledi. Nereden anlayayım bunu? Yüzbaşıdan başka hiç kimseyle temasım yok. Hilger kayıplara karıştı. Benim "Sovyet Erlerine Çağrım"dan iki nüshasını anı olarak gönderdi. Bana göstermeden daha da düzeltmeler yapmışlar. Yahudiler için benim ağzımdan birçok şeyler katmışlar. Bir de "Mein Kampf"ı hediye olarak yollamış. Bugün Ştrikfeld'le ciddi bir konuşma yapacağım. Neyim ben burada, Bay Yüzbaşı? Bir tutuklu muyum? Söyleyin, ben de ne yapacağımı bileyim. Neyim allah aşkına? Neyim? Allahın öküzleri, şu Mein Kampf'ın Rusçasını hediye edemez miydiniz bana? Okurdum bari. Alay ediyormuşçasına kendi dilleriyle olanı yollamışlar. Cephedeki gerçek durum nasıl? Bizimkiler Stalingrad'ı onlara teslim edecekler mi? "Bizimkiler?" Benim için artık bizimkiler kimler? Benim için neler konuşuyorlar?

Stalingrad'ı teslim etmezlerse benim için daha iyi olacak galiba. Teslim ederlerse, Almanlar zaferden akıllarını yitirecekler ve beni de cehenneme gönderecekler herhâlde. Ortadan kaldırabilirler de beni. Kötü rüyalar görüyorum. Rüyaları bilimsel olarak kim yorumluyordu? Pavlov mu, yoksa Behterev mi? Gelsinler de benim bu korkulu rüyalarımı açıklasınlar bakalım. Rezilce rüyalar... Sözde tüm dişlerim dökülmüş. Rüyada dişlerin dökülmüş olmasını görmenin hiç de hayra alamet olmadığını annem söylerdi. Ah, Ştrikfeld! Tilki seni. Durup durup hep aynı şeyi yineliyor: "Şimdilik Berlin'den hiçbir haber yok"muş. Neden Berlin'den efendim? Genel Karargâh burada, Vinitsa'da. Benim işimin Berlin'le ne ilişiği var? Kurnazlık yapıyor, alçaklar.

— Guten Morgen, Herr General.

Ştrikfeld yeni ceketle. Çalımından geçilmiyor.

— Günaydın, Bay Yüzbaşı.

— Neden öyle somurtmuşsunuz, Bay General? Bir düşündüğünüz mü var, Andrey Andreeviç?

Ştrikfeld hep böyle yapar zaten. İki soruyu bir arada sorar; biri "bay general"li resmî, öteki "Andrey Andreeviç"li senli benli. Kurnaz, köpek...

— Sizinle ciddi olarak konuşmak istiyorum, Bay Yüzbaşı. Benim bu sürekli aylaklığım...

— Bitti artık, Andrey Andreeviç, bitti. Bugün Almanya'ya hareket ediyoruz. Berlin'e... "Rus Komitesi'nin kurulması kararı çıktı. Komite olduktan sonra, elbet, üyeler de olacak. Savaş tutsakları kamplarını dolaşacağız. İsteyenlere önerilerde bulunacağız. Benimle neyi görüşmek istiyordunuz, Bay General?

— Artık gerekli değil.

— Ben de aynı kanıdayım.

— Yolculuk ne zaman?

— İki saat sonra.

— Uçakla mı?

— Ne yazık ki trenle. "Ne yazık" sözü yalnız bana ait. Sizin için zevkli bir yolculuk olacak bu. Almanya'yı göreceksiniz. Uçakla uvvv ve tamam. Trenle ise çok şey göreceksiniz. Şunu söyleyeyim ki, Almanya güzeldir, bayındırılmış bir diyardır.

BERLİN'DE

"Allah kahretsin bu Alman vagonlarını. Her kompartımanda altı kişi ve en kötüsü, yatamıyorsun, baston yutmuş gibi oturuyorsun. Yani oturmuş durumda uyumak zorundasın. Bizim vagonlardan birini takmadılar ki, insan gibi yolculuk yapalım. Her şeyde tasarruf..."

Yolcuların da burunları kaf dağında. Alman Almanla bile konuşmak istemiyor. Ştrikfeld'e bir iki soru sordular, o da yanıtını verdi, hepsi bu kadar. Hatta Vlasov'a en küçük bir ilgi bile göstermediler. Sanki yanı başlarında bir koskoca general değil, belirsiz bir kişi, bir eşya var...

Ştrikfeld de susuyor. Açıkça belli ki, vatandaşlarının yanında kendini serbest hissetmiyor. Burnunu gazeteye sokmuş, öylece durup duruyor.

"Şu koca kafalı, domuz gibi şişkin herif de, kâh bana, kâh sarı derili çantasına bakıyor. Çantasını alıp kaçacağımdan korkuyor it oğlu it."

Yandaki kompartımandan kahkahalar ve yüksek sesli konuşmalar geliyor. Vlasov, ayakyoluna giderken farketti. İçiyorlardı. Herhâlde izne gidiyor bu bay subaylar.

Beyaz ceketli bir servitör geçti, yolcuları akşam yemeğine davet etti. Yemek zamanını Ştrikfeld belirledi; saat sekizde. Sanki daha önce olmazmış gibi. Koca kafalı ile, güneş yanığı yüzlü birisi vagon restorana yollandılar.

"Koca kafalı çantasını alacak mı acaba? Aldı bre. Demek ki, beni gerçekten dolandırıcı sanmış... Biraz uyuyabilsem... İyi ama, ayaklarımı nereye uzatacağım?"

Ştrikfeld bir düğmeye bastı ve oturduğu koltuk biraz uzandı, o da uyuklamaya başladı. Bacaklarını da öylesine gerdi ki, kompartımandan çıkmak isteyenler tökezlemek zorunda kaldılar. Uyuklar mısın, al bakalım!

Vlasov kalktı, otura otura uyuşan bedenini koridordaki camda biraz canlandırmak istiyordu.

— Nereye, Andrey Andreeviç?

— Biraz hava almak istiyorum.

— Rica ederim, oturun yerinize, Bay General.

Artık adamakıllı acıkmıştı. Allaha şükür saat de artık sekizdi. Vagonrestoranda in cin yoktu. Herkes karnını doyurmuştu demek. O da bir akşam yemeğiydi ki, allah allah...

Bezelye ile patates köftesi veriyorlardı. Sanki makina yağında kızartılmıştı bu köfteler.

Berlin'e ertesi sabah erken erken vardılar. Ve trenden doğruca sığınağa koştular. Hauptstadt des Reiches (Rayh'ın başkenti) bombardıman ediliyordu.

Vlasov'un karşısında, atmaca burunlu, görünüşüne göre bir hayli sinirli, yaşlı bir Alman kadını oturuyordu. Av izleyen yırtıcı kuşun gözlerini andıran gözleri birini arıyordu. Kucağındaki turist çantasının cebinden bir soda şişesi görünüyordu. Daha içerilere geçmeye cesaret edemedikleri için giriş kapısı yanında sıkışıp kalmış olan iki gencin sırtında soluk bir Sovyet asker ceketi ve göğüslerinin sağ tarafında da OST rozeti vardı. Tahta döşemede, üzeri tertemiz bir peçete ile örtülü, iki kulplu uzun bir sepet yatıyordu. Ve sepetten etrafa yiyecek kokuları yayılıyordu.

Kompartımandaki koca kafalı ile yüzünde yanık izi bulunan yol arkadaşı sığınağa herkesten sonra girdiler.

Koca kafalı adam, etrafa şöyle bir göz gezdirdikten sonra, sepetin yanında duran, uzun mavi önlüklü Alman'la konuşmaya başladı. Önlüklü adam, peçeteyi açtı, kremvirşleri gösterdi ve hızlı hızlı bir şeyler söyledi. Koca kafalı, iki Rus'un yanı başında bulunduğunu anımsamış olacak ki, şustu.

Vlasov, Ştrikfeld'e hafif bir sesle:

— Rusların sığınağa girmeleri yasak mıdır? diye sordu.

Ştrikfeld kaçamak yanıt verdi:

— Yönergede açıkça söylenmiş değildir.

Sırtlarında Sovyet askeri ceketi bulunan iki genç, kim olduğunu bilmedikleri generale sessiz bir sempati ile baktılar. Herhâlde tutsak sanmışlardı.

On dört yaşlarında, pijamalı bir kız telâşla içeri girdi. Yaşlı bir Alman kadını ona doğru koştu. Kadın, ilk önce kıza sarıldı sonra yüzüne sert iki şamar indirdi ve oturduğu yere sürükledi.

Uçaksavar topları pek yakından ateş ediyorlardı, arka arkaya iki bomba patlayışı duyuldu: Yaşlı Alman kadını kızın kulaklarına pamuk tıkamaya çalışıyor, torunu başını sağa sola çevirerek razı olmuyordu.

İnsanların balık istifi gibi yığıldıkları sığınağın havası gittikçe dayanılmaz bir hal alıyordu. İçerdekiler yetişmiyormuş gibi, aralıksız yeni yeni insanlar geliyordu. Herhâlde bir tren daha gelmişti.

Birden derin bir sessizlik çöktü. Demek ki, bombardıman sona ermişti. Sık sık "Panoptikum" sözcüğü duyuluyordu. Biri, "Panoptikum"un bombalanmış olduğunu bildirdi.

Ştrikfeld üzüldü:

"Panoptikum, Friedrich Strasse'nin pasajıdır. Göstereceğim size. Yanından geçeceğiz. Yazık!

Nihayet çıkış başladı. İlk önce, yaşlı Alman kadını yerinden fırladı. Torununu elinden çekeleyerek, hırsla kendine yol açıyordu. Birden durdu, kızın kulaklarından pamukları çıkarmaya koyuldu.

Torununa söyledikleri etrafındakileri güldürdü, hatta koca kafalı bile gülümsedi. Ştrikfeld, kadının gülüşmelere yol açan sözlerini Rusça'ya çevirdi: "Ne kurnazsın sen. Sana çıkıştığım zamanlarda kulaklarındaki pamukları hiç çıkarmazsın!"

— Torununun kulaklarını neden tıkıyor?

— Sağır olmasın diye.

İstasyon yakınında büyük bir bina yanıyordu. İtfaiyeciler söndüremeyeceklerini bildikleri halde, ateşe, pırıl pırıl su bıçakları saplıyorlardı. Sessiz bir yaz yağmuru yağıyordu, modası geçmiş, gereksiz bir yağmur.

Ştrikfeld istasyon civarında duran arabaların etrafını koşa koşa dolaştı, Vlasov'un yanına geldiği zaman, kırık bir sesle

— Araba yok, dedi, bombardımandan olacak herhâlde. Metro da çalışmıyor. Yaya gideceğiz.

Vlasov kaygı ile sordu:

— Uzak mı?

— Yirmi dakikalık bir yol. Friedrich Strasse'deki Santral Oteli'nde size bir oda ayırttım.

Friedrich Strasse'de Unter den Linden'e ayrılan sokağın yakınında pasaj yanıyordu. Kısa boylu, dazlak başlı, koca göbekli, gömleği paramparça, askıları düşük bir adamın elinde büyük bir insan başı vardı.

Ştrikfeld Vlasov'u tek başına bırakarak kayıplara karıştı. Fakat Vlasovla ilgilenen yoktu, herkes korkunç başa bakıyordu.

Kalabalık içinden sıyrılan Ştrikfeld, Vlasov'u kolundan çekti:

— Gidelim Vilhem Strasse'den geçeceğiz.

— Elinde insan kellesi tutan o adam kimdi?

— Panoptikum'un sahibi. Pasajda her istediğinizi bulabilirdiniz; türlü türlü mal satan mağazalar, kabareler, korku salonları. Ben çocukluğumda bir gün bu salondan geçmiş ve sonra bir hafta uyuyamamıştım. Annem, beni oraya götürdüğü için, babamı iyice

bir paylamıştı. Bir aynalar labirenti vardı ki, neşe kaynağı idi, bir girdin mi bu labirente güç çıkardın. Mumdan yapılmış insan figürlerinin bulunduğu Panoptikum kabini de yine bu pasajdaydı. Napolyon ve Bismark gibi ünlü tarihsel kişilerin figürleri bunlar arasındaydı. Bir de "Günahkârlar Cehennemde" adlı, kokunç, fakat ilginç bir tablo vardı. Mumdan yapılma figürlerin en ilginci, "Şternikel'in Yaşam Yolu" adlı seri idi. Ünlü bir katil olan Şternikel'in, ilk önce kurbanlarını öldürüşünü görüyorduk. Ondan sonra celladın katilin başını kesişiyle ilgili figür geliyordu. En sonda da Şternikel'in başı sepette görülüyordu. Anlattıklarına göre, Panoptikum'a düşen bomba, Bismarkları, Napolyonları, Şternikelleri eritmiş, sadece o gördüğün kesik baş kalmış. Acıdım doğrusu Panoptikum'a. Şehrimizin belli başlı görülecek yerlerinden biriydi.

Otelde de şansları yürümedi. Kendileri için oda ayrılmamıştı. Ştrikfeld bir yerlere telefon etti, sonra Vlasov'u bir koltuğa oturtarak ortadan kayboldu. Ancak sabaha karşı bej renkli bir kâğıdı muzaffer bir eda ile sallaya sallaya otele döndü.

Oda, daracık, tek pencereli bir yerdi. Vlasov, hiddetle perdeyi açtı: Pencere, bir beton duvara bakıyordu. Üstüne üstelik, uzaklardan boğuk bir uğultu duyuldu, yaklaştı, şiddetlendi, kulakları sağır edici bir demir uğultusu yarattıktan sonra yavaş yavaş uzaklaştı.

Vlasov perişan bir halde sordu:

— Sık sık mı duyacağım bu uğultuyu?

Ştrikfeld, suçlu suçlu omuzlarını kaldırdı:

— Maalesef öyle... S-Bahn dediğimiz yeraltı trenimiz bu, Friedrich Strasse, S-Bahnhof'a yakın bir yerde. Pek uygun bir ulaştırma aracı. Sizi istediğiniz yere götürür. Dinlenin şimdi.

Vlasov, yüzünü buruşturdu:

— Dinlenebilirsem...

Ertesi sabah, Ştrikfeld sevinç ve neşeyle içeri girdi. Masaya üç yüz Mark bıraktı:

— Bu para, ilk giderlerinizi karşılamak için verildi Andrey Andreeviç. Biraz sonra öğle yemeğini yedikten sonra terziye gideceğiz. Sizin, Sovyet üniforması ile Berlin'de dolaşmanız hiç de uygun değil, hatta sakıncalı. Fanatiğin biri başınıza bela açabilir. Onun için bir başka giysi gerekli.

Öğle yemeği odaya getirildi. Bol bol atıştırmaya alışmış olan Vlasov, servitörün getirdiği iki küçümencik çorba kâsesine düş kırıklığı içinde baktı kaldı. Ştrikfeld gülümsedi ve sonra servitore emir verdi:

— Tsvay korn! Şvarts brot, biir!

Garson çabuk çabuk bir şeyler söyledi. Vlasov, onun konuşma tonundan, istenenleri getiremeyeceğini söylediğini sezinledi. Ştrikfeld, pembe bir karton gösterdi. Servitor gülümseyerek çıktı.

— Burada kupon sistemi yürürlükte. Sizin için votka, bira ve kara ekmek ısmarladım. Terziden sonra kuponlarınızı almaya gideceğiz.

Küçümencik iki kadehle getirilmiş olan votka en düşük kalitelisindendi. Kuş başı domuz etlerinin yüzdüğü çorba lezzetliydi.

Ştrikfeld. Vlasov'a başkentteki yaşam düzenini anlatmaya başladı:

— Burada her şey kuponla. Restoranlarda bile. Kuponsuz sadece sebze çorbası ve kötü kaliteli bira alabilirsin. Şimdi ben size, özel yemeklerle bir ziyafet çekeceğim.

Ve ağzı sulanmış gibi dilini şaklattı.

Garson, kızartılmış domuz eti getirdi, yanında bezelye ezmesi ve lahana garnitürü vardı.

— İşte benim en sevdiğim yemek. Bizde "donmuş ayak" denir. Nasıl, lezzetli, değil mi?

Üç yüz Mark, telefon sehpası üstündeydi. Yüzbaşı, öğle yemeğini bu marklardan ödedi. Vlasov sesini çıkarmadı. Fakat, Ştrikfeld çıkar çıkmaz, markları çabucak cebine indirdi. "Bundan sonrakini kim bilir ne zaman verir bu reziller?"

Askerî Dikimevi başustası, Vlasov'un ne istediğini bir türlü anlayamıyordu. Herr General, askerî üniforma ile sivil kostüm karması bir giysi istiyordu. Pantolon, çizmeyle giyilecek gibi olmalıydı, ceket apoletsiz ve açık yakalı bir subay ceketine benzemeliydi. Kara Ordusu subaylarının giydiği hakî renkli bir kumaş seçtiler. Giysi, ertesi sabah hazır olmalıydı. Başusta, ilk önce itiraz etti, üç günden önce hazırlamasının olanaksız olduğunu söylemeye çalıştı. Fakat, Ştrikfeld SS Rayhsführerinin adını üç defa anınca boyun eğdi. Müşterisinin Herr Himmler'le tanışıklığı karşısında şaşırıp kaldı ve misafirlerini kapı önüne kadar uğurladı.

Vlasov dikimevinden otele dönünce bir uyku hapı aldı ve uyumak üzere yatağına uzandı. S-Bahn trenleri traklamalarla gelip geçiyor, bombardımanı haber veren alarm düdükleri uluyor ve Vlasov, daracık yatağında bir yandan öte yana dönerek, geniş ağzını açmış horul horul horlayarak, derin bir huzursuzluk içinde uyuyordu.

Aradan üç gün geçtiği halde, Rayh'ın resmî kişilerinden hiçbiri Vlasov'u aramıyordu. Ştrikfeld'in tutumu da iki gün sonra değişti. Yalnız öğleleri şöyle bir gözüküyor, annesinin hastalığını bahane ediyor, hava durumu raporunu bildirdikten sonra gözden kayboluyordu. Üçüncü günü hiç de gelmedi. Ve Vlasov, yarı sivil-yarı askerî ceketi sırtında, sokağa çıktı.

Vakit akşamdı. Hava, sıcak ve dingindi. Alarm düdükleri çalmıyordu. Friedrich Strasse kalabalıktı. Özellikle Friedrich Strasse ile Georgen Strasse'nin birleştiği yer hıncahınçtı. Mağazalar müşterilerle dolup taşıyordu. Sokaklarda durum normaldi.

Vlasov, ağır ağır Unter der Linden'e vardı, biraz ötelerde Brandenburg kapısı görülüyordu. On dakika sonra karşılaşacağı can sıkıcı olaydan habersiz, ıhlamurlar altında ilerliyordu. Bu olaydan sonra Ştrikfeld'den özür dileyecek ve bundan sonra Berlin cad-

delerinde hiçbir zaman tek başına geziye çıkmayacağına dair namus sözü verecekti.

Göğüslerinde OST rozetleri bulunan birtakım insanlar, güzel bir yapı önünde yarı eğilmiş, bazıları da diz çökmüş durumdaydılar. Kaldırımın bozulan yerlerini onarıyorlardı. Ellerinde ağaç tokmaklar vardı.

Yanından geçmekte olduğu bir gencin yanındakine:

— Bizim Elçilik binamızın önünde böyle dizüstü duracağımı hiçbir zaman aklımdan geçirmemiştim, dediğini duydu.

Yanındaki, dingin bir sesle yanıt verdi.

— Bizim Eliçiliğimizdi burası bir zamanlar, şimdi onların bir kantorası burası.

Vlasov:

— Sovyet Eliçiliği burası mı? diye sordu.

Genç, Rusça'yı güzel konuşan bu uzun boylu, geniş gözlüklü adama hayretle baktı:

— Eskiden böyleydi. Neden sordunuz? Bilmiyor muydunuz?

— Bilmiyorum. Berlin'de ilk defa bulunuyorum.

Ağaç tokmağı ile taşlara vurmakta olan genç:

— Biz de öyle, dedi ve sordu:

— Rus musunuz siz?

— Evet.

— Beyazlardan mısınız?

— Hayır.

Orta yaşlı bir adam:

— Tütününüz var mı? diye sordu.

— Maalesef...

Delikanlı sorularına ısrarla devam ediyordu:

— Kimsiniz öyleyse? Burada yalnız beyazlar serbestçe dolaşabilirler. Mademki beyazlardan değilsiniz?..

— General Vlasov'um.

Eli tokmaklı bir adam karşısına dikildi:

— Defol buradan. Kemiklerin henüz sağlamken yok ol...

Vlasov, hızla karşı tarafa uzaklaştı. Ardından bağırıyordu biri:

— Ne arıyor burada bu rezil!...

Vlasov koşar adımla ilerliyordu. Atılan kaldırım taşlarından biri sırtına, öteki koluna isabet etti. Vlasov koşmaya başladı. Bir aralık ayağı kanalizasyon deliğini kapayan demir kapağa takıldı ve yüzüstü düştü. Kültür Bakanlığı tarafından, kendine doğru polisler koşuyordu.

Eski Elçilik binası önünden haykırışlar, küfürler duyuluyordu. Polisler savaş tutsaklarını dövüyordu anlaşılan.

Ştrikfeld, iğneleyici sözlerle Vlasov'u bir iyice hırpaladı:

— Şunu anlamanız gerek: Sevgili vatandaşlarınızdan, özellikle Alman polisinin denetimi altında çalıştırılanlardan uzak durmalısınız. Şu halinize bakın bir, Bay General. Yarın, kendinize işbirlikçi bulmak, komitenizi oluşturmak için, Hamelburg Subay Kampına gideceksiniz. Oysa, yüzünüz, arkadaş toplantısının izlerini taşıyor. Allaha şükredin ki, gözlerinizi çıkarmamışlar...

Ştrikfeld, içinin zehirini döktükten sonra tonunu değiştirdi:

— Haydi, şimdi akşam yemeğine gidelim.

Ştrikfeld, ertesi sabah, otel odasına, orta boylu, sıska, kumral, ince bıyıklı biriyle geldi:

— Andrey Andeeviç, müsaadenizle, size, Bay Zakutini' yi tanıtayım.

Zakutini, dudaklarını yalayarak:

— Tanıştığımıza son derecede memnunum. Sizi çoktan tanımak istiyordum, dedi.

Gözlüklerini çıkarmış, kurnaz bakışlarla Vlasov'u süzüyordu:

— "Rus Komitesi" kurmak niyetinde olduğunuzu bana Vine'de söylediler.

— Affedersiniz, Dimitriy Efimoviç, nedir bu Vine?

— Vine mi? Doğu İşleri Bakanlığında, redaksiyon gibi bir şey; kurtarılan Sovyet bölgelerinde oturanlar için bildiriler, çağrılar, propaganda materyalleri hazırlıyor. Bunlardan bazıları, Almanya'da çalışmaya gelen Ruslara da gönderiliyor. Savaş tutsakları kampları için materyal hazırlayan bir redaksiyon da var.

— Siz orada mı çalışıyorsunuz?

Zakutni kesin yanıt vermekten kaçındı:

— Aşağı yukarı, dedi.

Vlasov içinden söylendi: "Ah, açıkgöz! Buradaki duruma ne çabuk uymuşsun! 'Kurtarılan Sovyet bölgeleri,' ha? Şeytan seni..."

— Ne yazık ki biz, ötedeyken tanışmak fırsatını bulamadık. Bilmek isterim, Kızıl Ordudaki göreviniz neydi?

— Son görevim mi? Yirmi Birinci Ordu Kolordu Komutanıydım. Başka neler ilgilendiriyor sizi?

— Ne zaman tutsak oldunuz.

Zakutni hayretle kaşlarını kaldırdı. Daracık alnı, gür kaşları ile ağarmaya başlamış olan alabros saçları arasında bir çizgi halini aldı:

— Sorunuzu anlayamadım... Ben, beyan ettiğiniz gibi, tutsak düşmedim. Büyük Almanya'ya gönüllü olarak geçtim.

— Özür dilerim.

— Tamam. Şimdi, müsaade edin de, ilk konumuza sizin "Rus Komitesi" kurma niyetinize dönelim. Bu niyetinizi tamamıyla onaylıyorum. Tabii, beni aranıza kabul ederseniz. Rusya'da ben de sizin gibi, Komünist Partisi'ne üye olmakta acele davrandım. Şimdi, elbette ayrılmış bulunuyorum. Demek istiyorum ki, benim eski parti üyeliğim bir engel değilse, daha şimdiden komitenizin kurucuları arasında sayabilirsiniz beni -gözleri kinle parladı- bilmem siz ne düşünüyorsunuz ama, Andrey Andreeviç, benim için, yaşamımı sarsmış olan bu partiyle hesaplaşmak zamanı gelmiştir artık.

— Kişiliğinizde bir düşündeşimi bulduğum için memnunum, Dimitriy Efimoviç.

— Teşekkür ederim, Andrey Andreeviç. Hamelburg kampına gideceğinizi Herr Ştrikfeld'den öğrendim... Sanıyorum ki, orada da birçok düşündeşimizi bulacaksın.

— Kimleri tavsiye edersiniz?

— Bunların adlarını yazdım. Onikinci Ordu Komutanı General Ponedelin, Sekizinci Kolordu Komutanı General Snegov, Vasiliy Födoroviç Malişkin...

— On Dokuzuncu Ordu Kurmay Başkanı mı?

— Ta kendisi... Onlardan başka, Födor İvanoviç Truhin, İvan Alekseeviç Blagoveşçenski... Şunu söylemeliyim ki, Bay Malişkin zekâsı ile sivrilmiş bir insan değildir, aşırı derecede gevezedir. Georgiy Nikolaeviç Jilenkov da orada. Otuz yaşlarında. General.

— Duymamıştım bu adı.

— Nereden duyacaksınız... Parti ilçe komitesinde çalışmış. Savaştan biraz önce Tuğkomiser yapılmış. Askerlikteki tuğgeneral karşılığı. Alçağın, dolandırıcının biridir ama, budala değildir ve Almanlardan saygı görmektedir.

"...NE OLDUĞUMU NEREDEN BİLECEKLER???"

Georgiy Jilenkov, artık kampta değildi, Das Schwarze Korps[7] gazetesinin yazı işleri müdürü, Standartenführer Dalken'le birlikte Ukrayna'da dolaşıyor, nutuklar atıyor, bildiriler yazıyor ve en önemlisi, savaş tutsakları kamplarından, "Sovyet iktidarına en fazla hınçları olanları" seçiyordu. Birkaç aydan beri, Alman Güvenlik Dairesine bağlı Altıncı Şubede gizli ajan olarak çalışmakta olan ve "her şeyi bilen" Zakutni bile, onun Ukrayna'ya aynı şube tarafından gönderildiğini bilmiyordu.

Jilenkov, adam yetiştirme okulu için on bir kişiyi kandırmaya muvaffak olduğu Lvov'dan Orşa'ya gitti. Vatan haini Albay Vladi-

---

7 Das Schwarze Korps Schutzstaffel (SS)'in resmi gazetesiydi.

mir Bolyarski ile tanıştı. Ve hep birlikte Osintorf'a hareket ettiler. Oradaki Ostlegion'da beklemedikleri bir olayla karşılaştılar. Jilenkov, ajan okulu için ilk önce er Grigoriy Soldatenkov'u seçti. Ona ilişkin bilinmesi gerekli bütün bilgileri önceden öğrenmişti; doğum tarihi ve yeri, sosyal kökeni, savaştan önce nerede çalıştığı, lejyondaki tutum ve davranışı, kimlerle yakınlık kurduğu, Büyük Almanya'ya karşı tutumu... Soldatenkov'a ilişkin bütün bu bilgiler iyiden iyi idi; Viyatsk ilinin uzak bir köyünde 1919'da doğmuştu. NEP zamanında babası tüccarmış, sonra mülkü elinden alınarak sürgüne gönderilmiş. Soldatenkov Komsomola alınmamış. Asker olmazdan önce, holiganlık (külhanbeyliği, uyuntuluk) yüzünden bir yıl cezaevinde yatmış. Lejyonda iyi davranışlı ve disiplinliymiş. Alman komutanına emireri olmayı kendisi istemiş. Kısacası tam istenen kadrolardan biriymiş.

Sabahları erken kalkma alışkanlığı olan Dalken, Jilenkov'a, Soldatenkov'u saat altıda yanına çağırmasını emretti. Jilenkov'la Bolyarski, çalışkan Alman'a okkalıca birer küfür savurduktan sonra bira içmeye oturdular ve gece yarısından sonra saat ikiye kadar kafaları çektiler. Sabah saat dörtte, silah sesleri, yırtıcı çoban köpeklerinin havlamaları ve haykırışlarla uyandılar. Lejyonerlerin ayaklandıklarını ve Alman komutanı öldürdüklerini öğrendiler. Ayaklanmacılar, olanca hınçları ile döğüşmüşler ve elliden fazla gestapoyu öldürmüşlerdi. Orşa'dan çabucak getirilen bir SS taburunun yardımı ile ayaklanmayı ancak akşamüstü bastırabildiler. Lejyondakiler tarafmdan Strihninia denen bölük komutanı Semön Gorohov, SS'çiler tarafından mahzende yakalandı. Ayaklanmacılardan kurtulmak için oraya gizlenmiş. Sorgusunda, Vasiliy Guryanov'la Nikolay Bondarev ve Grigoriy Soldatenkov'un ayaklanmanın yöneticileri olduğunu söyledi. Guryanov'la Bondarev ölüler arasında bulundu. Soldatenkov ise ne ölüler, ne de diriler arasında ele geçmedi. Kendisini ancak ikinci günü Boğuşevsk'te üç lejyonerle

birlikte yakaladılar ve Osindorf'a sevkettiler. İçi kin zehriyle dolu olan Dalken, Jilenkov'la Bolyarski'yi, ellerini bağlayarak, ayaklanma elebaşlarını sorguya çekmek için gönderdi. Yakalanan lejyonerlerin kapatıldıkları barakaya giderlerken, Dalken, bütün zehirini Jilenkov'a kustu:

— Bu haydutu ajan okuluna almak istiyordunuz bir de.

Jilenkov, "Ama bana demişlerdi ki..." gibi sözlerle kendini haklı çıkarmaya çalışıyordu.

— Bana da sizin akıllı bir adam olduğunuzu, söylemişlerdi...

Jilenkov, saç ve sakalı uzamış Soldatenkov'u görünce, onun, Yüzbaşı Smirnov olduğunu derhal anladı. Kendisiyle son defa, 1941 yılının Ekim ayında, Smolensk ilinin Semlevo ilçesi yakınlarındaki ormanda karşılaşmışlardı.

Jilenkov, o zamanlar tuğkomiserdi ve Otuz İkinci Orduda Askerî Şûra üyesiydi. Bu ordu, Ekim 1941'de çok güç durumdaydı. 16'ncı, 19'uncu, 20'nci ve 24'üncü ordularla birlikte Viyazma bölgesinde çember içindeydi.

Jilenkov, politik yönetici Veselovski, Askerî Şûra Sekreteri politik yönetici Minaev, Kurmay Karargâhından Binbaşı Korovin ve Yüzbaşı Smirnov, yanlarında bir grup Kızıl Ordu eri olduğu halde karargâhtan kopmuşlar ve ormana sokulmuşlardı.

Kısa süren bir toplantıda, ilçe merkezi Semlevo yönünde çekilmeyi kararlaştırdılar.

Korovin'le Minaev önde yürüyor, erler onları izliyordu.

Veselovski, biraz geride kalmış olan Jilenkov'un bazı kâğıtları yırtmakta olduğunu gördü:

— Geri kalıyorsunuz Komiser Yoldaş, diye bağırdı.

Jilenkov:

— Yürüyün. Size yetişeceğim ben, diye yanıtladı ve Veselovski'ye kötü kötü baktıktan sonra bağırdı: Niçin duruyorsunuz? Yürüyün demedim mi size?

Veselovski birkaç adım attıktan sonra başını çevirdi. Jilenkov, sırt çantasından çıkardığı buruşuk bir er ceketi giyiyordu. Sonra pantolonunu değiştirdi, şapkasını çamura attı ve yıldızı bulunmayan bir bereyi başına geçirdi. Veselovski, Askerî Şûra üyesinin, yine çantasından çıkardığı bir pamuklu paltoyu giyişini hayret ve dehşetle seyretti. Ve kendi kendine söylendi. "Her şeyi önceden hazırlamış bizim yaman komiser..."

Bu sırada Jilenkov ters yönde yürümeye koyulmuştu. Veselovski "Nereye gidiyor bu?" diye düşündü. Tam haykıracağı sırada ötekinin geri döndüğünü gördü. Rahat bir soluk aldı. İyi ama, biraz sonra gördükleri onu yine tedirgin etti. Jilenkov, etrafına şöyle bir bakındıktan sonra, biraz önce attığı ıslak kâğıt parçalarını topladı, yeri eşeledi ve bunları oraya gömdü ve iyice çiğnedi. Boşalan çantasını sırtına aldıktan sonra yine geriye dönüp ilerlemeye başladı.

Er Siçov, Veselovski'nin yanına geldi:

— Geri kalışınız Kprovin yoldaşı telâşlandırdı.

— Yavaş konuş, Siçov...

Veselovski, Jilenkov'un biraz önce çiğnediği yere gitti. Çamurlu belge parçalarını gömüldüğü yerden çıkardı; parti üyeliği kartının ve bazı resimlerin parçaları da bunlar arasındaydı.

— Anlaşıldı, Siçov, benimle gel.

Jilenkov'a orman bitiminde yetiştiler. Kalın bir çam ağacına dayanmış duruyordu. Onları görünce yüzünde korku alametleri belirdi. Büyük bir kurbağa, çamurlu çizmesinden sıçrayarak ıslak sarı yapraklar üzerine düştü.

Jilenkov, elini hızla cebine daldırdı.

Veselovski sert bir sesle sordu:

— Parti üyeliği kartını neden yırttınız?

Ve bir ormanda değil de, barış zamanı sık sık katıldığı parti bürosu toplantılarından birinde bulunuyormuş gibi, alıştığı nazik tonla ekledi:

— Açıklar mısınız bunun nedenini?

Jilenkov sapsarı kesildi, güzel yüzü çarpıldı:

— Bu nasıl ton böyle? Ben sizin üstünüzüm.

— Siz şu anda rütbesizsiniz. Bir parti üyesi olarak soruyorum...

Siçov ortaya atıldı:

— Bir parti üyesi değil, bir it bu...

Jilenkov ateş etti. İlk önce Siçov, ardından da Veselovski düştü. Ve Veselovski son olarak şunu gördü: Jilenkov, bir Alman askerinin önünde diz çökmüş, ellerini kaldırmıştı...

— Rütbeniz?

— Er.

— Soyadınız?

— Maksimov.

— Adınız?

— İvan.

Çavuş Hekman, tutsağı getirmiş olan er Keder'e muzafferane bir bakışla baktı:

— Demez miydim size, Rusya'da serçelerden fazla İvanlar var diye...

— Komünist misiniz?

— Asla. Komsomol üyesi bile değildim.

Hekman kuşku ile sordu:

— Neden? Rusya'da herkes komsomol olmak zorundadır.

— Ben soylu bir ailedenim... Yani von... Almadılar beni...

Jilenkov'un söylediği tek doğru söz bu idi. Ne komsomola ne de partiye alınırken ve başka olaylarda soylu kökenini hiçbir zaman belirtmemiş olan Jilenkov, gerçekten soylu kökenliydi. İçinde gizli bir yaraydı bu. Bir gün gerçek geçmişini öğrenecekleri, yalan söylediği için partiden ve işinden atacakları korkusu içinde yaşıyordu

daima. Bu konferanslarda denetim komisyonlarına genellikle eski komünistler, son derecede ciddi ve kılı kırk yaran insanlar seçilirdi. "Bir de kökenimi araştırmaya kalkışırlarsa..." diye ödü kopuyordu.

Konferanslara kendini seçtirmeyebilirdi elbet. Ya da delegelikten gönüllü olarak çekilebilirdi. Ne var ki, "Jilenkov delegelikten neden çekildi acaba? Açığa çıkmasından korktuğu pislikleri var mutlak." diyeceklerinden korkuyordu. Bundan başka, konferansa katılmaması, kendisini nutuk söylemekten yoksun edecek, gölgede bırakacak, kariyerine engel olacaktı. Oysa Jilenkov iliklerine kadar kariyeristti. Kendisini birçoklarından daha akıllı görüyordu. Bölgesindeki herkesi kendinden daha yeteneksiz sayıyordu. Fabrika parti komitelerinin ve ilçe parti bürosunun toplantılarında bulunmaktan hoşlanıyordu. En sevdiği şey de, atama, yer değiştirme, hataları inceleme gibi, insanların kaderlerine ilişkin kararların alındığı toplantılarda bulunmak, kendi görüşünü kabul ettirmekti. Birinci sınıf bir aktördü. Herkese özen gösteriyormuş gibi davranmak, prensip sahibi görünmek, başlıca rolü idi ve bunu hiçbir zaman unutmazdı. Sert davranmayı gerektiren hallerde kaşları çatılıyor, iyilik yapmasını gerektiren hallerde yüzünü içtenlik dolu bir gülümseme kaplıyor, neşeli olmasını gerektiren hallerde de kahkahalarla gülüyordu.

Bu rolüne öylesine alışmıştı ki, yalnız olduğu zamanlarda bile bir saniye için dahi gevşeklik göstermiyor, kendine karşı her an dikkatli, titiz davranıyordu.

Toplantılarda sık sık konuşuyor, her konuşmasını titizlikle hazırlıyor, her toplantıda ne konuşacağını biliyor, herkes tarafından beğenilmeye özel bir özen gösteriyordu. Kalibar Fabrikası Parti Komitesi Sekreteriyken ilçe yöneticilerini şiddetle eleştirdiği olmuştu ve bu davranışı ile, "cesur adam" ününü kazanmıştı.

Eski komünist, işçi İvan Kapitonoviç Nosov, onun, dünyada en korktuğu bir insandı. Nosov çoktan emekliye ayrılmıştı ama,

parti işlerini bırakmamıştı. Seminerlerde, konferanslarda, ilçe şûrası toplantılarında daima hazır bulunuyordu.

Bir gün Jilenkov'a:

— Konuşmayı iyi beceriyorsun, kardeş. Dilin ustura gibi kesiyor, demişti.

Kendisiyle o zamana kadar kimse böyle konuşmamıştı. Bu yüzden şaşırıp kalmıştı. Nosov, ona dikkatle baktıktan sonra eklemişti:

— Seni eskiden bir yerde görmüşlüğüm var, ama nerede, anımsayamıyorum? Voronejli misin?

Jilenkov, bu olaydan sonra, toplantı salonlarına girişlerinde, kürsüye her çıkışında gözleriyle Nosov'u araştırıyor, görünce içini bir huzursuzluk kaplıyor ve kendi kendine, "Moruk yine burada. Evinde oturup rahatına bakmaz da..." diye söyleniyordu.

Jilenkov, onu toplumsal işlerden uzaklaştırma olanaklarına sahipti, kendisi için bir iş değildi bu. Ama korkuyordu: Herkes Nosov'u toplantılarda görmeye alışmıştı, ilçenin canlı bir geleneği olmuştu bu adam.

İhtiyar, Jilenkov'un uykularının kâbuslu rüyalarıydı; geçmişini araştırmış, babasının, özgeçmişlerinde yazdığı gibi bir demiryolu işçisi değil, eski bir büyük çiftlik sahibi olduğunu, ray ticareti yaptığını öğrenmişti. İşte toplantı başlıyordu. Nosov ayağa kalkıyor, sert bir sesle içeridekilere soruyordu, "Bir yalana inanılır, iki yalana inanılır. Siz bu yalancıya hâlâ inanıyor musunuz?" Herkes bir ağızdan, "Hayır, inanmıyoruz!" diye haykırıyordu.

Kan ter içinde uyanan Jilenkov şu kararı veriyordu her defasında, "Gidip her şeyi söyleyeceğim. Gençlik acemiliği yüzünden söyledim bu yalanı" diyeceğim. "Ha demiryolu işçisi, ha demiryolu seksiyonu başkanı, bunun ne önemi var?" diyeceğim. "Oğullar babalarının sorumluluğunu taşımaz." diyeceğim.

Ne var ki, kökenini sakladığını, yalan söylediğini itirafa cesa-

reti yoktu. Partiden atılacağından, atılmasa bile yöneticilikte kalmayacağından korkuyordu. "O zaman ne yaparım ben? Hiçbir meslek sahibi değilim. Tuğla mı taşıyayım?"

Böyle bir hale düştükten sonra, kendisini görünce saygı ile, nezaketle gülümseyen tanıdıklarının, kinle, "Jilenkov olayını duydunuz mu? Ne tipmiş yahu!" dediklerini duyar gibi oluyordu.

Jilenkov yıllık dinlenme iznini daima kışın kullanıyor, Kislovodsk ve Gagri gibi, kışları tenha olan dinlenme yerlerine gidiyordu, çünkü, beklenmedik, istenmedik karşılaşma olanakları azdı. Savaştan iki yıl önceki kış tatilini can sıkıntısı içinde geçirdi. Çünkü, Gagri'deyken, birçok parti yöneticisinin madalyalarla taltif edildiğini öğrendi, listede kendi adı yoktu. Dönünce, "Moskovsiky Bolşevik" gazetesinde İvan Kapitonoviç Nosov'un ölüm haberini okudu. Ve bu büyük sevinç, acısını çabucak unutturdu. Cenaze töreninde söylediği nutuk, herkesi heyecanlandırdı, kadınları ağlattı, Nosov'un yaşlı, ufak tefek karısı üç-dört gün sonra kendisine telefon etti:

— Güzel sözlerinize teşekkür ederim, evladım, dedi. "Size bir itirafta bulunayım, İvan Kapitonoviç, sizi pek pek sevmezdi. Oysa siz onun için ne güzel sözler söylediniz!

Jilenkov, "Neden pek sevmezdi beni?" diye soracak oldu ama, kendini derhal toparladı, "Neme gerek! Şeytanın işi yok..."

— İnsanın kendini herkese beğendirmesi kolay değil. Değişik karakterli insanlar az mı!...

Jilenkov'un olumlu bir yanı vardı: İçki içmezdi. Kimi zaman, kafayı çekmek, biraz gürültü yapmak, şarkı söylemek istiyor, fakat korkuyordu. "Ayığın aklında olan şey, sarhoşun dilindedir. Olur da ağzımdan bir söz kaçırırım..."

Jilenkov'un av tüfeğinden başka silahla hiçbir ilişiği olmamıştı. Av tüfeğini de, kimi yüksek makamdaki yöneticilerin avcı olmaları yüzünden satın almıştı. Dağda bayırda gezerken onlarla yakın

ilişkiler kurma olanaklarını buluyordu. Fakat öyle oldu ki, topografya haritası ile okul haritası arasında bir ayrım yapamayan ve askerlik işlerinden hemen hemen hiç anlamayan Jilenkov, savaş öncesinde 32. Ordu Askerî Şûra üyesi olarak atandı, tuğkomiser ünvanı verildi kendisine.

Gizli haber bültenini okuma olanaklarına kavuştuktan sonra yine korkulara kapıldı. Bu kez anketten değil, Almanlardan. Onları yenilmez bir güç olarak görüyordu. Birkaç gün içinde, Narvik ve Girit istilalarını, Polonya'nın, daha sonra Batı Avrupa ülkelerinin ezilişlerini, Hitler tümenlerinin Majino hattını dolaşarak Paris'e varışlarını dehşete kapılarak okudu.

Hitler Almanyası, Sovyetler Birliği'ne saldırdı. Almanların ilk zaferleri Jilenkov'da ne huzur bıraktı, ne düşünme yeteneği. "Her şey bitti. Sovyet iktidarına son verecek bu Hitler. İki kere iki dört eder gibi kesin bir gerçek bu. Komiser olduğum için beni bir direkte sallandıracaklar. Durmamalı, bir şeyler yapmalı. Yoksa bir tahta kurusu gibi ezecekler, tozumu savuracaklar. Bir iz bile kalmayacak benden."

Ve Kızıl Ordu eri üniforması sağlayarak fırsat kollamaya başladı.

— Doğum tarihiniz?

— Bin dokuz yüz on, Herr Subay.

Çavuş Hekman, hoşlandığı savaş tutsağının yanlışını düzeltti (Er Keler yanında olmasaydı bunu yapmayacaktı).

— Çavuşum ben, Maksimov, subay değil. Mesleğiniz?

— Benim mi? İyi direksiyon kullanırım.

Çavuş sevindi:

— Auto? Zer gut! Çalışmak ister misin?

Jilenkov: "Mezara gitmektense çalışmak daha iyi. İleride neler olur, allah bilir,.." diye düşündü ve sonra:

— İsterim elbette, dedi.

— Zer gut.

— Elimden geldiği kadar çabalayacağım, Herr Subay...

Hekman'a bu kez de subay dedi, çünkü, yağlı yemeğin daha lezzetli olacağını biliyordu.

Jilenkov, geceyi, diğer savaş tutsakları gibi dışarıda geçirmedi, Semlevo kıyısındaki bir boş evde, iki Alman şoförle birlikte yattı.

Şoförler, sabah erken erken kahvaltı almaya gittiler. Jilenkov'a, margarin sürülmüş, üstüne de domuz söğüşü konmuş büyük bir sandviç verdiler. Et, kâğıt gibi inceydi ama, ne de olsa etti. Ayrıca bir bardak da kahve uzattılar. "Yaşanabilir... Hele bakalım, ileride ne olacak..."

Şoförlerden biri, sakalları uzamış, yanağı sargılı, yüzü gülmeyen, yaşlı bir adam, Jilenkov'u büyük bir kamyonun yanına götürdü, yönetim sistemini gösterdi. Yola çıktılar. Jilenkov, ilk gün yükleyici olarak çalıştı, ikinci gün direksiyona geçirdiler ve 252. Alman Tümenin ardından cephane taşımaya başladı.

Düşmana yardım ettiğini ve taşıdığı mermilerle kendi ırkdaşlarının öldürüleceğini aklından bile geçirmiyordu. Beşinci ya da yedinci gün, kendi kendine, "Almanlara çabucak alıştım. Eh, gerekirse çabucak soğuyabilirim. Önemli olan, yaşıyorum..."

Evet, yaşıyordu ve yaşamı günden güne bir düzene giriyordu. Karnını doyuruyorlar ve her gün için beşer sigara veriyorlardı. Diş ağrısını artık atlatmış olan yaşlı şoför bir gün yanına geldi, bir bardak dolusu bira verdi. Jilenkov'un bir solukta içtiğini görünce yüzünü ekşitti ve tehdit anlamında parmağını salladı.

Jilenkov, ön mevzilere gidiş ve dönüşlerinde savaş tutsakları ile karşılaşıyordu. Muhafızlar, kamyonlara yol açmak için, tutsakları kanallara itiyor, bağırıp çağırıyor ve vuruyorlardı. Jilankov, üstleri başları perişan, toz pas içindeki tutsaklara bakmamaya çalışıyordu, içlerinden herhangi biri tarafından tanınacağından ve kim

olduğunun Almanlara duyurulacağından korkuyordu.

Bir olay yine yüreğini ağzına getirdi. Bir akşam, arabaları durdurdular, Jilenkov da Alman şoförlerle birlikte akşam yemeğini yedi, sonra geceyi geçirecekleri eve gittiler. Jilenkov, her zamanki gibi sobayı yaktıktan sonra Almanların yanına oturdu. O zamana dek hiç görmediği kara kuru bir astsubay geldi yanlarına. Savaş tutsağına ters ters baktıktan sonra, yüzünü buruşturarak tabancasını kılıfından çıkardı.

Astsubayın karakterini iyi bilen şoförler:

— Rus! İvan! Kaç! diye bağırdılar.

Jilenkov'un rengi attı, şaşkınlıkla yerinden kıpırdayamadı.

— Fırla, kaç!

Jilenkov astsubaya arkasını döndü, etrafına bakınarak. olduğu yerde ayak değiştirmeye başladı.

— Fırla, kaç!

Jilenkov, iki kat eğilerek kapıya doğru hızlandı. Silah sesini duyunca kirli yere upuzun uzandı. Almanlar kahkahayı bastılar. Jilenkov, şaşkın şaşkın ötesini berisini yoklamaya koyuldu, yaralı olmadığını anlayınca doğruldu. Astsubayın kahkahaları ötekileri bastırıyordu. Yumuşak bir sesle:

— Ben şaka yaptım İvan, dedi ve tavanı gösterdi: Oraya ateş ettim.

Ve Jilenkov'a sigara verdi.

Jilenkov akşam yemeğini acele acele yedi, kaşığını yaladı ve verilen sigarayı yaktı. Şoförlerin yüzlerinde hâlâ gülümseme vardı. Jilenkov da isterik bir gülüşle gülmeye başladı.

İkinci haftanın sonlarına doğru Jilenkov'u Gjadsk'a gönderdiler. Gidişinde büyük demir varillerde yakıt götürdü. Dönüşünde, bıçkıhaneye uğrayarak ölen subaylar için tabut yüklemesi emredildi. Bıçkıhane avlusunda, son günlerde en korktuğu şey başına geldi, bir tanıdıkla karşılaştı.

Gjadsk Orman İşletmesinin bekçisi Çernikov'un kendisini tanımayacağını sandı ilk önce. Sakalı uzamıştı, sırtında kirli, yırtık pırtık bir pamuklu vardı. Böyle bir insanın kişiliğinde, ormana en modern av tüfeği ile gelen, karnı tok, kendini beğenmiş Jilenkov'u tanımak kolay değildi elbet.

Fakat, Çernikov Jilenkov'u tanıdı ve bıçkıhaneyi yöneten subaya koştu.

Subayla silahlı askerler kamyonun önünde durunca, Jilenkov dondu kaldı, bütün gücünü yitirdi, kabinden inemedi, indirdiler.

Bu kez kendisini bir çavuş değil, SS'den, pembe yanaklı, çenesi çukur, tatlı gülümsemeli hauptştrumführer sorguya çekti. Ne bağırdı, ne sinirlendi. Haklıydı da; savaş tutsağı her soruyu seve seve ve ayrıntıları ile yanıtlıyordu. Gözlerindeki huzursuzluktan onun katkısız bir korkak olduğunu anladı.

— Gerçek soyadın?

— Jilenkov.

— Askerî rütben?

— Tümgeneral.

Hauptştrumführer yerinden sıçradı. Bir iri balık yakalamıştı. Hem de nerede? Çam tahtalarından yapılan ıssız bir bıçkıhanede.

Jilenkov, askerî rütbeyi, sonunun nereye varacağını düşünmeden, bir anda uyduruvermişti. Alman'ın sevindiğini görünce iyi bir iş yaptığı kanısına varmıştı. "Kim olduğunu nereden anlayacaklar. Tümgeneral işte. Yağlı yemek daha lezzetlidir. Öyle bir şaşırdı ki, yerinden bile sıçradı..."

Jilenkov, daha o gün, Alman Kara Kuvvetleri Genel Karargâhının bulunduğu Detsen'e uçakla gönderildi.

"UTANMIYOR MUSUN?!"

Vlasov'la Ştrikfeld, Hamelburg kampına vardıkları zaman, yüzbaşı, oradaki Ruslarla konuşmak istemedi:

— Size engel olmak istemem. Kendi aranızda anlaşın, dedi ve gülümseyerek ekledi:

— Zaten bütün olup biteni bana bildirecekler.

Zakutni haklı çıktı. Malişkin her şeye hazırdı.

— Sizinle konuşmak istiyorum, Bay Malişkin. İlginç bir işe başlamak üzereyim.

Malişkin gülümsedi:

— Beni kadeh arkadaşı mı yapmak istiyorsunuz? Çenenizi hiç yormayın, Andrey Andreeviç... Her şeyden haberliyim ve bu yüzden düşünme olanağı da buldum. İlkesel olarak razıyım. Sadece bazı koşulların açıklığa kavuşturulmasını istiyorum.

— Buyurun, sizi dinliyorum.

— Beni başkan yardımcısı yapacaksınız. Sanmayın ki, kendimi dev aynasında gören bir insanım... Hayır... Açık konuşayım, Andrey Andreeviç; küçük adam olmaktan bıktım usandım artık. Kızıl Ordu'ya birçoklarından önce girdiğim halde, bir türlü albaylıktan yukarı çıkamadım.

— Biliyor musunuz ki, Vasiliy Födoroviç, kırk birin Ekim ayında tuğgeneralliğe terfi ettirildiniz... O zaman siz, Viyazma'da çember içindeydiniz. Anlaşılan haber size ulaşmamış.

Vlasov, bunu söylediğine sonradan pişman oldu. "Ne diye çenemi tutamadım, allah kahretsin..."

Malişkin sararıp soldu:

— Tuğgeneral mi? Sahi mi söylüyorsunuz? Şaka etmiyorsunuz, değil mi?

— Ne şakası... Kendim okudum.

Malişkin:

— Geç kaldılar, diye yüzünü buruşturdu. Değerimi daha önce anlamalıydılar. Boş ver. Evet, sözüme gelelim, Andrey Andreeviç. Yalnız başkan yardımcılığı... Kabul ediyorsanız, bundan sonraki işbirliğimiz üzerinde konuşabiliriz.

— Neden kabul etmeyeyim... Siz, Bay Zakutni'yi hesaba katmazsak, bu konuyu görüştüğüm ilk insansınız. Bu bakımdan, haklınız.

— Alâ... Şunu derhal söylemeliyim ki, Zakutni'yi ciddi bir insan yerine almayın. Küçük adamdır. Bizim bu kampta birkaç gün kaldı ve çok kötü izlenimler bıraktı. Sarhoş, kendini beğenmiş, kaz kafalı...

— İyi ama, Propaganda Bakanlığında çalıştığını ve bildiriler yazdığını söylüyor.

— Okuduk yazdıklarını... Hava cıva... Yazısız yanları ile sadece ayakyolunda işe yarar...

— Almanları nasıl buluyorsun?

— Henüz acemi olduğunuz belli. Onlarda da düzensizlikler var... Fakat, onları değerlendirmek bizim işimiz değil. Gelin, sizi Truhin'e götüreyim. Buranın Rus komutanı o...

Vlasov, Frunze Akademisi eski öğretim üyelerinden Truhin'le yarım saatlik bir zamanını kaybetti. Vlasov'u ayakta kabul etti. İki metre uzunluğunda bir adamdı ve bu doğa vergisiyle övündüğü açıkça görülüyordu. Kendini uzun boylu sayan Vlasov, Truhin'in ancak omuzlarına yetişebiliyordu. Truhin, başlangıçta diretti:

— Andrey Andreeviç, partimin müsaadesini almak zorundayım.

— Affedersiniz, anlayamadım... Hangi partinin?

— İki partinin üyesiyim ben. Birincisi, Rus halkının Emek Partisi. Kısacası: RHEP. Kırk bir yılının Ekim ayında kuruldu. Aynı zamanda onun Merkez Komitesinin de üyesiyim. İkincisi, Yeni Kuşağın Ulusal Emek Birliği. Kısacası: YKEB. Onun da Yürütme Bürosunun üyesiyim.

— Sovyetler Birliği'nde, anımsayabildiğim kadarı ile, siz partisizdiniz.

— Birçok defa öneride bulundukları halde Komünist Partisi'ne girmedim. Giremezdim. Bin dokuz yüz on dokuzda Troçki de çok ısrar etmişti. Benim Bolşeviklerle görülecek eski hesabım var, Andrey Andreeviç. Partimin müsaadesinden söz ettim. Burada söz konusu olan parti, birinci partidir. Yani, RHEP.

— Benim için önemli olan, ilkesel bakımdan razı olup olmadığınızdır, Bay Truhin.

— İlkesel olarak razıyım. Çünkü, benim için olduğu gibi, sizin için de baş ilke, Rusya'yı komünistlerden kurtarmaktır. Bütün ömrümce bu özlemle yaşamışımdır.

Blagoveşçenski ile çabuk anlaştı. Daha sonraları, onun Vulhavze'den buraya, Ştrikfeld'in isteği ile getirildiğini öğrendi.

Blagoveşçenski'nin ilk dikkati çeken yanı boynu idi. Daha doğrusu, boyun diye bir şeyin olmayışıydı, başı, sanki onarımdan sonra, omuzlarının orta yerine yapıştırılmıştı. Tombul yüzünden kendini beğenmişliği, gülümsemesi eksik olmuyordu. Bıyıkları karşısıdakine batacak gibi ileri fırlamıştı. Gözlükleri altına gizlenmiş olan küçümencik gözleri herkese "Acaba aldatılmıyor muyum?" gibilerde kuşku ile bakıyordu. Bir zamanlar babası anasına şöyle diyordu: "İki yüzlü doğurmuşsun sen bunu. Gözleri sözde gülümsüyor, fakat dikkatle bakınca seni yemeğe hazır..."

Blagoveşçenski, Truhin'i dostça karşıladı, üç defa öptü. Vlasov'un yanına gitmekte acele etmiyor, kendisini ilgilendirmiyormuş gibi davranıyordu.

— Misafiriniz mi var, Födor İvanoviç? Ben daha sonra uğrarım...

— İvan Alekseeviç, ben sizi misafirimle başbaşa bırakmak istiyorum. Andrey Andreeviç sizinle görüşecek.

Truhin, onlara başarılar dileyerek yanlarından ayrıldı.

Blagoveşçenski:

— Centilmence davrandı, diyerek onun bu jestini övdü. Burada kalsaydı, bana akıl vermeye kalkışacaktı. Böyle şeylere bayılır. Sizi dinliyorum, majeste...

Vlasov hayretle sordu:

— Majeste de n'oluyor?

— Neden olmasın? Alışın... Büyük bir işe başlıyorsunuz, saygı görmeniz gerek... Rütbe dizisi listesini anımsıyor musunuz? Hepsi on dörttü, sizin rütbeniz üçüncü dereceydi. Şunu bilelim ki, imparator efendimiz Büyük Petro, bu listeyi hazırlarken ne yaptığını biliyordu. Rütbe dizisi ile, basit halkta, yüksek mevkidekilere karşı saygı duygusunu aşılamak amacını güdüyordu. Sizi dinliyorum, majeste... Komüniştlerde tek bir hitap sözcüğü var: Yoldaş. Dilde sanki başka sözcük yokmuş... Kadınlar da yoldaş... Bayan, fena mı? Ya da madam? Affedersiniz, sizi dinliyorum.

Blagoveşçenski, bu kez "majeste" demedi. Vlasov'un canı sıkıldı buna. Kendi kendine, "Üşendi kerata" dedi. İvan Alekseeviç, onun bu düşüncesini sezmiş olacak ki, ekledi:

— Majeste...

Vlasov, içinden, "Görüyorum ki, ötekilerden daha kurnazsın!" dedikten sonra söze başladı:

— Size ajitasyon yapacak değilim, İvan Alekseeviç...

— Gerçekten de gereksiz bir şey bu. Lafı dolaştırmadan konuşalım. Rus Komitesine girmemi önereceksiniz, memnuniyetle kabul ediyorum.

— Çok iyi. Ben de bunu önerecektim. Tarafınızdan tam bir anlayış gördüğüm için mutluyum.

— Bu işi ben çoktan düşünmüştüm.

Vlasov yine kendi kendine söylendi: "Ah, cambaz seni! Sen de başkan yardımcılığına adaysın galiba!"

— Andrey Andreeviç, burada bir örgüt içinde birleşmezsek dumandır halimiz. Almanlar, bizi, tahta kurusu gibi birer birer

ezerler. Beni yanınızda sayabilirsiniz.

Vlasov'un düşüncelerini yüzünden okumuş gibi, öngörülülükle ekledi:

— Kayıtsız koşulsuz sizinleyim. Fakat, müsaadeniz olursa, size zaman zaman danışmanlık edebilirim...

— Bu sözler beni memnun ediyor.

— "Ayır, buyur" sloganını anımsıyor musunuz? Bir Bolşevik sözcüğü kullandığım için özür dilerim. Alışkanlık. Ben size bambaşka slogan öneriyorum: İlk önce birleştir, sonra ayır ve buyur. Size, yararlı insanlar önerebilirim. Buraya sizden önce geldim, bu yüzden, durumu daha iyi biliyorum. Çökmek üzere olan Sovyet egemenliğinin düşmanları burada, Paris'te, Prag'da ve diğer yerlerde de fazlası ile var. Şimdi bunlar kapınızı çalacaklar. Aralarında alçaklar, dalkavuklar da az değil. Böylelerini yaklaştırmamak gerek. Fakat, kanımca, bunun zamanı değil. İleride, gerektiği zaman, bunları kesip, çöp tenekesine atarız. Şimdi değil ama. Şimdi birleşelim... Bence General Krasov'u görmeniz hiç de kötü olmayacak.

— Şu bildiğimiz Krasov'u mu?

— Ta kendisi. Romanlarını okudum burada. Modası geçmiş, fakat ilginç şeyler... Profesör Rudnov Paris'ten geldi. Ayağı yanmış it gibi dolaşıyor. Yaşlı. Olsun. Onun da yeri var. Jrebkov da burada. Daha genç, enerjik... Her ikisi de eski mültecilerden, etkili kişiler arasında tanıdıkları çok. Jrebkov'un Londra çevreleriyle bağlantıları var. Bizim için çok önemli bu...

Vlasov, ilgi ve memnuniyetle dinliyordu. "Akıllı it!" dedi içinden ve birden şu öneride bulundu:

— Sizi başkan yardımcısı yaparsam, bir itirazınız olur mu? Ne dersiniz bu önerime?

— Kendim için bir onur sayarım bunu. Fakat, böyle önemli bir mevkiye layık değilim. Majeste, ben, gölgede kalmaya alışmış bir insanım -gülümsedi- malûm ya, insan gölgede daha az terler.

İş konusunun dışında şundan bundan ve ortak tanıdıklarından da konuştular ve anladılar ki, gençliklerinde, her ikisi de ünlü bir balerine uzaktan, platonik olarak aşık olmuşlar.

— Hoş günlerdi...

— Evet, hoştu...

Her ikisi de papaz okulunda okuduklarını anlayınca pek sevindiler.

— Ben Nijnogorot seminaryasındaydım.

— Ben de Kostromo'dakinde.

— Bizimki daha iyi idi. Sıkı bir disiplini vardı.

— Bizimki de öyleydi. Hele bir papaz doktorumuz vardı. Kulağımıza eğilip öyle bağırırdı ki, kulaklarımızı kökünden söküp atmak istiyordu sanki.

— Sağlam bir öğrenim de verirlerdi.

— Ne yazık, oradayken karşılaşmamışız.

— Siz kara kuvvetlerindeydiniz, bense sahil savunmada. Son zamanlarda Libava'daki askerî deniz okulu komutanıydım.

— Şimdiki göreviniz ne, İvan Alekseeviç?

— Vuyhavze'deki gençler okulu şefiyim.

— Nasıl okul bu?

— Bolşevik tutsaklığından kurtarılan bölgelerden, on iki-on dört yaşları arasında çocuklar topladık.

— Ne amaçla?

— Almanlar, belediye başkanı ve polis gibi idareci kadrolar hazırlamak istiyorlar. Fakat perspektifsiz bir iş.

— Neden?

— Ölüyorlar. Bütçe küçük, beslenme kötü. Onlar da durdukları yerde duramıyorlar, koşuyorlar boyuna. Geçen ay beş yüz çocuktan iki yüz kırkının künyelerini sildik.

— Neden sildiniz?

— Öldüler, ne yapılır ki... Allah rahmet eylesin masumlara.

Vlasov'un kafasından "Ama senin yüzünden kan damlıyor." düşüncesi geçti.

Candan iki dost gibi ayrıldılar.

Vlasov, neşeli bir sesle:

— Bay Ponedelin'i getirin yanıma, emrini verdi.

Truhin gülümsedi:

— Onunla biraz güç anlaşacaksınız, Andrey Andreeviç. İnat bir adamdır, dedi.

— Olsun. Yola getiririm onu ben.

On İkinci Ordunun eski komutanı Ponedelin, kırk birin Ağustos ayında Güney Batı Cephesinde tutsak düşmüştü. Konuşmaları kısa sürdü.

— Ne istiyorsun benden, Vlasov?

— Konuşalım dedim.

— Seninle konuşacak hiçbir şeyim yok.

— Bence var.

— Varsa, konuş kendi kendine.

Ve çıktı. Truhin'e:

— Bir daha bu rezilin yanına çağırmayın beni, dedi.

Sekizinci Kolordu eski komutanı General Snegov'la konuşmadan da bir sonuç alınamadı. Ama, Snegov, hiç olmazsa dinledi.

— Ne dersiniz, Bay Snegov?

Snegov derin bir nefes alarak tabureden kalktı:

— Utanmıyor musun Vlasov? dedi.

Kapıya doğru yollandı. Kapıyı ayağı ile itti, açılmadı.

— Amma rezillik ha! diye hınçla söylendi. Açılmayan kapıya mı sövüyordu, Vlasov'a mı, anlaşılmadı.

Vlasov:

— Acele etme, düşün, diye bağırdı. Senin için tek çıkış yolu bu...

Snegov omuzu ile itince kapı ardına kadar açıldı:

— Senin için çıkış yolu yok, Vlasov. Benim için görüyorsun ki, var.

Akşam yemeğini, kampın Alman komutanı Albay Pelet'le birlikte yediler. Biraz da içtiler. Mezeler şöyle böyleydi, fakat günün koşullarına göre fena sayılmazdı: Balık, kaynatılmış patates, taze lahana garnitürlü sosis (üçer parça). Albay Pelet yeşil lahanaya bayılıyordu.

Ştrikfeld kadeh kaldırdı:

— Führer'in sağlığına, baylar.

Hep bir ağızdan:

— Hayl! diye bağırdılar.

Albay, misafir için de kadeh kaldırılmasını önerdi, Vlasov için içtiler.

Truhin, Alman üniforması ile idi. Başını öne eğmişti. Yüksükten de küçük kadehlerle içki mi içilirdi! Çıktı, cebindeki şişeden gizlice içti ve biraz kafayı tuttu. HŞ-D Subaylar Kampından ve Abverofisier'den kendisine verilen kimlik kartından Vlasov'a övgü ile söz etti. Bunda şöyle deniyordu: "Subaylar Kampında 49 numaraya kayıtlı olan Rus savaş tutsağı General Födor Truhin, Rus Ulusal İşçi Partisi (Komünizmle Savaşım Komitesi) üyesidir, bizim çıkarlarımız için kullanılmaya elverişlidir." Sağda kıvrım kıvrım bir imza, solda, gamalı haçlı mor bir damga.

— Siz bu partiden söz etmediniz bana. Üçüncü partiniz mi yoksa?

Truhin:

— Sözünü ettiğim partinin bir kolu bu, diye homurdandı.

Ştrikfeld saatine baktı. Vlasov, kalkma zamanının geldiğini anladı ve kalktı.

Geceyi, Truhin'in odasında geçirecekti. Truhin, bir çekmeceden bir şişe çıkardı, bir yerden sıcak patates ve kaynamış iki yumurta getirdi:

— Şimdi bizdeki gibi yiyip içeceğiz, dedi.

Çenesi boyuna işliyordu:

— Burada, kuzenim Yuriy Andreeviç Tregubov'la buluştum. Çocukluğumuzda sık sık görüşürdük. Sonraları Bolşevikler yüzünden ayrıldık birbirimizden.

— Nasıl buluşabildiniz, Födor İvanoviç?

— Bu kampın Rus komutanı olarak bir kart verildi bana. Bununla her yere serbestçe gidebiliyorum.

— Bütün Almanya'da mı?

— Bazı sınırlamalarla... Fakat, bu da yetiyor bana. Kuzenim de işini uydurmuş burada. Telefon Fabrikasında baş mühendis. Sizi mutlaka tanıştıracağım. Brunst, Redlih, Evreinov gibi pek sevimli, bizim insanlar onun evinde sık sık toplanıyorlar.

— Beyazlardan mı bunlar?

— Çoğu. Aralarında eski Sovyet insanları da var. Askerî hakim Krupoviç ilginç bir kişi. Bolşeviklere yirmi beş yıldan fazla hizmet etmiş, Prens Oldenburski'nin oğlu olduğunu kimse anlamamış. Kurnaz mı kurnaz... Bunlardan bazıları ile tanıştıracağım sizi. En başta mutlaka Sergey Nikolaeviç Sverçkov'la.

— Kim o?

— Eskiden artistmiş. Bir ara MHAT'da (Moskova Sanat Akademi Tiyatrosu) çalıştığını söylüyor. Bence yalan. Allah kahretsin bunları. Herkes, kendi bildiğince yaşam öyküsü uyduruyor burada. Jilenkov, kendini tümgeneral olarak yutturdu. Gelelim Sverçkov'a. Bizim partinin programını hazırlayan odur.

— Affedersiniz Födor İvanoviç, hangi partinin?

— Bizim ana partimizin, Halk Emek Birliğinin.

— Siz onun adını başka türlü söylemiştiniz. Kimlik kartınızda Rus Ulusal İşçi Partisi olarak anılıyor.

— Basit halka da bir şeyler vermek gerek Andrey Andreeviç... Size, Bay Astafiev'i tavsiye ederim. Bu genç, bugünlerde Pa-

ris'ten geldi. Ölen babası, belleğim bana ihanet etmiyorsa eğer, devrimden önce büyük bir tüccardı ya da tarih profesörü idi. Jerebkov'un bana anlattığına göre, Bay Astafiev Almanya'ya yalnız sizin için gelmiş. Birinden sizin niyetinizi öğrenir öğrenmez sizi sevmeye başlamış. "Ben demiş, vatanımın komünist zehirinden kurtarılması uğrunda Vlasov'un ardından ateşe atılmaya hazırım." Dinliyor musunuz beni, Andrey Andreeviç?

— Bütün dikkatimle dinliyorum. Astafiev, dediniz, değil mi? Bellemem gerek bu adı.

— Yazın: İvan Apolonoviç Astafiev... Pek sevimli bir genç... Şvetsov'la da tanıştıracağım sizi. Bilgili bir bay, Moskova Pedagoji Enstitüsü'nün direktörü imiş... Şunu söylemeliyim ki, bilimsel kadrolarımız pek az. Bilimler Akademisi muhabir üyelerinden Nikolay Nikolaeviç Pope, Profesör Andreev, Leningrad Finans Enstitüsü'nde öğretim üyesi Koşkin, bir de soyadı belleğinde iyi kalmamış Grişaev mi, Grişkin mi, Edebiyat Enstitüsü öğretim üyelerinden biri var ki, boşboğazın, gevezenin biri. Bize pek yararı olmayacak. Aleksandr Ardalönoviç Almazov ise ciddi bir adam. Yalnız, İngilizlere kaçmaz inşaallah, çünkü büyük bir İngiliz yanlısı. Blümental-Tamarin'le tanışmıyor musunuz? O da Almanya'da. Königsberg'de radyo sözcüsü. Ağzı kalabalık bir bay. Kendisini pek sevemedim.

Truhin saatine baktı:

— Affedersiniz, benim gitmem gerek.

— Bu vakit nereye gideceksiniz?

— Teftişimiz var. Baskın arama-taramalarına böyle diyoruz. Benim rezillerin uyudukları saat bu. Gidip kaldırıyoruz. Çabuk döneceğim. Sadece direktiflerimi vereceğim.

Çıkarken:

— Siz yatın, dedi ve kapıyı dışarıdan kilitledi.

Vlasov soyunurken aklından şunları geçiriyordu: "Küçük adamsın Födor İvanoviç, çok küçük adam... Moskova'da Frunze

Akademisi'nde taktik dersleri veriyordun. Beş günlük bir Genel Kurmay Başkan Yardımcılığın var. Şimdi tutmuş arama baskınları yapıyorsun. Seninle işbirliği yapmak değer mi diye düşünüyorum şimdi. Sonra, akıllı başkan yardımcısı neyime benim... Zaten Almanlara, Ştrikfeld'e tamamıyla bağımlı durumdayım. Bana şeflik yapacak bu adam. En iyisi, Truhin'e de, Blagoveşçenski'ye de boş vermeliyim..."

Pencereyi bir projektör ışığı yaladı, çoban köpekleri uludu, bir silah sesi duyuldu. "Teftiş başladı" dedi Vlasov.

Kapı çalındı.

— Kim o?

— Zakutni... Açın, Andrey Andreeviç...

— Anahtarım yok. Födor İvanoviç'te anahtar.

Zakutni güldü:

— Kilit altında mı tutuyor sizi bu kütük? Şimdi gidip bulurum onu ben...

Vlasov, onun buraya, İmparatorluk Güvenlik Dairesinin büyük şeflerinden biri tarafından gönderildiğini sonradan anlayacaktı. Çünkü Zakutni, Vlasov'un tutsak generallerle yaptığı konuşmalar üzerinde ayrıntılı sorular soruyordu.

— Ponedelin, açıkça görülüyor ki, işimize yaramayacak.. Snagov da aynı soydan. Bırakın onları, Andrey Andreeviç. Ben size bir general daha hazırladım. Dokuzuncu Ordu Komutanı Mihail Födoroviç Lukin. Eski Rus Ordusu teğmenlerinden.

— Bir zamanlar Moskova Garnizon Komutanlığı yapmış olan Lukin mi?

— O. Yalnız, Hamelburg'da değil. Ya Lukenvalde'de ya da Vusturay'da. Bulacağız.

— Ah, bir razı olsa... Lukin bu... Şaka değil, bütün ordu tanıyor onu.

Smolensk çarpışmalarının en önemli sonucu şu idi: Kızıl Ordulular olağanüstü bir direniş gösterdiler. Sadece, düşmanın güçlü baskısı karşısında dayanmakla kalmadılar, aynı zamanda, ona, hissedilir darbeler indirdiler. Sovyet birliklerinin bu direnişi karşısında Almanlar, savaş arenasının bu kesiminde saldırılarının hızını büyük ölçüde yavaşlatmak zorunda kaldılar. Kızıl Ordu, düşmanın, güçlü de olsa, yenileceğini kanıtladı. 1941 yılı Haziranının sonlarına doğru, 16. Ordu, 20. Ordunun da yardımı ile Hitlercileri geriletti ve Smolensk'in bir kesimini ele geçirdi.

Smolensk'i elden çıkarmak istemeyen Alman komutanlığı, bu bölgeye taze tümenler getirdi ve 16. Ordu ile 20. Ordu'ya yandan ağır darbeler indirerek, bunları çember içine aldı. Fakat Sovyet orduları, çetin çarpışmalar vererek çemberde gedik açmaya muvaffak oldu. General Mihail Födoroviç Lukin, o sırada 16. Ordu komutanıydı.

Solovöv geçidinin biraz güneyinde bulunan, Dinyeper üzerindeki Ratçensk geçidine yaklaştığı zaman, Mihail Födoroviç, orada, askerî disipline taban tabana aykırı bir karışıklığın hüküm sürmekte olduğunu gördü ve aralarına girerek, geçişe bir düzen vermeye başladı.

Geri çekilişi yönetmekle görevlendirilen bazı komutanların yaptıkları gibi sesi kısılırcasına bağırmıyor, geçidi her an onarmak için çılgınca çalışan ve yorgun düşen istihkâm erleri gibi sövmüyor, ikide bir tabancasına el atmıyordu. Dingin, hatta eğitim dönemlerindekinden daha dingin, fakat kararlı ve kesin bir sesle, doğru, tam ve herkesin anlayabileceği emirler veriyordu.

Ordu komutanının bu dinginliği öteki komutanları da etkiledi, onlar, daha enerjik, daha soğukkanlı davranmaya başladılar. Böylece, geçiş az çok düzene girdi: İlk önce yaralıları geçirdiler. Lu-

kin, sonra, topçuların geçmesini emretti. Onların ardından piyadenin geçişi başladı.

Geri çekilmenin düzene girişi karşısında rahatlayan ve bu düzenin bir süre bozulmayacağından emin olan Lukin, arabasına doğru yürümeye başladı. Bu sırada karşıdan bir kamyon belirdi. Büyük bir hızla, zigzaklar yaparak, nehir üzerindeki pontona doğru uçuyordu. Çılgınca gelen araba karşısında herkes, iki yana sıçrıyor, yere yatıyordu. Lukin şoförü gördü; yüzü kireç gibiydi, gözleri iri iri açılmıştı, hareketsizdi, donup kalmış gibiydi bu gözler. General, korkudan çılgına dönmüş, paniğe kapılmış birçok insanlarla karşılaşmıştı. Bunlar, kendi yaşamlarını kurtarmak için başkalarını harcamaktan çekinmeyen kimselerdi.

Lukin tabancasını çekerek kamyona doğru yürüdü:

— Dur alçak!

Şoför, hızla çevirdi, araba devrilecek gibi oldu, durdu.

Komutanlar, yere yuvarlanan komutanlarının yanına koştular. Lukin:

— Bir şey yok, bir şeyim yok, diyerek ayağa kalkmaya çalışıyor, fakat kalkamıyordu. Tekerlek sağ bacağını kırmıştı. Daha orada demir çember içine aldılar. General, arabasından geçişi izliyordu. O gün, o saatlerde bu, onun en önemli işiydi.

Savaş tarihi, savaş meydanlarında, su dolu siperlerde, tankların ileri atılışlarında, pike yapan bombardıman uçaklarının şiddetli uğultularında, taarruzlar ve geri çekilişlerde, düşmanın kuşatılmasında, piyadenin cephe taarruzlarında, topların gümbürtülerinde yaratılır.

Savaş bültenlerinin, "cephelerde yeni bir şey yok" dediği, savaş araçlarının sustuğu, sadece, soluklarını kısmış bir halde düşman mevzilerine doğru süründükleri zamanlarda bile savaş tarihi yaratılır. Zira savaş tarihi, her şeyden önce, önceden planlanmış, düşünülmüş ya da rastlantılı, akıllı veya budalaca, cesurca ya da

korkakça, türlü türlü insan davranışlarının bir toplamıdır.

Savaştan sonra, kendilerinin veya düşmanın binlerce belgesi, emirler, genelgeler, istihbarat raporları, yazılmış telefon konuşmaları, şifreleri çözülmüş telgraflar, anılar, askerî tarihçilerin ellerinde kitaplaşır. Şu veya bu cephenin, şu ya da bu ordu kesiminin durumu açıklığa kavuşur.

Ve çarpışmalara katılmış olanlar, şu veya bu hareketin yürütülmesinde kendilerinin ya da düşmanlarının yaptıkları hataları, kararlarının hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğunu anlamaya başlarlar.

Kısacası, tüm savaşın gidişatı, dönüm noktaları, şu ya da bu operasyonu ve epizotları üzerindeki tartışmaların yıllar yılı sürüp gitmesine karşın, her şey az çok açıklığa kavuşur.

Moskova'yı uzaktan savunmakla görevli her üç Sovyet cephesinde (Batı, Briyansk ve Rezerv cephelerinde) yaratılan durum, 1941 yılı Eylül ayının sonlarında son derecede karmaşıktı. Feldmareşal von Bok'un genel komutasındaki Merkez Orduları Grubu Moskova yönünde taarruzlarda bulunuyordu.

Hitlerci ordu, savaş gücünün en yüksek noktasında idi. "Güney Alman Ordular Grubu", Sovyetlerin Güneybatı cephesine ağır bir darbe indirdikten sonra, 19 Eylül'de Kiev'i ele geçirdi. "Kuzey Ordular Grubu" tarafından çember içine alınmış olan Leningrad'a, 8 Eylül'den beri sadece Ladoj gölünden ve havadan ulaşım yapılabiliyordu. Bu durum, şehrin savunmasını son derecede güçleştiriyordu.

Güneybatı ve Kuzeybatı yönlerinde bazı başarılar kazanan Hitlerci komutanlık, en iyi kuvvetlerini Moskova yönünde yoğunlaştırma kararını aldı.

Feldmareşal von Kluge'nin komutasındaki 4. Ordu ile Orgeneral Ştarus'un komutasındaki 9. Ordudan oluşan "Merkez Orduları

Grubu", Orgeneral Höpner komutasındaki 4. Tank Ordusu ve daha iki kolordu ile güçlendirildi. Orgeneral Guderiyan'ın komutasındaki 2. Tank Ordusu, Güney'den alınarak Moskova yönüne, Merkez'e getirildi.

Orgeneral Got'un komutasındaki 3. Tank Ordusu, Merkez Orduları Grubunun sol yanına yardıma gönderildi. Merkez Ordular Grubu'nun Moskova taarruzu 8. Hava Kolordusu tarafından destekleniyordu.

Düşman, Moskova'yı savunan Sovyet birliklerinin karşısına, toplam bir milyon kişilik 77 tümen, 1700 tank, 20.000 kadar havan topu ve bine yakın uçak yığmıştı.

Kasırgasal bir zafer kazanacağını uman Hitlerci komutanlık, hazırlandığı harekete "Tayfun Operasyonu" adını vermişti. Bu umudunu şu temele dayandırıyordu: Von-Kluge komutasındaki 4. Ordu Polonya ve Fransa'nın bozgununa katılmıştı. Höpner Got ve Guderiyan'ın tank ordularının komutanları, Belçika ve Fransa silahlı kuvvetlerini perişan etmişler ve yenilmezlik ününü kazanmışlardı.

Sovyet halkının Best kalesinde ve Liepaya'daki çetin direnişi, Alman silahlı kuvvetlerinin Smolensk bölgesinde giriştikleri "yıldırım" taarruzunun tutukluk yapması ve Elniya'da yenilgiye uğraması, Hitler için, stratejik önemi olmayan rastlantılardı.

"Tayfun", önüne gelen her şeyi silip süpürecek ve Moskova yolunu açacaktı.

Operasyonun hazırlanması sırasında Hitler şöyle demişti: "Moskova öyle bir çember içine alınmalı ki, hiçbir Rus; asker, erkek, kadın ya da çocuk, hiçbir Moskovalı bu çemberin dışına çıkmamalı, her çıkış çabası ezilmelidir." Rayhskansler, büyük söz söylemesini biliyordu. O zamanlar bu sözler etkili de oluyordu.

"Merkez" orduları grubu, 30 Eylül-2 Ekim arasında, darbelerini Batı, Rezerv ve Briyansk cepheleri üzerine yoğunlaştırdı.

Taarruzun başlamasından sonra Hitler, askerlerine şunları söyledi: "Düşmanın daha kış basmadan ağır bir darbe altında ezilmesi için, son üç buçuk ay içinde gerekli her şey yapılmış, insan gücünün gerçekleştirebileceği tüm hazırlıklar tamamlanmıştır. Bu yılın son ve kesi'n savaşı başlamış bulunuyor." Rayhskansler Adolf Hitler, bazen coşkulu konuşuyordu. O zamanlar bu da etkili oluyordu.

General Lukin, Smolensk çarpışmalarından hemen sonra 16. Ordudan 20. Orduya atandı. Daha sonra da 19. Ordu Komutanlığına verildi.

Şiddetli savunma çarpışmaları sırasında yapılan bu değiştirmelerin, amaca uygun olup olmadığını anlamak güçtü. Ne var ki, disiplin son derece önemliydi. Bundan başka, en üstün bir sağduyunun varlığına inanılıyordu.

19. Ordu, Eylül sonlarında Viyazma'nın batısında savunma savaşları veriyordu. Alman komutanlığı, Lukin'in kuvvetleri karşısında Got'un 3. Tank grubunu ve Ştraus'un komutasındaki 9. Ordu tümenlerinden bir kısmını yoğunlaştırdı. Lukin'in sağ kanadında, hemen yanı başında, Orgeneral Homenko'nun 30. Ordusu, sol kanadında da kendisinin daha önce komuta ettiği 16. Ordu vardı. Lukin'in ordusunun biraz ardında, Viyazma'nın güney doğusunda Yedek Cephenin, Korgeneral Vişnevski'nin komutasındaki 32. Ordu bulunuyordu.

Kırık ayağındaki demir çemberi bir buçuk ay kadar taşımış olan Lukin, bacağını muayene eden doktorun kemiğin kaynaştığını söylemesi üzerine pek sevindi. Cephe komutanı ile Askerî Şûra üyesi bir gün yanına geldiler. Askerî Şûra üyesi belki acıdığından, belki de sakınganlığından:

— Böyle komutanlık olur mu! Hastaneye gönderilsin, dedi.

Cephe komutanı, askerliği zamanındaki siper yaşamını anımsamış olacak ki, kahkahalar arasında:

— Sıksın büzüğü! dedi.

Ve Lukin "sıktı" gerçekten. Almanların taarruzundan iki gün önce bacağındaki ağır sargıyı çıkarıp aldılar. O zamana kadar kendine güvenini zaten yitirmişti, cesareti daha da arttı.

Lukin, kendi ordusunun durumunu iyi biliyordu. Ordusunun karşısındaki düşman kuvvetlerinin durumunu iyi bilemezdi elbette. Fakat, yine de birçok şeyler biliyor, birçok şeyleri de seziyordu. Kesinlikle bildiği bir şey vardı: Hitlerciler çok yakında taarruza geçeceklerdi. Lukin'in istihbaratçıları aralıksız çalışıyorlardı, gerekli bir "dil" yakalamışlardı. Henüz tam bir güvenle çalışamayan, fakat her şeye karşın eylemde bulunan partizanlar yararlı bilgiler getiriyorlardı. Smolensk bölgesinde, işgal altında bulunan yerlerin halkları da bu alanda yardım yapıyorlardı. Bunlar, büyük tehlikeleri göze alarak, cephe hattından kendi askerlerinin yanına sokulmaya muvaffak oluyorlardı.

Cephe Karargâhı, Eylül ortasından beri, istihbaratçıların ve havadan yapılan istihbaratın, yeni yeni düşman birliklerinin cepheye doğru ilerlediklerini saptadıklarını birkaç kez bildirmişti. Almanların, Duhovşçna bölgesine kuvvet yığdıklarını Lukin biliyordu. Cephe Karargâhı, her türlü istihbarat işine özellikle geceleri hız verilmesini, düşmanın kesintisiz olarak gerilim içinde tutulmasını, cephe gerisine sızılmasını, düşman karargâhındaki çalışmaların bütün olanaklarla dezorganize edilmesini emrediyordu.

Savunmayı güçlendirmek amacı ile geceli gündüzlü, gizli ve sakıncalı çalışmalar yapılıyordu. Derin siperler kazılıyor, tanklara karşı, eldeki mayınlarla mayın tarlaları meydana getiriliyordu.

İstihbarat uçakları, Eylül ayının son günlerinde düşmanın motorlu kuvvetlerinin Yatsevo-Vuhovşçina-Belli yönünde ilerlemekte olduklarını, Smolensk, Orsa, Vitebsk ve diğer yerlerde yeni yeni hava meydanlarının kurulduğunu saptadılar. Sovyet hava kuvvetleri zayıftı. Eylül sonlarında tüm Batı Cephesinde, işe yarar iki yüz ka-

dar uçak vardı. Özellikle, düşmanın motorize hücum kıtalarını her an bombalamak için gerekli olan TU-2 ve İl ağır borbardıman uçakları son derece yetersizdi. Almanlarınkine kıyasla sayıca yetersiz olmalarına karşın, Sovyet askerî hava kuvvetlerinin pilotları, düşman uçaklarına karşı koyabiliyorlardı. Örneğin, sadece 24 Eylül günü Smolensk Havaalanında elli düşman uçağı imha edilmişti.

Cephe Komutanı Konev, her türlü istihbarat araçlarının verdikleri bilgilere ve tutsak alınan bir Alman pilotunun ifadesine dayanarak, 24 Eylül günü, Alman taarruzunun 1 Ekim günü başlayacağını bildirdi. Alman pilot, hareketin ya Kaytel ya da Göring tarafından yönetileceğini ve bunların, bugünlerde Smolensk'e gelmelerinin beklendiğini söylemişti.

Cephe Karargâhı, topçu kuvvetlerinin, tanklara ve hava kuvvetlerine karşı savunmanın hazır durumda bulunmalarını emretti.

29 Eylül gecesi, Lukin'in karargâhına, tutsak edilmiş bir Alman üsteğmeni getirildi. Sonradan, bunun, bir bölük komutanı olduğu anlaşıldı. Tutsağı, Karargâh Komutan Yardımcısı Albay Maslov sorguya çekti. Karargâh subayları o zamana dek türlü türlü Alman subayları görmüşlerdi: Kimileri, kendilerinden emin, küstah, kahramanlık taslayan, ölümden korkmayan kişilerin rolünü oynuyordu, kimileri askerî üniforma giymiş küçük burjuva temsilcileriydi, ya korkudan ağlıyor, her soruyu istekle yanıtlıyorlardı ya da bütün soruları yanıtsız bırakıyorlardı. Bazıları karnı tok kişilerdi, konserve kutusuna ve bir parça kuru ekmeğe el sürmüyorlardı, bazıları açtı, verilen yemeğe aç kurtlar gibi saldırıyorlardı, aralarında sigara içmeyenler bulunduğu gibi, sorgu sırasında spazmlar geçirerek "ayn sigaret" diyenler de vardı.

Bu üsteğmen hiçbirine benzemiyordu bunların. Rusça'yı düzgün konuşuyor, her şeyi sırası ve ayrıntıları ile anlatıyordu. Rusça-yı bu kadar güzel nerede öğrendiği sorusuna, Rusça'dan başka İn-

gilizce, Fransızca ve Lehçe bildiği, İtalyanca'ya da başladığı, fakat savaşın engel olduğu yanıtını verdi. Tutsak düştüğü için ne üzülüyor, ne de seviniyordu, sanki sadece alıştığı bir şehirden bir başka şehre gidip yerleşmişti.

"Savaşta insanın başına her şey gelir; kimi ölür, kimi yaralanır, bazıları da tutsak düşer. Askerî okulda bize, savaşlarda tutsak düşmenin olağan bir şey olduğunu öğretmişlerdi," diyordu.

Sorgusu sırasında, sınavdaymış gibi bir tutum içindeydi. Elleri dizlerindeydi, Albay Maslov'un gözlerinin içine bakıyordu.

— Hazırlanmakta olan taarruz için neler biliyorsunuz?

— Taarruz mutlaka olacak. Benim bölüğüm hazır durumda.

— Ne zaman başlayacak?

— Kesin olarak söyleyemeyeceğim. Ama herhâlde 1 ya da 2 Ekim'de başlayacak.

— Nereden biliyorsunuz?

— Bizim tabur komutanına gelen zarfın üzerinde "1 Ekim'de açılacak" emri vardı.

Üsteğmen bütün soruları yanıtladı. Sorular bitince, kendisinin de bir soru sormasına müsaade edilmesini rica etti. Sorusu şuydu:

— Yakutsk'da en şiddetli soğuklarda ısı kaç dereceye düşer?

— Neden ilgileniyorsunuz bununla?

— Bize, bütün tutsakları Yakutsk'a gönderdiğinizi söylediler.

— Merak etmeyin. Sizi daha yakın bir yere, Moskova'ya yollayacağız.

Alman, memnun, gülümsedi:

— Teşekkür ederim.

Üsteğmeni götürdüler. Maslov, kendisinden hiç yararlanılmamış olan çevirmene döndü:

— Amma ilginç tutsak! Kim yakaladı bunu?

— Er Martinov. Gönüllülerden...

— Kendisini mükâfatlandırılacaklar listesine yazmalarını

söyleyin. Son derecede önemli veriler elde ettik.

Düşman, 2 Ekim sabahı erken erken ön mevzileri çılgınca bir top ateşine tuttu, hava kuvvetleri de ordunun cephe gerisini bombardıman ediyordu. Taarruzun başlaması, gerek Lukin için, gerekse tümen ve alay komutanları için beklenmedik bir olay değildi.

Taarruz bekleniyordu, gereken hazırlıklar yapılıyordu. Bu yüzden, o zamanki olanaklar içinde tamamıyla hazırlanılmış olarak karşılandı.

Düşman, Got'un 3. Tank Ordusu ve Ştrans'un 9. Ordusunun piyade tümenleriyle, en ağır darbeyi, Kanütino ve Jerkovski tepesi yönünde, 19. Ordu ile 30. Ordu arasına indirdi. Düşmanın, tehlikeli üstünlüğü derhal farkedildi.

Lukin'in sağ ve sol kanadındaki kuvvetlerle olduğu gibi, Cephe Karargâhı ile de bağlantısı sık sık kesiliyordu. Fakat, o, bu kanatlardakilerin de iyi durumda bulunmadıklarını biliyordu.

Sağındaki 30. Ordu Komutanı General Homenko, geri çekilirken sayıca azalmış olan dört tümenine karşı, Almanların üçü tank tümeni ve biri de bindirilmiş tümen olmak üzere, on iki tümenle taarruz etmekte olduklarını bildirdi.

Solundaki 16. Ordu tümenleri de güç durumdaydı, güneyde Guderiyan'ın tankları bir çevirme hareketi yapıyorlardı.

Lukin'in 19. Ordusu, son derece güç durumda bulunmasına karşın, Almanların kendi kesimindeki saldırıların hepsini püskürtmeyi başardı.

Lukin, geceleyin, Yedek Ordunun tanklarının durumunu öğrendi: 4. Alman Ordusu ile Höpler'in tankları Mosalsk-Spas-Demensk-Elniye hattına ulaşmışlardı. Höpner'in tankları, Got'un tankları ile Viyazma'nın batısında birleşmek amacı ile Spask-Demensk'ten kuzey doğuya, Viyazma'ya doğru ilerleyebilirlerdi.

Almanların bu niyette oldukları ertesi sabah anlaşıldı. Lu-

kin'in ordusu ile 16. ve 20. Orduların tümenleri 4 Ekim günü çember içine alınma tehlikesi ile karşı karşıya geldiler. Yedek Cephe'nin 32. Ordusu da aynı tehlikenin içindeydi.

5 Ekim günü hava korkunçtu: Zehir gibi soğuk bir yel esiyor, sulu sepken kar atıştırıyordu. Siperler vıcık vıcık çamurdu.

Sabahın alaca karanlığında Komutanlık Karargâhına dönmekte olan Lukin, Topçu Tümeninin yeni mevzilere çekilmekte olduğunu gördü. Kemiklerine kadar sırılsıklam, sıska, böğürleri çökmüş atlar, yapışkan çamurda, topları güçlükle çekiyorlardı. Pamuklusu sırılsıklam genç bir er, çamur içindeki körüklü çizmeleriyle, yüzü atına dönük yürümeye çalışıyor, bir yandan da, tatlı bir dille, "Haydi aslanım, az kaldı, dayan!" diye atına yalvarıyordu.

Lukin, topçu erlerine baktı: Hepsi de sırılsıklam, uykusuz, yorgundu, topları yapışkan çamurdan çıkarmaya çalışan atlara yardım ediyorlardı. "Ah" dedi içinden, "Daha fazla kamyonumuz olsaydı!"

Sulu sepken aralıksız devam ediyordu.

Lukin, Alman taarruzu başlayalı beri ordusunun ağır kayıplara uğradığını biliyordu. Ne kadar er ve subayının öldüğünü, ne kadarının yaralandığını biliyordu. Kendisine ölenlere ilişkin rapor verilirken susuyordu daima. Biliyordu ki, savaşta insan kaybının önüne geçilemez, kendisi de ölüme karşı bir güvence altında değildi. Bütün bunları çok iyi bildiği halde, ölüm raporlarını dinlerken, ölülerin daha az olması için, bir komutan olarak bütün önlemleri aldım mı, diye düşünüyordu.

Lukin'i en fazla yaralıların durumu endişelendiriyordu. Yaralı sayısı bir hayli kabarıktı. Kolhozcu köylülerin evleri, samanlıklar, okullar, köy şûraları, kiliseler, kısacası, çatısı bulunan her yer yaralılarla dolu idi. Beş evli bir mahallede Lukin adını anımsayamıyordu, Viselki miydi, Vovis Dvoriki mi, beş evin beşinde de, yerde, peykelerde, yaralılar yatıyordu. Bir evde, bir yaralı masa üzerine

yatırılmıştı. Bir havluya sarılı, başı ucunda bir toprak çanak, onun yanı başında da bir ağaç kaşık vardı.

Beş evli mahallede oralı sadece iki kişi kalmıştı; biri, başını keşiş kadınlar gibi siyah bir baş örtüsü ile sarıp sarmalamış bir koca karı, öteki de, on iki yaşındaki torunu. Çocuğun boş sağ yeni, bir çengelli iğne ile gömleğine iliştirilmişti. Kocakarı, Lukin'e bardakla su uzatırken, General'in torununa baktığını gördü ve durumunu kısaca anlattı:

— Kendini göstermek istemiş... Patlamayan bir bombayı almış... Fakat, zamanında atmamış...

Bu beş evde, yüzden fazla yaralı vardı. Kendilerine, askerî doktor Elizaveta İvonova Sedükovna hizmet ediyordu. Kırk yaşlarında, kısa boylu, iri mavi gözlü, iyi kalpliliği yusyuvarlak yüzünden okunan bir kadındı. Kendisine iki hasta bakıcı ile tek kollu oğlanın büyükannesi yardım ediyordu.

Lukin sordu:

— Yaralılar arasında yürüyebilenler var mı?

— Yok. Yürüyebilecek durumda olanların hepsi gitti. Burada kalmaktan korkuyorlardı.

Lukin, "Siz korkmuyor musunuz?" diye soracak oldu. Ama sormadı. Asıl önemli olan, onların burada kalmalarıydı, yaralılara ellerinden geldiği kadar yardım etmeleriydi.

Serdükova, üzüntü ile:

— Sargı malzememiz yok, dedi. Evlerde, peşkir, havlu, mendil, baş örtüsü, yastık kılıfı, çarşaf gibi ne bulduysak kullandık. İlaçlarımız da bitti.

Lukin, susuyor, verecek yanıt bulamıyordu. Durum son derece ağırdı ve avutucu sözleri söylemesine elverişli değildi.

Bir hasta bakıcı ağlayarak doktorun yanına geldi. General, sıkıntılı suskunluğuna son vermek istiyormuş gibi, "Ne oldu?" diye sordu.

Hasta bakıcı yanıtını ona değil, doktora verdi:

— Yarbay Grehov öldü, Elizaveta İvanovna.

Serdükova, sessizce kalktı, evlerden birine yollandı. Birkaç adım attıktan sonra döndü:

— Affedersiniz, General Yoldaş.

Hasta bakıcı Lukin'e döndü:

— Doktorun arkadaşı Tatyana Pavlovna Orehova'nın kocası bu ölen. Tatyana Pavlovna dün öldü, o da doktordu.

Lukin:

— Adınız ne sizin? diye sordu. Sonradan, bu konuşmayı anımsadığı zaman bu ağlamış kara gözlü, uzun boylu güzel kıza bu gereksiz soruyu neden sorduğunu anladı. O anda, kendini, bütün bu olup bitenlerin suçlusu olarak hissediyordu: Her türlü gerçek yardımdan yoksun olarak yatan yaralıların, Yarbay Orehov'la eşinin ölümlerinin, ordudaki güç durumun ve hatta yağmurun şiddetlenmiş olmasının...

Hasta bakıcı, sanki sivil yaşamdaymış gibi:

— Elena, dedi, fakat kendini çabuk toparladı: Elena Mordinovna, General Yoldaş. Bir saniye sonra da tamamladı: Teğmen...

Başı açıktı. Yağmur damlaları alnından yanaklarına akıyor ve gözyaşları ile karışıyordu. Silmiyordu, utanıyordu herhâlde, elleri hazırol durumundaydı.

Yağmur aralıksız yağıyordu.

General Lena'nın peşinden son eve girdi. Sundurmada, ev dokuması bir alaca kilim üzerinde bir ölü yatıyordu. Yüzü, kanlı bir peşkirle örtülüydü. Lukin, bir ölünün yanından değil de, uyandırmak istemediği, uyuyan, yorgun bir insanın yakınından geçiyormuş gibi, ayak parmaklarının ucuna basarak geçti.

Başlarını döndürebilecek ve görecek durumda olanlar, başlarını çevirerek sessizce generale baktılar. Kimse tek bir soru sormadı. Yalnız, general, kapının demir tokmağını tutup, başını eğerek kapıdan çıkmak üzere olduğu sırada, bir kısık ses:

— Ölecek miyiz burada, General Yoldaş? Yoksa ölmeyecek miyiz? sorusunu sordu.

İçeridekiler, çok konuşmanın gereksiz olduğunu biliyorlardı, sadece, o anda en önemli olan şeyi öğrenmek istiyorlardı. Lukin:

— Sizleri cephe gerisine göndermeye çalışacağız, dedi. Felaket içindeki insanları avutmak, aldatmak istemiyordu. Ekledi:

— Çalışacağız. Fakat, siz de görüyorsunuz ne büyük güçlükler içindeyiz.

— Biliyoruz, General Yoldaş, biliyoruz. Hatta çok iyi biliyoruz. Bizim bütün isteğimiz, Almanların eline düşmemek. General Yoldaş, Moskova teslim edilmedi, değil mi!

Lukin, hayret dolu bir sesle söylendi:

— Bu nasıl söz, evlatlar! Nasıl olur bu!...

Siper kazmak, ölüleri gömmek, topçu birliklerini başka mevzilere iletmek, cephane ve ilaç sağlamak ve benzeri işler, cephe yaşamının içeriğini oluşturuyordu. Bu, güçlükler, yokluklar ve tehlikelerle alabildiğine dolu bir yaşamdı.

Ve bu yaşam, Mihail Födoroviç Lukin'i, hepsi de önemli, hepsi de derhal çözüm gerektiren yüzlerce sorunla karşı karşıya bırakıyordu. Fakat, onun tüm bilincini uğraştıran en önemli bir sorun vardı: Ne yapmalıydı da, ordu savaşkanlık bütünlüğünü yitirmemeliydi, ne yapmalıydı da ordunun kesimleri ve Ordu ile Cephe Karargâhı arasındaki bağlantı kesilmemeli, düşman bu bütünselliği parçalayamamalıydı? Bütün bunlar, bürokrasi dilinde şöyle özetlenebilirdi: "Yönetim dizginlerini elde tutabilmek!" General Lukin için en önemli olan, işte bu dört basit sözcüktü.

Kendi birlikleri ve Cephe Karargâhı ile sık sık kesilen bağlantıyı sürdürmek çok güçtü. Buna karşın, 19. Ordu Karargâhı ve kendisi birlikleri yönetiyor ve onlar Almanların saldırılarını püskürtüyorlardı. Geri çekilmek en güç savaş biçimiydi, güçtü, tehlikeliydi,

çünkü çekilirken, düşmanı da ardından sürükleyebilirdin. 19. Ordunun geri çekilişi düzenli olarak, paniğe kapılmadan gerçekleştiriliyordu. Özellikle Viyazma bölgesinde, düşmanı peşinden sürüklemek son derecede sakıncalıydı. Böyle bir durum, düşmana Moskova yolunu açmak demekti.

İstihbaratçılar, 7 Ekim sabahı, ordunun cephe gerisinde, Vorya çayının yüksek kıyılarında, Viyazma-Rjev şosesinin geçtiği yerde Alman tankları gördüklerini bildirdiler. Bunlar, Got'un 3. Tank Ordusuna bağlı tümenlerle Viyazma'nın batısında birleşmek ve böylece orduyu kuşatmak için derin gedik açıyorlardı.

Alınan 7. Tank Tümeni komutanının şu raporu Lukin'in eline geçmiş olsaydı: "Kızıl Ordunun Siçovka yönündeki baskısı o derecede şiddetli ki, ben, son kuvvetlerimi savaşa sürmek zorunda kaldım. Bu baskı devam ederse, dayanamayacağım, çekilmek zorunda kalacağım."

Ne var ki, Sovyet Komutanlığı, Almanların artık soluklarını tüketmek üzere olduğunu bilmiş olsaydı bile Lukin'in ordusu ve Viyazma bölgesinde savaş veren diğer ordular, bundan daha fazlasını yapamazlardı. Beş günlük savaşlarda çok kan kaybetmişlerdi. Cephaneleri tükenmişti. Savaşçılar, yorgunluktan ayakta duramayacak haldeydiler.

Yağmur da bir türlü dinmek bilmemişti.

Üsteğmen Eksner'i tutsak alan, Gönüllüler Taburundan Er Feliks Martinov, Albay Maslov'un vadettiği madalyayı alamadı.

Savaşta, önemi birbirinden farklı türlü olaylar meydana gelir. Tarihçiler, sonraları, bunların kimileri üzerine ciltler dolusu kitaplar yazarlar. Bazılarının adı bile anılmaz. Sadece, bu olayları gözleriyle görmüş ya da başından geçirmiş er, evine döndükten sonra, bir yaz gecesi, akranlarına, "Bizde şöyle şöyle olaylar olmuştu..." diye anlatır.

Fakat, şu ya da bu savaş hareketinin boyutu ve savaşın genel gidişi üzerindeki etkisi ne olursa olsun, bunların her birine insanlar katılmıştır ve onlar için bu hareket, ister düşman cephesinde gedik açma ve orduyu çemberden kurtarma operasyonu olsun, ister bir tepeyi veya yedi hanelik bir yerleşim yerini ele geçirmek için girişilmiş bir hareket olsun, ona katılan insanların gözünde daima çok önemli bir harekettir, bazen de yaşamlarının son operasyonudur.

Savaşta her hareket, hatta en küçük hareket, beceriyi, kahramanlığı, zafer istemini, dayanıklılık ve en önemlisi, yurt sevgisini, insanları kahramanlık için esinlendiren, "ölürsem haklı bir dava uğrunda öleceğim" bilincini oluşturan vatan sevgisini gerektirir. İşte bu yüzden, vatan için gösterilen her kahramanlık kutsaldır.

Politik yönetici Aleksandr Sergeeviç Solomentsev, Gönüllüler Taburunun İkinci Bölüğündeki Kızıl Ordu erlerine vatan sevgisini, halk sevgisini, parti sevgisini anlatırken böyle konuşuyordu. Çok iyi bir insandı politik yönetici Solomentsev. Genç sayılmazdı artık. Kırk beşin üstündeydi. Komünistti, Mihail Frunze'nin birlikleri, 1919 yılının Temmuz ayında, Ufa'ya hücuma hazırlandıkları sırada partiye üye alınmıştı. O zamanlar, çarpışmalardan önce, şöyle bir dilekçe ile Komünist Partisi saflarına girmek bir gelenek olmuştu: "Başıma bir hal gelirse beni Komünist Partisi üyesi saymanızı rica ederim."

Solomentsev, sivil yaşamında, dünyanın en barışçı mesleklerinden birinde çalışıyordu. Şehir Halk Şûrasının Bayındırlık kesiminde şube şefiydi. Gönüllüler Taburunda politik yönetici oldu.

Tabur herhâlde gönüllüler taburu olduğu için, birçokları kendisine, "Solomentsev Yoldaş!" diye hitap ederdi.

Beğeniyle dinlerlerdi onu. Sesinin kendine özgü bir tonu olmasından mı, sıcak içten konuşmasından mı, kim bilir. Başkalarının da aynı konudaki konuşmalarını dinlemesine dinlerlerdi ama,

bazen biçimsel olarak, disiplini bozmamak için. Solomentsev'i ise istekle beğeniyle dinlerlerdi.

Gönüllüler, her zorluğa alışıldığı ölçüde siperlerine alışmışlardı. En başta, taburun savunmakla görevli olduğu kesim sakindi. Komutan, herhâlde bu yüzden, gönüllüleri buraya yerleştirmiş, sağ ve sol kanatlarını "gerçek" birliklerle pekiştirmişti.

Ne var ki, sükûnet ancak üç gün sürdü. Almanlar, kısa, fakat şiddetli bir topçu ateşinden sonra, savunmada gedik açma deneyine giriştiler.

Çetin bir gün geçirdiler. Adsız derenin kıyısında, üç Alman tankı tutuşmuş yanıyordu. Koyu mavi bir duman bütün ovaya yayıldı. Etrafta bir köy demirci dükkânının kokusu vardı. Duman dağıldıktan sonra, hakî üniformalı cesetler çıktı ortaya. Bunlardan biri on metre ötedeydi, postallarının yıpranık pençeleri görünüyordu.

Tabur da kurbanlar verdi. Tabkom (Tabur Komutanı) Yüzbaşı Kirpiçov'la gönüllülerden ressam Pötar Aleksandroviç Minaev ölenler arasındaydı.

Gönüllülerin siperleri efsunlanmış gibiydi, Almanlar üç günde yedi çıkış yapmalarına karşın hiçbir başarı elde edemediler, siperlere ulaşamadılar.

Solomentsev, dingin bir sesle konuşuyordu:

— Onlar, yine saldıracaklar elbette. Durum şu: Ne onlar siperlerimize gelebiliyor, ne de biz geri çekilebiliyoruz!

Ve birden konuyu değiştirdi:

— Şimdi neyi özlüyorum, biliyor musunuz? Moskova'da evimde olmayı ve oradan derhal Sanduni Kaplıcalarına gitmeyi. Daima üçümüz giderdik: Ben, başmuhasebeci Kotov ve çiçekçi Juharev...

Tank uğultuları duyuldu. Solomentsev, dingin bir sesle:

— Geliyorlar, dedi, iş başına yoldaşlar.

Öndeki tank T-IV, hızla ilerliyordu, çamurlukları, tekerleklerinin hemen hemen yarısından fazlasını örtmüştü. Uzun namlusu susuyordu, sanki Sovyet erlerinin ateşe başlamalarını bekliyordu. Ardından, biraz yanlarda, orta boyda üç tank T-III geliyordu. Bunlar, önde gideni koruyor ve rastgele ateş ediyorlardı.

Solomentsev:

— Ah, sersemler... Korkuyorlar, diye bağırdı.

Feliks Martinov, o sırada tehlike diye bir şey düşünmüyordu, buna vakti yoktu. Patlayıcı madde ile dolu şişelere ve önceden hazırladığı bomba dizisine bir göz attı.

Biraz sonra, daha dört Alman tankı belirdi. Öndekileri kovalıyormuş gibi hızla ilerliyorlardı.

Solomentsev:

— Ateş! komutunu verdi.

Üç tank daha göründü. Taburun karşısında şimdiye dek böyle bir şey görülmüş değildi.

Feliks Martinov, komutu duymadı, hissetti ve şunu anladı ki, bu tanklardan hiç olmazsa birisi durdurulmazsa, olasılıkların en korkuncu başlarına gelecek; arkadaşları makineli tüfek ateşi altında geri kaçmaya başlayacaklar ve hepsi de kurşun yağmuru altında can verecek, tankların altında ezilecek.

Öne sürünmeye başladı. Ne düşmanın ne de kendikilerin ateş seslerini duyuyordu, tankın geniş çelik göğsünden başka hiçbir şey görmüyordu. Hafifçe doğruldu, olanca gücü ile bombaları sağ tırtıla fırlattı. Sonra ıslak toprağa âdeta yapıştı. Tek bir şey gördü: Tank yanıyordu.

Yine sürüne sürüne geri, arkadaşlarının yanına döndü. Sipere kaydı ve soluk soluğa:

— Tamam! dedi.

Bu sırada korkunç bir gürleme oldu ve Feliks kendini kaybetti.

Kendine geldiği zaman, gündüz müydü, gece miydi, anlaya-

madı. Homyakov, yanı başında bir şeyler yapıyordu. Başını daha da kaldırınca bir ölüyü siperden çıkarmakta olduğunu gördü. Solomentsev'di bu.

Feliks, "Vitya!" diye haykırmak istedi. Beceremedi, sadece boğuk bir hırıltı çıktı ağzından. Homyakov bu hırıltıyı duymuştu:

— Vitya, yardım et bana...

Fakat, Homyakov, ona değil, siperin önünde yükselen toprak yığınına doğru bakıyordu. Feliks de baktı. Orada bir Alman askeri vardı, derin bir huzur içinde sigarasını içiyordu.

Cephe Karargâhı ile kanatlardaki kuvvetler arasında bağlantı 7 Ekim'de kesildi. Kuşatılan 19. Ordu birlikleri üzerinde 8 Ekim'de Sovyet uçakları belirdi, yiyecek ve cephane attılar. Uçaklar 9 Ekim'de de göründüler, düşmanı bombardıman etmek için batı yönünde uçtular.

Ordunun kuşatıldığını kesinlikle anlayan Lukin, küçük gruplar halinde çekilme emrini verdi. 11 Ekim gecesi zifiri karanlıkta, Lukin, karargâhını bulamadı, yalnız kaldı, sabahleyin bir Alman kurşunu dirsek sinirini kopardı. Bereket versin çok geçmeden, çocuk denecek yaşta iki hasta bakıcı kızla karşılaştı. Bunlar, ilk önce generalin kaputunu çıkarmak için çaba harcadılar. Başaramadılar. Bunun üzerine Lukin, kaput yenini dikiş yerlerinden kesmelerini emretti. Kumaş kalındı, makasla kolay kolay kesilmiyordu. Hasta bakıcılar yarayı buluncaya kadar, hasta çok kan yitirdi. Lukin, bir şeyler yapmak için canla başla çalışan, fakat deneysiz olan tedavicilerini boyuna cesaretlendiriyordu.

— Kızlar, başımda bir çınlama var... Sanki müzik...

Nihayet yarayı sardılar. General kalktı, ne var ki ayakta duramıyordu.

— General Yoldaş, sizi biz taşıyacağız. Yatın kaputunuzun üzerine.

Lukin, kızların, kendisini taşıyamayacaklarını görüyordu:

— Kızlar, haydi, uzaklaşın. Benimle birlikte ölmeye mi niyetlendiniz yoksa...

Fakat, hasta bakıcılar inattı, generalin ağır, sağlam vücudunu ıslak topraktan kaldırdılar. Her sallantıda, generalin bir süre önce kırılmış olan bacağı daha şiddetle ağrıyor ve bu ağrı tepesine vuruyordu. Lukin şakacılık ve kendisini alaya alma yeteneğini henüz yitirmemişti:

— Yürümeyi tamamıyla unuttum artık, diye gülümsedi bir aralık. Aklından, "Bu körpecik kızlar benim yüzümden ölüp gidecekler..." düşüncesi geçti.

— Kızlar, bırakın beni, uzaklaşın buradan...

Lukin, kızlardan birine, içinden "düğme" adını takmıştı. İşte bu "düğme" hayret dolu bir sesle:

— Nasıl olur, General Yoldaş! dedi.

Bir tepeye vardılar. General birkaç adım yürüdü:

— Burası kuru, dedi.

Bu sırada, yakınlarında bir mayın patladı. Kızlara bir şey olmadı ama, bir demir parçası generalin yine sağ bacağına saplandı.

Tepeyi aşmak gerekiyordu. Hasta bakıcılardan biri yarayı sarmaya daha büyük bir azimle girişti. Anlaşıldı ki, bundan önceki sargılama sırasında Almanlardan çok generalden korkmuştu. Öteki kız, bir aralık ortadan kayboldu. On dakika sonra iki komutanla döndü. Yakındaki yeraltı barınağında, İstihbarat Şubesi Komutanı ağır yaralı olarak yatıyordu. Bu komutanlar onun emrindeki subaylardı. Lukin, onların yardımı ile yeraltı barınağına taşındı. Hasta bakıcılar, durumdan memnun, Lukin'in iki yanında yürüyorlardı. General, yine:

— Uzaklaşın buradan, kızlar, dedi.

"Düğme", gülerek:

— Olur mu hiç, General Yoldaş! diye yanıt verdi.

Mojin, generale döndü:

— Bir uçak gönderecekler, Mihail Födoroviç. Bir kurtuluş çaresi bulunacak elbette...

Lukin, Mojin'i daha Sibirya'dan tanıyordu. Ormandaki bu beklenmedik karşılaşma onu pek sevindirmişti.

Komutanlardan biri:

— Burada yemek de var, dedi generale, doyurun karnınızı...

Bir silah sesi duyuldu, ardından bir ikincisi... Ve yeraltı barınağı yakınlarından Almanca konuşmalar yükseldi.

General hafif bir sesle:

— Gittik uçakla, ha? diye söylendi ve ekledi: Hemen çıkalım buradan. Yoksa bombalarla havaya uçururlar bizi....

Ve ardından uyarıda bulundu:

— Mojin'in İstihbarat şefi olduğunu söylemeyin sakın... Sakın...

Öyle bir bomba patlaması oldu ki, Lukin, yeraltı barınağı tavanının tamamıyla kendi üzerine düştüğünü sandı.

"Neredeyim? Bu iskemlelerin arkalıklarından neden Alman subay ceketleri sarkıyor. Demek ki ben, tutsağım. Korkunç şey bu! Başım dönüyor... Orada inleyen kim? Neden kimse onun yanına gitmiyor?.. Saat kaç acaba? Biri gelse bari. Şimdi biri daha inliyor. Kaç yaralı var burada? Hepsi mi Alman? Biri geliyor. Hayır, yanıma değil. Su, su... Yanımda yatan kim? Bir Alman. Ne gözleri görünüyor, ne de burnu... İyice benzetmiş bizimkiler... İnleyen kim?"

Sağ kolu olmayan, bir bacağı sargılı yaralı bir Alman, koltuk değnekleriyle Lukin'in yanından geçti. Koridordan sesler geldi. Herhâlde Almanlar, yaralıya, yatağından kalktığı için çıkışıyorlardı. Gerçekten de öyleydi: Bir hasta bakıcı yaralıyı getirdi, yatağına yatırıp örttü, sert sert bir şeyler söyledi, çıktı, bir sürahi ile Alman'a su getirdi.

"Ben de isteyeyim mi acaba? Susuzluktan yanıyorum. Allah kahretsin bunları... Peki ama, istersen n'olacak? Ödün vermeye kolaycacık sapıyorsun, Mihail Födoroviç... Kimden isteyeceksin suyu? Düşmandan... İyi ama hasta bakıcı düşman mı ki? Ben yaralıyım, o hasta bakıcı... Bana su vermekle yükümlü. Dışarı gitti. Defolsun. Başka şeyler düşünmeliyim. Ne yapısı acaba bu? Pencerelerinden okulu andırıyor. Yakında yapılmış. Güzel bir okul... Gene uyku bastı. Neredeyim ben? Bu Alman üniformaları ne arıyor burada?.. Aman ne hızlı uçuyor bu uçak. Ay, ne hoş uçuyor... Tutsak olmak ne korkunç şey... Tutsak edilen kim?... Çok sarsıyor... Sayı saymaya çalışacağım..."

Lukin, yine zifiri karanlık uçuruma yuvarlandı.

Hastane saat yedide canlandı. Hasta bakıcılar, hastane odası olarak kullanılan sınıflarda dolaşmaya başladılar. Bir odada parke rendeleniyordu. Sanki testereyle kemikli et kesiliyordu. Aşağıda kapı çalınıyordu.

Tavandaki mavi lamba göz kırptı ve söndü ve dışarının hâlâ karanlık olduğu ortaya çıktı.

Gece koridora çıkmış olan koltuk değnekli Alman, Lukin'in yanına gitti, gözlerini generale dikti ve sonra bir çığlık kopardı.

Hasta bakıcılar koşuştular, yaralılar yataklarında kıpırdadılar. Alman, çığlık çığlığa bağırıyor ve koltuk değneklerini yere vuruyordu:

— Ruse! Ruse!

Bu Alman, Valter Hesler adlı bir yüzbaşıydı, "Kraft Durh Froyde" eylemcilerindendi, bin dokuz yüz otuz dörtten beri Nasyonal Sosyalist Partisi üyesiydi, paraşüt taburu komutanıydı, Narvik ve Girit kahramanıydı. İşte böyle bir Alman'ın yattığı odaya, hemen hemen yanıbaşına bir Rus'u yatırmışlardı. Öfkesi bundandı.

— Anlıyor musunuz, sayın subaylar, bir Rus'u... Protesto ediyorum... Şikâyet edeceğim... Bu Rus'un buradan derhal, şu anda

uzaklaştırılmasını istiyorum! Rezalet bu! Derhal alınmazsa ben atacağım onu buradan! O! Allaha şükür kuvvetim var daha...

— Bay Yüzbaşı, er değil bu adam, general...

— Daha kötü ya... Herhâlde, herhâlde değil, mutlaka komünisttir.

Hasta bakıcı gitti bir hemşire ile döndü. Hemşire, Lukin'in yanına giderek, kapalı gözlerine kinle baktı, dudakları bir çizgi halini almıştı. Hasta bakıcılara sert bir sesle, henüz baygın yatan generali koridora götürmelerini emretti.

Lukin'in, ne gözleri, ne de burnu görünen yatak komşusu, birden sesini yükseltti:

— Bırakın onu, diye bağırdı. Yüzbaşı Hesler, bu yaptığınız yakışıksız bir davranıştır...

— Nasıl cesaret ediyorsunuz bunu söylemeye?...

— Ediyorum. Hemşire, Başhekim Herr Nelte'ye rica edin de yanıma gelsin!

— Başüstüne Herr Albay...

— Ve Yüzbaşı Hesler'e de söyleyin ki, uyumama engel oluyor...

Doktor Nelte yanında iki kişi olduğu halde odaya geldi. Birinin beyaz hastane mantosunun altında general üniforması açıkça belli oluyordu. Dudakları narçiçeği renkliydi.

General, ilk önce albayın yanına gitti, elini alnına koydu ve yumuşak bir sesle sordu:

— Bugün daha iyisin, değil mi, Kurt?

— Sen misin? Buradaki bu şamata olmasa daha iyi olacağım.

— Gereken işlem yapılacaktır, Kurt...

General hâlâ baygın yatan Lukin'e baktı ve gözlerini Başhekim Nelte'ye çevirdi. Doktor, hemşireye döndü:

— Enjektörü verin bana.

Ve enjeksiyonu kendisi yaptı. Lukin gözlerini açtı.

Alman general Rusça konuşmaya başladı:

— Nasılsınız? Bazı sorularım var. Yanıtlayabilir misiniz?

— Sorunuza bağlı.

— Hangi birlikler vardı?...

— Askerî birliklerle ilgili hiçbir sorunuzu yanıtlamayacağım.

— Neden?

— Üniformanıza bakılırsa siz de generalsiniz. Benim yerimde siz olsaydınız ne yapardınız?

Alman sustu, kalın narçiçeği dudaklarını sımsıkı kapattı, bir şeyler hesaplıyormuş gibi dikkatle Lukin'e baktı ve sonra nezaketle:

— Siz bilirsiniz, dedi ve çıktı.

Oda sessizdi. Almanların gözleri Rus Generaldeydi. Çoğu iki generalin neler konuştuklarını bilmedikleri halde, Rus'un, Merkez Orduları Grubu Komutanlığı temsilcisiyle onurlu konuşması dolayısı ile ona saygı ile bakıyordu.

Lukin'in sağ bacağındaki ağrı artmıştı. Hele ayağının başparmağı zonkluyordu. Büyük bir zorlukla doğruldu, sağlam sol eliyle kaputunu ve battaniyeyi yana çekti ve ancak o zaman sağ bacağının bulunmadığını anladı.

Kapı ardına kadar açıldı, Yüzbaşı Hesler, dengesini yitirerek boylu boyunca yere yuvarlandı. Elinden fırlayan koltuk değneğini alıp doğrulmaya çalışırken bir daha düştü. Oturduğu yerden haykırmaya başladı:

— Kulaklarımla duydum... Şimdi... Bizim öncü birliklerimiz Moskova'ya girmiş... Moskova'ya!..

Oda yine uğultuyla doldu.

— Moskova! Moskova! diye haykırdı.

Lukin inanmıyordu. Sevinçten çılgına dönen bu küstah ve zavallı Hitlerciye inanamazdı. İnanamazdı. Çünkü, Almanların Moskova'yı ele geçirmeleri olanaksızdı, aklın alacağı bir şey değildi. İnanamazdı, çünkü Hitlerci ordunun öncü birlikleri Moskova'ya

girmeye muvaffak olsalar bile, başkenti savunma savaşları, bu ölüm kalım savaşları sürüp gidecekti. Kısacası inanmıyordu buna.

İnanmadığı halde, bir an içine korku düştü. Parmakları sargısı üzerinde dolaşmaya ve sonra sargıyı çözmeye başladı. Bunu niçin yaptığının bilincinde değildi. Fakat, yapması gerekiyordu, yapmasaydı, beyni ve kalbi, içindeki derin acıya dayanamayacaktı.

Ve General Lukin yine bayıldı.

MOSKOVA'DA

Tüm Rusya'yı kar örtmüştü...

Erken başlayan soğuklar gittikçe şiddetleniyordu.

İnsanlar, daha sabahın köründe hoparlörlerin altlarında toplanıyorlardı.

Sessizce, cephe haberlerini beklemeye başlıyorlardı. "Askerî birliklerimiz, sayıca üstün düşmanla çarpışa çarpışa, Kubinka'nın batısındaki Dorohova kesimine çekilmek zorunda kalmışlardır."

— Geçen yıl Kubinka'da yazlıktaydık. Oh, yarabbi...

"Düşman, Borovsk bölgesinde, büyük kayıplar pahasına, birliklerimizi Protva çayına, daha sonra da Nara çayına doğru geriletmiştir."

— Biz yazın Naro-Fominsk'ta yazlamayı düşünüyorduk, kocamın orada yakınları var. Ah, ne temiz hava orasının havası...

— Orada mikro-iklim var, diyorlar...

— Susun yahu. O-o-o-o...

"Volokolamsk yönünde..."

"Yahroma... Yuhnov... Medin..."

"Dikkat, dikkat!.. Devletimizin karşı karşıya bulunduğu bu tehlike karşısında, yurdumuz, her birimizden, bütün güçlerimizi seferber etmemizi, yiğitlik, kahramanlık ve dayanıklılık göstermemizi istiyor... Yurdumuz, bizleri, sevgili Moskova'mıza doğru yönelmiş olan, faşist ordularının karşısına sarsılmaz bir kale gibi di-

kilmeye çağırıyor. Şimdi, her zamankinden daha fazla uyanıklık, çelik disiplin, örgütlülük ve eylem azmi gerekiyor."

"Devlet Savunma Komitesinin kararı gereğince, Moskova ve civarı, 20 Ekim'den itibaren kuşatılmış bölge ilan edilmiştir."

— Doğru bir karar.

Doğuya doğru aralıksız taşıma araçları gidiyordu. Çocuklar ve kadınlar götürülüyordu. Fabrikalar ve enstitüler Ural ve Sibirya'ya taşınıyordu.

Öte yandan, Moskova'ya Ural ve Sibirya'dan tümenler geliyordu hızla.

Alman uçakları, 6 Kasım akşamı Başkent'e sokulma deneylerinde bulundu. Uçaksavar bataryalarının ateşiyle karşılandılar. Mermi parçaları asfalta düşüyordu.

"Hava saldırısı tehlikesi sona ermiştir!" bildirisi üzerine çocuklar mermi parçalarını toplamak için dışarı fırladılar. Artık bunlarla çocuklar ve kapıcılardan başka kimse ilgilenmiyordu.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin yirmi dördüncü yıldönümü kutlanıyordu. Yirmi dördüncü yıldönümü... Ne kadar kısa bir dönem...

Bolşoy Tiyatro salonundaki kutlama töreninde hazır bulunanlar, tören başlamadan önce koridorlarda ne sıcak, ne candan bir havanın hüküm sürdüğünü bilirler. Bütün memleketin tanıdığı ünlü kişiler, halk komiserleri, işletme, örgüt, yöneticileri, seçkin işçiler, kolhozcular, bilim adamları, artistler ve sanatçılar buralarda selâmlaşır, kucaklaşırlar.

İçlerinden bazıları, daha önce aralarında aylarca tartıştıkları halde, bir türlü çözemedikleri işletme ödevlerini burada beş dakika içinde anlaşıp çözerler. Arkadaşlık ve birlik havası, anlaşmalarını zorlaştıran o küçük engellerin ortadan kaldırılmasına yardım eder.

"Mayakovski" durağında metro sessizdi. Uçaksavar bataryalarının patlayışları bile duyulmuyordu, metro o denli derinlikteydi.

Elektrikli tren durdu. Hükümet üyeleriyle Devlet Savunma Komitesi üyeleri ve Stalin trenden indiler. Alkışlar sessizliği bozdu. Stalin elini kaldırdı: "Yapmayın... Alkış zamanımız değil."

Arhangelsk'te, Kazan'da, İvanovo'da, binlerce şehir ve köyde, alay, tümen, kolordu ve ordu karargâhlarında, gemilerde ve denizaltılarda, tank fabrikalarında, batıya ekspres hızı ile gelmekte olan trenlerde, askerî hastanelerde, kısacası, radyosu bulunan her yerde insanlar, birbirlerine:

— Daha yavaş konuşun, daha yavaş... diyorlardı.

Stalin'in konuşması her an bekleniyordu.

Boğuk ses, memleketin her yanına umut ve güven yayıyordu:

— Sovyet cephe gerisi, hiçbir zaman şimdiki kadar sağlam olmamıştır. Bizim şimdiye dek yitirdiğimiz topraklar kadar toprak yitirmiş olan başka bir devlet, herhâlde böyle bir sınava dayanamaz, çöker...

"Doğru söylüyorsun, Stalin Yoldaş, haklısın!"

— Saldırgan Almanlar, Sovyetler Birliği halklarına karşı bir yoketme savaşı yürütmek istiyorlar. Pekâlâ, mademki istiyorlar, isteklerini yerine getireceğiz..."

"Getireceğiz!"

— Alman işgalcilere aman vermeyeceğiz! Alman işgalcilere ölüm!

"Ölüm! Fitil fitil burunlarından getireceğiz!"

Dinlenmeden sonra, neşeli bir ses gürledi:

— Sovyetler Birliği Halk artisti Maksim Mihaylov...

Alkış tufanı...

— "Vdol Pitarski" şarkısını söyleyecek...

— Duyuyor musunuz, yoldaşlar? Duyuyor musunuz? Mihaylov şarkı söylüyor! Demek ki, işler yolunda...

— Elbette yolunda! Ne sandındı sen!

Kemiklere işleyici soğuk bir yel esiyor. Kızıl Meydan'da, birer heykel gibi hareketsiz duran erlerin yüzlerine kar tanelerini savuruyor.

Moskova, kurşun renkli bulutlarla örtülü.

"Belki böylesi daha iyi... Görüş ufku dar..."

Saat on. Mozole tribününe ilk çıkan kim? Yasa?

Budyoni, Spas Kulesi kapısında at üstünde göründü.

— Sovyetler Birliği Mareşali Yoldaş, tören kıtası, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin yirmi dördüncü yıldönümü onuruna dizide. Tören komutanı: Moskova Garnizon Komutanı Tümgeneral Artemiev.

— Merhaba yoldaşlar!

— Merhaba Sovyetler Birliği Mareşali Yoldaş!

— Bayramınız kutlu olsun.

— Uraaaaaaaaaaaaaaa!

Ve nutuk:

— Düşman, bazı korkmuş aydıncıkların sandıkları kadar güçlü değil... Kızıl ordu, kızıl file erleri, komutanlar, politik yöneticiler, erkek ve kadın partizanlar, yoldaşlar, bütün dünyanın gözleri, saldırgan ve soyguncu Alman sürülerini yok etmeye yetenekli bir kuvvet olarak, size çevrilmiş bulunuyor. Tutsak edilmiş Avrupa halkları, gözlerini, kendilerinin kurtarıcıları olarak, size çevirmiş bulunuyor. Yüce kurtarıcılık görevini sizler yüklenmiş bulunuyorsunuz. Bu göreve layık olduğunuzu gösteriniz. Sizin verdiğiniz savaş bir kurtuluş savaşıdır, haklı bir savaştır. Ulu atalarımız Aleksandr Nevski'nin, Dimitriy Donski, Kuzma Minin, Dimitriy Pojsrski, Aleksandr Suvorov ve Mihail Kutuzov'un yiğit kişilikleri bu savaşta sizi esinlesin! Yüce Lenin'in zaferden zafere koşan bayrağı üzerinize kanat gersin!...

Borodin Ovasında yine savaş var. Moskova önlerindeki köy ve şehirlerde savaş.

Doğrul ey büyük ülke,

Ölüm-kalım savaşına!

Geçit töreninden, Kızıl Meydan'dan doğruca savaşa, Nara, İs-t-ra nehirlerinden, Moskova-Volga Kanalı'ndan, Krükovo ve Dubsokovo yakınlarından geçen cepheye gittiler.

Birçokları zaferi görmedi.

Moskova dayandı.

16., 19. ve 4. Orduların, Viyazma civarında kuşatma çemberinden kurtulmuş, ölmüş, kendilerinin kabahati olmadan tutsak düşmüş erleri, subayları ve generalleri, görevlerini yerine getirdiler, böylece Moskova'nın dayanmasına yardım ettiler.

Onlar son kurşunlarına, son damla kanlarına kadar dövüştüler. Yaralı olarak dövüştüler, ölürken dövüştüler. Yirmi sekiz Alman tümeninin saldırısını durdurdular, Viyazma yakınlarında durdurdular, "Tayfun"un durdurulmasına yardım ettiler. Bu sırada diğer ordular, büyük zaferin kazanıldığı çarpışmalara hazırlanıyorlardı.

Şan ve şeref onlara, Moskova'yı savunanların, Moskova'yı ayakta tutanların tümüne şan ve şeref!

"ÇEKİL BAŞIMDAN - VLASOV - ÇEKİL!"

Tutsaklığın acılı kara günlerinde korkunç, dayanılmaz olaylar meydana geliyordu.

Viyazma'daki, Lukin'in yatırıldığı savaş tutsakları hastanesine, topçu Albay Evgeniy Nikolay Miyagkov'u getirdiler.

Kendisini bir Sovyet doktoru muayene etti:

— Bacağınız kangren olmuş... Anlıyor musunuz?

— Biliyorum, doktor.

— Bacağınızın kesilmesi gerekiyor.

— Yukarıdan mı?

— Dizin yukarısından.

— Mademki gerekiyor... Kesmezseniz ölür müyüm?

— Mutlaka... Kangren bu...

— Keserseniz yaşayacak mıyım?

— Kesinlikle bir şey söylenemez.

— Yaşama şansı var mı yani?.. Biraz olsun?

— Elbette var, Evgeniy Nikolayeviç. Hem de çok.

— Kesin öyleyse.

— Yalnız bende, anestize edecek (duyumları duyumsuzlaştıracak) hiçbir şey yok. Anlıyor musunuz hiçbir şey...

— Uyuşturucusuz mu?

— Evet.

Doktorlar, Sovyet doktorları, savaş tutsakları. Hemşireler de öyle. Başhemşire ise Alman. Denetim için görevli. Albay doktora yalvarıyordu:

— Doktor, sevgili doktorcuğum, bir an önce kes. Çok rica ederim, bir an önce bitsin bu iş.

Kızlar ağlıyorlar. Enstrümanları verirken de ağlıyorlar. Albay durmadan rica ediyor.

Sırık gibi Alman kadınının kaşları çatık, gözlerinde can sıkıntısı belirtileri. Başlangıçta susuyordu. Sonra operatörü mahmuzlamaya başladı:

— Şnel!... Şnel!...

Tenteneli mendili ile albayın alnında biriken terleri silmeye koyuldu. Ve dayanamadı... Düştü.

Miyagkov, geceleyin kendinden geçti. Durmadan sayıklıyordu:

— Marusya, Marusya...

Alman kadın sık sık yanına geliyor, su değil, onun emriyle yaban mersininden hazırlanmış şurup veriyordu.

Yaralılar, onun, birkaç kez, "Mayn liber! Mayn liber!" dediğini duydular.

Albay sabaha ulaşamadı.

Lukin'i, Viyazma'dan, beş tonluk bir kamyonla Smolensk'e götürdüler. Sedyeyi kamyonun tabanına koymuşlardı. Yandaki peykelerde oturan Almanlar, çizmelerini, her iki yandan sedyeye dayamışlardı. Bir çizme, Lukin'in çenesine uzanmıştı ve o, silinmiş kabaraları görüyordu. Yol bozuktu, çamurlar topaç topaç olmuş ve bu topaçlar soğuktan taş kesilmişlerdi. Kamyon, sarsıla sıçraya ilerliyordu. Almanların çizmelerini sedyeye dayamaları boşuna değildi. Bu sarsıntıyı ilk kez duymadıkları belliydi.

Bu yetişmiyormuş gibi, hareket ettiklerinden biraz sonra bir de şiddetli bir fırtına çıktı.

Askerler, birer birer kabine geçip ısınıyorlardı. İkide bir mataralarını ağızlarına dayıyor, sandviç çiğniyor, sigara içiyorlardı. Lukin, "Yahu, müsaade edin de bir nefesçik ben de çekeyim." dememek için kendini güç tutuyordu.

Yanmış yıkılmış Smolensk'e girdiler. 16. Ordu Komutanı General Lukin, sanki harabelerin bulunduğu yerde, daha geçenlerde, gönderilen yardımcı kuvvetleri teslim almıştı. O zaman Gorki'den iki bin er, subay ve politik yönetici gelmişti. Çoğu işçi ve komünistti. Bunları, yakıcı stepte su dağıtır gibi, alaylara yirmişer, otuzar bölüştürmüşlerdi. Ve çoğu yaşlı olan ve iç savaştan sonra er giysilerini soyunmuş bulunan bu insanlar mucizeler yarattılar; yiğitçe çarpıştılar ve en önemlisi, geri çekiliş yorgunluğu içinde olan erleri büyük bir beceriyle dinçleştirdiler. Almanlara da, Rusya'nın eğlenceli bir gezi yeri olmadığını kanıtladılar.

"Smolensk'i anımsayacaksınız! Hiçbir zaman unutamayacaksınız!"

Alman muhafızlar arasında bir tartışma başladı: Tutsak gene-

rali nereye götürmeliydiler? Alman hastanesine mi, yoksa Rus savaş tutsakları hastanesine mi? Viyazma'dayken bunu belirtmemişlerdi kendilerine.

Komutan durumundaki:

— Rusların hastanesine çek! emrini verdi.

Tıp Teknikumu binasına yerleştirilmiş olan hastaneye varıncaya kadar kamyon bir hayli sarsıldı, sıçradı.

Almanlar, kamyondan indirdikleri sedyeyi, dış kapı önünde yere koydular.

Lukin, başını kaldırarak etrafına bakındı. Beş-altı metre ötesinde, üzerleri karla örtülü cesetler yatıyordu. Üstüste depolanmış gibiydiler. En üstteki ikisi, yeni getirilmiş olacak ki, henüz karla örtülmemişlerdi, çırıl çıplaktılar.

İki Kızıl Ordu eri geldi. Sıskaydılar, kolları uzamış gibiydi. Sedyeyi zorlukla kaldırdılar, yalpalayarak yürüdükleri ve birbirine ayak uyduramadıkları için sedyeyi sarsıyorlardı. Kamyondaki Almanlardan biri:

— Duydun mu, Gerasimov, general... dedi.

— Generalse general...

İçerisinin de dışarıdan farkı yoktu. Hatta içerisi daha da soğuktu, tuğla duvardandı, herhâlde.

Dayanılmaz bir ceset kokusu vardı. Hasta bakıcılar daha fazla yürüyemediler ve sedyeyi, ince bir buz tabakası ile kaplı tabana bıraktılar. Yerdeki ince buz tabakası, donmuş kandan donuk bir renk almıştı.

Hasta bakıcılardan biri, nefes nefese döşemeye oturdu. İkincisi, "Gidip sorayım." dedi ve ayaklarını sürüyerek uzaklaştı.

Pamuklu hırka giymiş bir kadın geldi. Başını kahve renkli bir yün baş örtüsü ile sarmıştı. Eğildi. Lukin, Elizaveta İvanovna Serdükova'yı hemen tanıdı. O beş hanelik mahallede görüşmüşlerdi.

— General Yoldaş...

— Yine karşılaştık, Elizaveta İvanovna...

Doktor, hasta bakıcılara:

— Kaldırın, kaldırın, dedi.

İkinci kata, yaralılar arasındaki daracık patikadan çıktılar. Basamaklar, merdiven sahanlıkları, her yer, her yer yaralıyla doluydu. Koridoru, insanlar üzerinden atlaya atlaya geçiyorlardı. Biri yalvardı:

— Dikkatli olun çocuklar, ezeceksiniz beni.

Biri sert sert:

— Kör müsün be, bastığın yeri görmüyor musun? diye bağırdı.

Pencereler buzluydu. Duvarlarda rutubet lekeleri vardı, bazı yerlerde yüzlerce insanın soluklarından sular sızıyordu.

Serdükova önde yürürken konuşuyordu:

— Şimdi, şimdi... Azıcık daha dayanın... Sizi İvan Pavloviç Prohorov'un yanına yerleştireceğim. Tanıyor musunuz onu?

Nasıl tanımazdı General Prohorov'u? İlk önce 16. daha sonra da 20. Ordu topçu komutanıydı. Sadece 19. Orduda beraber değildiler.

— Burada mı o?

— Burada, burada...

Lukin'i karyolaya yerleştirdiler, üzerine battaniye, en üste de kaputunu örttüler, sarıp sarmaladılar.

— Merhaba, İvan Pavloviç?

— Mikail Födoroviç! Tanıyamadım seni... Nereden böyle?

— Oradan, İvan Pavloviç... Sigaran var mı?

— Üç gün önce sonuncusunu içtim...

İçi tarifsiz bir hüzünle doluydu. Üstelik, sağ ayağının baş parmağının sancısı bir türlü durmuyordu, tutup koparası geliyordu. Fakat, koparacak bir şey yoktu ki... Kolu da dirsekten bükülmüyordu. Nereye koyacağını bilemiyordu bu kolu.

— Mihail Födoroviç, ne var ne yok? Ne yapıyorlar?

— Elizaveta İvanovna anlatsın.

— Korkunç... Hemşire biraz önce anlattı. Kiev şosesinde bizimkileri götürüyorlarmış... Bugün soğuk sıfırın altı yirmiydi. Arkalarından bir Alman arabası yetişmiş kendilerine. İki yana çekilememişler. Yol buz tutmuş. Bizimkiler yalın ayak. Ayakları kaymış, düşmüşler. Arabadan makineli tüfekle ateşe başlamışlar. Hemşire buralı, Smolensklidir. Karşıdan geliyormuş. Bir şans eseri kurtulmuş. Yol ve ova cesetle dolmuş. Mihail Födoroviç nedir bunlar böyle?

Hemşire geldi. Gözleri yaşlıydı:

— Bir görseydiniz, General Yoldaş. Öyle korkunçtu ki... Kımıldayana basıyorlardı kurşunu...

— Mihail Födoroviç, İvan Pavloviç...

— Yine bir şey mi var, Elizaveta İvanovna?

— Bizim hemşire Lidoçka, o da buralıdır, size, evden, lahana çorbası getirmiş. Açsınız...

— Aç olmayan var mı ki, Elizaveta İvanovna?

— Lida ısıtacak... Gaz ocağında biraz gaz var.

Buram buram tüten çorbayı getirdiler.

— Buyurun, sevgili dostlar... Biraz sıcakça ama...

Tam bu sırada başhemşire geldi yanlarına. Alman. Hiçbir söz söylemeden tası aldı, kokladı:

— Nedir bu?

— Çorba.

— Ne demek çorba?

— İğrenç, kusturur insanı.

Ve çöp tenekesine boşalttı.

Çıkıp gitti. General Prohorov kızdı:

— Rezil kadın...

Lukin, hiç de gülecek halde değildi, ama güldü:

— Midelerimizi bozar belki de...

— Mihayil Födoroviç, elimde bir kuvvet olsaydı, bu kadını...

— Ama yok, İvan Pavloviç, yok...

Lukin'le Prohorov'u, bir akşamüstü Smolensk'ten yola çıkardılar. Düzgün Rusça konuşan, uzun boylu, sakallı birini yanlarına vermişlerdi.

— Sizin hemşerinizim ben, baylar. Adım, Speşev.

— Kim olduğunuz bizi ilgilendirmiyor... Nereye götürüyorsunuz bizi?

— Almanya'ya, baylar. Telâşlanmayın, ben beyazlardan değilim. Babam, bin dokuz yüz on yılında ayrılmış Rusya'dan. O zaman ben beş yaşındaymışım.

— Söyledik artık, kim olduğunuz ilgilendirmiyor bizi. Nereye gidiyoruz?

— Dedim ya, Almanya'ya...

— Hangi şehire?

— Vardığımız zaman öğreneceksiniz.

Tren Orşa'da durdu. Daha öteye gidemeyecekti. Partizanlar köprüyü havaya kaldırmışlardı.

— İyi çalışıyorlar, Mihail Födoroviç. Köprüleri, burunlarının dibinde kesip atıyorlar.

— Aslanlar...

Kendilerini, bekleme salonunun muşamba ile bölünmüş bir köşesine götürdüler.

Tam o sırada, bir haykırış yükseldi:

— Rus domuzlarına bakın nasıl özen gösteriyorlar! En sıcak yere yerleştirdiler. Oysa biz cepheye gidiyor ve bekleşiyoruz burada. Neden? Köprü onarılsın diye...

Yeni kaputlu, genç bir Alman subay muşambayı araladı. Pembe yanaklıydı, cepheye ilk kez gidiyordu herhâlde.

— Tabancamı bunların üzerine boşaltacağım şimdi.

— Bırak, Fridrih, değmez.

— General bunlar, galiba.

— Doğru, general... Görüyor musunuz, iki tane...

— Şimdi göstereceğim onlara ben... Kim olduğumu anımsasınlar...

Speşev azimli bir tutum içindeydi:

— Baylar, Berlin'e gidiyoruz? Almanların başkentini de göreceğiz. Bizim gazetelerin yazdığı gibi, Almanların inini...

Yanlarından bir Alman albay geçiyordu. Speşev ona koştu, bir şeyler söyledi. Genç subaylar derhal ortadan kayboldular.

Almanlar, savaş tutsaklarını, özellikle subay ve generalleri sürekli olarak aynı yerde tutmuyorlar, bir kamptan diğerine götürüyorlardı.

Lukin, 1942 sonbaharına kadar birçok kamp değiştirdi. Berlin'de, Lukenvalde'de, Sitenhors'ta, Vustrau'da bulundu.

Berlin kampının koridorunda oturduğu bir gün, General Karbişev'i gördü: Komutana götürülüyordu. Lukin bağırdı:

— Dimitriy Mihayloviç!

Karbişev başını çevirdi ve elini salladı:

— Merhaba, Mihail Födoroviç!

Bir şeyler söylemek istiyordu, fakat, muhafızı arkasından itti ve: "Şnel, şnel!" diye haykırdı.

Her gittiği yerde yaşam dayanılmayacak derecede ağırdı. Nerede olursan ol tutsaksın! Pis barakalarda, çürümüş samanlar üzerinde, tek yataklı hücrelerde hep tutsaksın! Tutsak her an arama-tarama ile, türlü türlü provokasyonlarla karşı karşıyadır. Doğru haber alma olanaklarından yoksundur. Bunun yerini söylentiler, bazen yersiz ve fantastik, kimi de umut dolu, fakat genellikle karamsar tahminler, öngörüler alır. Kısacası her an yoklamalar, denetimler uykusuzluk işkenceleri ve nihayet karabasanlı uyku... Kısacası, bitimsiz, acılı düşünmeler: Tutsak düşmemek için elinden gelen

her şeyi yapmış mıydın? Her şeyi? Ya yapmamışsan?

Tutsaklık özlem acısı demektir. Vatan özlemi, kendilerine ilişkin hiçbir şey bilmediğin yakınlarına özlem, orduya, işine özlem! Tek sözle, taş gibi içine çöken bir acı... Fakat bu korkunç, bu müthiş acıdan daha kötüsü de var. İnandığın, yoldaş, arkadaş, dost bildiğin bir adamın, hain, jurnalci, it olması...

Düşmana çalışmak çok acı. Zora dayalı, tutsakça emeğinle düşmana yardım ettiğinin bilincine varmak, kahredici... Ezici ve utanç verici... Hiçbir şey yapmamak daha da güç.

Her zaman düzgün giyimli, genç görünüşlü General Lukin'i eski dostlarından biri görseydi, gözlerine inanamazdı. Bir zamanlar, zamanından önce şişmanlamış, göbek salmış dostları onunla şakalaşırlardı. "Hele şuna bakın, "kurmaylığından" hiçbir şey yitirmemiş, tığ gibi, çakı gibi..." derlerdi. Lukin, gülümser ve: "İki tür sporu sevmem; atıştırmayı ve uykuyu. Hele öğle uykusunu..." diye yanıt verirdi.

Dostları tanıyamazlardı şimdi onu. Sakal bırakmıştı; gür geniş bir sakal. Kendisi de şaşıyordu bu kızılımtrak, kıvırcık sakala. Bir gün kırk yaşlarında bir tutsak yanına gelmiş ve: "Söyler misin bana, baba..." diye söze başlamıştı. Lukin, "Sana nasıl baba olurum" ben yahu! "diye gürlemişti. Ötekinden aldığı yanıt şuydu: "Sen bir ayna bulduğun zaman kendine bir bak hele. Tıpkı Brendey'sin..."

General üniforması yerine, yama yama üstüne vurulmuş, Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir Alman askeri ceketi taşıyordu. Eski Kayzer ordusu başkomutanı, savaştan ne kalmışsa, onarılıp depolanmasını emretmişti, bir gün gerekir diye. İşte, şimdi gerekli olmuştu da.

Bulunduğu her kampta en korkunç şey, bitimsiz açlıktı.

On beş yaşındayken, anası, Mişo Lukin'i Piter'de bir arabacılar lokantasının mutfağına çırak vermişti; odun kırsın, su taşısın, yer süpürsün, artıkları toplasın, patates soysun, balık temizlesin di-

ye... Lokanta sahibi, ona beş ruble aylık veriyordu. "Karnın toksa yaşıyorsun demek" sözü de cabasıydı. Bazen, lahana çorbası ve lapadan başka, salamlı sahanda yumurta yiyordu. Yanında, birçok müşterinin istediği gibi soğan. Kışın ve sonbaharda kuru soğan, baharda da taze soğan.

Lukenvalde'de sahanda yumurta bir hayaldi, her gün yığın yığın savaş tutsağı açlıktan ölüyordu.

Lukenvalde'de bir gün bir papaz belirdi. Nereden çıktı, kimse anlayamadı. Sadece şunu öğrenebildiler: Adı Hariton. Boy: Kilise direği. Saç ve sakal: Katran karası. Hafifçe kırçıl yalnız. Gözler: Kahverengi ve hüzün dolu. Sanki İsa'nın gözleri. Kalbe işleyen tatlı bir sesi var. Orada kışlar, Rus kışı değil elbet. Biraz kar, biraz soğuk. Geceleri beş-altı derece, sabahları sıfır derece. Ama, ne de olsa kış. Oysa, papaz Hariton başı açık dolaşıyor ince bir cübbe ile.

Bir barakadan çıkıyor, ötekine dalıyor. Mihail Födoroviç'in bulunduğu bütün kamplarda, Sovyet tutsaklarını, ötekilerden - Fransız, Leh, İngiliz ve Yugoslavlardan- dikenli telle ayırırlardı. Lukenvalde'de ise, tutsakların hepsi Sovyetti, sadece Rusları dikenli telle kuşatırlardı. Rusların barakalarına gitmek çok güçtü. Diğerlerinden daha sıkı bir denetim altındaydılar. Köpeklerin bile en yırtıcılarını onların barakalar için ayırırlardı. Oysa papaz Hariton, İsa gibi, engelsiz dalıp çıkıyordu bu barakalara. Sanki, kana sokulup çıkarılmış gibi kızıl küflü dikenli tel, onun karşısında yerlere kadar eğilip yol veriyordu kendisine.

Sabahları, yeni gelenler için ayin yapıyordu. Gözlerini gökyüzüne kaldırıyor, kandilden yayılan dumanlar arasında, titreyen sesiyle, "Orada ne hüzün var, ne inilti, sadece sonsuz bir yaşam..." diyordu.

Ondan sonra, ayağa kalkamayan, tırnakları ve dudakları morarmış, göğüsleri demirci körüğü gibi, kalpleri paralayıcı bir hırıltı ile inip çıkan, son nefeslerini vermek üzere olan diriler arasına gidi-

yordu. Soğuk ve yumuşak avucunu alınlarına koyuyor, "Günahlarını itiraf et, evlat... Acı çeken ruhunu huzura kavuştur," diyordu.

Birçokları, son dakikalarında ağlıyordu. Gurbet elde ölmek acıydı. En yakın insanlarının -ananın, babanın ve diğerlerinin- senin, çırıl çıplak, tabutsuz, dezenfeksiyon karışımı serpilmiş, bilinmeyen bir çukurda gömülü olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyeceklerini bile bile ölmek daha da acıydı.

Papaz Hariton baş ucuna çöker, gözyaşlarını siler, kupkuru, çatlak dudaklarınla öpmek için haçı uzatır ve: "Allah rahimdir," diye mırıldanırdı.

Tutsaklar, ilk günlerde bunun, günah itirafı için gestapo tarafından gönderildiğini sanmışlardı. Belki de günah itirafından sonra abver subayının yanına gidiyor ve son nefesinde kimin neler söylediğini anlatıyordu.

Türlü yollardan araştırmalar yaptılar. Bu tahminleri doğru çıkmadı.

Sonra şu kuşkuya kapıldılar: "Gerçekten de papaz mı bu adam? Belki de şarlatanın biri..." Fakat, bu tahminlerinin de yersiz olduğu sonucuna vardılar. Bir şarlatan, bir dalavereci ne kazanacaktı burada?

Mihail Födoroviç, papaz Hariton'la konuştu. Nerede okuduğunu, nerelerde papazlık yaptığını sordu. Onu dinsel ayinler konusunda ayrıntılı bir sınavdan geçirdi. Papaz, sınavı veremedi, dualarda da zayıftı.

— Ayinleri iyi bilmiyorsunuz, sizi ben papaz çömezi bile yapmazdım.

— Ben de olmazdım, General Yoldaş... Açıkça söyleyeyim, ben teknisyenim. Burada, insanların büyük, derin acılar çekerek öldüklerini gördüm. Onların kederlerini hiç olmazsa azıcık hafifletmek için ne yapmalıydı? Ne?

— Pekâlâ, güle güle, papaz Hariton. Sağlıcakla git.

Bu görüşmeyi dinlemiş olan İvan Pavloviç Pruhotov, uzun uzun güldü:

— Sende bu kadar derin din bilgisi bulunduğunu bilmezdim, Mihail Födoroviç... Meğer sen, koskoca bir din uzmanı, bir akademisyenmişsin...

— Bunlar çocukluğumdan kalma, İvan Pavloviç. Mahalle papazı, anneme: "Nastasya, oğlun maaşallah, pek yaman..." derdi.

— Ne yapalım bu papazı, Mihail Födoroviç?

— Hiç... Ne yapabiliriz ki... Abver subayına götürecek değiliz ya... Bir şey yapmak da gerekli değil. İnsanlar ölüp gidiyor. Bu adamcağız, inananların hiç olmazsa son nefeslerinde acılarını biraz hafifletiyor.

— Mihail Födoroviç, sende biraz din bulaşıklığı var galiba.

— Amma yaptın ha... Papaz Hariton -gerçek adını ancak şeytan bilir- bizden daha pratik çıktı. Bir şeyler yapıyor hiç olmazsa... Biz ne yapıyoruz biz?

Tutsaklar arasında türlü türlü insan vardı.

Bir gün, işten sonra, bir savaş tutsağı yanlarına geldi, saygılı bir tutum içinde sordu:

— General Yoldaş, müsaade ederseniz bir sorum var size...

— Kimsiniz siz?

— Ben mi? Lepeşkin, General Yoldaş. Üsteğmen Sergey İvanoviç Lepeşkin.

— Buyurun, sizi dinliyorum, Sergey İvanoviç.

— Almanlar, aramızdan kurslar için adam topluyorlar.

— Ne kursu imiş bunlar?

— "Doğulu işçiler için kurslar" diyorlar. İşgal ettikleri bölgeler için öğretmen, tarım mühendisi ve belediyelerde çalıştırmak için memur yetiştireceklermiş.

— Eee?

— Ben de yazılmak istiyorum. Hem bir şeyler öğreneceğim,

hem karnım doyacak ve memlekete varınca, haydi partizanların yanına... Faşistlere karşı dövüşmek için.

— Benim ilgim ne bu işle?

— Size akıl danışmaya geldim. Benim bu niyetimi onaylıyor musunuz? Yani, genellikle kanınız ne?

— Git buradan, Lepeşkin, git! Uykum var. Ama bir dakika, cepheye gitmezden önce kaç kiloydun sen?

— Yetmiş iki.

— Şimdi?

— Bilmiyorum... Çoktan tartılmadım.

— Bana göre en aşağı seksen kilosun şimdi. İyi besleniyorsun Lepeşkin... Arkadaşların mı, kim besliyor seni? Git, git...

Başka bir gün iki kişi geldi: Kolomiytsev ve Snegiröv. Biri Tulalı, öteki Vladimirli.

— Mihail Födoroviç, Almanlar anket kâğıtları verdiler elimize. "Doldurun!" dediler. Şöyle sorular var: "Madencilikten anlıyor musunuz? Mühendis misiniz? Evet veya hayırla yanıtlayın."

— Sakın gerçeği yazayım demeyin. Sizi, allah bilir nereye gönderecekler. Belki yeraltına ve sonra kurşun!

Kolomiytsev'le Snegiröv dinlemediler. "Bol yiyecek var" vadine aldandılar. Bir daha da yüzlerini gören olmadı.

Hitlerciler, her gün başka başka yöntemler kullanarak, savaş tutsakları arasındaki uzmanları ortaya çıkarıyorlardı.

— Mihail Födoroviç, ne yapayım?

— Hiçbir vaade inanma. Faşistlere her ne suretle olursa olsun yardım etme.

— Dövüyorlar.

— Düşmana yardım etmektense, ölüm daha iyi.

— Mihail Födoroviç, dün, Almanlara çalışmadıkları için, İvan Sliyadnev, Konstantin Şilov ve Pötar Loktev adlı üç doktoru kurşuna dizdiler.

— Adlarını belleyelim, yoldaşlar! Unutmayalım adlarını... Hepimizi kurşuna dizemezler. Dayanın, yoldaşlar. Dayanın!

Ve bir gün.

— General Lukin kim?

— Benim Lukin.

— General Vlasov görüşmek istiyor sizinle.

— Merhaba Mihail Födoroviç...

— Ne istiyorsunuz?

— Bir ordu kurmak istiyorum, Mihail Födoroviç.

Yanıt: Belli belirsiz, ince, alaylı bir gülümseme. Vlasov, görmemezliğe geldi.

— Rusya'yı Rus halkını komünistlerden kurtaracağım...

— Bir sorum var size, Vlasov.

— İsterseniz bin sorun.

— Şimdilik sadece bir. Silahınız var ını? Kendi silahınız yani?

— Yok...

— Bir soru daha. Sigara kullanıyor musunuz?

— Evet.

— Bir sigaranız var mı?

— Maalesef.

— Bana bakın, Vlasov, silahınız yok, sigaranız yok, bir de tutturmuş, "Ordu kuracağım." diyorsunuz.

— Ben sizinle ciddi ciddi konuşmaya geldim, oysa siz...

— Bugünkü durumunuzda sizinle ciddi konuşulabilir mi? Gidin buradan, Vlasov, gidin.

— Pişman olacaksın sonra, Lukin... Neye güveniyorsun?

— Nasıl neye? Aynı şeye; Sovyet iktidarına ve halka...

— Büyük laflar bunlar, Lukin. Mitingde değiliz.

— Senin için belki büyük. Benim için olağan.

— Diyelim ki, Rusya üstün geldi. Olmayacak ya, öyle varsa-

yalım... Stalin, senin tutsaklığa düşmeni hiçbir zaman affetmeyecektir. Asarlar seni, Lukin...

— N'olacak asarlarsa... Hiç olmazsa vicdanım rahat ve temiz olarak öleceğim.

— Vicdanın temizmiş, değilmiş, öteki dünyada ne önemi var bunun? Hepimizi çürüme ve karanlık bekliyor.

— Gelecek kuşakları unutuyorsunuz, Vlasov...

— Budalalık bu, Lukin... Benden sonra tufan...

— Görüyorsunuz ki, sizinle konuşmak sıkıyor beni Vlasov. Gidin buradan, Vlasov, gidin...

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Yeni "özgeçmiş"imi Aleksev Malgin'le birlikte uydurduk. Bize göre, Vlasovcularda sempati uyandıracak bir özgeçmişti bu.

Kısaca şöyleydi: Umja'ya bağlı Makarievo'da doğdum. Babam kereste tüccarıydı. Adı: Nikandrov. Gerçekten de böyle birisi varmış. Bir evin tek evladıyım. Adım: Pavel Mihayloviç Nikandrov. Babam, mallarının millîleştirilmesi karşısında bunalımlar geçirdi ve 1918'de intihar etti, ben çaresizlik içinde, Bolşeviklerin hizmetine girdim. Belirli bir zaman için tabii... Sovyet yönetiminden nefret ediyorum. Bunun birçok nedenleri var. En önemlisi, babam gibi zengin bir adam olmak, serbestçe ticaret yapmak olanaklarından yoksun bulunuşum. Şimdiki durumum şu: Küçük bir Sovyet memuruyum. Bir aile yuvası dahi kurmuş değilim. Dilenciler yetiştirmek istemiyorum. Savaştan önceki son yıllarda bir sovhozda, muhasebeci olarak çalıştım. Seferberlikten önce, suistimal yüzünden cezaevini boylayacaktım... Kısacası, "yıkılmış, mutsuz bir yaşam..." Oysa subay olmak istiyordum. Askerliği severim, birçok şey okudum bu alanda.

Sözünü ettiğim sovhoz vardı, adres doğruydu. Oradan cepheye altı kişi gitmiş, üçü ölmüş, biri ağır yaralı olarak hastaneye kal-

dırılmış, oradan da evine dönmüş. Geri kalan ikisinin ne oldukları bilinmiyor, kendi kendine kaybolmuş gözü ile bakılıyor. Biri, veya ikisi de tutsak düşmüş olabilir. Biri, asıl muhasebeciymiş. Onunla karşılaşma olasılığı az olmasına karşın -ne de olsa böyle bir olasılık vardı- bu durumu gözönünde bulundurmam gerekiyordu.

Beni en fazla benim Feliks düşündürüyordu. Öyle sanıyordum ki, kendisiyle artık hiçbir zaman karşılaşamayacaktım. Gerçi kaybolmuş sayılanlar arasında bir gün ortaya çıkanlar vardı...

Başka bir memlekete gidecek bir insanın bilmesi gereken her şeyi biliyordum artık. Hazırdım. Bir ay kadar günde üç-dört saat Almanca çalışmıştım. Gerçi, Vlasovculara kendimi yabancı dil bilmeyen birisi olarak tanıtacaktım. Öyle ya, benim durumumda bulunan bir insan nereden bilecek yabancı dil? Makarievo ve kereste ticareti için gerekli her şeyi öğrenmiştim. Çünkü "babam"dan yirmi yaşında "öksüz" kalmıştım ve "babam" firmasını bana teslim edeceği için, gerekli her şeyi öğretmişti bana. Muhasebecilik alanında da bir hayli şey öğrendim. Bu bilgiler bana birçok hallerde gerekli olabilirdi.

Kısa bir süre için evime gitmeme müsaade edildi. Malgin:

— İki gün yeter mi? diye sordu. Konuştuğumuz gibi hareket et. Nadya'ya bütün gerçeği söyle, ötekilere, orduya çağrıldığını bildir. İlçe Parti Komitesi'nde, belki de partizanların yanına gönderileceğini anlatabilirsin.

Benim sevgili Nadyam:

— Senin neden çağrıldığını hemen anladım, dedi.

Ağlamadı, sızlamadı, nereye, niçin gideceğim konusuna değinmemek için kendini zorladı.

O gece, öğretmenler, kolhozun kadın başkanı ve Nadya'nın arkadaşları geldiler. Hepsi de, Malgin'in tavsiyesi üzerine bıraktığım sakalıma gülüyordu. Tarih öğretmeni Ana Pavlovna:

— İnsan sizi tanıyamayacak. Bambaşka olmuşsunuz. Tam bir tüccarsınız, diyordu.

Kolhoz Başkanı Korolöva, hüzün dolu bir sesle:

— Erkek diyeceğimiz bir erkeğimiz vardı, onu da aldılar. Ötekiler çocuk ve ihtiyar. Neden istedin, Andrey Mihayloviç? diye söylendi.

Sonra kendi kendimize kaldık. Çocuklar uyudular. Trene yetişebilmem için sabaha karşı evden çıkmam gerekiyordu. Nadya ile bütün gece konuştuk. Çocukları uyandırdı, "Haydi, babanızı geçirelim" dedi. Bir süre, hiç konuşmadan oturduk.

Nadya, ayrılmazdan önce yalvardı:

— İlk fırsatta mektup yaz. Sensiz ne kadar üzüleceğimi biliyorsun...

Moskova'da, bana Devlet Güvenliği Binbaşısı rütbesinin verildiğini Malgin'den öğrendim. Alöşa:

— Yakında yola çıkacaksın, dedi.

Timofey Bragin, sağ ise, Nikandrov adlı sakallı bir adamın, Savunka kesiminde yanlarına nasıl getirildiğini ve bu Nikandrov'un ulu orta konuşmalarını hatırlayacaktır. Bragin, ilk önce, bu gevezelikleri çatık kaşla dinledi. Sonra, Nikandrov'un yanına giderek, "Çıkalım!" dedi, Nikandrov'u sığınağın önüne çıkardı ve bastı yumruğu.

— Bana bak, it, ben disiplin taburunda bulunuyorum ama, kimsenin Sovyet iktidarına karşı ulumasına müsaade etmem! Alçak!

Ve bir yumruk daha indirdi.

Nikandrov'un, düşman cephesine, bu kesimden geçmesi gerekiyordu. Uydurduğumuz masala göre, kalbimdeki Sovyet düşmanlığının son damlasını, beni götürdükleri bu disiplin taburunda kusacaktım.

Karşı tarafa geçtiğim anlaşıldıktan sonra, Bragin, "Neden bu itin kafasını ezmedim!" diye üzülmüştür herhâlde.

Mayınlanmış kesimi sürüne sürüne geçtim. Tehlikeli olan yerleri biliyordum. Almanların savunma hattına kadar sokuldum. Ve yattım. Siperlerden Alman askerlerinin konuşmaları geliyordu. Biri öksürüyor ve soğuklamış sesiyle, "Geçmiyor, ah geçmiyor!" diyordu. Başka biri hafif hafif ıslıkla bir melödi çalıyordu. Bir başkası, "Lunsberg vadisi ne güzeldir ne güzel..." diye bir şarkı tutturdu.

Cebimde iki kâğıt vardı; biri, hudut bölgesine geçiş izni, öteki, "General Vlasov'un Rus askerlerine çağrısı." Bunu bana geçişimi örgütleyen, tümenin "casuslara ölüm!" kıtasının komutanı Binbaşı Kulikov, son anda "hediye" etmişti.

Şafak söküyordu, "Tam zamanı!" dedim ve kalktım. Bir beyaz mendili dişlerime kıstırarak, kollarım yukarıda, yürüdüm.

İlk gün iki kez sorguya çekildim. İlk önce bir oberleytenant (üsteğmen) konuştu benimle. Bölük komutanı olduğunu anladım. Bilinen soruları sordu: Soyadım, adım, rütbem. Almanca bilmem işime çok yaradı. Subay, çevirmene sorusunu anlatırken, ben yanıtımı hazırlıyordum.

Sonra alay karargâhına gönderildim. Orada bir başka oberleytenant çıktı karşıma. Soruları pek çoktu: Neyim, ne zaman, nerede doğdum, anam babam kimler, nerede okudum... Sonra, birliğimin konumu, istihbarat bölüğünün nerede olduğu, alay komutanının adı, tabur komutanlarının adları soruldu, özellikle etraftaki alayların numaraları üzerinde dikkatle duruldu.

Beni hazırlayan Çekistler işlerini iyi bilen insanlardı, soruları iyi öngörmüşler ve yanıtlarını geniş ölçüde hazırlamışlardı.

— Askere çağrıldığınız yerden, birliğinize gelinceye dek geçtiğiniz yolu ayrıntıları ile anlatın.

Sözde muhasebeci olarak çalıştığım kolhoz, Yaroslavl iline bağlı Palkinsk ilçesinde bulunuyordu. Palkinsk ilçesinin Askeri

Komiserliği tarafından çağrıldığımı, oradan Yaroslavl'a, sonra Şuya'ya gittiğimi ve yedek alaya teslim olduğumu anlattım. Ondan sonraki yolumu anlatırken bütün söylediklerimi iyice bellemeye çalışıyordum, çünkü bir daha tekrarlatabilirlerdi bana.

— Askerlik giysilerini nerede giydiniz?

— İlk önce İvanovo ilinin Şuya şehrinde, ikinci kez de Moskova'da.

— Ne zaman?

Almanlar, giysilerimde, herhangi bir numara ya da ne zaman dikildiğini gösteren bir işaret mi bulmuşlardı acaba?

— Bir ay önce, gününü anımsamıyorum.

Kesin yanıtım amacına ulaştı. Oberleytenant, çevirmen: "Doğru söylüyor." dedi.

— Bundan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Yine kesin ve inandırıcı konuştum:

— Demokratik ve özgür Rusya için savaşacağım.

Oberleytenant, üzerimde buldukları hudut bölgesine geçiş izni kâğıdına: "Yararlı olabilir" sözünü yazdı.

Yakov Hristoforoviç, "Sabır, bir Çekist'in en değerli niteliklerinden biridir" diyordu. Onun bu sözünü sık sık anımsamışımdır.

Hedefim, Vlasov'un karargâhı idi. Onlar beni, Çenstoh savaş tutsakları kampına yolladılar. Oberleytenantın yazdığı cümle rolünü oynadı. Beni, yiyecek bakımından diğerlerinden daha iyi olan, küçük bir barakaya kapadılar. Ve kolay bir iş verdiler; yıkanmış giysilere ve asker çamaşırlarına düğme dikmek.

Uzun bir masanın etrafında dokuz savaş tutsağı oturuyorduk. Sessizce çalışıyorduk. Konuşsak bile, diğerlerine kıyasla halimizin iyi olduğunu söylemekle yetiniyorduk. Kimse, kendinden, nerede doğduğundan, nasıl tutsak düştüğünden, bundan sonra ne yapacağından söz açmıyordu. Anlamıştım ki, hepsi de, ben gibi, Alman-

larla işbirliği yapmaya hazır olduğunu bildirmişti, bu yüzden gereksiz bir şey söylememeye dikkat ediyorlardı.

Üçüncü gün pek konuşkan birini yanıma oturttular. Alman'ın bizim sessiz topluluğumuza getirmesinden hemen sonra kendisini takdim etti:

— Merhaba, kardeşler... Tanışalım, ben Kolâ... Gazeteciyim... Budalaca tutsak düştüm. Bizim meslektaşlar, haberlerini, genellikle, günlük savaş bültenine bakarak hazırlıyorlardı. Oysa ben, tuttum, ön hatlara sokuldum... Ve yandım... Eh ne yapalım. Zafer nasıl olsa bizim olacak...

Herkes susuyordu. Gazeteci, buna aldırış etmeden konuşmasını sürdürüyordu.

— Sigara ikram edecek yok mu burada?

Kimseden yanıt alamadı.

— Yok demek... Eh, dayanacağız...

Bana döndü:

— Ahbap, sen nasıl düştün buraya?

Dişlerim arasından:

— Sen gibi, dedim.

Kolâ'nın tüm özgeçmişini yarım saat içinde öğrendik. Zaslavski, Stavskoy, Fadeev, Vişnevski gibi ünlü gazeteci ve yazarların adlarını ardarda sıralıyordu. Hepsi de dostu imiş. Hele İlya Ehrenburg'la dostluğunu öve öve bitiremedi.

— Yaman bir adam. Almanlardan nefret ediyor. Haklı. Neyini sevecek Almanların!..

Karşımda oturan savaş tutsağı yüksek sesle:

— Gevezelere hiç de tahammülüm yoktur. Ve de yalancılara, dedi.

Gazeteci küstahça yanıtladı:

— Kinayeli konuşma, rica ederim.

Savaş tutsağı devam etti:

— Doğrudan konuşuyorum: Siz ne gazetecisiniz ne de Kolâ... Adınız Georgiy, soyadınız Sinitsin. Ve "Komsomol" gazetesinde de çalışmış değilsiniz. Sahne ışıkçısısınız.

Kolâ'nın sesi kesildi. Ve bir daha da işlikte görünmedi.

Königsberg yakınındaki Lesten'e götürüldüm. Kamp Komutanı Hauptman Peterson ve yardımcısı Üsteğmen Malvil iyi Rusça konuşuyorlardı.

İlk sorgularımda, diğerlerinin de sordukları ana sorular üzerinde beni ayrıntılı olarak sorguya çektiler. Anladım ki, sınavdan geçiriliyorum. Aynı gün, ceket, koyu lacivert pantolon, şapka, kaput ve çizme verdiler. Hepsi de Sovyet malı. Yeni değil, fakat giyilecek gibi. Ve bir barakaya götürüldüm.

Derhal kendini Skvortsov diye tanıtan biri yanıma geldi. Bu küçük ajan pek acemiydi. Acemi ve sabırsız. Beş dakika geçmedi, kampta yüz kadar tutsak bulunduğunu, hepsinin de dinsiz imansız reziller olduğunu söyledi. "Hepsi itoğlu it. Elime verseler, bunları sorgusuz sualsiz darağacında sallandırırdım. Hepsi de Almanlara satmış kendilerini. Bütün varlığımla nefret ediyorum bunlardan."

Benim görüşümü istemeden ve hiçbir taktiğe başvurmadan doğrudan sordu:

— Onlar için ne düşünüyorsun sen?

— Kimler "onlar?"

— Almanlar.

Rus-Alman dostluğunun yararı üstüne kısa bir konferans verdim. Birinci Petro ile Birinci Pavel'in Almanları nasıl sevmiş olduklarını anlattım. Semiz, küstah yüzündeki can sıkıntısı belirtilerini memnuniyetle izliyordum. Anladı. Benden umduğunu koparamayacaktı...

Akşam, yatmaya hazırlanan yatak komşum, yanımızdan geçmekte olan Skvortsov'u gözleriyle göstererek:

— Bu it senin etrafında mı dolaşıyordu? Dikkat et, provokatördür, dedi.

Adamın gözlerinde yapay hınç pırıltıları vardı. Bu, ötekinden daha akıllı ve daha tehlikeliydi.

Beş gün sonra Buhholts'e nakledildim. Orada altı kez sorguya çekildim. Aklımda en iyi kalan, Malsdorf'un sorgusu oldu. Bu Alman binbaşının yanında, bir de, çok iyi Rusça konuşan biri vardı. Adını da öğrendim: Vladimir Anisin.

Sorgudan sonra beni cezaevine götürdüler ve on gün arayan soran olmadı. Sonra, yine aynı binbaşının karşısına çıkarıldım. Anisin'e, "Soruları karışık sorun." dedi.

Anisin, "Affedersiniz, Bay Nikandrov, sizi bir daha sorgudan geçirmemiz gerekiyor. Bir terslik oldu. Geçen sorgumuzun protokolünü yanlışlıkla yırtıp atmışım." dedi. Bu basit oyunun içyüzünü derhal anladım. Bir daha sınavdan geçiriliyordum. "Rica ederim. Herkesin başına gelir böyle şey?ler. Bütün sorularınızı memnuniyetle yanıtlayacağım." dedim. Ve Anisin'den su rica ettim.

Anisin'le konuşmamdan gerçekten memnundum. Cezaevinde öğrendiğime göre o, genellikle, Almanların Vlasov'a göndermek için hazırladıkları kişilerin sorgusunda hazır bulunurmuş.

Demek ki, amacıma yaklaşıyordum.

Anisin, sorgu sonunda:

— Bugünlerde sizi bir daha çağırtacağım. Gereklisiniz bana, dedi.

Sevindim tabii; iki-üç gün sonra kaderim bir çözüme bağlanmış olacaktı.

Barakada on kişi kadardık. Bizi iyi besliyorlar, sigara da veri-

yorlardı. Barakadakiler sık sık değiştiriliyordu. Buraya, bütün sınavlardan başarı ile geçmiş olan ve "atanmalarını" bekleyen kimselerin gönderildiğini anlamak hiç de güç değildi.

Aradan beş gün geçti, arayan olmadı. Kendini Nikolay Maksimenko diye tanıtmış olan garip bir kişi vardı aramızda. Kimseyle konuşmuyor, sadece sorulan sorulara kısaca yanıt vermekle yetiniyordu. O da isteksizce.

Gündüzleri yatakta yatmak yasaktı. Fakat o, muhafızlara aldırış etmeyerek bütün gün yatıyordu. Hafta sonunda yanıma geldi:

— Kâğıdınız var mı? diye sordu.

— Yok. Ne yapacaksınız kâğıdı?

— Bir rapor yazmak istiyorum.

Hüzün dolu gözlerle baktı ve bir daha sordu:

— Yok demek. Bakın, belki vardır.

O gün tek söz söylemedi. Yemek de yemedi.

Yat borusundan önce yatak komşuma gelerek:

— Yeni mi geldiniz? diye sordu ve sonra devam etti:

— Dinleyin öyleyse. Burada herkes beni Nikolay Maksimenko diye biliyor. Yalan bu... Gerçek adım Grigoriy İvanoviç Konovalov'dur. Ailem Novosibirsk'tedir.

— Bana neden söylüyorsunuz bunları? Günah çıkaran papaz mıyım ben...

— Belki komutanlığa jurnal edersiniz diye... Böyle jurnallar için bir paket tütün veriyorlar...

— Budalasın sen, budala... Ve alçak... Bırak beni, uykuma engel oluyorsun.

Maksimenko Konovalov güldü:

— Budala sensin...

Barakada konuşmalar kesildikten sonra kalktı, kapıya doğru yürüdü. Bir ses: "Nereye gidiyorsun?" diye bağırdı. Coşkulu, hatta sevinçli bir sesle, "Ayakyoluna!..." dedi.

Konovalov'un çıkmasından sonraki sessizliği hiçbir zaman unutamayacağım. Kimsenin uyumadığı besbelliydi. Yarım saat geçti. Konovalov dönmüyordu bir türlü. Yatak komşum, öksürerek doğruldu, geniş bir soluk aldı:

— Gidip bakayım, şu budala ne oldu... dedi.

Döndü ve sessizce yatağına yattı. "Ne oldu? Neden susuyorsun?" diyenlere kısaca yanıt verdi:

— Böyle olacağını biliyordum... Asmış kendini...

Biri yatağından fırlayarak kapıya doğru koştu. Onu başkaları izledi. Ben de aralarındaydım. Yatak komşum, gür bir sesle:

— Nereye budalalar? Dokunmayın ona... Sonra sorgulara götürüleceksiniz, budalalar... diye bağırdı.

Hepimiz geri döndük, sessizce yataklarımıza uzandık.

Ertesi sabah Anisin'in yanına götürüldüm. Benimle bir sorgucu olarak değil, eşit haklara sahip bir insanmışım gibi konuşuyordu:

— Affınızı dilerim, Pavel Mihayloviç... Vadim Viyaçeslavoviç tarafından hiç beklemediğim bir anda Kiev'e gönderildim.

Kiyev'e adam gönderme hakkına sahip olan bu Vadim Viyaçeslavoviç'in kim olduğunu çok merak ediyordum. Fakat, tabii, sustum. Anisin, kendiliğinden açıkladı:

— Maykopski... Bir otorite...

Ve Kiyev'e yolculuğunu anlatmaya başladı:

— Rovno'dan sonra otobüsle yolculuk yapmama izin verildi. Otobüsle daha çabuk varacağımı sanıyordum. Aldanmışım. Jitomir şosesinde yol alırken gözlerime inanamıyordum. Yolun iki yanı da çıplaktı, partizanlardan korkan Almanlar ormanları kesmişlerdi. İçimde bir korku vardı etrafı seyrederken... Ben, Fundukleevska'da oturuyordum... Kiev hazin bir görünüş içinde...

Anisin, Kiyev'in bu acıklı görünüşünün etkisi altındaydı. "Eh ne yapalım, Büyük Almanya'nın yardımları ile yeni baştan yapacağız..." gibilerden bir şey söylemiş olsaydım, onun bana karşı olan tüm güvenini yitirmiş olacaktım.

— Kardeşimi görmeye gittim. Öldürülmüş. On sekiz yaşındaki kuzenim Gala aç... Annesi, -ki doktordu- geçenlerde kaybolmuş... Kısacası, durum hiç de gönül açıcı değil.

Kendisini bir baş işaretiyle onayladım ve:

— Savaş... Ne yapalım... demekle yetindim.

Konuyu değiştirdi:

— Evet, oluyor böyle şeyler... Şimdi sizin durumunuza gelelim, Pavel Mihayloviç... Andrey Andreeviç Vlasov'la çalışmak ister misiniz? Sizi zorlamak istemiyorum... Size karşı, nedendir bilmem, iyi duygularım var, bu yüzden diyeceğim ki, sizin durumunuzdaki bir insan için en iyi seçenek budur.

— General Vlasov'un yanında ne iş yapacağım?

— Şimdilik bilmiyorum... Şu anda öğrenmek istediğim şey şu: Razı mısınız değil misiniz? Yineliyorum, bu seçenek sizin için en iyisidir.

— Diyelim ki razı oldum. O zaman?

— Bırakın bu diyelimi... Razı mısınız?

— Düşüneyim, olmaz mı?

— Olur tabii. En çok on beş dakika...

— Başka seçenek var mı?

— Bende yok... Ötesi sizin bileceğiniz iş... Neden korkuyorsunuz?

Kesinlikle:

— Pekâlâ, razıyım, dedim.

— Çok güzel... Şimdi belgelerinizi hazırlayalım. Dilekçenizi imzalayın. Andrey Andreeviç'e ne büyük bir hediye sunduğunuzu anlayamıyorsunuz... Dün kendisini SS şeflerinden biri ziyaret etti. Andrey Andreeviç, Vadim Viyaçeslavoviç Maykopski'ye, "Bize Ruslardan katılanlar pek az. Bu yüzden beni kınıyorlar." demiş. Son günlerde, Fransa'da mı, Hollanda'da mı, bütün bir "Doğu Taburu" ayaklanmış. Bunun Andrey Andreeviç'le doğrudan ilişkisi yok ama, ne de olsa, hoşa gidecek bir şey değil...

Anisin belgeleri alarak çıktı, beni yine barakaya götürdüler.

Bir gün sonra Anisin beni almaya geldi. Benimle birlikte o odadan bu odaya girdi, bir sarı karton doldurdum. Ayrılırken, şişko bir Alman, yumuşak, terli elini iğrenerek bana uzattı ve biz, bir demir kapıdan sokağa çıktık.

1943 yılının Ağustos ayında, Anisin'in tavsiyesiyle beni, Vlasov'un başkanı olduğu Rus Komitesinin Organizasyon şubesine müfettiş olarak atadılar. Komitenin diğer üyeleriyle birlikte, Viktorya Strasse numara 10'da birinci kata yerleştirdiler. Vlasov, Jilenkov ve Truhin, ikinci katta oturuyorlardı.

Bir akşam Anisin yanıma geldi. İçkiliydi, içini dökmeye başladı:

— Size bir şey söyleyeyim mi, Pavel Mihayloviç, sizi uzun zaman gözaltında bulundurduk. Şunu bil ki, Vadim Viyaçeslavov Maykopski, sizinle yakından ilgileniyordu.

— Ben kendisini tanımıyorum henüz.

— Tanıyacaksın. Dâhi bir adam. Vlasov, Jilenkov, Truhin eline su dökemezler.

O gece Maykopsi'ye ilişkin daha fazla bir şey öğrenemedim. Anisin, daha sonraları, giderek onun için birçok şeyler anlattı.

Maykopski, savaştan önce, Kiev'de İkinci Hukuksal Yardım Kollektifinde avukatmış. Savaşın daha ilk günlerinde orduya alınmış, fakat çok geçmeden kaçmış, Jitomir'de ya da Çernigov'daki akrabalarında saklanmış. Kiev Almanların eline geçtiği gün, veya ertesi gün, polis şefi atanmış. 1943 yılında, "Almanlara yaptığı büyük hizmetlerden dolayı" Berlin'e alınmış. Gestapo'nun Rus şubesine bağlı "Kornet" grubunun şefi olmuş.

Anisin'in anlattığına göre "Kornet" grubunun en önemli ödevi, Almanya'ya zorla çalışmaya getirilen Sovyet işçileri; "ostarbeiterler" arasındaki anti-faşistleri bulup ortaya çıkarmakmış.

— Başarılı olabiliyorlar mı? diye sordum.

— Aramaktan neredeyse soluğumuz kesilecek... O hale getirdiler bizi...

Yine öğrendiklerime göre, Gestapo'nun Rus şubesi Hapşturmführer Ebeling tarafından yönetiliyor. Ebeling, doğrudan, Gestapo Şefi Müller'e bağlı.

— Maykopski Himmler'le görüşüyor mu?

— Bugünlerde görüştü. Döndükten sonra, Himmler'in: "Ajan, ajan, yine ajan... Kendileriyle ilgilenmek zorunda olduğumuz insanların ne düşündüklerini, ne yaptıklarını, ne yapmak istediklerini ancak ajanlar anlayabilir..." sözünü on kez yinelediğini anlattı. Oysa ajan bulmak, özellikle Stalingrad'dan sonra son derecede zorlaştı.. Gönüllüler var tabii. Ama az.

Bu arada Anisin için de her şeyi öğrendim. O da, savaştan önce Kiev'de avukatmış.

— Seni, Vadim Viyaçeslavoviç'le mutlaka tanıştıracağım. Çok ilginç bir adam... dedi.

Birkaç gün sonra, Anisin, bir gece beni, Maykopski'nin evine götürdü, aldığı madalya dolayısı ile kendisini kutlayacaktık. Evi, gestapo merkezine yakın, sessiz bir sokaktaydı. Zengin döşeliydi, bir antikacı mağazasını andırıyordu: Tablolar, bronz figürler, kilimler, kristal ve porselen koleksiyonları adım başında karşımıza çıkıyordu. Dikkatle bakınca bunların Rus, Sovyet ürünü olduklarını anladım.

Anisin'le büyük bir odada oturuyor ve hemen hemen hiç konuşmuyorduk. O, daha eşikten içeri girer girmez başını öne eğmiş, susuyordu. Bir yerden sesler, kadeh çınlamaları ve müzik nağmeleri geliyordu.

Yarım saat geçmişti, gelen yoktu. Anisin, somurtkan bir yüzle, "Anlamıyorum yani... Beni davet eden kendisi." dedi.

Nihayet ev sahibi göründü. Kırk yaşlarında, orta boylu, kum-

ral kıvırcık saçlı, zayıf bir adamdı. Yeşil şeritli "ost madalya"sı göğsünde sallanıyordu.

Anisin, Maykopski'nin elini iki avucu içine aldı ve acele acele, coşku ile söylendi:

— Aziz Vadim Viyaçeslavoyiç, içten tebriklerimi sunarım... Öyle sevindim, öyle sevindim ki...

— Teşekkür ederim Vladimir Alekseeviç... Candan teşekkür ederim. E, tanıştırın bizi...

— Pavel Mihayloviç Nikandrov...

— Memnun oldum...

Ben:

— Böyle sevinçli bir gününüzde sizinle tanışmaktan son derece mutluyum, dedim.

— Buyurun, baylar.

Maykopski ile görüşmeyi son derece arzu ediyordum, çünkü onun güvenini kazanmalıydım. Ne yazık ki, Jilenkov'un gelişi bu konuşmayı engelledi. Jilenkov, dalkavukça bir gülüşle içeri girdi. Ben, bir an, bir şaşkınlık geçirdim. Onun yanında konuşursam, belki de kendimi tutamaz, ağzımdan gereksiz bir söz kaçırırdım. Çünkü buradaki rolümü yeni yeni benimsiyordum. Moskova'da, hainlerle nasıl yaşayacağımı düşünmek başkaydı, burada onlarla yüzyüze olmak başka.

Jilenkov, örgülü apoletli yeni bir Alman generali üniforması giymişti. Çizmeleri ayna gibi parlıyordu. Yüzünde bir sevinç maskesi vardı:

— Sevgili Vadim Viyaçeslavoviç, biraz önce öğrendim ve derhal koşup geldim, diye söylüyor, hayır söylemiyor, âdeta bülbül gibi ötüyordu.

Maykopski'yi iki yanağından da öptü. Üçüncü öpücüğü adamın çenesine rastladı.

— Hepimiz için büyük bir sevinç bu... dedi.

Anisin'i sadece başı ile selâmlamakla yetindi. Bana şöyle bir baktı.

Maykopski:

— Andrey Andreeviç nerede? Henüz dönmedi mi? diye sordu.

— Dönmesine döndü ama keyfi hiç de yerinde değil. Kendisini kimse kabul etmemiş: Ne SS. Reichsführeri, ne de Bay Ribentrop... Führerden hiç söz etmeyelim... Bizim Andrey Andreeviç anafora yakalanmış bir eşyayı andırıyor... Mali güçlükler içinde kıvranıyor.

Maykopski bana elini uzattı:

— Özür dilerim, Bay Nikandrov, ne yazık ki gitmem gerekiyor.

S-Bahn kompartımanında, Viktoriyaştarase'ye gelinceye kadar Anisin'i teselli etmeye çalıştım:

— Üzülmeyin... Olur böyle şeyler...

Anisin, dalgın dalgın yüzüme baktı:

— Kendini dev aynasında görmeye başladı Vadim. İçtiği kanla semirdi alçak...

Gördüğü soğuk kabule sinirlenen Anisin, Maykopski'nin bu zenginliği nasıl topladığını anlattı:

— Kiyev'de natürfonu o yönetiyordu. Pek çok insan öldürüldü. Her ailede az çok bir şeyler vardı. Doktor, mühendis, bilim adamı gibi birçok aydını kurşuna dizdiler. Bunların bütün ev eşyası natürfona alınıyor oradan da Berlin'e gönderiliyordu. Birçok şey Vadim'in elinde kaldı. Bir gün, benim yanımda, "Artık milyonerim!" diye övündü. Alçak, bir sandviç bile ikram etmedi. Bir kadeh rakıyı kıskandı...

Tren traklıyor, Anisin aralıksız mırıldanıyordu. Benim gözümün önünden de bir film şeridi gibi şunlar geçiyordu: Gece, yığın yığın bavul... Ve Maykopski, bunları birer birer açıp işine yarayacak şeyleri bir yana ayırıyor.

Kiev Polis Müdürünün natürfon depolarını geceleyin araştırdığı düşüncesi de nereden aklıma saplandı bilmem. Oysa, o bunu belki gündüzleri yapıyordu, yahut kendisi yapmıyor da, istediği her şeyi dalkavukları getiriyordu.

Moskova'dayken, omuzlarımda taşıyacağım yükün büyük ağırlığını tasarlayamamışım. Her gün Truhin'le ya da Malişkin'le konuşmak, Zakutni ile karşılaşmak, onlarla aynı masaya oturmak, rezilce -başka söz bulamıyorum- konuşmalarına katılmak, yüzlerine gülmek, ellerini sıkmak, benim için çok ağırdı. Bunlar için adaletli ölüm cezasını verdikten başka bu yargıyı elim titremeden gerçekleştirirdim de.

Ordumuz ve halkımız, iğrenç düşmana karşı bir ölüm kalım savaşı veriyor, insanlarımız cephelerde can veriyordu. Bu alçaklarsa düşmana hizmet ediyorlardı. Ve ben, onlara, her gün "Günaydın, Födor İvanoviç!", "Nasılsınız, Vasiliy Födoroviç?" demek zorundaydım. Bazı günler bunu yapabilmek için tahammülün üstünde bir çaba harcıyordum.

Zakutni'nin kadınlara ve kadın alanında kazandığı "zaferlere" ilişkin açık saçık uydurmalarını, Malişkin ve Truhin'in entrikalarını dinlemek zorundaydım.

Zakutni Vlasov'u da rahat bırakmıyordu:

— Andrüşa üç gündür kayıplara karıştı.

— Meşgul herhâlde.

— Evet, meşgul, çok meşgul. Yüzünü sanki kediler tırmalamış. Cumartesi gecesi Kazak Kilisesine gitmiş. Hitrovo, onu, oradan alarak, Görits'de Andrüşa için önceden seçtiği bir kabareye götürmüş. Ta pazar gecesi dönmüşler. Anlaşıldığına göre Andrüşa kayıplara karıştığı saatleri kızla değil, bir kaplanla geçirmiş. Her yanı mosmor...

Zakutni'yi dinledikten sonra aklımdan şunlar geçti: Nasıl olmuş da, bu ufacık tefecik kavgacı adam, kolordu komutanlığı yap-

mış? Sadece iki kitap okuduğunu kendisi söylüyor. Konan Doyl'un Scherlock Holmes'a ilişkin hikâyeleriyle, ilk gençliğinde okuduğu Graf Salias'a ilişkin bir roman. Öyleyse, bu adamın komuta zincirinde yükselmesine kim yardım etmiş. Binlerce insana komuta etme yeteneklerine sahip olduğu kanısı nasıl yaratılmış?

Adı Dimitriy Födoroviç'ti, fakat kendisine kısaca Mitya deniyordu.

Truhin, sık sık şöyle diyordu:

— Zekâ düzeyi bakımından Mitya'dan sonra tabureler gelmektedir.

Zakutni, Rostov iline bağlı Zimovniki'de doğmuştur. Kendisi, doğduğu bölgeden söz etmesini seviyor, bu bölgede her şeyin büyük olduğunu belirtiyordu:

— Bizde karpuzlar elli kilogramdır. Ya domatesler? Moskova'da yemiş olduğumuz domates değil, cevizdir. Bizde yetişen domatesleri bir görseniz! Domates değil mübarekler dev...

Mitya'yı bir sabah erken erken dışarda gördüm. Rus Komitesinin önündeki sıska ağacın yanı başında duruyordu. Gözleri, asfalt kenarında büyümüş olan ağacın tozlu yapraklarındaydı. Her zaman küstahça bir bencillikle dolu olan bu küçücük gözler hüzünlüydü.

— Hayrola, Dimitriy Födoroviç? Nedir bu sabah karanlığındaki haliniz? Yoksa yeni bir olay mı var?

Dalgındı. Kendi kendine konuşuyormuş gibi:

— Bizim step ne güzeldir şimdi, dedi.

Bu kara ruhlu insan bile vatan özlemi çekiyordu.

Zakutni, farkında olmadan bana hizmet ediyordu. Budalaca gevezelikleri arasında bazen pek değerli haberler veriyordu:

— Dün Propaganda Bakanlığında yeni bir bildiri hazırlandı... Yeni savunma hattının düzeltilmesine ilişkin... Eh, çaresiz Viborg'u Sovyet birliklerine bırakacaklar.

Zakutni, herkesin, hatta Malişkin'in Çekist olmasından kuşkulanıyor, bu yüzden sözlerinde son derece dikkatli olmaya çalışıyordu. Bu yüzden, onunla konuşurken uyanık olmak gerekiyordu. Fakat ben onu söyletmenin anahtarını bulmuştum, övülmeye bayılıyordu adamcağız. "Sizin uzak görüşlülüğünüz sayesinde general!" demek yeterliydi. Hele, "Bunu sizden daha iyi kimse anlayamaz, Dimitriy Födoroviç!" dediniz mi, ağzı kulaklarına varıyordu.

Başta Truhin olmak üzere, hepsi de içki düşkünü idi. İçkiyi nereden buluyorlardı, yarabbi? Çünkü, Almanya'da savaşın ilk yıllarında her şey kuponla satılıyordu. Kuponlar da türlü türlüydü; ekmek kuponu, et kuponu, süt, yağ, şeker, patates kuponları. Her maddenin kuponu da ayrı renkteydi; sarı, kırmızı, beyaz, yeşil, pembe, düz, tırtıllı... Çocukları bir yaşına kadar olan anneler için başka kupon, üç yaşına kadar olanlar için ayrı kupon, okul öncesi çocukların anneleri için ayrı kupon, güçlenmek için ev iznine gelmiş yaralılar için başka, sılaya gelmiş askerler için başka kupon vardı. Gaz kuponu, kömür kuponu, sigara kuponu... "Lebensmittelkarten"[8] olmayanlara lokantalarda sadece sebze çorbası, bazen da bira verilirdi.

Berlin caddelerinde, günün her saatinde, iyi paketlenmiş, dört bir tarafı mühürlü sandıkları taşıyan insanlar görülürdü. Bunlar, Hollanda, Fransa, Danimarka gibi işgal altındaki ülkelerdeki Alman subay ve askerleri tarafından yakınlarına yollanmış posta paketleriydi. Metro vagonlarında ve S-Bahnda Poltava, Çernigov, Pskov, Kopenhag Abvil ve benzeri şehirlerden yollanmış hediye paketlerini sıkı sıkı kucaklamış Alman kadınlarına sık sık rastlanırdı. Fakat, bin dokuz yüz kırk dörtten sonra bu hediyeler giderek azalmaya başladı.

İçki kuponlarını gayet iyi anımsıyorum; ortaları siyah çizgili,

---

8 Yemek kuponu.

sarı, uzun kuponlardı bunlar. İçki düşkünlerine, bir aylık kuponlarla alınan içkiler ancak bir gün yetiyordu. Oysa, Truhin ve Rus Komitesinin diğer eylemcileri ve bu arada Vlasov her gün kafayı çekiyorlardı. İçkiyi onlara, "Ayı" adlı Rus lokantasının büfecisi Ahmedali sağlıyordu. Bin dokuz yüz kırk dört yılı kışında, Ahmedali'ye, bombardıman sırasında çalınmış ve "bombardımanda imha olunmuştur" diye kaydı silinmiş bir sarnıç dolusu ispirto getirildi. Bu olayı anlatan Zakutni, büyük bir gizi açıklıyormuş gibi, "Bu işten yalnız Ahmedali değil, bizimkiler de bir hayli vurgun vurdular," diyordu.

Sovyet Ordusunun her zaferi ve Sovyet Birliklerinin kurtardıkları şehirlere ilişkin her haber vatan hainleri için bir kafayı çekme nedeniydi. Kaçınılmaz hesaplaşma gününün yakınlaşmakta olması karşısında duydukları korkuyu votka ile unutmaya çalışıyorlardı. Bu yüzden, kafa çekme nedenleri günden güne artıyordu.

Örneğin, Vlasov, 1944 yılının Ocak ayında, İkinci Yıldırım Ordusunun Ropşa civarında kazandığı zaferi öğrendiği zaman zilzurna sarhoş olmuştu. İkinci Ordu, 42. Ordu ile birlikte, Leningrad'ın Güney batısındaki Hitler kuvvetlerini tam bir bozguna uğratmıştı. Vlasov, daha sabahtan tek başına içmeye başladı. Hitrovo, onu odasına kapattı, üzerine kilidi vurdu. Oysa, generali görmek isteyenler çoktu o gün. Gerek Vlasovcular gerekse Almanlar, birinci katta bulunan kabul odasında toplandılar. Vlasov'un boğuk sesi ta oradan duyuluyordu:

"Güz yağmuru yağacak sinsi sinsi,
Mezarıma götürürlerken tabutta beni,
Ve sen duyacaksın hazin ağıtı."

Vlasov kafayı çektiği zaman, bu eski türküyü söylüyordu. Bir gün, Jilenkov, "İşte, Rus Kurtuluş Ordusunun Ulusal marşı!" diye bir nükte yapmıştı.

Birçok olay onlara kafayı çekme bahanesi olmuştu: Lenin-

grad'ın ablukadan kurtulması, Çernovtsi ve Odesa'nın kurtarılışı... Sovyet Birlikleri, Prut nehrinde Romanya sınırına vardıkları zaman zilzurna sarhoş oldular. Ertesi sabah Vlasov'u Himmler'in karargâhına çağırdılar ve kendisine gözdağı verdiler. Vlasov aynı günün akşamı kendinden geçecek kadar içti, yırtık içgömleği ile kabul odasına indi, Hitrovo engellemeseydi sokağa fırlayacaktı. Kudurdu Andrüşa, yerlere yuvarlandı. Döşeme üzerinde debelenirken, "Ben generalim, hakkınız yok!" diye bağırıyordu.

Truhin, hepsinden fazla içmesine karşın, kendini tutabiliyordu. Odasına girdiğim bir gün, kendisini harita başında buldum. Kırık haçlı küçük bayrağı Roma üzerinden aldı ve herhâlde nereye iğneleyeceğini bilemediği için kül tablasındaki yanan sigaranın yanına koydu. Bayrak alev aldı. Truhin alevi hemen söndürdü, yarı yanmış küçük bayrağı da parmağı ile bastırdı. Güldü ve alaylı bir sesle:

— Yanıyoruz, mavi alevler içinde tutuşuyoruz, dedi.

"Ne demek istiyorsunuz?" der gibi yüzüne baktım.

— Bilmiyorsunuz galiba. Amerikalılarla İngilizler dün Roma'ya girdiler.

Biraz sustuktan sonra devam itti:

— Şu işlere bakın, Bay Nikandrov...

Rus Ulusal Hareketine yardım için Paris'ten gelen ve Truhin tarafından Vlasov'a tavsiye edilen Teğmen Astafiev, Vlasov'un çevresinde en fazla dikkati çeken biriydi.

Uzun boylu, geniş omuzlu, sarı saçlı, iri mavi gözlü, her zaman sinek kaydı tıraşlı Astafiev'e kadınlar bayılıyordu. Zakutni, her karşılaşmamızda, bizim bayanlardan hangisinin Astafiev'e gönül verdiğini sevinçle bildiriyordu. Gönlünü kaptıranlar da az değildi; Jilenkov'un karısı Elena Viyaşeslavova Litvinova, Truhin'in karısı Madam Malişkina (söylemeyi unuttum, Rus Komitesindeki

yüksek rütbelilerin hemen hemen hepsi birer yaşam arkadaşı bulmuşlardı kendilerine), hatta Vlasov'un yaşam yoldaşı adaylarından İlza Kreşten...

Astafiev, akşamları "Ayı" ya gelir, sigarasını ağır ağır içerek birasını yudumlardı. Biri masasına oturursa, nezaket için biraz kalır, sonra özür dileyerek çıkıp giderdi.

Bir gün kendisini, Friedrich Strasse'deki Şpree köprüsünde martılara ekmek ufakları atarken gördüm. Gözleri hüzünlü idi. Yanında, on yaşlarında, uzun pantolonlu kirli gömleğinin göğsünde OST rozeti bulunan bir çocuk vardı. Herhâlde çalıştığı iş yerinden kısa bir süre için ayrılmıştı. Gözleri gittikçe küçülmekte olan ekmekteydi. Teğmen, nihayet onu fark etti ve çoktan tıraş görmemiş saçlarını okşayarak, elindeki ekmeği verdi. Çocuk ekmekten büyük bir lokma kopararak nehir boyunca uzaklaştı.

Astafiev beni gördü, elini şapkasına götürerek bir selâm çakıştırdı ve esbah durağına doğru ilerledi

Bir gün, Ayı'da Truhin'le Blagoveşçenski'yi aynı masada gördüm.

Blagoveşçenski'nin Lidepaya Askerî Okulu'nda komutanlık yapmış bulunduğunu ve savaşın başlamasından iki hafta sonra Almanlara gönüllü teslim olduğunu Zakutni'den öğrenmiştim. Hamelburg'daki tutsaklar kampındayken Rus Emek Halk Partisine girmiş, komite bileşimine alınmış. Bir süre, Vulhayze'deki çocuk okulunda komutanlık yapmış.

Zakutni, Blagoveşçenski'den söz ederken, yüzünü, kusacakmış gibi buruştururdu.

— Bu ahbap, nerde ekmezsen orada biter. Kurnazdır, alçak, kurnaz. Tam cezvit... Namussuz borç çevirmeyi de hiç sevmez. Alacağını, ancak, yumruğunu burnuna dayadıktan sonra alabilirsin.

Zakutni, etrafı şöyle bir gözden geçirdikten sonra, gizli bir şey bildirmek için başını benden yana eğdi:

— Koru kendini ondan... Çünkü kendisini sık sık Noye Friedrich Strasse'de görüyorum... Anladın mı?

Alman Karşı İstihbaratının Rus Şubesi, Noye Friedrich Strasse 22'de bulunuyordu.

Blagoveşçensk'nin önemli bir kişi olduğunu sezinliyordum. Fakat, kendisiyle karşılıklı oturma fırsatını henüz elde edememiştim. Bu yüzden, Truhin'in bizi tanıştırmasına sevindim:

— Tanıştırayım sizi, Pavel Mihayloviç... Tuğgeneral İvan Alekseeviç Blagoveşçenski.

— Sizinle tanışmaktan son derecede memnunum, Bay Nikandrov. Şunu da söylemeliyim ki, siz gururlu bir insansınız ve şimdiye dek benle tanışmak istemediniz.

— Rica ederim, Bay General...

Truhin sözümü kesti:

— Sizinki bir kuruntu, İvan Alekseeviç... Pavel Mihayloviç bizdendir. En iyisi, bir şişe rakı daha isteyelim.

Ahmedali, bir şişe Bulgar erik rakısı getirdi:

— Födor İvaniç, sizin için saklıyordum. Şunu da belirtmeliyim ki, şnaps değil bu.

Paragöz Truhin sordu:

— Fiyatı?

Ahmedali kulağına fısıldadı.

— Allahtan korkun yok mu be? Nerede bende o kadar para? Herman Göring miyim ben? Getir oradan şnaps...

Büfeciye şişeyi bırakmasını söyledim. Truhin, beni iğneleme fırsatını yakalamıştı:

— Cömert adamsın... Eh, n'olacak, bekar adam...

Truhin'in ruh haletinin sık sık değiştiğini biliyordum. Neşesi ve konuşkanlığı bir anda ortadan kayboluyor, birden susuyor kadeh üstüne kadeh yuvarlamaya başlıyor, sararıyor ve ufacık gözlerini kan bürüyordu.

Şimdi de bu durumdaydı. Arta kalan rakıyı, kadehe değil, Viyana bardağına aktardı, bir kaldırışta içti ve dişlerini gıcırdattı.

Blagoveşçenski kelebek gözlüğünün altından Truhin'e dikkat ve endişeyle baktı. Zakutni'nin sözlerini anımsadım: "Kurnazdır, alçak, kurnaaaz... Tam cezvit..."

Truhin:

— Hatırlayamıyorum bir türlü, diyordu. Sabahtan beri kafamı zorluyorum, aklıma gelmiyor vesselâm gelmiyor. Çıldıracağım neredeyse...

Blagoveşçenski:

— Neyi? diye sordu.

— Volga'nın sağ kıyısında en yüksek tepede, çam ağaçları arasında sütunlu büyük bir ev vardır. İşte orasının adını... Hay allah kahretsin aklımı oynatacağım...

Ve boncuk boncuk terli, sapsarı alnını ovuşturuyordu.

Blagoveşçenski:

— Sonra hatırlarsın... Ayık kafa ile, dedi.

— Şimdi istiyorum. Bir burgu gibi aklımı burguluyor durmadan. Kineşma yakınındadır. Kimin malikânesiydi be canım? Bolşevikler sonradan sanatoryum yaptılar orasını....

Blagoveşçenski:

— Poroşino mu? dedi.

Truhin:

— Yok canım sende, diye hiddetle söylendi.

— Navoloki olmasın?

— Geç yahu. Navoloki'nin ne ilgisi var orası ile?

— Puçej? Ya da Reşma?

Ben ortaya atıldım:

— Bakıyorum ki, Volga kıyılarını iyi tanıyorsunuz. Bulundunuz mu oralarda?

Blagoveşçenski, tatlı bir sesle:

— Ben, Troitsko tepelerindeki Yurievets'tenim. Oradan etrafı seyrettiğiniz zaman soluğunuz kısılır.

Aklımda: "İşte bir hemşeri daha. Bir bu eksikti!" dedim. "Şeytanın işi yok, ister misin tanıdık çıksın ya da, allah göstermesin, Makarievo'lu tüccar Mihail Petroviç Nikandrov'un akrabası?" Beklemedik sorular karşısında kalmamak için, onu Volga anılarından uzaklaştırmak istemedim:

— Volga'yı bir yana bırakalım, ben, nedendir bilmem, Kama nehrini pek severim. Sabahları nehrin üstü hafif bir sis tabakası ile kaplıdır. Vapur düdükleri duyulur. Eşsiz bir yerdir. Veya Oka... Gorki şehri yakınlarında iki güzel nehir vardır...

Blagoveşçenski:

— Nijni-Novgorot demek istiyorsunuz, değil mi? dedi.

Suçlu suçlu:

— Ne yapayım, eski alışkanlık, diye söylendim.

Blagoveşçenski biraz sertçe:

— Kurtulmanın zamanı artık... diye uyarıda bulundu.

Anlaşılan benimle kavga etmek niyetinde değildi, bu yüzden olacak, ılımlı bir sesle ekledi:

— Oka'yı ben de severim. O, daha dingindir. Gençliğimde bir ara Murom'da kalmıştım.

Yakov Hristoforoviç Peters'i daima anımsarım ve anımsayacağım. Bana şöyle demişti: "Çekist, her zaman soğukkanlı olmalıdır. Sinirleri ve duygularına öylesine egemen olmalıdır ki, düşman, hiçbir şey anlamamalı, hiçbir şey sezinlememelidir."

Şunu da açık seçik anımsadım: Bin dokuz yüz on sekiz... Murom... Yüzbaşı Blagoveşçenski'yi sorguluyorum. Öyle ya, Yurievtsliydi, bir papazın oğluydu. Malgin'le aralarında şöyle bir konuşma geçmişti:

— Ayaklanma günü neredeydiniz, vatandaş Blagoveşçenski?

— Evdeydim, sorgucu vatandaş... Sıtmadan hastaydım. Sapır

sapır titriyordum. Bütün gün bahçede yattım. Sorabilirsiniz komşulara...

Truhin birden sıçradı:

— Çıldıracağım! Bir türlü hatırlayamıyorum...

Blagoveşçenski:

— Bırakın şunu allah aşkına... Sonra votkaya da acıyın biraz. Azıcık da ilaç için kalsın.

Truhin, birden gülmeye başladı. Dingin bir halde yerine oturdu:

— Hatırladım nihayet: Soğuk Kaynaklar... Adı böyleydi orasının, Soğuk Kaynaklar. Halam orada otururdu. Anuta halam... Babamın kız kardeşi. Bütün yaz tatlı kaynatırdı. Kırk tür tatlı. Bazen misafirliğe giderdim. Çay içmek için terasa çıkardık, "İç, Fedeçka, iç... Ağzın tatlılansın." derdi. Pek budalaydı.

Blagoveşçenski, bu hala öyküsünü sık sık dinlemiş olacak ki, yüzünde sıkıntı belirtileri görüldü, bıyıkları dikleşti. Bardağını bana doğru kaldırdı:

— Şerefinize, Pavel Mihayloviç...

Doğrudan gözlerimin içine baktı.

— Söyleyin lütfen, fakat içtenlikle ve günah çıkarır gibi. Buraya geldiğinize pişman değil misiniz?

Söyleyeceklerimi düşünebilmek için:

— Ne diyeyim bilmem ki," diye söze başladım. Konuşmanın sakıncalı bir konu üzerinde olacağı belliydi. Açıkçası, esef ediyorum. Benim için Rusya'da kalmak daha iyi olacaktı. Fakat, ne yazık ki, Rusya...

Blagoveşçenski sözümü kesti:

— Hepimiz bir hamurdan yoğrulmuşuz. Düşüncelerimiz bir, sözlerimiz bir... Biliyorum bundan sonra ne söyleyeceğinizi... "Ne yazık ki Rusya artık yok. Rusya değil, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği var..." Bütün bunlar budalaca sözler, Bay Nikan-

drov... Rusya var, vardı ve olacak... Sizi bilmem ama, ben yanlış bir hesap yaptım. Sovyetlerin sonu geldiği kanısına varmıştım. Oysa sonu gelenler bizlermişiz. Buradakilerin hepsi, hepimiz budala insanlarız. Födor İvaniç'in halası gibi budala. Etrafındaki her şeyin güzel olduğunu sanıyormuş bu kadıncağız. Neden yüzüme öyle bakıyorsunuz? Oynattığımı mı sanıyorsunuz? Hayır, hayır! Sağlam bir aklım ve güçlü bir belleğim var, elime kötü kâğıt düştü ne yazık. Fakat, artık dönüş yok. Ne bizim için, ne sizin için, ne de Födor İvanoviç için. Mademki öyle, başladığımızı sürdürmek zorundayız. Sizinle tanıştığıma memnunum. Uğrayın bana. Şimdi, Kanonir Strasse'de, köşedeki evde oturuyorum. Hani birinci katında kahve var ya, orada. Dün, bu kahvede bir genç kız bir delilik yaptı. Bir üsteğmenle gelmiş kahveye. Bira ısmarlamışlar, biraz oturmuşlar. Üsteğmen tabancasını çıkararak ilk önce kıza, sonra da kendine birer kurşun sıkmış. Subayın üstünde, "Artık cepheye gitmek istemiyorum. Bir cehennem orası!" yazılı bir kâğıt bulmuşlar. Budala! Cephe, balık avına çıkılan yer değildir, cephedir. Hoşçakal, Pavel Mihayloviç. Siz kalıyor musunuz, Födor İvanoviç?

Truhin gözleri kapalı oturuyordu, hiçbir yanıt vermedi.

Bunların içinde, beni en fazla, doğal olarak Vlasov ilgilendiriyordu. İğrenç, zavallı yaşamının en küçük ayrıntılarına dek...

Kendisini ilk gördüğüm zaman -bin dokuz yüz kırk üç yılının Eylül ayı idi- sadece kırk iki yaşında olduğuna inanamadım. Altmış yaşında görünüyordu. Gözlerinin altında mor torbacıklar sarkıyordu, yüzü kırış kırıştı, ördek burnunun iki yanından başlayıp çenesine kadar inen iki derin çizgi özellikle dikkati çekiyordu. Çenesi hemen hemen dört köşe idi, onun altında bir çene daha vardı. Yağlı ve kalın alt dudağı, yüzünün iğrençliğini daha da artırıyordu, ona, halinden memnun olmayan, her an kavgaya hazır bir görünüş veriyordu. Büyük, eğimli gözlükleri, küçücük ve daracık

gözlerini gizliyordu.

Vlasov, bin dokuz yüz kırk dört yazında daha da yaşlandı. Burnu, ince, mor damarcıklarla kaplandı. Alt dudağı, titremeye başladı. Öne eğik bir halde yürüyor, ayaklarını sürüyordu. Gülmeyi tamamıyla unuttu, sesi bile inceldi.

Zakutni, bir gün, sırıtarak:

— Andrüşa artık papazın dul karısını andırıyor, dedi.

— Neden papaz karısını değil de, papazın dul karısını? diye sordum.

— Çünkü papaz karısı her zaman her şeyden memnundur. Kilise küçük olsun, büyük olsun daima gelir sağlar. Ve bir yandan da köyün sayılan bir insanıdır. Dul papaz karısının ise önünde bir perspektif yoktur.

Kısacası bu Zakutni, karakter değerlendirmeleriyle zaman zaman beni hayrete düşürüyordu. Bir gün de Truhin için "can yakıcı güvey" demiş ve bu benzetişini şöyle açıklamıştı.

— Bir köylü kadının yedi evladı varmış, yedisi de kız. Fakat bunlar eli ayağı düzgün bir şeyler olsa, haydi, neyse ne... Biri şaşı, öbürü de topal, üçüncüsü bücür, dördüncüsü sağır, geri kalanlar da ona göre. Kız değil mübarekler, yumru yumru fidan... Ergenler, elbette, burun kıvırıp geçiyorlar. Öyle ya kala kala kör-topala mı kaldılar! Gelgelelim, birini evermeye muvaffak oluyorlar. Güvey, şaşı meraklısı mı imiş, yoksa drahomaya mı göz dikmiş, bilinmez... Ve işte bu güvey bir dinî bayram günü kaynanasına misafirliğe gelmiş. Herifte surat bir karış, oturduğu yerden emirler verir, şunu beğenmez, bunu kusurlu bulur, ikide bir: "Cadı karı, senin en yüzüne bakılmaz kızını kendime karı olarak aldım, böylece sana saygı gösterdim!" dermiş. Evdekiler de ne yapsınlar, önünde el pençe divan dururlarmış... Bizim Födor İvanoviç de, bu "canyakıcı damat" gibi, herkesi karşısında secdeye çökertmek istiyor. İyi ama, dinleyen kim? Bizimki de hıncını rakıdan alıyor. Öte yandan Andrüşa'nın

içini kurt yiyor, çünkü evdeki hesabı hiçbir zaman çarşıdakine uymuyor.

Gerçekten de İşler, Vlasov'un istediği gibi yürümüyordu.

İlk zamanlarda, Vlasov'un Almanya'da içinde bulunduğu durumu anlayamıyordum, yavaş yavaş inceliklerini kavrar oldum.

Almanya'nın Doğu Eyaletleri Bakanı Alfred Rozenberg'in kanısınca; Rayh'ın Vlasov'un yardımlarına hiç de gereksinimi yoktu. Göbels, Lay, Zavkel, Göring de aynı tutum içindeydiler. Göring, Kara Kuvvetleri Propaganda Şubesinin bir Rus Komitesi örgütlemekte olduğu kendisine rapor edildiği zaman şöyle demiş: "Bizde gerçek işleri az olanlar, işte böyle budalalıklar yapmaya kalkışıyorlar."

Himmler de, başlangıçta, Vlasov'un hangi işe ve ne zaman gerekli olacağını bilmiyormuş herhâlde. Gelgelelim, onun değişmez bir yaşam kuralı vardı. Buna göre, vatan haini her zaman bir işe yarar. Yaramazsa, hiçbir işte kullanılmazsa bunun da zararı yoktur, çünkü masrafı büyük değildir. Yedekte tutulur ve bakarsın bir gün gerekli oluverir.

Savaştan sonra Himmler'in evrakını karıştırırken, Hitler'e yazdığı bir rapor elime geçti. Hitler'in gözlüksüz okuyabilmesi için iri, menekşe renkli harflerle basılmış olan bu raporda, "Size ve Büyük Almanya'ya sadık kalacağına and içmiş olan Tuğgeneral Vlasov'un yedekte tutulması gereği," üzerinde duruluyordu. Himmler'in bu konudaki gerekçesi beni hayretler içinde bırakmıştı. Vlasov'un bir gün gerekli olabileceğini kanıtlamaya çalışan Himmler şöyle diyordu: "Büyük Amiral Dönits'in iyi yetiştirilmemiş ve çoğu zaman sorumsuzca davranan subayları, düşmanın savaş ve taşıt gemilerine bazen boşu boşuna pek çok torpil atıyor ve bunlar çok seyrek hedeflerine isabet ediyor. Oysa, ileride Rusların başına, bizim deniz savaş filomuzdan çok daha büyük işler açacağından emin olduğum General Vlasov, devlete bir yılda, boşu boşuna atılmış bir torpilin değerinin yarısından daha az bir paraya mal olacaktır!"

Ve rapor, Vlasov'un kaderini belirleme hakkının kendisine verilmesi ricası ile sona eriyordu.

Himmler, Vlasov'u işsiz bırakmak istemiyordu. Ve ona, Sovyet düşmanı propagandalar yapma görevini verdi. Vlasov, ilk önce Pskov'da halkın önüne çıkacaktı.

Zakutni, kendisiyle "dostluk kurduktan" sonra, bana Vlasov'un Pskov'a gitmek istemeyişi öyküsünü şöyle anlattı:

— Ştrikfeld'i bir hayli zor durumda bırakmıştı o zaman. "Şeflerle görüşün. Bana herhangi bir tutsaklar kampında konuşma müsaadesi versinler. Ne farkı var canım? Ha orada, ha burada..." diyor, Fakat Ştrikfeld, "Pskov için emir verildi." diye diretiyordu. İyi ama, orada, Almanları güpe gündüz bile öldürüyorlar. Üstelik, Andrüşa mitingde konuşacak. Döndükten sonra üç gün kendine gelemedi.

Vlasov'un Pskov ziyaretiyle ilgili üç belge var elimde.

Birinci belge, Vatan İçin gazetesinin şu yazısı:

"General hazretleri istasyonda trenden indikten sonra, onuruna bir dinsel tören yapıldı, dua edildi. General hazretleri kutsal haçı öptükten sonra, kendisini karşılamaya gelenleri gülümseyerek ve babaca selâmladı, 'Baylar kadim şehrinizi ziyaretimden dolayı mutluyum, sevinçliyim. Candan seviniyorum. Teşekkür ederim.' dedi.

"General hazretleri, istasyondan, şehrin Belediye Başkanı Bay Çerepenkin Pskov, il Polis Şefi Gorojanski ve gazetemizin Yazı İşleri Müdürü Bay Hromenko eşliğinde ve birtakım Alman askerinin muhafazasında, kendisine ayrılan köşke gitti. Kısa bir dinlenmeden sonra, Ostlegion tören kıtasının geçit resminde hazır bulundu. Askerlerin yiğit görünüşleri Tuğgeneral Vlasov'un nurlu yüzünü güldürdü ve o, geçit resminin yüksek düzeyde olduğunu belirtti.

"Tuğgeneral Vlasov, öğleden sonra komutanlıkta (eski Yürütme Komitesi binasında) yapılan toplantıda hazır bulundu. Gerçek Rus vatanseverliği ile dolu bir konuşma yaptı. Pskov bölgesini zor-

la ellerine geçirmiş ve köleleştirmiş olan komünistlerden kurtaran yenilmez Alman Ordusuna ve onun yüksek önderi Adolf Hitler'e şükranlarını sundu ve konuşması, dinleyiciler tarafından coşku ile alkışlandı.

"Toplantıda Bay Çerepenkin'le ruhanilerin başı Venisnien de konuştular. İşçi sınıfının temsilcisi İvan Bojenko'nun yaptığı konuşma tam bir onaylama ile karşılandı. Bojenko, işçi sınıfının, uğursuz ve muzır Marksizm'le hiçbir ilgisi bulunmadığını ve general hazretlerinin, Rusya'da Alman Ordusu tarafından kurulan düzene dayalı yeni bir düzenin kurulmasına ilişkin sözlerini tamamıyla paylaştığını bildirdi.

"Tümgeneral Vlasov, akşamüstü, Petrograd (Leningrad) bölgesinde harekâtta bulunan Alman birliklerinin komutanı Buş tarafından kabul edildi. İçtenlik havası içinde geçen konuşmada, Petrograd'da, Bolşeviklerden kurtarılmasından sonra kurulacak düzenle ilgili sorunlar ele alındı.

"Tümgeneral Vlasov, bundan sonra, Riga'dan gelmiş olan metropolit Sergey hazretlerini ziyaret etti. Ve ancak, gece yarısından sonra saat on iki buçukta, uyumak üzere, kendisine tahsis edilen köşke gitti."

İkinci belge:

"SS Komutanı Hamptştrumführer Bay Rudolf Eger'e:

"Komutanlıkta verdiğiniz emir gereğince ve General A. A. Vlasov'un Pskov'a gelmesi dolayısı ile, İvan Sömonoviç Bojenko'yu, işçi sınıfının temsilcisi olarak konuşması için hazırladım. Kendisi eski bir tüccar ailesindendir. Kendisi, Harkov ilinin Pesoçin köyünde doğmuş, savaştan önce, Leningrad'ın (Petrograd'ın) Ligovka sokağında, 25 numaralı hanede oturmuştur. Suistimal suçu ile Sovyet idaresi tarafından mahkûm edilmiş ve cezaevinde cezasını çekmiştir. Belirli bir süre komutanlığımız emrinde çalışmıştır. Halen yedektedir (İdari işlerde kullanılması düşünülmektedir).

"Bojenko, insan arasına çıkacak bir kılığa sokuldu: Sakal tıraşı yapıldı, yeni bir kostüm verildi, içkiyi fazla kaçırırsa cezalandırılacağı bildirildi. Vatan İçin gazetesi redaktörünün yazdığı konuşma, Bojenko'ya ezberletildi. Şimdi konuşmaya hazır durumdadır. Saygılar.

Pskov ili Polis Müdürü G. Gorojanski."

Üçüncü belge:

"Pskov, 8 Mayıs 1943

Devlet gizi öneminde gizli belge.

"İmparatorluk Güvenliği Genel Müdürlüğü, IV. SS Dairesi.

"Sturmbannführer[9] Kurt Lindov

"Berlin, Prens Albreht Strasse, 8

"Aziz Dostum Kurt,

"Kulağımıza gelen söylentilere göre, Kara Kuvvetleri Karargâhına bağlı Propaganda Şubesi, tutsak edilen Rus generallerinden biriyle meşgul oluyormuş. Fakat, burada tanık olduğumuz olaylar bu söylentileri kat kat aştı. Tümgeneral Vlasov'u birkaç gün önce buraya getirdiler. Sersemlerden biri, bu ziyaret dolayısı ile halka aile başına yarımşar litre votka satılmasını emretmiş (Bu hıyarın adını ayrıca bildiriyorum). Hiçbir zaman arzu edilmeyen, büyük kuyruklar meydana geldi. Rus polisler, her zamanki gibi, kuyrukları önleyemediler. Benim çocukları harekete geçirmek zorunda kaldık.

"Misafiri karşılayacak bir kalabalığı toplamak gerekiyordu. Çünkü, trenin istasyona gelişinde, şehir yöneticilerinden ve din adamlarından oluşan on kadar budaladan başka kimse yoktu orada. Benim çocuklar, emrimi alır almaz, sürek avına çıktılar ve yerli halkı istasyona topladılar.

"Bu general, dış görünüşü ile, kuzenim Edgar Şleger'i anımsatıyor. Tanıyorsun, değil mi? Bir ara Drezden'de polis müfettişiydi.

---

9 SS'de binbaşı rütbesi.

Vlasov da onun gibi uzun boylu, öne eğik ve görünüşüne göre onun gibi budala. Ayrıca, izlenimlerime göre, korkağın da biri. Kuşku dolu gözleriyle etrafına bakındı durdu ve hımhım bir sesle birkaç söz söyledikten sonra istasyondan bir an önce uzaklaşmaya çalıştı. Otomobile doğru yürüdüğü sırada ayakları dibine bir kara kedi ölüsü atıldı.

"Bir başka sersem (kim olduğunu ayrıca açıklayacağım), ona bir Rus taburunun gösterilmesini emretmiş. Bu tabura bağlı bir bölüğün, birkaç gün önce, subayları öldürdükten sonra haydutların yanına (partizanlara demek istiyor) kaçtığını bilmiyormuş gibi. Vlasov'a, bir gün önce Ostrov şehrinden getirilmiş bir bölük gösterildi.

"Vlasov, komutanlıkta yapılan toplantıda bir sürü budalalıklar konuştu. Öğrendiğime göre, Mareşal Buş bu konuşmadan hiç de memnun değil.

"Burada zaten güç durumdayız. Böyle olduğu halde, ne diye böyle sersemliklerle uğraştırırlar bizi, bir türlü anlayamıyorum. Vlasov'u buraya göndermeyi kim düşünmüş? Bunu bana bir an önce bildirmeni çok rica ederim. Vlasov'un gerçek yerinin neresi olduğunu bilmem benim için son derece önemli.

"Hayl Hitler!

Rudolf Eger, SS hauptsturmbannführer."

Vlasov'un Himmler'le ilk görüşmesi 20 Haziran 1944'te olacaktı.

Bundan bir gün önce -çarşambaydı ve ben Vlasov'un kabul odasında nöbetçiydim- bizim orada bir skandal meydana geldi. Vlasov'un özel muhafız kıtasının komutanı Hitrovo, eski aktör Sergey Sverçkov'a temiz bir dayak attı.

Bu olaydan birkaç gün önce Vlasov, beni odasına çağırdı ve abuk sabuk bir konuşma ile söze başladı. İlk önce, beni çağırışının nedenini anlayamadım. Biraz sonra anlaşıldı. Meğer biraz önce bir

mektup almış, pek hoşuna gitmiş, övünmesini paylaşacağı birini arıyormuş. Ve o anda benden başkası yokmuş yakınında. Bana verdiği bu mektupta şöyle deniyordu:

"General Vlasev'e,

"Pek sayın Andrey Andreeviç,

"Muhafızlarınız tarafından silah yoklaması yapılmamış kimseleri kabul ettiğiniz tekrar saptanmış bulunuyor. Ben, sizin güvenliğinizi korumakla görevliyim ve Alman hükümeti karşısında sorumluyum. Bu yüzden, aranızdaki anlaşma gereğince, şunlara dikkat etmenizi bir daha rica ederim:

"1. SS Obersturmführer[10] Amelung, sizin güvenliğinize ilişkin sorunlarda benim irtibat subayımdır.

"2. Sizin güvenliğinizle ilgili olarak alınan bütün önlemleri ve en başta oturma yerinizle ilgili değişiklikleri, SS Obersturmführer Amelung'a tam zamanında bildirmenizi rica ederim.

3. Aramızdaki anlaşma gereğince, tanımadığınız kişileri, yalnız, dairenizce kimliği saptandıktan ve silah araştırması yapıldıktan sonra kabul etmelisiniz. SS Obersturmführer de zaten bu amaçla daimi olarak yanında bulunuyor.

Benim sorumlusu olduğum güvenliğinize gösterilen özen, beni, aramızdaki antlaşmanın maddelerini size bir daha anımsatmaya zorlamıştır, bunu iş arkadaşlarınız olan Ruslara da bildirmenizi rica ederim.

Hayl Hitler!

SS Oberführer Kreger"

Vlasov hüzünlü bir maske taktı yüzüne:

— Görüyor musunuz bana ne büyük bir özen gösteriliyor... Sovyet istihbaratçılarının peşimde olduğunu biliyor adamlar.

---

10 SS'de üsteğmen rütbesi.

Bundan sonra tekrar günün en önemli konusuna geçti: Himmler'le görüşebilme sorununa.

— Himmler isterse her şeyi yapabilir. Tuttuğunu koparan bir adam. Zeki. Bütün mesele onun yanına gidebilmemde... Yüzde yüz en yakın dost olacağız. Beni unutmuyor o... Kreger'in, "Ben sizin güvenliğiniz için Alman hükümetine sorumluyum." demesi hiç de boşuna değil. Elbette, şaka mı bu... Eh, biraz daha bekleyeceğim. Benim günüm de gelecek...

Jilenkov, Kreger'in mektubunu öğrenince gülmekten kendini alamadı:

— Kurnaz bu Almanlar, kurnaaz... Allah bilir, Andrüşa'nın güvenliğini mi sağlıyorlar, yoksa bir tutuklu gibi mi koruyorlar...

Ve sinsice ekledi:

— Bu önlemleri niçin alırlar yani? Diyelim ki, dangalağın biri Andrüşa'yı tepeledi. Yerine bir başkasını bulamayacaklar mı sanki... Kurnaz bu Kreger kurnaaz... "Ben hükümete sorumluyum." diyor. Ne hükümeti yahu, Andrüşa, Himmler'in kendi planları için gerekli...

Mektup, çok geçmeden gizlileşiverdi. Kızıl saçlı, elma yanaklı, topuz yumruklu, iri yarı bir babayiğit olan Obersturmführer Amelung kabul odasında ekşiyip duruyordu, bir yere gittiği zamanlarda da koltuğa, Komutan Hitrovo yerleşiyordu. Binanın giriş kapısına geceli gündüzlü nöbetçiler koydular. Biri Vlasovcu, öteki Alman olmak üzere iki kişi gece gündüz orada duruyordu. Gündüzleri, ikinci katın sahanlığında da bir nöbetçi vardı. Hatta, daimi ziyaretçilerle içerde çalışanlar da, karargâha girerken bir odaya alınarak silah yoklamasından geçiriliyorlardı.

Yalnız komite üyeleri -Truhin, Jilenkov, Mališkin ve diğerleri- bu aramanın dışındaydı. Almanlar onlarda silah araştırması yapmıyor, fakat, geldiklerini Amelung'a bildiriyorlardı. O da, kabul odasından aşağı iniyor, ziyaretçiye, rütbesi kendisininkinden yük-

sek değilse, domuz gibi bakıyordu.

Rus Komitesinde kurulacak Eğitim ve Kültür Şubesinin yöneticilik makamına adaylığını koymuş olan Sverçkov diye biri vardı. Savaştan önce Moskova'daki gezginci tiyatrolardan birinde çalışmıştı. Fakat, Almanya'da, kendisini bir halk artisti ve MHAT'ın (Moskova Sanat Akademi Tiyatrosu) seçkin sanatçılarından biri olarak tanıtıyordu. Buna kimse inanmıyordu, ne var ki, kimse de yalanlamaya kalkışmıyordu. Yalanlamak işlerine gelmiyordu. Bununla, "Görüyor musunuz, biz de ot olamıyoruz, bizde de halk artisti var." demek istiyorlardı.

İşte bu sözüm yabana halk artisti, sabahtan akşama değin komitede ekşiyor, kâh Jilenkov'un odasında oturarak "baş politik danışman"a artık ıcığı çıkmış fıkraları anlatıyor, kâh Truhin'i, Moskova aktörlerine ve bu arada karısına ilişkin anekdotlarla eğlendiriyordu.

Sverçkov, haziran sonlarında, Königsberg'e, orada radyo sözcüsü olarak çalışan Blumental-Tamarin'e misafirliğe gitti. Blumental-Tamarin (kendisini birçok defalar görmüştüm), iki dilde basılmış kartvizitini övünerek gösteriyordu: "Fon Blumental-Tamarin, Rus Tiyatrosu Halk Artisti, Profesör." Onu da kimse yalanlamıyordu. Hatta Jilenkov, bir konuşmasında şöyle demişti: "Rusya'nın ilerici aydınları bizim saflarımızda bulunuyor. Andrey Andreeviç'in çevresine şöyle bir bakın; profesörler, ressamlar, halk artistleri ile dolu. Bunlar arasında, Rus halkının övüncü olan Sverçkov ve Blumental-Tamarin gibi Rus sahnesinin büyük ustaları var!"

Sverçkov, yeni fıkralarla dopdolu olarak Königsberg'den döndükten sonra, doğruca Jilenkov'un yanına yollandı. Fakat karargâh kapısında durduruldu. Silah araması yapılacaktı. Hitrovo, kendisine, kabaca:

— Ceplerini dışarı çıkar! emrini verdi. Sverçkov, basbariton sesiyle gürledi:

— Çıldırdınız mı siz? Kim olduğumuzu bilmiyor musunuz yoksa? Andrey Andreeviç'in kişisel çağrılısıyım ben.

— Önemi yok. Ben, bakan düzeyinde bir adamım.

Hitrovo diretiyordu:

— İstersen metropolit ol... Benim için hiçbir önemi yok... Ceplerini dışarı çıkarmazsan kovarım seni...

Sverçkov, çılgınca haykırdı:

— Siz bir küstahsınız! Şikâyette bulunacağım sizden!

Hitrovo suratına bir tokat vurdu:

— İşte sana bir küstah! Defol buradan!..

Ben, Amelung, Ştrikfeld ve çevirmen Zenderführer Şavert kabul odasındaydık. Feldmareşal von Klayst'ın oğlu, genç von Klayst Vlasov'un odasındaydı. Kendisi çok iyi Rusça konuşuyor ve son günlerde karargâhın demirbaş ziyaretçileri arasmda bulunuyordu.

Amelung, her zamanki gibi koltuğunda uyukluyordu. Sverçkov, somurtkan bir yüzle ikinci kata çıktı. Kızıl saçları dağılmıştı. Cepleri hâlâ dışarıdaydı.

Amelung koltuğuna geçti, ağır ağır söylendi:

— Ceplerinizi sokun içeri. Ayıp!

Kendine özgü büyüklenmesini yitirmiş olan Sverçkov, başı önde, ceplerini yerine soktu. Fakat, oturmaya cesaret edemedi ve kapıda dikildi kaldı.

Odada derin bir sessizlik vardı. Pencereden bir gün önceki bombardımanda yıkılmış olan fabrika binalarını seyrediyordum. Hâlâ dumanlar çıkıyordu.

Kapı önünde bir araba durdu. Hitrovo'nun sesi geldi:

— Kalk! Hazır ol!

Amelung hızla aşağı indi. Ardından von Klayst koştu. Ştrikfeld de bir yerden beliriverdi. Önemli birisinin geldiği belliydi.

Vlasov da odasından çıkıp merdiven başında durdu. Çevirmeni Şavert onun yanında yer aldı.

SS Gruppenführer, tören kıyafetiyle kabul odasına girdi. Kırk yaşlarında, güzel endamlı ve güzel yüzlü bir adamdı. Faşist selâmını artistçe yerine getirdi ve Rusça, "SS Rayhsführerinin özel emriyle geliyorum Bay General." dedi ve mühürlü bir zarfı uzattı: "Emirleri gereğince zarfı doğrudan size veriyorum."

Vlasov, odasının kapısını ardına kadar açtı:

— Buyurun...

O gün karargâhta kimler varsa, hepsi de kabul odasına doluştu. Fısıltı ile konuşmaya başladılar. Sverçkov kulağıma eğildi:

— Andrey Andreeviç, allaha şükür, en sonunda çağrıyı aldı galiba... Pek üzülmüştü zavallı...

— Öyle galiba... diye söylendim ve sonra ne olur ne olmaz diye ekledim: Er geç olacaktı bu iş... General Vlasov'un etkisini ve gücünü ancak dar görüşlü politikacılar değerlendiremez. SS Rayhsführerine gelince, o, bilindiği üzere her şeyi gören bir insandır.

Biraz sonra Vlasov'un kapısı açıldı, Gruppenführer önde dışarı çıktılar. Kendine özgü neşesi ve zil gibi öten sesiyle:

— Baylar, çoktan beri sabırsızlıkla beklediğimiz en güzel haberi almış, bulunuyorum, dedi.

Gruppenführer, sert sert Vlasov'un yüzüne baktı. Öyle ya, bu zamansız açıklamanın ne gereği vardı! Vlasov hemen başını önüne eğdi ve sözünü, her zamanki boğuk sesiyle tamamladı:

— Baylar tanıştırayım sizi...

O anda, kabul odasında bulunanların en yüksek rütbelisi bendim. Bu yüzden öne geçtim. Gruppenführer güzel, bakımlı elini uzattı ve:

— Oto von Rone, diye kendini tanıttı.

Dünyada en hızlı işleyen şeyin insan düşüncesi olduğu söylenir. Saniyenin onda biri gibi, çok kısa bir süre içinde geçmişin herhangi bir olayını anımsayabilirsin. Bende de öyle oldu. 1918 yılının Nisan ayındaydı, Alman elçisi von Mirbah'ı Moskova'ya getiren

tren, yiyecek maddeleriyle tıka basa dolu soğutma tesisli vagonlarını ve Malgin'le bana kuşku ile bakan iki Alman subayını anımsadım. Gruppenführerin elini sıktım ve son derecede dingin bir sesle:

— Albay Nikandrov, diye yanıt verdim.

Oto von Rone, elbette ki beni tanımamıştı. Öyle ya, bu sakallı subayın kişiliğinde yirmi beş yıl önceki genci nasıl tanıyabilirdi!

Von Rone gider gitmez, Vlasov, benle Sverçkov'u odasına çağırdı. Sverçkov Vlasov'u kucakladı, öpecek bile oldu, fakat Vlasov beceriyle kendini yana çekti. Sverçkov coşku ile haykırdı:

— İsa dirildi Andrey Andreeviç! Nihayet gerçekleşti! Kutlarım sizi...

Vlasov haç işareti yaptı:

— Evet, dualarım kabul olundu en sonunda.

Sevinçten gözleri çakmak çakmaktı, sarı solgun yüzü pembeleşmişti.

Sverçkov kulaklarına kadar varan sırıtkan ağzı ile:

— Ne zaman, Andrey Andreeviç? diye sordu.

— Yarın... Sizin ciddiyetinize güvenerek açıklıyorum bunu baylar... Kabul edin ki, bu konuda hiçbir şey söylememişim... Aramızda kalsın ha...

Jilenkov'la Truhin içeri girdiler. Jilenkov'un gülümsemesinden her şeyi bildiğini anladım. Onun, Devlet Güvenlik Merkeziyle bağlantısı vardı. Truhin, Vlasov'un elini sarsa sarsa sıktı. Malişkin de gelince odadan ayrıldım. Vlasov şimdi içini dökecekti.

Kabul odasının kapısında Zakutni ile burun buruna geldim.

— Beni mi çağırıyor? dedi ve yanıt beklemeden Vlasov'un odasına daldı.

Himmler'in karargâhına yapılan ziyaretin öyküsünü, 21 Haziran Cuma günü Zakutni'den dinledim. Zaman zaman coşmuş ve hayret etmiş gibi davranmam da gerekiyordu.

— Ah, benim yerimde siz olacaktınız! Kısacası, yola çıktık

efendim, Himmler'in karargâhına gidiyoruz. Bizi saat on birde kabul edecekti. Fakat, bize, saat onda orada bulunmamız emredildi. Üç arabadaydık, öndekinde Almanlar. Yalnız Ştrikfeldi tanıyorum aralarında. Hepsi de taşı sıksalar suyunu çıkaracaklar, balık gibi susuyorlar. İkinci araba bizler; Andrey Andreeviç önde, biz de arkada. İki yanında Jilenkov ve Födor İvanoviç. Malişkin üçüncüsünde. Onun yanında da yine Almanlar.

Uçuyoruz. Öyle bir yol ki; bal dök de yala. Zaman zaman çam ağaçları görünüp kayboluyor. Yol boyundaki nöbetçiler tarafından sık sık durduruluyoruz. Belgelerimiz gözden geçiriliyor. Bizleri Rostov hayvan pazarında hayvanların sayılması gibi bir bir sayıyorlar! "Ayn, tsvay, dray..." İlk kontrolde Sverçkov'u indirdiler. Listede adı yokmuş. Gürültü koparacak oldu, fakat bir hauptman, "Lütfen ardımdan gelin!" deyiverdi.

İkinci kontrolde hepimizi arabalardan indirdiler. Arabaları küçük bir meydana çektiler. Kantar mıydı ne? Gene bindirdiler. Yol boyunda lamba direkleri... Güpe gündüz hepsi yanıyor. Karşıda bir kapı göründü. Yüksek bir kapı. Birden bu kapıdan siyah arabalar fırladı dışarı ve böğürerek yanımızdan gelip geçtiler. Şoförümüz hızla sağa saptı. İkinci arabada Himmler vardı. Evet, Himmler, ta kendisi. Truhin'in yüzünde bir şaşkınlık belirdi. Jilenkov, köppoğlu, derhal zehirini döktü:

— Kötüye alamet bu, sayın General. Misafir geliyor, ev sahibi gidiyor.

Kapı kapanmamıştı. Biz, birinci arabadan sonra hızla içeri daldık. Malişkin'in bulunduğu üçüncüsünü daha kapıda durdurdular. Biz yarı ölü, yarı diri durumundayız. Himmler'in işleri yalnız bizimle mi ki... Gider. Ama, ne de olsa can sıkıcı bir şey...

Vlasov'un ensesi sapsarı oldu. Kulaklar kıpkırmızı. Sivil giyimli bir tip kapıyı açtı:

— Steigt aus! dedi.

Çıkın yani. İlk önce Andrey Andreeviç'in çıkmasını bekliyoruz. Cehenneme babadan önce girmek saygısızlık. Karşıki duvarda bir kapı. Önünde üç basamak. Nedendir bilmem, saydım basamakları: Üç.

— Kommen Sie Hierher![11]

Arkamızdan itelediler de. İçerideki duvarlar mermerle kaplı. Pencere yok, mobilya dersen, hiç. Tavanda lambalar. Odanın ortasından aşağı doğru inen merdiven basamakları var. Kısacası koltuklu bir kapana düşmüşüz. Oturduk. Birbirimize bakamıyoruz. Jilenkov'un bir ayağı zemberekli gibi oynuyor, topuğu yeri tıklatıyor hafiften. Yukarıdan ayak sesleri duyuldu. Ne olacağız, bilemiyorum. Bizi, doğrudan tepeliyecekler mi, yoksa işkenceye mi tutulacağız? Mališkin'i getirdiler. Adamın ağzı burnu birbirine karışmış. Bizim cesetlerimizle karşılaşacağını sanıyormuş. Korku içindeydi.

Susuyoruz. Jilenkov ayak tıklatmasını durdurdu. Gelen, giden yok. Sessizlik. Vlasov kalktı. Öksürmeye başladı.

— Acayip... diye söylendi.

Truhin alaycı bir sesle:

— Misafirin umduğu değil, bulduğu işte, dedi.

Jilenkov baş parmağı ile orta parmağını şaklattı, duvarları gösterdi: Susun, duvarların dili var...

Vlasov öksürükleri arasında:

— Bir şeyler var, yoldaşlar... Affedersiniz, baylar...

Sözünü tamamlayamadı, çünkü yukarıda yine ayak sesleri duyuldu.

İki SS'çi -boğa gibi sağlam- kaşarlı sandviç, kahve, kadehle konyak -tabii, çok az- getirdiler. Bırakıp çıktılar. Biz, sağırlar-dilsizler gibi susuyoruz... Kendi kendime, "Mademki, yiyecek bir şeyler getirdiler, demek ki, tepelemeyecekler bizi..."diyorum.

---

11 Buraya geliniz!

Jilenkov, sandviçi atıştırırken yine duvarları gösteriyor: Susun yani...

Bir uşak geldi. Bizim dilden:

— Tuvalete gitmek isteyen var mı? diye sordu.

Birer birer gidip geldik.

İki saat kadar sonra öğle yemeğini getirdiler. Dört türlü yemek ve çerez. Ayrıca bira.

Neşemiz tamamıyla yerine geldi. Hatta Malişkin, sesli hayal kurmaya başladı:

— Şimdi bir de uyumamıza izin verseler...

Jilenkov, aklındakini dile getirdi:

— Birer de karı verseler... Ne dersin Mitya?

Ben, elbette, susmakla geçiştirdim.

Ve yeni bir sürpriz:

— Kommen Sie Hierher...

Ve bizi bir yatak salonuna götürdüler. Vlasov'a ayrı bir oda verdiler. Bize pansiyon. Fakat, hafifçe gıcırdayan rahat yataklar...

Jilenkov hemen uzandı, geniş bir nefes aldı:

— Ne demek bunlar yahu? diye söylendi.

Uyuduk dersem yalan söylemiş olurum. Uyumadık. Yalnız uyukladık ve daha fazla da düşündük. Öyle ya, şeytanın işi yok, ister misin bizi cehenneme göndersinler... Belki de yataklara elektrik akımı verilmiştir. Biraz sonra akımı işletirlerse kapkara oluvereceğiz...

Ertesi sabah, ilk arabadaki Almanlar geldi:

— Schnell, schnell...

Yukarı kata çıkardılar bizi. Ve orada, bir gün önce sayın Adolf Hitler'e suikast yapıldığını öğrendik. İtin biri saatli bomba yerleştirmiş. Eee böyle acı bir günde Himmler bizimle görüşecek değil ya...

— Korktunuz mu, Dmitriy Födoroviç?

— Allah bir daha göstermesin... Zaten genellikle sabaha kar-

şı uyuyabilen bir insanım. O gece ise...

— Üzüldüm sizin için.

— Teşekkür ederim, Pavel Mihayloviç.

— Andrey Andreeviç için de üzüldüm. Böyle bir durum karşısında beklediği ilgiyi göremeyecekti elbet.

Hitler'e yapılan suikastten sonra, Berlin büyük bir polis karakoluna döndü. Yıkıntılarla dolu caddelerde gestapo arabaları fırfır dönüyordu. Yol ağızlarında makineli tüfekler belirmişti. Merkez caddelerin kavşaklarında köpekli SS'çiler dikiliyordu.

Vilhelm Strasse ile Unter den Linden caddelerinde kordon halinde polisler bulunduruluyordu.

Rus Komitesinde de durum değişmişti. Bina dolayında güvenlik önlemleri artırılmıştı, Viktoriya Strasse'de, cepleri kabarık sivil kişiler ortaya çıktı.

Vlasov'a ve etrafındakilere maaşları ve kuponları veriliyordu, yani kurulu düzen işliyordu. Ne var ki, Vlasov'a Berlin'de dolaşması yasaklandı, yanına, ancak Amelung'un izniyle girilebiliyordu.

Şimdi size, o dönemde vatanıma nasıl yardım ettiğimi anlatacağım. Yaşamımın en yüksek amacı da buydu.

Pompalanmış sözlerle konuşmayı sevmem. İyi ama, biraz önce, "Vatanıma nasıl yardım ettim" ve "Yaşamımın en büyük amacı" gibi sözler kullandım. Bunlar, elbette seyrek kullanılmalı. Fakat, o dönemde, bunların içeriği o zamanlar her gün, her an, aralıksız olarak duyumsanıyordu. Gerek savaşta gerekse barış yıllarında, yabancı ülkelere gönderilen bir istihbaratçı, yabancı ülkeye niçin, hangi amaçla yollandığını hiçbir an aklından, gönlünden çıkarmamalıdır. O, yurdunu bütün kalbiyle sevdiği için savaşımın ateşleri içindedir. Bu görev anlayışından yoksun olan bir istihbaratçı, doğru yolu bulamaz ve güçlü olamaz. Hatta bir gün ölüp gider.

İstihbaratçının çelik sinirli, çelik karakterli bir insan olduğunu

düşünmek de yanlıştır. O, her şeyden önce bir insandır. Herkes gibi kusurları bulunan, normal, olağan bir insan. Gerilimli yaşamı dolayısı ile o da, her insan gibi yorulur.

Ben Almanya'dayken, yurduma yardım görevimi bir an için dahi unutmuş olsaydım yakayı ele verirdim.

Sporcular arasında "ikinci soluk alma" diye bir kavram kullanılır. Benim "ikinci soluğum" orada gerekli olduğum bilinciydi.

Biliyordum ki, düşmanın cephe gerisinde yalnız değildim. Belki de pek yakınımda, Berlin'de, Letsen'de, Hamburg veya Drezden'de, herhangi bir Alman dairesi ve örgütünde, onların silahlı kuvvetlerinde, Devlet Güvenliği Merkezinde, Abver'de ya da Hitler'in karargâhında arkadaşlarım vardır. Bunlar sadece bir olasılıktı. Hiçbirini tanımıyordum. Onları tanımak hakkına sahip değildim.

Bu yüzden, düşmanın cephe gerisinde, vatan haini Vlasov'un Rus Komitesinde bulunan ben, Andrey Martinov, gereken işleri tek başıma yapmak zorundaydım. Danışacağım tek insan vardı, o da bendim, kendimdim. Bazen, bana: "Şunu yap!" ya da "Aman şunu sakın yapma!" diyecek bir yakınıma öylesine muhtaçtım ki... Yalnız olmayanlara, etraflarında dostları, düşünce arkadaşları bulunanlara öyle gıpta ediyordum ki...

Benim de düşünce arkadaşları, dostlar, yardımcılar arayıp bulmam gerekiyordu.

"Rus Komitesi"nin Organizasyon Şubesindeki işlerim, bu alanda bana yardım ediyordu. Kadroları tanımak benim görevlerim arasındaydı. Truhin'in hazırladığı "Özlük İşleri" kartoteksini günlerce inceleyebilirdim. Benden kuşkulanmıyorlardı.

Yüzbaşı Nikolay Mihayloviç'in kişiliğine ilişkin bilgileri de oradan öğrendim. Kendisi, Dobendorf'taki propagandistler kursunun pansiyonunda bulunuyor, arada bir herhangi bir görevle Berlin'e geliyordu.

Anket kartından öğrendiğime göre, Yaroslavl'da, 1916'da, bir tüccar ailesinde dünyaya gelmişti. Ailesi, 1932 yılında, zararlı sosyal eleman olarak baskıya uğramış, kendisi komsomol ve partiye girmemiş. Öğrenimi; lise ve sonra askerî okul. 1933'ten beri orduda çalışmış.

İşte bu bilgiler yüzünden Kudriyavtsev dikkatimi çekti. Bir tüccarın oğlu olan ve ailesi 1932'de baskı altına alınan bir kişi, daha 1933'te, hele doğduğu şehirde, askerî okula kabul edilemez. Çünkü orada herkesçe bilinmektedir.

Truhin'in emir subayı, sarhoşken bir araba altında kalarak ezilmişti. Truhin, kendisine yeni bir emir subayı seçmemi emredince, Kudriyavtsev'le görüşme niyetim kesinleşti.

— Bay Kudriyavtsev, Kızıl Orduya gönüllü olarak mı girdiniz?

— Çağrıldım.

— Nasıl çağırırlarmış sizi? 23 Aralık 1916'da doğmuşsunuz. Sizin kendi elyazınızla yazdığınıza göre, 1933'te orduya alınmışsınız. Yani henüz 17 yaşınızı tamamlamadan. O yaştakileri orduya çağırmazlar.

— Yanlışlık yapmışım. Ben, 1915 doğumluyum.

— Siz kendiniz yazmışsınız. Anket kartınızı siz doldurmuşsunuz.

— Dedim ya, şaşırmışım!

— Siz doğduğunuz zaman babanız kaç yaşındaymış?

— Anımsamıyorum.

— Kırk?

— Daha küçük. Ben ilk çocuğuyum.

— Belki de otuza yakın?

— Olabilir.

— Birinci Dünya Savaşı'na katılmış mı?

— Elbette. Anlattığına göre, savaşın daha ilk haftasında askere almışlar kendisini.

— Her soruda batağa gömülüyorsunuz Bay Kudriyavtsev. Sözlerinizden anlaşıldığına göre babanız, 1914 yılının Ağustos ayında cepheye gönderilmiş. Oysa siz, Aralık 1915'te doğmuşsunuz. Bunun dokuz ayını çıkarırsak, şüpheli bir durum çıkıyor ortaya. Ya annenize iftira ediyorsunuz ya da...

— Belki de babam sılaya gelmiştir... Yaralanmış olabilir...

— Olabilir. Diyelim ki, doğru söylüyorsunuz, 1915 yılının Aralık ayında doğduğunuza göre, 1933 Ağustosu'nda yine tam 17 yaşında değilsiniz. Daha üç ay gerekiyor. Bu durumda sizi askere alamazlar.

— Aldılar.

— Bay Kudriyavtsev bana doğruyu söylemenizi istiyorum.

Gözlerine baka baka konuşuyorum. Dudaklarını yalıyor, ağzı kurumuş yani. Yeni bir soru soruyorum:

— Ailenizin ev adresini söyler misiniz?

— Ranzin sokağı, numara sekiz.

— Yineleyin lütfen.

— Ranzin sokağı, numara sekiz.

— Ailenizin Ranzin sokağı, numara sekizde oturduğunu söylüyorsunuz. Olanak dışı bu... Ranzin sokağı, savaştan biraz önce belirdi. Daha önceleri orası boş bir alandı. Sonra aileniz...

— Soyadları?

— Smirnovlar. Mihayl Aleksandroviç ve Zoya Aleksandrovna.

— Eşinizin adı?

— Lüba. Lüba Aleksandrovna.

— Babası Mihayl olduğuna göre Aleksandrovna olamaz.

Bocalamaya başladı:

— Bu onun üvey babası. Asıl babasının adı Aleksandr.

— Karınız şimdi nerede?

— Bilmiyorum. Bin dokuz yüz kırk ikiden beri görmedim kendisini.

— Eşinizin ana ve babası nerede çalışıyorlardı?

— Babası "İşçi Zaferi"nde, annesi de "Kızıl Perekop"ta.

— Ne iş yapıyorlardı?

— İşçiydiler. Babası fıçıcı, annesi de çamaşırcı.

— Gerçekleri ne zaman söyleyeceksiniz, Bay Kudriyavtsev?

— Gerçekleri söylüyorum.

— Şimdi dinleyin beni, Bay Kudriyavtsev, eğer gerçek Kudriyavtsev'seniz. Okulda Komsomol üyesi miydiniz? Hangi okulu bitirdiniz?

— Orta.

— Neredeydi bu okul. Adresi, numarası?

— Anımsamıyorum.

— Sokağını da mı?

— Sokağını da.

— Anlaşıldı, Kudriyavtsev, siz, orta öğreniminizden sonra gönüllü olarak askerî okula girmişsiniz? Bitirmişsiniz ve subay olmuşsunuz. Partiye de üye olmuşsunuz. Son rütbeniz neydi?

— Orada yazılıdır. Yüzbaşı.

— Kuşkuluyum.

— Sizin bileceğiniz iş... Ben gerçekten yüzbaşıyım.

— Bence ise binbaşınız... Okulu bitirince teğmen oldunuz. İki yıl sonra, üsteğmen. Doğru mu?

— Zengin fanteziniz var.

— Buyurun gidin.

— Nereye?

— Konuşmamız burada sona eriyor.

— Yalnız bu kadar mı? Neden?

— Sizi neden mi çağırdım? Tanışalım diye.

Ağır ağır konuşuyorum, biliyorum ki, söylediklerimin hepsi de onun için son derecede önemli.

— Sovyet geri cephesine göndermek için bir grup topluyorum...

Oltaya yakalandı; gözleri çakmak çakmak. Sözler ağzımdan tane tane çıkıyor:

— Buyurun gidin, Yüzbaşı... Bize böylesi gerekli değil.

Gözlerindeki parıltı söndü. Sanki biri akımı kesti, bakışları kinleşti. Fakat, besbelli ki, iradeli, dingin konuşuyor, sanki hiçbir şey olmamış gibi:

— "Böylesi" dediniz. Kastınız ne, sorabilir miyim?

— Anket kartınız tamamıyla uydurma. Siz, orada yazdığınız kişi değilsiniz.

Kalktı, hazırol durumuna geçti. Büyük bir nezaketle, "Müsaadenizle," dedi.

— Buyurun gidin, Yüzbaşı.

Kapıya yöneldi. Arkasından:

— Böylesini Sovyet cephe gerisine nasıl yollayabiliriz... Siz, doğruca ENKAVEDE'ye gidersiniz.

Durdu:

— Neden beni derhal kurşuna dizdirmiyorsunuz? Budalamıyım ben?

Çıktı. Kapıyı hafifçe kapattı, kinle çarpmadı.

"Aslanım, yine görüşeceğiz. Hoşuma gittin. Sovyet cephe gerisine teslim olursun, dediğim zaman gözlerinde beliren parıltıyı hiçbir zaman unutmayacağım."

Yüzbaşı ile iki haftadan fazla bir süre görüşmedim. Fakat, kendisiyle durmadan ilgileniyordum, yeni bilgiler topladım: Dürüst, dalkavuk değil, onurlu, hemen hemen hiç içmiyor, karısı için üzülüyor, satranç oynamasını seviyor, belleğinde birçok şiir var. Eh, ne olmuş bunlardan? Dürüst de olabilir, karısını ve şiiri de sevebilir, kabacası, bana ne bunlardan? Truhin de Lermontov'a hayran. Bana, yurduna sadık bizim insanımız gerekli. Fakat, her şeye rağmen, Sovyet cephe gerisine ilişkin sözlerim karşısında gözlerinde beliren ışıltıyı unutamıyorum.

Truhin, o günlerde, Letsen'deki Ostlegionerler kampına gitti. Ben de emir subayını seçme işini biraz savsattım. Ve Kudriyavtsev'le bir daha görüşmeye karar verdim.

Çağırdım kendisini:

— Oturun, Yüzbaşı.

— Teşekkür ederim.

Oturdu. Baktım, sorularımı bekliyor. Susuyorum. O da susuyor.

— Size bir iş önerisinde bulunacağım, Yüzbaşı. Bilmem, başarabilecek misiniz? General Truhin'e bir emir subayı gerekli.

Yüzünde bir memnuniyetsizlik belirdi birden.

— Müsaade eder misiniz?

— Buyurun.

— Hayır, başaramayacağım. Hoşuma gitmiyor böyle işler. Sonra Bay Truhin'den korkuyorum.

— Sovyet cephe gerisine gitmekten korkmuyorsunuz da, şimdi...

Gözlerine bakarken aklımdan şu düşünceler geçiyor: "Yüzbaşı, sen eğer, Sovyet iktidarından nefret edip, gönüllü teslim olan bir tutsak olsaydın..."

— Burası iş borsası değil. Emrettikten sonra, değil sadece emir subayı, kayıt memuru bile olursun...

— General Truhin'in emir subayı olmaktansa, kayıt memurluğunu yeğlerim.

— Neden?

— Bana düşünme süresi verir misiniz?

— Düşünün. Yarına kadar.

Olayların gelişmesini hızlandırmam gerekiyordu. Truhin her an dönebilir ve: "Kimi buldunuz, Bay Nikandrov?" diye sorabilirdi.

Ertesi günü Kudriyavtsev'le içten konuştuk. Söze dolaylı başlayınca, o:

— Açıkça söyleyin, benden ne istiyorsunuz? ricasında bulundu.

Artık yalnızlığa katlanamıyordum. Üstelik Kudriyavtsev'e inanıyordum. Bunun için açıkça konuştum. Ah, ne sevindi! "Nikandrov Yoldaş, bugün yeniden dünyaya geldim!" dedi.

Ve her şeyi anlattı:

— Ben gerçekten yüzbaşıyım, gerçekten Yaroslavl'lıyım. Gerçek soyadım Fomin'dir, adım da Nikolay. Babam ve annem sağdırlar. Daha doğrusu, son görüşümde sağ idiler. Her ikisi de komünisttir. Karım, son görüşümde Pedagoji Enstitüsünden mezun olmak üzereydi.

"Son görüşümde", "son defa" sözlerini sik sık yineledi. Sanki, yaşamının bir muhasebesini yapıyordu. Yaşamı oradaydı. "Burada ise hiç, sadece acı, ızdırap..." diyordu.

Fakat, Nikandrov Yoldaş yaşamdan umudumu kestiğimi sanmayın. Hele sizinle bu görüşmemizden sonra...

Nasıl tutsak düştüğünü anlattı:

— Almanlar, 1942 Mayısında Harkov Cephesinde bize ağır bir darbe indirdiler. General Gorodniyanski gözlerimin önünde öldü. Ben de, ertesi sabah, Alay Karargâhında tutsak düştüm.

— Vlasov'un yanına nasıl geldin?

— Bütün gerçeği anlatacağım. Hangi Alman kamplarında bulunduğumu da uygun bir günde ayrıntıları ile açıklayacağım. Şimdi sadece son bulunduğum üç kamp üzerinde duracağım. Viyana civarındaki bir kampta beş gün kaldım. Orada itler, bize kokmuş et yedirdiler. Sonra biz subayları -yüz kişi kadardık- Hanover'in yüz kilometre uzağındaki Nurenberg'e götürdüler. Yiyecekler; bulaşık suyu çorba ve çamur gibi iki yüz gram ekmekti. Her gün ölüm oluyordu. Bir gün bir Alman'la bir Rusça çevirmeni geldi. Kamp komutanı ile konuştular ve ardmdan derhal söylentiler yayıldı: İşgal bölgeleri için idareci yetiştirme kurslarına adam arı-

yorlarmış. İki-üç aylık kurstan sonra, bunları çeşitli görevlerle Rusya'ya yolluyorlarmış. İlk önce, isteklileri kampta iyice bir seçmeden geçiriyorlarmış. Rusya sözünü duyunca derhal kabul ettim. Yalnız, vatana bir ayağımı basayım, diyordum, sonrası...

— Evet, sonrası?

— Bu da sorulur mu? Sonrası, doğruca dağa... Bu itleri tepelemeye... Ve hemen, seçmenin yapıldığı kampa gönderilmemi istedim. Almanlar biz daha varmadan önce, Rusya'ya gönderilecek ikinci grubu hazırlamışlardı. Eh, diyordum, üç ay, ağır ağır da olsa geçecek. Mutlaka gidebileyim diye onların bilimini ezberleyeceğim, birinciler arasında yer alacağım. Fakat, tersliğe bakın ki, emelime kavuşamadım. İkinci grubu yollamadılar. İlk zamanlarda "geçici bir engel" çıktığını bildirdiler. Fakat, kampta böyle şeyleri saklamak olasılığı var mı ki... Her şeyi öğrendik. Rusya'ya gönderilen birinci gruptaki yüz elli kişiden çoğu kaçmış. Anlattıklarına göre, bu söylentiyi yayanların kafalarını ezmişler. İmzaladığımız deklarasyonlar ve diğer şeyler bize hiçbir yarar getirmedi.

— Nedir o diğer şeyler?

— Baş korkuluk Hitler adına and içtik. Ben, deklarasyonu asıl adımla değil, Kudriyavtsev diye imzaladım, ama her ne de olsa imzaladım. Bu da yetmiyormuş gibi, Hitler adına and içerken resmimi de çektiler. Memleket özlemim artık dayanılmaz bir hal almıştı. Umutlarım suya düşünce, tuvalete gidip kendimi asmak bile aklımdan geçti.

Kursa seçilmiş olan bizleri, ansızın, seçilmişler kampından, "ulan itler, sizi diğerlerinden daha iyi besleyeceğiz!" der gibi, Vustrav'a götürdüler. Oradaki Rus savaş tutsakları ne menem insan olduğumuzu derhal anladılar ve tutumlarını belirlediler: Bizimle ne konuşuyor ne de yüzümüze bakıyorlardı.

Seçilmişler kampında tanıştığım biri vardı, Kirov'dan Volodya Şerstnev. Kendisi ile içten bir konuşmamız olmadı. Fakat, onun da kurslara aynı amaçla yöneldiğini seziyordum.

Bir akşam onunla Vustrav'da oturuyorduk. İkimiz de susuyorduk. Ne konuşabilirdik ki...

Bastonlu bir adam geldi yanımıza. Sağ ayağı odundandı. Sakalı da kuşağına kadar. Gözlerinden akıl fışkırıyor. Üstü başı perişan, sırtında eski bir Alman asker çeketi var. Görünüşünden yaman bir adam olduğu anlaşılıyordu.

— Ne diye öyle başınızı öne eğmiş susuyorsunuz bre kursçular?" dedi.

Konuşmaya başladık. Güvenimizi nasıl kazandı, anlayamadık. Ve kendisine, sanki babamızmış gibi, iğneden ipliğe her şeyi anlattık.

— Çocuklar durumunuz gerçekten de berbat. Fakat, içinden çıkılmaz bir durum değil. Esasen her durumun bir çıkış yolu var. Gençsiniz. Savaş tutsaklarından birçoğu, birçoğumuz yani, öleceğiz. Fakat, birçoklarımız da sağ kalıp, yurdumuza döneceğiz. Elbette ki, bize teşekkür etmeyecekler. Çünkü, başkaları savaşırken, bizler tutsak kaldık. Ne de olsa bizi kabul edecekler... -başını eğdi bize doğru ve fısıltı ile ekledi- Ordumuzun faşistleri nasıl paataklamakta olduğunu duyuyorsunuz, değil mi? Oh olsun!

— Kiminle konuşuyoruz? diye sorduk.

— Nasıl kiminle? İnsanla!

— İyi ama, her insanın bir adı, soyadı ve belirli bir görevi var.

— İnsanın en yüksek görevi insan olmak...

Bizimle konuşan adamın General Lukin olduğunu sonradan öğrendik. Bir daha göremedim kendisini. Biz, kursa seçilenleri, Rus Komitesinin emrine verdiler. Ve propagandistler kursuna aldılar. Arkadaşım Volodya Şerstiev öldü. Bir gün, komutanlığın adamlarından birini, Kazan'da kondüktörlük yapmış olan bir vatan haininin, çenesini kırdı. Bu it, hâlen Dobendorf'tadır. Volodya'yı ise kurşuna dizdiler.

Truhin'in emir subayı Yüzbaşı Kudriyavtsev, Fransa'daki Ostlegionerlerin durumlarına ilişkin bir raporun özetini getirdi. Bunda şu bilgiler vardı:

Bulon'da: Bir bölük var. Georgi Stepanov ve Pötar Jivorenkov adlarındaki iki Rus, haydutlara (partizanlara yani) silah sağladıkları anlaşılınca, kaçmışlar.

Haver'de: İki bölük var.

Langon'de (Lozer): Bir takım var. On'u partizan olmuş.

Vilnes Sent Jorj'da: Bir tabur var, Brest'in kuzeyindeki Finister'e gönderilmesi bekleniyor. Orada kıyı savunmasında görev alacak.

Averoyn'da: Üç tabur var.

Paris'te: Boiar Meydanı yakınındaki kışlalarda iki yüz er ve altı subay var. Gece nöbetlerinde yararlanıyorlar bunlardan. İçlerinden on biri ve subay Voronov kaçmışlar. Er Şumilov'la Subay Voronov yakalanmış ve kurşuna dizilmiş.

Paris'te: Kurbovets Okulunda, erlerinin çoğu Orta Asyalı bir bölük var. Avenü Kleber'deki Alman dairelerini koruyor. Haziranda altı er kaçmış. Yakalanmamışlar.

Paris'te: On yedinci mahallenin Van Dayk sokağında Ostlegion'un Dördüncü Karargâhı bulunuyor. Bir bölük ve Kafkaslılardan oluşan bir takım var orada. Haziranda 3, Temmuzda 6 ve Ağustosta 1 kişi kaçmış.

Mend'de: Bir tabur var. Sonra bir piyade taburu daha gelmiş. Direniş hareketiyle bağlantı kurmaya çalışmışlar. Yedi kişi kurşuna dizilmiş.

Strasburg'da: Sovyet savaş tutsakları kampı var. İki bölük koruma işlerinde kullanılıyor. Komutanları Yüzbaşı Sveşnikov (Rus, ortaya çıkarılan komünist ajanların kurşuna dizilmelerine altı defa katılmış). Yemeklerin kötü olduğu şikâyetleri var. Zernov, Kotov ve Morozov adlı erler: "Bizi kürek mahkûmları gibi besliyorlar.

Yoksa, kamp çok güzel." Sabah ve akşam taze fasulye kabuklarından yapılma yemek, bütün gün için 300 gr. ekmek, pazarları ayrıca yirmi beşer gr. at salamı (üç haftadan beri verildiği yokmuş).

Yüzbaşı Sveşnikov, ölü bulunmuş. Solomatin, İvanovski, Lopuhin, Şçadrov ve Zernov adlı erler kaçmış. Yüzbaşı Sveşnikov'u öldürdüklerinden kuşkulanılan Zernov'la Lopuhin, Paris'in altmış kilometre uzağındaki bir yerde görülmüşler. Lopuhin çarpışmada ölmüş, Zernov da son kurşunu kendi başına sıkmış. Zernov'un cebinde bulunan bir kâğıtta şu adresler yazılıymış: "Merkez pazarındaki lahana tezgâhları", "Fraşon ve Başkan Vilson sokakları kavşağındaki kahve", "Ulus Meydanındaki Postane." Bu adresler kontrol altında bulundu.

Fransa'daki İspanyolların birçoğu, Franko'ya teslim edilecekleri korkusu ile partizanların yanına kaçıyor. Yalanlayıcı söylentilerin yayılması gerekli görülüyor.

Bütün bu bilgiler, ya bir rastlantı sonucunda ya da Truhin'in ihmalciliği yüzünden, ilk önce Kudriyavtsev'in, sonra da banim elime geçti. Hepsi birkaç kâğıttan oluşuyordu ve bunlarda, savaş kasırgasının Fransa'ya attığı insanların kaderleri anlatılıyordu. Belki de Riyazan'da ya da Kostroma'da veya Novosibirsk'teki anaları, babaları, eşleri ve de çocukları Zenov'la Lopuhin'den mektup bekliyorlardı ve artık hiçbir haber alamayacaklardı. Onların tam adlarını da öğrenememiştim. Yalnız, birinin çarpışmada öldüğünü, diğerinin de intihar ettiğini biliyordum.

Subay Voronov, Er Şumilov Ostlegion'a nasıl düşmüşlerdi acaba? Belki de tutsak kamplarındaki açlığa dayanamamışlar, işkencelerden yılmışlar, ölümden korkmuşlardı. Ya da ergeç yurtlarına kavuşmak umudu ile Adolf Hitler adına and içmişlerdi. Şurası kuşkusuzdu ki, kaçmayı akıllarına koymuşlar ve sonuç; belirleyici an gelince hiçbir kararsızlık geçirmeden harekete geçmişlerdi.

O gün, benim Vlasov'un karargâhında bulunuşumun ne denli önemli ve gerekli olduğunu olanca açıklığı ile anladım. Sağlar ve ölenler için birçok şeyler yapabilecektim. Ve, sonuç; belirleyici anda en küçük bir kararsızlığa düşmeden harekete geçmiş olanların ad ve soyadlarını bularak memlekete bildirmek için kendi kendime söz verdim.

Kudriyavtsev-Fomin yoldaşla yalnızlıktan kurtulmuştum. İyi bir istihbaratçıydı. Cesurdu, yurduna bağlıydı. Bana gerekli olan insanları bulmama yardım ediyordu. Teğmen İvan Riyabov, Yüzbaşı Evdokimov, Çavuş Pötar Davtkov, Er Valentin Baladin, sevgili yoldaşlarım, candan dostluğunuza, cesaretinize ve askerlik görevine bağlılığınıza hayranım! Sizlere çok çok teşekkür ederim. Karakterleriniz ayrı, doğum yerleriniz ayrı. Kiminiz Vladimir'den kiminiz Ural'dan, kiminiz Sibirya'dan, kiminiz Moskova'dan. Fakat, hepinizin kaderi bir: Bin dokuz yüz kırk bir yılının o çetin aylarında tutsak düştünüz ve nelere katlanmadınız... Açlığa, soğuğa, adsız ölüme... Bütün bunlara karşı yurda yardım etmek için elinizden geleni yaptınız.

Ne yazık ki, şimdi, elinizi sıkmak olanakları yok artık. Pötar Davitkov'la Valentin Balandin düşmanla çarpışmalarda can verdiler. Rukavişnikov da artık yaşayanlar arasında değil. O, Kostya Yakovlev ve İvan Riyabov'la birlikte, Rus Komitesi Radyo İstasyonunu bizim Moskova ile bağlantı merkezimiz haline getirmişti.

Konstantin Yakovlev sağ. Şimdi, telgraf-posta mühendisi, teknik bilimler doktoru, işinin sevdalısı.

Şunu da söylemeyi bir ödev sayarım: Ne ben, ne de arkadaşlarım, Rayh'ın "yüksek tabakaları" arasına giremedik, kara, deniz ve hava kuvvetleri kurmay merkezlerindeki belgelere ulaşamadık, yüksek komutanların raporlarının birer mikrofilmlerini çıkarmak olanaklarını bulamadık. Fakat, esasen bizden bunları istemiyorlardı, yöneticilerimiz, bizim mütevazı olanaklarımızı biliyorlardı.

Az da olsa bir şeyler yaptık. Bir ödevi yerine getirdik: Yöneticilerimiz, Vlasov'un planlarını her zaman biliyorlardı. Ve Vlasovcular, yakalandıktan sonra çekildikleri sorguda yalan söyledikleri, hile yoluna saptıkları zaman, sorgu organları, onların hainlik, alçaklık ve cinayetlerini belgelemede hiçbir zorluk çekmiyorlardı.

Boz Bulanık Bir Sabahtı

Korgeneral Bolotin, telefon sesiyle uyandı. Her zaman olduğu gibi saatine baktı; tam ondu.

Kulaklığı eline aldı, aşağı sıyrılmış olan battaniyesini düzeltirken:

— Buyurun, dedi.

— Karşınızda, nöbetçi Binbaşı Golübev. Yarbay Orlov belirli yere, belirlenen sürede vardı, paraşütle atladı.

"Orlov'la bağlantı kuruldu mu?" diye soran generalin bundan kuşkusu yoktu. Bolotin kendi emriyle girişilen her işin tam zamanında yerine getirildiğini biliyordu. Gerçi kimi hallerde sapmalar oluyordu, iyi ama, bunlar, kural dışı istisnalardı. Emirlerinin kayıtsız-koşulsuz yerine getirilmesine karşın, başarısızlık olasılıklarını da göz önünde bulunduruyor, böyle hallerde başarısızlık nedenlerinin ayrıntıları ile kendisine rapor edilmesini istiyordu. Bu yüzden, komutasındakiler, ne denli acı olursa olsun gerçekleri söylemekten çekinmiyorlardı. Herkes biliyordu ki, bir kimse bir defa yalana saptı mı, artık generalin gözünden düşüyordu. Bolotin'in böyle insanlar karşısındaki tutumu kesindi: "Yalan söylüyor, demek ki, korkak, korkakların orduda işi yok!" Onun bu konudaki kuralı işte buydu.

— Yarbay Orlov'la bağlantı kurulamadı henüz.

Bolotin bir saniye kadar sustu, sonra, her zamanki dingin, fakat kesin tonu ile:

— Kurulunca bana bildirin, dedi, bir saniye daha sustuktan sonra ekledi:

— Saat altıya dek kuramazsanız bana yine rapor edin.

Ve kulaklığı bıraktı.

Bundan sonra uyuyamadı. Yattı, buz gibi ayaklarını battaniyeye iyice sardı, gözlerini kapadı, fakat uykusu bir türlü gelmiyordu. Belinin biraz altından bir ağrı hafif hafif yoklamaya başladı. Savaştan önce, doktorlar, kendisinde böbrek yetersizliği hatta nefrit saptamışlar, sıkı bir perhiz koşullarında yaşamasını söylemişler, her hafta inceleme yaptırmasını tavsiye etmişlerdi. Jeleznovodsk'a gitmeye razı oldu ve yaşamının en sıkıntılı ayını orada geçirdi.

Anfim İvanoviç ısındı ve ağrısı geçti, ne var ki, uyuyamadı. Kalksa bir duş alsa ve işe başlasa iyi olacaktı herhâlde. Fakat, ağrı yeniden başlar kaygısı ile bir süre daha yataktan çıkmamaya karar verdi.

İşleri zaten başından aşkındı.

Bin dokuz yüz kırk dört baharıydı. Sovyet Ordusu, taarruzlarından birine daha hazırlanıyordu. Her dört cephede de (Birinci Baltık Cephesiyle her üç Belorus Cephelerinde), düşmanın Merkez Orduları grubu, Merkezin kanatlarını oluşturan Kuzey ve Kuzey Ukrayna orduları grupları bozguna uğratılacak, Belorusya tamamen, Letonya ile Litvanya'nın birer kesimleri kurtarılacak, Sovyet Ordusunun Polonya ve Doğu Prusya yolları açılacaktı.

"Bagratiyon" adı verilmiş olan taarruz planı, 1944 Mayısı'nın son günlerinde, Genelkurmay Başkanlığında incelendi. Yüksek Başkomutan Stalin, yardımcıları, genelkurmay başkanı, dört cephenin komutanları ve askerî danışmanlık üyeleri bu inceleme toplantısında hazır bulundular. Hangi askerî birliklerin katılacakları sorunu ile maddi-teknik gereksinimi konusunun incelenmesine diğer ilgili mareşal ve generaller de katıldılar.

Taarruza hazırlanan orduların emrinde altı bin uçak, beş bin

tank ve diğer motorize araçlar, otuz binden fazla top ve havan topu vardı. Yüz altmış altı tümende, on iki tank ve mekanize araç kolordusunda, müstakil tank ve motorize araç tugayında ve yedi tahkimli bölgede toplam bir buçuk milyon kadar insan bulunuyordu. Birinci Belorus Cephesine bağlı, yeni kurulmuş Birinci Polonya Ordusu da bunlar arasındaydı.

Uçaklar, tanklar, arabalar, diğer motorize araçlar için yüz binlerce ton yakıt ve makina yağının taşınması gerekiyordu. Mermiler de taarruzun başlamasına kadar taşınmış olmalıydı. Yalnız kara kuvvetleri için gerekli olan mermilerin taşınması üç bin beş yüz vagonla sağlanacaktı. Bunlardan başka her gün ekmek, yiyecek maddeleri, ilaç, sargı bezi, sinema filmi, kitap, gazete ve daha başka binlerce şey taşınacaktı. Diş macunu, sabun, ayakkabı boyası, tıraş bıçağı, votka, kısacası insanın yaşaması için gerekli olan her şey. Bu yaşama, gerçi "cephe yaşamı" deniyordu. İyi ama oradaki insanlar, yaşamak, beslenmek, giyinmek istiyorlardı, içkiden de vazgeçmiş değillerdi. Kitap, gazete ve dergileri kapışıyorlardı. "Domuz Çobanı Kızla Sığırtmaç", "Şen Gençler" ya da "Sirk" filmlerini üçüncü, beşinci kez de seyretseler memnun oluyorlardı. Cephedeki insanlar, çoğunluğu, hiç olmazsa ölümü değil, yaşamı düşünüyor, geleceğin hayalini kuruyor, mutlu olacaklarına inanıyorlardı.

Belorusya'ya bahar, genellikle geç gelir. Bu yıl daha da geç kalmıştı. Mayıs ayında, vadilerde ve dağlarda hâlâ kar vardı. Askerî birliklerin önemli bir kısmı henüz kış giysileriyle idi. Bu yüzden yazlık giysilerin taşınması için de vagonlar gerekliydi.

Bu bir buçuk milyonluk ordudaki her insanın yalnız giyinmeye, yiyip içmeye değil, aynı zamanda, yıkanma olanaklarına, kendilerinden umut ve korku ile mektup bekleyen yakınlarına mektup yazmaya da gereksinimi vardı. En önemlisi, erinden generaline kadar herkesin, bu taarruzda kendi yerini, kendi yükümlülüklerini bilmesi gerekliydi. Bu bir buçuk milyonun hepsi, zafere ve düşma-

nın kaçınılmaz olarak yenileceğine bütün varlığı ile inanmalıydı. Artık 1941 değildi, zaferlerle dolu 1944 yılıydı. Moskova, Stalingrad ve Kursk çarpışmaları her erin kalbinde yaşıyordu, binlerce şehir ve köy kurtarılmıştı. Bütün bunlara karşı, çelik bir irade ve zafere inanç gerekliydi. Çünkü düşman henüz ezilmemişti, güçlüydü, kendiliğinden batıya çekilmek istemiyordu, kovulması ve yok edilmesi gerekliydi.

Büyük bir nefesli sazlar orkestrasının çalışmasına ayrılmış olan bir salona, provalar başlamazdan önce girerseniz bir ses kakafonisiyle kulaklarınız rahatsız olur. Flütün ince, nazik melodisine klarnetin hızlı konuşması ya da saksafonun korkak kahkahası karışır. Bütün bunlar, orkestra şefinin yerine geçip dingin ve tatlı bakışları ile sanatçıların gözlerine bakmasına ve ilk işareti vermesine kadar sürer. Ondan sonra müzisyenler, çok iyi icra etme özeninden başka tüm kaygılardan kurtulurlar ve orkestra gerçek müziği yeniden yaratmaya başlar.

İşte, dört cepheden yapılacak taarruzun hazırlıkları da, orkestranın, provadan önceki durumumu andırıyordu. Yalnız cephelerin kapladığı bölge birkaç Batılı devleti içine alabilecek büyüklükteydi ve bu orkestranın ilk akordu ile yer gök inleyebilirdi.

İlk akorda birkaç gün kalmamıştı. Hazırlıklar hâlâ sürüp gidiyordu. Herkes enerjik davranıyordu. Bütün çalışmalar derin bir gizlilik içinde yapılıyordu. Bazıları, birtakım bencil hesaplarla hazırlık çalışmalarının uyumunu bozuyordu. Bir buçuk milyon insan içinde böylelerinin bulunmaması olanaksızdı, ne var ki çok azdılar, çoğunluk yüce amaca uyuyor, taarruzun başarılı olması için elinden geleni yapıyordu.

Bolotin'in de bu orkestrada önemli rolü vardı. O, düşmanın cephe gerisindeki patlayışların daha sık olmasını, trenlerin köprülerden geçerken tepetaklak edilmesini, hava meydanlarında uçakların yakılmasını, benzin sarnıçlarının alevlenmesini sağlamakla

görevliydi. Askersel dilde buna, "partizan birliklerinin eylemleriyle dört cephenin eylemlerinin bir plan içinde uyumlaşması, düşmanın cephe gerisi harekâtının dezorganize edilmesi, düşman yedeklerinin cepheye taşınmasının önlenmesi" deniyordu. Partizanların bir ödevi daha vardı: Düşmanın hazırlıklarını öğrenip Sovyet Komutanlığına bildirmek. Birçok subay, partizanları "Bagration" planına uygun olarak harekete geçirmesinde Korgeneral Bolotin'e yardım etmekle yükümlü idiler. Yarbay Orlov da bunların arasındaydı. O, ordu ve partizan istihbaratçıları arasındaki ortak çalışmaları koordine etmek için, Bolotin tarafından Alehnoviçi bölgesine gönderilmişti.

Anfim İvanoviç, kaslarını ve ayağını hareket ettirdi, ağrı duymadı. Bunun üzerine yatağından kalktı.

Giyinirken, Genel Karargâhtaki son oturumu anımsadı. Orada, müttefiklerin ikinci cepheyi bugünlerde açacakları konusu görüşülmüştü.

Her savaşta şöyle olur: Dün, bu sabah, bir saat önce sıkı sıkıya gizli olan bir şey, zamanı gelince herkes tarafından öğrenilir. İngiliz-Amerikan birliklerinin Manş Denizi'ni aşarak Fransa'ya çıkarma yapmalarına ilişkin "Overlord" planını, İkinci Cephenin açılmasını iki yıldan fazla bir zamandan beri beklemiş olan Sovyetler Birliği'nde, yalnız Stalin ve en yakın çalışma arkadaşları biliyordu. Genelkurmay Başkanlığı karargâhında yapılan oturumda bu planı dar bir generaller çevresi öğrendi. Ve müttefik birlikleri, 1944 Haziranı'nın beşinde, Roma'yı ellerine geçirdiler, altısında da Manş'ı geçtiler.

Bolotin'e anlattıklarına göre, Stalin, Churchill'in bu konudaki telgrafını okuduktan sonra, Genelkurmay Başkan Yardımcısı Antonov'a şöyle demiş: "Daha fazla erteleyemezlerdi, çünkü, İkinci Cepheyi onların halkları açacaktı."

Gecikmiş ve isteksiz açılan İkinci Cephe, Almanlara hiç olmazsa, Almanların, Batı Cephesinden Doğu Cephesine tümen kaydırmalarına belirli ölçüde engel olabilecekti.

...Telefon çaldı. Bolotin, her zamankinden daha çabuk kulaklığı kaldırdı. Orlov'dan henüz bir haber alınmamış olması, onu, kendisinin de farkında olmadan, büyük ölçüde heyecanlandırıyordu. "Buyurun," dedi, fakat yanıt alamadı, karşısındaki, onu erken erken rahatsız ettiği için mi susuyordu, yoksa bir yanlışlık mı olmuştu?

Anfim İvanoviç, kulaklığı yerine koydu ve her zamanki alışkanlığı ile takvimin yeni sayfasını çevirdi. Katya'nın ölüm yıldönümü olan 8 Temmuz'a bir ay vardı daha. Artık çok uzaklarda kalmış olan Bristol Oteli'ndeki olayın üstünden yirmi altı yıl geçmişti.

Anfim Bolotin, iç savaş yıllarını, doğup büyüdüğü bölgeden uzaklarda geçirdi. Doğu Cephesinde, alay ve tümen komutanlığını dokuz yüz yirmide yaptı, sonra, Frunze ile birlikte Türkistan'da bulundu. Bin dokuz yirmi bir yılının Eylül ayı sonunda Frunze, yeni oluşturulan Güney Cephesine komutan atanıp Türkistan'dan Harkov'a gidince, Bolotin, birçokları gibi, Güney Cephesine gönderilme dileği ile Mihail Vasilieviç'i bombardıman etmeye başladı.

Bolotin, bir buçuk ay sonra Harkov'daydı. Taşkent'le Ukrayna'nın başkenti arasındaki mesafeyi, o zaman için sekiz gün gibi çok kısa bir sürede aşmıştı. Trenlerin düğüm noktası olan önemli istasyonların komutanları, kaputu ince uzun vücuduna yapışmış, bütün düğmeleri ilikli tümen komutanını uzun zaman unutmamışlardı. O, "derhal, daha bugün" trene bindirilmesini istiyor ve hiçbir itirazı dinlemiyordu. Bu isteğin "derhal" yerine getirilemeyeceğini söyleyen komutanlara da, kaputunun düğmelerini çözüp ceketinin cebinden çıkardığı, Merkez Yürütme Komitesi üyesi olduğuna ilişkin belgeyi gösteriyordu. Bu arada, o zamanlar pek az kimsede bulunan Kızıl Bayrak madalyası da görünüyordu.

Frunze, Harkov'da değildi. Emrindeki birlikleri dolaşmaya çıkmıştı. Fakat, varlığı her yerde belli oluyordu. Güney Cephesi karargâhında herkes sıkı bir disiplin içinde çalışıyordu. Bolotin komutanın günlük emirlerinin biriktirildiği dosyayı istedi. Okurken, Frunze'nin gücünü ve partiye inanmışlığını hem aklı ile, hem de kalben duyumsadı.

"Kızılordulu er, komutan ve komiser yoldaşlar,

Sizleri, birliklerinizdeki eksiklikleri hep birlikte ortadan kaldırmak ve birliklerinizi düşman için müthiş ve sarsılmaz birer güç haline getirmek için çalışmaya, Cumhuriyetimiz adına çağırıyorum. Namuslu kalbi proletarya ve köylüler için çarpan sizlere hitap ediyorum: Hepimiz, tüm istek ve enerjimizle çalışalım! Kalbimizde korkuya yer vermeyelim! Düşmanın büyük çabalarına karşın, emek ordusunun zaferi kaçınılmazdır! Vrangel yenilmelidir! Güney Cephesi orduları bunu yapacaklardır! Cesaretle ileri!"

Bolotin, Mihail Vasilieviç'i iki gün sonra gördü. Zayıflamıştı, fakat neşeliydi, enerjikti, gözlerinde şakacı ışıltılar vardı. Tıpkı Şuya'da olduğu zamanlardaki gibi. Hele polisi ustalıkla aldattığı zamanlarda gözlerinde bu ışıltılar parlardı.

Fakat, eskiden olduğu gibi, sabaha kadar konuşamadılar. Cephe komutanının gündüz ve geceleri, neredeyse dakikalarına kadar doluydu.

Öğle yemeğini Frunze'nin vagonunda yediler. Devrimci Askerî Danışma Kurulu üyesi Sergey İvanoviç Gusev de yanlarındaydı. Yemekler, er yemeği idi: Sebze çorbası ve darı lapası.

Sergey İvanoviç büyük bir balık getirmişti.

Ertesi gün, Frunze'nin değişmez emir subayı Sirotinski, Bolotin'e, Yedek Tümen Komutanlığına atanmasına ilişkin emri gösterdikten sonra, gülerek:

— Kader Bolotin'i koruyor, dedi.

Sirotinski, Bolotin'i her zaman, "Onegin"in bu dizesiyle

selâmlardı. Kader, gerçekten de Bolotin'e özen gösteriyordu. Sanki, 1918'de Bristol Oteli kapıcısının eliyle indirdiği ağır darbe -ki bu darbeyi bir başkası yeseydi, mutlak öteki dünyayı boylardı- son darbe olmuştu. Anfim İvanoviç, tüm iç savaş boyunca ne yaralandı, ne tifüse ne de "İspanyol"a yakalandı.

Sonra Perekop, Bolotin, Kırım'daki ilk mitingi hiçbir zaman unutmadı. Kırım'a özgü olmayan bir soğuk vardı, şiddetli bir tipi esiyordu. Frunze, şapkasız ve kaputunun düğmeleri çözük, bir kamyonda nutuk söylüyordu. Soğukalmıştı, sesi kısıktı:

"Kızıl Ordu erleri, düşmanın tahkim ettiği mevzilerini yararak Kırım'a girmiş bulunuyorsunuz. Bir darbe daha vurduktan sonra, Kırım'da, beyazlardan sadece acı anılar kalacaktır. Düşmanlarına karşı amansız olan Kızıl Ordu öç peşinde değildir. Biz, sadece düşmanın zorlaması yüzünden kan döktük. En çetin çarpışmalar sırasında, düşmanlarımıza barış önerilerinde bulunduk.

Güney Cephesi Askerî Danışma Kurulu Vrangel'e, onun subay ve erlerine yirmi dört saat içinde teslim olmalarını önerdi. Teslim olacaklara, yaşamlarını bağışlayacağımızı ve isteyenlere başka ülkelere gitme izni vereceğimizi vadettik. Kızıl Ordu yalnız düşmanlarına karşı amansızdır, yenilenlere karşı şövalyedir..."

Bundan sonra Kerç'e süvari taarruzu yapıldı. Bolotin, Canköy'de Frunze'nin zaferi telgrafçıya dikte ettiği sırada, o unutulmaz anda yanında bulunuyordu: "Moskova stop. Kremlin stop. Vladimir İliç Lenin stop. Süvari kuvvetlerimiz bugün Kerç'i kurtardı stop. Güney Cephesinin görevi sona erdi stop. Cephe Komutanı Frunze stop."

Mihail Vasilieviç telgrafçıya sordu:

— Verdiniz mi? Teşekkür ederim.

İskemleye oturdu, sanki yapacak işi kalmamış gibi ellerini dizlerine koydu. Yüzünde yorgun bir gülümseme vardı. Geniş bir nefes aldı.

Derler ki, her insanın pek sevdiği tatlı anıları vardır, bunlarsız yaşamı renksizdir, kışın saçaklardan sarkan buzlar gibi, köpek burnu gibi soğuktur. Bu anılar, kalbin bir köşesinde, kül altındaki korlar gibi sesizce, için için yanarlar. Fakat, gerektiği anda bütün kalbi ısıtır, insanın yaşama gücünü artırırlar. Öylesine de artırırlar ki...

Korgeneral Bolotin, sevinci de tatmıştı yaşamında, acıyı da. Acılar ve umutsuzluklarla dolu öyle günleri olmuştu ki, böyle anlarında, yaşamının özü ve anlamını oluşturan en önemli, en değerli şeyleri, adalete, dürüstlüğe, parti yoldaşlarına ve en nihayet kendine olan inancını yitireceğinden korkmuştu. İşte böyle anlarında, Canköy'deki o rüzgârlı, soğuk günü anımsayınca, içini tatlı bir ferahlık kaplıyor ve geniş soluk almaya başlıyordu.

Anfim İvanoviç, bin dokuz yüz yirmi beş yılı yazında, Katya'nın ölümünden yedi yıl sonra Yaroslavl'a gitmeye karar verdi. Bu günlerden üç yıl önce evlendiği ikinci karısı Lidya İvanovna ile birlikte, Moskova'da ilk önce İvanovo'ya gittiler. Artık on alt yaşında olan küçük Katya ve on ikisindeki Arseniy, tatillerini orada, büyük annelerinin yanında geçiriyorlardı.

Annesi, Anfim'in Yaroslavl'a gideceğini öğrenince:

— Çocukları da alacak mısın? diye sordu.

— Elbette.

Kadın, kesin bir sesle:

— Lidya'yı bırak burada, benim yanımda, dedi.

Küçük Katya, babasının Lidya İvanovna'yı almayışına üzüldü: Ona daha ilk günden bağlanmıştı. Başı dimdik önde yürüyordu. Arseniy, babasının eline sımsıkı sarılmıştı. Gelip geçenler, iki Kızıl Bayrak madalyalı korgenerale ilgiyle bakıyorlardı. Yaroslavl ilinde pek az rastlanan bir olaydı bu.

Faytonla ya da tramvayla gidebilirlerdi. Fakat, Bolotin niçin böyle yaptığının farkında olmadan yaya yürümeyi yeğlemişti. Ne var ki, Kotorosal çayı üzerindeki köprünün ağaç döşemesi, ayakla-

rının altında gıcırdamaya başladığı zaman neden yaya yürümeyi yeğlediğini anladı. Bu gıcırtı, çaydan gelen nem kokusu, köhne tramvay vagonlarının gürültüsü ve çangırtısı, Yaroslavl'ın oradan görünüşü yaşamında eksikliğini duyduğu şeylerdi ve bütün bunların Katya ile sıkı sıkıya bağlantısı vardı.

O mutlu günlerinde, Katya'nın Yaroslavl'a her gelişinde, birlikte işte bu köprüden geçerlerdi. Onu, gidişlerinde, genellikle geceleri, bu yoldan geçerek uğurlardı.

Katya'yı son gelişinde karşılayamamış, otelin koridorunda görmüştü. Karısını öpmek istemişti. Fakat, Katya, onu elinden tutmuş, pencereye doğru sürüklemiş ve: "Uyuyorsunuz siz, dışarıda ayaklanma var," demişti.

Bristol Oteli'nde değişen bir şey yoktu. Hatta uzun sakallı kapıcı bile eskisini andırıyordu, Bolotin, onun yerlere kadar eğilerek kendisini selâmlamasına soğuk bir karşılık verdi.

Çocuklar, kanlı olayın geçtiği vestübile girdikten hemen sonra, laterna sesi duydular ve derhal sokağa fırladılar.

Bolotin, kendi kendine, "İşte burada yatıyordu..." diye söylendi ve sanki hâlâ orada yatıyormuş gibi, başını o loş köşeye çevirdi.

İkinci kata çıktı, o zamanlar oturduğu odanın önünde durdu. Kapıyı bir açtı ki, onu orada gördüm düşüncesi geçti aklından.

Eski odasına bitişik odanın kapısı açıldı, bir erkek yanında bir kadınla çıktı. Loş koridorda Bolotin'i iyice göremeden sordu:

— Sokolov Yoldaşa mı gidiyorsunuz? O bu sabah ayrıldı ve... Ah, affedersiniz...

Kadın koridorda ilerlerken, ikide bir başını çevirip Bolotin'e bakıyordu. Herhâlde madalyaları dikkatini çekmişti.

Anfim İvanoviç dalgındı. "Hiçbir zaman, hiçbir zaman unutamayacağım bunu" diyordu kendi kendine.

Arseniy:

— Baba! Baba! diye haykırdı.

Anfim:

— Geliyorum, şimdi geliyorum, dedi ve küçük Katya'yı sardı, sonra hafif bir sesle:

— Katya, anneni işte burada öldürdüler... diye söylendi.

Uykusu kaçan bir insanın aklmdan neler neler geçmez ki...

Saat sıfır-sıfır altıda telefon çaldı. Bolotin kulaklığı kaldırdı:

— Sizi dinliyorum.

— Ben nöbetçi subayı...

— Yarbay Orlov'la bağlantı kurulamadı.

Almanya'da saat dörttü. Kül renkli bir sabahtı. Her şey kül rengiydi: Bulutlar, beton yol, araba ve hatta subayın gözleri...

Kül rengi beton yolda uçar gibi ilerleyen, kül renkli arabada kilometraj ibresi sağdaki kırmızı çizgiye dayanmıştı. O gece yaralı olarak ele geçirdikleri Yarbay Aleksey Orlov'u, elleri kolları bağlı, Berlin'e götürüyorlardı.

Subay ve şoför susuyorlardı. Kendine gelmiş olan Orlov şunu bir türlü anlayamıyordu: Ona mı öyle gelmişti, yoksa gerçekten de öyle miydi? Askerler kendisini arabaya doğru sürüklerken galiba Rusça konuşuyorlardı.

"O Bize Diri Olarak Gerekli"

Sovyet subayını getiren Binbaşı Kalugin'in çalımından geçilmiyordu. Elbette geçilmeyecekti, Vasilevski'nin en yakın adamlarından birini yakalamıştı. Vlasov'a, özellikle şimdi sunulmuş, en değerli bir hediye idi bu. Çünkü, Rus Komitesinde dolaşan söylentilere göre, Almanlar, verilmekte olan parayı bugünlerde keseceklerdi. Sonra? Komitedeki eylemcilerin hali ne olacaktı? Nereye gideceklerdi? Savaş tutsakları kamplarına mı? Ostlegionlara mı? Propagandacı kurslarına mı? Tepedekiler (Vlasov, Truhin, Malişkin, Jilenkov) elbette kendilerine uygun birer yer bulacaklardı, özellikle Ji-

lenkov. O, hangi koşullar içinde olursa olsun paçasını kurtaracaktı, çünkü her yerde bağlantısı vardı. Maykopski onu destekleyecekti.

Söylentilere göre, Maykopski ve onun yanı sıra Jilenkov, Vlasov'a bağlı askerî birlikler oluşturulması için Almanlarla müzakere halindeydiler. Almanlar sözde vaatte bulunmuşlardı. Kim bilir? Bir de sözlerinden dönüverirlerse?

Komitede söylenti mi arasın. Herkes aklına geleni gerçekmiş gibi yayıyordu.

Bu söylentilerden biri doğru çıktı. Vlasov'un ısrarlı yalvarmaları üzerine, propagandistler kursunun son mezunları ve işgal bölgelerine gönderilmeye razı olanlar -ki hepsi altı yüz kişi kadardı- "haydutlar"la savaşmak üzere Belorusya'ya gönderildi. Vlasov, Büyük Almanya'ya sadakatini bir daha kanıtlamak ve kadrolarını eylemde göstermek için bu suretle bir fırsat ele geçirmiş bulunuyordu.

İşgal bölgelerinde Almanlar hesabına çalışmayı kabul etmiş olanlar deklase elemanlardı. İçlerinde Sovyetlerin yanına geçebilecek pek az kişi vardı. Çünkü, hemen hemen hepsi, işgalden önce türlü suçlar işlemiş kişilerdi.

Vlasov, Dobendorf'ta bu "özgür tabur"un uğurlanması töreninde yaptığı konuşmada, söz konusu taburu, "er geç kendi bayrağı ile Moskova'ya girecek" gelecekteki kuvvetin öncüsü olarak niteledi.

Sovyetlerin yanına geçme girişiminde bulunacak veya savaştan kaçacak olanları kurşuna dizmek için oluşturulan özel grubun komutanlığına da Binbaşı Kalugin atandı. Yarbay Orlov'u yakalayan Kalugin. Bu olaydan sonra şöyle övünüyordu:

— Bir bilseniz nasıl dövüşüyor bu "haydutlar." Ama, bizim karşımızda dayanabilirler mi hiç! Sadece on beş kişi kalmıştı karşımızda. Emir verdim, beşini kolayca kurşuna dizdik. Beş kişilik ikinci grup bizi bir hayli uğraştırdı, dördünü öldürmek güç olmadı ama, beşinci dayandı. Beş kişilik üçüncü gruptan birisi, "Dinleyin

beni, ondan sonra öldürün!" diye yalvarmaya başladı. "Size öyle şeyler söyleyeceğim ki..." diyordu. "Pekâlâ, konuş" dedim. "Yalnız burada değil. Ötekilerin duymasını istemiyorum." diye sızlandı. "Ötekiler de kimler? Bunlar mı? Onlar, biraz sonra bitimsiz olarak susacaklar." dedim. Benim çocukları gösterdi: Kurnaz kerata. Bir yana çektim, "Konuş!" dedim. Koşulları varmış. "Yaşamımı bağışlayacağınızı vadedin. Ondan sonra anlatacağım" dedi. Vadettim. Anlattı: Radistmiş. Bulunduğumuz yere, bir saat sonra, bir Sovyet subayı paraşütle atlayacakmış. Anladığıma göre önemli bir kişiymiş. Buradan, derhal, partizan komutanının karargâhının bulunduğu Zubtsi'ye götürülmesi için emir verilmiş. Ve aldatmadı bizi bu radist. Bu subayı, buraya getirinceye kadar ne çileler çektim bilemezsiniz. Kararım kesindi. Andrey Andreeviç'e bir hediye sunacaktım. Öyle ya, Vasilevski'de uçup gelen bu kuşu yakalamak kolay mı sanıyorsunuz...

Tutsak edilen subayın, Vasilevski tarafından uçurulduğu masalı elbette doğru değildi. Kalugin yalan söylüyordu. Fakat, ötekiler, ufacık bir umut taşıyan, en akıl almaz söylentiye inandıkları gibi, buna da çabucak inanmışlardı.

Orlov'u vestibülde uzun zaman tuttular, türlü pozlarda resimlerini çektiler ve pencereleri, parmaklıkları küçük bir odaya kapadılar. Aleksey İvanoviç'in "hücre" dediği bu odada bir asker karyolası ile iki iskemle vardı. Tabanının beton olmasından ve duvarlarında raf izlerinin bulunuşundan, Orlov, burasının bir zamanlar depo olarak kullanıldığını anladı. Kendi kendine gülümsedi: "Sıcak olmayacak burası. Fakat, bunu da zaman gösterecek. Şimdi en önemli iş, uyumak." Uyuyamadı ama. Mavi gözlü, sempatik gülümsemeli, uzun boylu bir subay geldi. Nazik bir sesle:

— Yatın kalkmayın. Uykunuzu almamışsınızdır herhâlde, dedi ve bir iskemleye oturdu.

— Konuşacak mıyız?

— Konuya bağlı.

— Ufak tefek şeyler... Affedersiniz, kendimi tanıtmayı unuttum. Ben, Teğmen Asrafiev, Askerî İstihbarat Şubesinin komutan yardımcısı.

— Abver'den mi?

— Hayır. Biz ayrıyız. Tuğgeneral Vlasov karargâhına bağlıyız.

Orlov, alaycı bir dille:

— Sahiden ayrı ve bağımsız mısınız? Ama, Alman üniforması taşıyorsunuz.

— Geçici bu. Kendi üniformamız da da olacak. Özür dilerim, burada soru hakkı bende.

— Sorun.

— Sovyet Orduları taarruza ne zaman başlayacak?

— Hangi Sovyet Ordusu?

— Bagramyan'ın Baltık Cephesi ve Rokosovki'nin Belorusya Cephesi.

— Size bir akıl vereyim mi?

— Verin.

— Moskova'ya, Genelkurmay Başkanlığına telefon edin. En doğrusunu onlar biliyor. Ben yanıltırım sizi.

— Teşekkür ederim verdiğiniz akla. Mutlaka telefon edeceğim. Yalnız, bana, Genelkurmayın telefonlarından birini söyleyin. Hangisini olursa.

— Şu unutkanlığım olmasa... Size bir sorum var.

— Sorun.

— Rusya'dan ayrılalı ne kadar oldu?

— Neden sordunuz?

— Bir acayip konuşuyorsunuz da.

— Yanlış vurguluyorum, değil mi? Rusya'dan çoktan ayrıl-

dım. 1918 yılında. O zaman altı yaşındaydım. Babam şöyle diyordu: "Şükür allaha, kurtulduk. Boğucu sıcak, tifo, açlık, ÇeKa." İkinci Dünya Savaşı'na kadar Paris'te oturdum. Doğum yerim Kozlov'dur.

— Yani Miçurinsk.

— Sizin için Miçurinsk, benim için Kozlov. Söyleyin allah aşkına, şehir adlarını değiştirme tutkusu nereden geldi size? Nijni Novgorot ne güzel bir ad! Siz bunu Gorki yaptınız. Neden? Gorki'yi ben de seviyorum. Özellikle "Ayak Takımı Arasında" adlı yapıtını. "İnsan demek, kıvanç demektir!" İyi ama, neden koskoca bir şehir onun adını taşımalıdır? Yahut da Viyatka'yı alalım. Ne şirin bir ad Viyatka! Siz, Kirov yaptınız. Moskova'nın sokak ve caddelerine de yeni adlar taktınız: Vozdvijenka, Ostojenka... Frunze adı, Znamenka adından neyi ile daha güzeldir? Sizin Genelkurmayınız hâlâ orada mı bulunuyor?

— Bilmiyorum.

— Neyi bilmiyorsunuz?

— Frunze caddesinin önceleri Znamenka olduğunu.

— Görüyorum ki, bir şey bilmiyorsunuz. Bizi dinleyen biri olsa, sanacak ki, Moskova'dan dün gelen, siz değil, benim. Moskova'nın nerede bulunduğunu da bilmediğinizi söylerseniz, buna hiç şaşmam.

— Bunu biliyorum. Moskova yerinde bulunuyor.

— Propaganda mı yapıyorsunuz?

— Sizin, hiçbir zaman göremeyeceğiniz, Moskova'ya ilişkin sorunuzu yanıtlıyorum.

— Savaştan önce Pravda'da bir yazı okumuştum. Rusya'da, Moskova'yı ömründe görmemiş pek çok insanın bulunduğu belirtiliyordu.

— Onlarla sizler arasında küçücük bir ayrım var: Onlar, Moskova'yı her an görebilirler, yeter ki istesinler. Oysa siz Moskova'ya

hiçbir zaman gidemeyeceksiniz, Muhafızlar arasında getirilirseniz, o başka.

— Gideceğim Moskova'ya!

— Sizin bu çocukça saflığınız hoşuma gidiyor. Almanlar da, 1941'de Moskova için böyle konuşuyorlardı. Şimdi 1944. Güvendiğiniz dağlara kar yağdı.

Astafiev içten güldü:

— Kim kimi sorguya çekiyor? Ben mi sizi, yoksa siz mi beni?

Orlov, dinginlikle:

— İyi ama siz beni boşuna sorguya çekeceksiniz. İlginç hiçbir şey söylemeyeceğim size.

— Öyle bir söyleyeceksiniz ki...

— İşkenceye mi başlayacaksınız yani? Hiç tavsiye etmem. Çünkü o zaman tamamıyla susacağım.

Astafiev tabakasını çıkardı:

— Müsaade eder misiniz?

— Hayret ediyorum size. Bir yandan işkenceye başlamak istiyorsunuz, öte yandan benden sigara içme müsaadesi istiyorsunuz.

— Alışkanlık, Buyurmaz mısnız?

Orlov soğuk bir sesle, "Teşekkür ederim, içmiyorum," dedi.

— Sigaralarım düşük kalitelidir. Savaştan önce Paris'te, sizin Troyka'yı sık sık alıyordum. Orta kaliteli ama, kapağında nefis bir tablo vardı. Demek ki, kararınız hiçbir şey söylememek, ha? Benden bir öğüt ister misiniz?

— Söyleyin bakayım.

— Henüz zamanı iken her şeyi anlatın bana.

Orlov, dumanı uzaklaştırmak için elini savurdu, Astafiev, iskemlenin bacağında sigarasını söndürdü.

— Affedersiniz. Eee, öğüdümü kabul ediyor musunuz?

— Hayır.

— Yazık! Çıkarınızı bilmiyorsunuz.

— Açıklayın bu çıkarı.

— Memnuniyetle. Bir başkası sizi konuşturacaktır zaten. Ben hiçbir şey değilim. Bir aydınım, kan kokusuna dayanamam. Gerçi, günümüzde çağlayanlar gibi, şampanya gibi kan dökülüyor. Ama, kan kokusuna dayanamıyorum.

Orlov aynı tonla konuştu:

— Şu anda Födor Mihayloviç Dostoyevski'yi anımsadım: "Ve bundan dolayı (kan döktüğü için), üstün gelene Kapitoliy'de taç giydiriyorlar ve sonra onu insanlığın kurtarıcısı ilan ediyorlar." İyi ama günümüzde dökülen kanların gerçek suçlusu, sizin bir köpek gibi hizmet ettiğiniz insanlardır.

— Hakarete sapmayın rica ederim. Ben sadece sizin çıkarınızı göz önünde bulunduruyorum. Baştakiler, bu konuşmamızın sonucunu bekliyorlar. Boş elle dönersem, sizi Erih Rike'ye teslim edecekler.

— Alman mı o?

— SS Oberscharführeri.[12] Andrey Andreeviç'in karargâhına verilmiş bir görevli.

— Bu Andrey Andreeviç de kim?

— Nasıl kimmiş? Siz gökten mi düştünüz buraya? Tuğgeneral Vlasov anladınız, değil mi? Sizi Rike'ye teslim edecekler. Canavarın biri bu Rike. Kısa bacaklı bir ucube. Güzel olan her şeye düşman. Özellikle yakışıklı ve değerli erkeklere. Ondan kurtuluşun tek yolu, kurşun. Fakat bundan önce, sizi tanınmaz kılıklara sokacaktır.

— Korkutmayın beni. Gece uyuyamam sonra.

— E, başlıyor musunuz?

— Pek canım istemiyor.

Kapıya vuruldu. Astafiev, "Buyurun," dedi.

---

12 SS'de üst manga önderi.

Bir asker girdi içeri:

— Bay Teğmen, general çağırıyor sizi.

Astafiev ayağa fırladı, Orlov'a, paylar gibi:

— Lafa daldım sizinle... Fakat, boşuna. Rike'nin elinden kurtulamayacaksınız.

Bir astsubay geldi. Bir sürahi dolusu su ve leğen getirdi. İskemleye koydu, "Buyurun, su," dedi.

Orlov, bir yudum aldı: İçimli, soğuk...

Astsubay, "Dışarı çıkma gereksinimi duyduğunuz zaman, kapıyı tıklatıverin," dedi.

Bundan sonra kahvaltı getirdiler: Patates püreli sosis, kahve, iki parça kaşar ve ekmek. Fena değil.

Orlov, "Yiyeyim mi acaba?" diye düşündü. "Burada ne kadar kalacağım belli değil. Enerji toplamalıyım." Ve sosisten başladı.

Kahvaltıdan sonra hücresinde dolaşmaya koyuldu: Beş adım ileri, beş adım geri. "Muhakkak ki, taarruzla ilgili sorular soracaklar." Birden, işinden de, taarruz hazırlıklarından da çok uzaklarda olduğunu duyumsadı. Moskova, Korgeneral Bolotin ve diğerleri çok uzaklarda kalmıştı. Yalnız mesafe bakımından değil, zaman bakımından da. Bunların hepsi şimdi birer anıydı.

Yarbay Orlov, bu olaydan birkaç gün önce, Bolotin'den, iki günlük ev izni almıştı. Ve kayınvalidesi Varvara İvanovna'nın, kendi oğlu Seröja ile birlikte oturduğu Kineşma'ya hareket etti. İki günlük iznin, otuz sekiz saatini yollarda kaybetti. Savaştan önce on iki saatte varılan bu şehre, şimdi tren Moskova'dan dolaşarak on dokuz saatte varıyordu.

Orlov, oğlunu, son kez, 22 Haziran 1941 sabahı görmüştü. Bir gün önce, cumartesi akşamı, karısı Kira ile konsere gitmişlerdi. Grodno'ya Moskova'dan artistler gelmişti. Aralarında, adı bütün memlekette bilinen bir sunucu ve genç olmasına karşın, artık ün yapmış bir kemancı vardı.

Orlov konsere girmek istemiyordu. Çünkü, Kira ve Seröja ertesi sabah erkenden Kineşma'ya hareket edeceklerdi. Büyük anne, mektup mektup üstüne yazarak torununu istiyordu. Bahar iyi geçmemişti, hergün yağmur yağmış, sert ve rutubetli bir yel esmişti. Bu yüzden Seröja gripten kurtulamamıştı. Haziran ortalarına doğru havalar iyileşmiş, sıcaklar başlamıştı. Seröja artık korkusuzca yolculuk yapabilirdi.

Yol biletleri Orlov'un çalışma masasındaydı. Orlov, son geceyi oğlu ve eşiyle birlikte geçirmek istiyordu. Ne ki, Binbaşı Kapustin eşiyle geldi ve konsere gitme kararı verildi. Kira konserleri seviyordu, hele şimdi iki ünlü sanatçı da şehirlerinde bulunuyordu. Kira'nın Kapustinlerle birlikte gitmesi ve Orlov'un da, Seröja'yı uyuttuktan sonra varması kararlaştırıldı.

Orlov, konserden sonra, karargâhına dönmek üzere yola çıktı.

Ertesi sabah da savaş başladı.

Orlov, sabahın dört buçuğunda istasyondan evine koştu. Fakat, ne Kira'yı bulabildi ne de Seröja'yı. Orlov'un, kim olduğunu bir türlü anımsayamadığı bir kadın kendisine seslendi ve Kira'nın şu anda istasyonda olabileceğini söyledi.

Orlov, zaman yitirmeden istasyona fırladı. Yolcu treni henüz kalkmıştı.

Orlov, ailesinin o trenle gittiği kanısına vardı ve alayına dönmeye karar verdi. Tam o sırada, yunkers uçakları büyük bir uğultu ile istasyonun üzerinden geçti. Orada bulunan kalabalık, çil yavrusu gibi dağılarak, evlerin giriş kapılarına koşuştu. En büyük tehlikenin kendilerini oralarda beklediğini nereden bileceklerdi ki...

Orlov, otobüs terminalinin pavyonunda dün akşamki konseri veren sanatçıları gördü. Kemancı, yüzü sapsarı, dudakları mosmor, iki eliyle kemanına sımsıkı sarılmış, susuyordu. Son derecede sempatik, genç bir artist peykede oturuyordu. Gür ve kabarık saçlarının tepesinden bir kurdela sarkıyordu. Uzun boylu şişman su-

nucu ellerini şaplatarak konuşuyordu:

— Duyuyor musunuz? Edik, "Bir taksi bulalım." diyor. Siz Moskova'ya mı gideceksiniz, yoksa olup bitenleri anlamıyor musunuz?

Genç artist kadın gülümseyerek:

— Anlıyorum, dedi, anlıyorum. Yine de bir deneyelim.

— Bırak bu düşüncesizlikleri, Rita...

— Öyleyse yaya yola çıkalım, dedi ve kurdelasını.düzeltti. Burada durmanın hiçbir yararı yok. En iyisi yürüyelim. Her adımda Moskova'ya biraz daha yaklaşmış olacağız.

Sunucu hayret içindeydi:

— Bu bagajla mı? Benim bavullarımla mı?

— Atın bagajınızı efendim! Ya bagajını kurtar ya da yaşamını...

Kemancı söze karıştı:

— Ben kemanımdan ayrılamam. Devlet koleksiyonuna kayıtlı bir keman o...

Artist kadın:

— Öyleyse sıra ile taşıyacağız, dedi.

Bombardıman bitmişti.

Sunucu Orlov'a döndü:

— Gidebilir miyiz, Yüzbaşı Yoldaş? Bundan sonra n'olacak acaba?

Orlov, bir gün öncesine dek, savaş harekâtı ile ilgili her türlü soruyu yanıtlayabilirdi. Bugün ise hiçbirine yanıt veremezdi. Yalandan nefret ederdi, doğruyu da bilmiyordu. Bu yüzden genel bir yanıtla karşılık verdi:

— Bundan sonra ne olacağını nereden bileyim? Gelecek gösterecek...

Sunucu mesleğine uygun bir şaka yapmaya çalıştı:

— Geleceğimiz varsa eğer...

Ve yineledi:

— Geleceğimiz varsa eğer...

Sonra ekledi:

— Size ulu orta bir soru yönelttiğim için özür dilerim, subay yoldaş.

Artistler Orlov'a karşı ilgilerini yitirdiler ve aralarında kendi işlerinden konuşmaya başladılar. Yüzbaşı Orlov, sanki bütün bu olup bitenlerin tek sorumlusu kendisiymiş gibi bir utanma duygusuna kapıldı.

— Hoşça kalın, yoldaşlar, diyerek pavyondan çıktı. Kapıda iken, gidebiliriz, diye ekledi.

Orlov, sonraları bu olayı sık sık anımsadı. Özellikle çember içine alındıkları zaman. O dönemde, kendisine her şeyi açıklayan, umut veren, inanç ve güvenini yitirmemesi için yardım eden, bunun böyle sürmeyeceğini, yakında her şeyin düzeleceğini anlatan birisine öylesine gereksinimi vardı ki....

Orlov, savaşın ilk günlerinde, faşistlerin, Grodno bölgesinde, Kuzeybatı Cephesiyle Batı Cephesinin birleştiği yerde, Sovyet topraklarına derinliğine girdiklerini bilmiyordu tabii.

Orlov çok çetin günler geçirdi. Çok şeyler gördü: Ölümler, yangınlar... Daha ilk tüfek sesini duyunca ellerini kaldırıp teslim olanları, Alman motosikletlerini görünce kaçacak delik arayan panikörler gördü.

Grodna'dan kendisiyle birlikte ayrılan on dokuz savaşçıdan sadece yedisi sağ kalmış, öteki on ikisi ölmüştü. Orlov, ölenlerin belgelerini uzun zaman yanında taşıdı, sonra bir yere gömdü, sadece doğum yerlerinin yazılı olduğu listeyi yanında bıraktı. Bir süre sonra Orlov, sadece bir Kızıl Ordulu ile kaldı: Grigoriy Ulutin'le. İki hafta gündüzleri uyudular, geceleri yürüdüler.

Bir gece, terkedilmiş bir tuğla barakada gizlenmişlerdi, sabaha karşı dışarıdan ıslık sesi duydular, sonra tahta kapak aralandı ve kısık bir ses:

— Ateş etmeyin, sizdenim, diye seslendi.

Biraz sonra bunun, Orlov'un askerî okuldan sınıf arkadaşı üsteğmen Nikolay İlin olduğu anlaşıldı.

— Tam ben girecektim ki, sizin girdiğinizi gördüm. Konuşmanıza kulak verdim ve bizden olduğunuzu anladım. Aleksey, tanısaydım seni, derhal koşacaktım, yanınıza.

Ulutin, tabancasını avucuna aldı:

— Son kurşun bana, dedi.

Çetin bir yola çıkmazdan önce, nöbeti, daima Orlov üzerine alırdı. Grodno istasyonundaki insanları, pavyondaki sempatik artist kadını sık sık anımsıyordu.

"En iyisi yürüyelim. Her adımda Moskova'ya biraz daha yaklaşmış olacağız." Sağ mıdır acaba bu küçücük yiğit kadın?

Orlov yine nöbetçiydi. Ulutin zaman zaman sıçrıyordu uykusunda. İlin, ağır ağır doğruluyor ve inliyordu, belalar eksikmiş gibi, bir de ayağını burkmuştu.

— Haydi, kalkın bakalım, yol göründü...

Böylece, yürüye yürüye eylül başında, yalınayak, aç, sakalları uzamış, ölen arkadaşlarının listesi ve askerlik belgeleri yanlarında, kendilerinden olanların yanına ulaştılar. Üçü de parti üyeliği kartlarını gözbebekleri gibi korumuşlardı.

Orlov derhal karısına mektup yazdı ve kayınvalidesinin adresine yolladı. Yanıt bir hayli gecikti. Orlov, karısının mektubunu, ta aralık ayının son günlerinde, Batı Cephesi birlikleri tarafından kurtarılan Volokolamsk'ta buldu.

Varvara İvanovna, hiç tanımadığı insanların Seröja'yı yanına nasıl getirdiklerini ayrıntılarıyla anlatıyordu. "Kaybolmayışını, yanından hiç ayırmadığı Kira'nın çantasına borçlu. Kira'nın bütün dokümanları, paraları ve benim son mektubum çantadaymış. Zarfa iyi ki, gönderenin adresini de yazmışım ve bu adres, benim kolayca bulunmamı sağlamış." İvanovna, Kira için hiçbir şey bilmiyordu.

Orlov, Volokolamsk'ta, partizanlarla bağlantı kurmak için cephe hattının ötesine geçmiş olan ve faşistler tarafından yakalanarak asılan Moskovalı sekiz komsomolun asıldığı yerde yapılan mitingde hazır bulundu. Altısı erkek, ikisi kız olan komsomolların donmuş cesetleri darağacında sallanıyordu. Rüzgâr tarafından döndürülürken çatırdıyor, gıcırdıyorlardı.

Orlov, yüzü buzlaşmış karla bembeyaz üniversite öğrencisi Gribkova adlı kızdan gözlerini ayıramıyordu.

Aynı gün, gestaponun zindana dönüştürdüğü mahzeni gidip gördü. Oradan, işkence sırasında tanınmaz hale getirilmiş cesetler çıkardılar. Faşistler, ayrılmazdan önce tutukluların hepsini öldürmüşlerdi. Gözleri oyulmuş bir binbaşıyı -kim olduğunu öğrenemediler- mahzenin hemen önündeki meydana gömdüler. Binbaşının sağ eli sımsıkı bir yumruktu. Anlaşıldığına göre, ölümü sırasında faşistlere hınçla yumruk savurmuştu.

Orlov, o gece uyuyamadı, derin bir acı içinde Kira'yı düşündü. "Nerede acaba? Nerede?" Bu soruya kimseden yanıt alamadı. Herhâlde bir yerden haberi gelecekti.

Orlov, üç yıl boyunca oğluna da gidemedi. Volokolamsk'ın kurtarılışından hemen sonra, General Bolotin, kendisini yanına aldı. İş çoktu, bu yüzden izin istemeye cesaret edemiyordu. Nihayet, general, bir gün:

— Seni önemli bir görev bekliyor. Ondan önce, git, oğlunu gör. İki gün yetecek mi? Üç gün de olabilir, dedi.

Orlov istasyondan eve koşar gibi gitti.

Oğlu ile ilk karşılaşması hem sevinçli, hem de hüzünlü oldu. Seröja, hediyeleri gördükten sonra soğuk bir "teşekkür ederim" demekle yetindi, oyuncaklara hiçbir ilgi göstermedi. Anneannesi çıkınca, büyükler gibi:

— Annemden hiçbir haber yok mu? diye sordu.

Varvara İvanovna, Seröja'nın yanında Kira'dan söz açmıyor-

du. Sanki, büyükanne ile torun, Aleksey İvanoviç'in yanında yarayı deşmemek için sözleşmişlerdi. Seröja, geceleyin, sadece bir kez anlaşmayı bozdu. Babası, hangi okulda okuduğunu sorunca:

— Annemin okuduğu okulda, dedi ve hemen anneannesine baktı: Böyle demekle doğru mu hareket etmişti acaba?

Anneannesi imdadına yetişti:

— İki okula devam ediyor. Biri genel öğrenim okulu, öteki de müzik okulu.

Ve gülümsedi:

— Sadece solfeji sevmiyor.

Orlov, saat üçte istasyonda olmalıydı. Oğlunu yatırdıktan sonra kayınvalidesiyle karşılıklı oturdular. Varvara İvanovna, şehirde olup bitenleri anlattı. Yalnız Kira'dan söz açılmasın diye.

— Vasilevski'nin babasını gördüm dün. Bizim şehir şûrası, kendisine, özel yiyecek karnesi verilmesini önerdi. Fakat o, "Mareşal ben değilim, oğlum." diyerek kabul etmedi.

Varvara İvanovna, nihayet kendini tutamadı.

— Bir de öldüyse... diyerek ağlamaya başladı.

Orlov susuyordu.

— Savaş sona ermeyince evlenme, Alöşa. Belki de yaşıyordur... Ben sana yardım edeceğim... Seröja büyüyünceye dek.

— Nasıl evlenirmişim, anne!

Orlov, Varvara İvanovna'ya ilk kez "Anne!" dedi ve sesli ağladı. Tehlikeli bir işe gönderileceğinden hiç söz açmadı.

Orlov, daha bir süre dolaştıktan sonra oturdu. Başı dönüyordu. Seröja'nın şimdiki yüzünü hayalinde canlandırmaya çalışıyor, bir türlü başaramıyordu. Nedense çocuğunun yüzünü küçücük görüyordu. Biraz önce yanından ayrılmış olan Astafiev'in görünümünü de anımsayamıyordu.

Kahvesine, Alman doktorlarca direnci zayıflatan bir toz konmuştu. Orlov'un bundan doğal olarak haberi yoktu. Kendi kendi-

ne: "Uyumaktan başka çare yok." dedi ve yattı. Astafiev, onu, dikiz deliğinden izliyordu. Orlov uyur uyumaz, bunu Vlasov'a bildirmesi emrini almıştı. "General, tutsak subayla konuşmasına, onun hiç beklemediği bir anda başlamak istiyor."

— Günaydın, Aleksey İvanoviç.

Orlov'un karşısında, yarı askerî, yarı sivil giysili, uzun boylu bir adam duruyordu. İlk göze çarpan şey, kalın ve geniş çerçeveli büyük gözlüğü idi. İri, etli burnuna dayalı olan bu gözlük, hemen hemen bütün yüzünü kapatmıştı. Orlov'da, yüzsüz bir adamla karşı karşıya bulunduğu izlenimi uyandı. Fakat, birkaç yıl önce Kira ile birlikte gittiği Yalta'da, Aeroflot sanatoryumundaki adamı anımsadı birdenbire. Bu adam, oraya dinlenmeye değil, eğlenmeye, neşeli bir balayı geçirmeye gitmişti.

— Tanımadın mı ben, Aleksey İvanoviç? Ha? Galiba konuşmak istemiyorsun? Fakat, boşuna...

"Vlasov bu herhâlde. O zaman yarbaydı. Evet, evet o..."

— Neden istemeyeyim? İstiyorum! İnsan vatan haini ile konuşma olanağını her gün bulamaz.

Kapı açıldı, astsubay bir koltuk getirdi, bıraktı, görünmeyen tozlarını yeni ile sildi. Vlasov oturdu.

Orlov gülümsedi:

— Kusursuz eğitmişsiniz.

— Herkes görevini canla başla yapmak zorundadır.

— Böyle aforizmalar yazılmalı. Mermer, üzerine hem de. Vatan haininin görevini nasıl yerine getirdiği herkesçe bilinmeli.

— Size bu işler kolay görünüyor. "Vatan haini!" deyip, işin içinden çıkıyorsunuz. Yaşam çok daha karmaşık. Bu kararı vermezden önce ne denli düşündüğümü kimse bilmez.

— Kendinizi haklı çıkarmaya mı çalışıyorsunuz?

— Gereksinimim yok buna. Kime karşı haklı çıkacağım?

— Rusya'ya, halka...

Vlasov gözlüğünü çıkardı, camlarını hızlı hızlı silmeye koyuldu. Orlov, Vlasov'un, Yalta'da denize bile gözlükleriyle girdiğini anımsadı. Kira, bir gün, yarı şaka sormuştu: "Siz, galiba uykuya da gözlükle yatıyorsunuz?" Vlasov, ciddi ciddi, "Alışmışım." diye yanıt vermişti.

Gözlük, kendisini gerçekten de daha çalımlı gösteriyordu. Gözlüksüz, kalın dudaklı alt çenesi daha belirgin ortaya çıkıyor, pıtırlı yüzünün üst kesimindeki kirpiksiz küçücük gözleri kıpır kıpır kırpışmaya başlıyor, içkiyi seven, küçük çaplı bir adamın fizyonomisi ortaya çıkıyordu.

— Rusya'ya karşı suçlu durumunda değilim. Onun, bu kâbustan özgür ve güçlü çıkmasını istiyorum. Rusya'nın hakkı var bunda.

— Bunun için de Hitler'e sığındın, ha?

— Adolf Hitler ve Büyük Almanya hükümeti, Rusya'nın sadece iyiliğini istiyor.

— Sizin Hitleriniz alçağın biri...

Vlasov ayağa fırladı:

— Susun! Benim önümde Reichskanzleri aşağılamanıza müsaade etmeyeceğim.

— Gidin öyleyse buradan.

Vlasov oturdu ve gülümsedi, gözlüklerinin altında kalın kırışıklıklar belirdi.

— Ben buraya kavga etmek için gelmedim. Sen, orada, Yalta'da da barut gibiydin. Karına buket verdiğim için bana nasıl saldırdığını anımsıyor musun? Buraya ciddi önerilerle gelmiş bulunuyorum.

— Ne istiyorsunuz benden?

— Benim yanımda çalışmaya razı mısın?

— Neresi o "benim yanım?"

— Rus kurtuluş ordusu diye bir ordu örgütlüyorum. Sana iyi

bir mevki vereceğim. Daha Yalta'da iken hoşuma gitmiştin. Seni ölümden kurtarmak istiyorum.

— Defol!

Vlasov kapıya gitti, elinde bir dosya vardı.

— Acele etme bakalım. Konuşacağız daha... Bak şuna.

Ve dosyayı Orlov'a verdi:

— İyi bak.

Orlov, her namussuzluğu bekliyordu ama, böylesi aklına gelmemişti. Gözlerinin önünde, kendisinin Alman üniformalı bir portresi duruyordu. Vlasov, yılışarak sordu:

— Ne diyeceksin? Hiç de kötü değil. Ötekileri de gör.

İkinci resmin altında: "Sovyet subayı Aleksey Orlov General Truhin'le görüşürken" yazısı vardı.

Vlasov, muzafferane bir eda ile Orlov'a bakıyordu:

— Ne diyeceksin? Ötekilere de bak...

Orlov, üçüncü resmin altını sesli okudu: "Aleksey Orlov, dünyadaki tüm kurtuluş ordularının önderi Adolf Hitler adına and içtikten sonra General Vlasov'la konuşurken. Bu yiğit Rus subayı, "Komünizme karşı bütün varlığımla savaşacağım, dedi."

— Eee?

— Ustaca yapılmış... Kendiniz mi yaptırdınız, yoksa Kaltenbruner mi gönderdi size? Bu da ne? Daha da var mı?

— Oku, oku!

Dosyada bir de "Rus Askerlerine!" başlıklı bir çağrı vardı: "Ben, Rus subayı Orlov, siz dostlarıma, gerçekleri söyleyeceğim..."

— Klinç hasetten ölürdü bunu görünce...

Vlasov, şaşkın şaşkın Orlov'un yüzüne baktı:

— Kim o Klinç?

— Bir ressam. Fotomontaj uzmanı. Krokodil'de sık sık yayımlanıyor yapıtları. Sizin bu buluşunuzu görse hasetten ölür, dedim. Ustaca yapmış itler.

— Anladın mı, Aleksey İvanoviç, maksatlarını?

— Sezer gibi oldum.

— Bolşevikler, ellerine geçersen, diri diri yerler seni artık.

— Sahi mi?

— Açık konuşalım. Başka seçeneğin yok. Geri dönüşü aklından çıkar. Kaçsan bile -ki çok güç ya!- Sovyetler seni ilk telgraf direğinde sallandırırlar. Senin iki seçeneğin var: Ya benim yanım ya da mezar.

— Beni kurşuna mı dizeceksiniz, yoksa diri diri mi yakacaksınız?

— Bir şeyler düşüneceğiz... Benim yanıma gelirsen, sana general rütbesi vadediyorum. Yalta'daki sanatoryumun direktörünü anımsıyor musun? Maltsev'i? Şimdi burada o. General. Oysa Sovyetler'de kalsaydı yarbaylıktan daha yukarı çıkamayacaktı.

— Ama onun hizmetleri çok. Yalta'da, Almanlara belediye başkanlığı yaptı ve binlerce insanı öteki dünyaya gönderdi.

— Ama yazık ki, bazen gaddar olmak zorundayız. Eee, Aleksey İvanoviç, karar zamanı artık. Şunu da bil ki, maaşın yüksek olacak, lüks içinde yaşayacaksın.

Orlov'un kalbinde o anda, kendisine bir tüccar gibi, vatan hainliği önerisinde bulunan bu iri gözlüklü, koca ağızlı adama karşı öylesine bir kin dalgası kabardı ki, yerinden fırladı, korku ile geri geri giden Vlasov'un yakasına yapıştı ve: "Rezil! Hain! Şuna bak, Rusya'yı kurtaracakmış! O, sensin, hem kendini, hem de diğerlerini kurtaracak, it!" diye bağırdı.

Teğmen Astafiev'le astsubay derhal içeri girerek Orlov'un ellerini tuttular. Sonra sakallı bir subay geldi. Vlasov emretti:

— Atın şunu mahzene... Ne su, ne yiyecek...

— Yürüyün önümde, efendim. Yalnız dikkatle. Şurada altı basamak var, biri tamamıyla kırık. Geçenlerde, az daha kafamı kıracaktım. Işık da yok... Levazım komutanı kısıtlama yapıyor. Bura-

da bir elektrik düğmesi olacak...

Çevirdi düğmeyi. Orlov etrafına bakındı: Dehliz gibi bir mahzen. Kirli duvarlarında borular, kablolar... Bir köşede kömür yığını. Bir yerden su damlıyor. Pis bir kanalizasyon kokusu...

— Şuraya buyurun efendim. Burası, elbette, Unter den Linden'deki Adlon Oteli değil. Fareler yok. Geçenlerde zehirlediler.

Astafiev, bir kilidi açtı, sürgüyü çekti, dar kapı açıldı. Karanlık delikte, yerde çaput bezlerinden başka bir şey yoktu.

Orlov, başını eğerek içeri girdi. Astafiev sürgüyü geçirdi, kilidi kapattı ve aynı nazik sesle söylendi:

— Sizi rahatsız etmeyeceğiz. Su ve yiyecek verilmeyeceğine göre yanınıza kimse gelmeyecek. Diğer gereksiniminizi şu köşede gidereceksiniz. Hoşçakalın...

Elektrik düğmesini de çevirdi ve içerisi nemli bir karanlığa gömüldü.

Vlasov, bir dosyaya resimleri yerleştiriyordu:

— Ne yapalım bu Orlov'la Bay Nikandrov? Teslim edelim mi Erih Rike'ye? Şöyle bir canını çıkarsın...

Nikandrov derhal yanıt vermedi. Resimlere baktı ve düşünceye daldı.

— Rike'ye teslim edersek, derhal öldürecek. Oysa, Orlov'un dirisi gerek bize. Çok şeyler biliyor o. Konuşturmalıyız kendisini.

— Konuşmayacak.

— Hele ben de bir deneyeyim.

— Dene bakalım. Bir şeyler söylerse beni derhal haberdar edin.

— Nerede olacaksınız siz?

— Orada...

"Orası"; Adela Belinberg'in bulunduğu yerdi.

SS Rayhsführer'ine yapılan başarısız ziyaretten sonra, Ştrikfeld, ağustos ayının ilk günlerinden birinde, sevgili dostuna, bir Einweisung[13] getirdi.

— Biraz istirahat edin... Zelsburg yakınındaki Rudolging'e gideceksiniz. Pek güzel bir yer. Nekahat dönemindeki askerler için olan sanatoryum, dingin, sevimli bir dinlenme evi.

Vlasov, asker sözünü duyunca nazlanmaya başladı:

— Gitmem. Israr etmeyin. Burası kötü mü yani?

Ştrikfeld, kendi istirahat kartını gösterdi.

— Siz de mi gideceksiniz?

Ştrikfeld, Rus atasözleriyle gösteriş yapmasını seviyordu

— İğne neredeyse iplik de orada, dedi. Herr Kreger de kısa bir süre için gelecek... Sonra, orasının şefiyim biliyor musunuz? Adela Belinberg... Genç, güzel, zeki, hoş bir kadın. Yemin ederim ki, aklınızı alacak. Şunu da ekleyeyim: Dul. Kocası, SS gruppenführeriydi, Krasnodar civarında öldü. Çocukları yok.

— Gruppenführerin ordudaki karşılığı, bildiğime göre, tuğgeneral, değil mi?

— Evet.

Ştrikfeld gülümsedi:

— İkinizin de rütbesi bir. Sadece şu ayrımla ki, Belinberg, ne yazık ki, artık yükselemeyecek. Oysa sizi öyle güzel yarınlar bekliyor ki... Adela için siz... Eee, gidiyor muyuz?

Vlasov'un yaşamında kadınlar daima büyük bir rol oynamıştı. Küçük Lomakino'da genç kızlar ondan pek hoşlanmıyorlardı. Sırık gibi, bir deri bir kemik bir gençti, saçlarını vıcık vıcık yağlıyordu. Papaz okulundan tatile geldiği zamanlarda, eğlencelere katılı-

13 Sevk kâğıdı.

yor, bir genç kıza evine kadar eşlik etme fırsatı eline geçince, birkaç sözden sonra elini kızın göğsüne daldırıyor ve ter içinde kalıyordu. Delikanlılar bu rezili sık sık dövüyorlardı.

Devrimden önceki son yaz tatilinde, komşu köyden Klaşa Vanükova adlı bir kızı beğendi. Tanışmalarından sonraki üçüncü gün Klaşa'yı bir samanlığa soktu. Genç kız, kendisini savundu, Andrüşa'nın yüzünü tırmaladı ve yırtık bluzu ile evine koştu. Cephede, bir ayağını kaybetmiş olan ağabeyi, hastaneden çıkmış ve eve dönmüştü.

O gece köylüler, Vlasovların ikinci katındaki odada onun tek ayakla Andrüşa'nın peşinde koşarken, kahramanlık nişanının göğsünde nasıl sıçradığını gördüler. Koltuk değneği ile Andrüşa'ya vuruyor ve: "Kafanı kıracağım senin, sakallı keçi!" diye haykırıyordu.

Oğullarını din adamı yapmayı allaha vadetmiş olan baba ile ana, onun dinle zerre kadar ilgilenmediğini kaygı ile görüyorlardı. Andrüşa'yı dinsel gıdadan fazla kadın eti ilgilendiriyordu, hem de öyle seçim de yapmıyordu. Bir gece annesi onu, meyhaneci dul karının yatağından çekip almıştı. Kadın elli yaşlarında, "donlara, döşeklere sığmayan" bir yağ tulumu idi. En küçük oğlu, zamparasından en aşağı beş yaş büyüktü.

"Evlen de aklın başına gelsin!" özlü sözünü de Andüşa geçersiz bıraktı. Komşusu Ana Voronina ile evlendikten sonra daha da çılgınlaştı. Bir gece, içkiyi fazla kaçırdıktan sonra, bir arkadaşına, "Bir kadınla olamıyorum, denedim olamıyorum." dedi.

1944 yazında, aynı süre içinde üç metresi vardı. Birincisi Liza. Nereden çıkıp gelmişti, neyin nesiydi, kaç yaşında idi? Çevresindekiler, bu konularda hiçbir şey bilmiyorlardı. En çok yirmi yaşında gösteriyordu. Ufacık tefecik, siyah saçlı, işveli, fıkırdak bir kızdı. Domatese ve şampanyaya bayılıyordu. Bir oturuşta iki kilo domatesi rahatlıkla atıştırıyordu. İkincisi, İlza Kresten'di. Uzun boylu, güzel, erkeği egemenliği altına almasını seven bir kadındı. Vlasov'la

yakında evleneceğini sağa sola anlatıyordu. Arada bir, kısa bir süre için ortaya çıkıveren, siyah saçlı, hafif çilli, pembe beyaz yüzlü, ucu kalkık burunlu bir kadın daha vardı ki, karşı istihbarat şubesinde çalışan çocuklar, haspanın, bir zamanlar Minsk Tiyatrosunun gezginci grubuna yardımcı olarak katıldığını çabucak öğrendiler.

Bunlar, Vlasov'un az çok devamlı kadın dostlarıydı. Gelip geçici olanları, rastlantıları ancak Hitrovo biliyordu. Almanya'da bir hayli Rus kadını vardı. İşgücünden Yararlanma Örgütü ajanlarının topladıkları insanlar arasında en mutsuz olanlar kadın ve genç kızlardı. Bunlar, ağır işlerde çalıştırılıyor, açlık çekiyor ve ırzlarını korumak için çetin bir savaşım yürütüyorlardı.

Berlin'den Rudolding'e gidilen yolda Vlasov, durmadan, Ştrikfeld'le alay ediyordu:

— Göreceğiz beni götürdüğün yeri... Herhâlde ıssız bir dağ başı. Sabah kahvaltısı yulaf lapası, öğle yemeği yulaf lapası, akşam yemeği yine yulaf lapası... Sizin şu Adela... Neydi soyadı?

— Belinberg.

— Sizin şu Adela Belinberg herhâlde ineğin biri. Ayakkabıları kırk beş numara, korsesi suponla sıkılı.

— Neyle, neyle? Supon mu? Neymiş o?

— Dar ve çok sağlam bir kayış. Hamutların sıkıldığı kolan...

— Anladım... Hamut yani...

— Yüzbaşı, aman tanıştırın beni. On altı yaşında bir delikanlı gibi vuruldum kendisine... Ben bütün yaşamımca, işte böyle bir kadının özlemini çektim. Ne yapın yapın, tanıştırın beni. Dileyin benden ne dilerseniz, sadece tanıştırın...

— Pekâlâ, yalnız yarın.

— Hayır, mutlaka bugün, bugün. Yoksa bütün gece uyuyamam, aklımı oynatırım.

— Frau Belinberg burada değil şimdi. Sanatoryumda oturmuyor o...

— Bir bahane bulun, hemen gidelim yanına. Örneğin, bir nezaket ziyareti. Ya da benim güvenliğimle ilgili sorunu görüşmek için...

— Yarın.

— Bugün.

Vlasov, dinlenme evine gelişinin daha ilk saatinde Frau Belinberg'in gerçekten de sempatik bir kadın olduğu kanısına vardı. "Ştrikfeld biraz abartmış. Hiç de güzel değil. Liza ile kıyaslanacak tarafı yok. İyi ama, Liza nasıl olsa elde. Ondan sonra, Liza'nın, SS Rayhsführeri Himmler'in hizmetinde olan yüksek mevkide bir kardeşi yok. Frau Belinberg'in ise böyle bir kardeşi var. Doktor yalan söyleyecek değil ya! 'Frau Belinberg nüfuzlu bir kadın. O sanatoryumun başında oldukça bize kimse dokunamaz. Kardeşine bir telefon açması yeter. Ştrikfeld gevezenin biri. Masallar anlatıyor. Fakat böyle ayrıntıları bilmiyor.' demişti doktor."

— Yüzbaşı, binlerce özür dileyerek soruyorum: Obersturmbannführer hangi rütbeye eşit?

— Burada eşit sözcüğünü yerinde kullanmadınız, Andrey Andreeviç. Hangi rütbenin karşılığı demeniz gerekiyordu.

— Teşekkür ederim. Hangi rütbenin karşılığı?

— Yarbayın... Neden sordunuz?

— Size tekrar anımsatıyorum; ne zaman yola çıkıyoruz?

— Yarın.

— Söyleyin, yüzbaşı...

— Yüzbaşı değil, hauptsturmführer. Mademki, bunları öğrenmek istiyorsunuz, belleyin nihayet.

— Söyleyin, hauptsturmführer, siz erkek misiniz, yoksa...

— Pekâlâ gidiyoruz.

İşler yolunda gidiyordu. Frau Belinberg biraz Rusça biliyordu. Kısacası ona şu emri vermişti: "Öğren! Moskova'yı aldıktan sonra, Kırım'da bir malikâne sahibi olacağız." Herr Vlasov da çatpat Al-

manca öğrenmişti. Ştrikfeld'in de onlara yardımı oldu. Bu adam bir numaralı bir pezevenk olmaya adaydı.

Sekiz gün sonra birbirlerine aşk ilan ettiler. Meğer Adela da Vlasov'dan hoşlanmış, Vlasov da Adela'dan. Ne yazık ki, Adela, artık yılların çizgilerini gizlemeyi başaramıyordu, cildi tazeliğini yitirmişti, yüzünde yağ sivilceleri vardı. "Eh olsun, yüzünden su içecek değilim ya!.." diyordu Vlasov. Yalnız, zekâsını biraz abartmıştı Ştrikfeld. Oysa, olağan bir Frau idi, basitti. Hitler için ölmeye hazırdı, vatanın yararına ise faterland için de ölebilirdi. Herr Vlasov'un eşi olmalı mıydı? Neden olmasındı!

Vlasov'un dinlenme kartını imzalarken:

— Her başlangıcın bir sonu var! diye gülümsedi.

Bu kartta şunlar yazılıydı: "Hastanın sağlık durumunda belirgin bir iyileşme var. Fizik bakımından güçlendi, iyimserliği arttı." Frau şef, kartın "Kilo almış mı, vermiş mi?" hanesine, hafifçe içini çekerek, "Hayır." diye yazdı. Kadınca güldü ve işaret parmağını salladı. "Aşkta da insan sağlığını korumalı, sevgilim..." diye söylendi.

Düğün günleri konusunda bazı engeller ortaya çıktı. Aralık ayından önce yapılamayacaktı. Çünkü, Adela, kocasının ölümü üzerinden en az iki yıl geçmeyince evlenmeyeceğine dair and içmişti. İki yıl, Aralık ayının yirmi dördünde doluyordu. Sonra, ari ırkından birinin, bir Slavla evlenmesi yasaktı. Bu sorunun çözümünü, Adela'nın kardeşi, Vlasov'un gelecekteki kayınbiraderi Oberssturmbannführer Ferdinant üzerine aldı. SS Rayhsführeri Himmler'in yardımını rica edecekti.

Vlasov'un hareketinden önce, nişanlısı, birkaç dakikasını kendisine ayırmasını istedi, "Bizim gelecekteki aile yaşamımızı ilgilendiren ciddi bir konuşma yapmamız gerekiyor." dedi.

Bir köşeye çekildiler. Ştrikfeld, ne konuşacaklarını anlamak için işi vurdumduymazlığa getirdi, ne var ki, nişanlısı Frau kendisine öyle baktı ki, derhal ortadan kayboldu. SS Rayhsführerinin ya-

kını olan, Obersturmbannführerinin ablası hiç de şakaya gelecek bir insan değildi.

Adela nişanlısını nezaketle alnından öptü:

— Sevgilim, şimdi yapacağımız konuşma, biliyorum ki, hiç de hoşuna gitmeyecek. Ama, yapmak zorundayım...

Vlasov, tedirgindi, kendi kendine: "Ne istiyor bu karı benden?" diyordu.

— Evet, sana şunu söylemek zorundayım: Senin geçmişin beni zerre kadar ilgilendirmiyor. Beni gelecek ilgilendiriyor. Artık, yaşamın bir düzene girmelidir. Şu İlza -doğru mu söylüyorum adını?- senden uzaklaştırılacaktır. Ferdinant bunu vadetti. Budala bir kız bu İlza. Onunla nasıl eğlendiğini önüne gelene anlatıyor. Şunu da söyleyeyim ki, sana sadık değil o.

Vlasov, "İyi ki İlza'yı bilmiyor." diye düşündü:

— Sevgilim... Anlaştık...

Adela nişanlısına baktı: Gözlerinde ne bir gülümseme ne de kötülük vardı, sanki havadan, sudan söz ediliyordu.

— Umarım ki İlza Kersten, artık senin evinde görülmeyecek... En iyisi onun Berlin'den uzaklaştırılması.

"Şeytan karı, her şeyi öğrenmiş."

— Sevgilim... Anlaştık...

— Çevrendekilerin, kızıl saçlı aktrisi bundan sonra anmayacaklarını umuyorum. Aldanmıyorsam, adı Nona idi.

— Sevgilim, dedim ya anlaştık... Tamam...

— Danke.

Ve ekledi:

— On gün sonra Berlin'de olacağım. O zamana kadar bu pürüzleri ortadan kaldıracağını umuyorum.

İlza ile başı derde girmedi, uzaklaştırılmıştı. Demek ki, Obersturmbannführer Ferdinant gerekeni yapmıştı. İlza'yı son kez Ayı

restoranında görmüşlerdi. Vlasov'un özel aşçısı, Ostinli erkek güzeli astsubay Atarov'la birlikteydi. Masadaki buz kovasında iki şişe şampanya vardı. Fräulein, iri iri domatesleri ısırarak iştahla yiyordu. Akşam yemeğinden sonra birlikte çıktılar. Eskiden, Krasnodarsk'ta bir ticaret mağazasının muhasebecisi olan gardropçu Lisin şunları anlatıyordu:

— Salondan çıktıktan sonra, Atarov, İlza'ya, pardesüsünün yakasına OST rozetini takmasını önerdi. İlza, kırıtarak "Ost most tanımıyorum ben!" diye yanıt verdi.

Atarov, bu olaydan sonra kendisini içkiye verdi. Kafayı iyice çektikten sonra çılgınlaşıyor ve: "Vurun beni! Günahsız kızı yok ettiler!" diye haykırıyor, sesli ağlıyordu.

Kızıl saçlı Nona'yı Leipziger Strasse'de otomobil çiğnedi. Öyle ya, ne diye caddenin geçilmesi yasak yerinden geçmeye kalkar!

İlza Kersten'e gelince, Andrey Andreeviç, Frau Belinberg'in Berlin'e gelmesinden üç gün önce, İlza'yı evine çağırdı. Ne konuştuklarını sadece Hitrovo biliyordu. Muhafız kıtasından Poluyanov, o sırada aşağıda nöbetteymiş, İlza tabaklar kırmış, "Sersem, Teke!" diye haykırmış... Poluyanov, "Kadın diye buna derler işte!" diye anlatıyordu.

Araba bekleniyor ve İlza'nın eşyası -bu arada bir termosta çorba, ötekinde kahve- aşağı taşınırken, İlza, antrede direniyordu. Hitrovo, onu sıkısıkı kucaklamıştı. Bu adamın kollarından ayı kurtulamazdı, kadın nasıl kurtulabilirdi. İlza'ya eşlik etme görevi, artistokratik dış görünüşlü, uzun boyunlu, son derece nazik çevirmen Viktor Adolfoviç Rusler'e verildi.

Sürgün yeri olarak, Baden gölü kıyısında güzel bir yer seçilmişti. Oradaki psikiyatr İlza'yı denetimi altında tutmayı kabul etmişti.

Resler kırk sekiz saat sonra döndü, Hitrovo'ya, "Götürdüm," dedi.

— Teşekkür ederim ama, bu ne hal böyle Yüzünüz çeteye dönmüş.

Pek nazik olan soylu, centilmen çevirmen kendini tutamadı:

— Bu maskaraya siz de eşlik etseydiniz, durumunuz bundan farklı olmayacaktı.

Frau Belinberg, nişanlısının odasına şöyle bir göz attıktan sonra:

— Burada her şey kötü. Sizin durumunuza hiç yakışmıyor. Daha fazla kalamazsınız burada! diye kestirip attı. Evde kahvaltı ettiğini söyleyerek, getirilen kahvaltıyı reddetti.

Bu ilk karşılaşmalarından her ikisi de memnun olacaktı, eğer... İlza Kersten baskın yapmasaydı. Hınzır, Hitrovo'nun bulunmadığı bir sırada odaya girmişti. Dış kapıdaki muhafızlar önleyememişlerdi, belki de bile bile bırakmışlardı.

İlza, daha girer girmez, bir eliyle Adela'nın saçlarını yakaladı, öteki eliyle de suratını tokatlamaya başladı. Vlasov, metresini nişanlısından güçlükle ayırabildi. İlza, çığlık çığlığa haykırıyor, adamın suratına tükürüyor:

— Teke! Kart teke! diye bağırıyordu.

Adela, mosmor ve dudakları sımsıkı kanepede yatıyor, doktor etrafında dolanıyordu. Tam bu sırada Obersturmbannführer içeri girdi. Kız kardeşini, perukası bir yanda, üstü-başı yırtık halde görünce, soğuk bir sesle Vlasov'a:

— Adela'yı bu hakaretten kurtaramadığınız için çok üzgünüm, General, dedi.

Frau Belinberg gözlerini kapadı, geniş bir nefes aldı ve kardeşine:

— Götür beni buradan, dedi.

Vlasov, bu olayın kendisine neye mal olabileceğini düşünüyordu. Adela'nın kardeşi, ilgili makamlara gidip anlatacaktı. Adela'nın

birçok dostu vardı, yüksek mevkilerdekiler, evine teklifsiz geldiklerini kendisi anlatıyordu. Bunlar, elbette, Adela'dan fazla kocasına geliyorlardı. Böyle de olsa, bu kadın, şimdi, Vlasov'un başına belalar açabilirdi. Bu İlza Kersten orospusu da nereden çıkıp gelmişti! Biraz sabretseydi ya rezil! Vlasov, onu boşlamayacaktı elbet.

Untersturmführer Maks Vaydeman şanslı adamdı. O gün, her zamanki gibi şoförün yanına oturmuş olsaydı, Grupenführer Belinberg değil, çevirmen Maks Vaydeman tantuna gidecekti. Gruppenführer, partizanların, otomobilin geçeceği yere mayın yerleştireceklerini bilseydi, şoförün yanına oturur muydu hiç? Her neyse, olan olmuş, Belinberg toprağın altına girmişti, kendisi de şimdi, bir ayağı ağaçtan yapılmış da olsa, toprağın üstünde dolaşmasına devam ediyordu.

Vaydeman'ı ilk önce cepheden geri aldılar, daha sonra da SS'deki görevinden serbest bıraktılar.

İlk zamanlarda bu durum onu bir hayli üzdü. Ne var ki Vaydeman, Prusyalı değil, Bavyeralıydı, askerlik hizmetine saygısı vardı ama, toprağı da seviyordu, Belinberg'in dul eşini, malikânesini ve işgal bölgelerinden aşırıp getirdiği tabloları, bir anı olarak ele geçirmesi hiç de kötü olmayacaktı. Frau Belinberg'i, daha şefinin sağlığında beğenirdi. Maks'ın bu özlemi, ilk zamanlarda Adela'nın tatlı bakışları ile, daha sonra da özel ilgisi ile güçlendi.

Tam bu sırada, bu Rusya kaçkını dangalak çıkıverdi ortaya. Maks, Vlasov'un resmine uzun uzun baktıktan sonra, annesine, "Nesini beğenmiş bunun, bir türlü anlayamıyorum..." dedi. Ve daha Vlasov'u görmeden "bu hain"den basit ruhunun bütün hıncı ile nefret etmeye başladı. Fakat, her ne de olsa bu nişanın bozulacağına ilişkin bir umudu vardı: Ya müsaade etmeyeceklerdi, ya Adela vazgeçecekti ya da Vlasov'u temizleyeceklerdi.

Maks, bu işte, daha fazla Ferdinant'ı suçluyordu: "Bir hesabı var ki, razı olmuş" diyordu kendi kendine.

Ferdinant, sol gözünün altı mosmor Adela'yı, araba ile malikâneye getirdiği zaman Maks pek sevindi. Ferdinant, biraz sonra gitti ve Maks'la Adela, göğüslerinde OST rozeti bulunan hizmetçileri ve birçok işçiyi hesaba katmazsak, başbaşa kaldılar. Ve ne unutulmaz bir gece geçirdiler!

Adela, Belinberg'in Fransa'dan getirdiği çift yatakta yatıyordu. Konuşmuyordu. Sadece, zaman zaman, Maks'tan, kompres bezini değiştirmesini rica ediyordu. Maks ile durmadan konuşuyordu.

Ve sabahleyin, artık malikânenin kâhyası değil, sahibi olacağına daha büyük bir güvenle Adela'nın yanından ayrıldı. O gün, hemen hemen topallamadı, bastonsuz yürüdü.

Ne yazık ki, bu mutluluğu sadece iki hafta sürdü. Bir gece, Adela, ona karşı yine sıcaktı, tatlıydı, ne var ki, sabahsı geceliğini çıkarırken en ağır darbeyi indirdi:

— Sevgili Maks, dedi, bugün bana General Vlasov gelecek, gerekli emirleri verin...

Vaydeman, yanlış mı duymuştu? Sapsarı, sordu:

— Kim gelecek, kim?

— Dedim ya, General Vlasov.

Kadının bakışları ve sesi buz gibiydi.

— İyi ama, biz...

— Maks, umuyorum ki, gereken her şey iyi hazırlanacaktır.

— Elbette, Frau Belinberg, her şey sizin onurunuza uygun bir biçimde hazırlanacaktır.

— Bundan hiç kuşkum yok, Herr Vaydeman...

O gün, yalnız OST oda hizmetçilerinin, OST kâhya kadının ve OST sebze bahçesi işçilerinin değil, aynı zamanda, aşçı Gertruda ile tatlıcı Roze'nin neler çektiklerini bir allah bilir...

Malikânenin resim galerisini, OST rozetli iki genç kadın temizliyordu. Biri 101427 numaralı Kozihina, öteki 11716 numaralı Riya-

binina. Her ikisi de mavi önlüklü ve beyaz pamuk çoraplıydı. Frau Belinberg, OST işçilerinin malikâneye kendi giysileriyle girmelerini yasaklamıştı.

İlk önce, parkeyi ayna gibi parlattılar. Sonra, tabloların tozunu almaya başladılar. Yorgundular. Kozihina, ötekine takıldı:

— Aman ne candan çalışıyorsun... Nerdeyse tabloları aşındıracaksın.

Ufacık tefecik, ipince bir kadındı bu. Saçları kısa kesilmişti. Yirmi üç yaşında olmasına karşın, küçük bir kız gibi görünüyordu.

Riyabinina gülümsedi:

— Frau Belinberg, toz kalmış mı, kalmamış mı diye mutlaka gözden geçirecek. Sonra ben bu tabloyu pek seviyorum.

— Tablo gibi bir tablo işte.

— Öyle değil. Savitski'nin yapıtı bu. Smolensk Müzesi'nden çalınmış.

— Nerden biliyorsun?

— Numarasına bak. Zahmet edip de, bu numarayı bile'almamışlar.

Kozihina, tablo çerçevesinin iç tarafına çakılmış sarı tenekeyi gözden geçirdi ve "Smolens Müzesi" yazısını sesle okudu.

— Anladın mı şimdi?

— Vay namussuzlar vay...

— Aman, kıs sesini. Maks duyarsa...

— Bırak şu topal şeytanı.

Riyabinina, bir başka tablonun tozunu almaya koyuldu. Onun da çerçevesinde bir metal parçası vardı.

— Bu da bizden. Rostov Güzel Sanatlar Müzesi'nden.

Tablonun alt yanında Almanca bir yazı vardı, okudu ve çevirdi: "SS Gruppenführer Belinberg'e, Birinci Tank Ordusu Komutanı Makenzen'den hediye."

Kozihina kin dolu bir sesle söylendi:

— Çalınmış malı hediye etmekten kolay ne var...

Ve merdiveni bir başka tablonun altına götürürken:

— Varka, dedi, bana, bir mağazada satıcı olduğunu söylemiştin. Doğru değil bu. Bu itlerden memleketteki durumunu gizlemekte haklısın. İyi ama, benden ne diye gizliyorsun? Burada tüm acılara birlikte katlanıyoruz.

— Nerden çıkarıyorsun bunları? Senden gizlediğim hiçbir şey yok.

— Sen yüksek öğrenimlisin. Besbelli. Almancayı kolayca öğrendin. Yani genellikle...

— Lise öğrenimimi birincilikle bitirdim. Doktor olmak istiyordum. Fakat kimyadan üçten fazla alamadım. Bunun üzerine, ticaret okuluna girmek zorunda kaldım. Bir yandan da çalışıyor ve özellikle lüks malları tezgâh altından satarak iyi para kırıyordum. Bıraktım okulu. Kocamın kazancı da yerindeydi.

— Şimdi nerede o?

— Bilmiyorum. Savaştan biraz önce ayrılmıştık.

— Benimki sağ. Savaşıyor. Her ne dersen de, sen tezgâhtar değilsin. Ya aktrist ya da ressamsın. Tablolardan ve genellikle her şeyden anlıyorsun. Seni buraya getirdikleri zaman, kızlar, "Artist bu!" dediler. Ben açık söylüyorum: Fizik kültür eğiticisiydim, bizim orada skide birinciler arasındaydım. Şimdiyse, beyaz zenci, köle...

— Hepimiz aynı durumdayız. Hepimiz köleyiz burada.

— Dün gece neye ağlıyordun?

— Dişim ağrıyordu.

— Ah, gene yalan söylüyorsun.

Riyabinina merdivenden indi. Kozihina'dan hemen hemen bir baş yüksekti. İri, yeşil gözleri ve kumral saçları ile, bu mavi iş gömleği altında bile güzeldi.

Kozihina:

— Şaşıyorum bu Frau Belinberg'e, dedi, seni nasıl aldı evine? Oysa azıcık sempatik olanları bile geri gönderiyor, sadece ben gibi yüzüne bakılmayacak olanları bırakıyor.

— Ay, sen yüzüne bakılmayacak olanlardan mısın? Hani senin gibiler biraz daha fazla olsa...

Kozihina:

— Ben çirkinlik örneğiyim, dedi. Ah, bu kadın seni nasıl kovmadı yarabbi...

— Görmedi ki beni daha. Getirildiğim zaman evde değildi.

— Maks mı getirdi seni? Herhâlde kendisi için seçmiştir.

— Yalnız bir cesaret etsin...

— Sen, ilki değilsin ama.

Kozihina kulak verdi ve:

— Topal şeytan geliyor, dedi.

Vaydeman içeri girdi. Yapma ayağı ile parkeyi biraz gıcırdattıktan sonra bir koltuğa oturdu. Rusça:

— Kozihina, haydi, dışarı! emrini verdi.

Kozihina, çarçabuk fırçaları topladı, elektrik süpürgesini kutusuna yerleştirmeye başladı.

— Bırak. Sonra...

Riyabinina da, çerçeveleri sildiği renk renk bezleri bir sepete toplamaya koyuldu.

— Sen, kal. Kozihina, marş buradan.

Vaydeman, kapıyı sıkı sıkıya kapadıktan sonra yine koltuğuna yerleşti.

— Günaydın, Riyabinina. Bravo, iyi çalışmışsınız. Her şey pırıl pırıl. Sana teşekkür etmek istiyorum.

Cebinden bonbon çıkardı.

— Al. Utanacak ne var bunda? Sana hediye getirdim.

— Teşekkür ederim. Bonbon sevmem.

Vaydeman güldü:

— Bir Fräulein'ın bonbon sevmediğini ilk kez görüyorum. Benden olduğu için herhâlde. Gel, gel. Al. Pasta da getireceğim. Hatta iki parça.

— Tatlı sevmem.

— Acı getireceğim öyleyse. Gel yanıma.

Ve Riyabinina'nın elini tuttu.

— Dinle beni, Riyabinina. Bu gece sebze serine gel.

— Doğulu işçilerin, koğuşlarından ayrılmaya hakları yoktur. Bu kuralı bozanlar, ilk önce dayak cezasına çarptırılır, yineleyenler işçi kampına geri çevrilir ve savaş zamanı yasalarınca cezalandırılır.

Vaydeman, sözünü kesmeden dinledi. Riyabinina sustu, elini kurtarmaya çalıştı, fakat muvaffak olamadı, Vaydeman sıkı sıkıya tutmuştu.

— Güçlü bir belleğin var. Fakat, bazı sözleri atladın. Şöyle ki, "Doğulu işçiler, mal sahibinin izni olmadıkça, koğuşlarından ayrılma hakkına sahip değildirler." deniyor orada.

— Frau Belinberg bu izni vermemiştir bana.

— Unutma ki, ben, mal sahibinin vekiliyim ve sana koğuştan ayrılma iznini veriyorum. Sebze serinde biraz oturacağız. Sana iki pasta getireceğim.

— Alman subayı, sadece sorgu sırasında doğulu işçilerle birlikte olabilir. Başka zamanlarda bulunması bir ahlâksızlıktır ve bunu yapanlar cezalandırılır.

Vaydeman artık kızmaya başlamıştı. Fakat, belli etmemeye çalışıyordu.

— Riyabinina, gece yarısından sonra sebze serine gelin, sizi sorguya çekeceğim. Benim için kaygılanmayın, kimse görmeyecek bizi. Bugün, Frau Belinberg'e müstakbel eşi gelecek. Yani, bizimle uğraşmaya vakti olmayacak onun.

Kozihina, koşa koşa geldi. Vaydeman Riyabinina'nın elini bıraktı ve sert bir sesle:

— Gene mi sen? Dışarı marş...

— Frau Belinberg sizi çağırıyor. Misafirler geldi.

— Şimdi geliyorum. Söyle kendisine.

Kozihina, gülümseyerek Riyabinina'ya göz kırptıktan sonra dışarı çıktı. Vaydeman yine genç kadının elini tuttu:

— Anlaştık, değil mi?

Riyabinina'nın elini bırakarak, işaret parmağını salladı:

— Hele bir gelme.

Evde herkesin mavi salon dediği küçük salonda, Vaydeman genç bir subayla karşılaştı. Frau Belinberg nezaketle Vaydeman'ı takdim etti:

— Kâhyam, Herr Vaydeman.

— Memnun oldum. Ben, Teğmen Astafiev.

Frau Belinberg:

— Sizi başbaşa bırakıyorum, rahatça konuşursunuz, diyerek çıktı.

— Sizi dinliyorum teğmen.

Astafiev saatine baktı:

— Bugün, saat on yediyi kırk beş geçe Tuğgeneral Vlasov gelecek buraya.

— General'i karşılamak bize onur verecektir.

— Buradaki durumun, Tuğgeneral Vlasov'un güvenliğine elverişli olup olmadığını yakından görmek için geldim.

— Bu evin, Gruppenführer Belinberg'in dul eşine ve kardeşine ait olduğunu bilmiyorsunuz herhâlde.

— Hepsini biliyorum. Böyle de olsa... Bu işle görevlendirildim.

Astafiev, Vaydeman'a çatık kaş altından baktı:

— Evde bulunanların tam listesini ve evin planını vermenizi rica edeceğim. Bundan sonra malikâneyi dolaşacağım.

Teğmen, doğulu işçilere ayrılan bölümde Kozihina ile görüştü, nereden olduğunu sordu.

Vaydeman, kaş göz arasında Riyabinina'ya:

— Gece yarısından sonra, diye fısıldadı ve cebine bonbon sıkıştırdı.

Astafiev, malikâneyi dolaştıktan sonra hafif bir kahvaltı yaptı ve arabasına bindi. Vaydeman'a selâm verdi:

— Lütfen Frau Belinberg'e söyleyin, general, saat tam on yedide gelecektir, dedi.

Frau Belinberg, Vaydeman'ı tatlı bir gülümsemeyle karşıladı.

— Gönderdiniz mi?

Vaydeman somurttu:

— En sonunda gitti. Ne biçim şey bu? SS Gruppenführerinin evine Ruslar geliyor. Hem de niçin? Beni sorguya çekmek için geliyorlar.

— Heyecanlanmayın, Maks. Sağlığınız için iyi değil.

— Ben artık heyecanlanamıyorum, sevgili Adela. Beni pek seven, bana değer veren eşinizi kaybettiğim Rusya'da heyecanlanıyordum. Bacağımı kestikleri zaman heyecanlanıyordum, çünkü ileride nasıl yaşayacağımı bilemiyordum. Evlenmeye hazırlandığınızı öğrendikten sonra her şeye karşı güvenimi yitirdim: İnsanlara da, aşka da, dostluğa da... Gruppenführer, mezarında ters dönecek. Öyle ya, karısının Rusla evlenmesi kolay hazmedilir bir şey mi...

— Yanlış söyledin. Karısı değil, dul eşi. Dul...

— Kocanızı bu Rus ayısı ile değiştirmek...

— Gene doğru söylemediniz, aziz Maks. Var olan şeyler değiştirilir. Oysa benim kocam, ne yazık ki, artık var olanlar arasmda değil. Şunu bil ki, ben bir kurbanım. Evet, evet, kurban. Biz Alman kadınları, Rayhın kaderinin sorumluluğunu siz erkeklerle birlikte taşıyoruz. Benim evlenmem Almanya için gerekli. Bu, sıradan bir

evlilik değil, bir politik bağlaşıklık.

— Bu ayıya bir başka kurban sunulmalıydı.

— Neden?

Vaydeman diz çökerek Adela'nın elini öptü:

— Neden böyle konuşuyorsunuz, Adela... Henüz geç değilken aklınızı başınıza toplayın. Kendini beğenmişlikten kimseye hayır gelmemiştir. Güzel bir malikâneniz, eşinizden emekli maaşınız var. Sizi seviyorum, Adela... Çıldıracağım neredeyse.

— Sakın yapma bunu. Sonra Auschwitz'e[14] götürüleceksiniz ve benimle Rusya'ya gelemeyeceksiniz. Uzat şu inatçı alnını... Ben dinlenmeye gidiyorum.

Frau Belinberg'in hava bombardımanlarından ödü kopuyordu. Bir uçak uğultusu duymaya görsün, derhal, mücevherlerinin bulunduğu küçük valizini kapıp sığınağa koşuyordu. Ama uçak kendilerininmiş, ama yabancıymış... Dingin, ıssız bir yerde olan, Rudolding'deki sanatoryumun şefliği görevini de bu korku yüzünden kabul etmek zorunda kalmıştı. Ne var ki, artık Vlasov'u ya da dingin, ıssız Rudelding'i seçecekti ve Frau Belinberg, bombardıman korkusunu yenerek, malikânesine döndü.

İlk geldiği günlerde bombardıman olmadı ve Adela rahatladı. "Bu İngilizlerle Amerikalılar, bundan sonra da beni rahatıma bırakırlar belki..." diye düşünüyordu.

Nişanlısı ve subayları, Ferdinant, Frau Kultser ve piyanist Fräulein Vays misafirliğe gelmişlerdi. Yazlık yemek salonunda biraraya gelmişlerdi. Almanların, Rus kültürünün gelişmesi üzerindeki etkileri konusunda ilginç bir konuşma yapılıyordu, General Vlasov tam düşüncelerini kanıtlamaya başlamıştı ki...

---

14 Nazi Almanyası tarafından II. Dünya Savaşı döneminde kurulmuş en büyük toplama, zorunlu çalışma ve imha kampı.

İşte tam o sırada uçaklar belirdi. Yüksekten uçtukları halde, yemek salonunun pencereleri zıngırdıyordu. Tsosen'deki uçaksavar toplarının gümbürtüleri duyuluyordu.

Her şey bittikten sonra, Frau Belinberg geçirdiği korku, bunalım yüzünden utanç duydu. Alman kadınının böyle davranmaya hakkı yoktu, ama ne yapsındı ki, sinirleri kendisine ihanet etmişti.

Frau Belinberg, daha uçaklar belirir belirmez masa altına sığındı ve çığlık çığlığa haykırmaya başladı:

— Kapayın pencereleri şeytanlar... Söndürün ışıkları!

Doğulu oda hizmetçilerine her zaman böyle haykırırdı: "Şeytanlar!" Oysa bugün onlar evde değildi. Bu yüzden, nişanlısı, misafirler, Frau Kultser ve tatlı bir kız olan Vays bu "şeytanlar"ın muhatabı olmuşlardı.

O anda, bir Alman kadını, SS Gruppenführerinin dul eşi ve Tuğgeneral Vlasov'un nişanlısı olarak onurlu davranmadığının farkında bile değildi. Sandalyesini ve Gruppenführer Yeşken'in, kocasına hediye etmiş olduğu vazosunu devirerek yemek salonundan fırladı, yatak odasına giderek yeşil dolaptan yeşil mücevher valizini kaptığı gibi soluğu sığınakta aldı.

Uçaklar bombalarını atmışlar ve çekip gitmişlerdi, uçaksavarlar susmuştu, fakat Frau Belinberg hâlâ sığınaktaydı, bombardımandan sonra her zaman olduğu gibi histeri nöbetleri geçiriyordu.

Misafirler, hiçbir şey olmamış gibi davranıyor, İngiliz ve Amerikalıların canavarca bombardımanları üstüne hafif seslerle konuşmalarını sürdürüyorlardı. Ne barbardı bunlar... Tarihsel şehirleri, katedralleri sanat yapıtlarını, anıtları canavarca bombalıyorlardı... Fräulein Vays, Herr Vlasov'a kompliman yapmak için:

— Ruslar bu alanda daha uygar çıktılar. dedi.

Obersturmbannführer Ferdinant, Fräuleine'a hayret dolu gözlerle baktı.

Teğmen Astafiev, sigara içmek için terasa çıktı. Tam o sırada,

doğulu iki işçi kadın geçiyordu oradan. Biri, bir gün öncesinden anımsadığı ufacık tefecik kıza benziyordu.

— Matmazel, gelin buraya, diye haykırdı.

Kozihina:

— Beni mi çağırıyorsunuz? diye sordu.

— Evet, seni, seni.

— Geliyorum, Herr subay.

Riyabinina evin köşesinde durdu.

— Soyadın ne senin?

— Kozihina, Herr subay... Rus musunuz siz?

— Rus. Neden sordun?

— Rus ve subay. Almanya'da... İlginç de...

— Sen de Almanya'dasın.

— Benimki başka.

General Blagoveşçenski yanlarına geldi.

— Gönül mü eğlendiriyorsun, Teğmen?

— Sizin Sovyet vatandaşınızla konuşuyorum. Malikânede ve etrafında bulunan herkesi tanımak zorundayım.

— Ben de sandım, içeride ev sahibinden başka kadın olmayışı sizi sıktı. Ev sahibi dedim de aklıma geldi, onun kâhyası hakkındaki düşünceniz ne? Olsa olsa otuz yaşında genç bir adam.

— Hayır, yirmi yedi yaşında, General. Deneylerim beni aldatmıyorsa, ev sahibine sırılsıklam aşık. Andrey Andreeviç'ten deli gibi kıskanıyor onu.

Blagoveşçenski güldü:

— Ben de farkettim. Kıskançlar tehlikeli insanlardır. Dikkatli olun.

— Bu konuda hiçbir kaygım yok. Andrey Andreeviç, son günlerde ünlü bir falcıya gitti. Adı, aldanmıyorsam, Frau Nagel. Aleksandrplats'da oturuyor. Falcı, ona, "Bütün girişimlerinde ve bu arada aşkta başarılı olacağını, seksen yaşına kadar yaşayacağını" söylemiş. Kadının aşk konusundaki öngörüsü, görüyorsunuz

ya, gerçekleşti artık.

— Pek havaisiniz, Teğmen.

— Farkında değilim, İvan Alekseeviç. Sadece, geleceği düşünmemeye çalışıyorum. Her şey başladığı gibi yürüsün diyorum.

— Ben çok yanlı düşünüyorum, Teğmen. Almanlar kazanırsa, o zaman, benim de, senin de yolumuz belirli. Kaybederlerse...

— Yine belirli. Sağ kalırsanız, Rus göçmenlere katılacaksınız. Bir takside yolculuk yapacaksınız. Şoför de olabilirsiniz...

— Çok şakacısınız.

— Eh, ne yapayım, havai bir insanım...

Riyabinina ile Kozihina, ellerinde bulaşık tabaklarla dolu sepetler olduğu halde avludan geçiyorlardı. Astafiev, onları, köşeyi dönünceye kadar gözleriyle izledi, sonra bir sigara yaktı.

— Bu Rus kadın ve kızlarını gördüğün zaman aklımdan şunlar geçiyor: "Neden ilgileniyorum bunlarla? Sovyet insanı bunlar. Babaları, benim ailemi Rusya'dan kovmuş. Onlar yüzünden ben vatansız kalmışım." Böyle olduğu halde içimde bir acıma duygusu var onlara karşı. İtalyan ve Hollanda kadın ve kızlarına pek acımıyorum. Fakat, Rus kadınlarının durumu üzüyor beni... Onlar için Almanların burunlarını yamyassı etmeye hazırım.

— Bir Alman'ın evinde böyle sözler dinlemek gerçekten de acayip...

— Sorusuna bağlı.

— Olabilir... Size bir soru sorsam kırılmazsınız, değil mi?

— Düne kadar, bir Sovyet generali olan siz, Komünist Partisi üyesi miydiniz? Söyleyin bana, komünist düşüncelerinden, komünist ideallerinden ve yirmi beş yıl içinde yaşadığınız o ortamdan nasıl oldu da birdenbire sıyrılabildiniz?

— Uzun bir konuşma konusu bu, Teğmen... Sadece şunu söyleyebilirim: Ben, kendimi hiçbir zaman Sovyet insanı saymadım. Daima Rus kaldım, sadece Rus...

— Milliyetçi yani?

— Eh, diyelim ki, milliyetçi...

— Bu duygunuzu nasıl saklayabildiniz, nasıl koruyabildiniz?

— Bırakalım, bunları, Teğmen. En iyisi, içelim. Frau Adela yaşamasını biliyor. Berlin'de her şey kuponla. Burada ise her istediğin var. Şarap, harika...

— İçelim, Generalim. Sorumun yanıtı bu değildi, ama içelim.

Vlasov terasa çıktı, havaya baktı:

— Gidelim artık, baylar.

Blagoveşçenski sordu:

— Frau Belinberg ne halde?

Vlasov belirsiz bir yanıt verdi:

— Sinirleri bozuk. Bizi uğurlamaya gelecek şimdi. Sanıyorum ki, bu gece başka bombardıman olmaz.

Astafiev, melankolik bir sesle, "Allah bilir," dedi. "Arka arkaya üç defa geldikleri de oluyor. Arabaları hazırlatalım mı?"

— Evet. Ama, bir dakika. Kim bu kadın?

Riyabinina ve Kozihina, yine bulaşık sepetleriyle avludan geçiyorlardı.

— Hangisi, generalim?

— Uzun boylusu.

— Doğulu işçilerden biri. Frau Belinberg'in evinde bunlardan çok var.

— Çağırın buraya onu?

— Başüstüne.

Astafiev, acele acele taş merdivenleri indi. Blagoveşçenski ironiyle Vlasov'a baktı: "Koca teke. Kart köpek. Bu yeni durumunda bile..."

Vlasov, Blagoveşçenski'ye hafif bir sesle:

— Konuşmak istiyorum bu kadınla, dedi.

Blagoveşçenski, sadece başı ile değil, tüm vücudu ile bu isteği

onayladığını belirttikten sonra sessizce uzaklaştı. Astafiev de aynı şeyi yaptı, herifin karakterini iyi biliyordu.

Vlasov, Riyabinina'ya doğru yürüdü ve elini uzattı:

— Merhaba, Kira.

Riyabinina, olanca soğukkanlılığı ile:

— Yanlışınız var, Herr Gėneral. Adım, Varvara. Varvara Riyabinina, dedi.

Vlasov güldü:

— Yanılıyor muyum? Nasıl olur, Kira? Benden çekinmeyin, Kira. Tanıdınız mı beni?

— İlk defa görüyorum sizi.

— Ben, Andrey Andreeviç Vlasov, Yalta'yı, Aeroflot dinlenme evini anımsıyor musunuz? Ben yalnızdım, siz kocanızla idiniz. Eşinizin adı Orlov, değil mi?

— Sizi ilk defa görüyorum.

— Boşuna inat etmeyin, Kira. Çekinmeyin benden.

— Hiçbir şeyden çekinmiyorum. Ben, Kira değil, Riyabinina'yım.

— Kocanızın nerede olduğunu biliyor musunuz?

— Büyük bir olasılıkla cephede. Tanışınız Kira'nın kocası nerededir, bunu bilmiyorum.

— Diyelim ki, Kira değilsiniz. Nasıl düştünüz buraya?

— Şaşılacak ne var bunda? Herr Göbels'in buyurdukları gibi, milyonlarca doğulu işçi, Büyük Almanya'da gönüllü olarak çalışmak istediğini bildirdi. Ben de onlar arasmdaydım.

— Ben size, Frau Belinberg'in malikânesine nasıl düştüğünüzü sordum.

— Sizin müstakbel eşinizin malikânesine mi? Gayet basit: Kâhyası, doğulu işçiler borsasına geldi ve beni de seçti. Gidebilir miyim? İşler beni bekliyor, Herr general. Nişanlınız bu alanda pek titiz ve sert.

Vlasov, kuru bir sesle:

— Gidebilirsiniz, dedi.

Riyabinina aşağı indi, Kozihina, depo kapısında kendisini bekliyordu. Vlasov, "Kira!" diye haykırdı. Genç kadın duymamış gibi davrandı. Sanki hiçbir şey olmamış gibi, dimdik ve dingin yürüyordu.

— Riyabinina!

Kozihina:

— Seni çağırıyorlar, dedi.

Genç kadın, başını çevirdi:

— Beni mi çağırıyorsunuz?

— Gel buraya.

Riyabinina hayretle omuz silkti, terasın önüne geldi:

— Geldim, Herr General.

— Çoktan beri mi Almanya'dasınız?

Riyabinina'nın dudaklarında acı bir gülümseme belirdi:

— Sonsuz bir öncesizlikten beri.

— Bırakın bu şairane sözleri. Tam ne zamandan beri?

— Bin dokuz yüz kırk birden.

— Nerede tutsak düştünüz?

— Askere alınmadım ki, tutsak düşeyim.

— Rusya'da son bulunduğunuz yer neresiydi?

— Lvov şehri, Herr General.

— Numaranız?

— 113716.

Bu sırada Frau Belinberg, Ferdinant, Vaydeman ve Astafiev terasaya çıkmışlardı. Vlasov, telaşla, "Gidebilirsiniz," dedi.

— Andre, sinirlerim dinginleşti artık.

— Memnun oldum, sevgilim. Yoksa, sizi hasta hasta bırakmak beni üzecekti.

— Gidiyor musunuz?

— Zamanı artık... Sevgili Adela, sizden küçük bir ricam var.

Burada doğulu bir işçi kadın gördüm. Onun, muhafızlarıma teslim edilmesine müsaadenizi rica ediyorum.

Ferdinant söze karıştı:

— Güvenliğinize karşı bir şey mi yaptı?

— Belirli bir anlamda.

— Hay hay, sevgili Andre. Maks, gerekeni yapın!

Vaydeman, sevinçle sordu:

— Kim bu canınızı sıkan kadın? Cezasını vermeye hazırım, General.

— Numarası 113716. Soyadı Riyabinina.

— Bu kadın generale gerekliyse -bu son sözcüğü özellikle vurguladı- gerekliyse size, memnuniyetle veririz.

Astafiev, Vaydeman'ın ironisini derhal kavradı:

— Askerî bir gereklilik bu, bay kâhya. Kozihina adlı Rus kızının da bize verilmesini rica ediyorum.

Vlasov, Astafiev'e göz ucu ile baktı. Vaydeman, aynı tonla sordu:

— Bu da mı askerî gereklilik?

Teğmen sert bir sesle:

— Evet, dedi, General Vlasov'un güvenliği ile ilgili.

Vlasov yılıştı:

— Bir değiş tokuş da yapabiliriz. Erkek mi göndereyim size, kadın mı? Fakat, erkek sorunu biraz güç. Onları fabrikalara istiyorlar...

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Sovyet Birlikleri, 31 Ağustos 1944'te Bükreş'e girmişti. Bu pek güzel yaz gecesi, Moskova'da olup bitenleri aklımdan geçiriyordum: Toplar gürlüyor, Kızıl Meydan hınca hınç. Herkes coşkulu bir sevinç içinde... 22 Haziran 1941 gecesini anımsadım. Nadya ile radyo başındaydık. İlk önce Berlin'i dinledik: Hitler, haykırış ve alkış-

lar arasında nutuk söylüyordu. Bundan sonra Bükreş çıktı karşımıza: Tipik Rumen orkestrası eşliğinde bir erkek kıvrak bir Rumen türküsü söylüyordu. Nadya, "Alman saldırısını kutluyorlar." dedi.

Oysa, Sovyet şehirlerine bombalar yağıyordu, kan dökülüyordu ve Bükreş bu saldırıyı kutluyordu. Şimdi ise... Her şey anlaşılmıştı, Rumen halkı kendilerini kimlerin aldattığını, bu savaşın, bu saldırının kimin çıkarına uygun olduğunu biliyordu artık. Hiçbir halka kin beslemem. Buna karşın, şu ata sözünü anımsamaktan kendimi alamadım: "Yediler, içtiler, ödemeye sıra gelince ağladılar."

Romanya Almanya'ya savaş ilan etti. Sıra Macaristan'daydı.

Truhin'in odasındaki haritada, bin kilometre uzunluğundaki Alman ve Macar birliklerinin savundukları cephe, Bavet'in Romanya kesiminden başlıyor, Arat ve Oradya'dan geçiyor, Kluj'da doğuya dönüyor, Transilvanya sınırı boyunca uzanıyor, kuzeyden Braşov'a kıvranıyor, Doğu Karpatlar boyunca Romanya, Slovakya ve Macaristan sınırlarının kesiştiği bölgeye varıyordu.

Genellikle içkiliyken bir asker gibi düşünebilme yeteneğine sahip olan Truhin,

— Gerçek savunmayı ancak Kluj bölgesinde verebilirler. Transilvanya grubu orada bulunuyor, dedi ve sonra aklından bir hesap yaptı:

— Bu da öyle bir grup ki, sadece bir SS süvari tümeninden ibaret. Komutanı da yeteneksiz Gruppenführer Felps. General Freter Piko ordusu kalıntıları da burada.

Elini savurdu:

— Macarlara güvenmek doğru değildir. Görceksiniz, onlar da Romenler gibi cepheden kaçacaklar ve silahlarını Almanlara çevirecekler. Çünkü Büyük Almanya hesabına savaşmaktan bıkıp usandılar.

Birden konuyu değiştirdi:

— Bizim Andrey Andreeviç'e gelince, o, düğünle uğraşıyor

şimdi. Çıldırmış bu adam...

Gereksiz sözler kaçırdığının farkına vardı, dolabından bir şişe konyak çıkardı:

— Günaha girelim mi, Bay Nikandrov? dedi ve kadehleri doldurdu.

O anda, neden birdenbire Nadya'yı ve çocukları anımsadım, bilemiyorum. Görünmez bir güç beni Aleksino'ya alıp götürdü, okulumu gördüm: Pencereleri, batmakta olan güneşin ışıkları ile pırıl pırıldı, sanki okul alevler içinde yanıyordu. Burnuma nemli toprak kokusu geldi. Nadya çocuklarla birlikte dolaşıyor, bizim akıllı köpeğimiz Dik, üzerlerine sırası ile sıçrayarak onlara eşlik ediyordu. Kızım, "Bizim Dik tam bir çoban köpeği. Sadece, kulakları kolalanmadığı için sarkıyor." diyordu. Bu sözü ondan defalarca dinlemiştim...

— Şerefinize, Nikandrov.

Ve görüntü kayboldu. Bundan önce bir yaşamım olmuş muydu benim? Karım ve çocuklarım var mıydı? Bu Aleksino da neydi? Aleksino da vardı, karım da, çocuklarım da. Fakat, şimdi çok uzaklardaydı bunlar. Aklın alamayacağı bir uzaklıkta. Şimdi aramızda cephe vardı.

— Şerefinize, Födor İvanoviç.

— Kaygılanmayın, Pavel Mihayloviç... Son, henüz uzak...

Ertesi sabah Zakutni ile karşılaştım. Yüzünden hemen anladım, haberlerle dolu idi. Anlaşıldığına göre, sabah sabah ilk karşılaştığı insan bendim. Henüz kimseye anlatamamıştı, neredeyse çatlayacaktı:

— Duydunuz mu? dedi, etrafa şöyle bir göz attı ve fısıltı ile devam etti:

— Bizim başkanın iş miş gözü gördüğü yok. Nişanlısının evine postu sermiş, konyak içiyor boyuna. Bu arada kadın kolleksiyonunu da zenginleştirdi...

— Nasıl olur, Dimitriy Efimoviç? Sırası mı şimdi bunun?

— Ben de onu diyorum ya. Delinin endazesi mi olur! İki kadın getirildi. Biri ona, öteki de Astafiev'e. Utanma duygusunu tamamıyla yitiren Andrey Andreeviç, şimdi bu matmazeli apartımanında tutuyor, kapıda muhafız var. Biraz önce, matmazele götürülen kahvaltıyı gördüm. Sanki bakan mübarek. Üstü kolalı peçete ile örtülü bir tepside götürüldü kahvaltısı.

Doğrusunu söyleyeyim, Mitya'nın bu dedikodusuna hiç aldırış etmedim. O anda beni, her şeyden önce, tutsak Yarbay Aleksey Orlov'un kaderi ilgilendiriyordu. Bir an önce Vlasov'un yanında olmalıydım. Onunla, bir daha Orlov'a gidecektik. Bu yüzden Zakutni'den kurtulmaya çalışıyordum. Vlasov'un getirdiği bu kadının Orlov'un karısı olabileceği aklımın kenarından bile geçmiyordu.

BAŞKASININ ADININ ALTINDA

Barışın son günü olan 21 Haziran 1941 Cumartesi günü, biri yirmi dört saat geçmeden Kira Orlova'ya, sevgili oğlu Seröja'yı kaybedeceğini ve bir daha hiçbir zaman kucağına alıp da boynundan öpemeyeceğini, evladının kendisine mutluluk veren tatlı kokusunu koklayamayacağını, en yakın insanı olan sevgili eşi Alöşa'yı yıllar yılı göremeyeceğini, kendisinin, Sovyet vatandaşı, uçak mühendisi, parti üyesi, kültürlü, zeki bir subayın mutlu eşi Kira Antonovna Orlova'nın her türlü haktan yoksun bir varlık haline geleceğini, yabancı kötü insanların işkencesi altında yaşayacağını söylemiş olsaydı, ona, mutlaka "Deli misin sen, aklını mı oynattın?" yanıtını verirdi.

Kira zaman zaman kendisine şunu soruyordu: "Bütün bunlara nasıl dayandım? Üzüntü ve acıdan nasıl oldu da çıldırmadım, ölmedim?" sorusunu soruyordu. Çalışıyor, yiyip içiyor, uyuyordu, buna yaşamak denebilirse, yaşıyordu. Sabahları beşte kalkıyor, bir parça ekmek ve sıcak su ile kahvaltı yapıyor ve saat altıdan akşamın sekizine dek çalışıyordu. Öğleleri yarım litre pis kokulu etsiz

çorbayı, iki kaşık yağsız patates püresini ve haşlanmış lahanayı yiyinceye kadar yarım saatlik bir dinlenmesi vardı. Saat dokuzda, huzursuz uykusunu uyumak üzere kirli tahta yatağına uzanıyordu... Almanlara küçücük de olsa bir zarar verdikleri günlerde kalplerini sevinç, hatta mutluluk ışınları aydınlatır gibi oluyordu.

Ve Kira, Almanya'ya zorla getirilmiş, savaşa kadarki yaşamları mutluluk içinde geçmiş binlerce kadın ve genç kız, Esen'de, Frankfurt am Main'da, Hamburg ve Berlin'de nasıl yaşarlarsa, öyle yaşıyordu.

Kira, savaşın karabasanlı ilk günü, saat sekizde kocasının pek yakınında bulunduğunu, yalnız uğursuz bir rastlantının onu bulmasına engel olduğunu bilseydi, yaşamı daha dayanılmaz, daha acı olacaktı.

Kira, Seröja'yı kamyonda tanımadığı insanların yanına birkaç dakika için bırakmıştı o sabah. Hemen eve koşacak, kocasına, trenle değil, kamyonla hareket ettiğini bildiren, birkaç satırlık bir mektup yazıp bırakacaktı.

Koşa koşa gitti. Apartmanları yanıyordu. Kendi dairelerinin bulunduğu üçüncü katın pencerelerinden koyu bir duman çıkıyor, arada bir alevler yükseliyordu. Yangını söndürmekle uğraşan yoktu. Sadece, ihtiyar ve güçsüz kapıcı kadın, elindeki boş kova ile koşuyor ve bir şeyler haykırıyordu.

Kira, derhal geri döndü, Seröja'yı bıraktığı kamyonun bulunduğu meydana koştu. Kamyon yoktu orada. Sadece, kayışla sıkılmış, büyük bir siyah bavul vardı. Herhâlde arabadan düşmüştü.

Seröja tanımadığı insanlar arasında kamyonla gitmişti. Kira kendini tutamadı, ağlamaya başladı. Tren biletleri kendisindeydi. Kocası mutlaka istasyondaydı. Kira, oraya koştu. Eşi, o anda bekleme salonundan çıkıyordu. Kira, tam bu salona girerken bombardımanı haber veren alarm düdüğünü duydu. Tekrar terminale doğru koştu. Eşinin Moskovalı artistlerle birlikte olduğu, terminal pavyo-

nunun üç adım ötesindeki büfenin saçağı altına girdi. Bombardıman sona erince, "Alöşa'yı mutlaka bulmalıyım" düşüncesiyle şehir merkezine yöneldi. Orlov da o sırada artistlerle vedalaşmış, şehir meydanından geçiyordu. Ne var ki, Kira köşeyi dönmüştü artık.

Bütün bunları bilseydi, bu korkunç haksızlık karşısında delirirdi herhâlde.

Eski katolik kilisesi önünde ilk cesedi gördü. Doktor Elizaveta Stepanovna idi bu. Gençti. Daha dün gece, tütün fabrikasında mühendis olan kocası ile konserdeydi. Orlovlarla aynı sıradaydılar. Küçük kızından şikâyet ediyor, "Çorba sevmiyor, süt sevmiyor. Sadece marmelat seviyor." diyordu.

Elizaveta Stepanovna'nın akan beyni üzerinde yeşil sinekler uçuşuyordu.

Kira korku ile ürperdi, müthiş bir korku ile. Boğazına sert bir topaç gelip oturdu, neredeyse boğulacaktı. Sokakta daha fazla kalamayacağını anladı, güneş ışıkları ile yıkanan bilmediği bir avluya girdi.

Kira'nın, Varvara İvanovna Riyabinina kimlik kartı uydurma değildi, gerçekti.

Almanlar, Grodno'yu aldıktan on altı gün sonra, bir sürek avında yakaladıkları diğer kadın ve kızlarla birlikte Kira'yı da Almanya'ya götürdüler. Uzun yük trenine o derecede bol dezenfeksiyon serpmişlerdi ki, vagonlardaki insanlar kokudan boğulacak gibi oluyorlardı. Genç kızlardan biri, Varvara, muhafızların sıkı sıkı yasaklamalarına karşın, zaman zaman arkadaşlarının omuzlarına çıkarak, pencerenin demir kapağını aralıyordu.

Bu yüzden de öldü.

Tren yavaşlamıştı. Varya, yine arkadaşlarının omuzları üstünde yükseldi:

— Kapatayım, belki de istasyondur burası, diyordu. Sonra haykırdı:

— İstasyon değilmiş!

Silah sesini kimse duymadı, sadece Varya'nın yere yuvarlandığını gördüler. Mermi, şakağını delmişti.

Bir demir köprüden geçiyordu tren.

Kimse ağlamıyordu. Herkes susuyordu. Kira, Varya'nın giderek soğuyan elini okşuyordu.

Durakta, kadınlar bağırmaya ve kapıyı vurmaya başladılar. Biri kapıyı araladı. Yaşlı bir Alman askeriydi:

— Ne bu gürültü? diye haykırdı.

Ölüyü görünce; "yazık" der gibi dilini çıtlattı. Parmağı ile Kira'yı ve daha iki kadını göstererek:

— Defedin! dedi.

Cesedi kaldırırlarken, Kira, Varvara'nın cebinde kimlik kartını gördü, bir gün gerekli olacağını düşünmeden aldı. Sadece, Varya'nın kim olduğunu anlamak istiyordu.

Almanya'da, Fürstenvalde tutsak kampında adı yazılırken, kendini Varvara İvanovna Riyabinina olarak tanıttı. Yirmi iki yaşında. Bir mağazada satıcı. Kendisinin uçak mühendisi olduğunu Almanların bilmesini istemiyordu. Ölen arkadaşı annesinin adını taşıyordu, bu yüzden, yeni adını ve soyadını unutması olanaksızdı. Artık Almanlardan korkusu yoktu. "Uçak mühendisi olarak faşistlere çalışmayacağım! Bu mesleği bana faşistlere çalışayım diye kazandırmadılar." diyordu. İyi Almanca bildiğini de söylemedi. "Almanca bildiğimi belli etmeyeceğim. Konuşmayacağım." kararını verdi.

Doğulu işçilerle tıka basa dolu katarlar Almanya'ya, özellikle Berlin'e gelmeye başlayınca, Gestapo'ya bağlı bir Rus şubesi kurdular. Doğulu işçiler arasındaki anti-faşist eğilimli kişileri yakalamak, tutuklamak ve işkenceli sorgudan sonra ölüm kamplarına göndermekle görevli özel "Komet" grubunu da bu şubeye bağladılar. Doğulu işçiler arasında anti-faşistler pek çok olduğu için, Ko-

met'in işi hiç de kolay değildi. Burada, Almanlardan başka beyazlar ve hainler çalışıyordu. Eskiden beri denenmiş olan "kamçı ve bonbon" yöntemini uygulayan bu grup, doğulu işçiler arasında ajanlarını sokmuştu. Komet'teki Rus şubesini Hauptsturmführer Ebeling yönetiyordu. O da SS yöneticilerine, hepsi de SS Heinrich Himmler'e[15] bağlıydı.

Alman karşı istihbaratının Rus şubesi, Friedrich Strasse 22'de bulunuyor ve Ervin Şults tarafından yönetiliyordu. Çarlık ordusu albaylarından birinin oğlu olan Sergey Zavalişin de onun yardımcısıydı. Zavalişin, Vrangel ordusunda teğmenlik ve takım komutanlığı yapmıştı, o zamandan beri Almanya'da sürünmüştü. Daimberg fabrikasında çevirmenlik yapmıştı. Küçük bir maaşı vardı, zoru zoruna geçiniyordu. Kadınlara, içkiye ve uyuşturucu maddelere zaafı vardı. Bunlara göre yetiştiremediği için kendisini mutsuz sayıyordu.

Bu yüzden, savaşı kendisi için bir nimet kaynağı olarak karşıladı ve savaşın daha ikinci günü gestapoya giderek hizmetlerini sundu, "Bolşevizme karşı savaşıma katkıda bulunmaya hazır olduğunu," bildirdi. "Gerektiği zaman çağıracağız," diyerek baştan savdılar. Çünkü onlara göre, Sovyetlere karşı açtıkları savaş en çok bir-iki ay sürecekti, böyle sığıntılara gereksinmeleri olmayacaktı.

İyi ama, evdeki hesap çarşıdakine uymadı, daha temmuz ayında Zavalişin'i anımsadılar. Çağırdılar ve hayalinden bile geçirmediği bir maaş önerdiler.

Ve Zavalişin çalışmaya başladı. İşinden ve maaşından memnundu, bu yüzden göze girmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu. OST işçilerin barakalarına gidiyor, özellikle kadınların baraka-

---

15 Nazi Almanyası'nda SS lideri ve ideoloğu. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Doğu Avrupa'da toplama kampları kurulmasının ve bu kamplardaki katliamların en önemli sorumlularından biridir.

larını daha sık dolaşıyor, yemekleriyle ilgileniyor, verilen bütün malzemenin kazana girip girmediğini, aşçının hırsızlık yapıp yapmadığını soruyordu. Onun tavsiyesiyle Rus nane şekerlerine benzer bonbonlar hazırlandı. Cepleri, her zaman bu tür bonbonlar ve sigaralarla doluydu.

Doğulu işçileri dikkatle inceliyor, gerekli olacaklarına karar verdiği kimselerin adlarını belliyordu. Almanlarla işbirliği yapmayı kabul edenleri yerlerine gönderiyor, kabul etmeyenleri kurşuna dizdiriyordu.

Artık, doğulu işçiler arasında, arkadaşlarını bir paket sigaraya, bir dilim ekmeğe ve bir bonbona satan ajanları vardı, bu yüzden barakalara daha seyrek uğramaya başladı.

Kira Orlova, kader yoldaşlarından birçoğu gibi, doğulu işçileri denetim altında bulundurmak için dikkatle hazırlanmış olan Komet grubundan, Berlin Gestaposu ve karşı istihbaratın Rus şubelerinden habersizdi. Zavalişin'in, aralarına saldığı ajanlar için de hiçbir şey bilmiyordu.

Ne var ki, düşmanlar arasında olduğunu, bunların, doğulu işçilerin tutum ve davranışlarını mutlaka denetim altında bulundurduklarını elbette biliyordu. Bundan dolayı, önlemli olmaya, iyice tanımadığı insanlarla içli dışlı olmamaya karar verdi. "Esasen ne yararı olacak bunun?"

Düşmana en küçük bir yardımda bulunmamak için son derece titiz davranıyordu. Ve bu titizliği onu biraz da olsa ferahlandırıyordu.

Kira, Fürstenvalde kampından derhal Kreger ortaklığının fabrikalarından birine gönderildi, orada da doğulu işçilerin mutfağına verildi. Patatesleri yıkıyor, kazanları temizliyor, kalıntı ve çöpleri toplayıp atıyordu. İşi ağır ve pisti, fakat, Almanlar için değil, kendi insanları için çalışıyordu ve bu durum, onu biraz da olsa sevindiriyordu.

Yaşlı aşçı kadın, mutfaktaki işçilerin, kendilerine ayrılandan fazlasını yememeleri için sıkı bir denetim altında bulunduruyordu. Kira, buna karşın, bazen hem karnını doyurmaya, hem de yakındaki barakalar için birkaç patates ya da ekmek çalmaya muvaffak oluyordu. Oralardaki aç arkadaşlarına, patatesleri yerde bulduğunu, ekmeği de midesi ağrıdığı için yiyemediğini söylüyor ve daha buna benzer yalanlar uyduruyordu.

Bunları ona acı deneyleri öğretmişti. İlk çaldığı patatesleri, Rusya'dayken et kombinasında çalışmış olan Tatyana Rogova'ya götürdü. Kira, sakat insanlara oldum olası acırdı, onların yaşamlarının hiç de kolay olmadığını bilirdi.

Çilli yüzlü, kısa boylu, seyrek saçlı, tahta göğüslü bir kadın olan Tatyana Rogova, onda son derecede mutsuz bir kadın izlenimi bırakmıştı, hele getirdiği etsiz çorbayı iştahla yediğini gördükten sonra, içinden, "Açlık çekiyor zavallı..." demişti. Ve ona, üç büyük patates verdi.

Rogova, kirpiksiz göz kapaklarını büzdü, ısırıcı bir sesle, "Nereden aldın bunları? Çaldın mı yoksa? Ya gidip de şimdi seni ele verirsem? Öyle bir dayak yiyeceksin ki, ah, öyle bir dayak yiyeceksin ki..." dedi.

Kira, patatesleri artıklar arasında bulduğunu söyledi, inandırmak için yemin de etti.

Rogova:

— Eh mademki bulmuşsun, yiyeceğim öyleyse, dedi.

Patatesleri hızlı hızlı atıştırdı, sonra ahlâk dersi vermeye başladı:

— Hırsızlık malını ağzıma almam, boğazıma oturur.

Kira, bir daha Rogova'ya sokulmadı. Öteki, karşılaştıkları zaman, sırıtarak:

— Unuttun beni artık, diyordu.

İki hafta geçmeden, bu kadını, yandaki barakanın yöneticisi

yaptılar. Koğuştaki kontrplakla bölünmüş odasına yerleşti. Herkesten önce kalkıp en geç yatıyor, yemeklerini odasında tek başına yiyordu. Barakadakiler, ondan korkmuyorlar, ispiyonculuk yaptığı ve Almanlara dalkavukluk ettiği için kendisinden nefret ediyorlardı. Adı çiçek cadı olmuştu. Bir ay geçmeden tuvalet pisliği içinde ölüsü bulundu. Bu korkunç ve iğrenç ölümü haketmişti.

Kira, mutfakta bir buçuk yıl kadar çalıştı. Bu süre içinde barakada birkaç yönetici değişti. Bu göreve, en alçak, en rezil insan kalıntıları bile güç dayanıyordu. Jurnalcilik yapmak, dayak atmak, ağır hastaları bile kaldırıp işe göndermek kolay iş değildi.

Ördek yürüyüşlü ve iri, yassı burunlu olduğu için kendisine "Badibadi" adı verilmiş olan Ukraynalı Avdeenko, hücreye atılacağını, pestili çıkıncaya kadar dayak yiyeceğini ve en ağır işe gönderileceğini bildiği halde, bir hafta geçmeden görevinden ayrıldı.

Akşam yoklamasından sonra, barakada sıra olmuş kadınların önünde diz çökerek:

— Allah için affedin beni, diye ağladı.

Savaştan önce Viyazma'da, bir sinemada yer göstericiliği yapmış olan Raisa Konöplova, koğuş yöneticiliğine atandığı zaman buna herkes şaştı. İyi kalpli, kadife sesli bir kadındı bu. Görevine hiç de uygun değildi. Ne var ki, işe başlar başlamaz sesi kötüleşti, kabalaştı, emredici oldu. Ustaca bir dayak atışı vardı, yumrukları demir gibiydi. Onun da egemenliği uzun sürmedi. Bir sabah, kafası ezilmiş bir halde ölüsünü buldular. Almanlar, katilini araştırmadılar bile. Demek ki onlara da kendini beğendirememişti. Akşamüstü, yandaki barakadan Elena Savkina adlı, otuz yaşlarında, sempatik, hatta güzel yüzlü bir kadın gönderildi. İri karnı ve acayip yürüyüşü bu güzelliği bozuyordu. Ha düştü, ha düşecek gibi yampiri bir yürüyüşü vardı.

Neyin nesi, kimin fesi olduğu derhal öğrenildi: Savaştan önce Minsk'te, bir çamaşırhanede, getirilen çamaşırları teslim alıcı ola-

rak çalışmış, Almanya'ya kendi isteği ile gelmiş. Sevici imiş ve öteki barakada hiçbir kadın onunla yatmayı kabul etmemiş.

Aradan bir hafta geçer geçmez soyadı unutuldu, kimse ona, gelenek gereğince "Bayan Savkina" demez oldu. "İşkembe-i kübra" diye anılıyordu artık.

Aradan daha bir hafta geçti ve bir gece odasından feryatlar, sövgüler yükseldi. Gomelli genç öğretmen Nina Ponomrenko'nun sesini herkes biliyordu. Kültürlü ve nazik Nina:

— Rezil! Sıçan! diye haykırıyordu.

Sonradan öğrenildi ki, "işkembe-i kübra", Nina'ya yanına gelmesini ve "çarpım tablosunu" öğretmesini emretmiş, sonra da üzerine çullanmış. "İşkembe-i kübra", sabah yoklamasına geldiği zaman yüzü tırmık tırmıktı, kudurmuş gibiydi.

Aradan bir hafta daha geçti ve "işkembe-i kübra", Pskov'daki Çocuk Dünyası mağazası eski tezgâhtarlarından Nadya Kropaçova'yı işe yollamaz oldu. Ve "işkembe-i kübra'nın madamı" koğuşun daimi nöbetçisi durumuna geldi, hiçbir iş yapmıyor, koruyucusunun odasında sabahtan akşama yatakta keyif çatıyordu. Artık herkes ondan daha fazla korkuyordu. Kendisinden nefret edildiğini gören Kropaçova, istediğinden öcünü alıyordu. "Dostu" onun her kaprisini yerine getiriyordu.

Sabahları koğuş dayanılacak gibi değildi. Havası boğucu idi, kadınlar öksürüp aksırıyor, esniyor ve kaşınıyorlardı. Hepsinin gözünden uyku akıyor, uyanıp kalkmak kimseye bir mutluluk vadetmiyordu, homurtu ve sövgülerle doğruluyorlardı.

Kira, koğuştan herkesten önce çıktığı için memnundu. Mutfakta, aşçı kadın gelmeden sıcak su ile elini yüzünü yıkayabiliyordu.

Geceleri koğuşta ilginç konuşmalar sürerken o, kazanları yıkıyor, mutfağı temizliyordu, bundan dolayı da haberleri ya herkesten sonra öğreniyor ya da hiç öğrenemiyordu.

Bir aralık, sessiz ve sempatik Olya Sokolova'yı birkaç günden

beri görmediğini farketti. Yatak komşusuna sordu ve:

— Duymadın mı? Geçen çarşamba kendini astı, yanıtını aldı. Komşusunun bu dinginliğine şaştı kaldı. "Nasıl olur! Olya artık yaşamıyor demek! Ve bunu bana kimse söylemedi."

Bir iki saat sonra kendisi de unuttu bu olayı. Taşınamayacak derecede yıpranmış olan ayakkapları onu daha fazla ilgilendiriyordu.

En korkunç gün gelip çatmıştı demek. Artık hiçbir şey ilgilendirmiyordu kendisini.

Bu korkunç günün öğle saatlerinde Kira, bir öbek patatesi yıkamış, başını eğmişti, soğuk sudan kızarmış; pis tırnaklı ellerine ilgisizce bakıyordu. Son günlerde, sabahları elini yüzünü yıkamadığını, saçlarını taramadığını anımsadı birden. Kaç günden beri böyleydi? Beş, yedi ya da daha fazla... "Eh, ne önemi var ki..."

Daha da korkuncu, birkaç gündür, Seröja, kocası ve diğer yakınları da aklından çıkmıştı. Oysa, hep onları düşünürdü. "Ne oldu bana böyle? Neden unuttum?" Alınan aşçı kadınlara aldırış etmeden ağlamaya başladı. Hıçkırarak ağlıyordu. Çocukluğundan, babasının ölümünden beri böyle ağlamamıştı. Volga'da, Plös'ten motorla dönüşünde fırtınaya tutulmuş, benzin rezervuarına yıldırım düşmüş ve babası alevler içinde dalgalar arasma atılmış, ölüsünü iki gün sonra bulmuşlardı.

Aşçıbaşı kadın, yüzü gülmeyen bu kalpsiz kadın, her nasılsa başkasının kederi karşısında duygulanmış olacak ki, ona dokunmadı. Kira, geceleyin de, kendi kendine, "Neden unuttum, neden?" diyerek ağladı. Son aylarda hemen hemen kimseyle konuşmuyor, kimseye inanmıyor, herkesin jurnalcilik yaptığından kuşkulanıyordu. Şimdi anlıyordu ki, böyle devam ederse aklını bozacak ve Olya Sokolova gibi bir gün ilmiği boynuna geçirecekti. Olya'ya bu kez candan acıdı ve gözyaşları daha bol akmaya başladı: "Ah zavallı kız... Nasıl oldu da kendisiyle konuşmadım..."

Sabaha dek, koğuşta beraber olduğu genç kızları düşündü. Bu yaşam böyle sürmemeliydi. Kızlar arasında çok iyileri vardı, onlarla dost olabilirdi. Rogova ve "işkembe-i kübra" gibileri de vardı. Ne var ki, onlar çok azdı.

Sabahleyin, yine herkesten önce kalkarak mutfağa gitti. Sırtındaki giysileri yıkayıp çabucak kuruttu. Kendi de yıkandı, saçlarını güzelce taradı. "Daha yaşayacağız, yaşayacağız!" diyordu kendi kendine. Bu sabah ilk kez, Seröja ile Aleksey'in sağ oldukları güveni doğdu içinde. "Hastaymışım meğer. Artık iyileştim."

Akşamsı, kara gözlü, ufak tefek kızın yanına cesaretle gitti. Adı Galya idi ve Vitebsk taraflarındandı. Bundan başka hiçbir şey bilmiyordu bu kız için.

— Sizinle konuşmak istiyorum, dedi.

Onun niyetini anlayan Galya:

— Gidip bir yerde fısıldaşalım, diye yanıt verdi.

Bir ay sonra Kira'nın birkaç arkadaşı vardı. Novgorot Pedagoji Enstitüsünde öğrenciyken yakalanıp Almanya'ya getirilmiş olan İra Övarova, Zavalişin'in bir ajanı olduğunu, kendisinin deyişiyle bu "alçaklığı", "Teslim Olmayacağız" grubunun tavsiyesiyle kabul ettiğini açıkladı. Kira, söz konusu grubun varlığını da Galya'dan öğrendi. On yedi kişinin oluşturduğu Teslim Olmayacağız'ın tek bir amacı vardı: Umutsuzluğa düşenlere elinden gelen yardımı yapmak.

1943 yılının Ocak ayında meydana gelen bir olay Kira'nın kaderini değiştirdi. Bir gün, kadınların işde oldukları bir sırada koğuşta bir arama yapıldı. Kira'nın yatağının altında altı tane çiğ patates bulundu. Kaynatılmış patates olsaydı bunlar, Kira, "Dünkü ve evvelki günkü patateslerimi yemedim," diyerek işin içinden sıyrılacaktı. İyi aına, çiğ patates verilmiyordu.

"İşkembe-i kübra" geldi

— Al da mutfağa gidelim, dedi.

Aşçıbaşı, saçları ıslak, iskemlede oturuyordu, demek ki, biraz önce duş almıştı.

"İşkembe-i kübra":

— Bırak yerine onları! komutunu verdi.

Kira, sepeti fırlattı.

— Sana yerine koy, dedim, fırlat, demedim. Al ve koy! Nimet bunlar.

Aşçıbaşı kadın, iskemleden kalktı, patateslerden birini alarak Kira'nın ağzına götürdü.

"İşkembe-i kübra" Rusça konuştu:

— Haydi, tıkın!

Kira, dingin, "Hayır," dedi.

— Evet! yiyeceksin! Yoksa kafanı kıracağım.

Aşçı kadın peşkirle başını kuruluyordu, gözleri Kira'daydı.

Kira, "ne de olsa hafif atlattık" düşüncesiyle barakaya döndü. Galya ile İra ona koştular:

— N'oldu?

— Hiç. Bağırıp çağırdılar.

Bu sırada "işkembe-i kübra" içeri girdi ve:

— Kalk! Saf düzeni, marş! komutunu verdi.

Olup bitenden haberi olmayan kadınlar, söve saya ve isteksiz isteksiz sıra oldular. Şef, Kira'yı öne çıkararak, nutuk atmaya başladı. Topluluk önünde söz söylemek, yapabileceği işlerin en ağırıydı onun için. Terliyordu.

— Bu kancık hırsızın biri. Bu rezil, Frau aşçıyı aldatmış. Frau iyi bir kadın. Bize lezzetli yemekler pişiriyor. Bu ise domuz. Domuz gibi zıkkımlanmayı seviyor.

Kira'ya çürük, kara bir patates uzattı:

— Haydi ye bakayım.

Kira, Minskli üniversite öğrencisi Lida Volkova'ya bakmamak için kendini zorluyordu. Patatesleri onun için çalmıştı. Kazan da-

iresinde çalışan Lida bunları orada pişirecekti. Kira, onun dayanamayacağından, gerçeği açıklayacağından korkuyordu. Ondan sonra, allah göstermesin, ona da işkence edeceklerdi.

Kadınların gözleri Kira'daydı. Bazıları acıyarak, bazıları da merakla bakıyordu. Kira, birden, çürük patates yemenin hiç de güç bir iş olmadığı kararına vardı. Kendini zorlayarak büyük bir parçasını ısırmalı, yutarken başka bir şey düşünmeliydi. Tavandan sarkan elektrik lambası kaç mumluktu acaba? Yirmi beş veya on beş?

Patatesi içi bulanmadan yedi. Hatta gülümsemeyi ve "işkembe-i kübra"ya alaycı bir sesle "teşekkür ederim", "mersi" demeyi düşündü. Sonradan vazgeçti: "Boşuna... Bu hayvanın üzerinde etkisi mi olacak sanki..." Sadece:

— Tamam, demekle yetindi.

"İşkembe-i kübra", "Rahat!" komutunu verdi.

Sonra Kira'ya yaklaştı. "Dayak faslı başlayacak şimdi" düşüncesi geçti aklından. Öteki:

— Alacağın olsun senin, dedikten sonra dışarı çıktı. Kira yatağına uzandı. Yanı başında Lida için için ağlıyordu.

— N'olursun yapma, Lidoçka...

Gecenin geç vaktiydi, herkes uyuyordu. Galya Kira'nın başucuna geldi:

— Bravo sana, diye fısıldadı.

Ertesi sabah "işkembe-i kübra", Kira'yı, büyük işlikteki uzun boylu, zayıf ve yaşlı Alman'ın yanına götürdü. Alman, Kira'ya bir fırça ile metal bir kürek verdi, süpüreceği yeri, çöp tenekesini gösterdi, sonra erkekler tuvaletine götürerek uzun saplı fırçayı ve paçavraları nasıl kullanacağını anlattı. Yaşlı bir Alman kadını da kadınları tuvalete götürdü.

Kira böylece süpürgeci oldu. Bu işi, mutfaktakinden daha pisti, fakat biraz daha kolaydı. Mutfakta saatlerce iki kap patates oyu-

yordu. Aşçıbaşı kadının bağırıp çağırmalarından bıkmış usanmıştı. Burada ise, iş süresi boyunca hareket halindeydi, yorulduğu zaman bir yere oturabilirdi. Yeni işinin çok önemli bir üstünlüğü daha vardı: Cephelerdeki duruma ilişkin haberler öğrenebiliyordu. Erkek tuvaleti önündeki sigara içim yerinde, erkekler haberler üzerinde yorumlar yapıyorlardı. Bir gün, iki işçiden biri göz işaretiyle Kira'yı göstererek yavaş konuşmasını uyardı. Öteki, "Anlamıyor o." dedi ve sonra Kira'ya, Almanca olarak, Almanca bilip bilmediğini sordu. Kira, gülümseyerek omuzlarını kaldırdı.

İşçiler, bir hafta içinde, onun yanında hiç çekinmeden konuşmaya alıştılar. Kira, onlarla hiç ilgilenmiyormuş gibi davranıyor, işine devam ediyordu. Genellikle baş örtüsü ile gözlerine kadar yüzünü kapıyordu. Bir gün, arkadaşlarının kendisine sempati dolu bir sesle Hansen dedikleri bir Alman, sigara içme yerine girdiği zaman, Kira'yı ardından, omuzlarından yakaladı.

— Kocakarı, sende daha iş var, diye gülümsedi.

Bunu, sonraki günlerde de yineledi. Bir gün Kira dayanamadı ve elindeki paçavra ile Hansen'e vurdu. Alman kızmadı, kabahatli kabahatli gülümsedi.

Yine bir gün izmaritleri toplamak için girdiği zaman, işçilerin, aralarında fısıltı ile konuştuklarını görünce hayret etti. Sanki cenaze törenindeydiler. Hansen'in:

— Şu Stalingrad bir değirmen gibi boyuna insan öğütüyor. Pavlus'un ordusunu da eritti... dediğini duydu.

Ve Kira Stalingrad zaferini böylece öğrenmiş oldu.

Havanın kararmasını sabırsızlıkla bekledi, bu haberi arkadaşlarına bir an önce bildirmek istiyordu.

Galya'nın gözleri şeytanca parladı:

— Teşekkür ederim Varya, ben de öğrendim.

Ve derhal sustu. "İşkembe-i kübra" Nadya'sı ile yanlarına geliyordu. Nadya:

— Ne diye sırıtıyorsunuz, kancıklar! dedi. Ağzından buram buram içki kokusu yayılıyordu.

"İşkembe-i kübra" tehdit dolu bir sesle:

— Sevinmekte acele ediyorsunuz, reziller, o zamana dek sizden iz bile kalmayacak, diye söylendi.

Acı da olsa, doğru söylüyordu. Stalingrad zaferinden Almanların tam yenilgisine dek, uzun bir zaman geçecekti. Ukrayna, Belorusya, Orel, Kursk ve Moskova'ya pek yakın olan Rjev henüz Almanların elindeydi, Leningrad kuşatması sürüyordu.

İra Uvarova, Zavalişin tarafından çağrıldığını söyledi:

— Bana, "Konuşulanları da susanları da dikkatle izle. Susanlar daha tehlikeli." dedi. "İçimizde en tehlikeli insan bizim koğuş yöneticisi, Sergey Vladimiroviç. Şehir şûrası üyesi olduğunu gizliyor." dedim. Zavalişin, araştıracaklarını söyledi.

Aradan beş-altı gün geçmişti ki, kadınlar, "İşkembe-i kübra"nın şehire gitme hazırlığı yapmakta olduğunu gördüler. Dudaklarını boyadı, göğsüne yeni bir OST dikti.

Gidiş o gidiş. Nadya yine koğuşa geçti, acıdılar ve kendisine en kenarda da olsa bir yatak verdiler.

Küçük odaya yeni bir yönetici geldi: Bayan Ana Vasilievna Paramoaova. "Teslim olmayacağız" grubunun başkan yardımcısı İra, onu, Zavalişin'e pek övmüş.

Ve koğuştaki kadınlar birazcık rahata kavuştular.

Hansen elverişli bir fırsattan yararlanarak:

— Görüyorum ki, siz Almanca biliyorsunuz, Frau. Korkmayın benden. Düşman değilim, dedi.

Sigara içme bölümüne girdiler. Alman, Kira'ya, yapmacık bir sesle işini çabuk bitirmesini emretti ve bu arada göz kırptı.

Akşam Kira, Galya'ya durumu anlattı ve:

— Ne yapayım? diye sordu.

— Bozuk bir Almanca ile konuş. Bizim gibi... dedi.

Kira ertesi gün, Hans'ın tornası yanından geçiyordu. Alman, kadının cebine bir paket soktu çabucak. Pakette, bir parça ekmekle salam ve "Öğle istirahatinden sonra gel. Bu kâğıdı da yırtıp at." yazılı bir kâğıt vardı.

Kira, öğle yemeğinden sonra genellikle kadın tuvaletinde yerleri yıkıyordu. Bu kez erkekler tuvaletinden başladı. Hans geldi. Kira, onun verdiği kâğıt parçasını geri çevirdi:

— Siz yırtıp atın, dedim.

Hans gülümseyerek, kâğıdı yırttı:

— Teşekkür ederim...

Ve yineledi:

— Korkmayın benden. Düşman değilim. Birinci katta çalışanlar bizdendir. Onlara, Layşner ustanın deposunda pek çok tahta ayakkabı bulunduğunu söyleyin. Bunlar artan ayakkabılardır. Kendisine rica etsinler. Kabul etmezse durumu mühendis Henka'ya bildirsinler.

Kira'nın elini sıktı ve çıkıp gitti.

Birinci katta yalnız doğulu işçi kızlar çalışıyordu. Ayakkabıları çoktan giyilmez hale gelmişti. Bu yüzden yalın ayak dolaşıyorlardı. Beton döşeme; metal parçaları ve kömür artıklarıyla dolu idi.

Layşner usta, ilk önce "Ne ayakkabısı? Nereden bulayım?" diye bilmezden gelince, Galya, "Herr Henka'dan isteyin lütfen." dedi. Layşner usta, kendisine akıl vermeye kalkışan Rus kızına hayretle baktı. Galya'ya, Almanya'daki çalışması süresince ilk kez "Fräulein" deniyordu.

Usta, üstü muşamba bezinden, tabanı kalın tahtadan bir çift sandalet getirdi:

— Alın, Fräulein, ayağınıza tam gelirse sevinirim. İşten sonra da arkadaşınız için alırsınız.

Galya, beton döşemede tek tek yürümeye başladı.

Ertesi sabah, Kira yine Hans'ın yanından geçiyordu. Durup kendisiyle konuşmak, elini sıkmak geçti içinden. Sadece hafifçe gülümsemekle yetindi.

8 Mart 1944 günü, iş mantosu ile iş araçlarının bulunduğu dolabın kapağını açtığı zaman, iş giysisinin cebinde ince bir kâğıda sarılı, küçük yapraklı bir dal ve küçük bir çikolata buldu.

Ağlamamak için kendini güç tuttu.

O gece, uyumadan önce kadınlardan biri:

— Yarın 8 Mart, dedi.

Sinirli bir ses yanıt verdi:

— Ne olmuş 8 Mart olmuş da!

— 8 Mart...

— Sana ne bundan? Pasta ziyafeti mi çekecekler yani?

Her ağızdan bir ses çıkmaya başladı. Memlekette 8 Mart'ı nasıl kutladıklarını anımsadılar, şimdiki durumlarına lanetler savurdular.

— Sabah uyandığım zaman oğlan kardeşim Kolka, bir kutu çikolotayla Krasnaya Moskova parfümünü burnuma dayardı.

— Ben, yaşamımda ilk şampanyayı 8 Mart'ta içtim...

— Biz birbirimize hediyeler verir, geleceğimizi öngören güldürücü mektuplarla yazışırdık.

Galya, memleketteki son barış 8 Mart'ında arkadaşlarının kendisine komple gramofon plakları hediye ettiklerini anlattı.

— Plakların hepsi de Lemeşev'dendi.

Kira, söylenenleri dinlerken, bunların artık hiçbir zaman geri dönmeyeceğini acı acı düşünüyordu.

Bu sabah, işte, hiç beklemediği hediye ile karşılaştı.

Yalnız kendisi değil, koğuştaki diğer arkadaşları da hediyeler almışlardı. Demek ki, Hans yalnız değildi bu işte. Galya'nın iş araçları çantasına küçük bir sempatik ayı koymuşlardı. Başında bilinen taç yerine, kadın çorabından dikilmiş bir kalpak vardı.

8 Mart akşamı, yemekten sonra kadınları sinemaya götürdüler. Bu da bir sürprizdi. İlk önce güncel olaylar gösterildi: Adolf Hitler nutuk söylüyor, Adolf Hitler İtalyan elçisiyle görüşüyor, daha sonra da cephe haberleri. Bundan sonra da "Anton İvanoviç'in Kızgınlığı" adlı film. Kızlar kırıldılar gülmekten. Fakat filmin sonunda hepsi de ağladı. Leningrad'ı görmüşlerdi, artistlerin hiçbiri yabancıları değildi, hepsi de canlarına yakındı. Ne yazık ki, bunlar artık dönüşsüz bir geçmişin anılarıydı. Gerçek olan şey, koğuştu.

Yaz başlangıcında Hans, "Yakın günlerde sizi bir başka yere götürecekler. Üzmeyin kendinizi. Size iyilik diliyoruz," dedi.

Aradan bir hafta bile geçmeden, Kira, birkaç kadın arkadaşı ile birlikte Frankfurteralee'deki kantoraya götürüldü. Frau Belinberg'in malikânesinin kâhyası Maks Vaydeman, kendisini oradan alıp götürdü.

Kira, Hans'ın adresini unutmamak için sık sık tekrarlıyordu: "Berlin, Pankov, Dolomitan Strasse, 18."

"Konuşmamız Gerekiyor Orlov Yoldaş..."

Elektrik düğmesi çevrildi, içerisi hafifçe aydınlandı. Biri rezeyi çekti, fakat kapıyı açmadı. "Neden geciktiler?"

— Bay Orlov, nasılsınız?

Daha iyisi can sağlığı.

Kapı açıldı. İçerisi daha da aydınlandı.

— Günaydın Bay Orlov.

"Demek ki sabah..."

— Sizi yukarı götürmem emredildi. Buyurun.

— Pekâlâ, gidelim.

— Bu nasıl soru böyle?

— Üç günden beri buradasınız... Öğle yemeği de verilmedi size...

— Akşam yemeği de... "Su işini söylemeyeceğim, namussuz-

lara... Akmasa da damlıyor. On beş dakikada, bir avuç su toplanıyor. Söylersem bunu da keserler..."

— Merak etmeyin Teğmen, yürüyebileceğim... "Beni nereye götürüyorlar acaba? Sorguya mı? Biraz başım dönüyor. Eh, yürüyebileceğim."

Orlov'u geniş bir aydınlık odaya götürdüler. Pencereler açık. "Yanık kokusu var. Demek ki, Berlin havadan yine bombalanmış Neden duymamışım? Uyumuşum demek... Uyku sağlıktır, Aleksey İvanoviç!"

Beyaz örtülü masada süt var.

— Buyurun, için, Bay Orlov.

— Çay da olabilirdi.

— Üç günlük açlıktan sonra süt daha iyidir.

— Zehir konmamıştır herhâlde?

— Kuşkunuz yersiz. İçiyorsunuz, değil mi? Bravo. Dinlenin biraz. Sizi güzelleştirmeye götüreceğim.

Orlov, ayna önündeki koltuğa oturdu. "Oho, adamakıllı sakallanmışım."

Askerî üniforması üstünde beyaz bir iş gömleği geçirmiş olan berber çıkageldi. Orlov'u dikkatle süzdü. Orlov derhal tanıdı kendisini: Ujakin, teğmen. Daha savaştan önce tanışmışlardı. "Adı neydi? Nikolay mı? Mihail mi? Hah, anımsadım. Adaşız. Aleksey Ujakin."

Astafiev

— Ribakov, hem sakal tıraşı, hem de saç tıraşı... dedi.

— Başüstüne efendim.

Astafiev, bir gazete alarak masa önüne oturdu. Orlov, gazetenin adını gördü: "Gönüllü."

Ujakin, Orlov'un önüne çarşafı yerleştirdi.

"Demek ki buradaki adın Ribakov ha, Teğmen Ujakin? Senin kim olduğunu sana şimdi anımsatacağım..."

— Ujakin, dost işi bir tıraş isterim ha... Eski dostça...

Berberin elleri titremeye başladı. Sesi çatal çatal çıktı:

— Bana mı söylediniz?

— Sana, Ujakin, sana.

Berber iyice afalladı, sarardı, önündeki araçları karıştırmaya koyuldu, sonra bir ustura alıp ışığa tuttu. Teğmen Astafiev konuşmayı duyunca yanlarına gelmişti:

— Ribakov, bırakın usturayı yerine.

Ujakov, bıraktı.

— Kollarını yukarı kaldır, Ribakov.' Eller yukarı!

Kapıyı ayakla iterek bağırdı:

— Nöbetçi!

Derhal bir subay içeri girdi.

— Bay Sevastiyanov, Astsubay Ribakov'u tutuklayın, götürün gereken yere.

— Başüstüne.

— Tedbirsiz davrandınız, Bay Orlov. Ribakov, sizi piliç gibi doğrayabilirdi.

— Ujakov mu? Yapamaz. Korkağın biridir.

— Daha kötü ya...

— Gazetenize bir göz atabilir miyim?

— İlgilendiriyor mu sizi?

— Neden ilgilendirmesin!

— Değmez çünkü. Jilenkov'un yazı işleri müdürlüğü sırasında bir şeye benziyordu. Şimdiki yazı işleri müdürü ise, prens Baryatinski Erastov'dur. Paris'ten tanırım kendisini. Mankafanın biridir.

"Gönüllü" başlığının altında, "Kurtuluş hareketi savaşçıları için günlük gazete" yazısı vardı. Orlov, başlıkları okudu: "Cephelerde", "Alman birlikleri yeni yeni mevziler kazandı", "Rus halkı vatanı bolşeviklerden kurtarmak için savaşıyor."

"General Jilenkov Paris'te, Halk Partisi lideri Jak Dorio tarafından içtenlikle karşılandı."

"A. F. Kerenski ile mülakat için Madrit'te bulunan Geçici Rus Hükümeti Başbakanı şöyle diyor: 'Rusya özgürlük savaşına hazırdır. Bütün kalbimle inanıyorum ki, General Vlasov Rusya'yı doğru yola çıkaracaktır."

"Berlin S-Bahn'ında bilet fiyatlarına on beş fenik zam yapıldı."

Dinsel ayinlerle ilgili birçok ilan...

"Kayıp aranıyor" ilanları: "Lidya Mihaylovna Abramova, 1920'de Vrangel ordusunda subaylık yapmış olan Viktor Nikolaeviç Abramov'u arıyor." Adres: Breslav, 5, "Kayzerkrene" kabaresi!

Bir astsubay girdi içeri:

— Emriniz, efendim?

— İş gömleğini geçir sırtına. Bay Yarbayı tıraş edeceksin.

— Başüstüne. Buyurun, Bay Yarbay.

— Fazla saçları kesin. Hepsi o kadar.

— Oradan çıkalı çok mu oldu, efendim?

Astafiev, başını gazeteden kaldırdı:

— Kotov! Gevezelik etmeden çalışamaz mısınız?

— Güç çalışırım. Konuşmadan duramam.

— Benimle konuş öyleyse.

Kotov, bundan sonra tek söz söylemedi. Sadece işiyle ilgili sorular soruyordu:

— Bıyıklarınızı bırakayım mı? Yakışıyor size.

— Bıyıklı da olur, bıyıksız da. İstersen kesme.

Astafiev takıldı:

— Bıyık, şövalyelere pek yakışır.

— Kotov, kes bıyığı. Neyime gerek benim.

Berber, Orlov'un isteğini yerine getirdi, Astafiev'e sordu:

— Odekolon süreyim mi efendim?

— Dayan. Rayhbank'ın parası bol nasıl olsa.

Üçüncü katta bir odaya girdiler. İçerde bir maroken divan, vişne çürüğü derin koltuklar ve yerde de halı vardı.

— Dinlenin, Bay Orlov. Ben şimdi geleceğim.

Astafiev, kapıyı dışarıdan kilitledi. Orlov koltuklardan birine oturdu.

— Pardon, Bay Yarbay. Kahvaltınız sizi bekliyor.

Orlov, masaya bakınca hayret etti. Masallardaki gibi bir örtü, üzerinde sosisler, galiba sıcak da, ekmek, tereyağı, mis gibi kokan kahve.

"Koltuğa oturur oturmaz uyumuşum. Bu yüzden ne zaman getirdiklerini farketmemişim."

— Biraz kestirdiniz Aleksey İvanoviç. Buyurun kahvaltınızı.

Astafiev yine çıktı. Ardından iki kişi geldi: Biri Vlasov, öteki Nikandrov adında uzun boylu, sakallı bir adam.

Orlov, sosis tabağını yana koydu. Vlasov dostça:

— Bırak şu inadı Aleksey İvanoviç, dedi, zaten birkaç gündür midene bir şey girmedi, doyur karnını. Acelemiz yok bizim.

— Söyle bakalım Vlasov, ne istiyorsun?

— Aleksey İvanoviç, bir zamanlar seninle biz Yalta'daydık. Hangi aydaydı, bir türlü anımsayamıyorum şimdi?

— Ne önemi var bunun?

— Kıskanıyordum seni. Ne güzel karın vardı. Adı Kira idi galiba. Evet, evet, Kira. Dinle beni, Orlov. Dikkatle dinle. Her şeyi iyice tartmanı istiyorum. Şunu da söyleyeyim ki, senin resmini ve imzanı taşıyan bildiriler Sovyet insanlarının üzerinde derin izlenimler bıraktı. Yineliyorum, iyice tart her şeyi. Şimdilik hoşçakal.

Nikandrov en son ayrıldı odadan. "Beni baştan aşağı süzdü hain. Ölçümü aldı sanki cellat."

Sosisler ve kahve soğumuştu. Orlov yememek için kendini güç tutuyordu.

Açılan kapıdan Kira'yı içeri ittiler. Orlov, ilk anda hiçbir şey anlayamadı. "Kira ha? Nasıl çıldırmadım, yarabbi? Bir rüya mı bu?"

— Alöşa!

"Evet, o. Kira."

— Alöşa!

Kira, Orlov'un boynuna atıldı. Anlaşılmaz şeyler söylüyordu.

— Onlar getirdi beni buraya. "Şimdi göreceksin onu." dediler.

— Kira! Gözlerime inanamıyorum... Sevgilim!

— Alöşa! Ne zamandan beri buradasın? Seröja nerede?

— Nerede olabilir! Kineşma'da büyükannesinin yanında.

— En son ne zaman gördün?

— İki-üç hafta önce.

— Hasta değil ya?

— Kira, hâlâ gözlerime inanamıyorum.

— Söyle, Seröja sağlam mı?

— Sapasağlam. Kira! Ağlama, Kira! Ağlama, Kira!

— Kendimi tutamıyorum. Çok çektim. Nasıl oldu, ben de anlayamadım. Seni ararken kamyon hareket etmiş. Sen gördün mü onları? Seröja'yı ve annemi?

— Kira, anlat, anlat.

— Nasıldı?

— Okula gidiyor. Hem de iki okula, hem de müzik okuluna. Anlat bana, konuş, hayatım benim.

— Zifiri karanlık, soğuk bir geceydi sanki... Nasıl sağ kalabildim? İliklerime kadar nefret ediyorum onlardan. Annem nasıl? Çok mu yaşlanmış?

— Seröja ihtiyarlamasına müsaade etmiyor. Öyle iştahlı ki bizim oğlan.

— Gördün onları demek?

— Kira, ağlama, sevgilim.

— Kendimi tutamıyorum. "Şimdi kocanızı göreceksiniz. Etkileyin onu." dedi bana.

— Kim o?

— Kim olacak, Vlasov. "Her ikinizin de sağ kalmanızı istiyorsan etkile kocanı," dedi. Alöşa, söyle ne yapayım sana? "Sizi dinlemezse diri diri yakacaklar kocanı." dedi.

— Ellerinden geliyor bu işler...

— "Her ne olursa olsun Almanya mutlaka üstün gelecek." dedi.

— Bana da dedi. Kendileri gibi olmamı istiyorlar. Onlara birçok şeyler söyleyeceğimi sanıyorlar. Budalalar. Doğru değil mi, Kira? Budala bunlar.

— Budala! Elbette.

— Bizi sağ bırakmayacaklar, Kira.

— Biliyorum.

— Benim resmimle bildiri dağıttıklarını söyledi.

— Bana da gösterdi. Alman üniformasını nasıl giyerim ben!

— Montaj yapmışlar. Ellerinden geliyor rezillerin. Kira, işin en korkunç tarafı ne, biliyor musun? Bizimkiler gerçeği öğrenemeyebilirler...

— Er geç öğrenecekler. Dünyada hiçbir şey gizli kalmıyor. Öğrenmeseler bile, senin vicdanın temiz. Alöşka, öyle şeyler gördüm, öyle acılar çektim ki...

— Bırak bunları şimdi.

— Seröja'yı anlat bana.

— Habersiz gittim. Büyümüş kerata. Benim omuzuma ulaşmış boyu.

Kapı açıldı. Yine Vlasov'la Nikandrov girdi.

— Size eşinizi görme olanağı sağladığım için bana teşekkür etmelisiniz, Kira Antonovna. Aleksey İvanoviç, seninki, kendini burada Riyabinina olarak tanıtmış. Bay Nikandrov emrinizi verin.

— Görüşme sona erdi, Bayan Orlova.

Kira, kocasını omuzlarından sardı:

— Alöşa, bunlar insan değil, hayvan, canavar. Benim için

üzülme. Anlıyor musun, üzülme... Dayanacağım ben.

— Görüşme sona erdi, Bayan Orlova.

Yine kapı açıldı. Orlov, koridorda, otomatik tüfekli iki kişi gördü. Nikandrov:

— Tutukluyu götürün! emrini verdi.

Kapı gürültü ile kapandı. Vlasov:

— Şimdi dikkatle dinle beni, Aleksey İvanoviç, dedi. Bu, son konuşmam olacak seninle. Şimdi sana kâğıt, kalem getirecekler. Otur, yaz. Ya da... neden öyle bakıyorsun?

— Bana işkence yapacaklar mı?

— Kılına bile dokunmayacağız. Tabii akıllıca davranırsan... Burada bir uzman var. İşinin büyük ustası. Fantazör. Adı, Erih Rike. Seni Kira'nın yanında sorguya çekecek.

•

Yeniden: Şıp şıp şıp... Bugün Cuma. Kira'yı nereye tıktılar acaba? Yıllardan beri görüşmemiştik... Yaşamda, belki de aşk en önemli şey... Almanlar üstün gelmeyecek. Zafer bizim olacak... Ben, o zamana dek çürüyeceğim belki de... Ne önemi var... Kira'ya acı çektirecekler... Bir tabancam ve iki de mermim olsa... Fazlası gerekli değil. Biri Vlasov'a, biri de bana...

Şıp şıp şıp... Nereye akıyor bu su? On beş dakikada bir avuç su... Döşeme kuru... Nereye gidiyor bu su? Elektrik düğmesi çevrildi.

— Gidebilirsiniz Malov...

— İçerdeki size bir kötülük yapabilir, Bay Yarbay... Güldü.

— Bana mı? Düşündüğünüz şeye bakın hele, Malov...

"Kimin sesi bu? Teğmenin değil..."

— Yarım saat sonra gelin Malov. Beni sorarlarsa "Orlov'un yanında," deyin. Anladınız mı? "Orlov'la konuşuyor."

— Anladım efendim.

— Gidin.

Kapı hafifçe açıldı:

— Uyuyor muydunuz, Orlov... Uyumuyorsunuz, değil mi? Sizinle konuşmalıyım Orlov Yoldaş...

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Orlov, yirmi dört saatte öylesine değişmişti ki, kendisini birdenbire tanımak güçtü. Küçülmüş, burnu sivrilmiş, gözleri kıpkızıl olmuştu.

Bana, "Nasıl yoldaş olurum seninle ben, rezil!" diye öyle bir bağırdı ki...

Tek düşüncem şuydu: Nasıl davranmalı, neler konuşmalıydım da onu kendime inandırmalıydım? Çünkü onun gözünde ben, en bayağı, en aşağılık bir haindim. Bunu çok iyi anlıyordum.

Olabildiği kadar dingin bir sesle:

— Sesinizi yükseltmeden konuşun lütfen, dedim.

O bildiğinden şaşmıyordu:

— Hiçbirinizden korkmuyorum, haydut...

— Sesinizi yükseltmeden konuşamaz mısınız? Benim yanınıza gelişim, karınızın kurtarılması sorunu ile ilgili...

Nereden aklıma gelmişti bu büyüleyici söz? Orlov lanetlerini sürdürdü, fakat sesini yükseltmeden... Bunun üzerine her şeyi açtım.

Konuyu biraz öncesinden ele alayım: Truhin, bir gün bana "Vasilevski'nin adamını görmek ister misiniz?" dedi. Orlov'un "Vasilevski'nin güvendiği adamlardan biri" olduğunu da nereden anlamışlardı! Truhin, yakalanan subayın, "Sovyet komutanlığının planlarını hiç olmazsa Vasilevski kadar iyi bildiğini" anlattı. Her şeyi abarttıkları gibi bunu da abartmışlardı. "Bize son derecede gerekli bir adam bu" dedi, Vlasov'u kıskandığını da belirtti: "Bizim Andrüşa kabına sığamıyor. Bu subay onu felaketten kurtaracak..."

Orlov'u daha ilk görüşümde beğendim.

Truhin, "İzleniminiz ne, Pavel Mihayloviç?" diye sordu. "Sert bir cevize benziyor. Kolay kolay kırılamayacak." yanıtını verdim. Truhin, "Kırılacak, kırılacak. Göreceksin bak..." diye diretti.

O gece, Merkeze şu raporumu bildirdim: "Şimdilik dayanıyor." Bu değerlendirmemde haklıydım. Çünkü Orlov'un ilk sorgusundan sonra Vlasov yemyeşil olmuştu. Kızgınlığını gidermek için Adela'sının yanına gitmişti.

Merkezden gelen karşılıkta şöyle deniyordu: "Vlasov'un önerisini kabul etmesini Orlov'a bildirin." Raporumda "Orlov bana güvenmeyebilir." dedim. Yanıtladılar: "İnandırıcı kanıtlar topluyoruz. Bizi öbür gün arayın." İşte o gün, Orlov'un karısını götürdüler yanına.

Yineledim:

— Konuşmamız gerekiyor, Orlov Yoldaş.

— Sizinle konuşacak hiçbir şeyim yok, haydut!

— Sövün bakalım, sövün. Yalnız bağırmadan.

Karısının kurtarılması konusunu konuşacağımızı söyleyince dinginleşti. Bunun üzerine:

— Onlardan değilim ben, Orlov Yoldaş, dedim.

Güldü:

— Ah haydut seni, inandırabileceğinizi mi sanıyorsunuz?

Fakat, gözlerinde bir merak, bir umut pırıltısı yanıp söndü.

— Görüyorum ki, sizi inandırmak çok güç. Ne var ki, vaktimiz çok az... Şimdi kısaca anlatayım: Sizi, ordu ve partizan istihbaratları arasındaki işbirliğini düzenlemekle görevlendiren generalin son dakikalarda söylediklerini şöyle bir anımsayın... Başbaşaymışsınız.

— Boşuna yoruluyorsunuz. Böyle bir general tanımıyorum.

— Ayrılacağınız sırada, general size demir kasanın anahtarlarını kime verdiğinizi sormuş. "Her zamanki gibi Yarbay Vladiçin'e." demişsiniz.

Gözlerinde inanma parıltıları belirdi. Kanıtlarıma devam ettim:

— General, size kendinizi korumanızı salık vermiş ve "Kendini koruyanı allah da korur..." demiş. Doğru mu? Bundan başka, "Rakamı unutmadınız ya?" demiş. Siz de "Kırk beş." yanıtını vermişsiniz.

Artık tamamıyla inanmıştı. Ben, kırk beşin ne olduğunu bilmiyordum. Orlov için özel bir anlamı vardı ki, gülümsedi söylerken.

— Demek ki, bizdensin ha? Amma iş ha! Nasıl düştün buraya?

— Bunları serbest zamanınızda anlatırım. Şimdi yapılacak en önemli iş şu: Moskova, Vlasov'un önerisini kabul etmenizi istiyor.

Ayağa fırladı:

— Olur mu öyle şey!

Vlasov'un yanında "çalışmamın" benim de hoşuma gitmediğini anlattım.

— Derhal kabul etmeyin. Dayatın biraz. Direktifleri benim aracılığımla alacaksınız. Vlasov, karınıza işkence yapılacağı tehdidini savurdu. Bu tehdit sizin işinize yarayacak. "Karıma işkence yapılmasını istemiyorum... Bu yüzden..."

— Buna inanacağını mı sanıyorsun?

— Hainlerin çoğu gibi Vlasov da santimantaldir,[16] inanacaktır. Önerisini kabul etmenizi öyle istiyor ki...

— Sahiden de bizden misin? Adın ne?

— Nikandrov. Pavel Mihayloviç.

— Partizanlara gidiyorum diye uçağa bindim, Vlasov'un eline düştüm. Nasıl iştir bu? Bir türlü anlayamıyorum.

— Her şeyi anlatacağım. Fakat, şimdi en önemli sorun var önümüzde. Öneriyi kabul ettiğinizi bildirdikten sonra sizi, otelde 527 numaralı odaya yerleştirecekler. Orası oda değil, son yoklama-

16 Duygulu, içli, hassas.

dan geçeceğiniz bir hücre. Beni de orada bir hafta tuttular. Gereksiz tek bir söz söylemeyin, tek bir davranışta bulunmayın.

— Anladım. Kira'yı görecek miyim?

Öneriyi kabul ettikten sonra, geceyi uykusuz geçirmemesi için kendisine bir uyku hapı verdim.

Orlov'un, Vlasov'un önerisini sözde kabul edeceği sorgusuna katılmayı reddettim. Orlov'la Astafiev'i başbaşa bırakmayı, nedense daha uygun buldum.

Teğmen, sonradan, bana her şeyi anlattı. Orlov'dan iğrenerek söz etti:

— Onu tam anlamı ile bir insan, gerçek bir yiğit sanırdım. Meğer o da aşağılık bir herif, bir paçavra imiş. "Kira'ya işkence yapılmasını istemiyormuş..."

— Astafiev, siz, onun bir kahraman olarak ölmesini mi istiyordunuz?

Bana, aşağılayıcı gözlerle baktı:

— Bay Nikandrov, sözlerimde mantık yok belki ama, bay Orlov, sıkılan kurşunların üstüne, göğsünü açarak yürüseydi daha memnun olacaktım. O zaman, onur, övünç gibi kavramların hâlâ yaşamakta olduğuna inanacaktım. Bunlarsız yaşam, yaşam değil, Bay Nikandrov. Orlov'un size ve Vlasov'a yardım edeceğini anladığın halde, böyle düşünmekten kendimi alamadım.

Astafiev'in, Orlov olayı ortaya çıkalı beri, Vlasov'dan adı ve babasının adı ile değil, sadece "Vlasov" ya da "general" diye söz ettiğini fark etmiştim.

— Anlıyorum, amaca ulaşmak için her türlü araç kullanılır. Ne var ki, vatan hainliğinin bu araçlar arasında olmasına gönlüm razı değil nedense.

Ve gülerek ekledi:

— Sizler bu sözümün dışındasınız elbet.

Konuşmayı tatlıya bağlamak istedim:

— Bence Orlov'un tutum ve davranışı doğrudur. Gerçek bir Rus vatanseveri olarak, Andrey Andreeviç'in yönetimindeki kurtuluş hareketinin...

Astafiev, öyle bir hınç dolu bakışla baktı ki bana...

— Gönüllü gazetesinin başyazısını okuyorsunuz galiba, dedi.

Hiç beklemediğim bir zamanda, Astafiev'in yepyeni bir yanını açıklamaya başlayan konuşmayı sürdürmek istiyordum. Ne var ki, riziko altına girmeye hakkım yoktu, bu yüzden sert bir sesle teğmenin sözünü kestim:

— Sizin için bilmem ama, benim için, Gönüllü gazetesinin içerdiği düşünceler yol göstericidir. Sizden benim bu duygularıma saygı göstermenizi rica ederim.

Astafiev, boşver der gibi elini savurdu:

— Bırakalım bunları... Orlov, bir paçavradır. Onun tek bir sözüne inanmıyorum. Bugün bazı kimseleri sattı, yarın başkalarını daha ucuz fiyatla satacaktır. Bunlar neden ilgilendiriyor sizi, Bay Nikandrov?

— Başka sorum yok size.

— Müsaadenizle...

Ve topuklarını birbirine vurarak çıkıp gitti.

Kimdi, neydi bu Astafiev? Hangi yüzü gerçek, hangisi yapaydı? Belinberglerden alıp getirdiği, bu oğlana benzeyen, dilli ve hazırcevap kızı odasına yerleştirdi. Gündüz yanında tutuyor, akşamları da Meşka'da beraber içiyorlardı.

Kira'yı nereye tıktıklarını ondan sormayı unuttum.

Odama giderek Merkeze vereceğim raporu hazırlamaya koyuldum. Orlov hareketi başarı ile sonuçlanmıştı. Merkeze bildireceğim daha önemli bir haberim de vardı: Almanya'da on altısından altmışına kadar bütün halkın seferberliği başlamıştı, bunları folsşturm özel birliklerinde örgütlüyorlardı.

Astafiev, asansörde, iğneleyici bir gülümseme ile:

— Bay Orlov, Alman üniforması size pek yakıştı. Tam bir Alman oldunuz, dedi.

Aleksey İvanoviç aynaya baktı ve: "Eh, ne yapalım, alışacağız," diye söylendi.

Beşinci kata vardılar. Astafiev, 527 numaralı odanın kapısını açtı:

— Buyurun efendim. Pek fakirane ama, ne yazık ki bundan başkası yok. Berlin tıklım tıklım.

— Hiç de fakirane değil. Tam tersi, pek hoş...

Orlov pencereye gitti. Caddenin karşı kesimindeki yıkıntıdan sarı bir duman yükseliyordu. Astafiev:

— Görünüş pek de iç açıcı değil, diye konuşmasını sürdürdü, evvelki gün bombaladılar.

— Tedirgin olmayın, Teğmen. Burası hoşuma gitti benim.

— Hoşunuza da gitmiş olsa, sizi daha iyi bir yere yerleştirmeye çalışacağım.

— Değmez, Teğmen, değmez. Boşuna zaman kaybetmeyin.

Orlov geniş, rahat bir koltuğa oturdu, bacaklarını gerdi, ceketinin üst düğmelerini ilikledi.

— Şimdi sıra en güzelinde...

— Anladım. Yeni eve yerleşmemizi kutlayacağız yani.

Astafiev telefonun başına geçti:

— Restorana gitmek istediğimiz zaman altı rakamını üç kez çevirin, karşınıza Ahmedali çıkacaktır. Korkunç bir dalavereci. Fakat, acemi bir emir eri gibi, her emrinizi yerine getirir. Ahmedali! Sen misin? Dinle dostum, 527'deyiz. Şustovski ile ona uygun mezeler hazırla, içki kuponu mu? Aklını mı oynattın sen? Oldu olmadı, general hazretlerine ayırdıklarından yolla. Limon mu? Gerekli de-

ğil. Monarşizm bu... Çünkü limonla konyak içmek ikinci Nikolay'ın buluşu.

Kulaklığı bırakarak oturdu:

— Şimdi gönderecek. Şustovski, bizce, daha doğrusu sizce, yani Sovyetçe Ermenistan konyağı demek. Size biraz enerji gerekli. Fakat, doğrusunu söyleyeyim, önceki durumunuz daha fazla hoşuma gidiyordu.

— Anlayamadım.

— Direndiğiniz ve generalin teklifini kabul etmediğiniz dönemdeki durumunuz yani. Ben bir hiçim, bir paçavrayım. Ama, direnişinize gıpta ediyordum. Rüzgârın çorak bir toprağa savurduğu bir çiçek tozuyum. Ne vatanım var, ne ailem. Yitmiş bir kişiyim. Biliyor musunuz en çok kimlere acıyorum? Dostlarınıza. Bugünkü durumunuz onlar için büyük bir darbe. Çünkü, insana olan güveni yitirmekten daha korkunç ne var! Babam, ölüm döşeğindeyken bana şöyle demişti: "Bir gün elbet vatanın Rusya'ya döneceksin. Fakat, oraya bir damla dahi kötülük götürme beraberinde. Sana vasiyetim bu olsun." Babam, Rusya'dan 1918'de korkudan kaçmıştı. Sonraları, bu davranışını hiçbir zaman affetmedi. Yanında Rusya için kötü bir söz söylendi mi sapsarı kesilirdi.

— Bay Astafiev, affedersiniz, bunları neden anlatıyorsunuz bana?

Astafiev sustu.

Orlov, içinden: "Rolünü iyi yapıyor, rezil. Gözlerinde derin bir hüzün... Yaman bir aktör kerata."

Kapı vuruldu. Truhin'di gelen. Orlov ayağa fırlayarak düğmelerini iliklemeye koyuldu.

Astafiev üzgün yüzünü Truhin'e çevirdi:

— Tanıştırayım sizi: Yarbay Orlov.

— Truhin.

Orlov, onun yumuşak ve nemli elini sıktı:

— Biz tanışıyoruz, General Yoldaş, affedersiniz, Bay General.

— Af dilemeye gerek yok, Bay Orlov. Ben de ilk zamanlarda "yoldaş"tan bir türlü kurtulamamıştım. Yirmi yıllık alışkanlığı birden atmak kolay değil... Nerede tanışmıştık?

— Moskova'da, Bay General.

— Bırakın şu generali menerali.

Kapı yine vuruldu. Astafiev açtı:

— Gel bakalım.

Gelen Kozihina'ydı. Sarı entarisi üzerine dantelalı iş gömleğini geçirmişti, kabarık saçlarının tepesine iş başlığını kondurmuştu. OST rozeti, siyah dantelalı mendille ustaca kapatılmıştı.

Astafiev'in hüznü birden kayboldu:

— Neler getirdin? Konyak, havyar ve... kral buluşu. Söyle Ahmedali'ye, üç kişiyiz artık. Üçüncünün Födor İvanoviç, yani general olduğunu unutma.

— Nasıl unuturmuşum generali? Hem de böyle büyük biri.

Truhin kahkahayı bastı:

— Evet, büyük... Bir doksan altı boyunda... Söyle Ahmedali'ye, bana şiş kebabı yollasın. İçeceksek insan gibi içelim. Dört başı mamur...

Kozihina fırladı gitti. Truhin sırıttı:

— Pek tatlı bir kız. Şu Ahmedali personel seçmesini biliyor vesselâm...

Astafiev kızgın bir sesle:

— Bu kanarya onun seçmesi değil, diye söylendi.

— Pek şeker...

— Affedersiniz, General, Ahmedali'nin seçmesi olmadığını bir daha söylüyorum.

— Anladım, teğmen, anladım. Pek tatlı...

Truhin konyak şişesini aldı:

— Başlayalım, baylar.

Ve bir su bardağını ağzına kadar doldurdu, yukarı kaldırdı:

— Bolşevizme karşı nefretin birleştirdiği değişik inançlı, değişik karakterli insanlar arasındaki savaş dostluğu, silah arkadaşlığı onuruna kadehimi kaldırıyorum. Ve Rusya için, Rus halkı için içiyorum.

Astafiev, bir dilim limonu ağzına attı:

— Limonla gerçekten hoş. İmparator budala değilmiş meğer.

Truhin şişede kalan son konyağı da bardağına aktardıktan sonra:

— Boş kadehi sevmem, dedi, imparatora gelince, tanırım kendisini... Neden baktın öyle, Astafiev? 1913'te Romanovlar hanedanının üç yüzüncü yıldönümü kutlanıyordu. İmparator, imparatoriçeyle birlikte Kostroma'ya geldi. Lisenin en uzun boylusu olduğum için, imparatoru ekmek ve tuzla karşılamaya beni gönderdiler. Şerefinize baylar...

Ve bardağın dibini kuruttuktan sonra boş şişeyi kaldırdı:

— Emrinize amadedir, Bay Teğmen...

Astafiev, telefona uzandı:

— Emriniz yerine getirilecektir. Födor İvanoviç, "Rus halkı için" dediniz. Herr Göbels'e ve bizim Gönüllü gazetesine inanılırsa, Rus halkı Bolşeviklerden nefret ediyor ve Hitler'i sabırsızlıkla bekliyormuş. Oysa bu halk, birkaç gün sonra, Bolşeviklerle birlikte Büyük Almanya topraklarına girecek... Alo... Ahmedali... Yanıt vermiyor.

Truhin bir dilim limonu, yüzünü buruşturarak çiğnedikten sonra kabuğunu tükürdü ve sert bir sesle:

— Teğmen, sizden iyi bir komiser olacak! dedi.

— Her şeyi anlamak istiyorum, General. Çocukluğumdan beri Rusya'dan uzak yaşadım.

— Rusya'yı aklınla anlayamazsın, Teğmen.

— Biliyorum, duydum. Rusya'ya sadece inanılırmış. Ben, bir

beyaz Rus mültecisinin oğluyum, söyleyin bana hangi Rusya'ya inanayım? Siz ne dersiniz, Bay Orlov? Rusya'dan yeni geldiniz.

Orlov elindeki boş kadehi evirip çeviriyordu: "Ne istiyor benden bu rezil? Öyle bir konuya girdi ki... Derhal yanıt vermem gerekiyor..."

— Evet, mutlaka inanmalı. Ne ki, konyağı limonla içme buluşunu ortaya koyan Rusya'ya değil... O Rusya çoktan geçmişe mal olmuş. Çek çizgiyi üstüne...

Truhin kaşlarını çattı:

— Teğmen, direktifini ver.

Astafiev, kulaklığı yerine astı: "Ahmedali kim bilir nerede? Gidip arayayım şunu..."

Truhin ceketinin düğmelerini çözdü:

— O, bunaltıcı burası, Bay Orlov... En iyisi ceketi çıkarmak. Siz de çıkarın. Böylece resmiyeti de kaldırmış oluruz.

Arka cebinden yassı bir şişe çıkardı:

— İster misiniz? Dokunulmaz yedekten bu... Vokta. İstemiyor musunuz? Pekâlâ. Ben içeceğim. Kederliyim. Yakında elliyi dolduracağım. Artık yokuş aşağı yolculuk başlıyor. Ömür gelip geçiyor. İyi ama ne kazandım şimdiye dek? Rus'um. Soyluyum. Bir soyluyu dinlemek sizin için gülünç bir şey herhâlde. Berlin'de bulunuyorum. Bütün yaşamım boyunca boşa oynadım, kaybettim. Gençliğimde imparatora oynadım, 1917'de bir tekmede devirdiler onu. 1918'de Savinkov'a kapıldım. Yaroslavl ayaklanmasına katılma budalalığını yaptım. Albay Perhurov ayaklanma komutanıydı. Kartal gibi bir görünüşü vardı. Bolşevikler ilk önce kuyruğunu yoldular, sonra da başını kopardılar. Yaşamalıydım. Kökenimi gizledim. Ve Bolşeviklerin yönetiminde korgeneralliğe kadar yükseldim. İşlerim tıkırındaydı. Savaş geldi çattı. Tam o sırada, Genelkurmay Başkan Yardımcısıydım. Almanlar Smolensk'teydiler, Kiev'e yaklaşmışlar-

dı. Bütün Avrupa'daydılar, "İşte benim idealim: Adolf Hitler," dedim. Pek yakında onu kapana sokacaklar. Zavallı budala...

Orlov, ayağa fırladı, hazır ol durumuna geçti ve dingin bir sesle:

— Rica ederim, böyle konuşmayın, dedi, biz askeriz, uşak değiliz. Efendilerini, yalnız uşaklar kötüler.

— Ben şaka ediyorum, Bay Orlov. Haydi içelim.

— Konyakla votkayı karıştırmak istemiyorum, Födor İvanoviç. Astafiev şimdi getirecek.

— Hiç bekleme. Kanaryasının yanında şimdi o... Bordolu Rus'tan ne hayır gelir! Dikkatli ol onun yanında. Alçağın biridir. Seninle ben Rusya'danız. O, Bordolu. Söyle bana, ölümden korkuyor musun? Ama yalana sapma.

— Nasıl diyeyim bilmem ki... Evet, korkuyorum.

— Teşekkür ederim. Yiğitsin sen. İç. İyi bir insansın, Orlov. Hepsi yalan söylüyor. Korkmuyorlarmış. Oysa ödleri kopuyor. Korkaklar... Bizim şefin, ne müthiş bir korku içinde yaşadığını bir bilsen. Geceleri dua ediyor. Gözlerimle gördüm. Tapmıyor ve "Allahım, yarabbim..." diye mırıl mırıl dua ediyor. Ben de korkuyorum. Her şey varlığını sürdürecek, ben toprak altında olacağım. Korkunç şey... Anlıyor musun, şu maşa, şu koltuklar varlıklarını sürdürecek, ben toprak altında olacağım...

Astafiev geldi:

— Şimdi getirecekler, dedi.

Truhin sarhoştu artık:

— Gitme zamanıdır. General... Babam bazen şöyle derdi: "Aziz misafirler, ev sahiplerinden bıkmadınız mı daha?"

— Sizin kanarya nerede?

Astafiev ceketini uzattı Truhin'e.

— Gidelim, Födor İvanoviç. Bay Orlov'un karısı neredeyse gelir artık. Aleksey İvanoviç, karısını yıllardır görmedi.

Truhin'e bir türlü ceketin yenini bulduramıyordu.

— Sevincimi paylaşıyorum. Ben de, nikâhlımı yıllardır görmedim. Buranın şırfıntılarından bıktım usandım. Uzun bir ayrılıktan sonra buluşmak ne büyük mutluluk!

Ve bir şarkı tutturdu: "Sıkılgandık ilk buluşmada! Söz bulamıyorduk konuşmaya..."

Astafiev, kolunu geçirdi ceketinin yenine ve kapıya doğru sürükledi generali.

— Auf wiedersehen Bay Orlov... Gidelim, Födor İvanoviç gidelim.

Kira girdi içeri. İlk önce yanlış bir odaya geldiğini sanmış olmalı ki, Vlasovculara şaşkın şaşkın baktı.

Orlov, Truhin'in götürülmesine yardım etti:

— Güle güle, Födor İvanoviç.

— Bir dakika, Aleksey İvanoviç, kendimi takdim edeyim. Müsaadenizle Frau, ben Födor Truhin. Lise öğrencisi... Pardon... Size sevgiler dilerim...

Ve yeni bir şarkıya başladı: "Ve gülerek dedi ki içten.."

Ve misafirler nihayet çıkıp gittiler.

— Sen de mi, Alöşa!...

— Her şeyi anlatacağım...

— Nasıl yapabildin bunu, Alöşa!

— Dur şu ceketi giyeyim...

Ve Orlov, Alman subay ceketini aldı. Kira bembeyaz kesildi:

— Nasıl yapabildin!...

"Ah, nasıl anlatayım, nasıl!"

Kapı hızla açıldı ve Kozihina göründü. Onlara bir göz attıktan sonra şuhça gülümsedi:

— Bir isteğiniz var mı efendim?

— Kira, dur, anlatacağım...

Kira, kapıdan haykırdı:

— Alçak!...

Orlov, karısının peşinden fırladı.

İhtiyar kapıcı arkasını asansöre dönmüş, aklından bir takım hesaplar yapıyordu. Asansör deliğinden aşağıya büyük bir şeyin düştüğünü duydu. Bundan sonra kalp paralayıcı bir kadın feryadı yükseldi:

— Varya! Varenka!

Güzel servitör kız, merdivenlerden aşağı koşuyordu. Son basamaklarda Orlov'a yetişti.

Orlov, biraz sonra karısının cesedi önüne diz çökmüştü.

Servitör kız, son basamağa oturmuş, ağlıyordu.

Elektrikler söndü. Bombardıman başladı.

Dışarıdan bir ses geliyordu:

— Ahtung! Ahtung!

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Kira'nın cenaze töreninde Jilenkov büyük bir çaba harcadı. Güzel bir tabut ve çiçek bulunmasını sağladı. 1944 yılı yazında Berlin'de bunları bulmak hiç de kolay değildi.

Ceset morga götürülmek üzereyken Vlasov'la Truhin geldiler.

— Acını çok iyi anlıyorum, Aleksey İvanoviç. Kendini kedere kaptırma. Önünde önemli işler duruyor. Bunlar bu acıyı unutmana yardım edecektir.

Vlasov daha birçok şeyler söyledi. Besbelli ki, astlarına, özen gösteren bir "baba-komutan" görünümü hoşuna gidiyordu. Hele Gönüllü gazetesi muhabirlerinin orada bulunmaları, onun bu "babalık" cakasını daha da körüklüyordu.

Truhin ayıktı, şık giyimliydi, etrafında olup bitenlere aldırmıyordu. Sabırsız bir hali vardı. Herhâlde, ruhunu dinginliğe kavuşturacak olan içkiye kavuşacağı öğle yemeği zamanını bekliyordu.

Nihayet dayanamadı, uzun nutkunda saçmalamaya başlayan

Vlasov'un sözünü kesti:

— Andrey Andreeviç, toplantıyı unutmadınız herhâlde.

— Unutmadım, unutmadım, dedi ve Orlov'a kendini kopup koyuvermemesini salık verdikten sonra bana döndü: "Pavel Mihayloviç, gereken işlerin kusursuz yapılmasına özen gösterin."

Truhin, bana elini uzatırken, alaycı bir sesle:

— Özen gösterin, özen, dedi.

Bir kamyona bindik, Astafiev'le oğlana benzeyen genç kadın yanyana oturdular, bu kızcağız yol boyunca sessizce durmadan ağladı. Ayrıca, muhafız takımından iki asker ve siyahlara bürünmüş, başını bir keşiş kadın gibi siyah baş örtüsü ile sarıp sarmalamış tanımadığım bir kadın vardı. Aleksey İvanoviç'in eli tabutun üzerindeydi.

Kira'yı, Dobendorf yakınındaki mezarlıkta, Rus subaylarına ayrılmış parsele gömecektik.

Aleksey İvanoviç, tabutun indirilmesine yardım etti. Daracık mezara kadar tabutun yanında yürüdü. Gözleri kupkuru idi, konuşmuyordu. Astafiev'in kadın arkadaşı -sonradan öğrendim, Klava Kozihina- ağlamalı bir sesle:

— Yarabbi, neden susuyor? diye söylendi.

Tabutu mezara indirdikleri sırada, Kozihina, küreklere sarılan askerlere:

— Durun! diye haykırdı.

Mezara yaklaştı, hıçkıra hıçkıra bir avuç toprak alarak tabutun üzerine attı ve hınçla Orlov'a döndü:

— Ne duruyorsunuz, siz de atın. İyi değil bu yaptığınız...

Orlov, yine sessiz, söyleneni yerine getirdikten sonra çekildi.

Askerler, mezarı büyük bir hızla kapattılar, toprak kümesini kürekleriyle düzlediler, birer sigara içtikten sonra kamyona yöneldiler. Astafiev, Kozihina'yı mezardan zorla uzaklaştırdı. Kadın artık ağlayamıyor, sadece kesik kesik hıçkırıyordu.

Orlov, bir başka mezarın yanındaki peykedeydi hâlâ. Yanına gittim:

— Haydi, Aleksey İvanoviç, gitmemiz gerekiyor, dedim.

Hemen kalktı:

— Eh, mademki gerekiyor, gidelim.

Bir daha Kira'nın mezarına baktıktan sonra önümde yürümeye başladı. Kamyona vardığımız zaman başını bana çevirdi:

— Seröja şu anda hiçbir şey bilmiyor. Herhâlde evdedir.

İki gün sonra Astafiev intihar etti.

İlk önce, bunu niçin yaptığını bir türlü anlayamadık. Truhin, hüzünlü bir sesle:

— Mahşerde öğreneceğiz, diye söylendi.

Astafiev'le olumlu bir konuşmanın yolunu bulamadığım için üzgündüm.

Aradan bir süre geçtikten sonra Klava Kozihina olayı şöyle anlattı bana:

— Kira'nın ölümünden sonra bambaşka bir adam oldu. Susuyor ve içiyordu. Benimle de konuşmak istemiyordu. Zaten bana karşı son derece nazikti, okşayıcıydı, Kira'nın ölümünden sonra çocuklaştı adeta: Başını dizlerime koyuyor, ellerimi öpüyor ve sessizce ağlıyordu.

Son gece dili çözüldü, konuşuyor konuşuyordu... Bir aralık, "Klava, haydi birlikte ölelim," dedi. Gözleri hüzün doluydu, yanakları gözyaşlarıyla ıslaktı. Sonra, herkese sövmeye başladı. "İğreniyorum bu süprüntülerden. Kusacağım geliyor bu Vlasov'u görünce. Korkağın biri, Alman uşağı..." diyordu. Sizin için de, Pavel Mihayloviç aynen şunları söyledi: "Eninde sonunda öldüreceğim. Mutlaka öldüreceğim." Bunları size açıkladığım için beni hoşgörün, Pavel Mihayloviç. Sonra kendini lanetlemeye başladı: "Sersemin biriyim ben. Kafa değil bu bendeki susak, susak." Yine Vlasov aklına geldi, "Açgözlü o... Bir de kadın eteği budalası..." diye hay-

kırdı. Çarlık generallerinden birinin, geçenlerde Yugoslavya'dan komiteye pek çok mücevher getirdiğini anlattı ve şöyle dedi: "Ah bir görseydin, Klaşâ, Vlasov'un açgözlü bakışlarını... Kuduz köpek gibi salyaları akıyordu. Mutlaka çalacak bu mücevherleri. Truhin bunların bankaya yatırılmasını önerince, Vlasov'un "Ne işi var bankanın bunlarla!" diye bir haykırışı vardı ki, küçük dilini yutardın bir duysaydın..." Orlov için neler söyledi biliyor musunuz: "Hepsinden daha alçak o... İlk günlerde hayrandım kendisine, işte gerçek bir Rus, diyordum. Fakat katilin biriymiş." Bütün gece, Kira'nın "Sen de mi Alöşa!" sözünü yineledi.

Bir aralık giyindi, "Gidip öldüreceğim bu Orlov alçağını..." diye haykırarak ayağa fırladı. Önüne geçtim, avuttum, silahını alıp sakladım, soyunmasına yardım ettim. Sızar kalır diye şarap verdim. Yatıştı, sustu... Seviniyordum. Bir aralık, "Uyuyamayacağım, git kapıcıdan bana uyku hapı iste." dedi. Gittim. Dönüşümde, "Kapıcı uyku hapı çok kuvvetli, alır almaz uyuyacak, diyor." diye söylenerek içeri girdim. Yoktu odada. Banyoya koştum. Bir de ne göreyim..."

Çabuk unutuldu Astafiev... Bir varmış bir yokmuş oldu. Sadece Kozihina unutamadı.

Gel de Uyu Bakalım!

Tutsaklık bu, daha ötesi var mı...

Tutsaklıkta, bir gün sonra, üç gün sonra, bir hafta sonra nerede olacağını bilebilir misin... Berlin ve Nürenberg civarındaki tutsak kamplarına ne de olsa dayanabilirsin. Ne var ki, Auschwitz gibi bir yere düştün mü yandın. Mauthavzen, Dahhav, Terezieştad, Ravensburg-Treblinka, Maydanek ve Buhenvald de adı üstünde ölüm kampları...

Tutsaklık bu, daha ötesi var mı...

Mihail Födoroviç Lukin ve diğer general ve subayların bindi-

rildikleri yük vagonu, Almanya'yı iki gün dolaştıktan sonra bir kör hatta çekildi. Orada uzun süre kaldı. Sonra yine yola çıkarıldı. İçerdekiler, bazen bulundukları yeri belirleyebiliyorlardı: Bir gece Hanover'den geçtiler, sabaha karşı Köln'deydiler.

Yolculuklarının üçüncü gününün sabahıydı. Tutsakları, dar sokaklardan geçirdiler. Bu sokaklarda kadınlar ve çocuklar çoğunluktu, erkek azdı. Artık durum, 1941'deki gibi değildi. O zamanlar, erkekler çoktu, parmakları ile tutsakları göstererek küstahça bağırıyor, sövüyor, tükürüyor, aralarında neşeli neşeli konuşuyorlardı. Şimdi ise somurtkan, sessiz ve hatta ürkektiler, kimse konuşmuyordu, tutsaklara şöyle bir göz attıktan sonra hızla gelip geçiyor ve bir an önce evlerine girip kapanıyorlardı.

Şehirden çıktılar, muhafızlar, boyuna

— Schnell![17] Schnell!" diye bağırıyorlardı.

Fakat, bunlar da 1941 yılı sonbaharındakilere benzemiyordu. O zamanlar, tutsaklarla alay ediyor, kuvvetleri kesilip geri kalanlara çekiyorlardı kurşunu.

— İvanlardan biri daha gitti... diyerek basıyorlardı kahkahayı.

Şimdiki muhafızlar, neşeli değil, kızgın. Olur olmaz şeye bağırıyorlar, ne var ki, öldürmüyorlar. Hatta içlerinden biri:

— Gerçekten de yorucu bir yol... diyerek tutsaklara sempatisini belirtti. Bitmez tükenmez bir dağ yamacını tırmanıyorlardı. Bir hayli yükseğe çıkmış olacaklar ki, soluk almaları bile zorlaşmıştı.

Karşıda bir kale suru görüldü. Mihail Födoroviç'in yakın ve ayrılmaz arkadaşı General Prohorov, soluk soluğa:

— Şu kale duvarına bak hele, dedi.

General Snegov gülümsedi:

— Kırlangıç yuvası... Sere serpe dinlenilecek bir yer...

En az on metre derinliğinde bir uçurum üzerine yapılmış köp-

---

17 Çabuk, hızlı.

rüyü geçtikten sonra, karşılarında, küçük kuleli ve dar pencereli bir şato belirdi.

— Geldik artık.

— Neredeyiz.

Snegov yine gülümsedi:

— Ortaçağda.

Kamp komutanı çevirmeniyle birlikte yanlarına geldi:

— Achtung![18] Vültsburg kalesinde bulunuyorsunuz. Kampımda düzen şudur...

Yeni gidilen yerler her zaman ilginçtir. Neredeyiz? Yanı başımızdaki barakada kimler var? Komutan nasıl bir adam? Muhafızların tutumu ne? Revir ne halde? Lukenvalde'deki gibi can alıcı bir yerse, hastalığını belli etmemek daha iyi. Cephe uzakta mı? Sağlıkları ve güçleri yerinde olanlar kaçma planları hazırlığına girişirler.

Ne var ki, buradan kaçmak olanaksız. Duvar aşılacak gibi değil, tünel kazmak da güç. Kaçmayı başarsan da cephe uzak.

Kamp komutanına "manerhaym" adı taktılar, çünkü, Finlandiyalı generale pek benziyordu.

Kamp "postası" derhal işlemeye başlamış ve akşama kadar birçok şey öğrenmişlerdi: Kamp iki bölümden oluşuyordu. Öteki bölümde, Şçeçin ve Danzig'de Almanların eline düşmüş olan Hasan, Elton, Volgoles, Dinyester ve Magnitogorsk Sovyet ticaret gemilerinin personeli bulunuyordu. 1941 sonbaharından beri buradaydılar. Birçokları sağ kalmıştı. Demek ki, bizim de yaşama şansımız vardı.

Tutsaklık bu, daha ötesi var mı...

Koğuşta öyle birinin yanına düşersin ki, hem vücudu hem de dili pistir, ağzından türlü pislikler ve yalanlar akar. Onunla bir gün

---

18 Dikkat!

değil, iki gün değil, bir hafta değil, aylarca yanyana yaşamak zorundasın. Birbirinize görünmez zincirlerle bağlısınız, bu yüzden, iğrensen de, onun gevezeliklerini dinlemek zorunluluğu vardır. Geçmişten konuşulacak çok şey var, bugünün nesini konuşacaksın? Ya geleceğin? Geleceğimiz olacak mı bakalım?

Tutsaklık bu, daha ötesi var mı?

Evet var: Komünist... Onu hiçbir tutsaklık ezemez, boynunu bükemez.

Tutsaklıkta genel toplantı yapmak olanaksız elbet, fakat, şunu herkes biliyor: Biri kederler içinde bunalmaya ve kendine güvenini yitirmeye, bir dirhem uyku uyumadan sabahlamaya başladı mı, ya Mihail Födoroviç ya da İvan Pavloviç Prohorov, Mihail Nikolaeviç Snegov, Vladimir Nikolaeviç Sotenski veya bir başkası hemen yanına gidip oturur ve sözü evire çevire konuşmaya başlar.

— Sen anlatmıştın: Bölük komutanlığın sırasında Reşetov adlı bir takım komutanın varmış? Anımsıyorsun, değil mi? Benimle birlikte, Vistrel'den mezun olan Reşetov değil mi o?

Veya:

— Yahu, Volga'da, Gorki yakınlarında buzlar yılın hangi günlerinde çözülmeye başlardı? Anımsamıyor musun? Nasıl olur, canım? Doğup büyüme Gorkilisin.

Ya da:

— Senka Krivtsov'u tanırsın, değil mi? 1939 yılında, Moskova civarında yapılan manevralarda bir gün, Grohovets yakınlarındaki kampta uyumaya yatmıştı ve biz ona öyle bir...

Ve adam bu olayı anımsar, hafif hafif gülümsemeye başlar, konuşmaya katılır ve böylece kara düşüncelerden biraz da olsa ayrılmış olur.

Bu tür konuşmaların, her zaman değilse bile, bazen yardımı olurdu.

— Uyudun mu, Mihail Födoroviç?

— Dalmak üzereydim, İvan Parloviç.

— Mademki öyle, engel olmayayım. Uyu...

Uyku zamanı değil henüz. Sen, sadece anılarınla başbaşa kalmak, düşüncelere dalmak için gözlerin kapalı susuyorsun. "Benimkiler şimdi neredeler? Ne zamandan beri görmedim kendilerini? Çoktan... Göreceğim bir gün elbet. Göreceğim... Bizimkiler artık Polonya'da. Bugünlerde Almanya'ya girecekler. Almanlar, taarruzun ne olduğunu unuttular. İki yıldır hep 'cephe hattını düzeltiyorlar.' Düzeltin bakalım, düzeltin. Burada olmak ve hiçbir şey yapamamak onuruma dokunuyor. Zafer gününü bir görebilsem, Moskova'ya bir dönebilsem..."

— Mihail Födoroviç, uyuyor musun?

— Uyumuyorum, İvan Pavloviç, uyumuyorum.

— Uyumana engel olduğum için affet beni. Savaş pek yakında sona ereceğe benziyor.

Karanlıktan Snegov'un sesi geldi:

— Acele etme, İvan Pavloviç, son henüz uzakta.

— Gelecek, gelecek.

— Biz ne olacağız?

— Siz misiniz, Muziçenko Yoldaş?

— Benim, İvan Pavloviç. Bir gün vatana dönecek miyiz, ne dersin?

— Bu heriflerin elinden sağ kurtulabilirsek, döneceğiz elbet.

— Bir şey yapamazlar bize, göreceğiz zaferi...

— Kim o? Şevçuk, sen misin?

— Hayır, Sotenski... Şevçuk çoktan uyudu.

— Uyumadım, uyumadım. Bir şey yapamazlar...

— Mihail Födoroviç, uyudun mu?

— Sizin gibi şeytanlar buradayken uyunur mu?

— Haydi uyuyalım öyleyse...

Allah kahretsin, Zakutni nereden aklıma geldi? Vustrav'da, buraya gönderileceğimiz günlerden birinde çıkıp geldi:

— Merhaba, Mihail Födoroviç!

— Ne istiyorsun?

— Sizinle konuşmam gerekiyor.

— Konuş.

— Mihail Födoroviç, Andrey Andreeviç Vlasov'un önerisini boşuna reddediyorsunuz. İki canlı mısınız? Herkes gibi bir canlısınız. Ve, bu candan her an yoksun edilebilirsiniz.

— Vlasov mu gönderdi seni?

— Hayır, kendim geldim. Acıyorum size. Pisi pisine ölüp gideceksiniz.

— Sizi görmeye geldim, Mihail Födoroviç. Nasılsınız burada?

— Gördüğünüz gibiyim.

— Sağlığınız?

— Yaşayıp gidiyorum işte.

Malişkin iskemleye ilişti, derin bir göğüs geçirdi:

— Anımsıyor musunuz, Mihail Födoroviç, çember içinde olduğumuz sırada...

— Ne istiyorsunuz benden?

— Hiçbir şey... Sağlıkla kalın Mihail Födoroviç, bundan sonra görüşemeyeceğiz herhâlde.

— Olabilir... Başka?

— Bağışlayın beni, Mihail Födoroviç.

— Ne bir yargıcım, ne de babanız ve ananız.

— Hata ettim, Mihail Födoroviç, günahkârım.

— Günahkârım, Mihail Födoroviç.

— Ne zaman başladınız böyle düşünmeye?

— Çoktan. Sadece kimseye söyleyemiyordum. Utanıyordum.

— Amma da acayip mantık ha! Vatana ihanet ettiğiniz zaman

utanmadınız, Hitler'in şeyini öptüğünüz zaman utanmadınız da...

— Mademki öyle, öldürün beni Mihail Födoroviç...

— Siz öldürmüş, yok etmişsiniz zaten kendinizi...

— Kendine acı, Zakutni.

— Demek ki kararınız kesin? Bize katılmayacaksınız yani...

— Amma yapışkanmışsın, Zakutni.

Biraz daha oturdu. Göbels'e ilişkin bir fıkra anlatmaya çalıştı. Oysa gözleri umutsuzluk doluydu, düşkün durumdaydı, yüzü gülemiyordu.

Mališkin, ondan önce gelmişti. 19. Ordunun Kurmay Başkanı iken, Lukin, ona Vasiliy İvanoviç diye hitap ediyordu. Şimdi ise soyadı ile bile hitap etmek istemiyordu.

— Merhaba, Mihail Födoroviç.

— Merhaba. Hangi rüzgâr attı sizi buraya?

— Ne yapayım, Mihail Födoroviç?

— Almanlar size tabanca verdiler mi?

— Hayır.

— Yazık! Vermiş olsalardı şakağınıza çekerdiniz kurşunu. Tabancanız olmadığına göre, tren altına atın kendinizi. Yahut bir köprüden aşağı... Bunları da yapamazsanız, bir sicim bulun...

— Uyuyor musunuz, Mihail Födoroviç?

— Nasıl uyuyabilirim, İvan Pavloviç?

— Sabah olmak üzere galiba.

— Galiba. Alçaklar pencere camlarını maviye boyamışlar.

— Kolera hastalarının barakaları gibi...

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Vlasov ve arkadaşlarının, 1944 Temmuzu'nda, Himmler'e yaptıkları başarısız ziyaretin üstünden iki ay geçmişti. Ne Devlet Güvenliği Genel Başkanlığından ne de Yedek Ordu Başkomutanlı-

ğı (Himmler bu makamı da ele geçirmişti) Karargâhından, SS Rayhsführerinin, Hitler'e ve Büyük Almanya'ya sadakat andı içmiş olan General Vlasov'u ne zaman kabul etmek lütfunda bulunacağı konusunda tek bir haber sızmıyordu.

Bana kadar ulaşan söylentilere göre, Vlasov, Almanya'nın "üçüncü adamı"nın dikkatini çekmek için türlü önlemler alıyor, her fırsattan yararlanarak kutlama telgrafları yolluyor, "sevgili Haynrih"in kendisini kabule nasıl meylettirecekleri konusunu Adela Belinberg'le aralıksız inceliyor, Ferdinand'ı, etkisini kullanması için boyuna sıkıştırıyordu. Hatta, Zakutni'nin anlattığına göre, Ferdinand'a, Rusça, "Gevezelikten başka bir şey gelmiyor elinden!" diye bağırdığı oluyordu. Oberşturmbanführer ise, ablasını gücendirmemek için susmayı yeğliyordu.

Vlasov, bazen yalnız, kimi de Jilenkov'la birlikte her hafta Maykopski'ye gidiyordu. Politika işleri başdanışmanı sonradan şunları anlatıyordu: "Bizim Andrüşa, Himmler tarafından kabul edilebilmek için neler yapıyor bir bilseniz... Maykopski'nin öpmedik yerini bırakmadı. 'Aziz dost, yardım et bana, kurtar beni' diye yalvarıyor. Maykopski, elbette, elinden geleni yapıyor. İyi ama, ne yapabilir, onun olanaklarının çok üstünde bir iş bu."

Ve hiç beklenmedik bir anda bir haber: Her Himmler, Herr Vlasovla görüşmek isteğinde bulunmuş. Ne sevindiler, yarabbi, ne sevindiler... Vlasov'un çalımından geçilmiyor.

Ziyaretin ayrıntılarını Zakutni'den dinledim. Himmler'in karargâhında yapılan görüşmenin ertesi günü Vlasov, Rus Komitesi üyelerini toplantıya çağırmış. Zakutni de üyeler arasında olduğu için toplantıda hazır bulunmuş.

— Bay Nikandrov, güvendiğim bir insan olduğunuz için, iki devlet arasındaki, -Büyük Almanya ile Rusya arasındaki- bir devlet gizini size açıklıyorum. Beğenmedim bu kez Andrey Andreeviç'i... Ciddi adam sözde. Oysa ciddiliğe yakışmayan işler yapıyor.

Neye benziyor bu canım? Komitenin yönetim kurulunu, yani beni, Malişkin, Jilenkov, Truhin ve diğerlerini topladı. Kendisinden oturaklı bir rapor bekliyordu Oysa adam, karşımıza geçmiş, ellerini oğuşturuyor. Ağzı kulaklarında, "şimdi", diyor "işlerimiz tıkırında." Söyleyin allah aşkına, ciddi toplantı böyle mi açılır? "Biliyor musunuz?" diyor "Himmler, benim düşündüğüm gibi değil. Bambaşka bir adam!" Çok umurunda Himmler'in senin ona ilişkin düşüncelerin. Önemli olan onun sana ilişkin düşünceleri... "Nazik adam. Hem de çok nazik... Centilmen. Bayıldım! Pek hoşuma gitti." diyor. Bir resim gösterdi: İkisi yanyana, el ele tutuşmuşlar. "Daha konuşmamız sona ermemişti. 'Buyurun,' dedi, 'bir anı resmi çektirelim." Allah râzı olsun Jilenkov'dan: "Resmi sonra da görsek olur. Siz, neler konuştunuz, onu anlatın" diye ortaya atıldı. Andrey Andreeviç alındı: "Her şeyin sırası var, Bay Jilenkov" diye homurdandı. Evet, evet, "Bay Jilenkov" dedi. Ne general, ne de Georgi Jikolaeviç. İyi ama, resmi de bir yana bırakmak zorunda kaldı. Ve konuşmayı anlatmaya başladı: "Bay Himmler şu kanıda: Silahlı Kuvvetlerin Propaganda Şubesi, Rusları, Bolşevizme karşı yürütülen ortak savaşa örgütleyememiş. Bu yüzden bu işlerin tümünü şimdi kendisi yönetecek. Pratik yönetim ise, SS'den gruppenführer Gotlip Berger'e verilmiş. Gördüm kendisini. Aydın ve kararlı bir kişi..." Ben, oturduğum yerden kendi kendime, "Aydınmış değilmiş, bana ne. Sen konuştuklarını anlatsana..."

Zakutni uzun uzun konuştu, "dedim ki ona, söyledim ki, kendi kendime düşündüm ki..." sözlerini sık sık yineledi. Tüm konuşmasından anlayabildiklerim şunlardı: Himmler, Vlasov'a Rus Komitesi yerine yeni bir örgüt kurulmasını önermiş. Bu örgüt, Gürcü, Ukraynalı, Türkistanlı ve tüm yurtdışı Rus sığıntıların anti-Sovyet komitelerini birleştirmeliymiş. Himmler, Vlasov'u beş tümen kurmak ve bunları silahlandırmakla görevlendirmiş.

Zakutni, ayrıntılı bilgiler de verdi: Andrey Andreeviç, beş tü-

men istiyordu. Himmler, yalnız beş tümene müsaade etmiş. Budala mı adam... Şu zamanda cephe gerisinde on Rus tümeni kurdurur mu... Çünkü aralarına bolşeviklik bulaşırsa, burada büyük işler görür bu tümenler...

Vlasov, Himmler tarafından kabul edildikten sonra, tepedeki en yüksek devlet adamlarının davetlerini almaya başladı. Kulağı delik Zakutni'nin Devlet Güvenlik Dairesi, Vlasov'un kimi, ne zaman ziyaret edeceğine ilişkin bir ziyaret programı hazırlamış.

Vlasov'u Himmler'den sonra Göring kabul etti. Ve temsilcisi General Aşenberg'i Vlasov'a yolladı. Merdivenden inerlerken, Vlasov'un:

— Rusçayı iyi konuşuyorsunuz, General, dediğini duydum.

Aşenberg durdu ve birden canlandı:

— İki yılım Moskova'da geçti, Bay General. Hava Kuvvetleri Ateşe Yardımcısıydım. Güzel bir sokakta evim vardı. Ne yazık ki, bu sokağın adını unuttum. O zamandan beri hemen hemen on beş yıl geçti. Hah, anımsadım: Malaya Bronna... Bolşoy Tiyatrosu'na yaya giderdim.

Vlasov, Göring'den karamsar döndü. Sonradan anlaşıldı ki, Askerî Hava Kuvvetleri Başkomutanı Vlasov'a her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu bildirmiş ve Alman hava kuvvetleri servislerinde çalışan tüm Rus savaş tutsaklarını onun emrine vermeyi önermiş. Vlasov, Göring'e kızgındı. Truhin'e:

— Yerinden bile kalkmadı beni kabul ederken koca domuz.

Vlasov, bu ziyaretlere giderken adamlarından bazılarını yanına alıyordu. Göbels'e Jilenkov'la gitti. Pek memnun döndüler. Özellikle Jilenkov.

— Göbels dehşetli sempatik. Aklınız alıyor mu bunu? "Söyleyin, baylar, bizim propagandamız Ruslar üzerinde neden etkili olamadı?" diye sordu. "Herr Göbels, müsaade ederseniz kişisel görüşümü söyleyeceğim," "Buyurun, sizi dinliyorum." "Başarılı olama-

dı, çünkü, Rus kulağına göre değil, Alman kulağına göre hazırlanıyor ve gerçekleştiriliyordu." dedim ve ekledim: "Bizim kulağımızı, Rus kulağını komünist popagandası bozmuştu." Yüzüme baktı, baktı ve bir şey söylemedi, fakat bu bakışlardan, yanıtımın hoşuna gittiğini anladım. Bize biraz kâğıt verilmesini emredeceğini, basım alanında da yardımda bulunacağını söyledi.

Daha alt basamaklardakilerin ziyaretlerine kalabalık gitmeye başladılar. Örneğin, Lay'a beşi birden gitti: Vlasov, Truhin, Malişkin, Jilenkov ve Sverçkov. Alman tarafı da koskoca bir grupmuş: İşçi Cephesinden memurlar, SS Oberführerlerinden Kreger, Sturmbannführer Zivers...

Sverçkov orada da bir patavatsızlık yapmış.

Lay, doğulu işçilerin kötü çalıştıklarından, sabotaj yaptıklarından yakınmaya başlamış:

— Generale söyleyin, onların daha iyi çalışmalarını nasıl sağlayalım? diye sormuş.

Vlasov, Rus tembelliğinden söz etmiş. Ondan önce bir söz sokuşturma deneyinde bulunmuş olan Sverçkov, "Auschwitz gibi toplama kamplarınız var. Sabotaj yapanlar oralara gönderilmeli." diye ortaya atılmış.

Lay ve yardımcıları donup kalmışlar. Odayı derin bir sessizlik kaplamış. Yavaş yavaş kendine gelen Lay:

— Auschwitz'in ne ilgisi var bu işle? Bu bay, herhâlde... yabancı radyo istasyonlarını sık sık dinliyor... diye sert sert söylenmiş.

Sturmbannführer Zivers, tehdit dolu bir sesle, Rusça olarak:

— Sizin bir özdeyişinizde, sözünü önceden tart, denir, demiş.

Vlasov, durumun nezaketini kavrayarak, Lay şerefine kadeh kaldırmış. Fakat, bunun da bir yararı olmamış ve Lay, ziyaret sonuna kadar somurtmuş, ziyaretçiler ayrılırken Sverçkov'un elini sıkmamış.

Vlasov, daha arabaya ayağını atar atmaz, Sverçkov'a dönmüş:

— Şeytan mı dürttü sizi, allah kahretsin... Bilmiyor musun, bunlar Osviyentsin'den açıkça söz edilmesini sevmiyorlar.

Sonra kendi potunu onarmaya kalkışmış:

— Bu Yahudi uydurukları ne diye ciddiye alıyorsunuz?...

Truhin söze karışmış:

— Sergey Nikolaeviç, bu potunuzdan dolayı burnunuzun ezilmesi gerekiyor...

Bir daha Sverçkov'u yanlarına almadılar. Vlasov, ondan soğudu. Bunun nedenini tek sözle açıkladı: "Gözü yukarıda olan budala, öteki budalalardan daha sakıncalıdır..."

Dışişleri Bakanını ziyarete giderken, Vlasov yanına sadece Malişkin'i aldı. Bu ziyaretten pek çok şeyler bekliyorlardı. "Ribentrop, isterse her istediğimizi yapabilir." diyorlardı. Çünkü, aralarından birinin ortaya attığı bir söylentiye göre, Hitler'in son zamanlarda en güvendiği adam o imiş.

Vlasov ve Malişkin, Ribentrop'la neler görüştüklerini herkesten gizli tuttular. Kurumlu kurumlu dönüşlerinde Truhin, Vlasov'a sordu:

— Nasıl geçti, Andrey Andreeviç?

Vlasov resmî bir yanıt verdi:

— Görüşme dostluk havası içinde geçti. Her iki taraf da memnun kaldı...

Vlasov'la Alman Dışişleri Bakan Yardımcısı Ştenetsgriht tarafından imzalanmış plan antlaşma taslağını birkaç gün sonra okumak olanağını buldum.

"... Komite Başkanı General Vlasov, Büyük Almanya hükümetini temsil eden Dışişleri Bakanlığı ile aşağıdaki antlaşmayı imzalamıştır:

1. Büyük Almanya hükümeti, Komiteye, ortak düşman Bolşeviklere karşı yürütülen kurtuluş savaşımı için kredi biçiminde para verecektir.

2. Bu amaçla Komite adına bir hesap açılacaktır. Kredi miktarını Büyük Almanya hükümeti belirleyecektir.

3. Komite, Rus aktiflerini kullanma olanaklarına kavuştuğu zaman, kendisine verilen krediyi ödeyecektir. Kredinin ödenme koşulları ve faiz miktarı ayrı bir antlaşma ile belirlenecektir.

4. Bu antlaşma, 1 Aralık 1944 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir."

Vlasov, Doğu bölgeleri Bakanı Alfret Rozenberg'e giderken, ötekilerle birlikte beni de yanına aldı.

Rozenberg'in, Baltık memleketlerindeki Almanlardan olduğunu biliyordum. Onun özgeçmişi de, diğer führerinkiler gibi, Almanya'da milyonlarca dağıtılıyordu. Fakat, onunla daha önceleri karşılaştığımı nereden bilebilirdim!

Alman nasyonal sosyalizminin ideologu ve "Yirminci Yüzyılın Efsanesi" adlı kitabın yazarı, bizi, geniş kabinin ortasında, ayakta karşıladı. Kendisini derhal tanıdım.

Rozenberg'le Vlasov arasındaki görüşmenin her sözcüğünü bellemem gerekiyordu. Ne var ki, anılarım buna olanak vermedi.

... Ağustos 1918. Sadece bir haftalık bir izin koparabildim. Yakov Hristoforoviç Peters, "Biraz dinlen. Sizinkilere şöyle bir uğra." dedi.

Yük ve yolcu vagonlarından oluşan tren ağır ağır ilerliyor. Biz -ben ve yolda tanıştığım yolculuk arkadaşım- rendelenmemiş tahtalardan yapılmış yataklara uzanmışız. Biraz kımıldansak tahta kıymıkları vücudumuza batıyor. Yol arkadaşım, Rusça'yı garip bir maniyerle[19] konuşuyor.

Yol arkadaşım, Alfret Rozenberg, bizde, kardeşim Pötar'ın kulübedeki yatağında geceyi geçirdi. Kendisini, parti il komitesi merdivenlerinde Furmanov'la konuşurken gördüm. Dimitr Andreeviç ona şöyle diyordu: "Siz, buradaki yoldaşlar için tamamıyla yaban-

---

19 Yapmacık, özentili.

cı bir kişisiniz. Bu yüzden, İvanovo-Voznesensk parti komitesinin sizi üye alacağını hiç sanmam." Demek ki, Alfret Rozenberg, komünist partisi üyesi olmak istemiş. Furmanov'a, şu yanıtı verdiğini anımsıyorum: "Haklısınız herhâlde, Furmanov yoldaş. Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim. Hoşçakalın."

Görünüşe göre, Robenzerg, Himmler'in Vlasov'u kabul etmesinin etkisi altındaydı, bize karşı son derece nazik, hatta sıcak davranıyordu. Fakat, Rusya'nın geleceği söz konusu olunca, gözlerinde kin kıvılcımları beliriverdi. O zaman, "Doğu İlleri Bakanı" titrinin hiçbir önemi kalmamıştı. Sovyet orduları, artık Almanya'ya girmiş bulunuyorlardı.

Vlasov, yüksek makamlardaki kişileri ziyaret ederken, Malişkin'le Jilenkov da, öteki "ulusal komite" ve kuruluşların temsilcileriyle yapılacak görüşmelerin hazırlığı içindeydiler. Görüşmeye, ilk önce, Almanya'daki Rus mültecilerinin yöneticisi General Biskupski razı oldu. Eski moda giysili iki ihtiyarın, generali köhne bir arabadan komite önünde indirişlerine tanık oldum. Her ikisi de soluk soluğa idi, ohlayıp pufluyorlardı. Biskupski güçlükle doğruldu, bacakları tir tir titriyordu. Muhafız takımından iki asker kollarına girmeseydi herhâlde ayakta duramayacaktı.

Görüşmede hazır bulunmuş olan ve kurulacak Birleşik Komitenin Mali İşler Şefliğine getirilmesi düşünülen, Mosgormasuç'un eski danışmanı Andreev, o akşam görüşmeyi anlatırken, son zamanlarda yüzü gülmeyen Truhin'i gülmekten kırdı geçirdi. General Biskupski'nin yampiri yürüyüşünü ve konuşmasını taklit ederek şöyle diyordu: "Sizinle birlikte olmaya yalnız bir koşulla razıyım: Rusya'da çarlığın yeniden kurulması sağlanacaktır. Evet, ben monarşistim! Ve beni bu seçtiğim yoldan kimse saptıramaz."

Biskupski'yi, en aşağı kendisi kadar güçsüz olan General Lampe ile gönderdiler. Fakat, Biskupski daha eşikte düştü, güçlükle ayaklandırdılar.

General Krasnov da geldi. Derhal Aleksina'daki bir tarih dersini anımsadım. 1917 Devrimi'ni anlatıyordum. Öğrencilerim, Krasnov gibi bir düşmanın, nasıl olur da namus sözüne inanılarak serbest bırakıldığını sormuşlardı.

İşte bu Krasnov'u, Vlasov, daha dış kapıda karşıladı, kollarını açarak, "Sevgili Pötar Nikolaeviç, seni böyle dinç gördüğüm için son derece mutluyum!" dedi.

Ne var ki, Krasnov'un "dinçliği" hiç de gıpta edilecek gibi değildi. Akbabaya dönmüştü, yüzü topaç topaç şişti, durmadan burnu akıyordu, bir demirci körüğü gibi hırlayarak soluyor, ayaklarını sürüye sürüye yürüyordu.

Bu görüşme de beklenen sonucu vermedi. Krasnov, birleşmeyi diplomatça reddetti:

— Andrey Andreeviç, ben Adolf Hitler'e sadakat andı içmiş bir insanım. Bundan başka, Büyük Almanya ile aramda anlaşma var. Bu anlaşma gereğince, taraftarlarım, Bolşevikliğe karşı savaşa katıldıklarından dolayı İtalya'ya yerleşme hakkına sahip olacaklar.

— Nerede, nerede?

— İtalya'da.

— İtalyanlar razı olurlar mı buna?

— Orasını bilmem. Bu sorunu onlar kendi aralarında çözsünler.

— Bay Krasnov, bir anlaşmaya varamadığımız için üzgünüm.

— Ben de... Fakat, ne yapalım ki, ant içmişim. Sonra onlarla aramızda anlaşma var...

Ve ayrıldılar.

"Birinci Dünya Savaşı'na katılan Rusların Ulusal Birliği Örgütü" başkanı General Turkul çarlık generallerinden Kreyterle birlikte, Oberführer Kreger'in arabası ile geldiler. Arabadan zorla indikten sonra, "nereye getirdiler bizi acaba" der gibi birbirlerinin gözlerine baktılar.

Generaller "önkoşul"ları şöyle bir gözden geçirdikten sonra birliğe katılacaklarını bildirdiler. Turkul:

— Öyle de olur, böyle de olur, benim için farketmez. Fakat, görüyorum ki, bu birlikten bir şeyler çıkacak.

"Ukrayna Radası" Başkanı Şandrük, Vlasov'u ayağına çağırdı. Vlasov ilk önce diretti: "Şu Şandrük'e bak hele! Meyhaneciden başka kim tanıyor onu!" dedi. Ne var ki, Maykopski kaşlarını çatıp homurdanınca, Kreger'le gitti. Şandrük'ün Devlet Güvenlik Merkezinde koruyucuları vardı. Bu yüzden olacak, Vlasov'u donukça karşılamış. Dinledikten sonra, tembel tembel esneyerek:

— Baylar, orada birlik mi yapacaksınız, ne yaparsanız yapın, bunlar beni ilgilendirmez, demiş.

Jilenkov, dostu Oberführer Darken'le birlikte, Berlin banliyölerinden birinde oturan Bandera'ya gitti. Bandera, onları, "Moskoflar, defolun ananızın şeyine..." diye söverek karşılaşmış. Fakat, Darken diş sıkınca, öteki sövmeyi bırakmış, "Aldatacaksınız beni... Bilirim sizi ben..." diyerek birliğe katılmayacağını bildirmiş.

Doğu İlleri Bakanlığı, artık yapacak başka işi bulunmadığı için, bu görüşmelerle yakından ilgileniyordu. Gürcü Komitesi Başkanı Kediya da onların aracılığı ile Vlasov'a geldi, ne var ki, Gürcistan'la Rusya arasında kurulacak ilişkiler sorununda anlaşamadılar.

Türkistan "Cumhurbaşkanı" Kayyum Han da anlaşmaya yanaşmadı. Küçük dağları ben yaratmışım tutumu ile konuştu, "Biz ayrı bir devlet olarak kalacağız. Rusya ile hiçbir ilişki kurmayacağız." diye sözler etti. Bunun üzerine Maykopski, Omut Han'ı gönderdi. Bu han, ilk önce kendine maaş sorununu öne sürdü. Kayyum Han için de, "Bırakın şu paçavrayı. Serüvencinin, katilin biridir, sizi bir kadeh rakıya satar." dedi.

Berlin'in kırk kilometre güneyindeki Dobendorf'a çoktan gitmek istiyordum. Rus Kurtuluş Ordusunun propagandacı kursları orada yapılıyordu.

Almanlar, Vlasov'un propagandacı kursları örgütlemesine daha 1943 sonlarında müsaade etmişlerdi. Kursu bitirenlerin çoğu, Ostlegionlara, savaş tutsakları kamplarına, doğulu işçilerin barakalarına gönderiliyordu. İçlerinden bir kısmı sadakat andına bağlı kalmıyordu. Böyleleri yakalanınca ya Auschwitz ve Maydanek ölüm kamplarına sürülüyor ya da kurşuna diziliyordu. Sovyet insanlarının, kendi vatandaşları arasında faşist propagandası yapmaları Himmler için son derecede önemliydi.

Kursa katılacakların listesini hazırlarken, bunlara kendi adamlarımı sokuşturmayı başarıyordum. Dobendorf'a gitmek isteyişimin asıl nedeni de onları görmekti. Şansım yürüdü. Vlasovcular, Jilenkov için yapılacak törende hazır bulunmayı kararlaştırdılar. Ben de aralarına katıldım. Fakat, tersliğe bakın ki, biz oraya vardığımız zaman, kursçular, geziden henüz dönmemişlerdi. O civardaki zengin bir malikânede Rus kızları çalıştırılıyormuş. Kızlar, gelenlerin kimler olduğunu öğrenince, misafirlerden birini tuvalet çukuruna itmişler. Kursçular kendileriyle ilişki kurmak isteyince de hepsi sağır ve dilsiz kesilmiş.

Kursçuların geziden dönmeleri beklenirken, şefler, kurs komutanı Alman'ı görmeye ve kahvaltı yapmaya gittiler. Ben, acıkmadığımı bahane ederek kendilerinden ayrıldım.

Önceleri burada, etrafı dikenli telle çevrili yedi barakada İngiliz savaş tutsakları bulunuyormuş. Barakalar oldukları yerlerde kalmıştı, sadece tuvaletlerini daha uzaklara kazmışlardı. Bundan başka barakaların etrafındaki dikenli tel ağını ikileştirmişler ve dış ışıklandırmayı güçlendirmişlerdi.

Komutanlık binası ile Alman komutanının evi, oradakilerin en yenileriydi.

Son barakanın ardında, çatısı yere yakın, uzun bir bina vardı. Ya sebze deposuydu ya da ser. Yaklaşmadım. Geçerken:

— Bay subay, diye bir ses duydum. Demir çubuklu pencerede sakallı, benzi soluk bir adam vardı.

— Bay subay, sigaranız var mı?

Bir sigara verdim, sonra bir tane daha uzattım.

— Teşekkür ederim. Lütfen bir de ateş.

Sigarasını yaktıktan sonra:

— Birkaç kibrit çöpü alabilir miyim? diye sordu.

— Hepsini alın.

— Çok teşekkür ederim. Bu iyiliğinizi hiçbir zaman unutmayacağım.

— Kimsiniz? Adınız ne?

— Aleksandr Larionov. Teşekkür ederim, Yoldaş.

Kim olduğumu unutmaya, yararsız riziko altına girmeye hakkım yoktu. Bu gence acımıştım. Güzel ve cesur gözleri vardı. Somurtmam gerekiyordu.

— Senin nasıl yoldaşın olabilirim ben? dedim ve böyle hallerde Vlasovcuların yaptıkları gibi davrandım:

— Yoldaşlar telgraf direklerinde sallandırılıyor...

Gencin gözleri karardı ve bana sövmeye başladı. Elini sıkmamak için kendimi güç tutuyordum.

Yüz etleri gevşemiş, şişman bir oberscharführer yanıma geldi. Sırtında buruşuk ve kirli bir üniforma vardı. Mor burnundan ve yanaklarındaki kızıl kıl damarlarından belliydi ki, bu ihtiyar yaşamının önemli bir kesimini meyhanelerde geçirmişti. Göbeğinin sağ tarafında bir tabanca vardı. Tertemiz bir Rusça ile:

— Efendimiz, bizim burada tutuklu ile konuşmak yasaktır, dedi.

Uzaklaştım. Tutuklu genç hâlâ bir şeyler haykırıyordu. Artık sözlerini anlayamıyordum.

Kursçular kamyonla dönüyorlardı.

Biraz sonra and içme töreni başladı. Andı Jilenkov okuyor, kursçular bir ağızdan yineliyorlardı: "Büyük Almanya'ya ve onun yüce önderine tüm kurtuluş ordularının başkomutanı Adolf Hitler'e sadakatle ve dürüstlükle hizmet edeceğime andiçerim!"

Son olarak Vlasov ortaya geldi, kalın çerçeveli büyük gözlüklerini sildikten sonra ellerini göbeğine koydu:

— Baylar, son derece yararlı dersler dinlediniz, diye nutkuna başladı. Önündeki kâğıda bir göz attıktan sonra devam etti:

— Sadece ders başlıklarına bakmak yeterlidir: "Rusya Üstüne Bilgiler", "Savaşın Suçlusu: Bolşevikler", "Baş Düşman Marksizm", "Marksizm ve Yahudilik." Bu bilgileri başka hiçbir yerde öğrenemezdiniz. Bunların size, ilerideki yaşamınızda büyük yararı olacaktır. Elde ettiğiniz geniş ve büyük bilgilerden dolayı sizleri kutlarım!

Put gibi duran "propagandist" ve "muhabir"leri birer birer gözden geçiriyordum. Sağ baştaki, iki metre uzunluğunda bir sırık. Kızıl saçlı, kaşları belli belirsiz, yaban domuzu gözlü, her biri beşer okka ağırlığında, sıkılmış yumruklu. Taşlaşmış yüzünden hiçbir şey okuma olasılığı yok. Adı: Nikonov. Dosyasını karıştırmıştım. Savaştan önce indirme-bindirme işçisi, daha sonra kasap olarak çalışmış. Hırsızlık yaparken yakalanmış ve beş yıl hüküm giymiş.

Yanındaki uzun boylu, uzun boyunlu ve sivri kuş burunlu olanı caz flütçüsü Filipov. Yusyuvarlak baykuş gözleriyle, gözkapaklarını kırpıştırmadan Vlasov'a bakıyor. Onun da zengin bir geçmişi var: Savaştan biraz önce ırza geçmekten mahkûm olmuş, cezasını ıslah kampında tamamlamış.

İşte biri daha: "Ruta!" diye kendisini çağırdıkları zaman derhal çıkmadı, sadece korku ile gözlerini kırpıştırdı. Pek genç: Yirmi beş yaşında var yok. Belgelerine göre öğretmen. Hiç inanacağım gelmiyor.

İşte benim Koçnev. Benim Nikandrovluğum gibi, onun Koçnevliği de uydurma. Bana sadece bir kez ilgisiz bakışlarla baktı, herkese bakar gibi. Bravo Zimenkov yoldaş!

— Ben, Bolşeviklere karşı savaşmaya, komünistlerden öç almaya yemin etmiş bir insanım. Sovyet rejimini yıkmadıkça içim rahat olmayacak.

Vlasov, işte böyle sürdürüyordu konuşmasını. "Programım" adlı programını açıklamaya koyuldu. Kendisinden defalarca dinlemişimdir. Hitler'den çalınma, öteki "Kavgam"ı yazmış, bu da "Programım"ı. Pek yavan. Eser-Menşevik karışımı bir şey. Jilenkov, Truhin'e bir şeyler fısıldadı. Büyük Födor'un gözlerinde gülümseme kıvılcımları parlayıp söndü. Hepsi de nutku büyük bir dikkatle dinliyormuş gibi görünmeye çalışıyor. Oysa bıkıp usanmışlardır, çok iyi biliyorum. Nutuk üç sözcükle özetlenebilir: "Komünistsiz ve Sovyetsiz (Şûrasız) Rusya!"

Gözlerim, eski avukatlardan Hohlov'a takıldı. Yüzünde bıkkınlık belirtileri var. Sana üniversitede bunları mı öğrettiler? Vicdanını kim körletti senin? Yoksa, oldum olası vicdansız mıydın? Evinde baban var, anan var, karın ve beş yaşında oğlun var. Hepsi de iyi insanlar. Herhâlde "kayıp" ya da "Sovyet vatanı uğrunda kahramanca öldü" haberini almışlardır. Kim bilir nasıl acı acı gözyaşı dökmüşlerdir baban, annen. Evinize arkadaşların gelmiş, ellerinden gelen yardımı yapmışlardır; kimisi kömür, kimisi yiyecek getirmiştir. Oğlunu da "çocukevi"ne yerleştirmişlerdir.

Oysa sen, yaşıyorsun. Gönüllü tutsak oldun. Sorgunda yalan söyledin, babana annene iftira ettin, "Mallarına mülklerine el koydular." dedin. Oysa baban, kolektivizmin daha başlangıcında parti komitesine gitti ve "Beni köye yollayın." dileğinde bulundu. Sen, Hitlercilerin ayaklarına kapandın. "Suçum yok. Zorla soktular beni komsomola." diye sızlandın.

Odintsov ikinci sırada. Tanımıyorsun beni Odintsov Yoldaş! Sitenhor kampında seninle bir yüzbaşı konuştu. İlk önce onun bir provokatör olduğunu sandın, sonra inandın ve cesur bir Sovyet genciyle karşılaşmanın verdiği sevinçle az daha ağlayacaktın. Sen de cesursun ve gerçek bir Sovyet vatandaşısın! İnanıyoruz sana Odintsov Yoldaş! Yarın, Vlasov karargâhındaki İstihbarat Şubesi Şefi Binbaşı Gay'ın emrine verileceksin. Ve çalışma olanaklarına

kavuşacaksın. Karargâhın memleketimize yollamak için yetiştirdiği hainler elinden geçecek.

Vlasov, nihayet:

— Size başarılar dilerim baylar! diyerek nutkuna son verdi. Şimdi, komutan bozuk Rusçası ile sorular sormaya çalışacak. Önceden çağrılıp hazırlanmış iki kursçu önemsiz sorular soracaklar, Vlasov da sözüm ona yanıtlayacak.

Öyle de oldu:

— Baylar, soru sormak isteyen var mı?

— Müsaade ederseniz Bay Komutan...

— Buyurun Bay Hohlov.

Sana nasıl soru sormanı öğütlediler avukat eskisi?

— Bay General Vlasov, sayın komutan, sevgili führerimiz Adolf Hitler'in sağlık durumunun iyi olmadığına ilişkin söylentilerin aslı var mı?

Komutana bakıyorum: Adam memnun. Elbette soruyu hazırlayan kendisi. Vlasov çenelerini oynatmaya başlamıştı ki, komutan ondan önce davrandı:

— Bay Vlasov, soruyu ben yanıtlayacağım. Führerin sağlık durumu için gösterdiğiniz candan ilgiye teşekkür ederim. Bu söylentiler asılsızdır. Führerimiz sağlam ve dinçtir. Hayl Hitler!

Propagandistler bir ağızdan, haykırıyorlar:

— Hayl Hitler!

İyi hazırlamışlar kendilerini...

— Başka soru soracak var mı?

— Müsaade ederseniz...

Ah, neden razı oldun Odintsov Yoldaş? Sana, dikkatleri üzerine çekme, demediler mi ki... Neyse, herhâlde başka çıkış yolu bulamadın. Hele bakalım neler soracaksın?

— Düşmanlarımızı tamamıyla bozguna uğrattıktan sonra Almanya'ya yerleşebilir miyiz?

Vlasov sorudan herhâlde haberli ki, anlaşılır bir açıklıkla ve allaha şükür, kısa konuştu:

— Alman hükümeti, bu hakkı, üstün başarı kazananlara verecektir.

Tam bu sırada silah sesleri duyuldu. Vlasov gözlüklerini çıkararak etrafına şaşkın şaşkın baktı. Özel muhafız komutanı Hitrovo koşa koşa geldi. Elinde tabanca vardı.

Yine silah sesi. Sebze deposu tarafından geliyordu. Sonra alevler görüldü.

Vlasov öğle yemeğine kalmadı, yola çıktı. Jilenkov, bana:

— Siz gitmeyin. Kim bilir neler olacak... dedi.

Biraz sonra, olup biteni anladık. Tutuklu Larionov, benden kibriti aldıktan sonra gübreliği yakmış. İhtiyar Oberscharführer yangını söndürmeye kalkışmış. Larionov da bunu bekliyormuş. SS'i öldürmüş. Sonra da, Almanların eline düşmemek için intihar etmiş.

İki ceset -biri SS üniformalı, öteki yırtık asker gömlekli- yan yana yatıyordu.

Biri: "Grişa kurnazdı. Buna karşın budalaca öldü," dedi.

Komutanın pek güvendiği bir adam olduğunu öğrendiğim bu Grişa; bildiğimiz Grigoriy Födoroviç Denejkin'di. Rusya'dan 1918'de kaçmış, 1920'den beri Almanya'da bulunuyormuş. 1932'de Nasyonal Sosyalist Partisine üye olmuş...

Dobendorf'tan ertesi gün ayrıldım. Bir süre sonra, Zimenkov-Koçnev Yoldaş, benim ayrıldığım günün akşamı olup bitenleri şöyle anlattı:

— İlk serbest gecemizdi. İlk önce film göstereceklerdi, vazgeçtiler. Kantini açtılar. Kuyruk olduk. Sonra, onu da kapadılar. Biri armonika çalıyor, bir parçayı on kez yineliyor. Biz domino oynuyoruz. Bir başkası yine armonika ile "Mançurya tepelerinde..." şarkısına başladı. Malov'du bu. Vladimir ilinin ünlü traktöristlerin-

den, orduda da tankçıydı. Derhal etrafını aldık. Sövmeler birden kesildi. Herkes susuyor. Almanlar da şarkının ne olduğunu bilmeden gülümsüyorlar. Armonikanın sahibi, komutanlık muhafız kıtasından bir Alman askeri. Malov'un yanında oturuyor. "Bu güzel şarkının söylendiği armonika benim..." der gibi ağzı kulaklarında.

Malov, "Deniz yayılmış ufuklara..." şarkısına geçti. Şu dangalak Nikonov birden etinden et koparılmış gibi bağırdı:

— Kes artık, yeter...

Malov devam ediyor. Fakat, dinleyenlerde biraz önceki dikkat kalmadı. Bir takımı Nikonov'a, bir takımı da onlara bağırıyor: "Susun, yahu, susun!"

Malov hafiften şarkı söylüyor:

"Yaşlı kadın boşuna bekliyor oğlunu...

Öğrenecek gerçeği ve basacak çığlığı..."

Nikonov zırıl zırıl ağlıyor ve bir yandan da:

— Kes ulan it, kes!... Dayanamayacağım!..

Armonikayı Malov'un ellerinden koparıp aldı. Gördünüz mü Nikonov'u?.. Tam bir boğa. Armonikayı paramparça etti, körüğünü ikiye ayırdı, sonra ayakları altına alarak çiğnemeye başladı.

Armonikanın sahibi kıpkırmızı kesilmiş, ellerini savura savura bağırıyordu. Sonra komutana koştu. Çok geçmeden Nikonov'u da, Malov'u da kurşuna dizdiler. Bizi barakalarımıza kapadılar, üstümüzden kilitlediler, nöbetçileri artırdılar.

KASIM 1944'TE PRAG'DA

Himmler, Bolşevizme karşı olan tüm anti-komünist güçlerin birleştiğini, savaşa katılmaya hazır olduklarını Hitler'e bir an önce rapor etmek ve böylece, Rayhskanslerin en güvenilir, biricik desteğinin kendisi olduğunu kanıtlamak, Rozenberg'i, Göbels'i ve Borman'ı geri planda bırakmak istiyordu.

SS Gruppenführerlerinden Breger, kâh Kreger'i kâh bir başka-

sını komiteye göndererek, işlerin günü gününe gidişine ilişkin rapor vermelerini istiyordu. Kreger, kasım başında Himmler'in, bir yönergesini getirdi komiteye. Bunda, Birleşik Komitenin 16 Kasım'da örgütlenme toplantısı yapması isteniyordu. Toplantı, Prag'daki Prag Şatosu'nun tören salonunda yapılmalıydı. Kreger'in yaptığı açıklamaya göre, Himmler, Prag'ı boşuna seçmemişti. Orası, Almanya'nın egemenliği altında olsa da, bir Slav toprağı idi. Bolşevizme karşı savaşan komitenin ilk toplantısının bir Slav toprağında yapılması elbette iyi olacaktı.

Truhin:

— Bir manifesto hazırlasak fena olmaz, dedi.

Bu buluş, Vlasov'un pek hoşuna gitti ve manifesto hazırlama görevini Truhin, Jilenkov, Malişkin ve Zakutni'ye verdi. Sonradan, Gönüllü gazetesinde çalışan ve önceleri Kiyev sinema stüdyosu senaryo şubesi şefliği yapmış olan Nikolay Kovalçuk'u da onlara kattılar. O, sevindi buna: Manifesto hazırlayanlar olur da yukarıdakilerin dikkatini çekerseydi... Zaten Gönüllü gazetesinden elde ettiği gelirle güç geçiniyordu.

İki gün uğraştılar. Zakutni'nin önerdiği şu cümle üzerinde uzun uzun tartıştılar: "Biz, Rus halkının, İngiliz ve Amerikan emperyalistlerinin çıkarları için kan dökmesini istemiyoruz."

Jilenkov, bunu Vlasov'un kabul etmeyeceğini kanıtlamak için bin dereden su getiriyordu.

Nihayet dayanamadı, ayağa fırlayarak:

— Aklınız yok mu sizin bre kütükler! Andrey Andreviç, Birleşik Amerika ve İngiltere'yi kızdırmaya kalkar mı hiç! Hem de daha şimdiden!... diye haykırdı.

Jilenkov'un karısı mıdır, yoksa metresi mi, her nesiyse Elena Viyaçeslavovna, misafirleri hafif çayla suluyor ve Truhin'e,

— Födor İvanoviç, affınıza sığınarak söylüyorum, kullanılmış değil bu. Ne yapayım ki, gerçek de değil, diye özür diliyordu.

İki gündür kuru rejim sürdürmek zorunda kalmış olan Truhin, can sıkıntısı ile:

— Ersatz,[20] efendim, ersatz! dedi ve kadının yüzüne yalvarır gibi bakarak, "Rakı aklma gelmez mi bu zavallının..." diye içinden söylendi.

Jilenkov nihayet durumu kavradı ve şişe ile küçücük, kadehler getirdi. Truhin'in canı burnuna geldi, içinden, "Avrupalılık taslıyor namussuz!" dedi. Kadın, sandviç de getirdi. Ekmekler kâğıt inceliğinde kesilmişti, dilimler arasında kibrit çöpü gibi doğranmış salam ve kaşar vardı.

Misafirler masa etrafına toplandı, kadın da daktilo başına geçti, manifesto yazmak için. Tek parmakla tıkırdatmaya başladı. Bir aralık yüksek sesle sordu:

— Baylar, burada, "Bolşevizm düşmanlarından bir kısmı halen Sovyetler Birliğinde yaşıyor" deniyor. Bunu nasıl anlıyorsunuz? Kimler bunlar, baylar?

Jilenkov, sinirli bir sesle yanıt verdi:

— Lölya, senin işin değil o, yazmana baksana sen! diye söylendi, çünkü bu cümle onun buluşu idi.

Truhin itiraz edecek oldu:

— Georgi Nikolaeviç, nedenmiş?

— Bunun böyle olup olmadığını kim gidip araştıracak canım? Belki de vardır.

Taslağı Vlasov'a, Truhin'le Kovalçuk götürdü, memnun döndüler:

— Tamam, onayladı, dediler.

İyi ama, bütün çalışmaları havaya gitti. Kreger, Vlasov'un da onayladığı taslağı okuduktan sonra:

— Neden zahmet ettiniz, bende bunun hazırı var, dedi.

---

20 İhtiyat.

Vlasov, Devlet Güvenlik Merkezi tarafından hazırlanan tasarıyı okudu, kırgın bir sesle:

— Buram buram Alman kokuyor, diyecek oldu.

Kreger hayretle yüzüne baktı:

— Nasıl olur? Bunu, sizin adamınız, Bay Maykopski yazdı. Pekâlâ, sizin taslağınızı da götürürüm öyleyse...

Himmler, Maykopski'nin taslağını onaylamış, "Daha kısa, daha enerjik!" demiş. Jilenkov'un cümlesini de beğenmiş, "Ekleyin!" demiş,

Jilenkov sevinçten uçuyordu.

Prag'a, kategorilere ayrılmış olarak yolculuk yaptılar. Komite üyeliklerine seçilecek olanlar -bunlar artık biliniyordu, Himmler listeyi önceden imzalamıştı- birinci kategoridendiler ve kompartımanlara ikişer ikişer yerleştirildiler. Yine seçilecek olan şube şefleri dörder dörder oturtuldu. Geri kalanlar birarada yolculuk yaptılar. İyi ama, Vlasov ortada yoktu. "Allah allah, hasta mı acaba?" diyenler oldu. Jilenkov'la Malişkin susuyorlardı, çünkü onların da bir bildikileri yoktu.

Tünellerden geçiyorlardı, içlerinden biri, "Tıpkı bizdeki Tuapse yakınlarında olduğu gibi." dedi. Sert bir ses, "Ne demekmiş o bizdeki?" diye tersledi.

Tren, kırk dakika sonra Sosen'e vardı. Orada bir özel vagon takıştırdılar. Herr Vlasov, Kreger, Ştrikfeld, Naykopski, Adela Belinberg ve Muhafız Komutanı Hitrov bu vagondaydılar. Ostland'ın başkadını, müstakbel eşinin Birleşik Komite Başkanlığına seçilmesi töreninde bulunacaktı.

Vlasov'un özel vagonla yolculuk yaptığı haberi, "Vlasov bulundu nihayet!" biçiminde birinci kategoridekilere ulaştığı zaman, bu vagona kendisinin değil de Maykopski'nin alınmasına fena halde içerlemiş olan Jilenkov:

— Kara domuz kaybolmaz! diye kaba bir şaka yaptı.

Bu kurnaz hergeleye iyi bir ders verme fırsatını yakalamış olan Truhin:

— Sayın Georgi Mihayloviç, kimi kastediyorsunuz? diye sordu.

Bu sorunun altındaki hınzırlığı derhal kavrayan Jilenkov:

— Herr Hitrovo'yu, evet onu... diye yanıt verdi.

Vagon restorana sadece birinci ve ikinci kategoridekileri bıraktılar. Yiyecek ve içecekler kuponsuzdu. Truhin restorana herkesten önce girdi ve derhal içki istedi. Zakutni, Malişkin'e eğilerek:

— Bizim Fodor yine kafayı çekecek ve biz bu dangalak yüzünden yine rezil olacağız, diye fısıldadı.

— Evet, mutlaka çekecek kafayı... Ben de memnuniyetle içerim... Ölüm korkusunu unutmak gerek...

Herkes Kendince Eğleniyor

Güz mevsiminin ıslak Prag'ı, bizi ağlar bir yüzle karşıladı. Büyük bir hangarı andıran kapalı peron karanlık denecek kadar loştu. Pencere yoktu. Kalın camlı çatıdan da ışık sızamıyordu. Zaten gökyüzü, yüzen ve çatılara kadar inen kirli bulutlarla kaplıydı.

Tek bir ampulün aydınlattığı tünelden güçlükle geçtiler. Dış kapı önünde polisler ve otomatik tüfekli Alman askerleriyle karşılaşınca şaşırdılar. Zakutni, Malişkin'e fısıltı ile:

— Bunlar bizi karşılamak için değil, götürmek için gönderilmiş, dedi.

Sadece birinci kategoridekiler otomobillere bindirildi, ötekiler, polislerle Alman askerlerinin eşliğindeki otobüse tıkıştırıldı. Hareketlerinden biraz sonra, otobüs, bir Alman arabasına tosladı. Durdular. Askerî arabanın şoförü, başçavuş, tiz bir sesle küfürler savurmaya başladı. Hiçbir suçu olmayan otobüs şoförü, yaşlı bir Çek, aşağı indi, hazırol durumuna geçti ve tek bir söz söylemedi.

Albay Zverov, kısık bir sesle:

— Rezil... demekten kendini alamadı.

Alman askerlerinden biri derhal başına dikildi ve Rusça:

— Ne dedin? Kim o rezil? diye sordu.

Otele kadar sustular. Hepsi pencerelerden dışarı bakıyordu. Caddelerde pek az insan vardı. Onlar da başları önde yürüyorlardı. Karşılarından gelen tramvayların sadece sahanlıklarında Çekler vardı. İçeride Almanlar oturuyordu. Mağazaların önlerinde kuyruklar uzanıyordu.

"Misafirleri", yine kategorilerine uygun otellere yerleştirdiler. Vlasov'la Adela'yı Krona Oteli'nde bir daireye, komitenin müstakbel üyelerine Avrupa Oteli'nde ayrı odalar verdiler, ufak tefekleri de Ovenska sokağındaki küçük bir otele götürdüler ve her odaya üçer kişi yerleştirdiler.

Kahvaltıda, Maykopski'nin, ne Krona'da ne de Avrupa'da olduğu anlaşıldı. Eski avukatı, her zaman ve her şeyde kıskanan Jilenkov, sırıtarak:

— O şimdi herhâlde Peçek sarayındadır, dedi.

Truhin:

— Neden bu kadar önem veriyorlar ona? diye safça sordu.

Bu sarayın gestapo dairesi olarak kullanıldığını bilen Zakutni, Jilenkov'u azarlarcasına başını salladı:

— Bu şakalar bir gün başınıza bir bela getirmezse iyi... dedi.

Toplantıdan bir gün önce Prag'ın görülecek yerlerini gezdiler. Tabii, yine kategori kategori; birleri otomobille, ötekileri otobüsle. Rüzgâr çıkmış ve hava biraz açılmıştı. Prag tepelerinden birine çıkarak şehri seyrettiler, Hratşani'yi dolaştılar, Stare Meste'yi, Sen Vit katedralini gördüler, Karlo köprüsünden geçtiler, ünlü saat önünde biraz durdular, Altın Kaplan birahanesinde oturdular. Hepsine yer yoktu, ufak tefekler, birinci kategoridekiler pilsen biralarını içinceye ve sucuklarını yiyinceye kadar sıra beklemek

zorunda kaldılar. Ufak tefeklere pilsen yerine bulanık bir su verildi, hem de küçük bardaklarla, sucukları da tek ve soğuktu.

Truhin, hava kararınca, kendime bir eğlence bulurum umudu ile karanlık şehirde tek başına dolaşmaya çıktı. Vatslav Meydanı'nda ufak tefek -fındık kurdu kadınlardan hoşlanırdı- bir sokak kadını çıktı karşısına. Kadın, Almanca, evinin, hemen köşeyi dönünce oracıkta olduğunu, evine gidebileceklerini söyledi. Truhin, içinden, "Namussuz beni bir avluya sokacak ve orada dostuna temizletecek!" dedi. Kadm, onun ne düşündüğünü anlamış, olacak ki, kolundan çekti:

— Korkmayın Herr... Kimse dokunmayacak size.

Ve ekledi:

— Bende hiçbir hastalık yok. Gelin pan.

Bir avluda uzun uzun yürüdüler, birkaç basamak çıkıp yeniden aşağı indiler. Kadın, Truhin'i kolundan adeta sürüklüyordu. "Halt!"[21] diye bağırmalar ve ardından da silah sesleri duyuldu. Truhin, korkudan soğuk soğuk terlemeye başladı. İçinden, "Yandım!" dedi. Tam bu sırada kadın, rahat bir nefes alarak, "Geldik." diye fısıldadı.

Girdikleri odada bir aile evi havası vardı. Kadın, adının Marta olduğunu ve yirmi beşinde bulunduğunu söyledi. Truhin gülümsemekten kendini alamadı. Kadın kırkında vardı en aşağı. Kadın, "Bira mı, kahve mi?" dedi. Truhin her ikisini de istedi.

Misafir:

— Neden acele ediyorsunuz? diye sordu.

— Sizi geçireceğim. Tek başınıza sokağa çıkış yolunu bulamazsınız. Saat ondan sonra da, biliyorsunuz, sokağa çıkmak yasak. Peçek'te de Gestapo var...

Truhin:

---

21 Dur!

— Sahi mi? Bilmiyordum bunları... dedi, boğazı kurudu. Jilenkov'un kahvaltıda söylediklerini ancak şimdi anlamıştı. "Bu Maykopski bir kuvvetmiş meğer..." diye düşündü. Kadına döndü:

— Mademki öyle, sabaha kadar yanınızda kalacağım.

— Bir kahve daha getireyim mi?

— Getir.

Marta durmadan konuşuyordu:

— Size ne gibi yiyecek çıkarabilirim diye düşünüyorum. Evde aşağı kaliteli ekmek ve pekmezden başka bir şey yok. Ben, Tramvay İdaresinde daktilocuyum, bu yüzden öğleleri orada karnımı doyuruyorum. Biz Praglılar kahveyi severiz. Babam, Irji Slimak'la dosttu. Dostlukları hemen hemen kırk yıl sürdü. Babam bir kez olsun evine gitmedi. "Evi ve ailesi, Pan Slimsk'ın özel yeridir. Benim evim ve ailem de benim özel yerimdir.". diyordu. Kırk yıl hep aynı birahanede buluştular. Eşleri de kahvede buluşup görüşürlerdi. Slaviya kahvesi lüks ve pahalıdır, Metro'da aydınlar toplanırdı, Ünyon'da da şairler... Şiirlerini okurlardı.

Marta göğüs geçirdi:

— Bir kez bulundum orada. Benim Duşan'la. Sonra her şey bitti. Yılbaşı yaklaşıyor, eski yılbaşlarını anımsadıkça içim titriyor. Eskiden Prag, bugünlerde yılbaşı hazırlıkları içindeydi, halılar silkilir, mobilyalar birbir elden geçirilir, her şey pırıl pırıl parlatılırdı. Mağazalar gelin gibi süslenirdi. Domuz kafaları öylesine süslenirdi ki, insanın öpeceği gelirdi. Yarım metre kalınlığında ve allah inandırsın sizi, bütün vitrin boyunca uzanan salamlar vardı. Her köşe başında canlı balık satılırdı. Çiçek, her taraf çiçekti.

Marta, altın suyu ile yaldızlanmış küçük bir sarmaşık dalını duvardan aldı, avucuna koydu:

— Görüyor musunuz bunu: Sarmaşık... Onsuz yılbaşı olmazdı. İsteyen hakikisini, isteyen de böyle yaldızlısını alırdı.

Marta kurnazca gülümsedi, güzelleşti bile:

— Bu sarmaşık duvarda iken, insan, günaha bile girebilirdi. Tabii, kocasının haberi olmayacak kadar az.

Kapı çalındı. Marta korku içinde fısıldadı:

— Eyvah, baskın! Açayım mı?

— Nasıl istersen.

Otomatik tüfekleri omuzlarında, iki Alman girdi. Yaşlı olan üsteğmen, Truhin'in kimliğini uzun uzun gözden geçirdi. El feneriyle Truhin'in yüzünü aydınlatarak, bir ona, bir de kimlikteki "lichtbild"e[22] defalarca baktı. Pasaportu verirken, Herr Generale geceyi nerede geçireceğini sordu: "Madamda mı, yoksa otelde mi?"

Truhin, başı öne eğik, "Galiba madamda kalacağını." söyledi. Subay:

— Gute Nacht, General... diyerek ayrıldı.

Sabahleyin Marta, kahve, bir dilim ekmek ve kahverengi pekmez getirdi. Truhin, kahveyi içti, ötekilerine el sürmedi. Fakat Marta hepsini hesaba koydu:

— Bir bira, iki kahve, pekmez ve... gece ücreti...

Truhin, su birikintilerini atlayarak yürürken, kendi kendine, "Soydu beni cadı!" dedi.

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Malişkin, Prag yolculuğu hazırlığı yaparken, Orlov'la benim de kendileriyle birlikte gideceğimizi bildirdi. Memnundum: Sovyet düşmanlarının toplantılarından dolaysız bilgi edinecektim. Bundan başka, hareketimizden iki gün önce, Merkezden aldığım direktif gereğince, Prag'ın Kameniçka sokağındaki kırtasiye mağazasına gidip, orada satıcı olarak çalışan Tibor Tvorjak'a, kız kardeşinin başka eve taşındığını bildirmem ve yeni adresini vermem gerekiyordu. Anlaşıldığına göre, bizim Prag'daki istihbaratçımızın Merkezle

22 Fotoğraf.

bağlantısı kopmuştu ve şimdi kendisine yeni adres veriliyordu.

Orlov için de pek sevindim. Kira'nın ölümü üzerinden iki aydan fazla bir zaman geçmişti, o hâlâ kendine gelmiş değildi. Vlasovcular ve özellikle örgüt işleri yardımcısı olarak yanında çalıştığı Truhin'in karşısında soğukkanlı davranıyordu. Başbaşa olduğumuz zamanlarda da, Kira konusuna değinmemeye çalışıyordu. Fakat en büyük acılarını biraz olsun hafifletecek, ağır bir darbe yediği Berlin'den biraz ayrılacaktı.

Daha çok şeyler dinlemek için ayrı vagonlarda yolculuk yapmayı kararlaştırdık. Tren Drezden'de, tarife gereğince birkaç dakika yerine iki saatten fazla kaldı. Bu, Amerikan uçaklarının yaptıkları korkunç bombardımanların doğal bir sonucu idi.

Orlov, dışarı çıkmıştı, İgor Niman ve Nikolay Kovalçuk'la konuşuyordu. Kovalçuk'la ilgili birçok şeyler biliyordum, Niman'la yakından ilgilenmem gerekiyordu. Her şeyden önce gerçek kimliğini saptamam gerekiyordu. Niman, onun takma adı idi. İlk zamanlarda Gönüllü'de çalışmış, sonra Halk İstenci gazetesine alınmıştı. Resmen haber redaktörüydü, yakınları onun için "kanıt uydurmacısı" diyorlardı.

Sabahları, Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nin eksik ciltlerinin, Sovyet yıllıklarının bulunduğu kitaplığın önüne oturuyor ve başlıyordu haber uydurmaya. Fantazisi bitimsizdi adamın: Grevler, tren kazaları, milisyonerlerin genç kızların ırzlarına geçmeleri, cezaevlerinden firarlar, elektrik istasyonlarının ve köprülerin havaya uçurulması, parti sekreterlerinin öldürülmesi ve daha neler neler uyduruyordu her gün. Bunlarda sadece şehir ve il adları doğruydu. "Sovyetler Birliği'nin İdari Taksimatı" adlı kitaba büyük bir önem veriyordu. Çünkü bütün şehir ve il adları yazılıydı. Her gün, Rusya haberlerini tamamladıktan sonra bu kitabı oradaki bir çelik kasaya kilitliyordu. "Çalarlarsa ne yaparım sonra ben!" korkusu içindeydi.

Niman'la Blumental, Tamrain Evdokiya Karpova adında bir tip uydurdular. Sözde bu kadın Büyük Almanya'ya ve özellikle Adolf Hitler'e derin sevgisi yüzünden kızıllar tarafından parça parça edilmişmiş.

Blumental sarhoş olduğu gecelerden birinde bana şöyle yakındı:

— Bunların hepsini ben uydurdum, Bay Nikandrov. Ben! Kadının özgeçmişini, günlüğünü, annesine mektuplarını, her şeyi, her şeyi ben yazdım. İki hafta uğraştım bunlarla. Fakat ne oldu? Büyük dolandırıcı Niman, bütün yazı ücretlerini cebine attı, bana sadece bira parası verdi alçak...

Bir de bu uydurma kadın için, Berlin katedralinde ayin yaptırdılar. Vlasov da, Truhin de, Jilenkov da bulundular bu ayinde. Hele Vlasov'un elleri hiç durmadı, boyuna haç işareti yaptı.

Bir başka akşam, Blumental kendini bilmeyecek derecede sarhoştu. Ağlıyor, bir takım aile geçimsizliklerinden söz ediyor, Berta diye bir kadının adını anıyordu. Bir aralık beni kucakladı ve kulağıma eğilerek:

— İnanıyor musun bana, Pavluşa? dedi. Öyle dertliyim, öyle dertliyim ki, aklın almaz, Pavlik! Bu çirkef içinde daha fazla dayanamayacağım. Düşün, bir de bu çirkeflikleri radyoda okuyorum... Astafiev gibi bir budalalık yapmayacağım elbette. Böyle bir şey yapmaya hakkım yok. Çünkü, Moskova Sanat Akademi Tiyatrosunun yönetimi beni bekliyor. O zaman bazı kimseler ayaklarıma kapanacak...

Aleksey İvanoviç, Niman'ı dikkatle dinliyordu. "Bravo!.." dedim içimden, "Vaktini boş geçirmiyorsun Orlov!"

Beni görünce:

— Pavel Mihayloviç, buyurun yanımıza... İgor Mihayloviç öyle ilginç şeyler anlatıyor ki...

Kovalçuk da dudaklarında hafif bir gülümseme, dinliyordu. Ben politik fıkraları sevmediğimi, özellikle doktor Göbels'e büyük

bir saygım olduğunu söyledim ve biraz geri çekildim. Niman, aklınca Orlov'u denemeden geçiyordu. Arkamdan:

— Şakadan anlamıyor bu adam yahu, demiş.

Orlov'un Niman'la konuşması bir bakımdan da yararlı oldu. Bu adam, Prag toplantısının gündemini, komiteye kimlerin seçileceğini biliyordu. Bu bilgiler bize gerekli olabilirdi.

Böyle bir hainler, serüvenciler, dolandırıcı ve üçkâğıtçılar toplantısı eşine rastlanmadık bir olaydı.

Prag Şatosu'nun tören salonunda, bir kesimi tarihin çöplüğüne çoktan atılmış, bir kısmı da pek yakında atılacak insanlar toplandı. Kimisi general kılığında, kimisi fraklıydı. Sarayın kırmızı halısı üzerinde kurula kurula dolaşıyorlardı. Altın yaldızlı koltuklarda, eski pomeşcikler, eski tarih profesörleri, eski papaz ve gazeteciler, eski çarlık generalleri ve yeni Alman albayları, kısacası eski insanlar oturuyordu.

Kurucu meclis toplantı saati geldiği halde kimse yerinden kıpırdamıyordu. Tiso bekleniyordu. Kukla Başkan, kurşunlanacağından korktuğu için, hiçbir toplantıya zamanında gitmezmiş.

Biz Orlov'la, salonu çok iyi gören bir yerde bulunuyorduk. Kievli gazeteci Muziçenko ile Belorusya Radası Başkanı Ostrovski yakınımızdaydılar.

Artık bunamış olan Rudnev toplantı başkanlığı masası arkasında yerini aldı, zili avuçladı, tam çalacağı esnada, vazgeçti ve zili yavaşça masaya bıraktı, çünkü salona Ribentrop'un yardımcısı Lorens'le, Almanya'nın Bohemya ve Moravna Bakanı Frank ve Slovakya Başkanı Tiso girmişlerdi.

Salondakilerin hepsi ayağa fırladı. Lorens kimseye aldırış etmeden koltuğuna oturdu. Tiso, Lorens'e baktıktan sonra ürkek ürkek elini kaldırdı, fakat kimseden karşılık bulmadı.

Rudney'e, Frank'a, "Başlayabilir miyiz?" dedi herhâlde, öteki başını salladı ve ihtiyar açış konuşmasına başladı.

Konuşmacıların hepsi "komünizmle savaşım" konusuna ağırlık verdiler. Başka ne konuşabilirlerdi ki... Himmler'in gönderdiği telgraf okundu. Bunda: "Rusya Halk Kurtuluş Komitesini kuruluşu dolayısı ile kutlar, Bolşeviklere karşı ortak savaşımızda kendisine başarılar dilerim," deniliyordu.

Lorens konuşmasında şöyle dedi: "Alman subay ve askerlerinin, geçici olarak Sovyetler Birliği denen geniş memlekete girdikleri zaman, herkes tarafından büyük bir sevinçle karşılanmış olmaları boşuna değildir. Bu, Rus halkının özgürlüğü uğrunda bizimle birlikte savaşma isteğinin en iyi bir kanıtıdır."

Frank, "Bohemya ve Moravya Sorunları Bakanı olarak, sizleri memleketimizde sevinçle selâmlarım." deyince, Başkan Tisa'nın bile kaşları hayretle yukarı kalktı, "Nereden nereye sizin memleketiniz oluyormuş?" der gibi bir hali vardı.

Jilenkov'la Truhin'in büyük bavullarla gelmelerinin hikmetini şimdi anladım. Bunlar prezidyumda, yeni Alman generali üniformaları ile oturuyorlardı.

Bundan sonra seçime geçildi. Rusya Halkları Kurtuluş Komitesi Başkanlığına Vlasov, Sekreterliğine de Malişkin seçildiler. Jilenkov, Zakutni ve Rudnev de komite üyesi oldular. Şçeglov, Mamedoy, Simbal de "emekçi, işçi ve asker" temsilcileri olarak komiteye girdiler. Bunların adları okunurken Vlasov bile gülümsemekten kendini alamadı. "Emekçiler, işçiler kim, bunlar kim..."

Rudnev, çok önemli bir gizi açıklıyormuş gibi, "Komite üyelerinden bazılarının adları açıklanmayacaktır. Çünkü onlar halen Rusya'da çalışmaktadırlar. Kendilerini biz ayrıca seçeceğiz." dedi.

Jilenkov gülümsüyordu. Memnundu. Onun buluşuydu bu. O da söz aldı ve "1921'de Bolşeviklere karşı verdikleri savaşlarda ve Kronştad'da ölenlerden," söz etti. "Fakat biz artık ölmeyeceğiz, Bolşevikler ölecek!" diye sözünü bitirdi.

Lorens bile alkışladı Jilenkov'u. Vlasov kızgındı, çünkü Jilen-

kov, her zamanki gibi, bu kez de kendi tezlerinden hırsızlık yapmıştı. Bu yüzden nutkunun bazı yerlerini çizmek zorunda kaldı.

Kürsüye gelen Vlasov, alt dudağını çiğnedi, bir yudum su içti ve çatlak sesiyle haykırdı:

— Rusya halkları, dinleyin beni! Bugün siz, Bolşevizme karşı yürütülen savaşta birleşmiş bulunuyorsunuz. Artık, komünizmi sona erdirme ve yeryüzünden adını silme olanaklarına kavuştuk. Ne mutlu bize...

SS sturmbannführerlerinden biri hızlı hızlı salona girdi, başkana giderek, ona değil, Lorens'e bir zarf verdi. Gözler Vlasov'dan kaymış, Lorens'te toplanmıştı. "Ne vardı bu zarfta acaba?"

Vlasov konuşmasını kesti.

Lorens bir şey söylemek gereksinimini duydu ve:

— Önemli bir şey değil, baylar... diye başladı, bizimkiler, Macaristan'da, uyguladıkları esnek savunma taktiği gereği bazı yerleşim yerlerinden çekilmişler. Budapeşte için doğrudan bir tehlike yok... Devam edin, General...

O akşam, Palast Sinemasında konser verildi. Sonra akşam yemeğine götürüldük. Fakat, yine kategorilerimize uygun restoranlara... Baştakiler birinci sınıf restorana, ötekiler daha aşağı kategorideki lokantalara.

Akşam yemeği kavga ile sona erdi. "Asker temsilcisi" olarak komiteye alınmış olan Çavuş Memedov, "işçi sınıfı temsilcisi" Uhov'a haykırdı:

— Neden bana selâm vermiyorsun?

— Herkese selâm vermek zorunda değilim.

— Ne demekmiş o "herkese?"

Jilenkov koşup geldi, her ikisini de yatıştırmaya çalıştı:

— Bay Memedov, siz komite üyesisiniz, yakışmaz size bunlar.

Memedov:

— Neden selâm vermiyor bana bu? diyerek Uhov'un çenesine bir yumruk indirdi.

Ve birbirine girdiler...

Meğer yerleştirildiğim otel, Kameniçka sokağına iki dakika mesafedeymiş. Kırtasiye mağazasını kolayca buldum. Tibor Tvorjak kız kardeşinin yeni adresine pek sevindi.

1945 YAKLAŞIRKEN

Adaletten gizlenen katiller, caddelerde, sokaklarda dolaşır, trenlerde yolculuk eder, yer, içer, giyinip soyunurlar, kısacası, her şeyi herkes gibi yaparlar. Sinemaya gider, meyhaneye girer, tütüncüden sigara alırlar, bütün bunları milyonlarca insan gibi yaparlar.

Ve bunları yapan katil, herkes gibi yaşadığını sanır. Hayır, yaşamıyor o. Sadece, varlığını sürdürüyor. Çünkü, her an kuşku ve korku içinde bulunan, geceleri ufacık bir tıngırtı duyunca hemen silahına davranan bir insanın yaşamına yaşam denemez.

Orta Avrupa kaldırımlarında gezip dolaşıyor, tren, otomobil ve uçakla yolculuk yapıyor, içki içiyor, yemek yiyor, çamaşır değiştiriyor, savaş bültenlerini okuyor, film seyrediyor, sigara içiyor, karnın doyuruyor, kadınlarla yatıyor, para alıyor, nutuk söylüyorlardı, kısacası, her normal insanın yaptıklarını yapıyorlardı. Ve böylece yaşadıklarını sanıyorlardı. Oysa yaşamıyorlardı, varlıklarını sürdürüyorlardı. Kulakları, doğudan gelen Sovyet toplarının hınçlı ve güçlü gümbürtülerindeydi.

Sovyet Ordularının amansız baskıları altında çılgına dönen kimi katiller, her gün biraz daha yaklaşan korkunç gerçeği görmek için yerin yedi kat dibindeki dairelerinden çıkamıyor, bir başkaları, çaldıkları altınlarla tıka basa doldurdukları bavullarını kapıp kurtuluş çaresini arıyor, üçüncüleri Batı'ya kaçma planları kuruyor, dördüncüleri, beşincilerle -bunlar pek çoktular- Herr Göbels'in

vadettiği yeni silahı sabırsızlıkla bekliyordu.

Dünya, artık, Babiy Yar'ı, Treblinka'yı, Krasnodar ve Harkov'daki canavarlıkları biliyordu. Sovyet Orduları, Osviyentsim ve Maydanek yakınlarındaydı. İnsanlık çok geçmeden, ölüm kamplarında ölülerin çenelerinden sökülen altın dişleri, fabrikalara gönderilen kadın saçı denklerini, insan cildinden yapılma abajurları, milyonlarca insanın boğulup öldürüldüğü gaz fırınlarını öğrenecekti. "Hugo Şnayder", "Polte Verke", "İG Farbenindustrie AG", "Krup" ve benzeri firmaların doğulu işçileri köle olarak çalıştırıp sömürdükleri de ortaya çıkacaktı.

Sovyetler Birliği'ne yapılan alçakça saldırıdan, şehir ve köylerin yakılıp yıkılmasından, ulusal değerlerin yok edilmesinden, milyonlarca masum insanın canavarca öldürülmesinden kendilerinin sorumlu tutulacaklarını iyi bilen Hitler, Göring, Himmler, Göbels, Rozenberg ve diğer savaş suçluları -ki bunlar Almanya'da pek çoktular- Sovyet Ordusunun ilerlemesi karşısında ölüm korkusu içinde kıvranıyorlardı. Evet, "Öç günü" yaklaşıyordu.

Ve bu öç gününü biraz olsun uzaklaştırmak için her çareye baş vuruyor, on altısından altmışına kadar kadın, erkek, çocuk bütün Almanları bu umutsuz savaşın ateşine atıyorlardı. Bu insanlar -kimi aldatılmıştı, kimi korkutulmuştu, kimi de suç ortağı idi- bu korkunç kısır döngünün dışına çıkamıyorlardı.

Sovyet ordularının hızla ilerlemesinden, galiba, Almanlardan çok vatan hainlerinin elebaşları korkuyordu. Onlar için tek kurtuluş yolu batıya kaçmaktı, orada yeni ihanet ve alçaklıklar pahasına yaşamlarını koruyabileceklerdi. Onların akıllarına uyarak hıyanet yoluna sapmış olan diğerleri için de bir çıkar yol daha vardı: Silahlarını teslim edip, kendi halklarının ayaklarına kapanarak af dilemek. Fakat, birçoğu bunu yapacaklarına, halklarına karşı savaşa hazırlanıyordu.

1945 yılının eşiğinde, Vlasov şu telgrafı aldı:

"SS Reichsführerinden[23] General Vlasov'a,

Führer sizi, 600. ve 700. Rus tümenleri komutanı atamıştır. Bundan sonra oluşturulacak tüm Rus birliklerinin başkomutanlığı görevi de size verilecektir.

Başkomutan olarak, subaylara albaya kadar rütbe verme hakkı da size verilmektedir. Albaylık ve generalliğe terfi ettirme işlemleri, SS Genel Yönetim sorumlusu ile görüşülerek çözümlenecektir!

Heinrich Himmler

Doktor Kaltenbrunner[24] tarafından görülmüş onaylanmıştır."

Bundan da açıkça anlaşıldığı üzere, Vlasov'un gelecekteki tümenleri SS'in bir kesimi olacak ve Himmler'le Kaltenbrunner'in emri altında bulunacaktı.

Şimdi iş kala kala, komutana gruppenführer şanının verilmesine kalıyordu. İyi ama Almanlar buna razı olmayacaklardı, çünkü, Vlasov vatan haini idi ama, ne de olsa Rus'tu.

Bir süre sonra Göring de, Rus Kurtuluş Ordusuna bağlı askerî hava birlikleri oluşturulmasına müsaade ettiğini bildirdi. Göring, bu birliklerin başına Viktor Maltsev'in getirilmesini rica ediyordu. Maltsev, bir zamanlar Sovyet havacılığında çalışmış, bir suçundan dolayı mahkûm olunca işinden çıkarılmış, savaştan önce, Yalta'daki Aeroflot Sanatoryumu Direktörlüğü yapmış. Alman işgali sırasında da Yalta Belediye Başkanlığına getirilmiş bir kişiydi.

---

23 Reichsführer-SS 1925'ten 1933'e ve 1934 sonrası Alman SS'in en yüksek dereceli rütbesi olup aynı zamanda Alman Ordusunda Mareşal rütbesiyle eşdeğer bir rütbeydi.

24 Nazi Almanyası'nda Profesör Doktor, General ve Nazi Partisinin önde gelenlerindendi. II. Dünya Savaşı sonunda Sovyet Kızıl Ordusunun Almanya'ya çok yaklaştığı sırada bütün toplama kamplarındaki esirlerin ölüm emrini verdi. Daha sonra yakalanıp Nürnberg mahkemeleri'nde yargılandı. 19 Ekim 1946 yılında asılarak idam edildi.

Ocak ayı başlarında, Truhin beni yanına çağırdı ve Vlasov'un şu emrini gösterdi: "Almanların 600 numaralı olarak belirledikleri ilk tümenimin oluşturulması görevini Albay Bunyaçenko'ya vermiş bulunuyorum. Önceleri General Kaminski'nin komutasında olan SS tugayının da bu tümene katılmasını emrediyorum."

— Haydelberg'e gideceksiniz. Söz konusu tugay orada bulunuyor. Bu tugayda kimin ne işe yarayacağı konusunda Bunyaçenko'ya yardım edin. Döndüğünüz zaman durumu bana bir raporla bildirin.

Karargâhtan birini yardımcı olarak yanıma almama müsaadesini rica ettim.

— Tek başıma bu işin altından güç kalkarım, Bay General, dedim.

Truhin müsaade etti ve ben Semön Riyabov'u seçtim.

"General Kaminski"nin kim olduğunu ve "SS tugayı"nın serüvenlerini bu suretle öğrendim.

Savaştan önce Lokot şehrindeki Hidro-Teknik Okulunda; Konstantin Voskoboynikov adlı bir öğretim üyesi ve İspirto ve Votka Fabrikasında da; mühendis Bronislav Kaminski çalışıyordu. Kimsede bir kuşku uyandırmadan yaşayıp gidiyorlardı. Her ikisinin de azılı birer Sovyet düşmanı olduklarım kimseler bilmiyordu. Tanışıyorlar mıydı? Herhâlde. Çünkü Lokot büyük bir şehir değildi ki, iki uzman birbirini tanıyamasın.

1941 yazında, Almanlar Lokot'u ele geçirince, Voskoboynikov Alman komutanına giderek, kendisinin çarlık dönemi subaylarından olduğunu, yapay belgelerle Moskova ve Gorki'de oturduğunu, hatta bu belgelerle yüksek öğrenim yaptığını, şimdi, Adolf Hitler'e tam bir sadakat ve dürüstlükle hizmete hazır olduğunu bildirdi. Belediye başkanlığına getirildi, Kaminski'yi yardımcı olarak yanına aldı.

Voskoboynikov, ilk iş olarak, komünist ve komsomolları, aynı zamanda şûra memurlarını ortadan kaldırmak için askerî mahkeme oluşturdu. Kendi öğrencilerini bile bu kıyım makinesindan geçirdi.

Voskoboynikov, 8 Ocak 1942 günü, şehir meclisine bağlı istihbarat şubesi şefi, Alman subayı üsteğmen Komfeld'e öğle yemeğine gitmek üzere evinden çıktı. Tam otomobiline bineceği sırada kalpaklı biri yanına geldi, iki arkadaşı da, biraz ötede muhafızlarla konuşuyorlardı.

Kalpaklı, derin bir nezaketle:

— Müsaadenizle Bay Başkan, dedi.

Voskoboynikov, otomobiline girmek üzereydi:

— Ne var, dedi, çabuk söyle...

— Vatana ihanet suçundan ölüme mahkûm edildiğinizi bildirmeye geldim.

Voskoboynikov, korkudan dili tutulmuş gibi donup kaldı. Partizan aynı dinginlikle ekledi:

— Bu hükmü yerine getirme görevi de bana verîldi, dedikten sonra, Almanlardan alınma tabancasını hainin göğsüne çevirdi ve bütün kurşunları boşalttı. Biraz ötedeki iki arkadaşı, muhafızların üzerine bir bomba savurduktan sonra onun yanma koştular. Muhafızlardan kurtulanlar da kaçtılar.

Biraz sonra olay yerine gelen Başkan Yardımcısı Bay Kaminski, Üsteğmen Komfeld, Polis Şefi Pokrovski, Askerî Sorgu Şubesinden Oratsük, Askerî Mahkeme Başkanı Amsonov ve polisler, dönüşlerinde belediye binasma giremediler. Çünkü dış kapı önünde şöyle bir ilanla karşılaştılar:

"Öteki dünyaya gitmek isteyenler var mı daha? Varsa kendilerine yardıma hazırız!"

Belediye başkanlığına Kaminski atandı. Kendisinden öç alınacağını çok iyi bildiği için, belediyedeki muhafızları artırdı. Partizan

baskınları ve öldürmeler devam ediyordu. Bu durumdan ürkmüş olan Hitlerciler de, Kaminski'nin it, uğursuz takımını muhafız olarak almasını kolaylaştırıyorlardı.

Bütün bunları, bana, Kaminski'nin tugayında ordu marşları korosunu yöneten aktör Kislitsin anlattı. Kendisi aynı zamanda, tugayın askerî mahkemesi üyesiydi. Fakat, "övünmek gibi olur" diye düşünmüş olacak ki, bunu sükûtla geçiştirdi. Tugay Lokot'tayken, mahkeme, "kurtuluş hareketine katılmayı reddeden" komünistler, komsomollar ve şûra işçileriyle dolu olan cezaevinde geceleri "çalıştı" ve herkese ölüm cezası verdi.

Arkino köyünden Grigoriy Pratsük, bu alanda büyük çaba harcadı. Savaştan önce hırsızlık suçlarından birçok kez cezaevinde yatmıştı. Kaminski, bu haydudu Askerî Sorgu Şubesi Başkanlığına getirdi. Karısı Natalya ile kız kardeşi Pelageya'nın, bir kimsenin evinde beğendikleri bir eşya varsa, adam, çok geçmeden darağacında sallandırılıyordu. Pratsük'ü, Haydelberg'te göremedim, başka bir şehire gönderilmişti. Fakat, Pelageya ile görüştüm. Şişman bir kadındı, sağ yanağında büyük bir mor leke vardı, küçücük gözleri şişti. Entarisinin altında, Briyansk, Belorusya ve Polonya'dan çalınmış altınlarla tıkabasa dolu geniş bir kemer taşıdığını söylediler. Tugayın geçtiği her yerde, Pratsük, evler yakmış, adam öldürmüş, soygun yapmıştı.

Haydelberg'te on gün kaldım, birçok asker ve subayla görüştüm ve tugayın neden Almanya'ya geldiğini ayrıntıları ile öğrendim.

Tugay, partizanların, komünist ve komsomolların kanlarını akıta akıta Lepel-Volkovisk-Belostok-Petrakov yolunu geçmiş. İki taburu bir süre Varşova'da kalmış. Almanlar, 1943 yılı sonlarında Kaminski'ye tuğgenerallik vermişler.

Sovyet Ordusunun yaklaşması üzerine tugay subayları, ailelerini, taşınır mallarını, hayvanlarını ve hatta tavuklarını bile yanlarına almışlar, kısacası, tugay, tam bir barbar ordusuna dönüşmüş.

Kendileriyle gelmek istemeyenleri, ilk curnal üzerine hemen öldürüyorlarmış.

İvan Korşunov adlı bir polis vagonda, karısına:

— İnelim, kalalım burada. Benim bizimkiler karşısında büyük bir suçum yok. Kimsenin kanına girmedim, soygun da yapmadım. Verseler verseler en çok beş yıl hapislik verirler. Yatar, çıkarım. Böylece Rusya'da kalmış oluruz, demiş.

Bu konuşmaya kulak misafiri olan polis Roman, İvan'ın durumunu, savcı Samson'a curnal etmiş. Bu sözüm ona savcı da, "hainin diri diri yakılmasını" emretmiş. Yol kenarına çıkarılan Korşunov ve karısı, üzerlerine benzin dökülerek diri diri yakılmışlar.

Rusya'da ve Belorusya'da geçtikleri yerlerde hem Rusları, hem de Belorusları soymuşlar, halkın Almanlardan gizlemeye muvaffak oldukları hayvanlarını, buğday ve hayvan yemlerini, ekmeklerini, kısaca, götürebilecekleri her şeyi çekip almışlar. Doğu Silezya'ya, daha sonra da Pomeranya'ya ulaştıkları zaman, Almanları da soymaya koyulmuşlar.

Bu durum, tepedekilerin canını sıkmış. Esasen, anlaşıldığına göre, Kaminski'ye gereksinimleri de kalmamış artık. Himmler, Vlasov'un komutasında tümenler oluşturulmasına ilişkin kararının Hitler tarafından onaylanmasından sonra Kaminski'yi Berlin'e çağırmış. Tugayın Kurmay Başkanı Şavikin, Çevirmen Sadovski ve Kaminski'nin vazgeçilmez kadeh arkadaşı Doktor Filip Zabora da kendisi ile birlikte yola çıkmışlar. SS'ler, Himmler'in emrini yerine getirerek, bunları Pozman yakınlarında durdurmuşlar ve hepsini kurşuna dizmişler.

Tugay, Haydelberg'e yerleştirilmiş, ailelerine de başlarının çaresine bakmaları emredilmiş. Şavikin ve Sadovski'nin karılarını, Kaminski'nin emir subayı Kanaev'in ve en son da Kaminski'nin karılarını gördüm, kendileriyle konuştum. Lokot'taki İspirto ve Votka Fabrikasında işçi olarak çalışmış olan Kaminski'nin karısı Tatya-

na Şpaçkova, Brasova'da doğduğunu, orada birçok akrabası bulunduğunu anlattı. Sonra ağlayarak Almanlardan şikâyete başladı:

— Kocamı, canla başla çalıştığı halde kurşuna dizdiler. Köpek gibi öldürdüler. N'olacak benim halim şimdi? Nereden para bulacağım?

Karargâh yazıcısı Klavdiya Grekova, hınçla:

— Yeter sızlandığın Tanka. Şöyle bir silkiniversen şıngır mıngır dökülenler yeter de artar sana! dedi.

Şpaçkova ayrıldıktan sonra Grekova bana şunları anlattı:

— Onda, Nataşka Pratsük'tekinden daha fazla altın vardı. "Zaferden sonra her yıl Nis'e gideceğiz." diye övünürdü. Birisi, herhâlde Faidka Kanaev bu rezili soydu. O da canavarın biridir, gümüş küpe gördü mü, kızların kulaklarını keserdi.

Tugayın asker ve subaylarından birçoğunun dosyasını okudum ve Sovyetler Birliği'nde savaştan önceki dönemde, devrimin bozguna uğrattığı burujva artıklarından ne çok süprüntü bulunduğunu bir daha açık seçik anladım. Eski tüccar ve köy ağalarının çocuklarından da bir hayli vardı. Eski insanlardan oluşan bu suçlular, bu caniler güruhu arasında güvenilecek bir insan bulmak olanaksızdı. Semön Riyabov da bulamadı:

— Burada öyle paçavralar toplanmış ki, Pavel Mihayloviç, en iyisi, bir riziko altına girmeden uzaklaşalım. Bu herifler bizi bir şişe rakıya satarlar.

Fakat, Vlasov'un ilk tümeninin çekirdeğini oluşturacak olan tugayı kendi haline bırakmamız da doğru değildi. Riyabov'u orada bırakmayı uygun buldum ve bu kararımı Bunyaçenko'ya söyledim. Son derece sevindi. Riyabov hiç olmazsa "bizden"di, "namuslu"ydu, Kaminski'nin haydutlarından değildi.

Riyabov, beni uğurlamak için istasyona geldi. Konuşulacakların hepsini konuşmuştuk. Birçok tehlikelerle karşılaşacaktı. Öpüştük.

— Semön, başarılar diliyorum sana...

— Aman, şeytan kulağına kurşun...

İz Bırakmadan Kaçan Kim?

Kira'nın ölümü, Orlov'a, Vlasovların güvenini kazanmasında biraz da olsa yardım etmişti. O, bunu acı da olsa biliyordu ve bütün gücü ile yurduna yardım etmeliydi. Kira'nın vasiyeti buydu.

Merkez, ondan ve Nikandrov'dan, Batı Cephesinden alınıp Doğu Cephesine gönderilmekte olan Alman tümenlerine ilişkin bilgi istiyordu. Son günlerde de, Berlin etrafında ve şehrin içinde yapılmakta olan tahkimata ilişkin her türlü verilerin öğrenilmesi emredilmişti.

Bu ödevin gerçekleştirilmesi son derecede güçtü. Almanlar, savunma tahkimatının inşasında savaş tutsakları ile doğulu işçilerden yararlanıyorlardı. Orlov, Berlin içinde akşam sekize kadar serbestçe dolaşma hakkına sahipti, o bu haktan ustaca yararlanıyordu. Savaş tutsakları ile Doğulu işçilerin barakalarına serbestçe girip çıkıyordu. Leipzig Strasse'deki Herter Süpermarketi'nin altında yangın bombaları deposu yapıldığını öğrenmeye muvaffak oldu, sonra, Hayvanat Bahçesi yakınındaki Tirgarten Parkı'nda iki yeni bunker[25] belirdiğini, bunların altında beşer kat yeraltı binası bulunduğunu, her birinin biner kişilik olduğunu öğrendi, Zoorland Strasse'deki İş Bakanlığı binasında bir karargâh kurulduğunu ve orada birçok subay ve generalin çalıştığını keşfetti.

Orlov, savaş tutsakları ve doğulu işçilerin barakalarına her gidişinde Vlasovlara karşı derin bir nefret havasının yaygın olduğunu gördü. Bu nefret, özellikle Kreger fabrikasında son derecede güçlüydü. Kira'nın belgelerinden, onun burada da çalışmış olduğunu anladı.

---

25 Sığınak, depo.

Kreger'deki doğulu işçiler pansiyonuna, ilk kez yağışlı, soğuk bir günde gitti. Koğuş yöneticisi, onu, ilk önce, loş bir barakaya götürdü. Yağmur barakaların pencerelerinde trampet çalıyordu.

— Riyabina, işte burada yatıyordu. Tanıyor musunuz kendisini?

Orlov:

— Evet, dedi. İçini öyle bir hüzün kaplamıştı ki, gözyaşlarını güç tuttu: "Demek ki, benim sevgili insanımı burada işkenceden geçirmişler!.."

Barakanın kapısı açıldı ve içeri koşa koşa kadınlar girdi. Islak giysileri vücutlarına yapışmıştı, yalın ayaktılar, yüksek sesle, haykırarak konuşuyorlardı. Yönetici:

— Kesin gürültüyü... Misafir var, diye bağırdı.

Kadınlar, Orlov'a ürkek gözlerle baktılar. Bir Alman subayından kötülükten başka ne bekleyebilirlerdi! Aleksandr İvanoviç Rusça konuşmaya başlayınca sırtlarını çevirdiler ve dağıldılar. Barakanın ortasında duran bir kadın:

— Bu uşak ne arıyor burada?.. diye bağırarak söylendi.

Koğuş yöneticisi, iri kara gözlü, ince endamlı genç kızı yanına çağırdı:

— Galya, bay subay Varka Riyabinina ile ilgileniyor? Anımsıyor musun Varka'yı?

— Elbette anımsıyorum. Nerede şimdi o?

Orlov, derhal yanıtladı:

— Öldü... İntihar ettiğini söylüyorlar. Öldürmüşler... Sonra da bu yalanı uydurmuşlar... dedi.

Aleksey İvanoviç, hızla geri dönerek kapıya yöneldi. Ardından ıslak paçavralar, teneke maşrapalar yağmaya başladı. Bir tuğla Orlov'un beline rastladı.

Ertesi gün, iyi ki, Nikandrov Haydelberg'ten dönmüştü. Orlov, ona olup bitenleri anlattı.

Nikandrov, öğle yemeği için Meçka'ya gitmelerini önerdi:

— Çoktan gitmeliydik. Yeni haberler duyarız hem de...

Restoranda, tam karşılarındaki masada, Harkov'un eski Garnizon Komutanı Zverev'le Binbaşı Kalugin oturuyordu. Vlasov'un ikinci tümen komutanlığına atanmış olan şişman Zverev ökçelerini şaklatarak karşılarına geldi ve dilini ağzında zorla döndürerek:

— Buyurun bizim çadıra... Binbaşı Kalugin'in ad gününü kutluyoruz. Buyurun, dedi.

Orlov yadsımak üzereydi ki, Nikandrov, ondan önce davrandı:

— Davetinizi memnuniyetle kabul ediyoruz, Grigoriy Aleksandroviç...

Zverev, Sovyet savaş tutsakları arasından yeni kurulmakta olan tümenine adam kandırmak için gittiği Norveç'ten henüz dönmüştü. Bu bakımdan Nikandrov onunla görüşmek istiyordu.

Kalugin için kadeh kaldırdılar. Zverev konuşmaya başladı:

— Ştorfozen adasındaki kampa gittim doğruca. Rezilleri etrafıma toplayarak bir nutuk çektim. Baktım, hepsinde surat bir karış. Onlara yeni Alman silahından söz açtım. Sırıtmaya başladılar. Eskiden tanıdığım Albay Makarov'u yanıma çağırdım. "İvan Andreeviç," dedim, "Ne bu hal?" "Hiç, dedi, işler iyi gidiyor, çalışıyoruz, yeni yollar açıyor ve bekliyoruz." "Ne bekliyorsunuz?" diye sordum. "Almanların ve onlarla birlikte sizin teslim bayrağını çekeceğiniz günü bekliyoruz." demez mi it! Derhal suratına bir şamar aşkettim ve emrimi verdim.

Orlov sordu:

— Kurşuna dizmelerini mi emrettiniz?

— Ya, kurşuna... Tuvalete attılar. Orada boğuldu.

Orlov, dayanamayacağını, herifin sarhoş suratına yumruğu indireceğini ya da tabancasındaki bütün kurşunları göğsüne boşaltacağını anladı. Bu yüzden kalktı, olanca soğukkanlılığı ile:

— Baylar, arabayı kilitlemeyi unutmuşum, diyerek yürüdü. Döndüğü zaman: "Allaha şükür hiçbir şey çalınmamış..." diye gülümsedi.

Zverev gevezeliğini sürdürüyordu:

— Delikanlı meğer şarlatanın biriymiş. "Neden somurttuklarını anlamadınız mı, efendim? Moskova Radyosu'nu dinliyorlar da ondan..." dedi. Bağırdım: "Söyle radyoları nerede? Söylemezsen kafanı koparacağım!" O korkmadan yanıt verdi: "Efendim kafama acırım. Çünkü keserseniz yerinde yenisi bitmeyecek. Radyoya gelince, bu konuyu, üçüncü barakadaki Teğmen Buligin'le konuşun. Tabii ilk önce söylemeyecek, fakat biraz sıkıştırırsanız her şeyi anlatacak..."

Nikandrov masum masum sordu:

— Eee? Siz de sıkıştırdınız mı? Radyoyu buldunuz mu?

— Kamp komutanlığındakiler acele ettiler ve çocuğu dayaktan öldürdüler.

Zverev artık tamamıyla sarhoştu. Bergen'de zengin bir Norveçli kadının kendisine nasıl aşık olduğunu anlatmaya koyuldu:

— "Sizsiz yaşayamayacağım, aşkıma aşkınızla karşılık vermezseniz yaşamıma son vereceğim!" dedi. Milyonları, üç katlı bir villası ve bir de yatı varmış. Ama boyunu görseniz, iki metre... Ayakkapları kırk altı numara.

Nikandrov, artık bu gevezeden yararlı bir şey çıkmayacağını anladı ve kalktı:

— Özür dilerim, Grigoriy Aleksandroviç, gitmemiz gerekiyor...

Orlov'a da "kalk" işareti yaptı.

Nikandrov, ayrılmak üzereyken:

— Kaç kişi getirdiniz? diye sordu.

— Norveç'ten mi? Kırk iki... Kırk üçtüler. Biri yolda kaçtı.

— Adı ne?

— Kimin?

— Kaçanın?

— Cerjinski'nin adı: Feliks. Soyadı? Şimdi anımsayacağım... Martinov.

Zverev kaçağın soyadını söyleyince Nikandrov sapsarı kesildi. Orlov buna hiçbir önem vermedi. Nikandrov:

— Nerede kaçtı? diye sordu.

— Anımsamıyorum. Bertrof'ta mı, Noyhavz'da mı, yoksa başka yerde mi? Bilemiyorum. Hamburg'da henüz bizimleydi.

Nikandrov, Orlov'a:

— Haydi, gidelim, dedi.

Dışarısı karanlıktı. Şurada burada koyu mavi lambalar göz kırpıyordu.

Nikandrov susuyordu. Orlov sordu:

— Canını sıkan bir şey mi var?

— Hayır. Her şey normal.

Orlov, Nikandrov'un asıl soyadının Martinov olduğunu ve 1941 sonbaharında iz bırakmadan kaybolan Feliks Martinov'un da oğlu olduğunu nereden bilsindi.

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Yine olaylar dizisinin biraz ilerisine gideceğim. 1945 Mayısı'nda Moskova'ya götürüldüğüm zaman, Nadya'ya Feliks için hiçbir şey söylemedim, çünkü, onun hakkında, Zverev'in sarhoşken söylediklerinden başka hiçbir şey bilmiyordum.

Doğulu işçilerin barakalarına, savaş tutsakları kamplarına birçok defa gittim, oğlumu görürüm umudu ile her birine olanca dikkatimle baktım.

Norveç'e gitme fırsatını bulamadım. Feliks, anlayabildiğine göre, Tronheyms Fiyordu'ndaki Ştorfozen Adası'nda iki yıl kalmış.

Tambovs ilinin, Morşansk şehrinin Halk Eğitim Dairesi Müdürü Mihail Nikitoviç Vorojeykin olmasaydı, oğlum için herhâlde hiçbir şey öğrenemeyecektim. Kendisiyle 1968'de karşılaştık. Vorojeykin, 1942 Ağustosu'nda tutsak düşmüş ve cehennem azabının her türlüsünü çekmiş. Savaş suçluları arasında "delik" adı ile ünlü

olan Milerovo cezaevinde (Almanlar, orada Ruslara suda haşlanmış buğday veriyorlarmış, otuz binden fazla savaş tutsağı dizanteriden ölmüş) ve Harkov cezaevinde bulunmuş, kışın yalın ayak Vladimir-Volinski'ye kadar yürütülmüş, Nürnberg yöresindeki savaş tutsakları kampında açlık çekmiş, hücrelerde yatırılmış, bombardımanlarda yıkılan yapıların kalıntılarını taşımış. Her şeye dayanmış. Çünkü genç ve dinçmiş.

Oradan Norveç'in Ştorfozen Adası'na götürülerek maden ocaklarında çalıştırılmış, orada da dayanmış çünkü gençmiş ve arkadaşları ile aralarında sıkı bir dayanışma varmış, birbirlerini güçlendirirlermiş. Kampta aralarında "kolhoz" düzenince yaşıyorlarmış, üçer ve beşer kişilik gruplar oluşturmuşlar. Aralarında şu çelik yasa hüküm sürüyormuş: "Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz için." Mihail Nikitoviç, aradan yirmi üç yıl geçmiş olmasına karşın kendi kolhozunu unutmamıştı: Kendisi, Tula yöresinden Semön Pavlaviç Gorohov ve Kiev'den Mihail Andreeviç Kojin. Komşu kolhozdakileri de anımsıyordu: Leningrad yöresinden Mühendis Födor İvanoviç Semenkov, Astrahan'dan Mihail İvanoviç Ternovski ve yine Astrahan'dan Mihail Evkin.

— Diyelim ki, Gorohov Yoldaş bugün hasta, demek ki, ben ve Kojin üç kişi için çalışacağız. Ertesi gün ben yataktan kalkamıyorum, ötekiler benim için de çalışacaklar. Her üçümüzün de hasta olduğu günler olurdu. Böyle hallerde komşularımız bizim için de çalışırlardı.

Benim Feliks bu kolhozlardan birindeymiş.

Mihail Nikitoviç şunu da anlattı:

— Bizim kampa Vlasovcular iki kez geldi. Zverev bunlardan biriydi. Bizi hem birer birer hem de takımca yanına çağırdı, nutuklar çekti, "tatlı yaşam" ve bol para vaadinde bulundu. Tehditler savurdu. Fakat, amacına ulaşamadı. Büyük bir çaba harcayarak sadece sekiz ya da on kişiyi kandırabildi.

Benim oğlum da kandırdıkları arasındaydı demek. Vorojeykin üzüntümü görünce:

— Feliks, "Almanya'ya varınca derhal kaçacağım," dedi.

Oğlum için daha fazla bir şey öğrenemedim. Nadyacığım bütün gece ağladı. Hiçbir zaman kapanmamış olan yarası yeniden deşilmişti.

Bir süre önce, bir turistler grubuna katılarak Norveç'e gittik. Deniz kıyısından, uzaklarda sisler arasında görülen kayalık adaya, oğlumun çok ağır günler geçirdiği adaya uzun uzun baktık.

SOVYET ASKERLERİ ODER KIYILARINDA

Vlasov, Birinci Tümeni teftiş için gittiği Müzengen'den dönüşünden bir gün sonra, ayna başında, Rus Kurtuluş Ordusunda uygulamayı düşündüğü yeni selâmın provasını yapıyordu. Sağ kolunu dirsekten büküp el ayasını kulağına yaklaştırıyor ve sonra elini başının üstüne yükselterek, "Yaşa!" diye haykırıyordu.

Pek de kötü değildi.

"Rus Kurtuluş Ordusu mensuplarının Büyük Almanya'da kabul edilmiş olan selâm biçimini kullanmaya hakları var mıdır?" sorusuna Göbels'in bakanlığından ve Martin Borman'ın dairesinden bir türlü yanıt gelmiyordu. Yanıtlamak mı istemiyorlardı, yoksa selâmla uğraşmaya vakit mi bulamıyorlardı? Vlasovcular, girişimi ellerine alarak, sağ ellerini ileri uzatıp "Hayl Hitler!" diye bağırmaya başlayabilirlerdi elbet. İyi ama, bu nasyonal sosyalistlerin ne yapacakları bilinir mi ki... Bir de bakarsın, "Kim izin verdi size hayl diye bağırmaya?" diyerek suratına bir şamar indirirler.

Yeni selâm Jilenkov'un bir buluşuydu ve bununla övünüyordu da.

Emir subayı içeri girdi:

— Jilenkov sizinle görüşmek istiyor, generalim.

— Hele gelsin bakalım.

Jilenkov, daha kapıdan, sağ elini başının üstüne kaldırarak:

— "Yaşa!", diye haykırdı.

Vlasov, yarım ağızla:

— Guten Morgen, diye mırıldandı.

— Benim taslak onaylandı, kabul edildi.

Vlasov kaşlarını çattı:

— Gene ne uydurdun? Ne taslağı imiş o?

— Size anlatmak olanağını bulamadım. Çünkü o sırada Münih'teydiniz. Kısaca anlatayım: Sovyet geri cephesine vurucu gruplar gönderilmesine ilişkin bir taslak bu. Bunlar, ilk zamanlarda sekiz kişiden oluşacak. Yeni Alman silahı kullanılmaya başladıktan sonra harekete geçecekler. Radyo istasyonlarını, telefon-telgraf merkezlerini, demiryolu istasyonlarını, havaalanlarını ele geçirecekler.

Vlasov, Jilenkov'un yüzüne şaşkın şaşkın bakıyordu.

— Bundan başka, yerel örgütlerin yöneticilerini, yeni askerî yöneticileri öldürecekler.

— Fantazörlükte eşiniz yok, Bay Jilenkov...

— Biz, Sovyetlerin cephe gerisine akıllı, cesur, güçlü ve kutsal davamıza sadık insanlar göndereceğiz.

Vlasov karşısındakinin yağlı yüzüne bakıyor ve kendi kendine, "Ah tilki seni... Aklın fikrin kadında, yiyecekte ve böyle kurnazlıklarda..." diyordu.

— İyi ama, parayı nereden bulacağız?

— Verecekler... Hem de beş milyon.

— Beş milyon ha? Eh, başlangıç için fena değil.

— İlk grupları Nijni Novgorot, Yaroslavl, Kostroma, İvanovo, Tver, Orel gibi Orta Rusya bölgelerine, ikinci grupları Ural, Batı Sibirya gibi sanayi bölgelerine göndereceğiz, her şey işte burada yazılı.

— Bırak oraya. Truhin haberli mi bu taslaktan?

— Evet.

Bu sırada emir subayı içeri daldı, kapıyı hızla çarptı.

— Bu nasıl giriş böyle? Kuduz köpek mi kovalıyor seni?

— General, bizimkiler geldiler...

— Kim o bizimkiler? Nereye geldiler?

— Özür dilerim... Sovyet orduları Oder'e ulaştılar.

Vlasov yerinden sıçradı, pencereye gitti, gözlüklerini çıkarıp silmeye başladı. Yüzü sapsarıydı.

— Bay Yüzbaşı, söylenti yaymayın, cezasını bilmiyor musunuz yoksa?

— Moskova Radyosu bildirmiş.

— Kim dinlemiş?

— Yüzbaşı Kuçinski...

— Beş gün hapis...

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Bizimkilerin Oder'e vardıkları haberini, önceden de belirttiğim gibi, Vlasov karargâhındaki radyo istasyonunu bizim bağlantı merkezimize dönüştüren Pavel Rukavişnikov'dan öğrendim.

Viktorya Strasse 10'daki evimde öğle uykusuna yatmıştım. Yanımdaki şezlongda, Astafiev'in yerine getirilmiş olan Teğmen Drujinin horluyordu. Rukavişnikov'a, başkalarının yanında bana hiçbir haber vermemesini emretmiştim. Bu emrimi ilk kez bozuyordu. Demek ki, önemli bir haberdi bu.

— Bay Nikandrov, size, Birinci Tümenden acele bir mektup var, dedi ve mühürlü bir zarfı elime verdi. İçinden beyaz bir kâğıt çıktı.

— Gidelim, Rukavişnikov, dedim.

Karargâhtan yarım kilometre uzaklaştıktan sonra Rukavişnikov, sevinçle:

— Bizimkiler Oder kıyılarında, diye söylendi.

Sevincimi belli etmedim, Rukavişnikov'a sert bir sesle:

— Haberinize teşekkür ederim. Sizin müsaadesiz gelmeniz doğru değildi. Başka ne haberler var?

— En önemlisi bu... Bizimkiler Frankfurt'un karşısında bulunuyorlar. Başka neler ilgilendiriyor sizi? Son yaklaşıyor artık...

Son henüz uzaklardaydı. Frankfurt'tan Berlin'e, düz çizgi ile daha yetmiş kilometrelik bir mesafe vardı. Yani uçakla yetmiş kilometre. Tanklar ve piyade, mayınlanmış, beton kazıklarla engellenmiş karada ilerleyeceklerdi. Her tepe kale haline getirilmişti. Ve radyolar, günün her saatinde Rusların canavarlıklarına ilişkin uydurma haberler haykırıyordu. Sözde, Ruslar Alman çocuklarını boğazlıyor, genç kızların ırzlarına geçiyor, sonra bunları nehirlere, kanallara atıyorlardı. Barbar komünistler ve komiserler, en korkunç işkenceler için yanlarında türlü aletler taşıyorlardı. Her askeri birlik özel açılır kapanır (portatif) darağaçlarını da beraberinde getiriyordu. Sovyet askerlerinin yalnız yollardaki türlü engelleri değil, Göbels ve yardımcılarının Alman halkına aşıladıkları kin ve korkuyu da yenmeleri gerekiyordu.

Berlin yöresindeki son kilometrelerin büyük güçlükler içinde aşılacağını ve birçok Sovyet askerinin buralarda sonsuzluğa dek kalacaklarını anlıyordum. Ve kurbanların daha az olması için elimden gelen her şeyi yapmakla görevliydim. Bu amaçla, düşmanın savunma çabalarını ve direnme olanaklarını öğrenmeliydim.

Vlasov'la Adela Belinberg'in düğünleri 1945 yılının Nisan ayında yapıldı. Ve ben, "kolera salgını sırasında ziyafet" sözünün derin anlamını bu düğünde anladım. Sovyet orduları Berlin'e dayanmıştı, bunlar düğün yapıyor, çiçeklerle kiliseye gidiyorlardı. Evlilik yüzükleri takılıyor, düğün sofralarında çılgınca eğleniliyordu. Himmler kutlama telgrafı yolladı, Ribentrop'un yardımcısı dü-

ğünde hazır bulundu, "Acı! Acı!" diye haykırılarak yeni evliler birkaç kez öpüştürüldü, "Hayl Hitler!" çığlıkları savruldu.

Başlangıçta sosyete kurallarına uyuldu. Gelinin eli öpüldü, ökçeler birbirlerine vurularak kutlama sözleri söylendi, mutluluk dileklerinde bulundu. Fakat, hiç kimse "Size uzun ömür boyu mutluluklar dilerîm,", "Bir yastıkta kocayın." demedi. Sadece, çabucak sarhoş olan bir papaz davudî sesiyle "Çok yıllara çok yıllara" duasını okumaya başladı. Sonra çoğalan sarhoşlar boğazlarını paralayarak şarkı söylemeye koyuldular. Birisi "Katyuşa" türküsüne başladı ise de çabuk susturuldu ve yaka paça dışarı atıldı.

Yeni evliler odalarına çekildikten sonra, birtakım kızlar ortaya çıktı, bir sarhoş armonikacı bulundu ve çılgınca bir eğlence başladı. Zakutni, kan ter içinde, eski Rus danslarından "Barinya"yı oynarken yere yuvarlandı, kalkamadı, yardım edecek oldular, kızdı, öyle yakası açılmadık sövgüler kustu ki, muhafız komutanı Hitrovo bile şaştı ve ellerini açarak, "Bu adam meğer sövgü ustası imiş yahu!" demekten kendini alamadı.

Truhin, uzun bir kanepede bacaklarını büzmüş, ölü gibi yatıyordu. Başucunda kızıl saçlı bir genç kız oturuyordu. Truhin, ona aldırış etmiyor, gözlerini kırpmadan tavana bakıyordu.

Armonikacı "Mançurya Tepelerinde" valsini çalmaya başladı. Sesle ağlayanlar vardı.

Yine bombardıman gümbürtüleri geldi, ışıklar söndürüldü. Kızlar ciyaklıyor, Zakutni sövgülerini sürdürüyordu.

Vlasov, Zakutni ve Truhin, birkaç gün sonra Karlovy Vary'e (o zamanki adı ile Karlsbad'a) gittiler. Orada bulunan, Rus Halkları Kurtuluş Ordusu Komitesine bağlı bir askerî birlik daha mart ayında kayıplara karışmıştı. Jilenkov'la Malişkin de oldukça kalabalık olan bu birlikle birlikteydiler. Frau Adela'yı da bir daha göremedim. Kışlık Saray'da ve Yalta'daki Livadiya Sarayı'nda yaşama

umutları artık tuzla buz olduğu için, herhâlde Batı'ya kaçmıştı. Vlasov da, "Rusya'yı kurtarmaktan" vazgeçmiş, kendi cancağızını kurtarma kaygılarına düşmüştü.

Bizim gruptakilerin her biri -ben, Orlov ve Rukavişnikov- için Vlasov'u ortadan kaldırmak işten bile değildi. Ne var ki, Merkez, öldürülmesini değil, diri yakalanmasını istiyordu.

Aleksey Malgin'le konuşmalarımızı sık sık anımsıyordum. Bir gün, "Bu canavarı öldürmeye hazırım," demiştim. Malgin, "Sana böyle bir ödev vermiş değiliz, yargılanacak!" diye karşılık vermişti.

Şimdi, Vlasov'un karısının ardından Batı'ya kaçmasını ve böylece haklı, adaletli öçten yakasını sıyırmasını önlemek için önlemler almalıydım. Bu amaçla, ardından, ben de Karlovy Vary'e gittim.

Onların bu son günlerinde, Rusya Halkları Kurtuluş Ordusu Komitesinde Malişkin'le Jilenkov'un sözleri ağırlık kazanmıştı. Hatta günde birkaç kez yaptıkları toplantılar bile, Malişkin'in yerleştiği Richmond Oteli'nde gerçekleştiriliyordu. Vlasov bu toplantılara, şaşkın, perişan, süklüm püklüm gidiyor, Malişkin'in, kendilerini bekleyen karanlık geleceğe ilişkin sözlerini ve Jilenkov'un fantastik haberlerini başı eğik, dinliyordu.

Dolaşan söylentilerin doğruluk derecesini anlama olanaklarını da yitirmişlerdi. SS Rayhsführerinin aracıları ve özel temsilcileri olan Kregerler, Ştrikfeldler ortalıkta görünmüyorlardı artık. Oberführerler, hauptsturmführerler,[26] gruppenführerler kendi başlarının çaresini arıyorlardı.

Hemen hemen her dakika ortaya atılan türlü türlü ve akıl almaz söylentileri şimdi anımsayamıyorum. Jilenkov, Yalta Konferansını, sanki orada bulunmuş gibi anlatıyordu.

Zakutni, bir gün kulağıma şu haberi fısıldadı:

— Vlasov'la Jilenkov, dün bütün gün, Churchill'e bir mektup

---

26 SS'de yüzbaşı rütbesi.

yazmak için çabaladılar. "Aman bize dokunmayın, yardım edin, sizin komünizme karşı açacağınız savaşımda bizler en sağlam dayanaklarız," gibilerde bir mektup çiziktirdiler.

— Yolladılar mı?

— Jerebkov'la gönderdiler.

Yaklaşan Sovyet Ordusundan paçayı nasıl kurtaracaklardı? İşte, bütün çabaları buna yönelikti.

VÜLTSBURG ŞATOSU'NDAKİ SON GECE

Vültsburg kalesinin kalın duvarları yüksekti, muhafızlar kuş uçurtmuyorlardı. Buna karşın, içerdekiler, Sovyet Ordusunun ilerleyişini günü gününe öğreniyorlardı. General Snegov, bir mucize olarak kendisinde kalabilmiş olan altın saati karşılığında, muhafızların birinden, bir öğrenci atlasından koparılmış bir Avrupa haritası sağlamaya muvaffak oldu. Yıpranmış, büklüm yerleri silik, 1:3.500.000 ölçeğinde olan bu haritada, sadece en büyük şehirler ve en belli başlı demiryolları gösteriliyordu. Askerler için bu bir harita değil, bir sinir törpüsü idi. Buna karşın, pek sevindiler. Her yerini milim milim gözden geçirdiler.

— Nerede olabilir şu Vürtsen?

— Bana kalırsa Drezden yakınlarında.

— Bence Leipzig'e daha yakın...

— Bu da öyle bir harita ki, şeytan şey etmiş üstüne...

İkinci bir tartışma konuları da şuydu: Bizimkiler Vürtsburg'dan geçecekler mi, geçmeyecekler mi?

— Geçmesine geçerler ama, müttefikler nazlanacaklar, "çok uzaklara uzanıyorsunuz" diyecekler.

— Gelmezlerse ne yaparız biz? Kim kurtarır bizi?

— İvan, hep cancağızını düşünüyorsun. Ordumuzun bizi kurtarmaktan başka işi yok mu?

— Var elbette, var ama, pisi pisine de ölmek istemiyorum.

Yirmi Nisan gecesi kalede çetin bir fırtına esiyordu. Gök gürlemesine top sesleri karışıyordu.

Hücrelerle koridorlarda bütün ışıklar söndürülmüştü. Muhafızlar, ellerinde el fenerleri, sağa sola koşuşuyor, savaş tutsaklarını, tekme ve sövgülerle ayağa kaldırıyorlardı:

— Schnell! Schnell! Haydi meydana!

Mihail Födoroviç Lukin, pantolonunun kemeri altına diktiği düğmeleri bir daha yokladı. On taneydi bu düğmeler. Üstbaş yoklaması sırasında, muhafızların, bunların neden yerli yerinde dikilmedikleri sorusuna, Lukin, derhal şu yanıtı veriyordu:

— Yedek düğme bunlar... Yerli yerindekiler kopup yitince, bunlardan birini hemencecik yerine dikiyorum.

Oysa, düğmelerin altına, kemer astarı ile kumaş arasına, Pilot Yarbay Nikolay İvanoviç Vlasov'un Sovyetler Birliği Kahramanı Yıldızı dikilmişti.

Yarbayı, 1944 yılının Ağustos ayında, apoletleri ve göğsündeki Sovyetler Birliği Kahramanı Yıldızı ile getirmişlerdi. Şaşılacak bir şeydi bu. Çünkü Almanlar, savaş tutsaklarının rütbe işaretlerini ve madalyalarını koparıp alıyorlardı. Sonradan her şey anlaşıldı: Nikolay Vlasov, Almanlara, "Bunları ben sağ kaldıkça koparamazsınız. Hele bir deneyin, gebertirim sizi, boğarım sizi..." demiş.

Ve o, kale zindanda bu altın yıldızı ile dolaştı.

Vültsburg'dan kaçmak kolay değildi, hemen hemen olanaksızdı. Nikolay İvanoviç, bu olanaksızlıkları göze aldı, kaçmaya karar verdi. Kararını Lukin'e söyledi.

— Pekâlâ, kaç. Gençsin, dinçsin. Ben de sakat olmasaydım...

En ince ayrıntılarına dek iyice hazırlanan kaçma, Doktor Dubrovski'nin korkaklığı yüzünden başarılı olamadı. Nikolay İvanoviç yakalandı. Bauthavzen'e gönderilmek üzere son kez avludan geçirilirken, tanınmayacak duruma getirilmiş kanlı yüzünü yukarı kaldırdı, pencerede Lukin'i gördü, ayağı ile bir taşı işaret etti, onun al-

tında bir şeyler bulunduğunu böylece anlatmış oldu.

Lukin, dışarı çıkarılmasını sabırsızlıkla bekledi, dolaşırken, kimseye sezdirmeden taşı kaldırdı ve altından, kâğıda sarılı bir şeyi aldı. Kâğıtta, "General Yoldaş, başıma bir hal gelirse yıldızı saklayıp koruyun ve yurda götürün." yazısı vardı.

— Schnell! Schnell! (Çabuk) Kale meydanına!

Birisi:

— Sonumuz geldi, yoldaşlar! dedi.

Dörder dörder sıraya dizerek, "İleri, marş!" komutunu verdiler. Kalede sadece ağır hastalar (General Şevçuk, General Sotenski, Teknisyen Doljenka ve Mühendis Volginin) kaldı.

— Schnell! Schnell!

Elveda Vürtsburg kalesi! Korkunç zindanlarınla kahrol!

Kale dışına çıkarıldılar. Top sesleri susmuştu. Revirde yatan Teknisyen Doljenko, çığlıklar ve vuruş sesleri duydu. Sonra bunlar da kesildi.

Doljenko, akşamüstü emekleyerek revirden çıktı. Şatonun giriş kapısı önünde Sergey Anisimoviç Şevçuk'un ve Vladimir Nikolaeviç Sotenski'nin insan kılığından çıkarılmış cesetleriyle karşılaştı. Yörelerindeki taşlar kanlıydı. Generallerin taşla öldürüldükleri anlaşılıyordu. Doljenko'yu herhâlde unutmuşlardı ya da acele ettiklerinden yetişmeye vakitleri kalmamıştı.

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Riçmond Oteli'ndeki son toplantıları sert ve gergin bir hava içinde geçti. Jilenkov, Vlasov ve Truhin'e sadece bağırmakla kalmıyor, kin kusuyordu:

— Ne duruyorsunuz? Ne bekliyorsunuz? Birinci Tümeni Berlin bölgesinden derhal çağırın buraya! Buraya, Çekoslovakya'ya.

Vlasov bu öneriye şiddetle karşı koyuyordu:

— Himmler n'apar sonra bizi? Yer bizi alimallah...

Jilenkov daha büyük bir coşku ile Vlasov'u tersledi:

— Karıştırmasan iyi olur Himmler'i... Adamın başında ateşler yanıyor. Bizimle uğraşmaya vakti var mı Himmler'in!

Truhin susuyor ve Vlasov'un Himmler'den söz ederken yüzünde beliren korku ve çekinkenliği alaycı bir sarhoş gülümsemesiyle izliyordu.

Jilenkov tartışma sırasında, fırsat buldukça, konyak karıştırdığı birasını çekiyor, çiğ çiğ sosisleri atıştırıyor ve sözünü sürdürüyordu:

— Bir Amerika, Amerika tutturmuşsun. Boş elle alır mı bizi Amerika? Neyi oluyoruz biz? Prag'ın anahtarlarını onlara biz teslim etmeliyiz. Hem de gümüş tepside...

Truhin yüzündeki sarhoş gülümsemesiyle söze karıştı:

— Anahtarları gümüş tepsiden alırlar ve sonra bizim kıçımıza birer tekme vuraraktan...

Gece bir karara vardılar nihayet: Almanları aldatarak birinci ve ikinci tümenleri cepheden geri çekecekler ve Çekoslovakya'ya getirecekler. Bunyaçenko komutasındaki birinci tümen, bir yolunu bulup Deçin şehrine girecek ve oradan da Prag'a taarruza geçecek. İkinci tümen ise doğruca Prag'a sürülecek!

Amaçları; Prag'ı Sovyet birliklerinden önce ele geçirerek Amerikalılara teslim etmek...

Truhin'in bu işe pek aklı yatmadı:

— Stalin, Churchill ve Roosevelt, kimin nereleri alacağını çoktan kararlaştırdılar bence...

Jilenkov:

— Olabilir, dedi. Biz Amerikalılara yardım edelim de, sonra ne olacak, görürüz.

İyi Almanca bilen Kalugin'i, sivil giysi ile, Bunyaçenko'nun tümenini arayıp bulmaya gönderdiler. Truhin, elindeki yedek kimliklerden birini Kalugin'e verdi. Artık adamın adı Haynrih Krav-

ze'ydi, Knop-Bremze fabrikasında mühendis olarak çalışıyordu. Kendisini törenle gönderdiler. Jilenkov, haç çıkardı ve alnından öperek:

— Kaderimiz senin elinde, dedi.

Kalugin, Bunyaçenko'yu çabucak buldu ve tümen üç gün sonra Deçin'e getirildi, oradan da Prag'a yola çıkarıldı.

Tümenle birlikte giden Senön Riyabov'dan bir süre sonra şunları öğrendim: Tümendekilerden bazıları, doğrudan Amerikalılara teslim olmalarını, bir kısmı da hem Almanlarla hem de Amerikalılarla ilgilerini kesip Sovyet Komutanlığı ile bağlantı kurarak bağışlanma dileğinde bulunmalarını istiyorlarmış. Aralarında hırgür sürüp gitmiş.

Vlasov'un karargâhında, hepsi de Moskova radyosunu dinliyordu. Hem de gizlemeden, apaçık. Radyo başına toplanıyor ve haberlerin yorumunu yapıyorlardı. Kendilerini en fazla, Sovyet birliklerinin Çekoslavakya'daki ilerlemesi ilgilendiriyordu. Almanlar, Koşitse, Brastisva ve Ostrava'dan atılmışlardı. Sovyet radyosu, Çek ve Slovaklardan oluşan Ulusal Cephe Hükümetinin kuruluşu haberini birkaç kez yineledi. Vlasovcular umutsuzluğa kapıldılar. Bazıları kendilerine cesaret vermek için:

— Hele biraz daha bekleyelim. Sovyetlerle Amerikalı ve İngilizler mutlaka kapışacaklar... Göreceksiniz...

Bunlar azınlıktaydı ve ötekiler tarafından önemsenmiyorlardı.

Rakovnikliler, Vlasovcuları dostça ve sevgiyle karşıladılar. Arabalar şehre girdiği zaman, halk:

— Ruslar geldi. Ruslar... diye haykırıyordu.

Fakat, çiçek vermek üzere Vlasov'un arabasını durduran kızlar, çevirmen Resler'i Alman üniforması ile görünce korku ile geri çekildiler. Vlasov arabadan inerek genç kızlarla konuşmaya başladı. Kızlardan biri durumu biraz kavramış olacak ki:

— Siz kimlerle savaşıyorsunuz? Almanlarla mı, Ruslarla mı? diye sorunca Vlasov belirsiz bir yanıt verdi:

— Hiç kimseyle... Size yardım etmeye geldik.

Tam o sırada bir sarnıç otomobil gelip yanlarında durdu. İspirto ile dolu olan sarnıç, Almanlardan çalınmıştı. Etrafı derhal Vlasovlarla sarıldı ve... çılgınca sarhoşluk başladı.

Çekoslovakya Komünist Partisi'nin girişimiyle kurulan, illegal Çek Ulusal Konseyi tarafından yönetilen Prag ayaklanması beş Mayısta patlak verdi. Bu konseyde, komünistlerden başka, Kpşitse'de oluşturulan Ulusal Cephe Hükümetine katılmak istemeyen insanlar da vardı. Bunlar için Vlasov beğenilen, istenen bir kişiydi.

Bunyaçenko'nun tümeni, altı Mayıs akşamı Prag'a girdi ve çiçeklerle karşılandı. Fakat, Praglılar, kendilerine "yardıma" gelen bu tümenin ne menem şey olduğunu çok geçmeden anladılar.

Ben, yedi Mayıs sabahı Krona Oteli yakınında ağır surette yaralandım.

Vlasov ve yandaşları, Amerikan askerî birlikleriyle birleşmek için, Prag bölgesinden kaçıp Pilzen bölgesine gitmişler. Bunu, Moskova Askerî Hastanesi'nde bulunduğum sırada öğrendim.

Öç

Vlasov, 11 Mayıs gecesini, Jebrak'ın güneyindeki bir şatoda geçirdi. Dar ve yüksek odalar küf ve nem kokuyordu. Vlasov'u ikinci kattaki yatak odasına yerleştirdiler. Şato bekçisi, aynı yatakta, bir zamanlar, imparator Frans-Jozef'in yatmış olduğunu övünerek anlattı.

İçerisi buz damından farksızdı. Vlasov, şöminenin yakılmasını istedi. Odun buldular, benzinle tutuşturdular. Fakat baca çekmiyordu, oda dumanla doldu.

Vlasov'un çevresinde yakınlarından hemen hemen kimse kalmamıştı. Jilenkov daha Karlovy Vary'de, Truhin'le Malişkin de Ra-

kovnik'te kayıplara karışmışlardı. Zakutni de, yine oradan, "Sağlıcakla kalın!" diye bir tezkere bırakarak otomobille kaçmıştı.

Vlasov, o gece Orlov'a:

— İnşallah siz bırakmazsınız beni, dedi.

— Olur mu öyle şey General?

Ertesi sabah beklemedikleri bir haberle vurulmuşa döndü: Albay Jurov başta olmak üzere, on sekiz subay, sabaha karşı tüymüşlerdi. Kırk yedi askerle astsubay onlarla birlikte gitmiş, ne kadar yakıt ve yiyecek varsa onları da arabalara yükleyerek götürmüşlerdi.

Yüzbaşı Kuçinski, Albay Jurov'un kaçışını görenleri sorguya çekerken:

— Neden gelip haber vermediniz? diye deli gibi bağırıyordu.

— Jurov, bize, generalin emriyle öncü olarak gideceklerini söyledi.

Orlov, Vlasov'un arabasındaydı. Artık yola çıkma zamanıydı. Fakat, Vlasov, Jurov'un nereye gittiğini anlamak için giden Kuçinski'nin dönmesini bekliyordu.

Kuçinski'nin arabası uzaklaştıktan sonra, Vlasov'un çevirmeni Resler, haset dolu bir sesle:

— Bu da dönmeyecek artık! diye söylendi.

Kendi derdine düşmüş olan Orlov karşılık vermedi. "Ne yapayım? Ne yapayım?" diye düşünüyordu.

Resler, Vlasov'u çağırmaya gitti.

Vlasov'un şoförü Kamzolov, radyoda Moskova'yı arıyordu. Diğer istasyonlarda türlü dillerde coşkulu konuşmalar ve müzik vardı, dünya faşizme karşı kazanılan zaferi kutluyordu.

— Kamzolov, acele etmeyin, düğmeyi ağır ağır çevirin.

— Moskova'yı bir türlü yakalayamıyorum, efendimiz.

— Efendimsiz konuşamaz mısın?

— Alışkanlık, efendimiz. Size bir soru sorabilir miyim? Yüz-

başı Kuçinski'yi götüren Dovgas, benim yakın arkadaşımdır. Buradan şeye... İspanya'ya gideceğimizi söyledi...

— İspanya'ya mı? Amma yaptın ha!

— Şurka Dovgas'ın duyduğuna göre, Franko, sözde, bizim generale davetiye göndermiş.

— Kamzolov, böyle gereksiz şeyleri konuşmasan iyi olur.

— Başüstüne efendimiz... Hah, tuttum, işte Moskova efendimiz...

Ünlü spiker Levitan konuşuyordu: "Sovyet orduları Avrupa halklarını faşistlerden kurtardı. Sözüm ona yeni düzen, Avrupa'dan tamamıyla kaldırıldı. Almanya'daki faşist devlete son verildi ve böylece Alman halkı da faşizm belasından kurtulmuş oldu. Şimdi, gerek Avrupa gerekse tüm dünya halkları, barışı yerleştirme göreviyle karşı karşıya bulunuyorlar."

İsterik bir haykırış karıştı: "Achtung! Achtung!"

— Bu da ne, Kamzolov...

— Moskova'nın sesini boğmaya çalışıyorlar, efendimiz.

Bir kadın sesi duyuldu: "Pravda'nın başyazısını verdik. Şimdi müzik dinleyeceksiniz: Oginski'den Polonez..."

"İspanya'ya ha? O artık her yere gitmeye gönüllü. Yalnız kaçabilsin..."

— Bakın, efendimiz, Resler sivil giyinmiş...

Resler, Orlov'a:

— Biliyor musunuz nereye gidiyoruz? dedi.

— Nereye?

— Yedinci Amerikan Ordusu Karargâhına, General Peç'e. Vlasov, general, siz, yarbay. Ben, üsteğmen. Sivil giyinmeyi yeğledim bu yüzden.

"Demek, Yedinci Amerikan Ordusu Karargâhına? Amerikalılar onu kabul edeceklerdir. Kaçacak yani... Ne yapayım? Nikandrov burada olsaydı..." Orlov geniş bir soluk aldı. Herhâlde son

kırk sekiz saatin olaylarını anımsamıştı. Prag'da Krona Oteli'nde, Yüzbaşı Kolçin merdivenleri koşa koşa çıkıyor ve "Nikandrov öldü!" diye haykırıyor. "Ah Pavel Mihayloviç, Pavel Mihayloviç! O kadar çok insanı kurtardın. Ne yazık ki, zaferi göremedin... Benim için ne ağır bir darbe bu... N'aparım ben sensiz... Merkezle nasıl bağlantı kurabilirim..."

— Bay Orlov, arabada mı kalacaksınız?

— Neden sordunuz?

— Valizimi bırakacaktım da... Göz kulak olun.

— Olur... Viktor Adolfoviç, bu Peç sorunu uydurma, değil mi?

— Uydurma olur mu hiç? Radyogram geldi. General Peç, Andrey Andreeviç'i bugün saat on üçte bekliyor. "Saat on üçte, efendimiz..." Anımsadınız mı?

— Neyi?

— Leonit Andreev'in "Asılan Yediler Öyküsü'nü..."

— Neler söylüyorsunuz siz allah aşkına...

— Evet, evet, siz yedincisi değilsiniz sahi... Benim valize göz kulak olmayı unutmayın lütfen.

"Ne yapmalıyım? Ne yapmalıyım? Kaçacak, alçak, kaçacak..."

— Müsaade eder misiniz efendimiz?

— Yine ne var, Kamzolov?

— Anlaşılan Amerikalılara gideceğiz... Müsaadenizle biraz dışarı çıkacağım.

— Kaçmak niyetinde misin yoksa sen de?

— Nasıl olur, efendimiz... Dovgas belki de dönmüştür. Saatimi almıştı.

— Git, ama fazla eğlenme.

"Ne yapayım, ne edeyim? Şimdi saat on bir buçuk. Resler yalan söylemediyse, demek ki, bir buçuk saat sonra Peç'in yanında olmalıyız. Yarım saatlik bir zamanım var. Amerikalılara yaklaştık mı

öldürürüm namussuzu. Diri teslim etmem onlara. Arkasından vuracağım. 'Sovyet devleti adına ölüme mahkûm edildiniz!' diyeceğim."

Kamzolov döndü:

— Efendimiz Dovgas geldi mi?

— Hayır.

— Gitti saatim... Efendimiz, general hazretleri geliyorlar.

Vlasov, şatonun merdivenlerinde durmuştu. Her zamanki gibi, yarı askerî üniforması ile idi. Gözlerinde iri gözlükleri ve elinde bir valiz vardı.

Bekledikleri araba geldi. Yöneticisi Dovgas'tı. Kamzolov ona yumruğunu sallayınca, Dovgas saati gösterdi. Arabada bir subay vardı. Uyuyordu. Uyuyacak zaman mıydı ki?

Orlov, radyonun düğmesini çevirdi. Parazitler arasında bir kadın konuşuyordu: "Aşkabat'ta yirmi yedi derece, Moskova'da sabah saat onda, artı on dört derece idi. Şimdi on sekiz. Akşamüstü Batı bölgelerinde kısa süreli yağmur bekleniyor..."

— Kapatınız radyoyu lütfen. General yanında başkaları varken Moskova'yı dinlemek istemiyor. Sevmiyor yani.

— Kamzolov, sen seviyor musun?

— Sanki siz sevmiyormuşsunuz gibi soruyorsunuz. Artık Moskova'yı görmeyeceğiz efendimiz.

— Başkaları görecek.

— Biz Amerika'yı göreceğiz.

— Seni anlamak pek güç, Kamzolov. Bir İspanya diyorsun, bir Amerika...

— Bence hepsi bir. Nereye emrederlerse oraya...

"Saat on biri otuz beş geçiyor. Ne yapayım, ne yapayım? Rusya Halkları Kurtuluş Komitesi Başkanı General hazretleri geliyorlar. Elinde valiz, etrafına göz ata ata geliyor general. Kurtuluşuna kavuşmak üzere olduğu son dakikalarında öldürülmekten korku-

yor. Yüzü sapsarı. Gözlüklerinin altında gözlerinin etrafı mosmor. Nereye oturayım acaba? Şoförün yanına mı? İyi ama, ateş etmem gerektiği zaman Kamzolov engel olmaya kalkışırsa?"

— Aleksey İvanoviç, siz şoförün yanında kalın. Ben arkaya geçeceğim. Viktor Adolfoviç, hazır mısınız?

— Evet, efendimiz.

— Öyleyse, allahın izniyle yola çıkalım artık.

Tam bu sırada bir haykırış:

— Jurov'u yakalamışlar. Getiriyorlar...

Ne var ki, getirilen, Albay Jurov değildi, onun gibi tıknaz, geniş omuzlu bir adam olan bölük komutanı teğmen Kurkin'di. Orlov ikisini de son günlerde hep birlikte gördüğünü anımsadı.

Kurkin'i sürüklüyorlardı, çünkü yürüyecek halde değildi. Sol ayağı yalındı, paçası dizine kadar yırtıktı, yüzünde sanki kanlı bir mask vardı. Truhin'in eski emir eri astsubay Noreyko, elinde tabanca, Kurkin'in ardından geliyordu. Her şeye karşı genellikle ilgisiz olan Truhin bile bu adamdan kurtulmak istemiş ve:

— Bu herif hem sersem hem de gaddar, demişti.

Noreyko, koşarak Vlasov'un arabası önüne geçti, put gibi durdu, kırmızı benekli kahverengi gözlerini belirterek:

— Çalılıklar arasına gizlenmişti. Yakaladık. Anladığıma göre Sovyet birliklerini bekliyordu.

— Kim güzelleştirdi bunu böyle? Sen mi?

— Evet, generalim. Yaralı olduğu halde kaçmaya çalışıyordu. Uslandırdım kendisini...

Vlasov arabadan çıkarak Kurkin'in yanına gitti, sessizce süzdükten sonra ağır ağır sordu:

— Bay Kurkin, bundan sonra ne yapmak niyetinde olduğunuzu sorabilir miyim? Bildiğiniz gibi hastanemiz yok. Sizi burada bırakırsam herhâlde öleceksiniz. Fakat birdenbire değil. Acı çeke çeke. İyi ama, ne diye acı çekeceksiniz?

Kurkin konuşacak halde değildi. Birbirine yapışmış mosmor dudaklarını zorlukla araladı ve duyulur duyulmaz bir sesle:

— Ne duruyorsunuz, itler, vurun beni... diye mırıldandı.

Vlasov arabasına doğru yürüdü, kapıyı açmak üzereyken başını geri çevirdi ve:

— Norayko, gerekeni yerine getir! emrini verdi.

Ve ekledi:

— Karnına çek kurşunu alçağın. Derhal ölmesin köpoğlu köpek, kan kusa kusa gebersin. Haydi sür arabayı...

Resler, ardına bakınca bir arabanın kendilerini izlemekte olduğunu gördü.

— Kim var bu arabada?

— Yüzbaşı Kuçinski... Neden sordun?

— Bir kişi daha var.

Vlasov, ilgisizce yanıtladı:

— Herhâlde bizimkilerden biri... Saatine baktı: Kazasız belasız varabilecek miyiz?

— Varmamız gerek... Sovyet tankçıları yolumuza çıkmazsa...

— Ben, en iyisi uzanayım. Ört beni battaniye ile.

Orlov, Kamzolov'un yüzünden bir gülümsemenin gelip geçtiğini gördü. "Kim bilir bu Kamzolov? 'Benim görevim direksiyonu emredilen yere döndürmek' diyor. Onun da kendine göre bir bildiği var. Konuşsam mı acaba? İyi ama, saat on ikiye çeyrek var. Geç artık..."

Vlasov'un battaniye altından sesi geldi:

— Bütün sorun şu yirmi kilometrenin aşılması... Orada...

"N'olacakmış orada? Orada da mı vatan ticareti yapacaksın? 'Benim ordum, Avrupa halklarının komünizme karşı en güvenilir kalkanıdır.' Çörçil'e bunları yazdın."

Bir köye girdiler. Sokaklar hınca hınçtı. Kırmızı kazaklı bir delikanlı, elinde balta, Almanca yazıları kazıyordu. Kamzolov klak-

sona bastı. Baltalı delikanlı arabaya doğru koştu. Ama geç kalmıştı. Araba hızla uzaklaştı. Arkadaki de öyle.

"Saat on iki. Ne yapayım acaba?

"Yol ip gibi uzanıyor."

"Kamzolov neden sağa saptı? Bir bildiği var galiba? Neden sormadı? Bana mı soracak? Kuçinski de arkamızda. Kendisi direksiyon başında. Deli gibi sürüyor, uçuyoruz."

Yüzbaşı Kuçinski öne geçti. Dovgas, Kamzolov'a bir şeyler haykırdı. Orlov ne söylediğini anlayamadı.

Frenler gıcırdadı, arabalar durdu. Vlasov battaniye altından başını çıkardı:

— N'oldu? Neden durdunuz?

Kamzolov yanıt vermeden dışarı çıktı, arabanın kapağını kaldırdı. Kendi kendine sövdüğü duyuldu. Vlasov:

— Elini çabuk tut! diye bağırdı.

Kamzolov dingin bir sesle:

— Şimdi, şimdi, dedi.

Kuçinski'nin arabası, önde, 33 rakamlı kilometre taşının yanında çapraz duruyordu. Orman sessizdi. Bir dakika sonra bir uğultu duyuldu. Şoseden arabalar geliyordu.

"Bu da ne? Amerikalılarla karşılacakları yer burası herhâlde. Ne yapayım acaba? Amerikalılar gelir gelmez Vlasov arabadan inecek."

Çalılıklar ardından insanlar fırladı. Çoktular.

"A, bunlar bizimkiler... Tankçılar..."

— Eller yukarı!

"Benim kim olduğumu bilmiyorlar mı? Beni de Vlasov'un adamı sanıyorlar..."

Orlov ellerini kaldırdı. Bir üsteğmen, tabanca kılıflı palaskasını çıkardı, nezaketle, sessizce ceplerini yokladı. Otomatik tüfekli askerlere, "Gözünüzü açın!" emrini verdi.

"Bir şeyler söylemeliyim..."

— Yoldaşlar...

— Sus...

— Anlamıyor musunuz, yoldaşlar...

— Sus, it!

Vlasov'u arabadan indirdiler. Gözlüksüzdü, sövüyor, direniyordu. Bir tankçı, ardından, boğazına doladı ellerini.

Kuçinski, Resler'e bağırdı:

— Uzat ellerini...

Resler, sapsarı, şaşkın, ellerini uzattı.

Kuçinski'nin arabasının beş metre ötesinde, bir T-34 tankı durdu. Bir albay dışarı fırladı.

Orlov, ona döndü:

— Albay Yoldaş, bir dakika...

Albay, Orlov'a göz ucu ile bakarak önlerinden geçti sessizce. Kuçinski'nin arabasına gelmiş olan subay, albayın yanına giderek selâm durdu. Yüksek sesle, tane tane, hatta biraz da coşku ile raporunu verdi:

— Albay Yoldaş, vatan haini Vlasov'u yakalama harekâtı başarı ile gerçekleştirildi. Bizden kayıp yok. Harekâta, 25. Tank Kolordusunun 162. Tank Tugayına bağlı Özel Şube Komutanı Vinogradov, Tugayınızdan İgnaşkin ve erler katıldı. Kamzolov ve Dovgas, vatan haininin yakalanmasında bize yardım ettiler.

— Teşekkür ederim, Yakuşev Yoldaş... Teşekkür ederim, tankçı yoldaşlar.

Tankçılar bir ağızdan bağırdılar:

— Sovyetler Birliği'nin hizmetindeyiz...

Albay şapkasını çıkararak, terini sildi, tankçılara gülümsedi:

— Görevimiz sona erdi, çocuklar...

"Vlasov'a bakan olmadı. Vatan hainine kimse bakmadı, kimse bir şey sormadı..."

— Albay Yoldaş, bir dakika...

— Bana yoldaş diye hitap etmeye hakkınız yok. Soyadınız ne?

— Orlov... Aleksey İvanoviç.

— Sizi dinliyorum, Orlov.

— Ben Sovyet ordusunda yarbayım...

— İyi ama, benim karşımda bir Alman subayı var.

Ve albay, Yakuşev'e döndü:

— Gidelim artık, Mihail İvanoviç...

Vlasov tekrar arabasına bindirildi. Alt çenesi daha fazla sarkmış, dudakları morarmıştı. Boğuk bir sesle:

— Gözlüklerim? dedi.

Buldular. Bir camı kırılmıştı. Bir tankçı, Vlasov'un burnuna yerleştirdi ve kendini tutamayarak güldü. Vlasov, kinden çarpılmış suratı ve tek camlı gözlüğü ile gerçekten de gülünçtü.

Yüzbaşı, tankçıya mırıldandı:

— Kostin, sinemada değilsin...

Kostin gülmesine egemen olamıyor ve kıkır kıkır gülüyor, diğer erler de, subaylar da gülmeye başladılar.

Yüzbaşı Yakuşav:

— Yeter! diye bağırdı, ama o da güldü.

Şaşılacak şey, Resler de gülüyordu. İlk önce yüzünde korkak bir gülümseme belirdi, kimse aldırmadı. Sonra sırıttı, daha sonra da kahkahalarla gülmeye başladı.

Gülmeye ilk başlamış olan tankçı, "N'oluyor bu tutukluya?" diyerek Resler'e baktı. Sonra yüzündeki gülümseme silindi ve:

— Siz ne diye gülümsüyorsunuz! diye bağırdı.

Resler, hıçkırıklarla ağlamaya başladı.

Orlov, arabada Resler'in yanında oturuyordu. Artık tamamıyla dingindi. "Son! Yakaladık Vlasov'u. Yakalayanlar biz değiliz, ama yakalandı ya şu..." Uykusu vardı. "İyice yoruldum. Şöyle bir

duş alıp, tıraş olup sere serpe uzanabilseydim... Seröjka, bazen 'Sere serpe uzanayım...' derdi. Kira, Kira... Sen de mi, Alöşa Nasıl yapabildin bunu, Alöşa!"

Resler fısıldadı:

— Nereye götürüyorlar bizi?

Orlov, rolüne devam ediyordu:

— Bilmiyorum. Nereye gerekiyorsa oraya...

Bir evin dış kapısı önünde, Orlov'un tanımadığı bir tuğgeneralle, çok iyi tanıdığı Korgeneral Bolotin, subaylar ve sivil giysili kişiler duruyordu.

Albay raporunu vermeye başladı:

— Ben Albay Mişçenko... Vatan haini Vlasov'u yakalama harekâtı...

Hepsi de Vlasov'un bulunduğu arabanın yanına geldiler. Başı dizlerine bakan Vlasov'u gördükten sonra uzaklaşmaya başladılar.

Orlov:

— Korgeneral Yoldaş... diye bağırdı.

Bolotin başını çevirdi, Orlov'a dikkatle baktıktan sonra hızla yanına gitti.

— Aleksey İvanoviç!

Sonra emretti:

— Derhal serbest bırakın!

Tankçılar şaşırmış durumdaydılar.

Bolotin generali yanına çağırdı:

— Evgeniy İvanoviç, bu...

— Anladım.

Orlov arabadan indi. General elini uzattı:

— Fominih.

— Orlov.

Resler, dehşet dolu gözlerle Orlov'a bakıyordu. Vlasov başını kaldırmadı.

Bolotin, üzüntülü bir sesle:

— Martinov'un durumunu biliyor musun? diye sordu.

Orlov hayret içindeydi:

— Martinov mu?

— Galiba size gerçek soyadını söylememiş. Ağır yaralıydı. Umutlar kesilmişti. Bugün haber aldığıma göre, kendine gelmiş ve ilk önce seni sormuş...

General Fominih yanlarına geldi:

— Müsaadenizle. Bu köpoğlunu Drezden'e götüreceğim. Mareşala göstermem gerekiyor.

Kamzolov da yakınlarındaydı. Orlov takıldı:

— Saatini aldın mı?

Komzolov elindeki saati uzattı.

Orlov baktı: Saat tam on üçtü. 12 Mayıs 1945'in saat on üçü...

ANDREY MİHAYLOVİÇ MARTİNOV'UN ANILARINDAN

Moskova Havaalanı'nda, eski dostum Aleksey Malgin'in emriyle oraya getirilmiş olan karım ve çocuklarım tarafından karşılanmışım. Uçaktan nasıl indirildiğimi benimkilerin ne halde olduklarını, elbette anımsamıyorum.

Havaalanından doğruca askerî hastaneye götürülmüşüm. "Gençlik üstün geldi." diyemeyeceğim. Çünkü, artık hiç de genç değildim. 1945 Martı'nda kırk sekiz yaşımı tamamlamıştım. Fakat, gördüğünüz gibi, ölümden kurtuldum.

Şimdi, Rusya Halklarını Kurtarma Komitesinin elebaşları üzerinde kısaca bilgi vermek istiyorum.

Truhin, 7 Mayıs'ta Pşibrah şehrinde yakalandı. Amerikan birliklerini ararken yolunu şaşırmış ve bizimkilerin bulunduğu bölgeye girmiş. Ayıkmış ve hiçbir direnme göstermeden teslim olmuş.

Blagoveşçenski ile Zakutni Amerikalılara ulaşabilmişler. Her ikisi de, haziran ortalarında bizimkilere teslim edildi.

Jilenkov, İnsburg bölgesinde Amerikalıları bulmuş. Malişkin, Füsen yakınlarındaki 20. Amerikan Kolordusu Karargâhına ulaşmış, oradan Yedinci Amerikan Ordusu Komutanı General Peç'e gönderilmiş.

Jilenkov ve Malişkin, Asburg şehrindeki savaş tutsakları kampında buluşmuşlar ve daha üç vatan haini ile birlikte, Frankfurt am Main yakınlarındaki Oberuzel şehrinde bulunan, Amerikan casusluk kampına götürülmüşler. İyi Rusça bilen Teğmen Stuart ile Binbaşı Sandres'in emrine verilmişler.

Bir süre Florida villasında kalmışlar ve Amerikan istihbaratı için bol bol "raporlar" yazmışlar.

Jilenkov, Amerikalıların, özellikle Sandres'in pek hoşuna gitmiş. Sandres, onun, Maksimov adı altında Münih'te istihbarat işlerinde çalışmasını uygun görmüş. Jilenkov, bu "başarısına" pek seviniyor ve eski şefi Vlasov'la alay ediyormuş: "Kör kedi gibi yakalandı budala. Zamanında kaçamadı dangalak." diyormuş.

Bizimkiler, Amerikalıların gizlemelerine karşın, Jilenkov'la Malişkin'in yerini öğrenmişler ve geri verilmelerini istemeye başlamışlar.

Her ikisi de, 1 Mayıs 1946'da değişim yerine getirilmiş. Malişkin, Sovyet subaylarını görünce ağlamaya başlamış. Jilenkov da gerisin geriye kaçma girişiminde bulunmuş. Yakalanmış. Korkudan tir tir titriyor ve "İstemiyorum! Gitmeyeceğim!" diye haykırıyormuş. Sonra dinginleşmiş ve Binbaşı Senders'le görüşmek istemiş. "Beni limon gibi sıktınız. Şimdi de başınızdan atıyorsunuz." demiş. Amerikalı omuzlarını kaldırarak, "The life... Yaşam böyle..." diye ilgisizce söylenmiş.

Aleksey İvanoviç Orlov, 2 Ağustos 1946 sabahı erken erken telefon etti:

— Günaydın, Andrey Mihayloviç. Bugünkü İzvestiya'yı gördün mü?

— Henüz okumadım. Ne var?

— Dinle, okuyorum: "Sovyetler Birliği Yüksek Mahkemesinin Askerî bölümü, vatan hainleri A. A. Vlasov, G. N. Jilenkov, F. İ. Truhin, G. A. Zverev ve diğerlerinin davasını sonuçlandırdı. Bunlar, Alman istihbaratının ajanları olarak Sovyetler Birliği'ne karşı aktif casusluk ve baltalama eylemlerinde bulunuyorlardı. Kendileri de suçlarını itiraf ettiler. Mahkeme hepsini ölüme mahkûm etti. Ve karar yerine getirildi." İşte bu, Andrey Mihayloviç, ne diyeceksin?

Ne diyebilirim ki... Sadece şunu söyledim!

— Berlin'deki konuşmamızı anımsıyor musun? Her ne yaparlarsa yapsınlar akıbetlerinden kurtulamayacaklar, demiştik...

1945 yılı Mayıs ayının o unutulmaz günleri üzerinden yirmi beş yıl geçmiş bulunuyor. Herhâlde bundan olacak, düşmanın cephe gerisinde -Berlin'de, Letsen'de, Dobendorf'ta ve Vlasov'un karargâhında- görüp geçirdiklerim şimdi bana çok uzaklarda görünüyor.

Şimdi son yılların bir olayını anlatacağım: 1967 yılı, Ekim ayının sonlarıydı. Bir gün Aleksey Orlov telefon etti:

— İhtiyar, Montreal Dünya Sergisi'ne gitmek ister misin? Şimdi kazaklar gibi özgürüz. Montreal'a gidecek turistler grubuna seni de yazdıralım ha?

Şeremetov Havaalanı'nda uçağa binerken, yolculardan biri neşeli bir sesle şöyle diyordu:

— Savaştan önce böyle bir uzak hava yolculuğu yapmış olsaydım, her birimize Sovyetler Birliği Kahramanı Madalyası verilirdi. Şimdiyse, Moskova'da kahvaltı yaptık, öğle yemeğimizi uçakta, akşam yemeğimizi de Montreal'de yiyeceğiz..

Montreal'de, San Katrin sokağındaki, Sovyet Sergi Pavyonu idarecileri tarafından bizim turistler için kiralanmış bir eve yerleş-

tirildik. Metronun Popine durağı yakınımızdaydı, bu yüzden EKS-PO'ya on dakikada gidebiliyorduk.

Bulunduğumuz evle komşu evde, turistlerden başka, Sovyet pavyonunda görevli olanlar, Sovyet gazetecileri ve ayrıca, konser vermek için gelen sanatçılar vardı. Geceleri her iki ev de gürültülü oluyordu. Birbirimize misafirliğe gidiyorduk. Her odadan Rusça konuşmalar ve Rus şarkıları etrafa yayılıyordu. Sanki, Kanada'da değil, Moskova'da, Leningrad'daydık.

Mavi kaplı pasaportum, mühürle dolmuştu, on gün içinde otuz iki sergi sarayı gezmiştim.

Bizim pavyona, yeni gazeteleri gözden geçirmek için sabahları gidiyordum. Giriş kapısı çok kalabalık olduğu için, görevlilere özgü kapıdan giriyordum. Ne var ki, oradan da girmek kolay değildi, birçok meraklı etrafımı sarıyor, kendilerini de beraberimde götürmemi rica ediyorlardı. Çünkü, her Sovyet turistinin, aynı giriş kapısından bir kişiyi daha götürme hakkı vardı.

28 Ekim sabahı serindi. Saint Laurent nehrinden soğuk bir sonbahar esintisi geliyordu. Aleksey Orlov'la birlikte genellikle sergiye metro ile gidiyor ve Birleşik Amerika pavyonu yanındaki durakta iniyordum. Ondan sonra, Saint Helen Adası ile Notre Dam Adası'nı birbirine bağlayan Kosmos Köprüsü'nden geçip, on dakikalık bir yürüyüşten sonra bizim pavyona varıyorduk. Bu kez de öyle yaptık. Kosmos Köprüsü'nü geçtikten sonra Tunus pavyonuna gittik. Pek güzel bir kız pasaportlarımıza birer mühür bastıktan sonra memleketine ilişkin bilgi verdi ve içeri daldık. Biraz sonra ben çıktım, Orlov orada kaldı.

Kiminle karşılaşacağımı bilseydim, ben de acele etmezdim. Ya da daha önce çıkıp giderdim.

Bizim pavyonun görevliler kapısı yine kalabalıktı. Bu kalabalık arasından kolayca geçmenin tek yolu şu idi: Sovyet pasaportunu yukarı kaldırarak yürümeye başlıyorduk, oradakiler, gözlerimi-

zin içine bakarak kendilerini yanımıza alırız umudu ile bize yol açıyorlardı.

Kırmızı pasaportumu tam başımın üzerine kaldırmıştım ki, bir el omuzuma dokundu:

— Bir dakikanızı rica edeceğim, efendim.

Bunu, yabancılık kokmayan tertemiz bir Rusça ile söyledi. Altmış yaşlarında bir adamdı bu. Yüzü sütlaç gibi kırışıktı. Sabahın soğuk esintisine karşın şapkasızdı, sırtında sadece koyu mavi bir keten pantolon vardı. Ayakkabıları da eskiydi.

— Özür dilerim, sizi rahatsız ettim. Fakat, bir vatandaşınızın bir ricasını reddetmeyeceğinizi sanıyorum.

— Ricanıza bağlı.

— Küçük bir rica bu. Ben, karşı kıyıdaki Skuomiş şehrindenim. Bir tarla sıçanı gibi yanımı yöremi yitirdim. Krasnodarlıyım aslen. Kısacası, Rus'um. Adım, İvan Petroviç Şçeglov. Bizimkilere, Dünya Sergisi'nde, tabii bizim pavyonda bir resmimi çektirip göndermeyi vadettim. Affedersiniz, yani Sovyet pavyonunda. Bir oğlum var, çok yalvardı. Fakat, içeri giremiyorum.

Ve elime, savaş öncesi Sovyet yapımı FED makinasını tutuşturdu (Feliks Edmundoviç Cerjinski'nin kısaltılmış adını taşıyordu bu makine).

Gözlerine baktım, kötü bakışları hoşuma gitmedi.

— Ne yazık ki, fotoğraf makinesi kullanmasını bilmem, dedim.

Onu, bir kez daha durakta gördüm, yanında, iyi giyimli, bastonlu biri vardı. Bastonlu, beni görünce derhal metroya atladı. Tanıdım kendisini ve Orlov'un o anda, yanımda olmayışına üzüldüm. Maykopski idi bu bastonlu.

Kendisini İvan Şçeglov diye tanıtmış olan adam gözlerini benden ayırmıyordu.

— Söze geldi mi sizden cesuru yok... diyerek bir skandal çı-

karmaya çalışıyordu.

Nihayet Orlov geldi:

— Beklettim seni, ihtiyar, Venezüella pavyonunu da bir göreyim dedim. Fakat, neyin var senin?

Uzaklaşmakta olan Şçeglov'u gösterdim ve olup biteni anlattım. Orlov elini savurarak:

— Eski tanıdıklarından, dedi. Anımsamıyor musun? Limonov; Vlasov'un muhafız takımında çavuştu. Çarlık döneminde Pskov'da polislik yapmış. Bırak şunu...

Moskova'ya 2 Kasım'da hareket edecektim. İnturist temsilcisinin ricası üzerine, yerimi, Sovyet pavyonu görevlilerinden birine bıraktım. Karısı hastalanmış, derhal dönmesi gerekiyormuş. Bizim Elçilik, beni, Büyük Ekim Devrimi'nin ellinci yıldönümü törenine çağırdı. Ve 6 Ekim'de Kanada'nın başkenti Ottava'ya gittim.

Sovyet Elçiliği önünde bir kalabalık vardı. Şapkalarını, şemsiye ve bastonlarını savurarak bağırıp çağırıyorlardı. Binanın ak duvarlarına çamur atıyorlardı. Dangalağın biri, Elçilik kapısına bir şişe fırlattı ve kapıdan aşağı doğru mürekkep akmaya başladı.

Bir başkası, bağırmaktan kısılmış sesiyle, Rusça:

— Size öyle bir bayram göstereceğiz ki, kutlayamadan gideceksiniz! diye haykırıyordu. "Defolun Moskova'ya!" diye bağıranlar da vardı.

Kalın bastonlu Maykopski de oradaydı. Yanında uzun boylu, geniş omuzlu biri vardı. Arkası bana dönüktü. Biraz sonra yüzünü çevirdi ve hemen tanıdım. SS gruppenführerlerinden Oto von Rone idi. Çok değişmişti: Saçları ağarmış, şişmanlamıştı.. Sağ yanağında bir yara izi vardı. Bir aralık İvan Şçeglov yanına geldi ve ondan gizlice bir paket aldı.

Biraz sonra, siyah bir Ford durdu yanlarında. Maykopski arabaya yöneldi.

Maykopski, Maykopski! Şimdiki adın nedir, bilmiyorum. Merkezin neresi? Montreal mi, Ottava mı, Toronto mu? Belki de Los Angelos'tan veya Brüksel'den ya da Madrit'ten geldin. Merkezin, Frankfurt am Main veya Münih olabilir...

Bunları bilmiyorum. Fakat şunu kesinlikle biliyorum ki, şimdi, insanlık düşmanı emperyalizmin emrindesin!

Aklımdan, Julius Fuçik'in ünlü sözü geçiyor:

— İnsanlar, uyanık olun!

Şeremetovo Havaalanı'na tam zamanında indik. Torunum Katya, Yolcu Salonu'nun balkonundan bana el sallıyordu. Kendisine:

— Güvercinim! diye bağırdım.

Gülerek yanıt verdi:

— Çok iyiyim, çok sevinçliyim, çok...

YAZARIN SON SÖZÜ

Vatan haini Vlasov'u arabasından indirip teslim alan, Yüzbaşı Mihail İvanoviç Yakuşev'i bulmak için bir hayli uğraştım. Bu yiğit subayla görüşmek istiyordum. Fakat, bütün araştırmalarım boşuna gitti. Tam umudumu kestiğim bir sırada, yakışıklı bir albay evime geldi, gülümseyerek kendini tanıttı:

— Yüzbaşı Yakuşov. Çağrınız üzerine geldim

— Buyurun. Fakat, ben sizi çağırmış değilim.

— Çağırdınız, dedi ve romanımın tefrika edildiği İzvestiya gazetesinden bir keşiti gösterdi.

— Fakat, yazar yoldaş, adımı yanlış yazmışsınız. Ben Yakuşev değilim, Yakuşov'um. "E" değil, "O..."

Eski Yüzbaşı Mihail İvanoviç Yakuşov'la işte böyle tanıştım.

Mihail Födoroviç Lukin, Moskova'da, Leningrad caddesinde, bize yakın bir apartman dairesinde oturuyordu.

Mihail Födoroviç, ilerlemiş yaşına karşın, enerjik ve dinçti,

"kurmay göbeği" salmamıştı, hâlâ tığ gibi bir subaydı. Kendisini her zaman zevkle dinliyordum. Bir gün evinden ayrılmak üzereyken, aklıma geldi, Sovyetler Birliği Kahramanı Pilot Yarbay Vlasov'u sordum.

— Nikolay İvanoviç, zafere üç ay kala Mauthavzen'de öldü. Kızılbayrak Alayının ölümsüz kahramanları arasında yer aldı. Yıldızı, burada, Moskova'dadır.

Romanımın, 1969 yılında Moskova dergisinde yayımlanan ilk baskısı işte bu satırlarla sona eriyordu [Yazarın Son sözü, romanın 1972'de çıkan baskısından alınmıştır. -çev.].

Kendisiyle sık sık görüşüyorduk. Bir gün bana, çalışma masasındaki mektup yığınını göstererek:

— Gördün mü neler açtın başıma! dedi. Fakat, sesinde bir sevinç yankılanıyordu. Bütün ömrünce kendisini değil, vatanını düşünmüş olan bu yiğit insan, artık, Sovyetler Birliği'nde geniş ölçüde tanınıyor, derin bir saygı ve sevgi görüyordu.

— Memleketin her tarafından mektuplar alıyorum. Meğer kendilerine komutanlık yaptığım birçok er ve subay beni öldü sanıyorlarmış. İşte Teğmen Puhov'un mektubu. Kendisi şimdi yüksek tarım mühendisi. Kızını evlendirdiğini bildiriyor. Orelli Pötar Kalaşkinov ise, Moskova'ya geleceğini yazıyor ve beni ziyaret etmesi için müsaademi istiyor. Elbette çok sevineceğimi bildirdim. Asker arkadaşlığı sonsuzdur. Vatanımız için kan dökmüş asker arkadaşlarını unutanlara insan denemez. Mektupların hepsini yanıtlıyorum...

Sovyetler Birliği mareşali, dört kez Sovyetler Birliği Kahramanı G. K. Jukov'un, Literaturnaya Gazeta'nın 6 Mayıs 1970 tarihli sayısında çıkan "Arkadaşlar Üstüne Birkaç Söz" başlıklı yazısını büyük bir kıvançla okudum. Yazının yarısı Mihail Födoroviç'e ayrılmıştı. Georgi Konstantinoviç (Jukov) Lukin için şöyle diyordu: "M. F. Lukin, ordu çevrelerinde, bilgili, geniş deneyli büyük bir komu-

tan olarak tanınır. Ekim Devrimi'ne katılmıştır, 1919'dan beri parti üyesidir. Her gittiği yerde görevini kusursuz olarak yerine getirmiş, yüksek komutanlık becerisi göstermiştir, Partiye ve halkına sarsılmaz bağlılığı ile örnek olmuştur."

Georgiy Konstantinoviç, Lukin'in, Büyük Vatan savaşma yaptığı unutulmaz katkıları belirtirken şöyle demektedir: "Örneğin, savaş başladığı zaman, 1941 yılı Haziran ayının yedi günü içinde, düşmanın üstün kuvvetlerini durdurmaya muvaffak oldu. O günlerdeki savaş bültenlerimizde, Şopetovka bölgesinde savaşan birliklerimiz, General Lukin'in birlikleri diye anılıyordu. O zamandan beri hemen hemen otuz yıl geçmiş bulunuyor. Ve ben, savaş bültenlerindeki bu deyişi şu sözlerle tamamlamak istiyorum: 'Büyük yurt bahadırı, gerçekten yılmaz kahraman Lukin'in birlikleri... O zamanlar, düşmandan değerli yedi gün kazanmak, elbette bir kahramanlıktı."

Georgiy Konstantinoviç'in yazısı şöyle sona eriyor: "... Mihail Födoroviç'le geçenlerde görüştüm. Elbette eski günleri, başımızdan geçenleri andık. Onun azmi ve yiğitliği karşısında duyduğum hayranlığı açıkça belirtmek gerekiyor. O, savaş yıllarında çok acı günler geçirdi, fakat kişiliğinden hiçbir şey yitirmedi, alçakgönüllü, lakonik,[27] Vatan Savaşının ve zaferlerimizin kahramanı olarak kaldı."

Faşizme karşı zaferlerimizin yirmi beşinci yıldönümü günü kendisine telefon ederek bayramını kutladım.

— Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim, dedi.

— Okudunuz mu? diye sordum.

Sesi titredi, anladım ki, büyük bir heyecan içinde.

— Okudum. Söyleyecek söz bulamıyorum. Georgiy Konstan-

---

27 Az ve öz konuşan, asker ruhlu. Yunanca'da laconicus spartalı demektir, ki spartalılar da bildiğimiz üzere asker ruhlu, azla yetinen, soğuk, sert oluşlarıyla tanınmışlardır.

tinoviç'in bu candan ilgisi, benim için son derece değerli. Çok değerli... Çok...

Başka bir konuşmamızda bana şunları söyledi:

— Sovyet Ordusu, daha savaşın ilk aylarında Hitlercilere öylesine ağır darbeler indirdi ki, onlar, hiçbir Avrupa memleketinde böylesiyle karşılaşmamışlardı. Bunun iyice bilinmesi gerek. Bilindiği üzere, halkın büyük çoğunluğu ve bu arada tutsaklarımız, yurtseverce, yiğitçe davrandılar, direniş gösterdiler. Fakat halkın zaferini, elbette ki, ordumuz; savaşa savaşa Berlin'e varan erlerimiz ve komutanlarımız kazandı. Aynı zamanda, bu ordu, birçok halkı faşizmden kurtardı. Onlar bizim şanımız, övüncümüzdür!

Zafer bayramından birkaç gün sonra Mihail Födoroviç'e telefon ettim. Savaşın ilk dönemi üzerindeki konuşmalarımıza devam etmek için bir randevu istedim. Memnuniyetle kabul etti:

— Yarın akşam serbestim. Buyur, dedi.

Kendisine iyi geceler dileğinde bulundum. Meğer son geceymiş. Sabaha çıkamadı.

Krasnaya Zvozda gazetesinin 28 Mayıs 1970 tarihli sayısında çıkan matem bildiriminde, M. V. Zaharov, S. M. Budyoni, S. L. Sokolov, İ. G. Pavlovski, A. M. Vasilevski, A. İ. Erömenko, G. K. Jukov, İ. S. Konev ve diğer ünlü mareşallerin imzaları vardı ve şöyle deniyordu: "Yiğit General, Partinin ve Sovyet halkının sadık evladı Mihail Födoroviç Lukin'in canlı anısı her zaman kalplerimizde yaşayacaktır."

Sovyet halkı kahramanlarının, sadık evlatlarının anılarını, kuşkusuz koruyacak ve bu adlar, "Halk Kahramanı" denen ulu kitapta sonsuzluğa dek yazılı kalacaktır. ❑

Gerçek tarihsel olaylara dayanan romanda, tüm karakterler gerçek adlarıyla yer almaktadır. Yalnızca başkahramanın adı değiştirilmiştir.
Yazar, gençliğinde Çekist olarak çalışmasının da katkısıyla incelediği binlerce belgeye dayalı gerçekleri olanca dinamizmi ve derinliğiyle sunmaktadır.
Okuyucuya Lenin, ÇeKa'nın kurucusu Cerjinski, Sverdlov, Frunze gibi tarihsel kişilikleri yakından tanıma olanağı vermekle kalmıyor, ünleri kendi çevrelerini aşmıyor olsa da olayların akışında rol oynayan kahraman ya da hain pek çok kişilikle tanıştırıyor. Ve onları tanıtmadaki ustalığıyla "insan"ı anlama olanağı veriyor.

Doğum 1898. Cerjinski'nin yanında Sovyetler Birliği'nin ilk istihbarat örgütü ÇeKa'da çalışmaya başlama 1918. Lenin'le ilk defa konuşma 1921. ÇeKa'dan ayrılarak yedek Çekistliğe geçiş 1925. Öğretmenliğe başlama 1927. Aleksino köyü ortaokul direktörlüğü 1943. Almanların cephe gerisinde hain Rus Generali Vlasov'u yakalamak üzere yeniden ÇeKa'da görev alma 1943.

Yıl 1918

"—Neler konuştu seninle Cerjinski?
Andrey kısaca yanıtladı:
—Dava sorununu.
Filatov gülümsedi:
—Gizli, demek... Bravo! Yamansın!
Herhâlde hoşlandı senden."

Yıl 1943

"—Affedersin, sana en önemli şeyi söylemedim.
Andrey, sivil yaşama veda etmen gerekiyor. Seni, Almanların cephe gerisine, Vlasov'un karargâhına göndermeyi kararlaştırdık.
—Neden beni?
—Çünkü sen Çekistsin. Öyle bir okuldan geçtin ki, pek az kimseye nasip olmuştur bu. Öğretmenlerin de kötü değildi.
—İyi ama son yıllarda ÇeKa'dan uzaktaydım.
—Bu da iyi. Kimse senden kuşkulanmayacak.
Almanlar da..."

